Forfatter(e) | Author(s):	Ørsted, H. C.; Udgivne af Mathilde Ørsted.
Titel | Title:	Breve fra og til Hans Christian Ørsted
Bindbetegnelse | Volume Statement:	Bd. 1-2
Udgivet år og sted | Publication time and place:	Kjøbenhavn : Th. Linds Forlag, 1870
Fysiske størrelse | Physical extent:	2 bd. (322, 305 s.).

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
DA 1.-2.S 52 8°
1 1 52 0 8 07770 8

Det Kgl. Bibliotek
130025442254

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

BIBLIOTHECA REGIA
HAFNIENSIS

BIBLIOTHECA REGIA
HAFNIENSIS

BIBLIOTHECA REGIA
HAFNIENSIS

Chretien inv. du Physionotrace rue St honoré en face l'oratoire No 45 à Paris

Breve

fra og til

Hans Christian Ørsted.

Udgivne

af

Mathilde Ørsted.

Første Samling.

Kjøbenhavn.

Th. Linds Forlag.

1870.

Trykt hos J. H. Schultz.

Forord.

Blandt H. C. Ørsteds mange efterladte Papirer fandtes ogsaa en stor Mængde Breve. Disse have hidindtil henligget ubenyttede; thi deels havde Familien tænkt sig, at de kunde tjene som Materiale, hvis Nogen engang vilde skrive en omstændelig Biographi af Ørsted, deels frygtede man for at krænke Brevhemmeligheden. Nu er der forløbet 19 Aar siden Ørsteds Bortgang, og da der i den senere Tid er fremkommen forskjellige Opfordringer fra Mænd af Betydenhed om at offenliggjøre en Samling af disse Breve, har Familien meent ikke at burde tilbageholde dem. Vi have nu efter bedste Evne søgt at komme i Besiddelse af Alt herhenhørende, en Bestræbelse, som har været ledsaget af mere eller mindre Held.

Den ledende Tanke ved Udvalget og Ordningen af disse Breve har været den, at give et klart og fyldigt Billede af H. C. Ørsted, hvorved dog tillige Adskilligt er optaget, der kan have videnskabelig, æsthetisk eller kulturhistorisk Interesse.

Uagtet kun en ringe Deel af de forefundne Breve er optagen, er Samlingen dog voxet op til et større Omfang, end vi fra først af havde tænkt os; men det var vanskeligt, uden at opoffre noget Væsenligt, betydeligt at indskrænke samme. Der er saaledes optaget en meget stor Deel af Ørsteds Dagbogsbreve fra hans første Reise i Aarene 1801—3, forbi disse saa tydeligt vise hans hele Stræben, som og hans Opfatning af det aandelige Liv, der dengang rørte sig, og den Indflydelse de fremmede Videnskabsmænd, med hvilke han stiftede Bekjendtskab, udøvede paa ham. Foran i Bogen sees et lille Billede fra dette Tidspunkt, taget af Chretien i Paris.

Brevene ere, hvilket vistnok bedst svarer til Bogens Øiemed, ordnede i chronologisk Følge; nogle høist ubetydelige Afvigelser ere gjorte fra denne Regel, for at tilsvarende Breve kunde slutte sig nærmere til hinanden. I Henseende til Orthographien, have vi fundet det rigtigst, i alle Ørsteds Breve, at følge den, som er brugt i hans samlede Skrifter. Foruden denne Samling, der om nogle Maaneder vil blive efterfulgt af en anden af lignende Størrelse, findes der endnu en Deel Breve i fremmede Sprog, til og fra udenlandske Lærde, der maaskee senere ville blive udgivne.

Disse Breve udsendes da nu i det Haab, at de hos H. C. Ørsteds mange Venner og Disciple ville fremkalde et levende Billede af ham, og at de paa disse som paa Andre, der stode ham fjernere, ville gjøre det styrkende og forædlende Indtryk, som man altid modtager, naar man paavirkes af en sand og ædel Charakteer, af en Aand, der bestandigt stræber mod det Høieste, og der er gjennemtrængt af en varm Følelse for Sandhed og Ret og af Kjærlighed til Gud og Mennesker.

Kjøbenhavn i Marts 1870.

Indhold.

Kjøbenhavn den 12te Juli 1800.

Til Professor Manthey.*)

Det glædede mig meget af Deres Brev af 29de Juni at see, at den Sygdom, hvoraf De var angreben, ikke var saa farlig, at der kunde være noget Værre at befrygte af den end den Ubehagelighed, som den umiddelbart selv medfører, og det Ophold i Reisen, som derved foraarsages. Jeg er Dem meget forbunden, fordi De har givet mig saa fuldstændig Efterretning om den Kuurmethode, Deres Læge har brugt, baade fordi det interesserer at see de medicinske Moder fra andre Lande, og fordi jeg især havde Lyst til at vide, hvorledes De blev behandlet under Deres Sygdom. Herholdt lader Dem hilse og takke for Afhandlingen og for Efterretningen om den nye Brug af Moskus, hvilken var ham ganske ubekjendt og satte ham i ligesaa megen Forundring, som den havde sat mig. Man troer

*) I Aarene 1800—1801 bestyrede Ø. Professor Mantheys Apothek (Løveapotheket), medens denne foretog en Udenlandsreise, og holdt i hans Sted Forelæsninger over Chemien ved det chirurgiske Akademi. Af Brevene fremgaaer det tydeligt nok, hvormeget Ø. skyldte denne sin ældre Ven. Manthey forlod senere Kjøbenhavn og boede paa sin Gaard „Falkensteen" i Sjælland; men uagtet de sjeldent saaes, vedligeholdtes Venskabet uforandret til Mantheys Død.

nu, at Herholdt kommer ind i det medicinske Fakultet, og uden Tvivl maa han ogsaa selv vente det, da han atter med megen Iver arbeider paa en Doktor-Disputats. I det medicinske Fakultet er der nu atter bleven en Plads ledig, nemlig Aasheims. Han døde iovergaars Aftes af Forraadnelsesfeber. Jeg søger om hans Professur i Physiken, hvilken jeg troer maatte vorde skilt fra den medicinske, da Physiken vel kan udfordre en Mands hele Anstrængelse. Jeg driver det imidlertid neppe igjennem, da man formoder, at Bugge vil tage imod den og overlade den astronomiske Professur til en Anden, maaskee til Warberg. Andre sige, at man vil kalde Pfaff fra Kiel herind, og Andre sige blot: der vil foregaae store Forandringer ved Universitetet. Naturligviis er alt det, som endnu kan siges herom, kun blotte Rygter. Jeg vover derfor at gaae ud til Hertugen, for at see, hvor unaadig han vil modtage mig. Saxtorph paa Blaagaard søger ligeledes derom; maaskee kommer det til Prøveforelæsninger. Skulde jeg være saa lykkelig at opnaae mit Ønske, skal jeg dog anvende alle mine Kræfter paa, at Deres Forretninger ikke skulle tabe noget derved. Mit Haab om, at denne Bestræbelse kunde lykkes, grunder sig derpaa, at jeg ikke behøvede at læse førend til Vinter, og at jeg da ikke var forpligtet til nogen anden Forelæsning end den for de unge Studerende, som tage Examen; for disse kunde jeg dog ikke foredrage Andet end almeenbekjendte Ting af Physiken, hvortil jeg ikke behøvede nogen betydelig Forberedelse, som jeg kan see deraf, at jeg kun behøver at præparere mig til en Forelæsning over Naturphilosophien i et Par Timer, naar der ikke er nogen Materie, der endnu er saa uafgjort, at jeg atter maa underkaste den nye Undersøgelser. Dersom De vidste Noget til at befordre mit Ønske, kom det maaskee endnu ikke for silde, naar De besvarer dette Brev. Med Münter har jeg talt, med

Hauch taler jeg i Morgen. Vad er mere paa min Side end paa nogen Andens; tager jeg ikke feil, saa indseer han, at jeg vil være istand til at gjøre mere Fremskridt i Videnskaben end de Andre, som have Udsigt til dette Embede, fordi den vil blive min Hovedsag, og ikke Bisag som hos de Andre (Saxtorph vilde vedblive at være Lærer ved Blaagaards Seminarium).

— — — — — — — — — — — — — —

Høiagtelse og Venskab.

H. C. Ørsted.

Til Samme.

Kjøbenhavn, den 29de Juli.

Det er meget rimeligt, at jeg ikke erholder Professor Aasheims Plads, da Bugge har tilbudt sig at læse over den mathematiske Deel af Physiken, og man venter efter Abildgaards Hjemkomst for at spørge ham, om han vil læse over den chemiske. Hvem man vil overlade det, man egentligst kan kalde Physik, nemlig den egentlig philosophiske Naturlære, saavelsom Læren om Elektricitet og Magnetisme, hvilken ikke hører til nogen af hine Dele, derpaa synes man ei at have tænkt. Man har sagt mig, at det var muligt, at der blev oprettet en Professur i Pharmacien, ved Leilighed af den nærværende Vakants i det medicinske Fakultet; maaskee jeg erholder denne. Becker vil ikke læse i Sommer og har derfor fordret Dispensation; men Konsistorium har erklæret sig imod ham. En af hans Grunde var, at Sommerens Hede ikke tillod ham at gjøre chemiske Forsøg derved.

Med Høiagtelse og Venskab.

H. C. Ørsted.

Til Samme.

Kjøbenhavn den 12te August.

Saa overbeviist jeg end var om Deres Venskab og Deeltagelse i mit Vel, glædede dog Deres Forsikkring i sidste Brev mig meget, især for den Forsikkring om Deres vedvarende Tillid, det gav mig, og som jeg kun vilde ønske at kunne fortjene i ligesaa høi Grad, som De har skjænket mig den. — Jeg har, som De formodede, talt med Prof. Münter i Anledning af det physiske Professorat; men jeg veed ikke, om der vil være meget at haabe af ham. Han troer, at vort Universitet vilde erhverve sig den Glands, det saa meget savner, ved at erholde berømte Lærere udenlands fra. Heri maa jeg tilstaae, at jeg er meget uenig med ham; thi deels er det ikke at haabe, at en berømt Mand, der rimeligviis vil være aldeles ubekjendt med Landets Sprog og Universitetets Indretninger, i de første Aaringer vil være i Stand til at udrette noget for Universitetet, og desuden kan dette Institut jo ikke have nogen Ære af, at det ikke har kunnet opdrage en duelig Lærer i sit eget Skjød. Abildgaard er i Norge for nærværende Tid, hvorfor jeg ikke kan have den virksomme Understøttelse af ham, som hvis han var hjemme. Jeg har talt med Moldenhawer og fandt ham saa aldeles paa mit Parti, som jeg ikke havde haabet. Han gav mig det Raad at indgive to Ansøgninger, een om den physiske Professur, især om dens chemiske Deel, den anden om en pharmaceutisk, som han formodede skulde vorde oprettet. Blandt flere Motiver for dette Raad anførte han ogsaa, at Bugge havde tilbudet sig ad interim at læse over den mathematiske Deel af Physiken, og at man vel havde sagt, at det skulde tilbydes Abildgaard at læse over den chemiske, men at det deels endnu var uvist, om det blev ham tilbudet, deels om han vilde tage imod det, da den Tvang og den Uleilighed, det vilde

paalægge ham, rimeligviis oversteg denne Forretnings lidet betydelige Indtægter. — Rygtet siger, at Moldenhawer skal være Prokantsler. — Jeg har skrevet et Brev til Abildgaard, hvori jeg fortalte ham det, jeg vidste, som et Rygte, sagde ham, at jeg blot lod min Ansøgning blive endnu, fordi det var mig uvist, hvorvidt det var sandt, at dette Tilbud skulde gjøres ham, saavelsom om han vilde tage imod det, og bad om hans Anbefaling, forsaavidt mine Ønsker ikke kom i Kollision med de antagelige Tilbud, man vilde gjøre ham.

Med Høiagtelse og Venskab

H. C. Ørsted.

Til H. C. Ørsted.

Trondhiem, den 22de August 1800.

Høistærede Herr Doctor!

Deres Brev af 10de August var mig ret kiært og velkomment; men jeg erholdt det først, efter at allerede Posten i Tirsdags var afgaaet, og da jeg reiser i Morgen herfra til Røraas, saa afgiver jeg dette forinden paa Posten, at det kan gaae herfra den 26de.

Betræffende Aasheims physiske Embede, da har jeg allerede skrevet til et Par af mine Venner, at naar det blev besat med nogen Anden end Doctor Ørsted, saa blev det ikke vel besat, og af denne Formening er jeg endnu og bliver fremdeles. Jeg skulde ikke troe, at man kunde falde paa at tilbyde mig et nyt Lære-Embede i den Alder, jeg nu har. Naar man er 60 Aar gl. og ikke raboterer, saa vover man sig ikke ind i en ny Virkekreds, og allermindst da, naar man seer en Anden for sig, der med Held og Nytte kan betræde den. Jeg har behandlet Physik, Chemi og Naturhistorie som Lieb-

Til Samme.

Kjøbenhavn den 12te August.

Saa overbeviist jeg end var om Deres Venskab og Deeltagelse i mit Vel, glædede dog Deres Forsikkring i sidste Brev mig meget, især for den Forsikkring om Deres vedvarende Tillid, det gav mig, og som jeg kun vilde ønske at kunne fortjene i ligesaa høi Grad, som De har skjænket mig den. — Jeg har, som De formodede, talt med Prof. Münter i Anledning af det physiske Professorat; men jeg veed ikke, om der vil være meget at haabe af ham. Han troer, at vort Universitet vilde erhverve sig den Glands, det saa meget savner, ved at erholde berømte Lærere udenlands fra. Heri maa jeg tilstaae, at jeg er meget uenig med ham; thi deels er det ikke at haabe, at en berømt Mand, der rimeligviis vil være aldeles ubekjendt med Landets Sprog og Universitetets Indretninger, i de første Aaringer vil være i Stand til at udrette noget for Universitetet, og desuden kan dette Institut jo ikke have nogen Ære af, at det ikke har kunnet opdrage en duelig Lærer i sit eget Skjød. Abildgaard er i Norge for nærværende Tid, hvorfor jeg ikke kan have den virksomme Understøttelse af ham, som hvis han var hjemme. Jeg har talt med Moldenhawer og fandt ham saa aldeles paa mit Parti, som jeg ikke havde haabet. Han gav mig det Raad at indgive to Ansøgninger, een om den physiske Professur, især om dens chemiske Deel, den anden om en pharmaceutisk, som han formodede skulde vorde oprettet. Blandt flere Motiver for dette Raad anførte han ogsaa, at Bugge havde tilbudet sig ad interim at læse over den mathematiske Deel af Physiken, og at man vel havde sagt, at det skulde tilbydes Abildgaard at læse over den chemiske, men at det deels endnu var uvist, om det blev ham tilbudet, deels om han vilde tage imod det, da den Tvang og den Uleilighed, det vilde

paalægge ham, rimeligviis oversteg denne Forretnings lidet betydelige Indtægter. — Rygtet siger, at Moldenhawer skal være Prokantsler. — Jeg har skrevet et Brev til Abildgaard, hvori jeg fortalte ham det, jeg vidste, som et Rygte, sagde ham, at jeg blot lod min Ansøgning blive endnu, fordi det var mig uvist, hvorvidt det var sandt, at dette Tilbud skulde gjøres ham, saavelsom om han vilde tage imod det, og bad om hans Anbefaling, forsaavidt mine Ønsker ikke kom i Kollision med de antagelige Tilbud, man vilde gjore ham.

Med Høiagtelse og Venskab

H. C. Ørsted.

Til H. C. Ørsted.

Trondhiem, den 22de August 1800.

Høistærede Herr Doctor!

Deres Brev af 10de August var mig ret kiært og velkomment; men jeg erholdt det først, efter at allerede Posten i Tirsdags var afgaaet, og da jeg reiser i Morgen herfra til Røraas, saa afgiver jeg dette forinden paa Posten, at det kan gaae herfra den 26de.

Betræffende Aasheims physiske Embede, da har jeg allerede skrevet til et Par af mine Venner, at naar det blev besat med nogen Anden end Doctor Ørsted, saa blev det ikke vel besat, og af denne Formening er jeg endnu og bliver frembeles. Jeg skulde ikke troe, at man kunde falde paa at tilbyde mig et nyt Lære-Embede i den Alder, jeg nu har. Naar man er 60 Aar gl. og ikke raboterer, saa vover man sig ikke ind i en ny Virkekreds, og allermindst da, naar man seer en Anden for sig, der med Held og Nytte kan betræde den. Jeg har behandlet Physik, Chemi og Naturhistorie som Lieb-

haberi, og fordi det havde nyttig Indflydelse paa min Embeds-Videnskab; men jeg har aldrig havt i Sinde, at giøre mig et Embede deraf; mindre kan det falde mig ind nu, da jeg har Embed nok og ofte mere Arbeid, end jeg kan til Gavns bestride, saa at jeg hellere skilte mig af med noget deraf, dersom min huuslige Forfatning tillod mig at give Slip paa Indkomster, end jeg paatog mig mere. Desuden har jeg saa fuldkommen Foragt for det prostituerte medicinske Facultet, qva videnskabelig Ting, at det aldrig kunde falde mig ind at amalgamere mig dermed lidet eller meget.

Jeg er og ganske vis paa, at Hertugen ønsker intet hellere, end at dette, som ethvert Embede, maa blive besat med den Dueligste; men han kan ikke altid selv saa nøie kiende enhver Søgendes Beqvemhed og maa ofte bestemme sig efter Andres Vidnesbyrd om dem. Dersom De altsaa, hvilket jeg bør formode, ikke har havt Leilighed til at gjøre Dem kiendt af Hertugen, saa begiær den retskafne og forstandige O. G. M. Hauchs Raad og Medvirkning. Jeg er vis paa, at hans Vidnesbyrd vil være fuldkommen gjeldende hos Hertugen, og han vil ikke nægte Dem det; thi jeg veed, han har den høieste Agtelse for Deres Kundskaber.

Jeg længes nu efter at være hiemme, uagtet min Helbred har vundet meget paa denne Reise; men det slette Veir, vi have havt, har meget hindret mig i at bruge min videnskabelige Kiephest paa Veien. Jeg gaaer fra Roraas til Stockholm og venter at være hiemme den 5te eller 6te October i det seneste.

Naar De seer O. G. M. Hauch, saa spørg ham, om der ikke tænkes paa at realisere Ideen om et Natural-Musæum; jeg maa her som i Kiobenhavn og overalt høre

mange Skoser, fordi der Intet er kommet ud af den meget høie og fornemme Commission, som blev sat over den Sag.

Hils min Ven Prof. Manthey; jeg haaber, at han skriver mig til, naar han har orienteret sig lidt i Paris.

Vær selv hilset fra

Deres Ven
Abildgaard.

Til Professor Manthey.

Kjøbenhavn, den 28de Oktober 1800.

— — — — — — — — — — — — — —

Min Beforbring skal, efter Moldenhawers Sigende, være vis; men min Udenlandsreise haaber jeg desuagtet at kunne tiltræde. Jeg troer, at jeg før igjen frasagde mig mit Embede end opgav denne. Jeg veed af Deres Brev til Fruen, at De vedbliver at sørge for, at jeg med al mulig Nytte kan reise til Paris, og for denne Tjeneste er jeg Dem virkelig mere forbunden end for den, De vilde gjøre mig, hvis jeg blev hjemme, ved at forskaffe mig Lektoratet. Iøvrigt kan jeg ikke beskrive Dem, hvormeget Deres fortsatte Venskab og Omhu for min Lykke glæder og rører mig. Jeg veed Intet, hvorved jeg kunde erstatte det; men jeg veed, at min inderlige Følelse af Taknemmelighed er Dem, der altid har viist mig det uegennyttigste Venskab, nok.

— — — — — — — — — — — — — —

Til Slutning maa jeg endnu bede Dem, at De uden Tilbageholb vil tilskrive mig alle de Erindringer, Tvivl, ja selv Bebreidelser, der maatte ligge Dem paa Hjerte, jeg kan forsikkre Dem, at der er Ingen, der mindre tager saadant for

Fornærmelse end jeg, skjøndt der maaskee Ingen gives, de kunde være mindre ligegyldige. Jeg vil ansee det for et sandt Beviis paa Deres Venskab, naar De reent ud siger mig Deres Mening om, naar jeg har feilet, eller De i det mindste formoder det. Efter Omstændighederne kan De deraf vente en frimodig Tilstaaelse eller Modsigelse og altid den nøiagtigste Oplysning, jeg kan give.

Med Høiagtelse og Venskab
H. C. Ørsted.

Til Samme.

Kjøbenhavn, den 11te November 1800.

Jeg har nu opnaaet mit Ønske, at blive Adjunkt ved Universitetet. Hertugen sendte i Løverdags 8 Dage Bud til mig, at jeg skulde komme til ham, hvorved han lod mig vide, at jeg var forestillet til at blive Adjunkt, og for et Par Dage siden har det staaet i Kollegialtidenden. Hertugen synes nu at være mindre indtaget imod mig end før og sagde mig, at han haabede af mine Talenter, at det ikke skulde vare længe, inden jeg kom videre. Jeg troer tildeels ogsaa at kunne takke Dem noget for denne Forandring i hans Tanker om mig. Jeg er nu forpligtet til at holde et collegium publicum, og hertil agter jeg at vælge de chemiske Præparater, som anvendes hos os i Medicinen. Jeg haaber, at dette kun skal koste mig liden Forberedelse, da jeg ikke kan være forpligtet til at gjøre Experimenter derved, saasom det hverken betales mig af Regjeringen, som ingen Løn giver mig, eller af Tilhørerne. Denne Forelæsning skal desuden kun holdes to Timer om Ugen. Endnu kunde jeg ogsaa være tilbøielig til at holde et collegium

privatissim: hver Søndag for Pharmaceuter. Hertil vilde jeg vælge udvalgte Stykker af Pharmacien, der enten kunde oplyses ved nye Opdagelser og tjene til at udrydde meget almindelige Fordomme, eller afgjøre, hvilken af flere Tillavningsmaader der var bedst skikket til at fremstille et eller andet Medikament. I sidste Hensigt vilde jeg lade to eller flere af Tilhørerne paatage sig hver sin Præparation i det Laboratorium, hvor vi samledes, og Udfaldet af disse Forsøg skulde da give mig Anledning til adskillige Oplysninger. Da jeg her bestandigen havde det frie Valg, kunde jeg ikke behøve megen mere Tid dertil, end Forelæsningen selv medtog. Dog indseer jeg fuldt vel, at det ikke vil koste mig liden Anstrængelse at udføre dette, og at det vil nøde mig til at rive mig løs fra de faa Adspredelser, jeg før har havt.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Hilsen og Venskab.

H. C. Ørsted.

Til Samme.

Kjøbenhavn den 9de December 1800.

De forundrer Dem over, at jeg har paataget mig saa mange Arbeider i Anledning af Adjunkturen. De formoder maaskee, at jeg enten maa ødelægge mig selv ved overordentlige Anstrængelser, for at udføre alle mine Forretninger vel, eller ved Mangel af Flid bestride dem slet. Jeg nægter ikke, at det synes et særdeles vovet Foretagende at forbinde Forberedelsen til 3 Forelæsninger med en Mængde andre Forretninger, og det paa en Tid, da jeg endnu ei ret er vant til det offentlige Foredrag; men dette tilsyneladende Kæmpearbeide befindes ikke saa meget betydende, naar man betragter det noget nøiere.

Forelæsningerne paa det chirurgiske Akademi ere dem, som koste mig nogen særdeles Umage, deels fordi Greens Grundrids allerede er en temmelig udførlig Lærebog, saa at den, der skal læse over den, ret maa gjøre sig Flid for at sige noget mere end det, der allerede er sagt ganske tydeligt i Bogen, uden dog at forfalde til altfor stor Vidtløftighed. Desuden gives der meget i den speciellere Chemi, jeg der maa foredrage, der fordrer et mere omhyggeligt Studium end det, jeg hidindtil har anvendt derpaa, hvorfor jeg paany maa gjennemtænke det; jeg vinder derved rigtignok uendeligt i Kundskab, men ikke uden langt større Anstrængelse end den, jeg sædvanlig bruger at anvende i Studeringer. Forelæsningen over de pharmaceutiske Præparater, som jeg holder offentlig, koster mig derimod meget mindre Umage; thi jeg holder den kun 2 Timer ugentlig, nemlig Onsdag og Løverdag fra 12 til 1. Derved har jeg de øvrige Søgnedage fri. Desuden ere de fleste Gjenstande, jeg der har at afhandle, særdeles vel bekjendte, ja over en Deel af dem har jeg allerede læst paa det chirurgiske Akademi først hvorfor disse Forelæsninger ikke udfordre over en Times Forberedelse. Søndagsforelæsningen holdes over selvvalgte praktiske pharmaceutiske Gjenstande, og hertil tager jeg saadanne, hvori nye Opdagelser have Indflydelse, og som ere mig vel bekjendte. Forsøgene gjør jeg sjældent i Forveien, fordi jeg enten allerede for en Tid siden har gjort dem, eller fordi jeg overlader dem til en eller anden af Tilhørerne, som har bedet om Leilighed til at øve sig.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Høiagtelse og Venskab.

H. C. Ørsted.

Til Samme.

Kjøbenhavn, den 23de Februar 1801.

Uagtet De i saa lang Tid har været i Naturvidenskabernes Sæde og der havt Leilighed til at see mange af de galvanisk-elektriske Forsøg, som anstilles med det Voltaiske Apparat, saa haaber jeg dog, at en Efterretning om nogle her anstillede vil have Interesse for dem, i det mindste for deres Skyld, som have anstillet dem.

Hauch har søgt at frembringe en meget stærk Virkning ved at samle de fleste Apparater, som fandtes her, under eet. Jeg var tilstede ved denne Leilighed og fandt især følgende Phænomener mærkværdige. Ved Batteriet, som bestod af 600 Plader af Zink og Sølv, erholdtes meget kjendelige Gnister, saa at man dermed kunde antænde Phosphor. Ingen Konduktor afledte denne galvaniske Elektricitet uden ved Berørelse. Om man endog kun bragte den $\frac{1}{10}$ Linie bort, ophørte den at lede. Det var vel ei at nægte, at dette Agents ogsaa virkede paa Elektrometret, men ingenlunde i Forhold til Styrken af det Stød, man erholdt. Hauch viste, at en liden Elektriceer-maskine ved mindre end $\frac{1}{10}$ Omdreining virkede uligt stærkere derpaa. Man erholdt Stødet med usædvanlig Styrke, naar man bragte hver Haand i en Skaal Vand, hvori Konduktorerne vare nedsænkede.

Jeg har gjort mine Forsøg med Plader af Zink og Bly-ant af Digler, 60 saadanne gave Stød, ja endog Gnister. — Uagtet der var den største Sandsynlighed for, at de to Arter af galvanisk Elektricitet fra Zink- og Blyants-Enden nemlig ikke alene vare forskjellige, men endog modsatte, saaledes at de forenede ophævede hinanden, saa holdt jeg det dog for bedst

at have et positivt Beviis herfor. Dette har jeg fundet, nemlig at naar jeg leder disse Elektriciteter ved Metaltraade til Vandet, for deraf at udvikle Luft, saa ophører denne Virkning aldeles, naar jeg bringer begge Traadene i Berørelse, og begynder paany, naar Berørelsen ophæves. I fortyndet Luft under Luftpompen bevirker det Voltaiske Apparat Luftens Udvikling af Vand, idetmindste ligesaa fuldkomment som i den almindelige Atmosphære. Jeg har faaet hver af Luftarterne for sig ved at hvælve to Glasklokker over Vand, hver med sin Konduktor, dog enten i samme Skaal eller i to, der stode i ledende Forbindelse med hinanden. Jeg har endnu ei faaet Leilighed til at undersøge disse Gasarter; men det er allerede derved godtgjort, at den ene er Suurstofgas, og at naar man bruger en Konduktor af et meget oxidabelt Metal til at lede den galv. El. fra Zinkenden i Vandet, denne da oxideres, uden at man erholder nogen Gas. Jeg har bemærket, at Konduktorerne bevirke Gasudviklingen af Vandet desbedre, jo tyndere de ere. — De veed, hvorledes man erholder Salpeternaphta, naar man holder Salpetersyre, Vand og Alkohol over hinanden. Er dette ikke en galvanisk Virkning? her er jo et oxidabelt Legeme, et ikke oxidabelt og Vand tilstede. Paa samme Maade kunde man forklare, hvorfor der udvikles Vandstofgas ved fortyndet Svovelsyre, Vand og Jern, Zink ꝛc. Vor almindelige chemiske Theori forklarer dog ingenlunde, hvorfor Svovelsyren her er nødvendig. Det samme omtrent kan anvendes paa de Phænomener, som frembyde sig ved Betragtningen af de svovlede og phosphoriske Ludsaltes Forhold til Vandet. De seer let, at denne Forklaringsmaade bliver lige god, enten man vil antage, at Vandet er sammensat eller ei. Jeg agter at gjøre Forsøg paa at erholde galvanisk-elektriske Phænomener ved blotte flydende Legemers Anvendelse. Jeg anstiller mine

Forsøg hver Søndag Eftermiddag, da mine andre Forretninger ei tillade mig at anvende megen mere Tid derpaa. Lieutenant Steffens, som De vel kjender, gjør mig herved Selskab.

Jeg faaer nu i Aften ikke Tid til at ordne Bøgerne, jeg maa altsaa bede om Undskyldning til næste Postdag, da Opgjørelsen vist skal følge.

Høiagtelse og Venskab

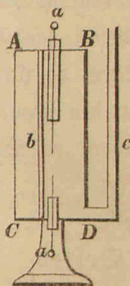
H. C. Ørsted.

Til Samme.

Kjøbenhavn den 28de April 1801.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Med mine galvaniske Forsøg er det nu ganske gaaet i Staa, og jeg frygter for, at jeg ikke saa snart igjen vorder i Stand til at fortsætte dem, saasom de fordre overmaade megen Tid. Jeg har imidlertid ladet Liepzeit forfærdige mig et Instrument til at maale Galvanismen*). Dets fornemste Dele

ere A B C D, en med Vand fyldt Glascylinder, a a 2 meget tynde Guldtraade, som ere indkittede i Glasrør og kunne skydes frem og tilbage i Læder, uden at give Cylinderens Inderste Samfund med Luften, b en Glas Skala, c et Glasrør, som ei er fyldt med Vand, men dog kommunicerer med A B C D. Jo længere Guldtraadene ere fra hinanden, desto mere Kraft fordres til at udvikle Vand, jo nærmere derimod desto mindre. Ved en særdeles ringe Afstand mellem Traadenes Spidser, fik jeg Luft blot ved Hjælp af fire Blyant- og Bly-

*) Man vil her finde en Antydning af Voltametret, som Faraday opfandt 33 Aar senere.

plader, omendskjøndt disses Overflader vare temmelig forkalkede. Røret c, hvortil ogsaa hører en Skala, tjener til at see, hvor megen Luft Galvanismen i en vis Tid har udviklet, da Vandet i Forhold deraf naturligviis maa stige i samme. Jeg troer, at man ved dette Middel vil see sig i Stand til at maale Galvanismen endnu fuldkomnere end Elektriciteten.

Med Høiagtelse og Venskab

H. C. Ørsted.

Til Samme.

Kjøbenhavn den 14de Mai 1801.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Da jeg nu tør gjøre mig Haab om saa snart at faae den Fornøielse at tale med Dem selv, behøver jeg ikke at forlænge mit Brev ved Detail om adskillige videnskabelige Nyheder og Tanker, jeg gjerne vilde meddele dem. Kun saa meget maa jeg dog fortælle dem, at det er lykket mig at farve Fiolsyrup grøn ved den negative Galvanisme og rød ved den positive, og at jeg, ved at udsætte Olie for den negative Galvanismes Virkning, har frembragt deri en mærkelig Forandring, saaledes at den blev opløselig i Vand, blev hvid som Sæbe og skummede med Vand som denne. Jeg forsøger nu, om den negative Galvanisme skulde være i Stand til at neutralisere en Syre og den positive et Ludsalt; jeg formoder det sikkert.

Venskab og Høiagtelse

H. C. Ørsted.

Til Samme.

Kjøbenhavn den 31te Marts 1801.

Da Fruen uden Tvivl meddeler dem Efterretning om vor krigeriske Forfatning, saa troer jeg at kunne indskrænke

mig til et Par Omstændigheder. Der gives for nærværende Tid ikkun Faa, selv blandt de Embedsmænd, som ellers ikke kunne forlade deres Poster, der ei have ladet sig indskrive til et eller andet Korps, især til et Korps af Studerende, som fører Navn af Kronprindsens Livkorps. Til dette Korps har jeg ogsaa ladet mig indskrive, dog blot i den Hensigt at lære Exercitsen, erholde Vaaben og vide, hvorhen jeg hører, ifald en høi Nød, hvilken dog ikke er at befrygte, skulde fordre, at Ingen unddrog sig fra Stadens Forsvar. Jeg har derimod besluttet aldeles ingen Tjeneste at gjøre uden for Byen eller paa anden Maade paatage mig Forretninger, hvorved jeg kunde hindres fra at udøve Pligter, som jeg har paa Deres Vegne. Jeg bivaaner heller ikke Exerceerøvelserne i Almindelighed, men tager derimod Privatinformation hjemme.

Mine Forelæsninger ved Universitetet ere nu tilendebragte. Det Privatissimum, jeg skulde holde for den unge Baron Løvenskjold, er saa godt som ophørt, da han reiser eller er reist paa Landet. For at bringe Forelæsningerne paa det chir. Akad. til Ende behøver jeg nok 8 á 10 Gange endnu.

Med Høiagtelse og Venskab

H. C. Ørsted.

Udtog af Breve fra en Reise,*)

skrevne i Dagbogsform til Slægt og Venner i Hjemmet.

Hameln den 15de August 1801.

Den 14de tilbragte jeg næsten heel paa Veien fra Hannover hertil, uagtet det kun var 5 Mile; men Veien er meget ujævn

---

*) I Sommeren 1801 tiltraadte Ø. en Udenlandsreise, hvorfra han kom tilbage i Begyndelsen af 1804, efterat have besøgt en stor

og Vognene saa slette, at man maa være Foermændene meget forbundne, naar de ville kjøre brav langsomt. En af Reiseselskabet fandt denne Gang for godt at opmuntre Kudsken til at kjøre stærkt, hvoraf Følgen blev, at en Mand, som var med, og hvis Helbred ikke var den bedste, fik Blodspytning.

I Dag har jeg besøgt den meget berømte Chemist Westrumb, Apotheker og Oberbergkommissair, til hvem jeg havde en Adresse fra Professor Manthey. Jeg nød hos ham en særdeles venskabelig Modtagelse og blev ledsaget af ham til en Bomuldsfabrik, hvor jeg saae Spindeanstalterne, hvorom Du maaskee har hørt tale, ved Hjælp af hvilke man kan spinde overmaade mange Traade paa een Gang. Jeg saae ligeledes en Maskine, hvor Ulden blev kartet og lagt i Tøier til at spindes. Et Farveri hører dertil, hvori Alt drives med Maskiner, som Weserfloden, der løber forbi Hameln, sætter i Bevægelse.

Den 16de var jeg om Formiddagen med Westrumb paa den til Bomuldsfabriken hørende Bleg. Om Middagen spiste jeg hos ham, i Selskab med hans Familie.

Den 18de skulde jeg reise bort med Posten; men W. havde lovet at vise mig nogle Forsøg, og derfor besluttede jeg at sende mit Tøi med Posten og selv gaae om Eftermiddagen de 2 Mile fra Hameln til Pyrmont. Om Middagen spiste jeg atter hos W., efter at jeg havde seet hans Forsøg, hvoriblandt var hans Maade at opdage hvormegen Luft et Sundbrøndsvand indeholder; herved var vel egentlig intet Nyt; men den Simplicitet, Orden og Nøiagtighed, hvormed han udførte Alt, var dog værd at see. W. fulgte med mig et godt Stykke af Veien, noget over en halv Miil.

Deel af Tydskland, Frankrig og Holland. Denne Reise var af stor Betydning for ham, da den netop indtraf paa en i videnskabelig Henseende mærkelig Gjæringstid, hvori baade Philosophi og Naturlære fik et nyt Opsving.

Jeg maa nu dog give en liden Beskrivelse over den Mand, hos hvem jeg nød saa mange behagelige Timer. En høi Grad af Virksomhed udmærker ham og har udmærket ham hans hele Levetid. Opdraget til Apotheker efter det gamle Tilsnit, det er med andre Ord temmelig slet, arbeidede han sig frem, saaledes at han nu, foruden sin chemiske Duelighed, besidder de fleste Kundskaber, som den Lærde er i Besiddelse af. Han fortalte mig, at han havde lært Latin blot for at kunne anføre Bergmanns Skrifter efter den latinske Udgave og ikke efter den tydske Oversættelse. Han sagde, at han skyldte en Plante sin Lykke. Han kom nemlig til Dr. Marcard, som nu er blandt de fornemste Læger ved Pyrmont, for at spørge ham om Kompositionen til en Recept, han havde sendt paa Apotheket; denne Læge havde faaet fat paa en Plante, han ikke kjendte, og spurgte W., om han ikke kjendte den, og da han strax nævnte ham Navnet, blev han derved opmærksom paa ham og overdrog ham chemisk at undersøge Pyrmontervandet, hvilket gav ham Anledning til at studere Bergmanns latinske Skrifter og iøvrigt lagde Grunden til hans tilkommende Lykke. W. har megen Levemaade eller er rettere sagt galant, en Sag, der altid sætter mig i Forlegenhed, da jeg ikke veed at gjengjælde alle disse fine Udtryk, som dog ingen Betydning have; imidlertid hænger der dog lidt efter lidt mere ved, saa at jeg tilsidst og kan gjøre Tingen taalelig med, uagtet jeg finder de fleste Artigheder latterlige eller slaviske, en Aarsag, blandt flere, hvorfor jeg altid bliver tvungen, hvor jeg skulde være høflig. En god Patriot er W.; han er for nærværende Tid yderst forbittret paa Preusserne, som have besat det Hannoverske, og paa den nordiske Konvention, som gav Anledning dertil. For Staden, hvori han boer, og for Verden i Almindelighed er han en særdeles vigtig Mand, formedelst den Kundskab og Færdighed, hvormed han

anvender Chemien til Haandværkers, Fabrikers og Haandteringers Nytte. I Bryggerier, Brændeviinsbrænderier, Blegerier, Farverier osv. har han gjort betydelige Opdagelser, iblandt Andet har han nyligen opdaget, hvorledes man kan gjøre den Lud, som er brugt til at bygge med, reen igjen, saa at man kan benytte sig af een og samme Lud, saa ofte som det skal være, og derved spare betydelige Summer, som ellers aarlig maae udgives for Asken til et Blegeri. Han havde endog den Godhed at sige mig, hvorledes dette lader sig gjøre, dog har jeg maattet love ham, ikke at lade Nogen Maaden vide, forend han har ladet trykke derom, da han for nærværende Tid staaer i Begreb med at gjøre en Deel Forbedringer ved et overordentligt stort Blegeri i Bielefeldt, hvorfor han, efter Rygtet, skal have 20,000 Rd., naar det Alt er lykket. Hvormeget han skulde have, sagde han mig ikke selv, men beklagede sig kun over, at man ikke holdt ham Ord i Adskilligt, som var ham lovet, og at han derfor ikke vilde lade dem vide den hele Sammenhæng af hans Opdagelser, førend de havde betalt ham. Han havde havt mange Hindringer i Bielefeldt for Udførelsen af sine Planer. Blandt andet havde Arbeiderne, som ere katholske, ved Ed forbundet sig indbyrdes til ikke at ville arbeide efter hans Methode, og herpaa havde de tillige nydt Sakramentet. Han havde dog nu bragt det saa vidt, at en Munk havde løst dem fra deres Ed, og at de atter derpaa havde nydt Sakramentet. W. lader sig sine Opdagelser, som kunne anvendes til at fortjene Penge, vel betale, inden han bekjendtgjør dem, og heri holder jeg med ham, saa meget jeg end hader denne Fremgangsmaade, saasnart den anvendes i det egentlig Videnskabelige eller i Lægekunsten. W. er derfor uden Tvivl en rig Mand og vil med Tiden blive det endnu mere. W.s egentlig svage Side er hans Ærgjerrighed, og jeg mærkede ved forskjellige

Leiligheder, at han ikke godt kunne glemme, naar Nogen ikke havde ladet ham vederfare den tilbørlige Berømmelse for hans Opdagelser. En af de Aarsager, som bevirkede mig hans Venskab, og at han meddeelte mig adskillige Kundskaber, som han ellers holder hemmelige, mærkede jeg tydeligen, var en Overeensstemmelse med ham i nogle Meninger, og at nogle Opdagelser, som jeg har gjort med Galvanismen, tale for hans eller idetmindste for en Deel mod hans Modstanderes Hypotheser. Han meddeelte mig ogsaa skriftlig nogle Forsøg, som han bad mig omtale, naar jeg om denne Materie atter skrev Noget. Herved maa jeg imidlertid bruge Forsigtighed, at jeg ikke skal komme i Fjendskab med Chemisterne i Berlin, som ikke ret vel lide ham. Ved min Afreise gav han mig henimod 30 Adresser til andre berømte Mænd.

Om Aftenen den 18de kom jeg til Pyrmont og kunde derfor ikke førend den 19de aflægge Besøg. Jeg gik først til Livmedicus Marcard, til hvem jeg havde Adresse fra Prof. Manthey; men han viste mig saa aldeles ingen Tjeneste, at jeg ordentlig undsaae mig ved, at jeg var gaaet til ham, og saaledes skal han behandle Alle, som anbefales ham. Han tilbød mig vel at gjøre mig bekjendt med Apotheker Krüger; men til ham havde jeg ligeledes Adresse og fandt bedre Modtagelse. K. fulgte med mig overalt, hvor der var Noget, som var værd for mig at see. Om Formiddagen besaae jeg to Naturmærkværdigheder, nemlig Dunsthulen, som bestandig er opfyldt med en Luft, hvori Ingen kan leve; dog indeholder den ikke altid lige meget; undertiden er den saa fuld, at man ikke kan holde det ud paa det øverste Trin, undertiden kan man gaae lige ned i den, ja, den Dag da jeg var der, maatte jeg lægge mig ned, for blot ved Hjælp af Næsen at opdage lidet deraf. Det er ikke raadeligt at gaae alene derhen, da man, ved at gaae for

vidt, let kan falde i Besvimelse og strax derpaa vorde qvalt. Man havde og nyligen fundet en Død paa det andet Trappetrin derved. En anden Mærkværdighed ved Pyrmont er Jordfaldene. For omtrent 2 Aar siden faldt med et stort Brag, som af et Kanonskud, et Stykke af Jordens Overflade ned i underjordiske Huler, som strax fyldte sig med Vand. Siden den Tid har det samme tildraget sig paa flere Steder, eengang midt om Dagen, hvorved en Bonde, som gik med sin Ploug, nær var bleven opslugt. Disse Huler ere omtrent ½ Miil fra Pyrmont, og man har ikke fundet, at Kilderne der have lidt noget derved. — Om Eftermiddagen besaae jeg Salonen ved Pyrmont.

Den 22de lod jeg mig og mine Sager indskrive paa Posten og gik til Høxter. Veien fra Pyrmont til Høxter er afskyelig, og om Vinteren skal det være ganske almindeligt, at Vognen vælter 2 à 3 Gange derpaa. For nu at nyde godt af Veien og ikke plages, gik jeg hellere, endskjøndt Veien er 6 Timers Gang eller noget over 3 Miil. Man maa tilbringe saa lang Tid paa Veien, forbi den er meget bjergig, og den hyppige Opstigen ad steile og steenfulde Stier udmatter meget.

Cassel den 31te August.

Da jeg besaae Musæet, faldt især de physiske Instrumenter mig i Øinene. Jeg saae vel, at de vare gamle og nu ikke meget mere brugbare; men for Videnskabens Historie vare de derimod vigtige. Jeg forskaffede mig derfor, ved Professor Schaub, Tilladelse at besee disse Apparater, paa en Tid, naar der ellers Ingen kom.

Den 2den September tiltraadte jeg Reisen i Selskab med

Dr. Hunold fra Cassel. Han fortalte mig sin Biographi, hvorledes han som Soldaterdreng gik med sin Fader til Amerika, i sit 13de Aar, paa Skibet gjorde Bekjendtskab med en ung Chirurg, lærte af ham noget Chirurgi, fortsatte dette Studium i Amerika, kom tilbage til Europa som Compagnichirurg, studerede til Doktorgraden, fik denne og giftede sig med en Søster af den berømte Dr. Faust, som har skrevet Sundheds-katechismus. Blandt det mærkværdigste var den Ædelmodighed, hvormed Faust havde understøttet ham i hans Studeringer, førend de kom i nærmere Forbindelse, og den Haardhed, hvormed Landgreven af Hessen-Cassel havde nægtet ham hans Afsked, saa at han havde været nødt til at være Compagnichirurg endnu to Aar, efter at han var bleven Doktor. Kl. 2 kom vi til Gøttingen, hvor vi spiste til Middag og traf Dr. Faust, for hvis Skyld Hunold var reist derhen. Jeg besøgte i Selskab med disse Blumenbach. Om Aftenen traf jeg en Holstener, Schmith, som talte Dansk, og denne førte mig til 3 Landsmænd, Clausewitz, Johansen og Wilkens.

4de. Det Første man spørger om overalt, er Galvanisme. Da man overalt er nysgjerrig efter at see det Batteri af Glasrør, som jeg har opfundet, har jeg her ladet gjøre et ganske lidet af fire Glasrør (i Kjøbenhavn brugte jeg 30) og agter at føre dette med mig.

5te. Gmelin og Blumenbach besøgte mig i Selskab med Flere, for at see mit galvaniske Batteri. Uagtet det ikke er meget over 1/10 af det, jeg havde i Kjøbenhavn, virker det dog stærkt, fordi jeg har anbragt adskillige Smaaforbedringer derved.

Jeg gjør ved mit galvaniske Apparat mange ganske interessante Bekjendtskaber, blandt Andre var idag, den 7de, Professor Arnemann hos mig og gjorde mit Bekjendtskab af denne Aarsag. Ligeledes havde jeg Besøg af Kohlrausch og en

Dr. Heyer, som giver mig Adresse til den berømte Ritter, med hvem han har studeret. Jeg har i Dag igjen besøgt Gmelin og seet den ikke meget betydelige botaniske Have, som her er. Uagtet mit Batteri skaffer mig adskillige behagelige Timer, finder jeg dog, at jeg taber altfor megen Tid ved det, da jeg ikke kan bare mig for at arbeide med det, naar Ingen er tilstede, hvorved jeg vel har gjort adskillige interessante nye Bemærkninger, men let kunde opholdes altfor længe i min Reise. Af denne Aarsag har jeg i Dag laant Gmelin det, da han ønsker det som Model for et, han vil lade gjøre.

Den 8de besøgte jeg en ung Mand, ved Navn Hausmann, hos hvem jeg saae adskillige interessante Mineralier. I Eftermiddag var jeg, efter Aftale, hos Gmelin for at gjøre galvaniske Forsøg.

Den 9de viste Blumenbach mig sin Samling af Hovedskaller af alle Nationer. Han besidder ikke mindre end 104 saadanne, som ere samlede fra alle Verdens Kanter. Efter de Oplysninger den lærde Besidder har givet derom, kan man see og føle paa Figuren af enhver Pandeskal, af hvilken Menneskerace, ja vel af hvilken Nation den er. Han besidder ordentlige Vidnesbyrd over ethvert af disse Hoveder, hvorfra de ere komne. Saaledes saae jeg og et Par fra Danmark over 2 Grønlænderhoveder. Der gives neppe en Lærd, som faaer saa mange Foræringer af slige Sager som han. Jeg saae et Posedyr hos ham, som var sendt ham fra Amerika. Den rige Lærde, Banks i England, har sendt ham adskillige Hoveder fra Amerika og Sydsøoerne, og derpaa anvendt saa mange Omkostninger, at man kunde sige, at han havde veiet dem op med Sølv. Han førte mig tilligemed en Pastor Koch fra Magdeborg og en Advokat i Universitetets Musæum. Det Interessanteste deri var Sydsøoernes Beboeres Klæder, Værk-

tøierne, hvormed de forfærdige disse uden at væve, Vaaben o. s. v. — Blandt flere interessante Gjenstande maa jeg endnu udmærke en Mumie, som den danske Regjering havde foræret til Gøttingen. Blumenbach havde nemlig undersøgt nogle Stykker af en Mumie og beskrevet denne Undersøgelse tilligemed de Følger, som deraf kunde drages, men havde tillige beklaget, at han ei havde een at gjøre Forsøg med. Kort derpaa fik de Gøttinger Lærde et Brev fra den danske Regjering (det var i Guldbergs Tid), at man vilde forære det Gøttingske Musæum en Mumie til Undersøgelse. Blumenbach, som ikke ganske vilde spolere denne skjønne Mumie, skar den op fra Ryggen og undersøgte den saaledes. Siden lagde han den paa Ryggen igjen, saa at man ikke seer, hvor den har været opskaaren. Fra Blumenbach gik jeg med Koch og Advokaten til den bekjendte Botaniker Hoffmann. — Om Eftermiddagen var jeg hos Gmelin.

10de. I Dag var jeg hos Gmelin og tog Afsked med ham; Blumenbach forekom mig og besøgte mig, med et Brev til Voigt i Jena. For at give en Idee om Forskjellen mellem Blumenbach og Gmelin, vil jeg blot fortælle om Afskeden. Da jeg aflagde Gmelin min Afskedskompliment, tilbød jeg ham min Tjeneste, naar jeg kom til Kjøbenhavn, f. Ex. med at skaffe norske Mineralier etc.; Gmelin bukkede, takkede ærbødigst og tilbød ingen Gjentjeneste. Førend jeg endnu fik Leilighed til at gjøre Blumenbach noget Tilbud, tog han mig i Haanden og bad mig at henvende mig til ham, naar jeg behøvede nogen Tjeneste i Gøttingen.

Jeg besaae i Eftermiddag Egnen om Gøttingen med Johansen og Clausewitz. Den Første havde givet mig et Blad af sin Stambog til at skrive i. Da mine Vers, i det mindste

for Forfatterens Skyld, pleie at vinde eders Bifald, vil jeg hensætte det her:

Jeg gjennemvandred' Dale, hvor mit Øie
saae Frugtbarhed gaae Haand i Haand med Flid,
hvor glade Brødre endte Aarets Møie,
med at indhøste Frugt af gavnlig Id.
Jeg glædtes med, men strax sig Øiet hæved',
for at opsøge Spor af Danmarks Kyst,
og danske Brødre for mit Minde svæved',
og Veemod blandte sig i al min Lyst.
Jeg saae fra Bjerge, dem tit Skyer kronte,
Naturen sine Skatte folde ud,
jeg var i Lunde, som af Almagts Lov gjentonte,
og hævede den hele Sjæl til Gud.
Jeg saae, hvad Kunstnerhaand, som Muser ledte,
fremkaldte skabende af Intets Skjød,
jeg Vise saae, hvis Fakler Mørket spredte,
Naturen over sine Fjed udgød.
Dog bankede uroligt dette Hjerte;
thi langt det var fra hver en Vennebarm,
hvor i det kunstfri Sprog, det ene lærte,
det kunde tolke al sin Fryd og Harm.
Men her, ved Leinens Bred, mig Lykken smiilte;
jeg fandt tre Danske, Ynglinger som jeg,
med aabne Arme de imod mig iilte,
skjøndt de paa Fædrekyst mig skued ei.
Thi varmt for Danmark slog blandt dem hvert Hjerte,
og Kundskab havde dannet hver en Aand.
Tak Ven, at jeg blandt dem Dig kjende lærte,
modtag, paa danske Viis, min Broderhaand.

Den 18de reiste jeg til Weimar og gik strax om Eftermiddagen til Ritter, som boer i Oberweimar, en Landsby, omtrent ¼ Mil derfra. Denne Mand har gjort store Opdagelser, hvoraf kun faa ere ret bekjendte. En Deel af hans

Opdagelser have Andre bekjendtgjort som deres egne, og derfor er han meget tilbageholdende. Det lykkedes mig først efter nogen Samtale at sætte mig paa en mere fortrolig Fod med ham. Jeg blev hos ham til Kl. 8, da han ledsagede mig paa Veien næsten hjem.

Den 19de var jeg hos ham hele Dagen og spiste med ham hos Byens Præst, en meget munter Mand, hvis Spøg undertiden var meget fri. Han bad mig, at jeg for Guds Skyld ikke maatte troe, at de andre Præster der i Egnen vare saa ryggesløse som han, og jeg forsikkrede ham, at jeg rigtig skulde indføre dette til hans Kollegers Fordeel i min Reisebeskrivelse. Ritter viste mig i Dag sine mærkværdigste Forsøg.

20de. Om Formiddagen blev jeg hjemme for at anstille Forsøg over en Gjenstand, hvorom jeg var kommen i Strid med Ritter. Om Eftermiddagen besøgte jeg ham og gjorde en lang Spadseretour med ham. Ved denne Leilighed udviklede han for mig alle de nye Ideer, som han i sin Tid vil bekjendtgjøre. Jeg fandt saa meget Genirigt og Skjønt deri, at jeg maa regne denne Eftermiddag for den skjønneste paa min Reise. Han bad mig komme i Morgen igjen.

Den 21de hos Ritter hele Dagen; vi spiste atter hos den muntre Præst. Om Aftenen fulgtes vi sammen i Komedie, for at see Madame Unzelmann, som spillede Maria Stuart i Schillers bekjendte Stykke af samme Navn. Man klappede gludsk for hende; men mig behagede hun ikke, og det glædede mig at høre samme Dom af adskillige Kjendere. Stykket blev overhovedet spillet slet, og selv Maskinmesteren ved Theatret gjorde ikke sin Pligt, saa at adskillige Forandringer gik temmeligt plumt for sig.

Jeg har indgaaet et meget nøie Venskab med Ritter og

haaber deraf at høste megen Fornøielse og Nytte. Hvad jeg skriver over Galvanismus, vil han optage i sine Skrifter, som nu ere af den Vigtighed, at enhver Chemist og Physiker maa læse dem. Alt, hvad han skriver, vil han tilsende mig, imod at jeg igjen tilsender ham mine Arbeider. Inden jeg reiste, maatte jeg love ham at komme endnu engang til Weimar, hvilket let lader sig gjøre, da Jena kun er 2 Miil derfra. Ved min Afreise forærede jeg ham til Erindring en Bog, jeg havde med mig, og som han havde ønsket at eie. Han lovede at sende mig en af sine Bøger, som han snart ventede fra Boghandleren.

Den 22de om Morgenen tidlig, egentlig skulde det have været om Aftenen før Kl. 10, gik jeg med Posten til Jena. Jeg kunde ikke strax faae et ordentligt Kammer, men maatte tage til Takke med at være hos en Russer, med hvem jeg havde reist. Dog varede det ikke længere end til om Aftenen, da jeg havde erklæret, at jeg vilde have et Kammer for mig selv. Jeg besøgte Mechanikus Voigt og Dr. Friedrich Schlegel. Denne talte om sin Fætter, Professor Schlegel i Kjøbenhavn. Han vidste, at han havde skrevet mod Fichte, og fortalte, at han havde havt i Sinde at lade sig det oversætte for at skrive derimod. Jeg fortalte ham, at min Broder allerede havde igjendrevet ham tilstrækkeligen.

Berlin.

Den 29de November anvendte jeg Formiddagen til at studere. Om Eftermiddagen havde jeg Besøg af Dr. Weiß, der ligeledes opholder sig her for Chemiens Skyld. Aftenen tilbragte jeg hos Herz, i et meget talrigt Selskab. Jeg traf der mange af mine Bekjendte, Darbes, Kohlrausch, Salm, Bahr m. Fl. Desuden lærte jeg der at kjende Pastor Jenisch,

som besidder en stor Mængde Sprogkundskaber, en Dr. Detmoldt, som underholdt sig længe med mig over det Nyeste af Physik og Philosophi, en ung Hamburger Julius, som besidder ret gode Liebhaberkundskaber i Physiken o. s. v. Dette Selskab, som kaldes „Kränzchen", samles afvexlende hos flere Familier og fornøier sig blot ved Samtale, Sang, Musik og deslige. Madame Herz synger i flere Sprog og har uden Tvivl megen Færdighed i Musiken; thi hun hjalp Detmoldt, som accompagnerede hende paa Klaveret og ikke ret kunde komme fort, bestandigen tilrette.

Den 30te var jeg hos Darbes, Rose og Bendavid, med hvilken sidste jeg havde en lang Samtale over den tydske Literatur. Han fortalte mig mange interessante Anekdoter derover, iblandt Andet en om Plattner, der, som bekjendt, besidder meget Talent for det offentlige Foredrag, men endnu mere Forfængelighed. En ligesaa forfængelig og talentfuld Lærd, Herr von Sonnenfels, hørte engang en Forelæsning af ham, hvormed han var saa tilfreds, at han ved sin Bortgang sagde til Nogen: Plattner læser næsten ligesaa godt som jeg. Dette fik Plattner siden at høre og svarede: „Den Nar, han bilder sig ind, at læse næsten ligesaa „godt som jeg"". Maaden, hvorpaa Kants Skrifter førft bleve bedømte i Allgemeine Literatur-Zeitung, er ligeledes mærkværdig. Man havde overdraget Bedømmelsen til en Recensent, som plagede sig meget for at forstaae Kants Bog, men forgjæves. Da han just fik Besøg af Garve, spurgte han ham, hvad han skulde gjøre dermed, og bad ham tage den med sig for at see, hvad han kunde bringe ud deraf. Garve læste noget deri og svarede, at det var et vigtigt Værk, at han endnu ei forstod det ret, men at han læste med Pennen i Haanden for at mærke sig de Steder, hvorover han nærmere maatte tænke, og at det vilde vare

længe, inden han kunde være istand til at skrive en Bedømmelse derover. Imidlertid skyndte Schulz i Königsberg paa Literatur-Zeitungens Udgivere og sagde, at det var en Skam, at de i $1^1/_2$ Aar ikke havde bragt nogen Recension over et saa vigtigt Værk. Nu skyndte man atter paa Garve, som svarede dem, at han ikke kunde levere noget saasnart endnu, men sendte dem imidlertid 18 Ark, han havde skrevet derover til sin egen Undervìisning; dersom disse kunde lette dem Arbeidet, skulde det være ham kjært. Hermed vare de ret fornøiede. Uden at læse Kant nøiere, samlede de derpaa de mærkeligste af Garves Anmærkninger, forbandt dem til et Hele og gjorde deraf en Bedømmelse, der naturligvis blev saa slet, at de siden næsten have maattet gjøre Afbigt derfor. Om Eftermiddagen var jeg paa Bibliotheket, hvor jeg som sædvanligt fandt et Par Kustoder, men ingen Bibliothekar; jeg gaaer derfor selv ind og tager, hvad jeg finder for godt, og gjerne kunde jeg, naar jeg vilde, bringe hele Bibliotheket ud af sin Orden, at sige hvis den har nogen; thi det veed jeg ikke saa ganske vist endnu.

Den 2den Dec. besøgte jeg Dr. Weiß, som jeg mere og mere sætter Priis paa. Han besidder et godt Hoved og mange Kundskaber. Hos Klaproth var jeg derpaa, for at see et stort galvanisk Batteri, som han just havde oprettet i disse Dage; men til min Fortræd var det allerede taget fra hinanden igjen. Dog lovede K. at lade mig vide, naar det atter blev bygget op. Imidlertid har jeg heller Intet tabt derved, undtagen min Nysgjerrigheds Tilfredsstillelse, da Hermbstädt vil oprette et af samme Størrelse, hvormed jeg oven i Kjøbet har Leilighed til selv at experimentere.

3die Dec. I Dag har jeg begyndt at arbeide i Hermbstädts Laboratorium. Han har overdraget mig at undersøge 5 forskjellige Alunsorter, som Fabrik-Direktionen havde tilsendt

ham, for at erfare hans Mening derover. Jeg ønsker iøvrigt Hermbstädt det samme, som Meißners Alcibiades ønskede Phidias, at han nemlig maatte vorde den ørkesløseste Mand i Byen, for dog engang at kunne sysselsætte sig med mig; thi al den Tillid og alt det Venskab, han viser mig, kan blot være paa Professor Mantheys Ord, da han endnu ikke har havt nogen Times videnskabelig Samtale med mig.

Den 4de var jeg ligeledes i Hermbstädts Laboratorium, hvor jeg nu herefter venter at tilbringe min meste Tid. I min Fraværelse havde Dr. Fließ besøgt mig, for at tale med mig. Jeg gik derfor til ham og hørte af ham, at han havde en Patient, som han vilde behandle med dyrisk Magnetisme. Darbes, han og jeg skulle bestandigt være tilstede derved. Darbes, fordi han kjender Haandgrebene bedst, jeg, for at angive de physiske Forsøg, man kunde anstille, for at komme nærmere efter denne Tings Natur, og Fließ skal gjøre Operationen, som jeg af flere gode Grunde ei har Lyst til at give mig af med. Iøvrigt drive vi det Hele meget hemmeligt, fordi Sagen, ved Markskrigeri, er kommen i ondt Rygte og altsaa hos ilde Underrettede kunde skade os.

Til Professor Manthey.

Berlin, den 4de December 1801.

I mit forrige Brev glemte jeg at berette Dem, at jeg havde benyttet mig af den Kommission, De havde givet Hermbstädt, at forstrække mig med Penge. Vel havde de Penge, De havde været saa god at lade mig udbetale ved Barthels, sat mig i Stand til at leve endnu en Maaned længere i Berlin; men mine Hverdagsklæder, som allerede vare gamle og vendte, da jeg tiltraadte Reisen, vare nu saa meget medtagne, at jeg

nødtes til at anskaffe nye, hvilke jeg har ladet indrette, efter Deres Raad, for Reisen, saa at Dragten er af mørkt graat Klæde og bestaaer af Frakke og Pantalons, med sort Silkevest. En ny Overkjortel, et Par Bøger, som vare aldeles nødvendige, og et Kollegium hos Karstens, som koster 2 Louisd'or, have absorberet min meste øvrige Formue Endnu har jeg kun taget 8 Louisd'or hos H.; men noget mere nødes jeg med det første endnu at formere min Gjæld. Efter Overslag, seer jeg, at jeg vel kan afbetale denne og leve Vinteren over i Berlin af mit Stipendium; men hvad der skal blive af, naar jeg atter begynder at reise, seer jeg aldeles ikke, naar jeg intet kongeligt Tillæg faaer. I det mindste vil Reisen saaledes opsluge det Meste, at jeg nødes til at foretage de skadeligste Indskrænkninger i alle Udgifter, jeg ønskede at gjøre for min Underviisning.

Jeg læser ingen Bog flittigere og med mere Fornøielse, i mine Aftentimer, end Winterls prolusiones ad chemiam seculi decimi noni. Jeg finder ved hver ny Gjennemlæsning mere Harmoni og Geni deri. Jeg længes kun efter at gjentage nogle af hans Hovedforsøg; men den skrækkelige Fordom (jeg tør kalde det saadant, da jeg endnu Ingen kjender, der har dadlet W. saaledes, at man kunde høre, at han havde læst ham), som hersker her og overalt derimod, gjør mig noget varsom, endog i at tale derom. Dog haaber jeg, at Leilighed skal gives. Ritter overtalte jeg til at læse den og havde den Fornøielse at høre hans Dom stemme med min. Hvorom Alting er, saa indestaaer jeg, med al den Tillid jeg nogensinde ønsker i videnskabelig Henseende at nyde af Dem, at jeg mere og mere overalt finder Sandhedens Charakteer i denne noget underlige Bog, og at den selv i den techniske Chemi hist og her giver Oplysninger, som ikke ere uvigtige. Maaskee har De allerede læst denne Bog og kjender den bedre end jeg; men i saa Fald er

det mig saa meget kjærere, da jeg desto før kan see min Dom berigtiget ved Deres.

Med Høiagtelse og Venskab
H. C. Ørsted.

Fortsættelse af Breve i Dagbogsform.

Den 27de var jeg hos Aronson, en jødisk Læge, som formedelst sin videnskabelige Dannelse nyder almindelig Agtelse. Han har blandt Andet skrevet over Kokopperne, mod Marcus Herz. Jeg besøgte ham, især fordi jeg vidste, at Dr. Mendel, som opholdt sig en Tidlang i Kjøbenhavn, havde leveret ham en Oversættelse af mine naturphilosophiske Arbeider, for at besørges til Trykken. De ere endnu ei trykte, fordi Boghandlerne ikke gjerne indlade sig med saa smaa Arbeider, især naar de tillige ere videnskabelige. Om Eftermiddagen var jeg hos Grapengießer, der kurerer Syge en gros med Galvanismus, som det forekommer mig, efter grundfalske Principer.

Den 31te besøgte jeg Friedr. Schlegel, for at gjøre min Ven Weiß bekjendt med ham. F. Schlegels Broder, August Wilhelm, var blandt Flere ogsaa der og udviklede adskillige interessante æsthetiske Ideer. Om Eftermiddagen var jeg hos Grapengießer, for at gjøre galvaniske Forsøg med ham. Aftenen tilbragte jeg hos Hermbstädt, hvor jeg traf Medicinalraad Knope, Professor Wrede med Flere. Wrede er en Mand af mange Kundskaber. Jeg talte med ham om Winterls chemiske System, som han havde studeret noget, men tilstod, at han ei tilfulde forstod. Han udlod sig imidlertid rigtigere og fordeelagtigere derom end de andre Berlinske Chemister, som ei have læst det.

Den 1ste Januar 1802 gjorde jeg Forsøg med et galvanisk Batteri af meget store Plader, som jeg havde laant af Klaproth. De gjorde ikke den ventede Virkning, fordi de vare slet

bearbeidede. Jeg har siden hørt, at Klaproth heller ikke har kunnet bringe noget ud af dem. Nytaarsdag var denne Gang en dobbelt Fest for Berlinerne, da det nye Skuespilhuus paa denne Dag aabnedes. Men denne Omstændighed gjorde den ogsaa til en Bedrøvelsesdag for Mange; thi Trængselen ved Indgangen var saa stor, at mange Personer bragtes besvimede ud. Fruentimmerskoe, som vare saa fortraadte, at de ei mere kunde bruges, fandt man i Mængde, og jeg saae i den korte Tid, jeg var Tilskuer ved dette Skuespil udenfor Theatret, flere Damer, uden Skoe, med sønderrevne Klæder og dryppende af Sved komme ud af den Menneskehob, hvorigjennem de vilde have trængt sig til Indgangsdøren. Een Dame kom næsten nøgen derfra, en anden fik sin falske Haartour dreiet om, og saaledes saae man overalt Intet uden Forvirring. Jeg var gaaet derhen i det Forsæt at tage mig en Billet; men da jeg saae, hvor mange Ubehageligheder man udsatte sig for, og at man i ethvert Tilfælde maatte vente at faae sine Klæder ruinerede, opsatte jeg den Fornøielse at lære det nye Skuespilhuus at kjende til en anden Gang.

Den 3die var jeg efter Indbydelse til Middag hos Herz. Jeg fandt der Darbes, Feßler, en Konrektor Graßhof, Hofraad Fischer med Flere. Madame Herz lægger sig meget efter Physik og Chemi og underholder sig gjerne med mig over Galvanismus. Jeg har maattet love hende at anstille nogle Forsøg en af disse Dage i hendes Huus. Hun fortalte mig, at hun ikke hørte Hermbstädts Forelæsninger, fordi hun ikke ventede, at de vare grundige nok. Hermbstädt læser nemlig et Kollegium for Damer. Jeg hørte ogsaa i Dag Schlegels Forelæsninger i Æsthetiken, som han holder for et Auditorium af begge Kjøn.

Den 4de bragte jeg et Brev fra Professor Manthey til Assessor Roesch, som har Deel i det herværende Porcellainfabriks

Bestyrelse. Han viste mig adskillige af Fabrikens Indretninger og lovede at vise mig Resten en anden Gang, da Alt ikke saa hastigen kunde oversees. Det jeg saae, hørte imidlertid til det Vigtigste, i Særdeleshed Ovnen, som efter mit Skjønnende er overmaade vel indrettet.

Den 5te besøgte jeg Richter og talte med ham om en Mængde videnskabelige Gjenstande. Af alle Lærde i Berlin er han den, som helst meddeler sine Kundskaber og tillige viser en ret alvorlig Interesse for mig. Resten af Dagen i Hermbstädts Laboratorium.

Til H. C. Ørsted.

Kjøbenhavn den 8de Jan. 1802.

Ja desværre maa Tabet af et af mine Breve have været Aarsag i, at De har ventet saa længe forgjæves paa Efterretninger fra os, paa Svar o. s. v. Meget gjerne tilmeldte jeg Dem det væsentligste af sammes Indhold; men det er næsten umuligt; thi jeg husker ikkun, hvad jeg tænkte og følte, og ei, hvorledes jeg har yttret det; meget ubehageligt vilde det være mig, ifald dette Brev var tabt, da jeg sikkert veed, at dets Indhold vilde have været Dem kjært, og Intet er eller kan være mere overeensstemmende med mine Ønsker end at forskaffe Dem glade Øieblikke.

Deres Dagbogs Breve ere overmaade rige paa Interesse for mig, og de ville være en behagelig Læsning for Dem i Tiden; ved det jeg ved Hjelp af disse saa at sige kan følge Dem overalt til de Mænd, de Steder, de Forretninger, som jeg saa vel kjender, nyder jeg den Glæde, at see mig uafbrudt i Deres Selskab, at overtyde mig om, at De med mageløs

Iver og Opmærksomhed gjør Brug af ethvert Vink, ethvert venskabeligt meddeelt Raad, at De kan, hvad De vil, at De i Henseende til Kunsten at gjøre rigtig Anvendelse af Tiden paa Reisen overtræffer endog den Øvede; med Fornøielse tilstaaer jeg Dem, at De i mere end een Henseende aldeles overtræffer min Forventning, at jeg ei vilde see mig istand til at fylde endog det korteste Brev, ifald jeg efter Aftale skulde minde Dem, naar jeg troede, at De ei noksom beflittede Dem paa Orden, Nøiagtighed og praktiske Forretninger.

Jeg seer med Længsel den Tid imøde, hvor vi sees igjen, hvor De, beriget ved Kundskaber, skikket til at arbeide i ethvert Fag, kan gjøre Fordring paa at anvises den Plads blandt skjønnende Medborgere, som vist Ingen vil kunne gjøre Dem stridig, og at lønnes i Forhold til den Nytte, De kan og vil stifte overeensstemmende med Deres Ønsker. — Gaa derfor kun modigen frem paa Banen og frygt ei, at De ved Maalet skulde gaae Glip af den Hæderskrands, som De har erhvervet. Forlad Dem imidlertid paa Deres Venner, som herhjemme saa gjerne tale Deres Sag, som tør smigre Dem med Haabet om at erholde det forlangte Kongelige Stipendium, uagtet at det varer saa skammelig længe, da der aldeles ei endnu er afgjort noget desangaaende, og behag ikkun at sende mig det omtalte ostensible Brev til Schimmelmann, for at jeg der med desstørre Eftertryk kan paaminde.

Om Grapengießers Galvanisering saavelsom om Manden selv tænker jeg som De; her begynder man nu og paa Hospitalet at helbrede derved. Schumacher tager i det mindste overmaade ivrig fat derpaa.

Af Deres Dagbogs Breve seer jeg, at De omgaaes Darbes, og finder, at De omtrent bedømmer dette sjeldne Menneske som jeg; jeg troer, at dette Bekjendtskab vil være

ligesaa nyttigt som interessant for Dem. Han er, som De formodentlig allerede veed, Frimurer; vil og kan De træde ind i Ordenen, saa kan De aldrig faae nogen bedre Veileder end ham eller Klaproth; siig ham, at jeg i denne Henseende ei vidste bedre at anbefale Dem til Nogen.

Ligeledes seer jeg, at De omgaaes den kyndige og beskedne Rose, som i mine Tanker er en høist agtværdig Lærd og et fortræffeligt Menneske.

Med Deres Plan*) har de sandelig overrasket mig. Ideen er rigtig og udførlig, og Tingen vil med en liden Portion Lykke lade sig gjøre; jeg troer derfor at burde raade Dem at stræbe for at bringe den til Virkelighed, da De derved forskaffer Dem Levebrød og Uafhængighed. Kan jeg kort før Deres Hjemkomst være Dem behjelpelig, saa behag blot at underrette mig derom.

Neppe vilde De noget andet Sted faae saa skjøn en Leilighed at arbeide som hos Hermbstädt; De benytter den med Iver og gjør sikkert meget vel deri; Deres Ønske at omgaaes Hermbstädt mere vil derimod neppe opfyldes, da han er saa overordentlig beskjæftiget.

Herved sender jeg Dem en Anviisning paa 50 Louisd'or; Coursen er i dette Øieblik meget slet; det er bedrøveligt nok, men som alt Ondt medfører det noget Godt, nemlig at det er et ypperligt Motiv hos Schimmelmann. Cappels Stipendium har jeg faaet betalt, men har forinden havt en hæftig Dispnt med Callisen om, at De som Embedsmand ei burde have havt det.

Deres hengivne Lud. Manthey.

---

*) Denne Plan gik ud paa at anlægge et technisk-chemisk Institut.

Fortsættelse af Breve i Dagbogsform.

Den 9de Januar besøgte jeg A. W. Schlegel. Jo nærmere jeg lærer at kjende ham, desto mere bestyrkes jeg i den Tanke, at han kun er de store eller talentfulde Mænds Echo, som han omgives af. Göthe, Fichte, Schelling og dennes Tilhængere, saavel som hans Broder Friedrich, der sikkert er ham meget overlegen, synes at bestemme ham i hans Philosophi og Æsthetik. Om Aftenen saae jeg Komedien „Udstyret“ af Iffland. Dette var den første Gang, jeg saae det Indvendige af det nye Skuespilhuus, som aabnedes Nytaarsdag. Bygningen finder jeg ret smagfuld, og Dekorationerne fortjene al Roes; men Forhænget er virkelig fuskeragtigt malet, og Forandringerne gaae ikke for sig med den behørige Hurtighed. Desuden har Huset endnu to andre betydelige Feil, at der nemlig er en saa gyselig Træk, at det ikke er let at holde ud paa Parterret, og at man har førget saa slet for Lyden, at man paa de fleste Steder hører meget lidet af det, der siges paa Theatret, og at man endog nogle Steder hører dobbelt.

Den 10de var jeg hos Rose, med hvem jeg havde en lang Samtale over Winterls Chemi, som han tilstaaer, han ei ret har kunnet komme til Munds med (som man siger efter et gammelt Ordsprog). Han og Flere have bedet mig at skrive en kort Udvikling af denne mærkværdige Mands Ideer, for det philomatiske Selskab, hvilket jeg ogsaa med megen ringe Umage er i Stand til. Om Aftenen var jeg efter Indbydelse i Herz's Søndagsselskab, hvor den berømte Musiker Reichard var tilstede og gav os, ved Hjælp af nogle af de tilstedeværende Damer, en liden Koncert. I Selskabet gjorde jeg Bekjendtskab med en ung Mand ved Navn Schulz, som var kjendt med mine Landsmænd Møller, Steffens og Kaaes. Han inviterede mig til dette Selskab, naar det næste Gang skulde holdes hos ham.

Den 12te. Hermbstädt førte i Dag en svensk Etatsraad og Ridder v. Edelkranz omkring i sit Laboratorium, ved hvilken Leilighed jeg gjorde Bekjendtskab med ham. Om Aftenen fandt jeg ham igjen i det naturforskende Selskab hos Rose. Vi havde der en meget interessant Aften, da to vigtige nye Opdagelser der bleve bekjendtgjorde, nemlig den nye Planet, som skal føre Navn af Ceres, som nu fuldkomment er opdaget af Dr. Olbers i Bremen, og et nyt Metal, som skal kaldes Tantalum. Dette er opdaget af Geyer i Stockholm; men hvilke Egenskaber det besidder, er endnu ei bekjendtgjort.

Den 14de besøgte jeg Friedrich Schlegel, med hvem jeg meer og meer vorder fortrolig. Kunde han kun blive her Vinteren igjennem, haaber jeg, at jeg skulde profitere meget af hans Bekjendtskab. Om Aftenen var jeg i det philomatiske Selskab, som holdt sit store Qvartalsmøde. Ved denne Leilighed inviterede næsten hvert Medlem et Par Fremmede med sig; jeg var med Hermbstädt. I Selskabet fandt jeg Professor Matieu, som jeg havde lært at kjende i Jena. Selskabet sluttes Qvartalsdagene med et Maaltid, hvilket ellers ikke er Tilfældet. Bode oplæste en Afhandling over Maanen, som ikke indeholdt Andet end bekjendte Ting. Bendavid, som er Sekretair i Selskabet, førte ind i Protokollen, at Bode havde læst en meget lærerig Afhandling. Saaledes roser han i Protokollen paa en høist latterlig Maade Alt, hvad der oplæses i Selskabet.

Den 15de havde jeg den Fornøielse at see en Landsmand her, og det oven i Kjøbet en jeg allerede kjendte fra Kjøbenhavn, nemlig Gjerlev, som paa offentlig Bekostning reiser paa Opdragelsesvidenskaben, men dog især studerer Philologi. For nærværende Tid opholder han sig i Halle, for at høre den berømte Wolffs Forelæsninger over Homer.

I Selskab med Niemeyer og en vis Pastor Wagenitz, som har skrevet en „Moral in Beispielen", var han nu kommen til Berlin paa nogle Dage.

Den 16de førte jeg Gjerlev til vor Landsmand Darbes. Om Eftermiddagen anstillede jeg galvaniske Forsøg for Madame Herz, som havde anmodet mig derom. Hun viser megen Interesse for physiske Undersøgelser og underholder sig gjerne med mig derover. Jeg havde bedet Dr. Kohlrausch, som kommer meget i Herz's Huus, at være mig behjælpelig ved nogle galvaniske Forsøg, hvortil nogle Frøer skulde anatomeres. Om disse Forsøg havde han talt hos Herz, og nu fik jeg strax den Anmodning at anstille disse Forsøg der. Det var mig imidlertid umuligt at faae Frøer, da Frosten havde tillukt alle Adgange til dem; men da jeg ikke vilde udsætte det for længe, af Frygt for at det kunde ansees for Mangel af Villie, anstillede jeg i det Sted adskillige andre smaa Forsøg og fortalte en Deel om Theorien deraf. Mad. Herz havde ladet Adskillige vide om disse Forsøg, og derfor indfandt sig ogsaa der Pastor Schleiermacher, et Par Brødre Meyer, af hvilke den ene er der i Huset, Doktor Detmoldt, m. Fl. Hendes kjærlingagtige og selvkloge Mand var ogsaa tilstede. Det er yderst ubehageligt at experimentere i et saadant Selskab, hvor Enhver vil have sine Fingre eller i det mindste sin Stemme i med, og jeg er vis paa, at intet Forsøg vilde være lykket mig, dersom jeg havde valgt ganske nye, som jeg selv ei før havde gjort. Da jeg forlod Herz, gik jeg til et Aftenselskab, hvortil min Ven Weiß havde indbudet mig. Jeg fandt der en vis Møller, som har skrevet noget mod Fichtes „Geschlossener Handelsstaat" i Genz's Journal, en vis von Rettel, m. Fl. Vi begyndte med at drikke Thee og tale om Philosophi. Rettel, som troede at forstaae Fichtes Philosophi, fandt strax

en Modstander i mig. Af en vis Modsigelses=Aand, af Had til al dristig Paastaaenhed over delikate Materier, især af Folk, som jeg ei tiltroer megen Kundskab, og endeligen af Lyst til at føle godt Folk paa Tænderne disputerer jeg gjerne over philosophiske Materier. Denne Modstander bragte jeg snart i Knibe og nødte ham næsten til at overgive sig paa Naade og Unaade. Da vi kom til Bords, talte vi om Galls System, og nu blev Interessen langt mere almindelig levende. Uagtet jeg forsikkrede, at jeg ikke forstod at beføle Folks Hoveder à la Gall, nødte man mig dog næsten til ae sigt Noget om hver, som var tilstede. Jeg holdt mig derved til Hukommelsen og sagde en Deel, som traf temmelig rigtigt ind. Til Slut=ningen blev der sunget en Mængde slette Studentervifer til en slet Viin. Intet er mig afskyeligere ved et Drikkeselskab end slette Viser og Mangel paa Underholdning af en høiere Stem=ning. Naar et Drikkelag ikke skal være mig en Væmmelighed, maa det være mig en sand Høitid, hvor jeg mellem dannede Mennesker, ved en moderat Mængde stærke Drikke, erholder et høiere Sving, hvorved min Sjæl aabnes mere for Glæder, men ligeledes for høiere Følelser af enhver Art. I Begyn=delsen muntre Viser og siden alvorlige, som Schillers Hymne til Glæden, det er det, som jeg ønsker. Et Par enfoldige Patroner var det egentligt, som forstyrrede hele Selskabets Liv. Dette følte ikke alene jeg, men Flere.

Da vi skiltes ad, trykte Møller min Haand og bad mig besøge sig; thi her, sagde han, havde han ikke kunnet tale med mig, som han ønskede. Vi skiltes først ad Kl. 2.

Den 17de var jeg med Gjerlev i katholsk Kirke, en af de skjønneste Bygninger, jeg har seet. Dersom jeg kunde afmale den ligesaa levende med min Pen, som den staaer i min Ind=bildningskraft, skulde Du strax faae den at see; men da dette

ikke er Tilfældet, maa Du desværre nøies med at høre, at den gjorde et meget behageligt Indtryk paa mig, saavel ved sit Indvortes som Udvortes, hvilket sidste allerede før var faldet mig i Øinene, da den ligger i Nærheden af det skjønne Operahuus og det hæslige Bibliothek. Vi bleve den hele Dag samlede og hospiterede sammen i Schlegels Forelæsninger. Han havde just Timen før læst over Skulpturen og fremviste nu en Büste af Gøthe, forfærdiget af Kunstneren Tieck, Digterens Broder, for at give et Exempel paa et Mesterstykke i denne Art. Gøthes store Aand har udtrykt sig i alle hans Træk, og af denne Aarsag maatte naturligviis hans Büste, forfærdiget af en duelig Kunstner, vorde et sandt Mesterstykke. Schlegel sagde, at naar han skulde sige noget Dristigt om ham, vilde han sige, at han i sin Ungdom havde lignet Apol, saaledes som de græske Kunstnere have udtrykt hans Ideal, og i sin Alderdom vilde faae Lighed med Homer. Schlegel sagde, at naar hans Modstandere, som havde søgt at nedsætte ham, skulde sætte sig ved Siden af ham, vilde strax deres Udvortes vise deres store Afstand fra ham. Hr. A. W. Schlegel vilde neppe selv være tjent med en saadan Charakterisering efter det Udvortes, i det mindste vilde han tabe meget af den Originalitet, han neppe har Lyst til at opgive sin Fordring paa; thi han ligner overmaade meget Melanchton, efter det Portræt jeg har seet af denne Lærde, og som bekjendt var han vel blandt de Første, som erkjendte den gode Sag, men til selv at opsøge den og selvstændig at forsvare den, havde han dog ikke Aand eller Mod nok. Imidlertid vil jeg aldeles ikke nægte, at dette, for saavidt det er Charakteristik, ogsaa passer sig paa A. W. Schlegel. Mærkværdigt nok er det, at hans dristige og kraftulde Broder Friedrich virkelig har en Deel Lighed med Luther. Schlegels hele Forelæsning vidnede i øvrigt om den grændse-

løseste Partiaand, som yttrede sig deri, at han bestandigen kritiserede de nulevende Kunstneres Arbeider og naturligviis ikke glemte at rose dem, som hørte til hans Venner.

Om Aftenen saae vi med hinanden Figaros Giftermaal, som her er forvandlet til et Syngestykke og i det Hele taget spilles temmeligt slet. Grev Almaviva spilles af en vis Hr. Franz, der ligesaa lidet kan sammenlignes med Rosing, der giver denne Rolle hos os, som en gemeen Dragon kan sammenlignes med en sleben Hofmand. Dommeren blev ikke spillet saa godt, som enten Gjelstrup eller endog Knudsen giver den hos os. Mdmsell. Eigensaz spillede Pagen temmelig vel. Ligeledes blev Figaro givet taaleligt af Beschort og hans Elskede af Mad. Eunicke; men hos os synes Rollerne mig endnu at være bedre besatte.

Den 18de. I Opera med Gjerlev. Baudissin havde forskaffet os Billetterne, som uddeles frit. Operaen gives kun i Karnevalstiden, i det egentlige Operahuus. Der opføres i denne Tid 2 Operaer hver 5 Gange. Den sidste Gang faaes Billetterne for Betaling til Fordeel for de Fattige. Stykkerne ere altid Italienske. Her udmærkede sig en Mad. Marketti, som sang fortræffeligt. Med Operaen er forbunden Dands, og tilsidst gives en Ballet, der staaer langt under dem, vi dagligen kunne see paa vor Skueplads, en Dom, hvori Flere, som have seet vort Theater, ere enige. Den Plads, vi havde faaet, havde et fornemt Navn, den kaldtes Noblesse-Loge; men vi saae kun slet der, da vi ikke kunde see dybt ind paa Theatret, men derimod saae desbedre mellem Couliserne. Hvem der havde faaet en god Plads i denne Loge, var kommen Kl. 1 eller 2, uagtet Stykket først begyndte Kl. 6.

Om Aftenen var jeg i Redouten med Gjerlev. Dette er en Maskerade, som gives i Operahuset, og hvor man uden Billet kan komme ind, naar man kun har Maske og Domino.

Ved denne Leilighed er der nylig her passeret en morsom Begivenhed. Engang blev der uddeelt frit Mad og Drikke. En Maske med blaa Domino kom ved Bordet og nød med udmærket Appetit. Det varede ikke længe, førend samme Maske kom igjen og aad med fornyet Appetit. Da dette Skuespil var gjentaget 3 eller 4 Gange, fulgte man efter denne fortærende Maske og fandt, at den sneg sig ud saa snart som muligt, og at hele Sagen bestod deri, at Kudskene, som vare ved Vognene udenfor, tilsammen havde leiet sig en Domino og en Maske, og at de afvexlende benyttede sig af den, indtil de alle havde faaet deres Appetit tilfredsstillet. Den hele Redoute var yderst kjedsommelig, og jeg vilde hjerteligen have fortrudt denne Udgift, dersom man ikke burde see Alt for at have en Idee derom. Du kan ikke forestille Dig, hvilken Passionsfest det var for Ørene at opholde sig der et Par Timer efter hinanden. Jeg har aldrig hørt Mage til Dissonantser; thi Alle vilde de forstille deres Stemmer, og for at naae dette Maal pebe de Alle saa erbarmeligt, at jeg gjerne havde ønsket mig døv.

Den 26de besøgte jeg Fichte med Gjerlev. Om Aftenen saae jeg i Selskab med ham Octavia, en Tragedie af Kotzebue. Mad. Meyer og Mad. Unzelmann spille deri overmaade skjønt; Iffland, som havde Antonius's Rolle, var for gammel derfor og spilte den maaskee derfor uden Held.

Den 28de, Kronprindsens Fødselsdag, var jeg indbuden til Middag hos Selby, tilligemed Darbes. Jeg finder, at Selby vinder ved at kjendes nærmere, og det fortryder mig, at jeg ikke hidtil mere har søgt hans Omgang. Efter Maaltidet, som først endtes efter Kl. 5, gik jeg i Akademiets Forsamling, som i Aften var offentlig, og saae der Klaproth anstille galvaniske Forsøg.

Den 29de var jeg i Anledning af Kongens Fødselsdag til Middag hos Baudissin, hvor adskillige Andre, mest Halvdanske, f. Ex. Holstenere, Tydskere i dansk Tjeneste, osv. vare tilstede. Selskabet var stivt og uinteressant, Samtalen gik fornemmelig ud paa Hofforfremmelser, Familieforbindelser o. desl. — Da Selskabet var forbi, gik jeg til Fichte, for at tegne mig til hans Forelæsninger. Han havde anslaaet Betalingen derfor til ikke mindre end 4 Friedrichsd'or, næsten 22 Rd., og uagtet det faldt mig tungt at udgive saa meget til en Ting, som jeg just ikke havde bragt i mit Overslag, vilde jeg dog ikke forsømme den skjønne Leilighed til at lære dette store Genies System at kjende. Jeg traf ham ikke hjemme, men kom til at tale med hans Kone, som sagde mig, at hendes Mand vilde ikke, at jeg skulde betale mere end 2 Friedrichsd'or; han fandt det ubilligt at tage den fastsatte Sum af den virkelige Studerende; men han havde bestemt Prisen saa høi for de Berliner Dilettanter.

Den 1ste Februar. Jeg hørte i Dag første Gang Fichtes Forelæsninger. Det sjeldne Talent, han besidder til at foredrage sine Tanker, gjør hans Forelæsninger dobbelt interessante, og om jeg end aldrig lærte Andet af ham end nogle af de Kunstgreb, hvorved han saa godt veed at spænde og vedligeholde Tilhørernes Opmærksomhed og opvække de Forestillinger hos dem, som ikke saa ligefrem kunne udtrykkes ved Ord, saa var jeg allerede belønnet for den Tid, jeg anvender derpaa.

Til A. S. Ørsted.

Berlin, den 7de Februar 1802.

Jeg nyder nu en Lykke, som Du maaskee er nær ved at misunde mig, jeg hører Fichte selv foredrage sin Videnskabslære.

Da jeg endnu ikke har hørt ham mere end 5 Gange, kan jeg ikke tale om meget mere end hans Foredrag, og dette er ganske fortræffeligt. Det er en sand Fornøielse at høre, hvorledes han udvikler Alt med den høieste Grad af Klarhed og Bestemthed, hvorledes han forener Ild og Liv dermed, hvorledes han veed at opvække og vedligeholde Opmærksomhed og Interesse ved de abstrakteste Gjenstande, kort han er en virkelig Mester i Kunsten at meddele Andre sine Tanker. Der gives neppe en nogenlunde fornuftig Indvending, som han ikke gaaer i Møde, neppe en Tanke, som han kunde forudsee hos sine Tilhørere, uden at han veed at træffe den. Ofte har jeg havt Tvivl, Indvendinger o. s. v. ved hans Foredrag, som han i det samme Øieblik løste, som de opkom hos mig. Efter Forelæsningen holder han Konversatorium, som dog ikke hidindtil har havt meget at betyde. De Tvivl og Spørgsmaal, man har forelagt ham der, har han besvaret med den største Bestemthed og Klarhed. Blandt Tilhørerne er ogsaa A. W. Schlegel, som holder æsthetiske Forelæsninger her i Vinter.

Naar jeg har hørt endnu nogle Forelæsninger af ham, skal jeg meddele dig det Mærkværdigste; jeg har allerede faaet en Deel Lys af dem, jeg har hørt.

Jeg har seet Nicolai i adskillige Selskaber; men jeg har ikke talt med ham. Han veed ogsaa ret godt min Existents; thi han har talt til Gjerlev, som nyligen har været her, om at han havde en Landsmand her. Jeg haaber, at det, i Følge hans velbekjendte Forfængelighed vil ærgre ham, at en Fremmed, som kommer i Selskaber med ham, tager saa liden Notits af ham. Af dette seer Du let, at jeg ikke kan sige Dig noget Nyt om ham, uden om hans Udvortes. Dette er afskyeligt. Hvad Staturen angaaer, ligner han Odin Wolff, paa Pukkelen nær, temmelig fuldkomment. Ogsaa har Ansigtet noget til-

fælles med hans, undtagen at det forekommer mig endnu mere modbydeligt.

Jeg har nyligen seet en særdeles vel udarbeidet Büste af Kant. Han seer der ikke saa Risbrighsk ud som paa Portrætet paa Børsen. Galls Organer for Skarpsind har han i en meget udmærket Grad.

A. W. Schlegel har for kort siden bearbeidet et af Euripides's Stykker for det Weimarske Theater. Bøttiger skrev herover en Kritik, hvori han søgte at nedsætte Schlegels Arbeide. Gøthe hørte derom, førend det blev trykt, og skrev derover strax til Udgiveren af den Journal, som skulde optage det, at dersom han optog noget af den Smører og Styver-fænger, som skulde sigte til at nedsætte et af det tydske Genies største Produkter, vilde han strax nedlægge Theaterdirektionen. Han skrev ligeledes til Wieland og bad ham ei at optage det i sin Merkur. Da Boghandleren viste Bøttiger Gøthes Brev, forsede han sig og tillod med Fornøielse, at hans Smøreri blev undertrykt.

Tak for de tilsendte L. E. og for Siofna. Det er vel intet Spørgsmaal, at vor Vens Bidrag dertil jo ere de bedste; men dette er da just ikke meget sagt til deres Roes. Horrebovs, Lundbyes og Sagens Flauhed og Plathed gaae dog over al Beskrivelse. Hvo der i de 6 Stykker, som findes her af disse Herrer, kan finde en ny Tanke eller blot en Vending, der ikke er aldeles forslidt, maa have en lykkeligere Findegave end jeg. Kruses og Staffeldts Digte have dog det Fortrin, at de indeholde Tanker, som vel ikke ere aldeles nye, men dog mindre forslidte; men en stor Ulykke for dem er, at alle deres Arbeider næsten bestaae i Bestræbelse efter at udtrykke Tanker, som de have fundet smukke. Rahbek maae vi, under saa mis-

lige Omstændigheder, lade vederfares al Ære, da det dog er sig selv, sin evige Tilskuer han repeterer. Sander har dog leveret to smukke Linier til sin Genius og har derved betalt sin Ret til at lade trykke det til Elskov. Om de Øvrige vil Du let tilstaae mig, at Frankenaus dog er det bedste deri, og at Ingen af dem ere udmærkede. Overhovedet ere vi sikkert enige i vor Dom over denne Samling; men jeg kan dog ikke undlade at tale med Dig derom, da det morer mig eller rettere er mig nødvendigt, at udgyde min Harm over disse Syndere. Med alt saadant Tøi er en Udgiver saare generet, naar han ikke som Rahbek har en Tilskuer eller Minerva at pakke det ind i; thi reent at afvise saa mange honnette Folks Vers lader sig dog ikke gjøre, uden at forskaffe sig for mange Fjender. Øhlenschlæger har da heller ikke udstyret Siofna med sine kosteligste Skatte. Iblandt andet synes mig Samtalen mellem Wilhelm og Blomsterne, med al sin Originalitet, at være en poetisk Overgivenhed. Heller ikke veed jeg, om Wielands lange Fortælling var den Umage værd, som en saa god Oversættelse maa have kostet.

Jeg troer, at det vil fornøie Dig at høre, at jeg her i Berlin har fundet en videnskabelig Ven. Det er en Dr. Weiß fra Leipzig, hvis Broder har skrevet noget i Philosophien. Med en dannet og fri Aand forbinder han den varmeste Iver for Naturforskning og har mange lykkelige Ideer, som det kun er Skade, at han ikke prøver ved Experimenter Vi ere næsten hver Aften sammen og meddele hinanden vore Ideer.

Jeg arbeider for nærværende Tid paa en Exposition af Winterls prolusiones ad chemiam seculi decimi noni, en Bog rig paa Aand; men naar jeg undtager Ritter, som

jeg gjorde opmærksom paa den, kjender jeg ingen Chemist eller Physiker, hverken i Berlin eller andetsteds, som blot vidste noget Ordentligt om dens Indhold. Rose og Ermann have udtrykkeligen bedet mig om at udarbeide en saadan Exposition for det philomatiske Selskab. Iøvrigt har jeg lagt Planen til adskillige andre Arbeider, især til nogle Forsøg, der skulde opdage os en ny Kraft, som stod i samme Forhold til de ideoelektriske Legemer, som Galvanismus til Elektricitetslederne. Herom skal jeg meddele Dig mere med det første.

Albrechts Navn behøves ei at sættes paa Brevene mere, da jeg har en bestemt Adresse. Desuden skulle ingen flere Breve adresseres til ham, naar jeg igjen kommer paa Reisen, da han er en Konfusionarius. Jeg mangler mange af de Breve, som ere sendte mig under hans Adresse.

Hils Øhlenschlæger, Bornemann o. s. v.

Din Christian.

Til Samme.

Berlin den 16de Februar 1802.

Uagtet Fichtes fortræffelige Foredrag ikke sætter hans System saa hastigt i et klart Lys, som jeg havde ventet, kan jeg dog meddele Dig nogle Vink, som maaskee ikke ere Dig nye, men som dog have givet mig meget Lys og spændt min Forventning paa det Tilkommende. Det Absolute maa tænkes med to Attributer, nemlig det Absolute er slethen, hvad det er, og fordi det er. Over det Første forklarer han sig med andre Ord saaledes: Det Absolute er et i sig Hvilende, bestandigt en Væren (Sein). Det Andet udtrykker han ved Ordet Frihed. Da dette Absolute ikke kan være for noget

Andet, maa det være *for sig*, og dette maa man tænke sig som den inderligste Forsmeltning af Frihed og Væren, og dette er egentlig Viden, og derfor er der en Duplicitet i al Viden; al Viden er en Forening mellem Separate, og derfor kunne vi ikke komme til noget Enkelt i vor Viden, men Alt er deelbart uden Grændse. Han gjorde selv opmærksom paa, at det syntes modsigende, at han i sit System gik ud over Viden; men denne Modsigelse lovede han at løse i det Følgende. Om dette Absolute vilde han desuden ikke tale mere for Øieblikket, og dette skulde blot staae der som et Vink til det Følgendes bedre Forstaaelse. Her vilde han nu blot tale om den absolute Viden. Ogsaa i denne maatte Frihed og Væren være forsmeltede, og nu var der to Retninger mulige, hvori disse kunde gaae over til hinanden, nemlig fra Frihed til Væren eller fra Væren til Frihed. Det første Standpunkt er det Idealistiske, det andet det Realistiske; men ingen af disse er for sig Videnskabslærens, som forener dem begge i den absolute Viden.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

At jeg kun har givet Dig saa faa Ord over Fichtes Principer, kommer deraf, at jeg veed, at Du kjender det, han før har sagt, fuldkomment nok til at forstaae det. Du seer let, at han nu vælger ganske nye Udtryk, men at hans System er det samme som før, paastaaer han selv, og at det i det Væsentlige er det, troer jeg ogsaa, nemlig forsaavidt som han gaaer ud fra den absolute Viden; om det *Absolute* κατεξοχην veed jeg ikke, at han har udladt sig nogetsteds i sine „Grundlage zur Wissenschaftslehre"; men maaskee kommer dette kun deraf, at jeg ikke er nøie nok bekjendt med den. Iøvrigt skal jeg dog, saa snart det er mig muligt, skrive Dig noget udførligere, om hvad han har sagt, for dog, saa vidt som det lader sig gjøre, fraværende at tale med Dig om en Gjenstand, som længe har

interessferet os Begge. Her blot endnu et Par Ord til Forklaring eller rettere til Sammenligningspunkt mellem det Nye og det Gamle. Veien eller Retningen fra Væren til Frihed er Konseqventsens Vei. Forestillingen er der bunden til en vis Orden (herfra Tiden). I Retningen fra Frihed til Væren (Frihedens Sigselvindskrænken) svæver Friheden ubunden over ethvert Punkt, og intet af disse bestemmer derfor det andet, mere end det omvendt selv bestemmes (herfra Rummet). Ogsaa dette er kun Vink, som F. siden vil udføre; men for Dig vil det være klart, om han afledte Tiden og Rummet paa samme Maade før. F. holder det, som han har sagt i sin Moral, over de fornemste Punkter af Transcendentalphilosophien for at være det mest Oplysende, han har skrevet derover.

Hils vor Øhlenschlæger.

Med broderligt Venskab

Christian.

Fortsættelse af Breve i Dagbogsform.

Den 12te udarbeidede jeg de Forandringer, jeg vilde gjøre i min Afhandling over Naturmetaphysiken. Hos Fichte traf jeg en Dr. Höyer fra Sverrig, som allerede havde været i Kjøbenhavn for nogle Aar siden og der besøgt mig. Vi tilbragte Aftenen sammen hos ham og talte med hinanden om Paris. Det gaaer ham som alle dem, der ere blotte Philosopher, at de komme særdeles utilfredse tilbage fra Paris. De have Alle hørt en Smule Chemi der, men have ladet sig afskrække i Begyndelsen, derved at de Franske lægge saa slette philosophiske Grundsætninger til Grund.

13de. I Eftermiddag begyndte jeg i Selskab med Weiß at lære at blæse Glas. Man har her en Underofficeer, ved

Navn Faller, som besidder særdeles Færdighed heri, og som kun lader sig betale 1 Mark om Timen for Underviisning. Jeg holder det for særdeles nyttigt at kunne gjøre visse Smaating, som høre til chemiske og physiske Instrumenter, selv, da man ellers ofte maa betale saadant tre—fire Gange saa dyrt, som det er værd. Jeg hospiterede ogsaa i Dag i Bodes astronomiske Forelæsninger og fandt, at han behandlede Sagen med langt mere Grundighed end Bugge, uagtet han endog har Damer i sine Forelæsninger. Hans Foredag er langtfra ikke saa godt som vor Bugges. Om Aftenen var jeg hos Weiß med Karsten, for i Forening med hinanden at læse Kants Naturmetaphysik endnu engang. Bogen er kort, saa at dette er gjort paa 3 eller 4 Aftener. Hensigten dermed er, at W. og jeg ville søge at blive enige over en Mængde Punkter, hvorover vi hidindtil have stridt med hinanden.

Til Professor Manthey.

Berlin den 8de Februar 1802.

De Fordele, som Berlin allerede i Begyndelsen af mit Ophold her skjænkede mig, have dagligen erholdt ny Tilvæxt. Jeg har nu, tildeels ved Hjælp af Deres Anbefalinger, opnaaet næsten alle de Forbindelser, som kunde forskaffe mig nogen videnskabelig Nytte. I Porcellainfabriken har jeg været adskillige Gange og har ved Hjælp af Richter og Roesch, som begge vise mig alt muligt Venskab, seet næsten Alt, hvad jeg kunde ønske, og har Tilladelse at komme der oftere. I Hermbstädts velindrettede Laboratorium har jeg Leilighed til at anstille ethvert Forsøg, jeg ønsker. Da han som Fabrikdirekteur maa anstille mange techniske Forsøg, seer jeg tillige ofte hos

ham, hvad ellers mere eller mindre holdes hemmeligt. Af Forsøg i Farvekunsten har jeg seet mest, da han for nærværende Tid holder en Forelæsning for Farvere og udarbeider en Lærebog i Farvekunsten. Med hidindtil uundersøgte Beitser har han anstillet talrige Forsøg, af hvilke han har betroet mig nogle at udføre. Ligeledes har han betroet mig en Undersøgelse over adskillige Alunprøver, hvorved jeg fik et Resultat, som var vigtigt nok for Praxis, nemlig, at en af de Prøver, som solgtes for en Mellemsort, var langt bedre end et Par andre, som skulde betales dyrere. H. vil ogsaa med det første anstille Forsøg over en ny Sammensætning af Porcellainglasur, hvori han har lovet mig, at jeg skulde komme til at tage Deel.

Jeg anstiller nu ogsaa med Iver Forsøg over Winterls Chemi, som, hvis den befindes rigtig, vil have høist vigtig Indflydelse, ligesaavel paa den techniske som theoretiske Chemi. Man har her i Berlin ganske almindelig miskjendt ham og troet, at Alt lod sig forklare deraf, at han havde handlet med urene Materialier. Jeg har taget ham i Forsvar og viist, at den Sammenhæng og Overeensstemmelse, som findes i hans hele Værk, ikke kunde have sin Oprindelse fra Uorden. De fleste Chemister have ikke gjennemlæst W.s Bog, da den ikke alene er skreven paa Latin, men paa en meget slet og desuden har mange Feil i Foredraget. Adskillige Naturforskere her have derfor anmodet mig om at udarbeide en Fremstilling deraf, for det philomatiske Selskab, et Arbeide, hvormed jeg allerede snart nu er færdig. Jeg har tillige bragt et Selskab tilveie, som ved Experimenter skal prøve W.s System. Vel har jeg selv allerede begyndt dermed; men da han har bestrevet flere hundrede Forsøg, overskrider det eet Menneskes Kræfter at eftergjøre dem i et kort Tidsrum. Rose paatager sig derfor at anstille Forsøgene over Andronia, Richter vil undersøge,

hvorvidt det er rigtigt, at man kan sløvgjøre Alkalierne, og jeg paatager mig det samme, hvad Syrerne angaaer. Simon ville vi overtale til at undersøge den desoxiderede Livsluft.

Jeg troer at have opdaget en mærkværdig Lov for Legemernes Elektriciteten ledende Kraft. Jeg finder nemlig, at blandt de smeltbare faste Legemer ere de seige (duktile) gode, de skjøre derimod slette Ledere, hvorimod blandt de flydende de ikke-brændbare ere gode, de brændbare slette Ledere. Det vilde overskride et Brevs Grændser at udtømme denne Materie, altsaa her blot nogle frapante Exempler. Metallerne, de duktileste Legemer, ere tillige de bedste Ledere for Elektriciteten, hvorimod de isolere, saasnart de ved Forkalkning have tabt deres Duktilitet. Glas, et skjørt Legeme, leder ikke, førend det ved en høi Temperatur allerede begynder at smelte, altsaa har tabt sin Skjørhed. Harpix, Vox, Svovel etc. høre ogsaa til denne Klasse; men saavidt Undersøgelserne derover ere mig bekjendte, lede disse heller ikke i smeltet Tilstand, hvilket er overeensstemmende med den Lov, at de flydende brændbare Legemer ikke lede. Da de Undersøgelser, vi have over Elektricitetsledere, mangle meget i Fuldstændighed, er det vel muligt, at man kan finde mange tilsyneladende Undtagelser fra disse Love, ja det var muligt, at det kunde befindes, at jeg aldeles havde feilet, men at der er overmaade meget, som taler derfor, er vist. Det var vel ikke umuligt, at der gaves en ligesaadan Modsætning mellem to heterogene skjøre, smeltbare Legemer og et brændbart Fluidum, som der gives mellem to Metaller og Vand eller et andet ei brændbart Fluidum, og denne Virkning vilde altsaa være det samme for hiin Klasse af Legemer, som Galvanismus er for denne. Jeg anstiller en af disse Dage Forsøg derover.

Saameget end Omstændighederne begunstige mig, og saa

megen Lykke jeg end har havt i at vinde de Mænds Venskab, som kunde være mig nyttige ved deres Kundskaber og ved deres Stilling, saa føler jeg dog en Hindring saare haardt, nemlig den Indskrænkning jeg nødes til at paalægge mig selv, ved Mangel af tilstrækkeligt Reisestipendium. Forsaavidt det blot var mig om at gjøre at leve, har det egentlig ingen Vanskelighed, da jeg med ordentlig Oekonomi vel er i Stand til at forskaffe mig det, som strengt taget er nødvendigt; men til videnskabelige Udgifter er der saa godt som slet Intet tilovers, og dog seer De let, hvor vigtigt det maa være mig, for at drage den behørige Nytte af min Reise. Hvor behageligt og nyttigt vilde det ikke f. Ex. være mig, naar jeg kunde tage et Privatissimum hos denne eller hiin Naturforsker, som udmærker sig ved detaillerede Kundskaber i et vist Fag. Af de offentlige Forelæsninger veed De selv, at den, som har gjort nogen Fremgang i Videnskaberne, Intet lærer, da de ere beregnede for Begyndere, desuden hænder det let, at der paa et Sted ikke holdes Forelæsninger over det, man vilde høre, medens man er der, og desuden varer i ethvert Tilfælde saadanne Forelæsninger for længe for den, som skal anvende en bestemt Tid til at reise. Hvis jeg selv eiede Noget at lægge til, skulde jeg aldrig beklage mig derover; men da jeg ikke alene mangler dette, men hverken har noget vist Udkomme eller engang en sikker Udsigt til at betale, om jeg fik noget Forskud, saa har jeg virkeligen Aarsag til at være bekymret. Hvorledes jeg skal forskaffe mig det Meget, der er mig nødvendigt som Chemiker, naar jeg kommer tilbage til mit Fædreland, maa jeg nu ganske lade være henstillet. Jeg beder Dem kun, at lægge det Venskabsbeviis til saa mange andre, at tale min Sag saaledes, at jeg ret snart erholdt det kongelige Tillæg, jeg ansøgte om, førend jeg tiltraadte min Reise. Hver Dag er mig kostbar, da min Reisetid er

bestemt. De udførlige Grunde, for at en Understøttelse er mig nødvendig, har jeg allerede fremstillet i min Ansøgning, som jeg veed, De har læst og anbefalet.

Med særdeles Høiagtelse
H. C. Ørsted.

Til Samme.

Berlin den 9de Februar 1802.

Jeg oversender herved det Brev, som De vilde have den Godhed at forevise Schimmelmann. Jeg troer ikke at have gjort ilde deri, at jeg har indrettet det saaledes, at det seer ud, som om det ikke var bestemt til saadan Foreviisning. Det er rigtignok derved blevet noget vidtløftigere; men jeg tænker, at dersom han dog vil gjennemlæse det, skeer det uden Hensyn paa et Par Linier mere eller mindre. Jeg gad vidst, om det er for at indsmigre sig, at Pfaff har fortalt os i Bibl. for Phys. og Medicin, at de Franske komme videre med deres atomistiske System end dem, han behager at kalde transcendentale Hoveder med det dynamiske. Jeg tilstaaer, at det er mig umuligt at indsee, hvad det atomistiske System forklarer, førend det har forudsat en Mængde Opdigtelser. Jeg spørger Atomistikerne, hvorfor en Materie har Udstrækning, han svarer: fordi Atomerne, hvoraf de ere sammensatte, har den. Jeg ønskede at vide, hvorfor Materien er deelbar, fordi den er sammensat af Dele, svares der. Hvorfor er Materien uigjennemtrængelig? Det er let at forklare, fordi nemlig Atomerne besidde Uigjennemtrængeligheds-Kraft. Paa den samme behændige Maade behandler man Tyngde, Kohæsion o. s. v. Hvorfra den expansive Elasticitet kommer, kan Atomistikeren nu

ikke engang forklare saa godt; men saa mange Luftarter vi have, saa mange Erfaringsbeviser mod ham; thi i Atomerne, som aldeles ikke kunne sammentrykkes, ligger det naturligviis ei, at Materien først kan sammentrykkes og siden udvider sig selv. Af Porerne kan vel Sammentrykningen, men umuligen den paafølgende Udvidning igjen forklares. Af Varmestoffet kan den heller ikke komme; thi deels er det noget ubegribeligt, at Varmestoffet skulde have mere Lyst til at gaae ind i det Legemes (f. Ex. Luftens) Porer, hvoraf det var uddrevet, end til at blive der, hvor det nu var, deels maatte man bemærke en betydelig Varme ved en Lufts Sammentrykning og en stærk Kulde ved dens Expansion, hvilket dog kun finder Sted i ringe Grad, i Sammenligning med det, Vanddampene give ved deres Fortætning. Det samme gjælder om den chemiske Operation. Hvorfor skulde Svovelsyren have mere Lyst til at være i Potaskens Porer end i Leerjordens o. s. v. Over Spidsernes Virkning, hvorover Pfaff just beundrer den franske Forklaring, har Schelling givet en, om ikke rigtigere, dog vist skarpsindigere Forklaring. Alt dette kunde Hr. Pfaff have vidst, da det er temmelig bekjendte Ting; men naar en tydsk Professor først kommer saa vidt i sin Beundring for de Franske, at han bekjendtgjør i de lærde Aviser, at han oversætter et saa populairt Værk, som Guyton-Morveau's over Luftens Rensning, under Forfatterens Opsigt, saa har man da al Foragt for sin Nation og blind Beundring for de Fremmede at vente af ham. Jeg skrev gjerne nogle Blade i Bibl. for Ph. og Med. til Oplysning for denne gode Mand, som troer at gjøre den store experimenterende Kunstner Volta en Ære med at ansee ham for en Franklin (NB. som Physiker og ikke som Republikaner); men jeg frygter, at det kunde drage politiske

onde Følger for mig efter sig, om jeg atter skrev i Naturphilosophien.

Mere med det allerførste. Min Hilsen til Fruen og Deres gode Ludvig.

Med Høiagtelse og Venskab
Ørsted.

Fortsættelse af Breve i Dagbogsform.

Den 23de. Aflagt et i lang Tid skyldigt Besøg hos Herz. Jeg fandt kun Mad. Herz hjemme og underholdt mig med hende over Physik og Poesi. Hun beklagede, at der kun udkommer saa lidet Læseværdigt i det sidste Fag, og sagde, at man ikke kunde Andet end tage sin Tilflugt til de Græske; imidlertid tvivler jeg dog meget om, at hun virkeligen forstaaer dette Sprog saa fuldkomment, at hun kan læse dets Forfattere med Nytte.

Den 24de var jeg i Hermbstädts Laboratorium og derpaa med Höyer i Schlegels Forelæsninger. Han handlede denne Gang om Velklang i Sprogene og angav adskillige Grundsætninger til Bedømmelsen heraf, hvilke jeg allerede før havde læst i en Afhandling, han har skrevet herover i Athenæum. Om Aftenen besøgte jeg Pastor Hermes og fik min behørige Utak, fordi jeg saa længe ikke havde været der.

Den 25de besøgte jeg Ermann, som laante mig Platinatraad til nogle galvaniske Forsøg. Han fortalte mig Adskilligt om sine Forsøg og sagde mig, at han havde en Theori af den Voltaske Søile. Ved samme Leilighed besøgte jeg Schlegel, som boer der i Nærheden, og havde et Par Timers interessant Underholdning med ham. Det er nu høi Mode her, at de rette

Genier ogsaa maae forstaae Physik, og altsaa interesserer Schlegel sig ogsaa derfor, og da han ikke alene selv er et godt Hoved, men ogsaa har havt Omgang med mange af vor Tids største Hoveder, saa faaer man i det mindste mangen interessant poetisk-physikalsk Idee hos ham. Jeg lærte ogsaa der at kjende en Krigsraad Schütz, som har skrevet nogle Vers. Schlegel forelæste os noget af Schellings nyeste Journal og gjorde os opmærksomme paa en Deel Ordspil deri.

Den 27de om Aftenen, eller rettere om Natten, besøgte jeg det astronomiske Observatorium, som Bode havde lovet engang at vise mig. Jeg saae ved denne Leilighed den nyopdagede Planet.

Den 1ste Marts tilbragte jeg Formiddagen tildeels hos Rose. Om Eftermiddagen galvaniserede jeg hos Herz, men ikke til videnskabelig Nytte; thi jeg maatte vise en heel Deel Damer, hvad Galvanismus kan udrette, og dermed gik Tiden hen.

Den 7de om Aftenen i Kränzchen hos Herz. Jeg var der i Selskab med en af Fichtes andre Tilhørere, som forsikkrede, at Fichtes System havde Intet at betyde. Det er en Moldauer, som ikke kan tale Tydsk (derimod godt Fransk), og som sædvanligt sover ved F.s Forelæsninger. Da vi idag gik fra F., spurgte han mig, hvad F. idag havde sagt, og hvor han nu stod i sine Forelæsninger. Jeg fortalte Mad. H. og Flere i Selskabet dette, og de morede sig ved hans Uforskammethed.

Den 14de studeret. Schlegel læste idag over Mythologien og over dens Indflydelse paa Physikens poetiske Behandling. Dette havde han sagt mig forud, derfor hospiterede jeg hos ham. Han sagde imidlertid ikke saa meget Fyldestgjørende derom, som jeg ellers havde hørt af ham i Samtaler. Jeg finder desuden, at naar jeg vil høre en god Forelæsning af ham, behøver jeg blot at besøge ham og lede Talen paa den Materie, hvorover jeg vil vide hans Tanker. Han udlader sig da ligesaa vidtløftigt

derover som i en Forelæsning og næsten i samme Maneer, som synes at være bleven ham egen.

Den 20de. Om Aftenen gik jeg i Komedien, for at see Lessings Nathan der Weise, som Schiller har omarbeidet. Publikum synes ikke at have Kultur nok for dette Stykke; thi det var neppe muligt, at høre Skuespillerne for Tilskuernes Samtaler. Jeg forlod et Sted af Parterret efter det andet for at faae Ro, men Alt forgjæves. Da 2den Akt var ude, sagde jeg til Dr. Höyer, med hvem jeg ellers altid taler Dansk, paa Tydsk, at jeg fandt det mærkværdigt, at man paa det Berlinertheater intetsteds fandt Ro til at høre Nathan der Weise. Da man nu almindelig er enig i at rose dette Stykke, skjøndt man maaskee ikke saa almindelig finder ret Smag deri, saa skammede dog de værste Snakkere sig og gik bort fra det Sted, og de øvrige forholdt sig mere rolige. Bendavid har fortalt mig, at, da han en anden Gang var der, ligeledes alle Tilskuerne vare i Samtale.

Den 27de besøgte jeg Rose. Fra ham gik jeg til Scherer og havde med ham en Scene, som jeg endnu ikke har havt med nogen Lærd. Det havde kun været nødvendigt, at jeg skulde have brugt samme Pøbelsprog som han, saa vare vi komne i det formeligste Klammeri, som man kan tænke sig ved Gammel Strand. Han ledte selv Talen paa Naturphilosophi, og uagtet han vidste, at jeg havde skrevet deri, og uagtet jeg nu forsvarede den med al Beskedenhed mod ham, erklærede han den for Dumhed og Ufornuft og foer fort med lignende Udtryk. Naar Folk begynde i denne Tone, kommer jeg ikke let ud af min Fatning, da jeg derved tydelig nok seer min Overvægt. Jeg søgte altsaa blot ikke at blive ham noget Svar skyldig, uden at bruge hans platte Udtryk. Da han havde talt saameget mod Philosophien, sagde han: „Maaskee er det min Skyld;

Gall siger, at jeg ikke besidder det metaphysiske Organ". Ja, svarede jeg, der har Gall vist ikke taget Feil. Hans hele Paastand gik ud paa, at vi ikke kunde vide noget Andet, end hvad Erfaringen havde lært os, hvorimod jeg anførte Mathematiken; men dette vilde han ikke erkjende, og om de Grunde, som alle Tiders Tænkere, ikke de nyere alene, have givet herfor, vidste han intet Ord. Jeg sagde ham derfor, at han gjorde bedst i at spørge Nogen derom, som han vidste forstod grundig Mathematik. Naturligviis ivrede han meget mod det dynamiske Systems Indførelse i Chemiens Lærebøger, og jeg tilstod ham, at det virkeligen havde sin slemme Side, da dette gav Anledning til, at Folk, som Intet forstode deraf, ogsaa troede at kunne fælde en Dom i denne Sag. Vi skiltes endelig lykkeligen og vel ad, uden at skjælde hinanden ud; men da jeg var gaaet bort, gik dette desto mere for sig, hvilket den yngre Karsten, som var der tilstede, har fortalt mig. Han skal have moret sig over halvanden Time med at udøse de pøbelagtigste Skjældsord over mig og mine Venner med. Blandt Andet spurgte han Karsten, om jeg ogsaa gjorde Lykke her i Berlin, og da han fortalte, at jeg i Særdeleshed stod i Venskab med Rose, sagde han, at dette ogsaa var et exalteret Hoved, en Beskyldning, som Enhver der kjender Rose, vil finde indtil Latterlighed urimelig. Han bad Karsten, at han for Guds Skyld dog ikke skulde lade sig smitte af disse Neologer; men han veed ikke, at jeg allerede for længe siden har omvendt Karsten, og at overhovedet alle de Chemister, som have givet sig af med denne Sag og virkeligen have søgt at forklare sig de nyopdagede Phænomener, om just ikke have stiftet System, hvad maaskee var for tidligt, dog ane Fare. — Resten af Dagen tilbragte jeg deels i Hermbstädts Laboratorium, deels studerede jeg hjemme.

Den 28de Marts besøgte jeg Selby, som forestillede mig for en anden Baron, som besøgte ham, under Navn af Herr von Ørsted. Dette havde jeg ikke ventet af Selby. Forresten er saadant ret almindeligt her. Iblandt Andet gives der adskillige Steder her, hvor jeg kaldes Professor, uagtet jeg udtrykkeligen har sagt, at jeg ikke var det. Dette skal passere for en Kompliment, mig forekommer det virkeligen uartigt, naar man betragter det fra den Side, at dette er en Maade at sige Folk, at man ikke er dem fornem nok, at de dog vilde ønske, man havde en høiere Titel o. s. v. Jeg besøgte idag ogsaa en Uhrmager Möllinger, som havde bedet mig til sig, for at vise mig et meget kunstigt musikalsk Uhr, som han nyligen havde faaet færdigt. Det spillede flere Instrumenter paa eengang og gav saaledes en Slags Koncert. Saadanne Kunststykker ere mig interessante nok; men jeg kan dog ikke Andet end beklage, at man spilder Tid, Kunst og Umage paa at tilveiebringe noget saa Tvunget og Stivt, som en mechanisk Musik. Schulz havde længe lovet at vise mig sin Mineralsamling. Jeg benyttede hertil endnu en af Formiddagstimerne. Det, han besidder, er ikke af særdeles Betydenhed. Om Eftermiddagen var jeg i Dyrehaven; tillige saae jeg en Have ved Slottet Bellevue, hvilken jeg ikke før havde vidst var tilgængelig for Alle. Denne Have er heel ubetydelig, men har dog vist kostet meget, da man hist og her har frembragt smaa Høie, hvoraf Naturen Intet giver i dette Land, hvor Jorden er saa flad som en Pandekage. For nærværende Tid opholder sig her en Mand, som foreviser en stor Mængde Voxfigurer, hvoriblandt ogsaa Kant er. Denne Philosoph skal være saa nøie truffen, at Fichte og Flere, som have seet ham, forsikkre, at de aldrig have seet frapantere Lighed mellem Kopi og Original. Jeg har aldrig fundet Skarpsindsorganerne, efter Gall, saa-

ledes udtrykte som hos ham, saavel paa en fortræffelig Büste, jeg har seet hos Hermbstädt, som her. Dette har givet mig Anledning til en interessant Samtale med Fichte over Geni for Philosophi og over de Sjæleevner, som egentligen havde frembragt Kants Philosophi. Han bemærkede meget rigtigt, at hos en Philosoph, som lykkeligen skulde opfinde og tilendebringe et System, maatte alle Sjæleevner staae i behørig Ligevægt, og ikke een være uddannet paa de øvriges Bekostning. En Bemærkning jeg allerede længe har gjort mig over Galls System mere i Almindelighed. At Kants System er et egentligt Skarpsindsprodukt, tilstod han, men paastod, og uden Tvivl med Rette, at dette var Aarsagen til de Ufuldkommenheder, som Kants System endnu har. Fichte, som ellers just ingen Ven er af Galls System, sagde mig, at Gall, uden Tvivl efter et Portræt, havde erklæret, at han maatte besidde megen Stedhukommelse, hvilket han ogsaa maatte tilstaae var Tilfældet. Jeg vilde nu slutte min Dag med at besøge Weiß, men han foreslog, at vi engang med hinanden skulde besøge Møller, og nu gik Veien derhen Kl. 9½; thi Møller er en stor Ven af lange Aftener. Da vi kom, sagde han strax: o det er skjønt, nu have vi hele Aftenen for os. Vi kom til at disputere over nogle philosophiske Ideer, hvorved Møller troer at kunne gjendrive Fichte. Weiß sov snart ind, og Møller og jeg disputerede indtil Kl. 2½.

Den 8de April var jeg hos Bendavid, hvor jeg fandt den bekjendte Merkel, som jeg ikke før havde seet. Vi kom til at tale om Danmark, hvor han fortalte mig, at han havde været, og talte om danske Digtere. Han konfunderede Thomas og Malthe Brun med hinanden og begik flere saadanne Feil, som man ikke skulde vente af en Mand, som har givet Efterretninger om dansk Literatur i tydske Journaler. Jeg spurgte

ham, om han forstod Dansk, hvortil han svarede Ja; men da jeg anførte ham et dansk Vers af T. Brun, kom han i Forlegenhed og tilstod, at dette forstod han ikke. Havde jeg vidst, at det var Merkel, skulde han ikke have sluppet saa let; thi da havde jeg havt Lyst til at prøve ham nøiere.

Den 14de. Galvaniseret hos Grapengießer. Jeg lærte ogsaa i Dag en Svensk, ved Navn Snell, at kjende. Kun faa Mennesker have indtaget mig saaledes, ved første Samtale, som han. En saadan Aabenhed, og det en saa ganske ukunstlet, har jeg ingensinde før truffet. Jeg maa meget snart skilles fra ham, men har det Haab oftere at kunne see ham, naar jeg kommer hjem; thi han agter at etablere sig i Malmø, som kun er 4 Mile fra Kjøbenhavn, hvor han har en gift Søster.

Den 16de. Galvaniseret hos Grapengießer. Om Aftenen til Thee hos Herz, hvor Schleiermacher, Greverne Dona og en Legationssekretair Brinchmann vare. Jeg fulgtes hjem med Schleiermacher, som fortalte mig, at han arbeidede paa en Række af Afhandlinger over de forskjellige Videnskabers Architektonik; han vil iblandt Andet vise, hvor meget Mathematiken endnu mangler heri.

Den 17de. Arbeidet hjemme.

Den 18de. I Dag, første Paaskedag, hørte jeg Ancillon, som virkeligen taler godt, hvorfor han er rost meget; men enten det nu overhovedet er, fordi jeg ikke ret kan komme ud af det med det franske Gudsord, som har et saa elegant Tilsnit, eller om Ancillon selv gav Anledning dertil, nok, at det snarere forekom mig, at jeg saae en Mand staae og gjøre vor Herre en Mængde franske Komplimenter, end at jeg virkeligen fandt noget af det Rørende eller Skjønne deri, som jeg ofte har fundet i Marezolls Taler, og dog talte han over en af de rig-

holdigste Texter i hele Bibelen, nemlig: „Salige ere de rene af Hjertet; thi de skulle see Gud". — Efter Prædiken gik jeg til Darbes og blev hos ham til Middag, saa at jeg havde Leilighed til at tale fem, sex Timer med ham over adskillige Gjenstande, som interessérede os begge.

Den 26de. Meyer læste i Dag over Galls System, 3 Timer efter hinanden. Jeg hospiterede hos ham og hørte Et og Andet, skjøndt ikke Meget, som før var mig ubekjendt. Meyer er en Tilhører af Gall og har siden selv tænkt over denne Materie, saa at han var i Stand til at vise adskillige Feil hos Gall. Han oplyste sit Foredrag ved Hovedbeen af adskillige Dyr og ved Gipsaftryk af Friedrich den Anden*) og Skuespilleren Fleck. Hans Foredrag var godt, og han vidste at give Sagen Interesse

Den 9de Mai. I Dag holdtes Specialrevue, som man havde forsikkret mig, at ingen Fremmed burde forsømme at see. Vist er det, at det halve Berlin trænger sig dertil for at see det; men jeg for min Deel kan ikke finde nogen særdeles Fornøielse i at see et Par Tusinde Mand opstillede i Orden, uden at de engang manoeuvrere. Efter Revuen maatte jeg vise galvaniske Forsøg for to Doktorer, Warburg og Kauffmann, Snell var ogsaa tilstede. Jeg havde troet, at det alene var vore danske unge Læger, hvoriblandt man traf saa mange uvidende i Chemi og Physik; men jeg har ved disse to og overmaade mange flere, her i Tydskland, havt Leilighed til at

*) Den Høisalige har besiddet Organet for List og Tyvsorganet i høi Grad. Geheimeraad Rosenstiel, som ogsaa var tilstede, anmærkede, at man burde kalde det Organ for at gjøre Acqvisitioner. Paa et Hoved, som var taget af en Steile, viste Meyer os Tyvsorganet, uagtet Organet for List manglede, og dette, meente han, var vel ogsaa Aarsagen, hvorfor han var kommen saa ilde afsted.

see, at dette er ganske almindeligt, og naar En eller Anden iblandt dem har nogle nødtørftige Kundskaber heri, af en Forelæsning, saa hjælper han sig sikkert dermed, uden at følge Videnskabens Fremskridt.

Den 10de. Om Eftermiddagen var jeg i Porcellainfabriken. Siden besøgte jeg Fichte og Rose, for at tage Afsked med dem.

Den 11te. I Dag har jeg egentligen intet Andet kunnet udrette end tage Afsked, som tager lang Tid i det vidtløftige Berlin, hvor Folk boe saa langt fra hverandre. Klaproth, Ermann, Aronson, Herz, Grapengießer, Gnieser har jeg i Dag expederet, og tillige aflagt min Visit hos Baudissin, hvor jeg ganske uformodet fandt Lorenzen. Baudissin har altid viist mig megen Artighed; men nu synes han dobbelt indtagen for mig, siden han i et Selskab har talt med Hermbstädt om mig, og denne har rost mig meget og sagt, at dersom Baudissin kunde udvirke Noget, skulde han søge at forskaffe mig endnu mere Understøttelse af Regjeringen, uagtet jeg allerede havde det, hvormed jeg kunde hjælpe mig, da det i mine Hænder vist vilde vorde anvendt til megen Nytte for mit Fødeland. — Lorenzen førte Selby og mig efter Bordet til Classen og hans Familie, med hvilken han reiser. Classen er uagtet sin Sygdom en meget jovial Mand, hans Kone fornuftig, godlidende og omhyggelig for sin Mand, Datteren ret smuk og, som det synes, en god Pige. Jeg befandt mig altsaa paa eengang ligesom forsat til Danmark og var ret glad, at jeg havde besørget mine Forretninger i Berlin saaledes, at jeg endnu har Tid til i Morgen atter at nyde deres Selskab.

Den 13de. Afsked med Darbes, Bendavid og Flere. Spiist til Middag hos Classen, med Selby. Denne sidste Aften i Berlin tilbragte jeg med Weiß og Karsten.

Den 14de. I Dag forlod jeg Berlin med Snell, Remy, Kohlrausch og en vis Dr. Hübbe. Vi havde Alle faaet Plads i Journalieren, hvori slet ingen Flere vare. Denne Vogn gaaer hver Dag til Potsdam og de fleste Dage 2 Gange Det koster ikke mere end 4 Mark at komme dermed, og dette er egentlig den beqvemmeste og hurtigste Reise, som jeg endnu har gjort med nogen Post i Tydskland. Vi kom til Potsdam ved Middagstid for at see Sanssouci og Neupalais. Det første bærer endnu det uudslettelige Minde af Friedrich den Andens Aand. Man har Intet forandret i de Værelser, hvori han opholdt sig, en Nøiagtighed, man har dreven saa vidt, at de Bøger, som han havde brugt kort før sin Død, endnu ligge paa Bordet; Stolebetrækkene ere endnu saaledes, som de vare sønderrevne af hans Yndlingshunde, kort Alt staaer endnu paa samme Plet som før. De Kabinetter, hvori Friedrich sædvanlig har opholdt sig, ere af den meest udsøgte Smag og have de skjønneste Udsigter. Af Alt, hvad jeg har seet skjønt i dette Slags, er der intet Sted, hvor jeg ønskede saa gjerne at boe som der. Mærkværdigt er det, at han lige fra sin Skrivepult havde Udsigten til en Allee, hvor en Statue af Retfærdigheden strax falder i Øinene Som Politikus havde Kongen dog ikke altid Leilighed at dyrke denne Guddom. Dette Palais indeholder ogsaa en Mængde skjønne Malerier. De hollandske Mestere, især van der Werft, vare hans Yndlinger, da han selv tilstod, at han ikke besad Indsigt nok til at forstaae de store italienske Mesterværker, som han dog ikke forsømte at anskaffe. I Førstningen havde de franske Maleres Arbeider havt hans meste Bifald. Jeg tilstaaer, at jeg ikke ret begriber, hvorledes der kan udfordres mere end et sundt Øie for at foretrække den italienske Skole for de øvrige, hvorimod jeg aldeles ikke nægter, at jo Studium maa forhøie

Nydelsen af dem. Malerierne ere imidlertid for største Delen samlede paa eet Sted, i et Kabinet, hvor vi først om Formiddagen den 15de fik Leilighed til at see dem. Neupalais, som ligger ganske nær ved Sanssouci, er ogsaa meget prægtigt og indeholder mange skjønne Statuer, især finder man, i det saakaldte Marmortempel, udmærket skjønne, som ere opgravede ved Herkulanum; her fremstilles Achilles, som opdrages blandt Fruentimmer og opdages af den snilde Odysseus, ved at denne sætter Prøve paa alle de Nærværendes Mod og Krigslyst. Uagtet der endnu samme Sted findes en Mængde skjønne antike Hoveder, saa bemærkes disse dog mindre, formedelst denne skjønne kredsformige Gruppe af isoleerte Statuer, som meget passende udfylde Templets Rotunde.

I Neugarten, som vi ligeledes saae den 15de, er et Palais, hvor Friedrich Wilhelm den Anden opholdt sig meget. Det er udsmykket med mange Kostbarheder, men ikke med Friedrich den Andens Smag. Nogle overordentlig skjønne Landskabsmalerier af Hackaert vare mig her det Mærkværdigste. Det Allerfortræffeligste iblandt dem forestillede Rom og dens Omegn, ved Solens Nedgang, hvori Kunstneren i Alt, Stort og Smaat, havde gjort Mesterstykker.

Leipzig.

Den 21de. Om Morgenen, strax førend jeg vilde gaae ud, havde jeg Besøg af Steffens, som havde fundet Lorenzen paa Gaden og af ham havde faaet mit Ophold her at vide. Han reiser nu snart hjem og er maaskee allerede i Kjøbenhavn førend dette Brev. Vi talte med hinanden som gamle Venner, uagtet vi ikke have seet hinanden uden et Par Gange, for 3 à 4 Aar siden, i Kjøbenhavn. Steffens bragte mig til F. Schlegel, som just var i Leipzig i disse

Dage. Schlegel havde allerede bestilt en Vogn til Steffens, som havde bestemt denne Formiddag til sin Afreise, saa at jeg kun fandt Steffens for paa Øieblikket igjen at tabe ham. Med Heiberg gjorde jeg ogsaa her Bekjendtskab i Dag og saae ham eller i det mindste talte med ham for første Gang. Han havde et Brev til mig fra Gjerlew. Reinhard, den unge Bruns Informator, fandt jeg ogsaa paa Gaden og spadserede en Times Tid med ham. Men heller ikke ham beholdt jeg ret længe, da han den følgende Morgen tidlig skulde reise. Brummer fandt jeg ligeledes i Dag. Endeligen gjorde Schlegel mig bekjendt med den bekjendte Spazier, som udgiver Zeitung für die elegante Welt. Han bad mig at give sig Bidrag til sin Tidende, naar jeg fandt noget Mærkværdigt paa min Reise. See saa mange nye og gamle Bekjendtskaber finder man ikke let paa een Dag, uden i Leipzig, ved Messen. Og dog har jeg endnu ikke fortalt Alt.

Den 22de var jeg oppe om Morgenen Kl. 3 for at tage Afsked med Claffens, som jeg ikke havde kunnet komme til om Aftenen. Da de vare reiste, vækkede jeg Snell og fik ham til at spadsere med mig omkring Byen, hvor man har en overmaade smuk Promenade. Den rene Morgenluft og den angeneme Spadserevei gave os Anledning til de fortroligste Samtaler, og vi kom i den behageligste Stemning hjem til Kl. 6, den Tid hvor vi ellers neppe vare staaede op. Afsked med Schlegel og Besøg hos Heiberg, Brummer og Weiss medtog en stor Deel af den øvrige Dag. Med Weiß gik jeg til Reinholdt, i hvem jeg fandt den kyndigste, næst Ritter, af alle dem, som jeg har seet sysselsætte sig med Galvanismus. Han viste mig meget forekommende Venskab. Om Eftermiddagen skulde jeg finde Weiss og hans Brødre i Kolitz, en Landsby ved Leipzig. Man gaaer derhen gjennem de skjønneste Stier, som slynge sig

mellem Træer og Buske. Man kalder denne Strækning Rosenthal; men hvorfor veed jeg ikke, da jeg ingen Roser eller Rosenbuske saae der.

Den 26de. Spiist hos Spazier, med Cramer fra Paris, forhen i Kiel, og A. W. Schlegel.

Den 27de reiste jeg med A. W. Schlegel og Suell ad Dresden. S. havde laant en Vogn af Fichte, hvortil vi toge Heste paa Posten. Vi kom blot til Meißen i Aften, hvor vi bleve om Natten. Schlegel og Suell havde begge været overmaade slet disponerede den hele Dag, saa at jeg kun morede mig lidet.

Dresden.

Den 28de. Om Morgenen Kl. 5 kjørte vi til Dresden og kom der Kl. 8. Egnen, hvorigjennem man kommer, er overmaade skjøn. Man reiser der mellem Viinbjerge og Elbbredden og nyder den behageligste Afvexling for Øiet, idet man seer ligesaa mange flydende Billeder af Gjenstandene, i Elben, som man seer faste Bjerge og deslige ovenfor. Selv Dresden seer man speile sig i Elben, længe førend man kommer derhen. Vi saae endnu i Dag (Suell og jeg) den skjønne Samling af Gipsafstøbninger, efter Antikerne i Rom, Florenz, Neapel o. s. v. Jeg ønskede, at jeg i det mindste kunde vise Eder den deilige Gruppe, Amor og Psyche, som staae der sammensmeltede i det inderligste Favntag, saaledes at Phantasien ligesaa lidet kan troe det muligt, at de kunde skille sig fra hinanden, som Kunstnerens Haand formaaer det. Naar jeg skulde tale om Alt, hvad jeg fandt skjønt her, blev jeg ikke færdig i mange Breve. Jeg vil derfor blot nævne nogle af de Kunstværker, jeg fandt skjønne, for at opbevare dem for miin Hukommelse, uagtet jeg haaber aldrig at tabe dem deraf. Den mediceiske Venus, Apol fra Belvedere, en Kamp mellem to Gladiatorer, en af de græske Helte, som slæber den saarede Patroklus til-

bage, et Juno=Hoved, kolossalt og fuldt af Majestæt, en Mængde Basreliefs fra Trajani Port m. m. findes der. Samlingen er foranstaltet ved den berømte Maler Mengs, som ogsaa heri har viist sin store Indsigt og Smag.

Billedgalleriet indeholder mange fortræffelige Stykker, i Særdeleshed af Correggio, fra hvis Haand man her har sex Stykker, hvoriblandt Natten er det fortræffeligste blandt de fortræffelige. Christus ligger paa Skjødet af sin Moder, og fra ham udstrømmer det Lys, som opklarer den ualmindelig mørke Nat. Mennesker, som komme til, blændes, skrækkes, sættes i Bestyrtelse, kun Moderen blændes ikke og heller ikke Englene, som svæve derover i Skyer, der straale af det nye Lys. For ikke at begynde paa Noget, jeg ikke kan bringe til Ende, vil jeg blot nævne nogle Faa af de andre Mesterstykker, som: En Madonna af Raphael, en Christus, som Pharisæeren viser Skattens Mynt, af Titian, en hellig Catharina, som spiller Orgel af Carlo Dolce, Drømmen af Dosso Dossi, Kongernes Tilbedelse af Dürer m. m.

Den 29de besaae vi Antikerne, en overmaade rig Samling af skjønne Statuer og andet gammelt Billedhuggerarbeide. Man seer her Overgangen fra den ene Tidsalder i Kunsten til den anden, og man finder endog forhomeriske Arbeider, altsaa mere end 3000 Aar gamle. Blandt disse udmærker sig især et Alter, som paa Siderne fremstiller i Basrelief, at Trefoden fraranes Apol, at den faaes tilbage, indvies paany o. s. v. De græske Ansigter findes her parrede med ægyptiske stive Attituder og med alle de mange rette Linier, som den græske Smag siden fordømte. Et andet mærkværdigt Stykke er en Minerva, som kommer denne Stiil meget nær, men som dog er en Deel nyere. Nogle Statuer, som ere opgravede af Herkulanum, ere ogsaa mærkværdige ved deres

herlige Stillinger og deres fortræffelige Draperier, hvor man ordentligen seer, hvorledes eet Klædebon ligger over det andet eller spændes over Legemet, alt med en Natur, hvortil jeg sjældent har seet Mage. En ung Bachus, som staaer i et Fad med Vindruer og holder saa mange, han kan, i sin Favn og trykker dem til sit Bryst, man veed ikke om for at kysse dem eller for at bære dem, finder jeg ogsaa overmaade skjøn. I samme Bygning, hvori Antikerne findes, er ogsaa en Samling af Porcellain, hvoraf jeg dog ikke fandt meget andet Mærkværdigt end de fortræffelige Arbeider af den, som først opdagede Porcellainet i Europa, Bötticher. Virkeligen ere Former og Arbeide, i Meget deraf, saa skjønt, som jeg kun sjeldent har seet det hos de Nyere. Ved denne Leilighed saae vi ogsaa nogle fortræffelige Tapetserier, vævede efter Raphaels Malerier. Bygningen, hvori alt dette findes, kaldes det japanesiske Palais. Om Eftermiddagen saae jeg anden Gang Gipsafstøbningerne; thi man har her den Fordeel, at naar man eengang har betalt for at see dem, kan man siden, saa tidt man vil, see dem frit.

Den 30te var det Søndag. Nu var der ingen af Seeværdighederne aabne til Brug, hvorimod der var Leilighed til at høre den skjønne Kirkemusik, i den katholske Kirke, som Fyrsten og de faa katholske Indbyggere besøge. Den katholske Gudstjeneste vorder her forrettet med al mulig Pragt, paa det nær, at den ved Processionen er noget indskrænket, da Folket her, som hader den katholske Religion ligesaa hæftigt, som Fyrsten elsker den, ikke tillader, at nogen Procession maa gaae udenfor Kirken. Musiken holdes her med saa megen Omkostning, at der holdes en Deel Kastrater og mange andre Sangere, til at give Vokalmusik fra Orgelet. — Om Aftenen saae jeg Operetten der Wasserträger. Om Sommeren gives her ingen Komedier; men den Trop, som om Vinteren spiller

dem, gaaer om Sommeren til Leipzig, hvorimod en anden til denne Tid giver Operetter udenfor Dresden, im Lehmannschen Bad. Den af Skuespillerne, som synes at have mest Talent, er H. Wagner, som dog kun har saa megen Dannelse, at han kan spille komiske og deslige Roller af den lavere Sphære.

Fyrsten holder for Hoffets og sin Fornøielse en italiensk Opera, som uden Tvivl er en af de bedste, som existerer. Jeg saae i Dag en Generalprøve af et Stykke, som i Morgen skal spilles i Pillnitz, Fyrstens Sommer-Residents. Saa ypperlig Sang, forenet med et saa godt Spil og et saa herligt Orchester, gjør et herligt Indtryk. Om Vinteren gives disse Operaer to Gange om Ugen paa Byens Theater, hvor man da for Penge har Adgang.

Freiberg.

Den 1ste Juli. Besøgt Berghauptman v. Charpentier i Selskab med Weiß og Lambert. Charpentiers Huus er anseet for det bedste i Freiberg. Hans Døttre ere meget dannede, og en af dem er meget smuk. Man besøger derfor ikke saa meget ham som hans Døttre, og deri troer jeg, at man tænker ganske ret. Charpentier boer om Sommeren mest uden for Byen, ved en Grube, som kaldes der Churprinz, hvilket er det skjønneste Parti ved Freiberg. Vi spadserede en Deel omkring med ham og Datteren, kun den ene var hjemme, og han søgte at vise os alle de Mærkværdigheder i Egnen, som synes at stride mod Werners Theori. Det var ordentlig morsomt at bemærke, hvorledes han herved bar sig ad; thi ofte, naar han troede at vise os Noget, som han sagde var tvært imod det, Werner havde sagt, maatte man lukke sine Øine, naar man ikke vilde see det Modsatte af, hvad han meente. Paa Tilbageveien besøgte vi Dr. Mitchel, en Englænder, som Werner tæller iblandt sine

allerdueligste Disciple, og Moes, ligeledes en duelig Mineralog, som boer hos ham.

Den 3die. For at gjøre mig bekjendt med Egnen her og nogle af de mineralogiske Mærkværdigheder, foretog jeg i Selskab med Weiß en Fodreise. Dagen begyndte med en Skylregn og Storm, saaledes, at vi allerede havde besluttet at opsætte Reisen, da det om Middagen begyndte at opklares. Vi besluttede nu at gaae, og Udfaldet kronede vort Foretagende. I en behagelig afkjølet Luft vandrede vi gjennem Bobritscher Dalen, saaledes kaldet efter en Aa, som strømmer derigjennem, og den skjønne Kolmnitzer Dal indtil Kolmnitz; her stødte vi paa den Tharandter Skov, hvor vi efter den Anviisning, vi havde faaet, gik for at naae Grillenburg. Det er meget sædvanligt, at Fremmede gaae vild i denne Skov, og næsten begyndte vi selv at frygte for noget Lignende, da vi uformodentligen hørte Klokken i Grillenburg slaae, og vi havde neppe gjort nogle Skridt endnu, førend vi saae Byen. Vi udhvilede her nogle Øieblikke og hørte til vor største Glæde, at Tharandt, som vi troede 3 Mile borte, kun var 3 Timer ($1^1/_2$ Miil) herfra. Vi naaede altsaa dette behagelige Opholdssted temmelig tidligt om Aftenen og bleve her Natten over. Den følgende Dag kom Steenstrup fra Dresden gaaende her igjennem. Vi holdt ham an, og vi foretoge os nu alle Tre at besee Egnen her med hverandre.

Om Eftermiddagen spildte vi et Par Timer med at see nogle slette Kunstberidere, og Resten af Dagen tilbragte vi atter med Egnens mineralogiske Gjenstande. Den 5te gik Weiß og jeg gjennem den Plauiske Grund til Dresden. Vi tilbragte hele Formiddagen paa denne Vei med at betragte mineralogiske Gjenstande, og om Middagen kom vi til Dresden, hvor vi fandt vor Ven Moller fra Berlin, Snell,

og Flere. Werner var ogsaa der og spiste med ved table d'hôte.

Den 6te havde vi en møisommelig Dag. Om Morgenen, ikke ganske tidlig, gik vi fra Dresden for at see i den Plauiske Grund, hvad vi ikke havde seet paa Udveien. Dagen var varm, og Bjergene, som skulde bestiges, bidroge meget til at udmatte; men en Mængde skjønne Mineralier og desuden deilige Udsigter lønnede rigeligen vor Sved. Windbjerget var det Største af dem, vi bestege, og er det Høieste i denne Strækning, saa at man kan see det langt borte. Opgangen er yderst beqvem, og mellem skyggende Træer naaer man Bjergets Top. Vi fandt der, blandt mange skjønne Sager, nogle Carneoler, og da vor Opmærksomhed nu fordoblede sig, fandt vi flere og flere, selv lige paa Veien, hvor man gaaer op og ned. Paa den Side, som vender ud til den Plauiske Grund, havde vi en skjøn og udbredt Udsigt over adskillige Landsbyer, Bjerge og frugtbare Agre, i en saa skjøn Afvexling, at jeg regner denne Udsigt iblandt de skjønneste, jeg har seet. Ved Foden af dette Bjerg boredes der efter Steenkul, og dette fik jeg ved denne Leilighed ogsaa at see. I Nærheden heraf var ogsaa et Steenkulsbrud, hvor vi fore an. En Glashytte findes ogsaa her i Nærheden, men ikke af nogen Betydenhed, man forarbeider deri kun Glas til Bouteiller. W. og jeg blæste hver en Flaske, for at prøve, hvordan det var. Dette Strøg af den Plauiske Grund, i hvis Midte, dog nærmere mod Dresden, Landsbyen Potschappel ligger, er overalt rig paa Steenkulsgruber, og Fyrsten har ladet bygge en Stolle, som leder Vandet fra dem alle. Dette er det mest Glimrende, jeg har seet af Bjergbygning. Alt er muret deri, saaledes at det kunde passere for en Stue, og Indgangen er en prægtig Portal. Herfra gik vi til Burkardsbjerget, hvor vi fandt en møisommelig Op- og Ned-

stigen, men intet Interessant. Om Aftenen kom vi til Tharandt og bleve der ogsaa den 7de, hvor om Aftenen en Hyttemand fra Harzen, ved Navn Schäffer, stødte til os.

Den 8de gik vi tilbage til Freiberg, men en anden Vei end den, ad hvilken vi vare komne. Ganske nær ved Tharandt fandt vi et Kalkbrud, som dreves med Schachter, og hvor vi fore an. En Kalkovn, som hørte dertil og var indrettet anderledes end dem, jeg før havde seet, interesserede mig ogsaa. Herfra kom vi til et lidet Bjerg, som kaldes Ascherhübel og bestaaer af Basalt.

Fra Landberg, som ligger $^3/_8$ Miil derfra, havde vi Udsigten over en stor Strækning af Bjerge lige ind i Bøhmen, og nærmest under os havde vi en Dal, med Landsbyen Kesselsdorf og flere andre, hvor Friedrich den Anden af Preussen har holdt en stor Bataille.

Den 16de til 21de. Arbeidet hjemme. Veiret tillod ikke at gjøre Exkursioner, dog da jeg her kan benytte Manuskripter af Werners Forelæsninger og mere deslige, ere saadanne Dage ikke tabte.

Den 22de, 23de og 24de har jeg tilbragt ved Amalgameerværket og derved lært denne skjønne Indretning, som jeg desuden havde seet før med Lampadius, temmelig nøie at kjende.

Til H. C. Ørsted.

Kjøbenhavn den 17de Juli 1802.

Af det at jeg idag atter har trende Breve fra Dem, kjære Ven! til Besvarelse, seer jeg, at De er meget flittigere end jeg, og at min Skjøde-Synd, at være efterladende heri,

endnu ei er aflagt. Deres Reiseplan bifalder jeg fuldkommen saavel i Henseende til Stæderne, De vil besøge, som og i Henseende til Tiden, som De endnu agter at anvende paa Reisen, og den oeconomiske Fordeel, som De derved haaber at opnaae. Meget gjerne havde jeg seet, at det høist interessante Salzburg med de omkringliggende Stæder havde været indbefattet deri; ligesaa ønsker jeg, at De fra Stuttgard til Straßburg gjør Reisen igjennem Schwarzwald og seer de derværende lidet bekjendte Bjergværker.

De tilsendte Attester ere, som jeg ønsker dem; jeg haaber de skulle blive et virksomt Redskab i min Haand. Assessor Rafn er meget syg, man frygter endog for en Phtisis; skulde han døe, saa gjør jeg alt muligt for at skaffe Dem denne Plads, hvor man ikkun har lidet Negotium, men megen Otium. Mendels Oversættelse af Deres Natur-Metaphysik skal De ei sende til Nogen her; det vilde unægtelig skade Dem; de nyere Philosopher ere faldne saa meget i Coursen her til Lands, at man endog maa vogte sig for at bekjende sig til deres Parti. Vor Ven Steffens bidrager ei lidet til at gjøre Tingen værre; han ophøier sig saameget over alle andre Mennesker, at han fornærmer Mange, og debiterer Ting, som i det mindste synes latterlige; meget Faa kunne begribe, at Andre, der som han taler om Kundskaber a priori, dog søge at samle Erfaringer.

Blandt andet videnskabeligt Nyt længes jeg meget efter Udfaldet af de Forsøg, som De har anstillet for at prøve Winterls Theori; jeg har læst Bogen, men tilstaaer, at jeg er mindre enig med Dem end med Recensenten i Anal. der chemischen Literatur, maaskee fordi jeg af Mangel paa Kundskab om Ting, som vare mig saa fremmede, dømmer urigtigt.

Næste Vinter læser jeg privat; jeg faaer sikkert det bestemte Antal af Tilhørere, da vil jeg og søge at gjentage nogle af hans Forsøg.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

De kan forlade Dem paa, at Deres Sag tales ivrig af

Deres hengivneste Ven Ludv. Manthey.

Fortsættelse af Breve i Dagbogsform.

Jena.

Fra den 13de August til den 4de September har jeg næsten slet ingen Anledning havt til at holde Dagbog. Jeg var med Ritter Dag ud og Dag ind, og naar jeg ikke var hos ham, skrev jeg paa et chemisk Skrift over Winterls Chemi, som nu er færdigt til Trykken. Ritter har gjennemseet det for at rette de Sprogfeil, som hist og her kunde forekomme, og hvorfor neppe en indfødt Tydsker, end mindre en Fremmed, nok kan tage sig vare.

Da jeg ikke ret veed, hvad jeg forrige Gang, jeg var i Jena, fortalte om dette udmærkede Menneske og er sikker paa, at jeg ikke har sagt ret meget om ham, vil jeg nu ganske kort fortælle hans Biographi, som maaskee nok kan interessere alle dette Brevs Læsere. Ritter er Søn af en Præst i Schlesien (i Landsbyen Samitz) og har først frequenteret en lærd Skole indtil sit 14de Aar, da hans Fader satte ham i Lære hos en Apotheker i Liegnitz. Der studerede han nu, uden anden Anviisning, adskillige af de ældre Chemisters Skrifter, om hvis Indhold han besidder ualmindelige Kundskaber, og lagde sig ogsaa efter Mathematiken, uden Lærer. Hvad han egentligen skulde lære af sine Foresatte, var blevet sat temmelig meget til Side, indtil han kom af Læren, og han skulde nu arbeide i Laboratoriet uden før at have havt nogen Anviisning dertil. Da han var for stolt til at spørge

Andre om Raad, drev han nu ethvert Arbeide som et Experiment og hjalp sig først ved megen Forsøgen frem til det, som Andre erholde paa en kortere Vei. Dog fandt han ikke længe Fornøielse i de Sysler, som vare forbundne med hans daværende Stilling, og endnu mere drev Tørst efter nye Kundskaber ham til at søge dem andetsteds. Han overtalte derfor sin Fader, som ellers ikke havde Raad til at understøtte ham, til at give sig en gammel Arveforbring, som han hidindtil ikke havde været i Stand til at inddrive og derfor holdt for tabt. Med denne Forbring, som skulde inddrives i Nærheden af Jena, gik han til dette Universitet, hvor han i et Par Aar meget kummerligt slog sig igjennem med denne Sum, som han i Dalerviis maatte indkræve. Imidlertid studerede han flittig og experimenterede med Galvanismus, hvilket kostede ham Lidet eller Intet, da man den Gang blot havde enkelte Metalstykker at handle med. Frugten af hans Undersøgelser var den Bog, som vi besidde under Titlen: „Beweiß daß ein beständiger Galvanismus den Lebensproceß begleitet." Han viste først Schmidt (som har skrevet den philosophiske Physiologi) dette Arbeide, og denne raadede ham at sende det til Reil i Halle, for at indrykkes i hans Archiv für Physiologi; men denne vilde ikke optage det og svarede Ritter, at en saadan Paastand var for driftig, med flere deslige Ting. Ritter var sig imidlertid bevidst, at han med mathematisk Evidenz havde beviist det, han paastod, og udgav altsaa dette Værk for sig selv. Det er ikke vel skrevet; men Ordenen deri er fortræffelig og Beviserne førte med en Strenghed, som jeg ikke har fundet større hos nogen physikalsk Skribent, og egentlig maa jeg tilstaae, at jeg ved den første Gjennemlæsning juft sattes i samme Stemning, som da jeg første Gang læste Euclid. Forsøgene, som indeholdes i dette Værk, havde han drevet med en mageløs

Iver, og det var ikke sjeldent, at han om Natten tog Zink- og Sølvplader med i Sengen, for ret uforstyrret at anstille Forsøg over Galvanismens Virkning paa Øiet. Dette Arbeide saavel som mange af de følgende opvakte ikke den behørige Opmærksomhed hos Physikerne; men det manglede dog ikke paa enkelte Personer, som med dybere Indsigt, eller maaskee Følelse, vidste at skattere det, han havde udrettet. Blandt disse hørte en von Hardenberg, hvis Skrifter ere bekjendte, men betegnede med det antagne Navn Novalis. Saa snart denne dybtskuende Mand havde læst Ritters Bog, reiste han paa Øieblikket til Jena, for at lære den Mand at kjende, hvis Aand han allerede beundrede. Han fandt der Ritter i meget fattige Omstændigheder og understøttede ham som en ædel Videnskabsmand, der selv besad Formue. Ritter blev nu mere bekjendt og kom i venskabeligt Forhold med Friedrich Schlegel og med Schelling, med hvilken sidste Venskabet dog ei varede længe; men udenfor en Vennekreds erkjendtes dog hans Værd ufuldkomment, og hans Beviis, at man af lutter uorganiske og lutter organiske Legemer kan sammensætte galvaniske Kjæder (det første i hans Beiträge, det sidste i hans Beweiß) frembragte ikke stor Sensation. Maaskee har dette ogsaa havt nogen Deel deri, at han i lang Tid ophørte med sine physikalske Arbeider og studerede Digterne, indtil Voltas Opdagelse paany vakte hans Interesse. Han fandt nu Alt bekræftet, hvad han før kun turde fremsætte som Formodning, og med ny Iver begyndte han igjen sine Arbeider. Hans Opdagelse over den antiphlogistiske Vildfarelse, angaaende Vandets Sammensætning, havde flere Grunde, end man maaskee formodede, og de Undersøgelser, som han anstillede over det galvaniske Batteries Indflydelse paa Sandserne, gjorde Epoke hos alle dem, som med den behørige Alvorlighed studerede dem. Hans elektriske Forsøg

ere endnu kun for en liden Deel bekjendte, og hans Forsøg over Lyset, som ere saa uendelig vigtige, have ikke fundet en Eneste, som har forsøgt at eftergjøre dem. Imidlertid arbeider Ritter bestandigen taalmodig fort og opdager stedse flere af Naturens Love. Saaledes har han nyligen udfundet en mathematisk Lov, hvorefter han ei alene bestemmer Planeternes, men ogsaa Kometernes Sted, og naar han videre forfølger denne Opdagelse, vil han være istand til at bestemme, hvor enhver af Kometerne er at finde, hvilket han allerede har bestemt om nogle. Mellem Himmellegemernes og de jordiske Materiers Forhold til hverandre finder han en saadan Overeensstemmelse, at man ikke uden at studse deri seer Oprindelsen til en ny Astrologi, skjøndt af en anden Art end den, man for et Par Aarhundreder siden havde.

Hans Skrifter ere ikke tydelige; men de bære Præget af hans Tankegang; thi naar han finder en Tanke, som synes ham rigtig, nedskriver han den og forfølger den nu til det yderste Punkt, hvor han seer, at den dog er falsk; han griber nu den modsatte og forfølger denne ligeledes, indtil han ofte finder, at ingen af dem for sig er rigtig, saa at han maa søge Sandheden i begges Forening. Saaledes maa Læseren ofte følge ham i vidtløftige og skrupuløse Undersøgelser, den hele tornefulde Vei, som han selv har gaaet, og dette behager kun Faa. Fleerheden ønsker at vide i fem Minutter Resultaterne af det, som har kostet mange Aars Flid og Undersøgelse. Imidlertid er det en fordeelagtig Følge af denne Methode, at han ved den ikke letteligen overiler sig, men kun viser sine Læsere Undersøgelser, indtil han er i Stand til med upaatvivlelige Grunde at opstille dem Resultater. Nyligen forelæste han Stransky og mig en saadan Afhandling, hvori han først kom paa Schellings Ideer, og Stransky fandt dette fortræffeligt

tænkt og sagt; men snart vendte han om og kom paa Steffens's Ideer, og Stranſky troede nu ſikkert at kunne give ham ſit Bifald; men neppe havde han udført det, før Ritter viſte, at begge Maader at betragte Tingen paa vare eenſidige, og nu kom han først paa det Rette.

Da Ritter ingen Formue ſelv har, ſøger han at forſkaffe ſig snart denne snart hiin mægtige Mands Underſtøttelſe. I den ſenere Tid har han Meget fra Hertugen af Gotha. Forrige Vinter holdt han der Forelæsninger for Hoffet, og næſte Vinter gaaer han atter derhen for at benytte det ſtore Batteri af 600 Par, 25 Qvadrattommer ſtore, Plader, ſom Hertugen har tilladt ham at lade gjøre paa ſin Regning. Dette Batteri kommer paa henimod 600 Rd.

Ritter lever meget indgetogent, og naar han kommer i Selſkab, ſom ikke beſtaaer af egentlige gode Bekjendte, tier han næſten ganſke ſtille. Dette kommer meſt deraf, at han betragter mange af de Folk, ſom gjøre Fordring paa at anſees for meget oplyſte, ſom lidet mere end Pøbel. — Med Fruentimmer omgaaes han gjerne og har havt uendelig mange Kjærligheds-hiſtorier, hvorover han juſt ikke er ſaa taus, ſom de Damer, der have begunſtiget ham, maatte ønſke. Med ſamme Aaben-hjertighed taler han ogſaa om ſine andre Feil, og næſten vilde jeg ønſke, at han indſkrænkede ſig heri; thi han har Abekatte, ſom hellere efterligne disſe end hans Flid og ſamvittighedsfulde Nøiagtighed i Naturens Underſøgelſe; ſit Geni kan han desværre dog ikke meddele dem.

En Aften, da Ritter og jeg med Flere vare udenfor Jena i en Traktørhave, kom et forrykt Fruentimmer til os. For hende ſtillede Ritter ſig an, ſom om han var gal, og konfunderede hende ganſke i hendes forrykte Ideer; jeg troer, at havde han fortſat det længere, havde han virkelig bragt hende

til sig selv, i det mindste havde han allerede forandret hende meget.

Bamberg.

Den 7de September besøgte jeg Hofraad Markus. Først lod han mig staae og tale med sig midt paa Gulvet; men efter nogle Minutter blev han heel venlig, bad mig sætte mig og satte sig hos, og da jeg forlod ham, takkede han mig meget forbindtligt for de interessante videnskabelige Nyheder, jeg havde meddeelt ham, og bad mig komme næste Morgen i Hospitalet. Det er mærkværdigt, med hvor ringe Ting man kan sætte sig i Kredit hos Folk. Han spurgte mig, hvad jeg syntes om det, man i de nyeste philosophiske Skrifter havde angivet om Kulstof og Stikstof, og da jeg nu sagde ham, at jeg ikke fandt det rigtigt, og tillige meddeelte ham nogle Forsøg, som strede derimod, især af Winterl, blev han overmaade tilfreds og fortalte mig, at han i sin Praxis ikke havde kunnet finde nogen Hovedforskjel mellem de azotiske og carboniske Medikamenter saaledes som mellem de hydrogene og oxygene. Om Eftermiddagen spadserede jeg i Egnen herom og fandt ved denne Leilighed mange nye Ideer, som saaledes sysselsatte mig, at det ikke faldt mig ind at vende om førend mod Aften. Bamberg er omgiven af mange forskjellige Naturskjønheder, og Egnen er meget frugtbar og mild, da Bjerge mod Norden, Østen og Vesten beskjærme den for Vindene.

Den 2den Oktober besøgte jeg strax tidlig Vierthaler, der sendte Bud efter en Doktor Wagner, som vilde gjøre mit Bekjendtskab. Det var en ivrig Tilhænger af Schelling; han vil levere os en heel philosophisk Physik, men uden at kjende Naturen af Andet end Lærebøger og uden at konstruere philosophisk med den Strenghed, som Kant, Alt ligesom sin Lærer. Disse Folk bringe Alle haltende Beviser og skjæve physikalske

Theorier til Torvs, og da skjændte de over, at Andre ikke ville antage dem. Jeg plager alletider disse Folk med Steffens, som med egne Øine har seet Naturen og med eget Hoved tænkt derover. Wagner har nyligen skrevet en ny Theori af Lys og Varme, hvori han vil bevise, at disse slet ingen chemiske Egenskaber have. Jeg satte ham i ikke ringe Forlegenhed, da jeg anførte ham Ritters Forsøg over Lyset, som endnu vare ham ubekjendte. Han havde ellers paastaaet, at Varme kunde udrette det samme som Lys, og anførte mig for denne Paastand, at i de nyeste franske Journaler havde han fundet, at man kunde reducere Jern og flere Metaller ved den blotte Varme. Jeg forsikkrede ham, at dette ikke var saaledes meent, men at det: ved Ildens Hjælp alene, betydede uden Tilsætning af Brændbart. Men hvorfor man ikke havde sagt dette, spurgte han. Fordi det er en Sag, som er os Empirikere saa vel bekjendt, at det ikke behøver at siges, svarede jeg. Disse og flere Feiltagelser, hvorom jeg overbeviste ham, gjorde ham noget tam, saa at jeg troer, at hvis jeg havde havt Leilighed til at omgaaes noget længere med ham, skulde jeg have faaet ham til at lære noget Ordentligt eller ganske at holde sig derfra. I Selskab med vor Philosoph saae jeg en saakaldet Naturmærkværdighed, hvori Kunsten ikke havde liden Deel; den bærer Navn af „das steinerne Theater", en Grotte, hvori en Forhøining, hvortil man gaaer op ad Steentrapper. Det Skjønneste er, at det Hele er omgivet af skyggefulde Træer, hvis Tusmørke giver det et romantisk Anstrøg. Haven Hellbrunn saae jeg ved samme Leilighed og fandt, at den, som saa mange andre Haver, er mere berømt end skjøn.

München.

Den 6te. Grev Rumford opholder sig for nærværende Tid her. Jeg har i Dag næsten tilbragt hele Formiddagen

med ham. Han er meget forekommende og foreviste mig med megen Beredvillighed de Instrumenter, hvormed han i denne Vinter vil anstille Forsøg over Varmen. Han har meget mechanisk Geni.

Den 7de. I Dag har jeg gjort et af de Bekjendtskaber, jeg længe har ønsket mig, nemlig Direktorialraad Franz Baaders, hvis Skrifter i Naturphilosophien ere saa skjønne, at man maa ønske Forfatterens Bekjendtskab, og ofte saa dunkle, at man behøver det, for at faae Forklaringer. Hans Omgang er mig høist interessant. En Mand af den Ild og det Liv er sjelden. Jeg havde neppe talt 8 Minutter med ham, førend han allerede tilbød mig Adresser til Paris. I Eftermiddag var jeg med Directeur Flurl i Porcellainfabriken i Nympfenburg. Den forekom mig ikke, saa lidet som den berømte Have, i hvis Nabolag den ligger, synderlig vigtig.

Den 8de. Akademiet her har en Samling af physiske Instrumenter, som er temmelig brugbar, men ikke saa god som den i Regensburg. Professor Imhof havde lovet at vise mig den, men var ei tilstede, da jeg efter Aftale kom; jeg lod mig derfor Samlingen vise af en ung Mand, som gaaer Imhof tilhaande. Bibliotheket er her temmelig stort, men neppe udvalgt. Det staaer, saavel som Instrumenterne, i Jesuiterkollegiets Bygning. Flurl besidder en temmelig god Samling af Mineralier, hvilken han i Dag viste mig og et Par Andre.

Den 9de. Denne Morgen besøgte jeg Baader, som kun er at træffe om Morgenen, da han i disse Dage flytter. Jeg kan derfor heller ikke profitere saa meget af hans Selskab, som jeg ønskede; men det Bedste er dog, at Samtalen gaaer overordentlig hurtig hos ham, saa at vi i kort Tid ere i Stand til at tale meget. Han gik ud med mig, for at forrette adskillige Ærinder; men tidt blev han staaende midt paa

Gaden, for at udvikle mig en af sine Ideer. Han driver aldeles derpaa, at den moralske og physiske Natur paa det Nøieste hænge sammen, og at uden en saadan Forbindelse Physiken egentlig ingen Værd har. Han stemmer i denne Henseende meget med Ritter, og jeg med dem begge. Ritter er kun for klog til at udlade sig offentlig derover, indtil han ved sine Experimenter har styrtet den plumpe Materialismus, som nu hersker; vi have da herlige Ideer af dette Slags fra ham at vente. Her en af Baaders, som kan kaste et Lys paa hans hele System. Aandens Korruption er Synd, Materiens Sygdom, den sidste er Følge af den første, NB. oprindeligviis, i Naturens nærværende Løb finde saa mange Komplikationer Sted, at Sammenhængen ikke let lader sig bestemme. Dette finde vi igjen i alle Folks Mythologi og, som bekjendt, ogsaa i den christelige. Over dette Punkt tænke Materialisterne meget konseqvent, naar de sige, at moralske Feil komme af Materiens, af Sygdom.

Den 10de Besøg af Franz Baader, som bragte sin yngre Broder Mathias med sig. Denne har især lagt sig efter Salinevæsenet og synes deri at besidde ualmindelige Kundskaber.

Den 11te, 12te og 13de tilbragte jeg deels med Mathias Baader og Franz Baader, deels anvendte jeg disse Dage til at see Billedgalleriet oftere, besøge nogle Spadseregange udenfor Byen og deslige.

Augsburg.

Den 14de reiste jeg til Augsburg.

Den 18de besøgte jeg Hofmedikus Jäger, som tog meget venskabeligt mod mig og førte mig til en Viinhøst hos sin Svigerfader, Hofraad Pfaff. Dette var den første Viinhøst, jeg havde bivaanet, og den interesserede mig altsaa ikke lidet. En Viinhøst er egentlig en Fest, hvortil Besidderen af et

Viinbjerg indbyder alle sine Venner, og hvor de Unge især spille Hovedrollen. Juleleg, Dands, Fyrværkeri og deslige ere Hovedingredientserne i en saadan Fest. Om Eftermiddagen Klokken 2 samledes vi allerede paa Viinbjerget, og det varede ikke længe, inden først Leg, siden Dands og, da det blev mørkt, Fyrværkeri fulgte paa hverandre. Enhver anskaffede sig en Mængde smaa Raketter, som solgtes der paa Pladsen, og deelte nogle af dem ud blandt Fruentimmerne, medens man selv afbrændte andre. Tilsidst afbrændtes et større Fyrværkeri, som ikke saae ilde ud. Hele Selskabet begav sig nu under klingende Spil og Sang til Byen, bragte Pfaff et Vivat udenfor hans Dør og tilbragte Resten af Aftenen hos ham.

Den 20de. Om Morgenen hos Jäger og ligeledes om Aftenen, efter Indbydelse. Et Fruentimmer af J.s Slægtskab, som er der i Besøg fra Landet, kom hjem fra en Viinhøst, medens jeg var der. Fru Jäger spurgte hende, om hun havde sunget „Der Reiter und sein muthiges Roß" etc. Jeg erindrer mig herved, at dette er en af Damernes Yndlingssange her, og jeg hørte dem ved Viinhøsten, med megen Salvelse, synge:

„Er wirbt nicht lange, er bietet nicht Gold,
Mit Sturm erringt er den Minnesold."

Det er mærkværdigt nok, at denne Schillerske Ryttersang, som han har digtet i det syttende Aarhundredes raaeste Soldaters Smag, saaledes vorder en Damesang, en Mangel af Delikatesse og Følelse for Decents, — hvorover man kunde skrive et heelt Ark i „Tilskueren", uden at Nogen tog det til Hjerte.

Jeg har iøvrigt tilbragt disse sidste 3 Dage mest med Spekulation og haaber at have fundet noget ikke Uvigtigt, som jeg her ikke kan meddele.

Tübingen.

Den 21de reiste jeg til Tübingen og opholdt mig der til den 29de. Jeg har her bragt mine Ideer, som jeg nylig har faaet, i en Afhandling, som jeg ikke uden Umage, men som jeg haaber heller ikke uden Held, har fuldført. Mine Bekjendtskaber her ere: Kielmeyer, et af de største Hoveder, jeg kjender. Han har kun ladet meget Lidet trykke; men dette er herligt, og jeg har nu seet nogle af hans Hefter over Chemi, som ere ganske fortræffelige. Alle de Hovedideer, hvorpaa Galvanismen nu fører os, har han allerede for mere end 10 Aar siden foredraget. I Botanik og Zoologi er han ligeledes fortræffelig. Cuvier i Paris er hans Discipel og tilstaaer selv at skylde K. meget. Han har givet mig en Anbefaling til denne Lærde. Ogsaa de Ideer, som jeg i min nye Afhandling har udviklet, har han længe havt, og da jeg meddeelte ham mine, faldt han meget i Forundring og troede, at jeg længe maatte have benyttet hans Hefter. Jeg leverede ham derfor min Afhandling, hvoraf han saae, at jeg paa en ganske anden Vei var kommen derhen; jeg fortalte ham tillige om andre Ideer, som jeg vidste, han ligeledes havde, men hvorover jeg endnu havde tænkt mere. Kielmeyers Fader er en Jagtbetjent, der bragte Sønnen som Dreng med sig paa Jagten. Fyrsten, som saae ham der, indtoges saaledes af hans aabne og aandrige Physiognomi, at han skjænkede ham sin særdeles Naade og lod ham studere ved det Akademi, som dengang fandtes i Stuttgart. Den unge Kielmeyer gjorde der saa store Fremskridt, at han i sit 18de Aar blev Professor ved samme Skole, hvor han nylig var Discipel, og her havde han nu en særdeles fordeelagtig Stilling, indtil Fyrsten døde; den nye Fyrste ophævede Akademiet, uden at give K. sin fulde Besoldning, men henfatte ham til Tübingen, hvor han først i det sidste Aar er blevet Medlem af Fakultetet. Denne Om=

stændighed har gjort ham saa utilfreds, at vi neppe tør haabe Skrifter fra ham, især da han nu ogsaa maa læse materia medica. En ganske ualmindelig Hukommelse, Vittighed (i Kombinationer) og Observationsgave ere de Evner, som især udmærke K., uagtet man i hans Ideer ikke føler Savnet af andre Sjæleevner. — I sine Domme er Kielmeyer streng, dog uden at være ubillig. Om Blumenbach sagde han blandt Andet, at han havde været en liderlig Student, der ikke havde anvendt sin Tid vel, men ellers vel kunde blevet til Noget. Hvad han vilde med sin „Bildungstrieb", havde han ikke selv vidst, førend Kant havde aabnet ham Øinene. Over den nærværende Naturbeskrivelse siger han, at det undrer ham, at endnu intet Akademi har udsat en Priis for Opfindelsen af en Beskrive-Maskine, da der egentlig intet Hoved behøvedes dertil. Autenrieth er ogsaa her. Det er en skrækkelig Disputator, som gjendriver En, førend man har talt ud. Han har megen Observationsgave, men liden Dømmekraft. Han har reist meget og har blandt Andet ogsaa været i Amerika.

Den 3die November gik jeg til Prof. Böckman, som, saasnart han hørte mit Navn, optog mig med meget Venskab. Han viste mig den fyrstelige Samling af physikalske Apparater, hvilken han forestaaer, og blandt Andet de Instrumenter, hvormed han havde anstillet sine eiendommelige Forsøg. Disse, saavel som Resultaterne af sine Forsøg, har han opbevaret med megen Nøiagtighed og Elegants. Om Eftermiddagen førte han mig til Hofraad Gmelin, som forestaaer Naturkabinettet og den botaniske Have. Han viste mig begge og gjorde mig tillige bekjendt med sin Familie, i Selskab med hvilken jeg saae et Fyrværkeri, som anstilledes ved Slottet, i Anledning af Formælingen. Ophavsmændene vare — en Skorsteensfeier og en Løber, og Arbeidet svarede til Mestrene.

Den 5te førte Gmelin mig atter i Naturalkabinettet, hvor der kort efter kom en særdeles smuk Pige, ledsaget af et ældre Fruentimmer. Gmelin forestillede mig for hende. Det var den yngste Prindsesse af Baden. Med Böckmann tog jeg i Dag Afsked og erholdt af ham en Anbefaling til en Pastor Petersen i Straßburg, som sysselsætter sig meget med Physik.

Straßburg.

Den 7de hos Pastor Petersen. Vor Underholdning begyndte saaledes: „Jeg bringer Dem et Brev fra Deres Ven Prof. Böckmann og glæder mig ved denne Leilighed at kunne gjøre Bekjendtskab med en Mand, der med saa megen Iver og Held sysselsætter sig med Physiken". — „De er mig velkommen, da De bringer mig Brev fra en saa kjær Ven; hvor har De studeret?" — „I Kjøbenhavn, jeg er en Dansk." — „De er mig altsaa dobbelt velkommen, vi ere halvt Landsmænd, min Fader var født paa Als. Og Deres Navn?" — „Ørsted." — „Altsaa formodentlig i Slægt med den Ørsted, som har beskjæftiget sig med Galvanismus?" — „Det er mig." — „Saa meget mere mig velkommen, jeg har et Batteri efter Deres Idee". Nu fortsatte vi vor Samtale over Physik og Chemi og havde et Par Timers behagelige Underholdning.

Mit næste Brev fra Paris.

Paris, December 1802.

Det er umuligt at betragte alle de Gjenstande, man finder her i Paris, noie nok første Gang, og endnu mindre kan man strax fælde en Dom over dem. Vor Underholdning vilde derfor være altfor tumultuarisk, dersom jeg beholdt den sædvanlige Dagbogsform i mine Breve. Jeg maa nøies med

hver Aften for mig selv kort at optegne, hvad jeg har seet, og derimod her søge at koncentrere det, som jeg ved gjentagen Undersøgelse har bemærket over vigtige Mænd og Gjenstande, i enkelte Rubriker.

Athenée. Dette er en Indretning for videnskabelig Selskabelighed. Der gives flere af dette Slags; men Hovedsagen ved dem alle er, at Medlemmerne, hvoriblandt ogsaa ere Damer, til enhver Tid af Dagen der har fri Indgang til en Samling af de nyeste Journaler, til et lidet udvalgt Bibliothek o. s. v. Om Aftenen holdes populaire Forelæsninger over adskillige Videnskaber, hvoriblandt Physik, Chemi, Philosophi, Italiensk, Engelsk og deslige. Jeg har ladet mig optage til Medlem i et af disse Selskaber, som udmærker sig fordeelagtigt fra de andre. Fourcroy læser der Chemi, Le Fevre Gineau Physik, Hatzenfratz Technologi, Voldoni Italiensk. Jeg hører den første og den sidste; men min Dom opsætter jeg til en anden Gang. En Aften om Ugen holdes, som man kalder det, en séance litéraire, hvor snart Noget af en berømt Skribent oplæses, snart Efterretninger om Nyheder i den lærde Verden meddeles. Selskabet har en større Samling af physikalske Apparater, end man kunde vente. Entréen i dette Selskab er meget dyr, den koster 4 Louisd'or, hvorfor man har Rettigheder som Medlem i et Aar.

Gamle Bekjendtskaber fornyede. (I Artiklernes Følge maa Du ikke vente nogen Art af Orden, jeg retter mig heri efter Indfald og kan umuligt Andet). At jeg har fundet Heiberg og Gjerlew igjen, veed Du allerede. Jeg har ligeledes fundet Baggesen, som tog meget glad imod mig. Han boer ret godt og har en vis Ziirlighed i sine Værelser; fremfor Alt besidder han nogle skjønne Malerier. Hans Kone tegner fortræffeligt, og af hende saae jeg der adskillige Arbeider.

For nærværende Tid arbeider han paa en dansk Oversættelse af Homer og et tydsk episk Digt, men ikke over Buonaparte, som han nu hader. Uagtet han er meget interessant i Omgang, saa forekommer det mig dog, at han ikke mere kan være den, han før var, i det mindste var noget Satirisk om Voß's Kartoffelvise, som han forelæste, langtfra ikke saa kraftigt som hans ældre Arbeider. Det samme har jeg allerede bemærket ved Noget, han forelæste min Broder og mig i Kjøbenhavn over Fichte. F. Schlegel har jeg ogsaa fundet her igjen. Han lever her mest for at studere, men gjør tillige Regning paa at vorde anstillet ved et af de Lycæer, som nu oprettes. Han læser over den tydske Literatur, men paa Tydsk. Han har foræret mig en Indgangsbillet dertil, og jeg benytter mig ogsaa af den, da han blot læser hver Søndag Formiddag og meget interessant, efter det at slutte, som jeg har hørt den eneste Gang, jeg endnu har været der. Snell har jeg ogsaa gjenfundet; han boer i samme Huus som jeg.

Nye Bekjendtskaber har jeg endnu ikke søgt meget; men adskillige have frembudet sig selv. Adskillige Landsmænd har jeg her, men hvoraf neppe een er værd at nævne uden for Historiens Skyld. J., en adelig Dreng, i Særdeleshed uvidende, Lilienkrone, Baron og Officeer, men Intet videre, en Kapitain Seuften, en ganske dannet Mand af en Kapitain at være, en Kapitain Haffner, et godt Menneske som det synes, Kapitain (egentlig Skipper) Arktander, maaskee en god Sømand, en vis Mørk, som jeg endnu kun eengang har seet, en Bjørnerud ligesaa, en vis Hasler, som studerer her Chemi, men kunde have lært Noget, jeg vil ikke tale om noget Mere, hjemme først. En holsteensk Landsmand Lehmann, som studerer Naturvidenskaber og Philologi og arbeider paa at udgive Plinius med Anmærkninger, synes at høre til en meget bedre

Klasse. Hos Gørike, Legationspræsten, har jeg været to Gange og vil oftere komme der, jeg holder det for et godt Bekjendtskab, som Prof. Manthey der har forskaffet mig. Af Lærde har jeg gjort Bekjendtskab f. Ex. med Millin, som har Opsigten over Antikerne og en Deel af Bøgerne i Nationalbibliotheket. Han kjender den tydske Literatur og er meget tjenstfærdig mod Fremmede. Jeg havde den Fornøielse at høre ham forklare de skaarne Stene og andre Oldsager for et Selskab. Man har en ret rig og smuk Samling deraf, dog forekommer den mig ikke overordentlig. Hver Onsdag Aften staaer Millins Huus aabent for Videnskabsdyrkere og forener ofte de interessanteste Mænd til et Selskab. Man finder der en stor Mængde af tydske og franske Journaler og andre nye Bøger til Gjennemsyn. Dette og Selskabet er Alt; med Mad og Drikke opvartes man ikke i saadanne Selskaber i Paris som andetsteds. Winkler, en Tydsker, er Millins Medhjælper; jeg havde Anbefaling til ham fra Oberlin i Straßburg; jeg har endnu kun talt et Par Gange med ham.

Forelæsninger. Vauquelin læser et privat Kollegium over Chemien, hvorfor han lader sig betale 144 Livres af hver, og han har for nærværende Tid over 40 Tilhørere. Han læser hver anden Dag over 2 Timer, men hvorlænge er ubestemt, saa at man ikke kan bestemme sig til nogen Forelæsning, som holdes strax efter hans. Jeg har besluttet mig til at høre ham for de skjønne Experimenters Skyld, hvoraf jeg virkeligen lærer meget. Forresten er hans Foredrag ikke alene uforstaaeligt formedelst hans svage Stemme og store Hastighed i at tale; men det er tillige saa uordentligt og uvidenskabeligt, som det kan tænkes. Jeg kan ingen anden Orden finde deri end Ideeasociationens. For at give et Exempel maa jeg blot anføre, at han en Dag læste først over Varmen, dernæst over

Forbrændingen, den følgende Dag over Luftens mechaniske Egenskaber, over Fordunstningen i den fortyndede Luft og over de Stene, som ere nedfaldne fra Himmelen. Jeg kjender Ingen, som overgaaer ham i lyrisk Uorden uden Prof. B. i Kjøbenhavn. Men for at komme igjen til hans Fuldkommenheder, jeg kjender heller Ingen, som overgaaer ham i at gjøre Experimenter med Lethed og Præcision. Han forholder sig til en egentlig Chemist som en god Prosektor til en Anatom, og det er ret godt; gid vi havde mange saadanne paalidelige Prosektorer. Han har i sit Laboratorium fire Famuli, saa at Forsøgene ikke tage saa lang Tid op som ellers. Laboratoriet er godt og smagfuldt indrettet: En stor Skorsteen, med de nødvendige Ovne, et Bord, hvorpaa der ved den ene Ende er et Qviksølv-, ved den anden et Vand-Apparat for Luftarterne. Skabene med Reagentserne have Glasdøre, hvorigjennem man kan see Alt staae med den største Reenhed og Orden. Tilhørerne tage Plads paa et Amphitheater ligeoverfor Skorstenen og Forelæsningsbordet, saa at Alt kan oversees fuldkomment, ved Hjælp af det Lys, som falder gjennem Glastaget, der bedækker Arbeidspladsen, men ikke Tilhørerne, saa at Alt er oplyst i det rette Forhold. Vinduer findes her slet ikke. Paa Væggen findes en Medaillon med de fornemste Chemisters Navne, hvorved de Fremmede faa temmeligt er skeet Ret. — Fourcroy læser i Athenéet, hvor jeg endnu kun har hørt ham een Gang, da han afvexler med Thenard, som jeg endnu ikke har havt Tid til at høre. Fourcroy læser unægteligt godt, men naaer dog neppe min Forventning, jeg troer at maatte sammenligne ham med vor Bugge, hvis Foredrag virkeligen er ligesaa skjønt og ligesaa — overfladisk. Den Aften jeg hørte Fourcroy, var det en Introduktion til Chemien, hvori han søgte at bevise, at de Gamle Intet vidste af Chemien, og gjerne vilde overtale os til at troe, at vi

nu vidste Alt. Det er vist, at det er lettere at forkaste end at forstaae de Gamle, og at man ikke kan Andet end gribe til det Første, naar Ens hele Indsigt ikke strækker sig ud over den antiphlogistiske Chemies Grændser. Det er meget let at lade de Gamle skee Retfærdighed og de Nye med. Kunsten at experimentere er de Nyeres Eiendom, Evnen til af faa Observationer at uddrage store Resultater, eller med prophetisk Aand skue ind i Naturen, havde de Gamle maaskee mere, end de Nyere have Lyst til at troe. Fremtiden vil maaskee lære dem, at Pythagoras's Tal og Thales's Vand have mere at betyde end alle deres net beviste, men i desto snævrere Grændser indskrænkede Theorier. Naar Experimenteerkunsten faaer ført os med Bevidsthed derhen, hvor Digteraanden førte de Gamle dem ubevidst, vil man først almindelig lære at vurdere de Gamle. De Gamle forstode Naturen ved Overeensstemmelse med den: Sympathi; vi forstaae den kun ved Strid imod den: Antipathi vilde jeg sige om de Fleste; vi forstaae den ufuldkomment, skjøndt vi kjende den mere. Hos Charles har jeg hørt en Forelæsning over Elektriciteten, som behagede mig meget. Hans Tale er fuld af Liv og Interesse, hans Forsøg ere skjønne og mangfoldige. Han begynder snart et fuldstændigt Kursus over Physiken, som jeg vil høre.

Theatre. Paris har for nærværende Tid nogle og tyve. Du vil altsaa ikke undres over, at jeg ikke kjender dem alle endnu. Det fortræffeligste af Alt her er Operaen, og det ikke saa meget for Sangens og Spillets som for Maskineriets og fornemmelig Dandsens Skyld. Jeg har seet der to Balletter, den ene Hero og Leander, den anden Psyche. Den Ynde, Kunstnerne vide at lægge i deres Bevægelser, den uendelig svævende Lethed, hvormed de ile os forbi, er neppe opnaaet paa noget andet Theater. Bekjendt nok er det, at Vestris er

den meest udmærkede af dem Alle, og en Søn af ham, som endnu er et Barn, har en ganske overordentlig Færdighed. Maskineriet er her ligeledes ofte fortryllende; mellem Akterne lades ikke Forhænget ned; men alle Forandringer foregaae umiddelbart for Tilskuernes Øine, dog saa hurtigt, at man næsten ikke seer dem. Guder fare op og ned mellem Himmel og Jord, uden at man seer en Strikke eller deslige; en majestætisk Sky dækker alt det Profane for Tilskuernes Øine. Da jeg i München saae Paris's Dom, var jeg i den største Uvished, om en af Personerne enten blev hængt (af Vanvare) eller tagen til Himmels. Theatre français indtager den anden Plads. Jeg har der seet Oedip, Rodozune og Venceslaus, en gammel Tragedie før Corneilles Tid, den eneste, som har vedligeholdt sig fra den Tidsalder, men maaskee den kraftigste af alle franske Tragedier. En af Skuespillerne her finder jeg fortræffelig, det er Talma, Stockflets Svoger. Han har Kraft og Natur, og den Overdrivelse, som næsten alle ældre franske Skuespillere gjøre sig skyldige i, derfor er han fri, og han har tillige en Rundhed og Fuldendthed i sit hele Spil, som virkeligen sætter ham blandt Mestrene. Hans Figur er ædel, hans Stemme er skjøn. Uagtet sit naturlige Spil, og uagtet han holder sig fri for al Bombast, har han dog meget Bifald hos de Franske. De Øvrige have alle mere eller mindre Talent; men ingen Anden end Talma er fri for Bombast, og man kan lade de franske Tilskuere sige, som Grethe i Kjærlighed uden Strømper:

— — — — — „tænk hvor min Beundring steg
Og steg des høiere, jo meer Du bistert skreg."

Det er virkelig bogstaveligt sandt. Det er min inderlige Overbeviisning, at Kunstneren skal overgaae den almindelige Natur, og at Skuepladsens Fremstillinger, som alle Kunstværker, skulle stille sig i en høiere, ideal Natur; men Kunsten

har sine Grændser i det Skjønne, enhver Kraftyttring, som gaaer derudover, er Kunsten uværdig. Herfor synes de Franske ingen Følelse at have; Kunstneren kan gebærde sig saa fælt han vil, naar han kun har Udtryk, saa er man heelt vel tilfreds.

Faideau er et Theater af mindre Rang, men i en Art, hvor de Franske vise sig langt fordeelagtigere, nemlig i det alminlige Komiske og Hverdagsnaive. Jeg har seet de smaa Savoyarder og et Par andre Smaastykker her, spillede fortræffeligt. For nærværende Tid intet Detail videre. Maaskee en anden Gang.

Logi. Nær havde jeg glemt denne vigtige Deel af min Existents. Jeg har 2 Stuer her, den ene er 6 danske Alen lang og 3 bred, den anden er halv saa stor og er mit Sovekammer. Derfor betaler jeg 36 Livres maanedlig. Det er noget mindre end 9 Rd. Jeg kunde have et større for bedre Kjøb; men dette er i Centrum af Paris, og det sparer ofte megen Tid. Logiet kaldes Hôtel de philadelphie og ligger i passage des petits pêres. Jeg angiver dette, dog ikke for at mine Breve skulle adresseres derhen, da jeg maaskee kunde falde paa at flytte, men beder, at de bestandigt adresseres til Gørike.

Leveorbenen her er den, at de Fleste staae op Kl. 9 eller 10, gaae ud Kl. 12, spise til Middag Kl. 4, gaae derpaa paa et Kaffehuus og derfra i Komedie, og Sengetiden falder mellem 12 og 2. Jeg staaer for nærværende Tid op noget før 8, og ved denne Tid kommer min Sprogmester til mig, som drikker Thee med mig og bliver hos mig 1½, ofte 2 Timer. Derfor betaler jeg ham 2 Livres daglig. Han er meget duelig, og han og Flere forsikkre mig, at jeg allerede i de 14 Dage, jeg har været her, har gjort god Fremgang. At

jeg har taget Sprogmester, uagtet jeg tilnøds kunde udtrykke mig paa Fransk, holder jeg for meget nyttigt og nødvendigt; thi det er hverken billigt eller tjenligt at bruge de Lærde, hvis Omgang man vil søge, til Sprogmestre; det paalægger en ubehagelig Tvang, naar man ikke hos disse kan udtrykke sig med en vis Lethed. Kl. 10 har min Sprogmester forladt mig, og jeg er nu saa vidt eller endog en Smule videre end dem, som staae op til denne Tid. Tidt gaaer jeg strax ud, tidt bliver jeg hjemme nogle Timer, da ikke alle Arbeider kunne vorde færdige om Aftenen. Om Middagen Kl. 12 gaaer jeg hveranden Dag til Vauquelin og i det Følgende hveranden Dag til Charles. Førend Kl. 3 kommer jeg aldrig fra Vauquelin, ofte sildigere. Tiden før Kl. 4, hvor man spiser, anvender jeg paa forskjellige Maader, som Dagen giver det. Kl. 5 har jeg spiist; efter Maaltidet har jeg hidtil gaaet til Café de mille Colonnes og derfra enten i Theatret eller Athenéet; men i denne Henseende træffer jeg snart Forandring. Om Aftenen kommer jeg sammen med Snell og Gjerlew, for at vi kunne meddele hverandre Dagens Bemærkninger. Derpaa skriver jeg eller læser ofte til Kl. 2. Saaledes gaaer Dagen hen, og jeg synes hver Dag, at jeg kun har faaet for lidt udrettet. Imidlertid har jeg dog virkeligen seet en Deel; men meget maa jeg endnu see oftere.

Musæum, en Samling af Antiker og Malerier, som vist ikke har Mage i hele Verden. Jeg har endnu kun seet det 3 Gange og kan ikke Andet end beundre det. Detail vil jeg levere efterhaanden, her kun lidt Almindeligt og nogle faa Specialia. Musæet er i Louvre og har et meget stort Lokale der. Antikerne ere i den nederste Etage, til Malerierne stiger man en Trappe op. Efter hvad Grundsætning, Antikerne ere ordnede, veed jeg endnu ikke; Malerierne ere ordnede efter

Skolerne. Adskillige af de nærværende Mestres nyeste Arbeider vare udstillede, da jeg kom hid, og bleve kort efter nedtagne, for at pryde Consulens Palais. Iblandt disse Arbeider har et Maleri af Guerin, en ung Mand paa 26 Aar, gjort megen Opsigt. Det forestiller Theseus, hvis Kone havde elsket hans Søn, hendes Stedson, og da hun ingen Gjenkjærlighed fandt, beskyldt ham for at ville have forført hende. De Franske, eller rettere nogle Franske, forsikkre, at han i Udtrykket har overgaaet Alt, hvad man hidindtil har seet. Det er virkeligen ret skjønt, men taaler ikke at holdes ved Siden af et af de ældre italienske Mestres Arbeider. Man kan anvende paa ham, hvad en Kjender har bemærket om de franske Mestre i Almindelighed: De have studeret Natur og Mennesker paa Theatret, og paa deres Theater lægger jeg til, og ikke i Virkeligheden. Derfor male de ogsaa lutter Theaterscener. Her i dette Stykke findes ogsaa en Fortrolig bag Prindsessens Stol, en meget nødvendig Ting paa det franske Theater. Forresten har denne Maler vidst at give sin Komposition en Eenhed og Simplicitet, som er sjelden hos en Fransk. Theseus sidder ved Siden af sin Kone, omfavner hende med den ene Arm, som om han vilde trøste hende for den hende tilføiede Fornærmelse, og udstrækker den anden bebreidende mod sin Søn, en ung Jæger, som nylig er kommen fra Jagten og staaer ligeoverfor sine Forældre, fuld af Bevidsthed om sin Uskyldighed. I Stedmoderens Ansigt ere Angst og Samvittighedsqval tydeligen malede. Koloriten finder jeg affkyelig. Af en Madame Le Brun var Billedet af et helligt Fruentimmer det skjønneste af alt det, man denne Gang havde exponeret. I Antik-Salen har jeg kun betragtet Apollo af Belvedere og Laokoon nøie. Al Beskrivelse herover er unyttig; man kan kun føle og nyde disse Mesterstykker ved at see dem. Buonaparte har havt den

heroiske Idee at udsætte en stor Præmie for den, som forfærdigede den bedste Arm til Laokoon (en Arm mangler nemlig). Man seer, at de Franske altsaa endnu have den ulykkelige Idee at ville lade fuske ind i Mesterarbeider. Jeg finder det ikke meget bedre end at udsætte en Præmie for at fuldende en af de gamle Tragedier, hvoraf vi besidde Fragmenter. Buonaparte kan være en god Generalissimus, men forstaaer sig slet paa Kunsten.

Jeg havde foresat mig at skrive mere om Musæet; men jeg finder det endnu meget for tidligt. Jeg vil see det endnu oftere og saa paa eengang skrive et langt Brev om det alene. Jeg seer det ofte, men ikke for længe ad Gangen, og finder saa temmelig Rede deri. Jeg kunde allerede forhen kjende de berømteste Mestres Arbeider ved Hjælp af det, jeg havde seet i Tydskland; men her har jeg nu havt Leilighed til at studere mange af Kunstværkerne noget nøiere, dog anvender jeg ikke Tid nok derpaa for at vorde en Kjender. Jeg vil hellere her give mig af med en Ting, som jeg har studeret nøiere, nemlig de physiske og chemiske Forelæsninger her. Jeg har allerede talt om Vauquelins og et Par Ord om Charles's; men jeg troer det ikke af Veien, lidt udførligere at omtale dem til Minde om den Maade, hvorpaa jeg har benyttet og betragtet dem.

Uagtet Naturen har forsynet Charles med alt det, som udgjør en god Docent, saa har han dog heller ikke sin Flid lidet at takke. Enhver Forelæsning har han opskrevet næsten in extenso og oplæser ofte samme umiddelbart af Papiret, naar det skal være et sammenhængende og udført Raisonnement, dog veed han at gjøre dette saaledes, at man ikke føler, at det vorder oplæst. Jeg finder denne Maade særdeles god, da den sikkrer den, som ikke altid er lige disponeret til at

tale offentlig, den Orden og de Grunde, som han før havde udtænkt. Vauquelin kommer, om ikke ganske uforberedet, dog kun lidet forberedet og gjør derved et saa meget mere ubehageligt Indtryk, da Naturen har nægtet ham det, som den gav Charles. Denne er en veldannet Mand, med et særdeles reent og aabent Ansigt, hvis noget skaldede Hoved ikke vanzirer ham; Vauquelin seer ud som en Skrædder, hvilket allerede Professor Manthey har bemærket. Charles har en skjøn Stemme og en flydende Tunge; V. har en svag Stemme, savner ofte Ord og taler skrækkeligt hurtigt. Charles sørger for sit Udvortes og gjør en langt anderledes Figur i sin sorte Silkefrakke end V. i sin gamle Kavai. (Naturligviis taler jeg kun om denne Bisag for Kontrastens Skyld). Charles har forberedet hvert Forsøg, saa at Tilhørerne netop faae det at see, som skal sees, og hverken mere eller mindre. Vil Charles f. Ex. veie Noget, saa er det allerede veiet i Forveien, og ved første Greb har han altsaa den Ligevægt, som en Anden længe vilde søge (dette er kun et Exempel blandt hundrede). Vauquelin lader sine Elever anstille mange af Forsøgene, og oftest gjør han kun selv det Allersimpleste, f. Ex. at blande to Ting med hinanden eller deslige; Charles spiller altid selv Hovedrollen ved sine Forsøg, og man seer i hans Medhjælpere blotte Opvartere. Dette er høist fordeelagtigt for Opmærksomheden, som altid maa deles, naar en Anden taler, medens Forsøgene anstilles. Iøvrigt vil jeg aldeles ikke nægte, at det er noget vanskeligere at foredrage Chemien end Physiken, dog har jeg ved Vauquelins Forelæsninger, selv der, hvor de vare saa gode som andre fornuftige Folks, gjort mange Bemærkninger over Methodens Forbedring, hvilke jeg heller ikke har forsømt at optegne. Jeg optegner desuden altid ved Forelæsningen, hvad jeg enten finder mærkværdigt i Fremgangsmaaden, eller hvad jeg finder er

en Feil, som man bør undgaae, eller naar Noget forekommer mig nyt. Desuden forsømmer jeg ikke, hvor de bekjendte Sætninger kunde føre paa nye Anvendelser, baade i Videnskaberne og i Kunsterne, at annotere det.

Fourcroy's Kunst bestaaer i at generalisere; intet isoleret Faktum, Intet, som mangler Interesse, enten i theoretisk eller i praktisk Henseende, kommer for hos ham. Det Tørreste veed han at gjøre den Ukyndige interessant, idetmindste ved at fortælle, hvorledes man derom før havde falske eller latterlige Ideer, og hvorledes de Franske have forbedret alt dette. F. forstaaer fuldkomment, hvorledes man bør læse for Liebhabere og veed, hvorledes man kan gjøre en Ting begribelig, uden at nøde Folk til at trænge ind deri. Det er kun ubehageligt at høre ham trække løs paa de Gamle, uden at kjende dem ordentligt, saa at han næsten altid meddeler skjæve Forestillinger om dem.

Foruden de Forelæsninger jeg i forrige Brev har talt om, hører jeg ogsaa Dummeril, som læser een Gang om Ugen over Naturhistorien, efter Cuviers System. Uagtet denne Forelæsning kun kan berøre Overfladen, har jeg dog den Fordeel ved den at vorde bekjendt med dette nye System, som jeg ikke kan øse af Kilden selv, da Cuvier er, i en Kommission Skolevæsenet angaaende, paa en Reise i Provindserne. Da Forelæsningen holdes i Athenéet, koster den mig heller Intet og spilder mig ikke megen Tid, da jeg boer nær derved. Af dette Athenée profiterer jeg overhovedet meget, da næsten Alt, hvad Paris har af interessant Literairt, der meddeles. For nogle Dage siden var jeg tilstede ved en Øvelse, som Sicard der foretog med sine Døvstumme; havde jeg ikke havt Leilighed til at lære dette at kjende her, havde jeg først maattet hente en Billet og siden til en mig ubeleilig Tid være gaaet ud i den

anden Ende af Byen. Sicard har begyndt at lære nogle af de Døvstumme at tale, hvilket dog kun een af dem ret var i Stand til. Han bad en af Tilhørerne opsøge et Vers i en liden Bog, som han havde med sig, og lod den ene af de Døvstumme diktere den anden det, lod derpaa en tredie oplæse det ved Tegn og en fjerde oplæse det høit. Jeg vil ikke her gjentage, hvad allerede mange Andre have fortalt, jeg maa blot bemærke, at det ikke mere havde Nyhedens Interesse for mig, da jeg allerede havde seet saameget deraf i Leipzig og Berlin, og den herværende Indretning var mig allerede væsentligt bekjendt af Andres Beretninger. Det undrer mig kun meget, hvorfor man her gjør sig saa megen Umage for at lære dem at udtrykke alle deres Ideer mimisk; Fingersproget, som betegner hvert enkelt Bogstav og sammensætter af disse Ordene, ligesom Skriftsproget, forekommer mig langt beqvemmere og fuldstændigere. Hvorfor man har forsømt et saa simpelt Middel, kan jeg ikke forklare mig; men naar Leilighed gives, vil jeg søge at underrette mig herom. At det mimiske Tegnsprog kan være dem nødvendigt til det daglige Liv, naar de komme i Berøring med Andre, det finder jeg meget begribeligt, at ogsaa disse høist sandselige Tegn kunne tjene til at udvikle mange Begreber hos disse Ulykkelige, nægter jeg ikke; men at ville udtrykke ved blot Mimik: Gud, Sjæl, Udødelighed, Evighed, Tid &c., finder jeg, let udarter til Barnagtighed. — Ved en anden literair Séance var Opfinderen af Pasigraphien i Athenéet og udviklede der Grundprinciperne af sin Pasigraphi og Pasilali. Det er naturligviis ikke muligt med Sikkerhed at bedømme en saadan Sag efter een eller to Timers Underretning, dog troer jeg, at jeg ikke paastaaer for meget, naar jeg siger, at denne Kunst endnu aldeles er i sin Barndom, og sikker er jeg paa alle fornuftige Folks Bifald, naar jeg siger, at Op-

finderen foredrog sine Ideer med en barnagtig, skjøndt nu og da træffende Vittighed. Det finder jeg kun mærkværdigt, at han til sit System bruger tolv Tegn, hvilke han paa samme Maade inddeler i 4 Klasser, som Kant sine tolv Kategorier, og disse Klasser have virkeligen nogen fjern Lighed med hine, kun at de enkelte Tegn aldeles ikke svare til Kategorierne, men ere langt individuellere. Disse Tegn ere alle bestemte for sandselige Gjenstande eller dog afledede af disse. Paa en naturlig Maade kan man nu ikke heraf udlede de usandselige, f. Ex. Tanke, Skarpsind ꝛc. Iøvrigt har han mangt et lyst Blik og gjør ved sine Betegninger meget ofte opmærksom paa Sprogets Mangler. Han viste saaledes, at det franske Ord aimable har to Bemærkelser, en analog med calculable, som nemlig udtrykker Muligheden, at Gjenstanden kunde elskes, vi maatte derfor danne Ordet elskbar, som rigtignok vilde være meget haardt, den anden Bemærkelse var naturligviis den, som vort danske elskværdig har. Hans Tegnsprog konfunderer ikke saadanne to Ideer. Han antager, at ethvert Adjektiv kan modtage 7 Modificationer, efter de 7 Lysstraaler, hvori Lyset kan deles, en Sammenligning, som han vel ikke holder for ufeilbar, men dog heller ikke troer ganske at burde forlade. — Delile har nogle Gange oplæst her nogle af sine egne Digte. Han veed dem næsten udenad og kan heller ikke andet, da han næsten er blind. Hvad han ikke husker, tager han af en Soufleur. Første Gang læste han fortræffeligt, saa at man med Fornøielse hørte hans Vers, som i sig selv ikke ere meget andet end særdeles godt vercificerede Prædikener eller Taler. Anden Gang læste han ikke saa godt og huskede heller ikke vel, hvad han vilde sige. Saaledes er dette Selskab rigt paa Underholdning og Belæring og anbefalingsværdigt for Enhver, som vil besøge Paris.

En anden Art af Forelæsninger har jeg her havt Leilighed til at freqventere hos Hauy. For et lidet Selskab læste han 6 à 7 Gange over det Eiendommelige i sit krystallographiske System. Det var mere en venskabelig Underholdning end et Kollegium, og den ædle Simplicitet og Godmodighed, som udbreder sig over alle hans Taler og Handlinger, maa gjøre ham til Enhvers Ven. En Charakteer saa fri for Pretensioner finder man nok sjelden i Paris. Han erindrer sig Professor Manthey med den fortjente Høiagtelse.

Da jeg i mine foregaaende Breve har talt om Theatrene, maa jeg her ikke forglemme, at jeg siden den Tid har seet adskillige af de mindre, for dog at lære dem at kjende. Disse ere: Théatre Montensier, den italienske Opera, ogsaa Opera buffa kaldet, hvor man sædvanlig hører skjøn Sang, Vaudevilletheatret, hvor de Franskes eiendommeligste Art af Skuespil, over Dagens Anliggender, i en Blanding af Sang og Tale, ledsaget af en let, ofte behagelig, men høist sjelden kraftig Musik, lokker Tilskuerne hen. Théatre Louvois, som egentligen skildrer Parises Sæder, og hvor Skuespildigteren og Skuespilleren Picard spiller den fornemste Rolle. Han vinder i Almindelighed meget Bifald; men naar man finder for godt, piber man ogsaa et af hans talrige Aandsprodukter ud. De tre sidste af disse Theatre, især Louvois, agter jeg at besøge oftere.

Det falder mig ved denne Leilighed ind, at jeg ogsaa har været nogle Gange i Nationalinstitutet. Engang var jeg i den moralske og politiske Klasse, indført af Gregoire, og et Par Gange har jeg været i den physiske Klasse, men uden at noget Vigtigt der foretoges. Tilhørerne ere desuden ilde placerede der og høre kun lidet. Paris er overhovedet nu meget fattig paa videnskabelige Nyheder, da alle Lærde ere for meget be-

skjæftigede eller for vel lønnede til at arbeide; nu gjør man lutter Finantsoperationer, for at vorde rigere, end man er, istedetfor at man før blot arbeidede for det daglige Brød, nu arbeider man for at naae Hofære, istedetfor at man før søgte den videnskabelige. Det eneste Trøstelige her er, at Berthollet snart er færdig med sin chemiske Statik, et Værk, som vist vil gjøre Epoke.

I société philomatique har jeg ogsaa været. — Lasteyrie indførte mig der; dette Selskab lover næsten mere Interesse end Nationalinstitutet. Dog hørte jeg Intet af særdeles Betydenhed den Aften, da jeg var der.

Lasteyrie har hver Dekade eengang Selskab hos sig; men da jeg var der, var det ikke meget talrigt; det bestod derimod af meget gode Republikanere, som sagde Meget, der her ansees for udmærket frit, men hos os vilde betragtes som ganske almindeligt, jeg har ofte hørt langt dristigere Ting siges i Dreyers Klub, end man her vovede at sige i et privat Selskab og i en saakaldet Republik.

Et andet Selskab, som interesserer mig meget, er hos Schlegel. Hver Søndag Aften samles et tydsk Selskab hos ham, og Talen er altid om philosophiske, physiske eller æsthetiske Materier. Ofte oplæses noget af et berømt Digt eller deslige. Saaledes oplæste Schlegel forleden „Tieck's gestiefelter Kater", hvorved han efterlignede alle de Personers Stemmer, som deri forekomme, f. Ex. Feßler, Fisher ꝛc., hvorved det Hele blev meget charakteristisk. NB. Intet uden disse Mænds literaire Charakteer er deri angrebet. I dette Selskab har jeg gjort Bekjendtskab med adskillige Tydskere, hvoraf de fleste blot kunne nævnes her. En Maler Jagemann, en anden Maler Lombard, en Schweitzer, en Fru von Aswerd, en Konsistorialraad Horstig og hans Kone fra Cassel, en Schweighäuser,

Søn af den Straßburger Philolog, en Thiriot, Musiker, en Meyer, Chemist. Froeriep kommer ogsaa der, og ved denne Leilighed har jeg fornyet hans Bekjendtskab.

Baggesen seer jeg ofte her. Han lægger sig ivrig efter Physiken og hører Charles. Han har ofte ganske herlige Ideer i denne Henseende. Han har skrevet mig et Brev til over Naturphilosophien, hvori der findes mange skjønne Vink. Digtergeniet er dog godt til Alt; naar man kunde forene med dette den behørige Temperatur af Taalmodighed og Penetration, maatte derved udrettes mere end 100 Vauqueliner ere i Stand til at tilveiebringe. Hvad Charles angaaer, er Baggesen meget flittig og har endnu ikke forsømt ham eengang.

Blandt de gamle Bekjendtskaber, som jeg her har fornyet, er ogsaa Daubuisson, (Forfatteren af Description des mines de Freiberg). Jeg har kjendt ham i Freiberg.

Inden 14 Dage mere.

Til H. C. Ørsted.

Kjøbenhavn, den 18de December 1802.

Herved ikkun faa, men, som jeg troer, gode Adresser til Mænd, hvis Tjenstvillighed jeg kjender, og hvis Venskab jeg vover at smigre mig med, til Andre turde jeg ei vove at sende Dem nogen; thi jeg seer, hvor hastigt Franskmanden glemmer det Forbigangne, og frygtede for, saavel selv at være glemt som ei at kunne forskaffe Dem en Imodtagelse, som jeg ønsker; iblandt disse Navne vil ikkun Lasteyrie være dem ubekjendt, han har før Revolutionen været Adelig og Geistlig, er en ivrig Republikaner, har været i Danmark og gjengjælder med Glæde den Høflighed, som vi have kunnet vise ham her. Han boer nu i rue de la plante, jeg veed ei bestemt hvor, og dyrker

Naturvidenskaberne, især Oeconomien. De vil i ham faae en tro Ledsager. Jeg sender Dem Brevene aabne, for at De kan see Indholdet; Tiden tillod mig ei at gjøre dem saa vidtløftige, som jeg ønskede, derfor beder jeg Dem mundtlig at tilføie det Manglende; hvad jeg deri har sagt om Dem er langt fra ei det, som jeg vilde have sagt, naar jeg ei havde skrevet til en fransk Lærd. Aarsagen dertil vil De ved nøiere Bekjendtskab med disse snart indsee. Det glæder mig ligesaameget, at De finder Behag i vor Gørikes Omgang, som at han yttrer megen Beredvillighed i sine Breve til at være Dem til Nytte.

Idag har jeg modtaget Deres Brev af 6te December, og læst deres første Brev fra Paris med uendelig megen Interesse, fordi jeg kan tænke mig ved Deres Side, følge dem overalt, og jeg finder, at Indtrykket, som disse nye Gjenstande gjøre, er omtrent det, som jeg kunde formode. Deres øvrige Breve fra dette saa mærkværdige Sted ville være overmaade underholdende for mig. De tillade mig at gjøre Dem opmærksom paa Haüys Forelæsninger og paa de praktiske Arbeider i école polytechnique; de første ville være Dem vigtige, og de sidste vil De let, naar De gjør Thenards Bekjendtskab, kunne tage Deel i, ligesom De og hos Vauquelin vil kunne faae Leilighed til selv at anstille Forsøg. Deres Beskrivelse af Laboratoriet, hvor Vauquelin læser, forstaaer jeg ei, er det ei Laboratoriet i école des mines? eller er det maaskee det i jardin des plantes? Om hans Foredrag er jeg ligesaa enig med Dem, som i Deres Dom om Fourcroy; Thenard er den anden Vauquelin, og ligesaa beskeden som han. Iblandt Andre ønskede jeg og, at De søgte at gjøre Bekjendtskab med den unge kyndige og flittige Mineralog Brochant, med de la Metherie, Lelievre, Gillet Laumont og Fabrikanten Fourmis; De vil forbinde

mig ved at tilbagekalde mig i disse Mænds Erindring, og ved at forvisse dem om min Agtelse og Hengivenhed; skulde nogen af dem være misfornøiet, fordi jeg ei har skrevet, saa undskyld mig saa godt som muligt, De kan bedst gjøre det, da De kjender mine Forretninger, som i den senere Tid endnu ere meget forøgede. Naar jeg engang faaer bedre Leilighed, vil jeg af mine Notitser sende Dem et Udtog, som, uagtet at De nu har den nødvendige Øvelse for selv at samle paa Reiser, kunde være Dem til nogen Nytte. I disse Dage er Hertugen kommen tilbage, og snart venter jeg at tale med ham, ufortøvet skal De da faae nøiere Efterretning om, hvad De kan vente, imidlertid forsikkrer jeg Dem, at jeg dristig skal tale Deres Sag, og at jeg i paakommende Tilfælde vil forsøge Alt, for at naae vort Øiemed, derfor seer jeg gjerne af Deres Brev, at De samtykker i, at jeg gjør, hvad jeg kan.

Steffens har overmaade mange Tilhørere, hvoraf endeel synes at komme af Nysgjerrighed; thi de vide ei engang, hvad han egentlig læser over. For Fremtiden vil han især læse experimental Physik; derved maa jeg, uagtet De ei har berørt det, jeg har sagt om ham, sige Dem, at Tvende neppe ville kunne læse Physiken her med Held, og at jeg troer at burde raade Dem at berede Dem paa at læse Chemi, maaskee rigtigst technisk Chemi, fordi han allerede har det Apparat, som De, i det mindste i Førstningen, vil komme til at savne. I Vinter læser jeg ei, af Mangel paa Tid; men til næste Vinter haaber jeg dog at kunne gjøre det muligt, og at kunne gjøre Brug af mit nu sandelig temmelig fuldstændige Apparat. Iblandt de Ting, som nu interessere mig meget, er Alt, hvad der angaaer Porcellainmageriet, vel er jeg heldig nok til at gjøre betydelige Fremskridt i denne Kunst; men desuagtet veed jeg, hvad den franske Industri kan frembringe for Mesterstykker,

og derfor beder jeg hos Brogniart, hos Fourmis etc. at iagttage mit Tarv, De vil derved rigelig forbinde mig, iblandt Andet ønsker jeg at kjende Maaden at gjøre de nu saa yndede fonds colorés paa; min Fremgangsmaade derved kunde jeg nøies med, men hvem veed, om de Franskes ei er bedre. — Hils Alle, som mindes mig, Heiberg, Guilleauman og øvrige Landsmænd.

Deres hengivne
Ludv. Manthey.

Til Professor Manthey.

Paris, Januar 1803.

For de mig tilsendte Anbefalinger modtage De min varmeste Taksigelse. De har, ved at forskaffe mig Lasteyries Bekjendtskab, viist mig en særdeles Tjeneste, og denne vilde endnu være mig vigtigere, dersom han ikke var i Begreb med at reise til Spanien, hvor han agter at opholde sig længere end jeg i Paris. Imidlertid gjør han Alt for mig, som den indskrænkede Tid vil tillade, og beklager, at han ei kan mere. Vauquelin har været ret artig; men jeg taber hver Dag mere af min forudfattede Agtelse for ham. Jeg har nyligen erfaret af en af mine Bekjendte, et paalideligt Menneske, som arbeider i Vauquelins Laboratorium, hvor meget han for nærværende Tid skynder eller rettere overiler sig med alle sine Arbeider, saa at jeg selv ikke i denne Henseende har de Tanker om ham som før. Denne hans Medhjælper viste mig i Dag Vand, som V. havde affiltreret af Præcipitater, og hvoraf endnu havde udsat sig flere Procent Middelsalte af de i Mineralier indeholdte Jordarter. Han forklarede deraf, hvorfor

V. altid har nogle Procents Tab i hver Analyse, f. Ex. i den af Gadoliniten 12 Procent. Jeg mærker ogsaa, at han betroer hele Arbeider til denne Medhjælper, som rigtignok fortjener Tillid; men V. kan dog unægtelig ikke med Sandhed udgive det for sine Arbeider, som en Anden gjør med hans Materialier, men næsten ganske uden hans Hjælp. Thenard er for nærværende Tid noget syg, saasnart han kommer sig, vil jeg besøge ham. Det er, haaber jeg, meget lettere at gjøre Bekjendtskab med de yngre end med de gamle Lærde i dette nu saa aristokratiske Paris. Saa meget tør jeg af min Erfaring sige, at det er langt lettere at opvække Interesse, blot som Videnskabsdyrker, hos de Lærde i Nordtydskland end her. Imidlertid haaber jeg, at det skal gaae alt lettere og lettere, jo mere jeg faaer erhvervet mig Styrke i Landets Sprog.

Jeg lærer her daglig meget over Kunsten at holde Forelæsninger, af Charles Maaden, hvorpaa de bør holdes, af Vauquelin, hvorledes de ikke bør holdes. En noget nøie Udvikling af mine Tanker derover vil De finde i min Dagbog. Jeg seer selv, hvormeget der har manglet mig i denne Kunst eller rettere, at jeg slet ikke har vidst af den; men naar jeg har faaet gjennemgaaet den Skole, jeg nu har begyndt, haaber jeg at komme klogere tilbage. Vauquelin læser i et eget Laboratorium, som tilhører ham og Fourcroy, det er ganske nyt. Vil De have en Afridsning deraf saa god, som jeg kan gjøre den, behager De blot at melde mig det.

Det Udtog, De tilbyder mig af Deres Notitser, vil være mig høist lærerigt og velkomment. Enhver Tjeneste, jeg kan vise Dem i Paris, skal glæde mig. Jeg forudseer, at jeg kun kan afbetale en uendelig ringe Deel af den Gjæld, hvori jeg staaer til Dem; men det glæder mig dog i det mindste at

finde Leilighed til at give Tegn paa min Taknemmelighed. Hvad De har skrevet mig om, skal ikke vorde forsømt.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Jeg er kommen lidt tilbage i Brevskrivningen, hvilket, foruden mange andre, ogsaa har den Aarsag, at Formen ikke mere binder mig til Tiden. Da De som Ven tager saa levende Deel i min Tids Anvendelse, skylder jeg Dem den Forsikkring, at Fremtiden skal vorde frugtbarere og mere reglet. De vil da ogsaa faae at see, at jeg ikke har spildt min Tid her.

Deres hengivne
Ørsted.

Til H. C. Ørsted.

Kjøbenhavn den 16de Februar 1803.

Formodentlig har De modtaget mit sidste Brev og deraf seet Umuligheden at faae Pengelaanet, saa at vi for det Første kan forbigaae dette odiosum. Derimod maa jeg gjøre Dem opmærksom paa, at man i disse Tider projekterer et technisk Institut her, lig det som Hermbstädt forestaaer i Berlin; den til Brændeviinsbrænderiernes Forbedring nedsatte Kommission har, ved et Forslag at oprette en Skole for Brændeviinsbrændere, givet første Anledning dertil, og dens Præsident Løvenørn har spurgt mig, hvem der skulde ansættes derved som Lærer og Bestyrer; jeg nævnte Dem, fordi jeg er overbeviist om, at det bliver et antageligt Levebrød og et Anlæg, som kan udvides og gjøre Landet Ære og Gavn. Han svarede mig, at De vel neppe vilde være villig til at tilsidesætte de speculative Videnskaber og sysselsætte Dem med praktiske; herpaa kunde jeg svare ham, at De netop for nærværende Tid

anvendte Flid paa at samle praktiske Kundskaber. Endnu er den hele Ting ei alvorligen ventileret, maaskee bliver der slet Intet deraf; Løvenørn vil i det mindste neppe komme til at faae nogen Indflydelse der; skulde jeg mærke, at der bliver gjort Alvor, skal jeg søge at tale Deres Sag, imidlertid ønskede jeg, at De vilde samle Efterretninger om Brændeviinsbrænderier, især om Redskaberne, Gjæringsmidlerne o. s. v., søge at faae nøie Kundskab om de nyere skotske, som man hidtil ikkun kjender meget lidet til, saavelsom om de nyere i Frankrig gjorte og belønnede Opfindelser, og at indsende en saadan Indberetning til Kommercekollegium, maaskee kunde De da (ifald De ellers ønsker en saadan Plads) i det mindste faae Levebrød eller endog bidrage til at indrette en høist gavnlig Læreanstalt, hvilket synes for mig at have saa megen Interesse, at jeg med største Fornøielse vilde modtage en saadan Plads, naar jeg ikke eiede Apotheket.

Om Vauquelins og Charles's Forelæsninger dømmer De efter min Mening i det Hele rigtigt, undtagen noget for strengt om den Første; thi iblandt de Ting, som han rigtignok fremsætter uden Orden og Sammenhæng, ere ofte Erfaringer, hvis Værd forøges meget ved den Tillid, som man kan have til en saa øvet Chemiker.

De vil forbinde mig ved at skaffe mig en Tegning af Vauquelins Laboratorium, især naar De ei opoffrer for megen Tid derpaa, kjærere end alt Andet ville Efterretningerne om Porcellain-Fabrikationen være mig, som De villigen behager at levere.

For om muligt endnu at tilføie de omtalte Adresser, afbryder jeg her og lover mere næste Gang.

Deres hengivne

Lud. Manthey.

Til Professor Manthey.

Paris den 6te Marts 1803.

For Deres Notitser om Pariserfabriker, Kunstnere etc. er jeg Dem særdeles forbunden, jeg skal saa snart som muligt benytte mig af dem. Jeg tilstaaer Dem, at jeg har intet Sted været, hvor det har været mig saa vanskeligt at orientere mig som i Paris. Med en vis glat Komplaisance glide Alle mig af Hænderne, førend jeg faaer fat paa dem. Hauy er fortræffelig; men han hører til det Slags Folk, som mere tjener En personlig end giver Anviisninger, stifter Bekjendtskaber og deslige. Lasteyrie vilde have været mig til megen Nytte, dersom han ikke saa snart var reist til Spanien. Vauquelin havde lovet at gjøre mig bekjendt med Guyton og Berthollet, i Nationalinstitutet; men to Gange kom der noget i Veien, og sidste Gang glemte han det. Jeg har af denne Aarsag ikke profiteret det af Paris endnu, som jeg burde; men lidt efter lidt gaaer det dog bedre. Af Forelæsningerne har jeg draget megen Nytte, især af Charles's, som ere mig uendeligt lærerige. Hvad jeg hører af Mærkværdigt hos dem, optegner jeg, og hvad jeg finder at være Feil, som burde undgaaes, anmærker jeg ligeledes. Desuden gjennemlæser jeg i nogle af de bedste Bøger de Artikler, hvorover der læses, og sammenligner dem med Forelæsningen. Meget ofte, næsten hver Dag, falder mig nye Forsøg ind, som burde anstilles, dette optegner jeg ligeledes nøie og haaber at have et temmelig stort Fond af saadanne Materialier samlede, naar jeg kommer hjem. Jeg føler, at jeg ved denne Studeremaade har vundet overmaade meget her i Paris, og i denne Henseende er jeg meget vel tilfreds; men det er ikke her Stedet at sætte sig hen at studere; man burde see, og dette har jeg rigtignok ikke gjort tilstrækkeligt,

hvori min Upasselighed meget har været Aarsag, skjøndt ikke alene. Dog haaber jeg, at De af mit Dagbogsbrev vil see, at Meget af det, jeg har befattet mig med, er Umagen værd. Mine Breve skulle ogsaa nu herefter faae Dagbogsformen igjen; thi jeg mærker dog, at det er sikkrere.

Dersom den Leilighed, hvorom De taler i Deres forrige Brev, skulde aabne sig for mig, modtager jeg Deres Anbefaling med Taknemmelighed, fordi Omstændighederne ikke ere af det Slags, at jeg kan vente Alt, som jeg vil have det, og min Stilling forbyder mig at forkaste en Leilighed til anstændigt Udkomme. Forresten her min Troesbekjendelse. Jeg indseer, at det er en nyttig og værdig Beskjæftigelse at anvende Videnskaberne i det borgerlige Liv; men med al den Flid jeg end har gjort mig derfor, finder jeg mig dog ikke meget skikket dertil. Jeg har rigtignok faaet et Begreb om adskillige Fabrikationer, især Porcellainets; men jeg var altfor lidet bekjendt med Fabrikvæsnet i Forveien til at bringe det ret vidt paa Reisen, da jeg ikke gjorde det til mit eneste Øiemed. Jeg tiltroer mig rigtignok, naar jeg kommer hjem, at holde en Forelæsning over den techniske Chemi; men, hvis jeg skulde forestaae et teknisk Institut, maatte jeg anvende al min Tid derpaa, naar jeg vilde opfylde min Post, som jeg burde. Jeg tilstaaer Dem, at dette vilde være mig ukjært; thi jeg har nu engang begyndt at studere Physikens og Chemiens Theori, og jo længere jeg studerer, desto mere indseer jeg Nødvendigheden af at gaae videre, og desto mere Lyst føler jeg dertil, og meget nødig gav jeg slip paa de Undersøgelser, jeg nu har foresat mig at anstille. Desuden hvad Institutet selv angaaer, forekommer det mig ikke, at man kan love sig meget af een Lærer. En saadan kan umuligen meddele Enhver, hvad han behøver. I mine Tanker er Basis for al Technologi: Mechanik og

Chemi. Jeg mener altsaa, at en ret technisk Skole, som skulde virke nyttigt paa Landets Fabriker og Manufakturer, burde bestaae af disse to Klasser, hvori der deels burde opdrages Elever, deels holdes offentlige Forelæsninger for Haandværkere, om man ansaae dette for nyttigt, efter min Overbeviisning hjælper det kun saare lidet. Disse gamle Hoveder ere fornaglede, og hvad der endnu er tilovers af Begreb, stoppes ved Fordom. I den mechaniske Klasse burde læres Mathematik, Mechanik og Tegning; i den chemiske: 1) Chemiens Theori og Kunsten at experimentere, 2) den techniske Chemi. Ringere end 4 eller 5 Lærere kunde man efter denne Plan ikke have, og Bekostningen herpaa vil vel afskrække; men jeg holder for, at det saaledes blev nyttigst. De blotte tørre Forelæsninger, saaledes som de gives i Berlin, uden Kunsten at experimentere selv, behage mig ikke; thi fra Experimenteringen maae dog alle videnskabelige Forbedringer gaae ud. Noget Naturhistorie, især Mineralogi, vilde der dog ogsaa høre til et saadant Institut. Dog, De forstaaer det Altsammen bedre, handl De for mig, saaledes at jeg ikke faaer Noget, som overstiger mine Kræfter, jeg vil gjøre Alt for at opfylde mine Pligter, i hvad Stilling jeg end kommer.

Deres hengivne

Ørsted.

Fortsættelse af Breve i Dagbogsform.

Paris, Marts 1803.

Jeg har, siden jeg skrev mit sidste Brev, været den meste Tid syg af en Forkjølelse, som her var meget hyppig og farlig.

Det var den samme, som vi for 2 Aar siden havde i Kjøbenhavn under Titel af Influenza; men man behandlede den her mindre fornuftigt; man aarelod, man gav Tissaner og afførende Midler, kort, man gjorde Alt for at befordre Patienterne ind i Evigheden, og det lykkedes saa vel, at Franskmændene sagde: il faut se mettre à la queue pour être enterré. Jeg slap noget bedre derfra, jeg brugte Kampher, som i Kjøbenhavn, og blev derfor ikke saa meget farligt angreben, dog var jeg i nogle Dage ilde nok daran og maatte i lang Tid iagttage Forsigtighed, da jeg er særdeles ømfindtlig mod Forkjølelser. Uagtet de franske Læger nyligen have skikket en saa stor Mængde Mennesker heden og selv synes at erkjende dette, idet at de nu følge en ganske anden Kuurmethode mod denne Sygdom, som her fører Navn af la grippe, saa troe dog de franske Læger, at de ere de Første paa Jorden, og de andre Franskmænd tvivle ligeledes om, at der gives et Sted paa Jorden, hvor man forstaaer Kunsten saaledes til Bunds som hos dem. Nyligen spurgte Laplace en Doktor Franck, Søn af den berømte Franck i Wien, om man ogsaa havde saadanne berømte Læger i Tydskland som i Paris. Franck svarede ja, men lagde til, at man der gik en ganske anden Vei og ganske havde forladt den Methode, man endnu bruger i Frankrig; „diable“ sagde Laplace og kunde ikke rekreere sig fra den Forundring, hvori dette satte ham. Denne samme Arrogants hersker i alle Lærdomsgrene her, og derfor er det umuligt Andet, end at Franskmændene om nogle Aar maae komme skrækkeligt tilbage; thi hidtil holdt den Iver, hvormed de selv gjorde Opdagelser, dem endnu i Veiret; men denne Periode er aabenbart forbi, og Intet ligner den Skjødesløshed, hvormed man optager fremmede Opdagelser, idet man som oftest fortæller dem halvt eller ganske falskt. I det nyeste Hefte af de la Metheries Journal, hvor han gjør

Regnskab for forrige Aars Opdagelser, findes en Opdagelse af Aldini i Italien, hvorover Ritter allerede har skrevet en Bog for 4 Aar siden. Selv de Beskedneste afholde sig ikke fra at insultere fremmede Lærde, og jeg har flere end een Gang hørt Vauquelin sige: de tydske Chemister have paastaaet dette eller hiint, og ledsage dette med en spottende Anmærkning, naar det kun var Girtanner eller Gøttling eller deslige, som han havde Ret til at tale imod. Et andet morsomt Exempel har jeg i en Journalist, som ikke turde optage et Udtog af en Afhandling, hvori den berømte Philolog Wolff viste, at Ciceros Tale pro Marcello var uægte; thi sagde Journalisten, Akademiet har en Gang for alle erklæret den for ægte. Jeg har af Vauquelin faaet Tilladelse at arbeide i Laboratoriet ved Mynten, hvor han foretager sine Analyser; jeg har blot i Sinde der at gaae nogle Analyser igjennem for at lære hans Haandgreb; thi naturligviis bliver der ikke megen Tid tilovers her for det alene. Bergmann, en Svensk, som er beslægtet med den berømte Chemist af dette Navn, arbeider der ogsaa. Vi ere Venner og forene os om at foretage nogle Arbeider sammen, som ikke ere angivne af Vauquelin. Det bestaaer i at analysere nogle Porcellainfarver, hvoriblandt nogle fra den Dilske Fabrik, nogle hemmelige Pulvere, som man sælger her til høie Priser, og deslige. Ved denne Leilighed er jeg ogsaa i Stand til at faae alle de chemiske Forretninger ved Mynten at see, jeg har allerede været der een Gang. Alt foretages der efter Vauquelins Manuel d'un essayeur. Maaskee kunde jeg ved dette faae Leilighed til at gavne mit Fædreland. Jeg har nyligen gjort Bekjendtskab med Thenard og hørt ham læse i Athenéet, hvor han afvexler med Fourcroy; han læser ret godt og grundigere end Fourcroy, som ofte begaaer de forunderligste Feil af

Skjødesløshed. Ved Vauquelin har jeg været adskillige Gange indført i Nationalinstitutet, hvor Thenard og Seguin nyligen oplæste hver en Afhandling over Gjæringen; den Sidste lovede en fuldkommen Theori af Ølgjæringen, hvorved han meente aldeles at kunne reducere Bryggeriet til Grundsætninger; men han leverede for denne Gang blot Begyndelsen, som indeholdt nogle Bemærkninger over Gjæret (la levure) og en Udsigt over de Problemer, han havde foresat sig at opløse.

Vor Gesandt, Dreyer, har en besynderlig Forkjærlighed for Adelen, som han ofte inviterer til sig og forsømmer de Borgerlige. Jeg har kun været inviteret een eneste Gang hos ham, og det først et Par Maaneder efter, at jeg var kommen hertil; Neergaard var der samme Gang og Dr. Lehmann. Det var uden Tvivl ved hans Dagligbord, at vi spiste, thi det var ei meget brillant. Gjerlew spillede ham nyligen et lille Puds. Da han mærkede, at Dreyer ikke vilde invitere Landsmændene til Kongens Fødselsdag, fik han alle Landsmændene til at forene sig og invitere Dreyer. Han blev derover meget forlegen, erklærede, at det egentlig var hans Pligt, men at hans Kok just var syg for nærværende Tid etc. Tilsidst afslog han Indbydelsen, paa Grund af at alle saadanne réunions ikke vare politisk raadelige, hvorpaa de, som vare deputerede til ham, svarede, at naar han holdt det før politisk farligt, maatte man ansee hans Raad som Befalinger; dermed gik Sagen til Ende, og Dreyer inviterede nogle Dage efter atter Adelen til sig. Baggesen, Gjerlew, Haffner (Kapitain ved Artillerikorpset) og jeg høitideligholdt mellem os Kongens Fødselsdag og sang en Vise, som den Første havde skrevet dertil.

Karnevalet har været ret lystigt. Fastelavns Søndag, Mandag, Tirsdag og Onsdag have været opoffrede dertil.

Alle folkerige Gader, Boulevarderne, Palais royal vare opfyldte med Masker, i alle mulige Former. Jeg var netop i Bedring fra min Forkjølelse i de Dage, saaledes at jeg om Tirsdagen ret godt kunde taale at gaae omkring og betragte alt dette Væsen. En utallig Mængde af alle Slags Vogne vare fyldte med maskerede Personer, et Mandfolk som Fruentimmer, et Fruentimmer som Mandfolk, En som Neger, En som Jøde, som Munk o. s. v.; men især vare de Fleste maskerede som Harlequiner. Om Aftenen vare alle offentlige Huse fulde af Masker, og paa mange Steder var Bal. Jeg var paa 3 Steder een Aften, med Gjerlew, Juul og Haffner. Paa det ene Sted var Alt saa fuldt, at det var os umuligt at respirere. Det er ingen Overdrivelse, naar jeg siger, at vi neppe kunde trænge os frem paa dette Bal; vi vare der ikke 10 Minuter. Paa et andet Bal forefaldt intet Mærkværdigt; det tredie var temmelig brillant, det var i Hameau de Gentillie, som før har hørt en af de franske Prindser til. Der var 9 Stuer, som alle vare fuldere, end det var at ønske. — Man fortæller, at Buonaparte har givet en stor Sum til Masker, hvormed Politiets Personale deels har gjort Karnevalet lystigere, deels har benyttet Leiligheden til at anstille fine Observationer.

Man fabrikerer her Salpeter af gamle Mure. Enhver, som nedbryder et Huus, maa lade de nedrevne Mure undersøge af Kommissairer og overlade dem til Salpeterfabrikerne, naar de findes tjenlige dertil. Jeg saae nyligen en saadan Fabrik, som ikke frembød meget Interessant, men var høist simpel. En Franskmand, en Normand, ved Navn Klaussen, og Bergmann fulgte med. Klaussen spurgte mig, hvortil man dog kunde bruge den Salpeter. Han er Kjøbmand og har nu gjort en Reise gjennem England og Frankrig!!!

Jeg har glemt at fortælle, at jeg har maattet forandre

Logi. Værten i Hotel de Philadelphia blev jaget ud som insolvent, han solgte alle sine Meubler, og vi maatte flytte ud, uden at være ordentligt opsagte. Jeg boer nu, saavel som Gjerlew, i Grand Hotel de Versailles, Rue Batave, ganske nær ved Palais royal. Det koster mig her 6 Livres mere om Maaneden; men jeg boer her meget bedre og kan have alle mine Sager i bedre Orden.

Min Sprogmester holder jeg nu kun to Gange om Ugen. Han roser mig meget for min franske Stiil; men i at tale har jeg endnu ikke den Færdighed, som jeg ønskede mig, dog har jeg gjort kjendelige Fremskridt heri, og jeg kommer egentlig ikke i Forlegenhed ved at tale. Selv i den allerførste Tid jeg var her, talte jeg med Hauy om adskillige videnskabelige Gjenstande, saaledes at han forstod mig, og nu gaaer det naturligviis bedre.

Tilfældigviis har jeg her havt Leilighed til at besøge en duelig Kunstner, Breguet, berømt for fine Uhre, som han har forbedret ved betydelige Opfindelser. Jeg gik ud med Gjerlew, for at besøge Gregoire; paa Hjemveien proponerede han mig at følge med til en Uhrmager, da han vilde kjøbe et Uhr. Jeg antog dette Forslag, og vi traf at komme til denne Mand, om hvem jeg Intet havde hørt; men jeg saae nogle Uhre der, hvis Mechanisme ganske afveg fra de sædvanlige saavel som fra de astronomiske Uhres; jeg forespurgte mig, fandt Indretningen overmaade ingenieus og har siden erfaret, at han er den berømteste Uhrmager her og Medlem af Nationalinstitutet. Han viste sig meget artig imod mig og forklarede mig Alt meget nøie.

Iblandt mine Bekjendtskaber er ogsaa Friedländer, som udgiver Journalen for fransk naturhistorisk etc. Literatur, et af de mest diminutive Mennesker, jeg har seet. Saa svag i Kundskaber i Forhold til det, han paatager sig, saa indbildsk

og dog saa krybende, kort, saa ganske blottet for al Sands for det, som giver Videnskaberne Værd, havde jeg ikke tænkt mig ham. Han er en Jøde og driver sine videnskabelige Foretagender og er i sine Forhold ganske jødisk. Hvem der kan meddele ham en vis Mængde videnskabelige Nyheder, hvorfor han kan tilbytte sig andre hos Franskmændene, er ham en velkommen Mand, som han gjerne viser enhver mulig Tjeneste, at sige, som han kan gjøre ham, uden Skade for sig selv. Han har villet bruge mig som sin Materialist for Tydskland; men da jeg snart saae, hvad Manden var, holdt jeg mig tilbage, da jeg bedre troer selv at kunne meddele de franske Lærde mine videnskabelige Nyheder.

Med en ringe Ting kan man her, ligesom alle andre Steder, ofte sætte hele Byen i Bevægelse. Nyligen udsatte en Mand en Præmie, som bestod i nogle Bøger, for den, som gjættede Ordet til en meget vidtløftig og vanskelig Charade, og hertil indkom mellem 3 à 4000 Svar, hvoriblandt 60 havde truffet det rette. Over denne Begivenhed har man fabrikeret en Art af Vaudeville for Montensier; denne sætter atter en Mængde Skuespillere, Tilskuere, Theaterrecensenter etc. i Bevægelse, og saaledes gaaer det fort.

Rosen over det Pariser-Politi maa jeg bistemme; man hører næsten aldrig nogen Uorden her; men i det daglige Bedrageri og deslige i det Smaa blander det sig næsten ikke og kan maaskee ikke heller.

Jeg vil slutte dette Brev med nogle videnskabelige Efterretninger, som forekomme mig interessante. Et af de Forsøg, som Coulomb anfører for at bevise, at Elektriciteten blot forplanter sig efter Legemernes Overflade, har altid forekommet mig paradox. Det bestaaer deri, at naar man elektricerer en huul Cylinder udvendig, meddeler den indre Flade ikke nogen

Elektricitet til en liden vel isoleret Metalkugle, saaledes som den udvortes. Dette Experiment synes mig altid Intet at bevise, da den indre Flade af Cylindren i Ordets egentlige Forstand er en Overflade som den ydre, hvorhen Elektriciteten kan komme, uden at trænge gjennem Legemet. Charles viste, at dette hele Forsøg Intet beviste. Han erindrede nemlig, at en saa ganske liden og isoleret Kugle intetsteds kunde afsætte sin modsatte Elektricitet, da den ganske var indhyllet i en Atmosphære. For at bevise Rigtigheden heraf, bragte han samme Kugle ind i en ladet Leidner-Flaske, hvor den heller ikke modtog mindste Elektricitet; men en større Kugle eller en Kugle, som kommunicerede med en anden, ved en med Lak overtrukken Metaltraad, modtog i Cylindren og Flasken lige godt Elektricitet. At derimod en huul og en solid Metalkugle, af lige Overflade, besidde lige elektrisk Kapacitet, nægtede han ikke, og dette bliver altid et interessant Faktum derfor.

En Bemærkning, som er meget simpel, men ofte oversees, er, at den elliptiske Form netop er den mest uskikkede til Høresale, Theatre og deslige. Mange have troet, at naar de byggede deres Theatre etc. i Ellipser, som fuldkomnest samler Lyden i eet Punkt, havde de gjort meget vel; men det er aabenbart nok, at derved de Fleste faae for lidet, og Nogle faae for meget af Lyden. Dette er Feilen i det nye Berliner-Theater.

Naar Guld indeholder Platina, kan man skille dette derfra, ved at legere Blandingen med 3 Gange saa meget Sølv og derpaa behandle det med Salpetersyre, som nu oploser Platinet og Sølvet tillige. Denne Bemærkning af Vauquelin veed jeg intetsteds før at have fundet.

Den 11te Marts i Vauquelins Forelæsning og om Aftenen i det philomatiske Selskab, hvor man oplæste en Afhandling om Kanaler, som ikke var for Andre end Mathematikere.

Jeg gjorde der Bekjendtskab med Biot, som ønskede at faae Efterretning om, naar det kongelige Videnskabers Selskab tildømte Prisen for de sidst udsatte Spørgsmaals Besvarelse. Ligeledes ønskede han at faae Indsendelsesterminen at vide.

Den 12te besøgt Thenard i école polytechnique, hvor Eleverne i Dag havde Øvelsesdag. Jeg opholdt mig derved med Thenard og lærte tillige Desormes at kjende. Jeg finder den Indretning, man har i denne Skole, at Eleverne have en egen Øvelsesdag og egne Laboratorier dertil, meget efterlignelsesværdig. Man har nemlig 12 saadanne Øvelseslaboratorier her, hvoraf hvert er forsynet med det, som er mest nødvendigt til de grovere Forsøg. Hvert Laboratorium har en Skorsteen, hvori flere Ovne, og ved hver arbeider en Elev. Thenard har derimod et Laboratorium, som er forsynet med alle Nødvendigheder for vigtige Forsøg. Om der ikke er flere saadanne, om ikke Thenards staaer under Fourcroys Opsigt etc., derom har jeg endnu ikke underrettet mig. Eleverne blive her 2 Aar, og af Gunst beholder man dem 3 ja vel 4, naar man er meget tilfreds med dem. De maae, førend de optages i Skolen, have fyldt deres 15de Aar og ikke være over 20. Uden gode Kundskaber i den elementaire Mathematik optages Ingen. I Charles's Forelæsninger. Da jeg afvexler med Charles og Vauquelin hver Dag, vil jeg ikke oftere nævne dette.

Den 13de. Da Vauquelin i saa lang Tid ikke har opfyldt sit Løfte, at forestille mig for Guyton og Berthollet, gik jeg selv i Dag til den Første. Jeg fandt en meget artig Modtagelse, og han lovede mig Billet til at høre Forelæsninger i den polytechniske Skole, hvilket jeg gjerne gjør, for at faae et fuldkomnere Begreb om denne Indretning. Ganske nødvendig troer jeg ikke, at en saadan Billet er. I Aften har jeg gjort Bekjendskab med von Arnim, hos Schlegel. Uagtet

jeg ikke havde store Tanker om ham, siden jeg er bleven overbeviist om, at han har stjaalet Ideen til sin bedste Afhandling fra Ritter, saa fandt jeg ham dog langt under min Forventning. Jeg polemiserede meget, skjøndt mest indirekte, imod ham, ved at rose Ritter; han derimod søgte paa en fiin Maade at nedsætte denne Physiker; men jeg bragte ham hver Gang i Knibe. Han synes at behandle Physiken mere som Liebhaber end som Videnskabsmand, kun at han er en spekulativ Liebhaber, i Stedet for at de Andre ere empiriske. En vis Meyer, som ogsaa studerer Chemien her, kommer ofte til Schlegel, hvor jeg ligeledes traf ham i Aften og talte mere med ham. Uden at forraade mange Talenter, synes han at være et sundt Hoved og meget venskabelig, saa at jeg kan vente adskillige smaa Tjenester af ham.

Den 14de Charles. Adskillige tidsspildende Ærinder. Læst det galvaniske Selskabs Rapport over de galvaniske Opdagelser. Tre Læger, Medlemmer af Selskabet, var det overdraget at forfærdige den. Man finder deri neppe een ret Nyhed, mange Feil, og det Vigtigste, hvad der er skeet i Tydskland, er deri ikke berørt. Den Opdagelse, hvorover Ritter har skrevet sit første Skrift, tillægges Aldini, som en Opdagelse fra ifjor. Det Samme har de la Metherie gjort i sin Journal.

Den 15de besøgte jeg Bouillon la Grange. Han var høflig, som alle de franske Lærde, men det var Alt. Instrumentmageren Fortin boer i samme Huus, nemlig école centrale de panthéon; jeg besøgte altsaa ogsaa denne og saae Et og Andet ret interessant af hans Arbeider. En anden Person, der saae ud som en Tigger, tilbød at føre mig i det galvaniske Selskab; men jeg undskyldte mig med Mangel paa Tid; thi Selskabet er anerkjendt jammerligt, og dets Medlemmer anbefale det just ikke. Jeg besøgte derpaa Liebes, som er Professor

i Physiken ved école centrale i Faubourg St. Antoine. Jeg traf ham ikke hjemme strax; men man sagde mig, at han kom inden een Time, jeg gik derfor noget omkring i denne Forstad, hvor jeg ikke ofte har været, og endeligen ind paa et Kaffehuus, hvor jeg traf et Væsen, der meget lignede en Politispion. Han talte meget hemmelighedsfuldt til mig om Frankrigs Forhold og vilde føre mig ind i en politisk Samtale. Jeg forsikkrede ham, at jeg ikke forstod mig meget paa Politiken og skaffede mig ham saaledes af Halsen. Liebes, som har skrevet en ny Lærebog i Physiken, er allerede en aldrende Mand og er ikke nær saa interessant som hans Kone, der maa være en god Deel yngre. Iøvrigt er Liebes selv upaatvivlelig et ordentligt Hoved, hans Bog udviser dette; men hans Konversation er meget phlegmatisk. Vi talte mest om Galvanismus, og da jeg havde meddeelt ham adskillige tydske Nyheder over denne Sag, spurgte han mig endnu, om jeg havde seet et galvanisk Batteri. Saa ulægelige ere de Franske i deres Indbildning om, at der Intet existerer uden i Frankrig! Guyton spurgte mig ogsaa, da jeg var hos ham, om jeg havde seet en Platinadiegel. Jeg svarede ham, ja, for nærværende Tid har man Platinadiegler overalt, hvor der gives Chemister. Efter denne Omstreifning besøgte jeg Friedländer, som forelæste mig en kort Historie over det franske Opdragelsesvæsen. Foredraget og Ordenen deri vare saa gode, at det satte mig i Forundring. Virkeligen havde jeg aldrig troet, at den lille pusilanime Friedländer havde saadan en Fremstillingsgave, uagtet at Galls System tilsagde det. Vi saae siden Vaudevillen Fanchon la vieilleuse i Selskab med hinanden. Stykket er ikke betydeligt; men Madame Henri spiller saaledes Fanchon, at man aldrig kan vorde kjed deraf.

Den 16de. Kun de løbende Forretninger. Om Aftenen

hos Gjerlew i Selskab med Baggesen, Linstow, Juul og Tourné, en Fransk, som er bosat og gift i Kjøbenhavn.

Den 17de hørte jeg første Gang Berthollet, i école polytechnique. Han læser kun een Gang om Ugen. Han havde Varmestoffet, hvorover han sagde meget gode Ting. Fourcroy læser i denne Skole over den elementaire Chemi, Berthollet over den praktiske eller nok egentligere over den finere Deel af Videnskaben. Han forudsætter naturligviis det, som Fourcroy har sagt, og opløser kun Vanskeligheder, hvorpaa man i Almindelighed ikke tænker. Han taler vanskeligt og derfor noget langsomt; men just dette passer meget godt til de dybttænkte Ideer, han foredrager. Fra Berthollet gik jeg hjem med Meyer, som forærede mig adskillige skjønne Mineralier. Med ham gik jeg i école des mines, hvor Enhver, der har Lyst at studere Mineralogi, finder en sand Skat. Man finder der et Kabinet ordnet efter Werner, med de tydske Navne, et andet efter Hauy, et tredie efter Struve, et fjerde efter Departementerne i Frankrig, hvor de findes, en høist angenem Ting for dem, som ville gjøre mineralogiske Reiser i Landet. Jeg kom endnu tidsnok herfra til at høre Vauquelin. Herfra gik jeg med Lehmann i jardin des plantes. Vi tilbragte hele den øvrige Dag med hinanden og sluttede med at besøge bal masqué paa Operahuset, hvor vi havde aftalt at træffes med flere Landsmænd. Det er rigtignok her lidet morsommere end i Berlin, men ikke meget, imidlertid holdt jeg det dog for min Pligt som Reisende at have seet det.

Den 18de. Charles's Forelæsninger og andre saadanne daglige Forretninger. Om Aftenen i det philomatiske Selskab, hvor en Rapport, som jeg havde leveret over Ritters Forsøg med Lyset, oplæstes, ikke uden Bifald.

Den 19de var jeg i école polytechnique for at høre

Monge. Fortræffelige Gaver har han just ikke. Han foredrog noget af Physiken om Legemernes almindelige Egenskaber, meget mathematisk. Man driver overordentligt paa Mathematiken i denne Skole, og Chemien spiller kun her den anden Rolle, skjøndt den drives vel. Unægteligt bør det ogsaa være saaledes for dem, som skulle dannes til Officerer, Vei-Opsynsmænd &c. Guyton skulde begynde en Time efter, at Monge havde endt; Meyer og jeg gik derfor en Tour paa Boulevard neuf; men da vi kom tilbage, var det forsilde. Med Linstow var jeg i Dag hos cit. Schmidt, som har opfundet en Ovn til at opvarme Stuer med Luft og meddele denne Luft Fugtighed, ja aromatiske Dampe, naar man finder det nødvendigt. Opfindelsen er nogle Aar gammel, og om den virkeligen er praktisk, tør jeg ikke bedømme.

Den 21de i Samlingen i école des mines. Meyer proponerede, at vi skulde gjennemgaae Haüys Krystallographi sammen, efter de Modeller, som der ere. Jeg antog dette Forslag, dog saaledes at jeg studerer det først der, og efterhaanden, som jeg arbeider mig ind deri, foredrager jeg igjen ham det. Tommelier, Medlem af société philomatique, er Opsynsmand derved. Han gjorde mig mange venskabelige Bebreidelser, fordi jeg ikke strax henvendte mig til ham, for at begjære Alt, hvad jeg ønskede, og i Sandhed, den simple Grund var den, at jeg ikke kjendte ham igjen, da jeg aldrig havde talt med ham i hiint Selskab; men han havde lagt Mærke til mig, formedelst den Efterretning jeg havde givet om Ritters Opdagelser over Lyset. Om Aftenen i Théatre faideau, hvor ma tante Aurora og Ambroise spilledes. Det Interessanteste derved var, at Martin og Elleviou sang og spillede meget godt deri.

Den 22de besøgte jeg Heiberg, hørte som sædvanligt

Charles og studerede hjemme i Hauys Mineralogi, for at forberede mig til at see mere af Samlingen i école des mines.

Den 23de. Om Middagen hos Kjøbmand Pobecheim, Meyers Svoger, hvor Heiberg, Harbauer og Pöckelmann, en dansk Konsul, vare. Selskabet var mig ikke meget interessant, dog passabelt. Paa Veien hjem havde jeg en langvarig Dispute med Heiberg over mange af vor Regjerings Foretagender. Han anførte mig forskjellige Exempler paa den mest skrigende Uretfærdighed; men jeg har den Mistanke, at de ere halvt opdigtede, i det mindste var det Tilfældet, da Talen kom paa vore Love, hvor jeg havde Leilighed til at vise ham, at han enten ikke havde læst dem eller ikke vilde forstaae dem ret. Meyer var derved.

Den 24de i école des mines med Lehmann. Medens jeg sysselsatte mig med Hauys Krystaller, besaae han Samlingen, som er ordnet efter Departementerne. Han fandt, at det var kun fra de Departementer, som ere Paris allernærmest, at man havde Noget, og at de øvrige Skabe uden Forskjel vare opfyldte med fremmede Mineralier. Herfra gik jeg med Lehmann til den Kunstner, som forfærdiger Gonyometerne. Han var nyligen flyttet hen i en Bygning, der tilhører Nationen, og som før har været et Kloster. Han har der fri Bolig, til Opmuntring, og de mathematiske Instrumenter, han forfærdiger for Regjeringen, faaer han betalt. Endnu havde han Intet færdigt, men laa ganske under Bygning.

Den 25de studeret Hauy i den Tid, jeg havde tilovers fra Forelæsninger.

Den 26de hørte jeg Berthollet i école polytechnique. Derpaa talte jeg længe med Desormes og Thenard og saae Øvelserne, som Eleverne have hver Løverdag. Begge have noget Tilbageholdent i deres hele Opførsel, hvilket jeg ikke veed,

om jeg skal forklare af Undseelighed eller Stolthed. Desormes er Guytons Præparator. Jeg talte derfor med ham om de Forsøg, denne Chemist havde anstillet over Winterls Prolusioner, da han er udnævnt af Nationalinstitutet til at undersøge dette Skrift. Man har anstillet tre Forsøg derover, meget slet, og har derfor intet Bevisende udbragt; men jeg forudseer, at man vil fordømme Winterl. Guyton læste ogsaa i Dag her over Mineralogien, hvormed han skal forbinde noget Technologi, men umaadeligt slet. Intet Mineral fremvistes ordentligt, 7 à 8 Species bleve gjennemgaaede i een Time, Intet sagt om dem uden Navne, Bestanddele og et Par udvortes Kjendetegn. Ganske fri for Konfusioner var heller ikke det, han sagde om Materierne. Komisk forekom det mig at høre d'Andrada kaldes minéralogiste danois célèbre. Herfra gik jeg med Meyer i en Manufaktur, hvor man aftrykker Malerier paa Lærred, Træ og Glas. Man kan der kjøbe Betræk til hele Stuer, saaledes at de komme til at see ud, som om de vare malede; men Prisen kommer dog temmelig høi, og Malerierne ere vel temmelig gode, men ikke fortræffelige, især fandt jeg dem næsten alle stive; hist og her fandt jeg endog nogle, som vare slette og fortegnede. Det Skjønneste var, at man havde trykt smaa Malerier bag paa Glas og anvendt dette til Bordplader og deslige. Det var virkeligt ziirligt, og Prisen syntes mig ikke overdreven.

Den 27de var jeg inviteret til Middag hos Gesandten, Dreyer. Der var stort Selskab. De allerfleste af Landsmandskabet vare samlede. Jeg sad hos Lehmann og en Lieutenant de Witte i Søetaten. Samtalen fordeelte sig meget og blev næsten slet ikke almindelig; altsaa underholdt jeg mig med mine Naboer, ret behageligt, dog uden at afhandle Noget, som her var værd at fortælle.

Den 1ste April hos Le Blanc. Jeg traf ham ikke hjemme; men en af hans Medarbeidere, til hvem jeg var anbefalet af Tommelier, lovede mig, saa snart Le Blanc kunde komme en Dag i sin Krystalfabrik, at lade mig det vide. Jeg var derpaa i conservatoire des arts, hvor man for nærværende Tid ikke ret kan komme til at see Noget, fordi Direkteurerne ere sysselsatte med at ordne Alt. Jeg kjøbte der Le Blancs Bog om Krystallisationerne, som interesserer mig saa meget mere, da den ligesom tjener til Prøve for Haüys Krystallographi. Vel er denne Bog høist uvidenskabeligt skrevet; men den indeholder dog Experimenter, som i høi Grad ere interessante og fortjente at fortsættes af En, der var bedre Physiker, og som det var mere om at gjøre, at opdage de Naturlove, hvorefter disse Operationer foregaae, end at forfærdige Krystaller til Salg. Jeg sysselsatte mig derefter Resten af Dagen med at excerpere det Interessante af denne Bog og tilføiede en Deel Ideer til nye Forsøg, af hvilke jeg haaber megen Oplysning, naar jeg faaer Tid til at anstille dem. Om Aftenen var jeg i det philomatiske Selskab.

Den 2den. Foruden de daglige Forretninger hørt Berthollet i école polytechnique.

Den 3die. Schlegels Forelæsninger. — Besøg af Heiberg. — Hos Classen til Middag. Jeg traf der Grev Moltke, som er Søofficeer og kom fra en diplomatisk Mission, og Kammerherre Buchwald. Denne sidste kjender min Fader overmaade vel og erindrede sig ham endnu med Agtelse. Samtalen var interessant og gik mest ud paa Politik og Danmarks indvortes Bestyrelse. Hos Görike var jeg derpaa, da jeg gik fra Classen.

Den 4de besøgte jeg Cadet, en sand fransk Lærd. Han veed sin Chemi af de franske Lærebøger, og videre gaaer han

ikke. Han troede, at Mineralogien var den Videnskab, som mest studeredes hos os, og blev meget forundret, da han hørte, at Botaniken endnu havde flere Tilhængere der; thi meente han, vi havde dog vel ikke mange Planter. Jeg maatte da fortælle ham, at Vindruerne modnes i vore Haver o. s. v., saa at han ikke skulde troe, at vort Danmark hører til de Lande, som ere bedækkede med en evig Iis og Snee. Sadet var iøvrigt ret artig, saa at jeg maatte tilgive ham dette saavelsom hans Formodning, at vi ikke havde Andet at handle med end Fisk. Han gav mig Adresser til nogle Fabriker og til en tydsk Kunstner, som kunstigen efterligner de naturlige Stene. Da denne ikke var langt derfra, gik jeg derhen og fandt, at det Hele ikke var af megen Betydenhed, og at det blot var Glas, som paa Bagsiden belagdes med et farvet Kit. Hans Navn er Vachelst. Aftenen i Théatre français, hvor jeg for første Gang saae Mdsl. Contat, en af Frankrigs beromteste Skuespillerinder, der en Tid lang har været i Provindserne, spille i to forskjellige Stykker. Kjendere gjenfinde hos hende den Fiinhed og Elegants, som herskede i den franske Skueplads's meest glimrende Dage. Jeg kan ikke lægge Andet til, end at jeg efter min ringe Indsigt ogsaa maa rose hende.

Den 5te. Efter Charles's Forelæsning, i champs élysées, lige ud til Barrièren. Disse elysæiske Marker ere forsynede med Træer, som skygge, med Telte og smaa Huse for Restaurateurer, Kaffehuse o. s. v., og hele Veien, som derigjennem gaaer ud til bois de boulogne, er forsynet dermed. Barrièrerne ere noget af det Bizarreste og Latterligste, hvormed den franske Nation nogensinde har prostitueret sig i Bygningskunsten. Disse Toldhuse ere her to uformelige Masser, omgivne med Piller, som ikke høre til nogen af de hidtil bekjendte Ordener og altsaa vel maa føre Navn af den franske Orden; disse Piller bestaae

af lutter fiirkantede og runde Skiver, som ere murede afvexlende over hverandre. Hver Barrière har en egen Form, jeg har endnu ei seet dem alle. Om Aftenen i Théatre des jeunes élèves, med Gjerlew og Lehmann. Dette Theater hører til de smaa og besøges kun af de ringere Stænder og sjeldent af Fremmede. Det fortjener heller ikke at sees meget mere end een Gang. Unge Mennesker, hvoraf neppe noget er over to eller tre og tyve Aar, udføre her alle Rollerne uden Forskjel.

Den 6te. Promenade til Longchamps. I gamle Dage drog man derud i Paaskeugen: Askeonsdag, Skjærtorsdag og Langfredag, for at høre en Messe; nu tager man derud for at lade sig see. De Fornemme kjøre eller ride derud, de Fleste gaae. Hele Veien er, fra om Middagen Kl. 3 indtil om Aftenen Kl. 7 à 8, opfyldt med Vogne og Mennesker. Hvo, som er en stor Ven af at see skjønne Eqvipager, finder her sikkert sin Fornøielse; thi Alt viser sig her i de Dage i sin muligste Glands. Man sparer flere Maaneder for at have en smuk Eqvipage paa den Dag; man pantsætter derfor sine Vinterklæder, kort, man er saa forgabet deri som nogen Kjøbenhavner i sin Dyrehavetour paa St. Hansdag. Veien til dette Longchamps, som ligger i bois de boulogne, er ikke lang, jeg troer, at man bedst kan sammenligne den med den fra Kjøbenhavn til Fredriksberg. Overalt er der sørget for Fornøielse og Beqvemmelighed, uden at man derfor kan paastaae, at denne Tour virkeligen bliver derved gjort amusant. Hele Veien igjennem finder man Stole, hvorpaa man for et Par Sous kan sidde og betragte hele Toget efter Hjertens Lyst; ved hvert Skridt finder man Restaurationer, hvor man kan spise til Middag og Aften, Kaffehuse, hvor alle Slags Forfriskninger ere at finde, Vogne, hvori man kan fortsætte sin Tour, og deslige. At man ved denne Leilighed faaer alle Modens

Bizarrerier at see, forstaaer sig, og dette giver virkeligen Iagttageren nogen Interesse derfor. En ikke uvittig Pamphletskriver, som nok har seet dette Tog oftere, har forud givet derover en Beskrivelse, i Dagens Aand, og angiver, hvorledes man kan distinguere alle Personer der. „Naar Du seer et velklædt Fruentimmer," siger han, „med ædel Anstand og blide Miine, sidde ved Siden af en gammel, alvorlig Mand, dersom hendes hvide Dragt kun synes at være et Billede af hendes Hjertes Reenhed, dersom hun, god Ægtefælle og god Moder, fører sine Børn med sig, saa vær sikker paa, at det er en Fremmed. (De ce signe seulement dis: c'est une étrangère, oui c'est une étrangère). Den anden Klasse udgjør efter ham de Fruentimmer, som nyligen ere komne fra Provindserne, uden Opdragelse og uden Smag, og som have solgt deres Yndigheder til den Rigeste; Skjønhed, som en Følge af fuldkommen Sundhed, udmærker dem endnu; men ellers er han dem ei gunstig. Den letsindige Pariserinde, som synes at have laant af Amors Moder hendes Ynder og Svagheder, som en let, men smagfuld Pynt udmærker, har hos Forfatteren Fortrinnet for Alle (si j'étais nouveau Pâris, à cette Venus de Paris, je donnerais la pomme). Jeg finder alt dette saa charakteristisk, at jeg ikke har kunnet afholde mig fra at nævne det her. Endnu maa jeg anføre deraf en god Sarkasme over de Folk, som her nu skrive meget for den katholske Religion og meget mod Fornuften, Folk som nu ere temmeligt i Moden her. I Anledning af de meget korte Kjoler, som nogle elegante Herrer bære, og som næsten see ud som Veste, siger han, at det er rognerede Kjoler, og anfører, at man rognerer jo Penge og meget Andet, kort: on rogne sur tout, et l'on dit, qu'à Paris, chose très commode, un auteur doit rogner sur l'esprit, s'il veut être auteur à la mode.

Anføreren for Troens Helte her er en Abbed Geoffroy, som tillige giver Theaterkritiker. Man har hævnet sig paa ham ved en Mængde Karrikaturer. Den vittigste af Alle er en, hvor han staaer paa sin Journal (Journal de Débats), der ligger paa hans Bord, for at gribe efter en Genius, som bærer Voltaires Ærekrands. Hans Venner tilraabe ham: Herr Abbed, I brækker vist jer Hals". Paa hans Bord ligger en Mængde slette Journaler, paa Gulvet de mest agtede Lærdes Værker, paa hans Hylde staae en Mængde maadelige Bøger vel indbundne. Paa en anden Karrikatur sidder han paa en Vægtskaal; som Modvægt har Nogen kastet et Bind af Rousseau paa den anden Skaal, og denne løfter baade Abbeden og hans Journal op. Fire Karrikaturer existere i det Mindste over ham.

I Journalerne her hersker en skjændig Smigertone og en foragtelig Føielighed efter Magthavernes Villie. Jeg har ikke fundet en eneste, som har vovet at sige det Mindste mod den katholske Religion og endnu mindre mod nogen Anordning. Det Høieste, Nogen naaer, er at mene, at man dog kan sige meget til Roes for Voltaire og Rousseau. Nyligen havde Geoffroy angrebet en Medarbeider af en naturhistorisk Ordbog, for at have viist sig Atheismen og Spinozismen (to temmelig modsatte Ting) gunstig, og denne fandt dette saa farligt for sin Lykke, at han i et meget høfligt, man kunde vel kalde det smigrende Svar, fralagde sig dette og viste, at han var en god Katholik, hvorfor ogsaa Abbeden gav ham en Æreserklæring. Uforskammetheden gaaer saa vidt, at Digteren Delile nyligen har sagt i et Digt, la pitié kaldet, at Emigranterne havde gjennemløbet Ærens Bane. Et Blad, le citoyen français, har dog vovet at spørge ham, hvilken Bane de Helte, som have udøst deres Blod for Republiken ere gangne, naar

det er Ærens, som de gik, der have baaret Avindsskjold mod deres Fædreneland.

Ved Promenaden til Longchamps forkjølede jeg mig, uagtet al anvendt Forsigtighed, saaledes at jeg længe har maattet holde mig inde. Dog har jeg passet Charles's Forelæsninger, og naar Veiret var godt ogsaa besøgt Vauquelins. Iøvrigt har jeg i denne Tid læst adskillige franske Skrifter, som ansees for klassiske, deels for at trænge dybere ind i dette Sprog, deels for ikke at være forlegen, naar der tales om disse Skribenter i Selskaber, da det ansees for en Skam ei at kjende dem. Den vidtberømte Racine var en af dem, jeg først henvendte min Opmærksomhed paa, og hans kraftfulde Forgænger Corneille lod jeg følge efter. Dersom Elegants, forbunden med en vis Værdighed, var Poesiens eneste Dyd, vilde jeg sikkert give de Franske Ret, at han havde været een af de nyere Tiders største Digtere. Men det er ulykkeligt, at han har valgt det dramatiske Fag; thi Personerne fremstille ikke deres Tænkemaade i deres Handliger, men fortælle, hvad de tænke. Derfor føre de Alle samme Sprog, og en Franskmand vilde tage det ilde op, naar en Soldat talte som en Soldat og en Tjener som Tjener i en Tragedie, saa gemeen tør kun Komedien gjøre sig. Den Roes, en Kjender har givet Shakespeare, at man kunde udslette alle Personernes Navne, og man vilde dog kunne see, hvad for en Replik, der tilfaldt enhver, bliver altsaa ikke at anvende her. Det gjør ogsaa et meget ubehageligt Indtryk, at i alle Stykker egentligen de samme Ideer komme igjen, kun under andre Navne. Phèdre er det eneste af hans Stykker, som jeg kan sige, at jeg har læst med Fornøielse. I alle de Andre stikker den franske Etikette mig altfor meget frem. Naturligviis maa det i alle franske Tragedier frembringe en uendelig Monotoni, at man blot kan benytte sig af de eensformige Alexandriner.

At lade ubunden Stiil og Vers af 3 à 4 forskjellige Arter afvexle med hverandre, efter Foredragets Charakteer paa hvert enkelt Sted, maatte for Sprogets Mangel paa lange og korte Stavelser være ugjørligt, men vilde, om det end kunde udføres, vække alle franske Kritikere imod sig. Det forekommer mig, at de Stykker, som Corneille har forfattet efter Planer, tagne af det Spanske, ere uden Sammenligning de bedste, forbi de ere fulde af Phantasi og Kraft. Cid, Don Sancho og Komedien le menteur have sikkert, fra Opfindelsens Side, ikke deres Mage i det franske Sprog.

Voltaire har havt mange gode Ideer til den franske Literaturs Forbedring; men deels lagde Sproget og de allerede indgroede Fordomme ham altfor mange Hindringer i Veien, deels manglede det ham ogsaa selv paa den høiere Aand, som skulde have ledet ham til det høiere Punkt af Fuldkommenhed. Det franske Sprog er overalt det mest slaviske, der kan tænkes. Jo videre jeg kommer deri, jo mere man siger mig, at jeg er nær ved at skrive det særdeles godt, desto flere Feil finder jeg deri. Skulde man troe, at man ikke holder det for godt at anvende et metaphorisk Udtryk, som ikke har været brugt af de klassiske Skribenter? Hvormegen Hindring, denne pusilanime Kritik maa lægge i Veien for alle Fremskridt, er let at forudsee. De Nye nødes overalt til at blive i de Gamles Spor og aldrig at komme udenfor den flaueste Efterlignelse. Den franske Grammatik er særdeles uddannet, men mere som en ny Samling af Vedtægter end som en Videnskab, grundet paa Principer; hvad Akademiet har sagt, hvad Racine, Bossuet, Fénélon &c. have brugt, det er vigtigere end Resultaterne af en sund Sprogkritik*). Dog, jeg vil ikke fylde mit hele Brev med

*) Ø. har i en kort Selvbiographi antydet, at han ikke er bleven staaende ved den her fremsatte Opfatning af det franske Sprog; han siger

saadanne Klager; saa ringe jeg nødes til at agte den franske Aand i Videnskaber og Kunster, saa er det dog unægteligt, at den, der forstaaer at profitere af Omstændighederne og af de enkelte agtværdige Lærde her, finder her, mere end noget andet Sted, Leilighed til at studere.

Indtil den 10de Mai har jeg kun udrettet meget lidet Andet end studeret hjemme adskillige franske Skribenter og freqventeret nogle faa Forelæsninger.

Den 10de corps législatif. Jeg bivaanede Forsamligen, som kun varede kort, fra Begyndelsen til Enden. Forsamlingssalen, som er i det forhenværende Hotel d'Orléans, er meget skjøn. Medlemmerne komme ind med Præsidenten, i Procession, med fuld Krigsmusik, og gaae ligesaadan derfra igjen. Der er kun meget liden Plads for Tilhørerne, saa at Publikum ikke kan have den store Indflydelse mere i Debatterne, som det havde i de republikanske Dage.

Den 13de i société philomatique, hvor jeg meddeelte en Efterretning om Ritters Forsøg med Voltas Søile. Den vandt

selv, at han fra Tydskland havde medbragt en stærk Fordom mod det franske Sprog og i lang Tid anslog dets Ufuldkommenheder høiere, dets Fordele mindre høit end billigt; men han fandt dog snart, at dets Bestræbelser efter den høieste Grad af Klarhed fortjene Efterligning, saa at han holdt for, at han ogsaa som dansk Skribent vilde vinde, ved at have øvet sig i det franske Sprogs strenge Fordringer paa Fatteligbed og Nøiagtighed, Dyder i Stilen, han altid havde sat høi Priis paa, da han saa ofte havde seet ubestemte og umodne Tanker, indhyllede i et tilsvarende Sprog, udgivne for Dybsind. Derimod troede han, at man ikke burde efterligne Franskmændene i Vidtløftigheden af Foredraget, der let bliver byrdefuldt for tænkende Læsere, uden at man derved, som man dog tilsigter, vinder i Klarhed, der bedst opnaaes, naar det lykkes at sætte det rette Ord paa det rette Sted.

temmelig meget Bifald, og Præsidenten takkede mig, paa Selskabets Vegne, for denne Meddelelse. Da denne séance var forbi, bad Biot mig at skrive Ritter til, at han dog jo før jo hellere maatte melde de Opdagelser, som han havde gjort i det sidste Aar, da det neppe kunde mangle, at han jo maatte erholde Institutets Præmie (3000 Livres).

Den 16de hos Vauquelin. I Nationalinstitutet. Det er ofte meget kjedsommeligt i Nationalinstitutet, fordi man ikke altid veed, hvormed man skal udfylde to Timer ugentlig; men nu og da er det meget interessant; kun have Tilhørerne altfor ofte den Ubehagelighed Intet at høre, fordi Forsamlingssalen just ikke er indrettet hertil. Den er lang og smal, saa at man ikke let hører i den ene Ende, hvad der siges i den anden. I Dag forefaldt intet Mærkværdigt.

Den 17de Cuviers Forelæsninger i Athénéet. Disse høre til de interessanteste, jeg har havt Leilighed til at benytte mig af. Det er Naturhistoriens Philosophi, hvormed han her sysselsætter sig. Hidindtil var det endnu kun Videnskabens Historie; men snart vil han komme til at afhandle den egentlige Materie. En Lærdom, som Franskmændene næsten aldrig besidde, er det, som ved første Diekast udmærker ham. Han taler om Aristoteles, om Plinius, om Gesner, om Leibnitz, saaledes at man hører, at han kjender dem mere end blot af Sagn. Hermed forbinder han en Oversigt over det Hele, som sjeldent nogen Lærd besidder. Hvad Indflydelse enhver stor Mand har havt paa Videnskabens Aand, veed han at fremstille, uden at anføre Detaillet af hans Opdagelser. Det er Videnskabens Aand, han fremstiller, og ved denne Leilighed viser han, i hvad Forhold denne eller hiin individuelle Aand stod dertil. Dette er ham ikke nok; han kaster tillige et Blik paa Menneskehedens Historie, for at vise, i hvilket Forhold Menneskeslægtens Udvik-

ling og Videnskabens Fremskridt staae til hinanden. Han overskuer hele Jordens Organisation, for at vise nogle af de Hovedlove, hvorefter Naturen har udbredt sine Skatte paa den, og derpaa kaster han paany et Blik paa, hvad Anledning disse store Forhold have givet til denne eller hiin eensidige Uddannelse af Videnskaben. Naturhistorien er ham ikke et blot Register over Gjenstande, men et i hinanden indgribende Hele. Uagtet han ikke er Chemist, har han dog en Oversigt over denne Videnskab, og jeg har som oftest hørt rigtigere Domme af ham end af de fleste Chemister af Profession. Naturligviis har jeg ikke overalt kunnet være tilfreds med hans Paastande; men det har dog som oftest været Tilfældet. Hvad hans Foredrag angaaer, saa er det flydende og skjønt, uden at være pyntet med de Franskes intetsigende rhetoriske Phraser. Hans Organ er ikke meget behageligt. Jeg har lagt Mærke til, at hans Værd saa almindeligen paaskjønnes, at alle de Tilhørere, som ere i Læsesalen, strax lægge deres Bøger hen, uden at læse Perioden ud, naar der anmeldes, at Cuvier vil begynde.

Den 18de. Hamilton, en skotsk Lærd, der især besidder store Kundskaber i det indiske Sprog, men tillige interesserer sig for Physiken, havde yttret for Schlegel, som havde talt med ham om mig, at han ønskede at lære mig at kjende. Schlegel bad mig derfor komme til sig i Dag paa Nationalbiblioteket, hvorfra vi gik sammen hen til Hamilton. Han modtog mig med særdeles Artighed, og han lovede at stifte en Forbindelse mellem mig og adskillige engelske Lærde. Dette er mig særdeles behageligt, da jeg troer, at vore danske Lærde kun staae i liden Forbindelse med de engelske. Ved mit Besøg paa Nationalbiblioteket saae jeg noget i Manuskripterne, der ere vel opstillede, i Skabe med Gitterdøre af Staaltraad. Adskillige Lærde, især fremmede, arbeide i denne Sal og have

bestandigen et Par af Bibliothekets Betjente deels til Opsigt, deels til Tjeneste.

Den 22de. Jeg har nu faaet en ny Landsmand herhid, Uldahl, en Botaniker, Discipel af Vahl. Jeg fulgte med ham i Dag til jardin des plantes og besøgte i Selskab med ham Hauy, Thonie, Jussieu og Desfontaines. De tre Sidste kjendte jeg ikke før, men fandt deres Samtale meget interessant. Jussieu viste os Maaden, hvorpaa han bevarer sine Planter, og hvorledes han let veed at gjenfinde hver. Næsten altid arbeide nogle Botanikere i hans Studereſtue, med at gjennemsee hans Herbarium, og de have hvert Øieblik Leilighed til at raadføre sig med ham, en Beredvillighed, som ikke kan Andet end have de skjønneste Følger for Videnskaben. Desfontaines viste os, hvorledes den indvortes Organisation i de to store Plantefamilier monocotyledones og dicotyledones er forskjellig. Som bekjendt skylder Botaniken ham denne vigtige Opdagelse. Hauy er sysselsat med at udarbeide en Lærebog i Physiken, som den første Konsul har beordret ham at fuldende i en Tid af 6 Maaneder, hvorimod han har dispenseret ham fra at holde Forelæsninger. Denne Lærebog kommer blot til at indeholde den Deel af Physiken, som ikke er Mathematik; men man kan vente, at den vil blive behandlet meget mathematisk, og fra denne Side faae en meget høi Grad af Udbannelse, hvilken dog naturligviis ikke kan være Andet end eensidig, dog vil den rette Videnskabsmand vist vide at sætte Priis derpaa. Man maa rose Buonapartes gode Valg i at uddele Arbeider. Man seer her med Forundring, at han har forbigaaet de andre Physikere, som egentligen gjøre Profession deraf, for at vælge en Mand, der ellers synes ganske at have indarbeidet sig i et andet Fag, men som dog sikkert er grundigere Physiker end nogen Anden af dem, man kunde have valgt. Til Middag var

jeg efter Indbydelse hos Guyton. Meget interessant var der ikke; thi der var næsten ikke indbudet Andre end Fremmede, hvoraf man kan faae nok at see i Paris, uden Guytons Hjælp. En af de Franske, som var tilstede, havde været i Egypten og fortalte adskillige interessante Anekdoter derfra. Jeg hørte af Andre, at Aarsagen, hvorfor han var gaaet til Egypten, var, at han paa ingen Maade kunde holde sin eneste elskede Søn derfra. Han fulgte med og havde den Sorg at see ham døe i sine Arme af Pesten. Den bedrøvede Fader ønsker endnu ofte, at han havde kunnet døe for ham. Hans Navn er Champagne eller Champignie. Han er Opsynsmand over Arsenalet. Min meste Underholdning havde jeg med Md. Guyton, en gammel lærd Dame, som har oversat Bergmanns Skrifter af det Svenske og Werners af det Tydske.

Den 23de. Besøg af Hamilton. Nationalbibliotheket. Fabritius fra Kiel er nyligen kommen hertil. Jeg traf ham i Dag hos den Restaurateur, hvor jeg sædvanligen kommer. Han viser megen Artighed mod sine Landsmænd.

Den 24de besøgte jeg Cuvier, men fandt kun hans Broder hjemme. Jeg var der i Selskab med Friedländer og en Dr. Schmidt fra Leipzig. Ved samme Leilighed besøgte jeg atter Hauy. Han beklagede sig over, at uagtet han ellers vidste at forklare sig alle Phænomenerne, som frembragtes ved Galvanismus, vidste han dog slet ingen Rede i de Forsøg som Fourcroy, Vauquelin og Thenard havde angivet over Hornsølvets Reduktion paa den positive Side; han maatte derfor ganske forbigaae disse, sagde han. Jeg svarede ham, at det gjorde ham særdeles Ære, at han ikke kunde forklare disse Forsøg, fordi de vare falske. Jeg fortalte ham, hvorledes Ritter havde gjendrevet dem, og hvorledes jeg ved mine egne Undersøgelser havde fundet det Samme. Han var dermed

særdeles vel tilfreds. Biot læste i Dag i Athénéet over Electriciteten. Forsøgene faldt kun maadeligen ud. I Aften læste Cuvier, som jeg hvergang hører med ny Fornøielse.

Den 26de. Vauquelin. Om Aftenen hos Lehmann med Schulz og Bergmann. Denne Sidste havde havt Leilighed til, ved dygtige Bestikkelser, at see Chaptals Svovlsyrefabrik, og vi nødte ham nu paa en god Maade til at fortælle os, hvad han der havde seet. Det Meste er mechaniske Indretninger, der ere temmelig simple, og dette er just Aarsagen, hvorfor man ikke vil lade Nogen see dem, da man frygter for, at En eller Anden kunde benytte sig deraf.

Den 27de. Daglige Forretninger. Om Aftenen i Théatre Montensier med Uldahl og Lehmann. Vi traf Charles der. Man giver kun meget faa Stykker i dette Theater, uagtet det fører Titel af Théatre de variétés amusantes, og de Stykker, der gives, ere mest skrevne i den lavere Klasses Smag; men Skuespilleren Brunet trækker overmaade mange Personer derhen ved sit Spils Naturlighed og Styrke. Han synes ganske at være den Person, han spiller; men han spiller kun meget faa Roller, og disse henhøre næsten alle til een Klasse. Charakteren er den mest tossede Enfoldighed.

Den 1ste Juni med Friedländer hos Berthollet, som boer i Arceuil omtrent en Miil fra Paris. Vi traf ham i hans Laboratorium, hvor han var sysselsat med Forsøg af Farvekunsten. Man kan snart vente en ny Udgave af hans éléments de l'art à teindre. Han vil ogsaa oprette et stort Farveri ude hos sig. Vi spadserede en halv Timestid sammen i hans nydelige Have, og siden vare vi i hans Bibliothek. Friedländer talte med ham om Politik, hvorfor han syntes at interessere sig; jeg ledte Talen, saa tit jeg kunde, paa chemiske Gjenstande. Jeg talte især med ham om Mathematikens An-

vendelse i Chemien efter de Opdagelser, vi skylde ham. Han fyldestgjorde mig meget. Jeg havde den Fornøielse at høre ham tale med den behørige Agtelse om Richters Stochiometri, hvoraf Pfaff havde givet ham et Udtog. Paa Hjemveien fortalte Friedländer mig en interessant Anekdote om Berthollet fra Revolutionstiden Fra Armeen havde man sendt Brændeviin, som udgaves for forgiftet, til Velfærdskommissionen. Man overleverede det strax til Berthollet og et Par andre Chemister, som inden Aften skulde aflægge Rapport derover, for at fyldestgjøre de Tiders prompte Justits. De erklærede, at der ikke fandt nogen Forgiftning Sted; men at Brændevinet blot havde været blandet med ureent Vand, saaledes at naar det blev vel filtreret, kunde det drikkes uden Skade. Robespierre, som havde ventet der at see Spiren til en Sammensværgelse, sprang forbittret op fra sit Sæde og sagde, det var let for dem at give en saadan Erklæring, da de ikke skulde drikke det. Strax lod Berthollet bringe et stort Glas, fyldte det med filtreret Brændeviin og tømte det. „De har Mod Citoyen,“ sagde man til ham. „Ikke saa meget,“ svarede han, „som da jeg skrev Rapporten.“ Hans Kolleger efterfulgte nu hans Exempel, og Tyrannen maatte tie. At Berthollet, siden den Tid han var i Ægypten med Buonaparte, hører til dennes Fortrolige, er vist. Han er Senator og har store Indtægter. I Dag fik jeg Brev fra Ritter og Winterl. Den Sidste agter at udgive Accessiones til sine Prolusiones. Om Aftenen hos Lehmann.

Den 2den hos Mechanikeren Le Noir. Mirbels Forelæsninger over Botaniken. Det er mig alle Tider interessant at høre Forelæsninger af forskjellige Mænd. Man lærer overmaade meget i Henseende til Methoden. Mirbel synes at være et ret ordentligt Hoved og har gode Kundskaber; men der er intet

Liv i hans Foredrag. Han veed ikke at hæve det Vigtige over det Uvigtige ved Maaden, hvorpaa han siger det, ved Stedet, hvorpaa han sætter det, kort, der er ikke Lys og Skygge. Man finder denne forunderlige Monotoni igjen i hans Plante-physiologi. Om Aftenen gav Sicard en Forelæsning i Athénéet og anstillede nogle Prøver med sine Døvstumme.

Den 4de. Biot over Galvanismen. Om Aftenen i Théatre Louvois, hvor man opførte en ny Komedie af Collin d'Harleville. Den fører Navn af le vieillard et la jeunesse og har til Øiemed at fremstille en agtværdig og, hvad her gjælder mere, elskværdig gammel Mand, stillet imod et Par foragtelige og, hvad endnu er værre her, latterlige unge Mennesker. Stykket har mange vittige Steder, hvilket forskaffede det et afgjørende Bifald.

Den 10de besøgt Gesandten, som om Sommeren opholder sig paa la muette. Jeg var i Selskab med Gjerlew; vi havde taget en Cabriolet sammen, som tillige maatte tjene os til at komme til St. Cloud. Dreyer inviterede os nemlig til Middag, og da det endnu var tidligt, troede vi ikke at kunne gjøre bedre end at nyde den smukke Promenade i Haven ved St. Cloud. Denne Have er anlagt i den saakaldte engelske Smag og med megen liden Pragt, saa at den snarere ligner en Skov. Man finder der Restaurationer, Kaffehuse, Boutiker, kort alt det, som betegner en stærk Konkurrents af Mennesker. Slottet St. Cloud er anlagt paa en Høi, som behersker Egnen, og det vilde ikke være vanskeligt, i Tilfælde af et Angreb fra Folkets Side, der at forsvare sig. Det Indre af Slottet kan man endnu ikke faae at see. Til Middag fandt vi Konsul Classen og hans Kone, hvilke ogsaa her have deres Sommeropholdssted. Det gik ret muntert til, og Dreyer erindrede sig sine Universitetsaar og Universitetsbekjendtskaber.

Jeg satte mig ret i Kredit hos ham derved, at jeg kjendte de mærkelige Universitets-Begivenheder fra den Tid. Han forsikkrede, at jeg kjendte disse Ting saa godt, som om jeg havde været tilstede derved. Førend Bordet erfoer jeg en Omstændighed af ham, som morede mig meget. Professor Aldini, om hvem jeg allerede før har talt, en temmelig uvidende italiensk Professor, som reiser omkring og gjør Vind med Galvanismen, fordi han er en Søstersøn af Galvani, troer sig bestemt til at oplyse alle Nationer, som ligge Nord for Italien. Den italienske Republiks Gesandt tilbød derfor ogsaa Dreyer, at Aldini kunde komme til Danmark og indføre Galvanismen der. Dreyer svarede meget fornuftigt, at han ikke kjendte Tingene og Omstændighederne og derfor ikke kunde vide, om dette kunde være hans Fædreland nyttigt. Nu spurgte Dreyer mig, hvad jeg dømte derom. Jeg gav ham et tydeligt Begreb om Galvanismen og fortalte ham tillige, hvem Aldini er, og hvori hans Fortjenester bestaae. Vi talte om adskillige andre nye Opdagelser, og Dreyer syntes meget tilfreds med de Oplysninger, som jeg gav ham desangaaende.

Den 11te. Nationalinstitutet og deslige.

Den 12te til 17de intet Nyt, undtagen Revolutionsfesten.

Den 14de. Det var Bastillens Nedbrydelse, man høitideligholdt. Alle Borgere vare indbudne fra Politiets Side til at illuminere deres Huse; men meget faa efterlevede det. Kun Regjeringens Palaier vare illuminerede og det middelmaadigt nok. Denne Fest, der ikke alene er en Revolutionsfest, men en Fest for Menneskeheden, da et af de skammeligste Fængsler, en af de afskyeligste Støtter for Tyranniet, paa denne Dag blev styrtet, helligholdes hvert Aar med mindre Pragt og mindre Enthusiasmus. Saaledes er Frihedens Sind gaaet af Mode i

Frankrig, at man ikke engang med Fornøielse erindrer sig Slaveriets Afskaffelse.

Til H. C. Ørsted.

Kjøbenhavn den 16de Juli 1803.

Endskjøndt jeg overmaade gjerne havde seet, at De var reist til England, kan jeg dog ei Andet end bifalde de i Deres sidste Brev derimod fremsatte Grunde og tillige tilstaae Dem, at jeg endog, inden jeg modtog Deres Brev, havde forandret min Mening, fordi den nye udbrudte Krig, vor slette Vexelcours m. m. gjør denne Reise vanskeligere og kostbarere. Formodentlig er De ei uvidende om vor Vexelcours's Uforbeelagtighed og om den Indflydelse, som denne og har paa Deres Indkomster.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Iøvrigt har jeg underrettet Dem om Deres Kasses Tilstand, forbi jeg ei turde lade Dem blive i Uvidenhed derom, og ei længere kunde skjule dens farlige Asthenie, dog haaber jeg, at Patientens critiske Tilstand ei forvolder Dem nogen Urolighed, forbi De veed, at jeg er særdeles villig og istand til ved passende roborantia at komme den til Hjælp, især naar det sidste halve Aars Stipendium kommer til. At dette vil kunne erholdes paa den Maade, som De troer, endog naar De kommer hjem forinden, er ogsaa min Mening, som og at det vil være tilstrækkeligt til Hjemreisen.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Med megen Fornøielse har jeg seet Deres hidsendte Portrait og fundet, at det ligner Dem overmaade; det er en Ting, som har saa megen Værd for mig, at jeg kunde røve det fra

Den, som jeg kunde troe om, der satte mindre Priis derpaa end Deres hengivneste Ven

Ludv. Manthey.

Fortsættelse af Breve i Dagbogsform.

Den 18de besaae jeg med Gjerlew og Lehmann Gobelins-Fabriken. Det er unægteligt et Kunststykke at væve saaledes, at det kan efterligne Maleriet eller dog snarere Broderiet. Lehmann bemærkede meget rigtigt derved, at denne Væven er en Art af Broderi, blandet med Væyning, det er egentlig at brodere Tøiet, medens man væver det. Denne Fabrik indbringer Intet, men er tværtimod ene bestemt til at levere pragtfulde Tapetserier til Regjeringen, deels for at pryde dens egne Sale, deels for at bortskjænkes til andre Nationers Regenter. Man kan letteligen forestille sig, hvor kostbare disse Tapeter maae være, naar man veed, at der arbeides paa eet i 3, 4 à 5 Aar, og en Arbeider faaer 3 à 4 Livres daglig. Hertil kommer endnu, at de, som formedelst Alder og Svaghed, især formedelst svækkede Øine, ikke mere kunne arbeide, underholdes paa Fabrikens Bekostning.

Den 19de. Spiist til Middag hos Görike, i Selskab med Lehmann, Fabricius, Baggesen og Gjerlew. Der var ogsaa en vis Claussen, en født Kieler, men for nærværende Tid russisk Hofraad. Han havde været nogle Aar i Kjøbenhavn for at søge sin Lykke, men uden at finde den. Han var derfor heller ikke Danmark god. Vort Bekjendtskab indledte han med Klager over Kjøbenhavn og med Lov og Priis over Petersborgs Fortrinlighed. Siden gjennemgik han den gamle Bernstorff's Feil, derpaa kom han til Kant, og saaledes kritiserede han hele Europa. Jeg var just hans Nabo og maatte

altsaa pligtskyldigst gjendrive meget af, hvad han sagde. Da jeg mærkede, at han især glædede sig ved at bagtale Kant, tog jeg fat paa ham fra den Side og bragte ham i dygtig Forlegenhed, som Baggesen endnu forøgede, ved at strøe nogle bittre Sarkasmer derimellem.

Den 23de. Til Middag hos Gesandten med de fleste Landsmænd. Generalmajor Waltersdorf og Læger Portal vare ogsaa der. Om Aftenen vare alle Landsmændene, Waltersdorf undtagen, samlede hos Lehmann, som paa denne Maade vilde lade Landsmændene tage Afsked med Gjerlew, som snart afreiser.

Den 27de. Cuvier har nyligen i jardin des plantes begyndt Forelæsninger over den sammenlignende Anatomi. Uagtet dette egentlig ikke er mit Fag, saa hører jeg dog disse, idetmindste saa længe som Udviklingen af de almindelige Grundsætninger varer, da Cuvier veed at give disse med en træffende Klarhed.

Den 28de—30te. Daglige Forretninger. Været om Aftenen i hameau de Chantilly med Lehmann. Hameau de Chantilly er en af de smukke offentlige Haver, hvor man for en vis Betaling kan promenere. I en saadan Have er Alt anlagt paa at more det store Publikum. Paa en Kanal blev anstillet Øvelser, hvor nogle Drenge, bevæbnede med Trælandser, bleve roede imod hverandre i forskjellige Baade og kappedes om at støde hverandre ud i Vandet. Paa denne Kanal, som omtrent er saa stor som en middelmaadig Stue, roer det Pariser Folk hele Timer omkring, til sin største Tilfredshed. Gynger af forskjellig Art gives der ogsaa. Blandt Andet gives der en Maskine med lange Arme, hvorpaa Drager, Svaner, Slanger, Heste &c. ere indrettede til at sidde paa. Denne Maskine dreies rundt, og de Personer, som sidde paa dens

Arme, støde med en Landse efter en Ring og efterligne saaledes Forfædrenes Ridderspil. Musik og Dands saavelsom andre Fornøielser fattes heller ikke. Visse Dage ere bestemte til store Fester, og da gives Fyrværkerier og andet deslige.

Den 31te. I Versailles med Lehmann og Hasler, for der at see Fontainerne springe. Hver Fontaine aabnes ved en Procession af Præfekten paa Stedet og andre Øvrighedspersoner; med Piber og Trommer og Soldater er den rigeligt forsynet.

Den 1ste August. Besøgt Waltersdorf. Jeg har fundet i ham en meget oplyst og tillige meget artig Mand. Vi spadserede længe sammen paa Boulevards, og han fortalte mig meget om sine Planer til sine Jorders Forbedring, som jeg gjerne hører, skjøndt jeg Intet forstaaer deraf. Da vi skiltes ad, gik jeg i Panorama, hvor jeg saae Neapel. Om Panorama i Almindelighed er der sagt saameget, at jeg Intet veed at sætte til. Om dette her maa jeg blot sige, at det behagede mig; men at Kjendere dog finde det langt under nogle af dem, de have seet i London.

Den 4de—7de. Fodreise med Lehmann, hvorom jeg har skrevet et eget Brev.

Montmorenci den 5te August 1803.

Min Reise bestaaer kun i en liden Fodtour om Paris; jeg er nu i Montmorenci, Rousseau's Opholdssted, hvor han har skrevet de sidste Dele af sin Heloise. Jeg ankom her igaar Aftes, i Selskab med min Ven, Dr. Lehmann, efter en ret behagelig Vandring af et Par Timer, i Aftenkjølingen: vi vare nemlig kjørte fra Paris til St. Denis, og derfra, hvor Naturen lidt efter lidt mindre vorder indskrænket ved Menneskearbeide, gik vi til Montmorencis yndige Bakke. Det var for

silde til at see Noget om Aftenen; men den følgende Morgen vare vi oppe før Solen og saae den gradviis oplyse den skjønne brede Dal, som omringer Staden, og de Bjerge og Skove og Steder, som begrændse den. Dersom Paris præsenterede sig, skjøndt i nogen Afstand, vilde det være et glimrende Skuespil, at betragte den fra dette Punkt; men man seer kun her som overalt Paris som en lang Strækning af Huse, uden nogen Form og uden de majestætiske Taarne, som ellers langtfra forkynde den store By. Efterat vi vare gangne rundt om Byen og fra hvert Punkt havde nydt en skjøn Udsigt, faldt endeligen Rousseau's Eremitage os i Øinene. At see den, var et af vore fornemste Ønsker, og det var let at opfylde det; Beboeren, den bekjendte Componist Grétry, tillader enhver Reisende Adgangen. Man maatte være en stor Beundrer af denne unægtelig fortræffelige Mand og mere begeistret af hans Skrifter, end jeg nogensinde har været, selv umiddelbart efter deres Læsning, kort man maatte være i en høist poetisk Stemning, naar man skulde finde nogen særdeles Interesse i at see dette Sted. Alt er der i høieste Grad hverdags, og selv Udsigten over den skjønne Egn mangler ganske. For ret paa al mulig Maade at forstyrre den Følelse, man kunde have ved at betræde et Sted, hvorfra en udmærket Mand har udbredt Lys over Verden, finder man en Buste af Rousseau, hvorunder den Dame, der havde skjænket ham dette Fristed, siger eller lader sige paa Vers, at R. var mere veltalende end viis, at hun beklagede, at han ikke vilde blive der for bestandigt, og at han var en Utaknemmelig. Paa en vis Maade skal dette gjøres godt igjen, derved at hun siger, at naar hun læser hans Skrifter, tilgiver hun ham alt dette. Den hele Franskhed i dette Vers, som jeg burde have afskrevet for Raritetens Skyld, maa opfylde Enhver med Fortry-

delse. Kort, den, der vil nyde Montmorenci, og der erindre sig Rousseau, han stille sig om Morgenen ved Solens Opgang paa Montmorenci's Høi, kaste et Blik paa det overdaadige, letsindige, slavisktænkende Paris og vende sig derpaa imod den beskedne Bolig, hvor et af de mest dybtfølende og genirigeste Mennesker har levet. Man vil der føle hans sande Værd og glemme hans Svagheder; men man gaae ikke hen i Eremitagen for at lade sig erindre om disse. Iøvrigt kan Udsigten over en skjøn og herligt oplyst Dal, paa en deilig Morgen, let være Erstatning nok for en liden Fodreise, især naar man har været 8 Maaneder indespærret i Pariserluft.

St. Germain den 6te August.

Efter en Gang af 2½ Miil kom vi endnu igaar til dette Sted, der ligger paa en Høi, ved hvis Fod Seinen flyder forbi. Denne Vei og de 3 Timers Spadseretour om Montmorenci, som var gaaet foran, udmattede mig temmelig, da Dagen tillige var varm. Hertil kom den katholske Faste, som vi arme Reisende nødtes til at holde; thi da vi ankom til Argenteuil, en halv Kjøbstad, og begjærede at spise, spurgte Værten os, hvad vi vilde have. Jeg svarede strax: Hvad der er ved Haanden, kun noget Kjødmad. Det er just det, hvormed jeg ikke kan tjene dem, svarede Værten; thi i Dag er det Fastedag, og Intet er slagtet her i Byen. Vi maatte altsaa tage tiltakke med en Pandekage og nogen slet Stokfisk, nedskyllet med Landviin.

Jeg gaaer nu til Marly, for at see den kostbare Maskine, der er bygget under Ludvig den Fjortende for at bringe Vand til Versailles.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Paris den 14de. Gaaet med Lehmann om gamle og nye Boulevards. Jeg har ingensinde gjort denne hele Tour før, og det er dog nødvendigt, for ret at indpræge sig Paris.

Den 15de. Fest for Buonapartes Fødselsdag, Concordatets Afslutning og Buonapartes Proklamation til perpetuel Consul. Regjeringens Bygninger vare brillantere illuminerede end ved Revolutionsfesten; men Borgerne havde næsten endnu gjort mindre.

Den 20de. Seet en Deel af Contis Blyantspennefabrik. Han holder sin Fremgangsmaade hemmelig, og det var kun ved en Art Næsviished af Lehmann, at jeg fik en liden Deel deraf at see. Ved nærmere Undersøgelse have vi erfaret omtrent Alt, hvad vi ønskede. Alle Malere ere enige om at erklære denne Fabriks Produktioner for de bedste, de kjende.

Den 21de—31te har jeg næsten bestandigt været sysselsat med de Ritterske Forsøg, som jeg skal repetere for Nationalinstitutets Kommission. Jeg har allerede repeteret i disse Dage Hovedforsøget med Biot, Kommissionens Sekretair, og har dermed havt særdeles godt Held.

Nu har jeg dette Arbeide nogenlunde fra Haanden og kan atter begynde at tage fat paa det, som er mit Ophold her væsentligere.

Den 1ste September. I Dag gjorde jeg en ordentlig Reise i Paris, i Selskab med Justitsraad Frisch og Lehmann, for at see adskillige Fabriker. Den første Fabrik, vi besaae, er bestemt til at udbringe Olie af Oxefødder. Denne Fabrik er mærkværdig ved den nøiagtige Anvendelse, man der gjør af Alt. De bløde Dele af Kofødderne anvendes til deraf at koge Liim; Benene koges, indtil Olien, som er særdeles god, er skilt derfra, derpaa sælges de til Dreierne. Den hornagtige

Bedækning skilles derfra og sælges til Kammagerne. Saaledes anvendes Alt til Nytte der. Iøvrigt besøgte vi Fourmi, Pauls Fabrik af medicinske Vande, en Tapetserifabrik, en fabrique de poëles oeconomiques, Carons Porcellainfabrik og Oliviers Fajancefabrik. Fourmi forfærdiger for nærværende Tid samme Art af porøse Kar som dem, hvoraf man i saa lang Tid har benyttet sig i Spanien, under Navn af Alcazarras, til at afkjøle Vandet. Sagen er upaatvivlelig let og kunde efterlignes hos os, dersom man fandt det Umagen værd. Tidt gjøre vore uglaserede Pottemagervarer samme Tjeneste. Poul har et overmaade skjønt Etablissement tæt ved Tivoli, hvor han ikke alene tillaver sine luftsvangre Vande, men tillige giver Bade af alle mulige Arter. Foruden Badene af kunstige Vande, varme Bade, Dampbade, Dryppe- eller Styrtebade, har han endnu en mig forhen ubekjendt Art, nemlig Sprøitebade, hvor man uden saa store Omkostninger altsaa kan nyde Badet af et temmelig kostbart Vand. Poul selv, en meget artig Mand, holder sin Methode at svangre Vandet hemmelig; men jeg er temmelig overbeviist om, at der intet Ubekjendt kan være deri. Forresten kan hans Methode letteligen være bedre end den sædvanlige, hvor Vandet ikke foreløbigen befries fra sin atmosphæriske Luft, ikke behørigen afkjøles, og hvor ingen stærk Kompression finder Sted. Fabr. de papiers peints forevifer kun Magazinet, hvor en Art af Papir, der var overtrukket med i Støv forvandlet Klæde, især udmærkede sig. Det havde ganske Udseende som Klæde. Det var gjennemtrukket af en Materie, som afholder Orme. Man vilde ingen Prøver give, fordi, sagde man, hvo som vilde eftergjøre det, i det Mindste skulde kjøbe et Stykke. Fabrique de poëles oeconomiques var ikke ret i Orden og kun lidet betydelig. Carons Porcellainfabrik udmærker sig ved Smag og

Skjønhed, saavelsom ved billige Priser. Af Oliviers Fajance-fabrik saae vi dennegang kun Magazinet.

Den 2den. Forsøg og Arbeider hjemme.

Den 3die var jeg tilstede ved en Priisuddeling i National-institutet. Efter Buonapartes Ordre skulle nemlig de Elever fra de fornemste Skoler, som erklæres for de bedste, have en Priis, som overleveres dem i Nærværelse af Nationalinstitutet, nogle Senatorer og andre høie Embedsmænd. Prisen bestaaer i Bøger og en Krands, som paasættes den Belønnede, men som han strax selv aftager og fører med sig. Chaptal som Minister for det Indre, overleverede Prisen, kronede de unge Elever og gav dem Broderkysset. Dette strakte sig ogsaa til et Par unge Piger, som havde vundet Prisen i Musiken. Høitideligheden indledtes ved en Tale af Arnault, Medlem af Institutet. Han skildrede Videnskabernes Fremskridt i Frankrig og fremstillede de Mænd, der havde glimret mest, som Mønstre for de unge Mænd, som nu havde gjort en saa heldig Begyndelse. Talen havde mange glimrende Steder, som erholdt megen Applaus; men han deklamerede eller rettere sagt oplæste den maadeligt. Man saae ogsaa heelt igjennem, at Forfatteren var blot Belletrist, og derfor betragtede han kun censidigen alle Forfatteres Fortjeneste fra Veltalenhedens Side, hvorfor ogsaa Lavoisier ikke engang blev nævnt. Taleren havde den Fornøielse selv at see en Søn blandt dem, som modtoge Prisen. Efter at denne havde modtaget sin Belønning og erholdt Broderkysset af Præsidenten, steg han op til sin Fader paa Talerstolen og omfavnede ham. Dette gjorde et meget kjendeligt Indtryk paa Faderen, som endnu ikke var færdig med at nævne og fremkalde de andre Elever. Scenen syntes aldeles ikke forberedt, da Sønnen først efter en Opmuntring af Uvedkommende gjorde dette Skridt; det gjorde derfor ogsaa

stærkt Indtryk paa Alle. Som characteristisk maa jeg anføre, at paa Programmet til denne Høitidelighed stod intet Aarstal; men da Taleren oplæste det, sagde han i det 4de Aar af Buonapartes Consulat, ikke i Republikens 11te Aar. Heller ikke sagde han, at Præmierne vare øfte af Nationens Skat; men at de skyldtes den consulariske Munificents. Jeg hørte ogsaa, at Mange af Folket fornøiede sig hjerteligen derover, at Chaptal var klædt som de gamle Hofmænd.

Den 4de anstillede jeg nogle af de Ritterske Forsøg i Nationalinstitutets galvaniske Kommission. Da Ritter ikke endnu har givet noget Detail over sine Forsøg angaaende Jordens elektriske Poler, og Kommissionen især ønskede at anstille Undersøgelser over disse, saa har jeg den 5te, 6te, 7de, 8de og 9de maattet anstille derover Forsøg med Biot og Coulomb og tildeels alene. Ved denne Leilighed har jeg lært Coulomb, hvis nøiagtige elektriske Forsøg ere bekjendte nok, nærmere at kjende, og ved en Samtale paa en Times Tid, over hans egne Forsøg, lært overmaade meget.

Om Aftenen den 8de fandt en Priisuddeling Sted i école polymatique, hvorved jeg var tilstede. Man saae ret vel, at Alt her var en Efterligning af Priisuddelingen i Institutet. Præfekturens Generalsekretair traadte her istedetfor Ministeren for det Indre og for Taleren. Hans Tale syntes at have kostet ham Umage; men den var yderst mager og var ikke fri for grove historiske Feil. En overmaade stor Mængde Elever fik Præmien, saa at man skulde troe, at Skolen var ret betydelig; men dette er ikke Tilfældet. Man giver af to Aarsager den halve Skole Præmie, deels for at tilfredsstille Forældrene, deels for at bilde Publikum ind, at Skolen er ret stor. Jeg hører, at samme Krigspuds har fundet Sted ved

den store Konkurents for Præmierne i Nationalinstitutet, hvor man har søgt at give en høi Idee om Opdragelsesvæsenets Gjenoplivning i Frankrig.

Den 9de gjorde jeg uformodentlig Bekjendtskab med M. C. Bruun, som jeg ikke her har villet opsøge. Jeg traf ham paa Gaden med Capitain Rustadt, og da jeg havde talt lidt med ham og hørte, at han nu med megen Flid og Held lægger sig efter Geographien, og fandt, at han i den physiske Geographi har særdeles gode Kundskaber, bad jeg ham besøge mig. Dersom han vil forbedre sine urigtige politiske Ideer, vil han endnu vorde en brugbar Mand.

Til Professor Manthey!

Paris den 4de September 1803.

Jeg skammer mig ved, at jeg saa længe har forsømt at meddele Dem Efterretning om de vigtige Opdagelser af Ritter, som nu en Tid lang have sysselsat mig. Jeg opsatte det fra en Postdag til den anden, for at faae Tid til at fuldende den franske Afhandling, som jeg derover udarbeidede. Denne er nu færdig, er Institutet forelagt, og jeg har allerede repeteret nogle af Forsøgene med Biot, for siden at forevise dem for Nationalinstitutets galvaniske Kommission, hvor jeg haaber i Overmorgen at gjøre Bekjendtskab med Laplace og maaskee komme i nærmere Forbindelse med de andre Medlemmer, som jeg allerede kjender. Det er temmelig sikkert, at Ritter erholder den galvaniske Priis af 3,000 Francs, og maaskee reserverer man ham endnu den store paa 60,000. Grunden i hans Opfindelse er gammel; det er nemlig den Lov, han allerede for nogle Aar siden har opdaget, at et Legeme, som har været i en vis galvanisk Tilstand, medens det var i Forbindelse med en

galvanisk Kjæde eller et galvanisk Batteri, træder over i den modsatte, naar det kommer ud af denne Forbindelse. Har man altsaa bygget en Søile af lutter Kobberplader og befugtet Papir, uden Zink, saa virker denne aldeles Intet; men naar den har været omtrent en 5 Minuter i Forbindelse med den Voltaske elektriske Støtte, giver den Virkning som denne; thi medens den første er i Forbindelse med den sidste, ere alle Kobberpladerne deri positive paa den ene Side og negative paa den anden, hvoraf følger, at de, i det de træde ud, vorde positive, hvor de før vare negative, og omvendt, saa at de endnu beholde + paa den ene og ÷ paa den anden Side. Støtten af Kobber og Vand ledes altsaa af den elektriske og er det samme for denne, som den Leydner Flaske er for Elektriseermaskinen. Den kan derfor ogsaa kaldes Ladningsstøtten. Ligesom Voltas elektriske Støtte, efter Van Marums Forsøg, frembringer mere Elektricitet i en given Tid end den Taylorske Maskine, skjøndt denne er den største af alle existerende, saaledes kan ogsaa Ritters Ladningsstøtte modtage en langt større Qvantitet af Elektricitet end det Taylorske elektriske Batteri. En af de mærkværdigste Omstændigheder ved denne Ladningsstøtte er, at naar den kun bestaaer af faa Plader, modtager den af den elektriske en meget stærk chemisk Virkning, men giver kun svage Slag; er den derimod sammensat af et stort Antal af Plader, giver den større Slag og mindre chemisk Virkning. Naar den har 2 à 3 Hundrede Plader, giver den meget stærke Slag og slet ingen chemisk Virkning. Den Theori, som tilskriver en fiin Materie alle de elektriske Virkninger, synes altsaa ikke længere at kunne bestaae, da man kan skille det ene Phænomen saaledes fra det andet. Ladningsstøtten kan ogsaa anvendes til at forstærke den elektriske Virkning, naar nemlig Pladerne ere meget brede og de befugtede Papper derimellem ret tykke.

Denne Opdagelse er bleven ledsaget af en endnu vigtigere; den har nemlig tjent til at vise, at Jorden har to elektriske Poler, ligesaa vel som den har magnetiske. Naar nemlig Ladningssøilen stilles perpendikulair, antager den, ved sin blotte Kommunikation med Jorden, + oven — neden. Naar den gjør en Vinkel af 50 til 70° med Horizonten, er denne Ladning allerstærkest. Ligger den derimod horizontal, modtager den en Ladning, naar den peger mod Nord-Nord-Øst og Syd-Syd-Vest, men forbliver uvirksom, naar den peger mod Øst og Vest. Den elektriske Deklination fra Nord- og Sydpunktet er altsaa den modsatte af den magnetiske; denne gaaer mod Nord-Nord-Vest og Syd-Syd-Øst, hiin mod Nord-Nord-Øst og Syd-Syd-Vest.

De physikalske Medlemmer af Nationalinstitutet synes at tage megen Deel i disse vigtige Opdagelser.

Jeg har erlanget en temmelig Styrke i at skrive Fransk, ved mine Arbeider over Ritters Opdagelser, og jeg haaber, at dette med Tiden skal komme mig til Nytte, naar jeg vil kommunicere med de franske Lærde.

Fourcroy og Vauquelin have forsøgt at berede Palladium; men det er hidindtil ikke lykket dem.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Inden 8 Dage haaber jeg at meddele Dem mere Nyt. — Om 4 Uger tænker jeg at forlade Paris.

Tilgiv mig min fragmentariske Stiil. Jeg nødes til at være kort; thi jeg har uendelig mange Breve at skrive.

Med Høiagtelse og Venskab

Ørsted.

Fortsættelse af Breve i Dagbogsform.

Den 10de viste jeg Justitsraad Frisch om i Charles's physiske Kabinet og bragte ham i Nationalinstitutet. Om Middagen spiste vi hos Gesandten Dreyer, hvor Lehmann, Hasler, Rustadt ꝛc. ogsaa vare. Paa Hjemveien (Dreyer opholder sig nemlig paa Muette) havde Lehmann og jeg mange Uleiligheder med vor Kudsk, som havde drukket sig fuld. Denne Affaire gav os Leilighed til at see, hvorledes de Franske ere villige til at blande sig i Alt. Vi havde neppe spurgt 3 Franske, som gik forbi, hvad man skulde gjøre ved en saadan Karl, førend de gave sig i Ordvexel med denne, og inden vi kunde faae dem stillet til Rette, havde de allerede banket ham guul og blaa, revet hans Klæder itu o. s. v. Nu skreg han Mord og Vold, og strax kom andre Personer til, som toge Lehmann og mig i Kraven, da vi vare i Begreb med at gaae tilbage til Gesandten og allerede vare i hans Port. Hasler og Rustadt, som just i det samme kom ud, bleve ligeledes grebne, og vi vare Alle blevne førte for Mairen, dersom Hasler ikke havde vidst at rive sig løs og lade Gesandten det vide. Dog kan jeg ikke sige Andet, end at de Fleste vare ligesaa hurtige til at slippe, som de havde været til at gribe. Justitsraad Frisch har siden sagt mig, at Dreyer var særdeles tilfreds med den Koldsindighed, som Lehmann og jeg derved havde viist.

Den 11te—13de maatte jeg atter anstille galvaniske Forsøg for Institutets Skyld.

Den 14de spiste Lehmann og jeg til Middag hos Guyton. Biot, Thenard, Desormes, Clement og Poisson vare ligeledes der. Bordsamtalen var just ikke meget betydelig, dog fik den ofte Interesse ved Erindringer om Scener fra Revolutionstiden. Jeg hørte blandt Andet deraf, at Guyton adskillige Gange er ste-

gen op med Luftballon, blandt Andet i Slaget ved Fleurus. Efter Bordet spillede man Schak. Mad. Guyton nødte mig, uagtet alle Protestationer hentede fra min ringe Indsigt i dette Spil, til at spille med sig, og da det nu fandt sig, at jeg spillede bedre end Mad. Guyton og de Fleste andre i Selskabet, fik jeg en umaadelig Roes for min Beskedenhed, som hun forsikkrede at være de Danske egen. — Det Interessanteste i Selskabet var de Domme, jeg hørte af Biot, Thenard og Desormes over nogle Gjenstande af den nyeste Literatur. Thenard og Desormes dømte som Chemister om Philosophien og som Franskmænd dertil, Biot viste dem til Rette. For at give et Exempel paa, hvorledes de Skrifter i en Videnskab, som ere skrevne i dens Barndom, almindeligen ere vidtløftigere end dem, som indeholde den i sin mere fuldendte Tilstand, anførte han Fourcroys Bog i 10 Bind og Bertholdets, som kun udgjør 2. Saaledes seer man, hvad Skjæbne Fourcroys snaksomme Bog har at vente sig, selv i Frankrig.

Den 16de. Besøgt Biot, Brognard, Guyton. Denne Sidste er Directeur for den polytechniske Skole, og derfor var han i Dag ret overløbet af dem, som skulle indstille sig til den forestaaende Receptionsexamen i denne Skole. En Mand, som kom for at tale for sin Søn, beraabte sig paa, at Ministeren for det Indre havde særdeles Godhed for hans Familie og havde lovet at anbefale hans Søn hos Guyton G. svarede ham meget vel, at det skulde glæde ham at see, at denne unge Mand havde gjort god Fremgang, men at han ikke turde vove at anbefale ham til Biot, som skulde examinere, forbi denne havde sat sig i Hovedet, at hvo, som lod sig anbefale ved en Examen, ogsaa maatte trænge dertil. — Jeg bivaanede ogsaa i Dag en offentlig Forsamling af société d'agriculture, hvor Præmier uddeeltes, og nogle Afhandlinger og Rapporter oplæstes. Det

Bedste syntes mig at være en Notiz over Olivier de Serres, Forfatteren af théatre d'agriculture, en af Henrik den 4des Jævnaldrende. Forfatteren af denne Notiz, François de Neufchateau havde meget heldigt oversat et gammelt latinsk Digt, som staaer foran i Oliviers Bog. —

Til Professor Manthey!

Paris den 6te Octbr. 1803.

Min Afreise herfra forhales mere, end jeg havde ventet. Dog haaber jeg om 3 Uger at forlade denne mærkværdige Stad, som først nu, da jeg er begyndt at stifte nærmere Bekjendtskab med den og dens Lærde, er mig saa nyttig, som den burde. Jeg har i de senere Tider seet ret mange Porcellain-, Fajance- og Pottemagervare-Fabriker. Dog tvivler jeg næsten om, at jeg har noget betydeligt Nyt for Dem; thi uagtet at jeg har seet alle de Fabriker, som ere mig forekomne, saa har jeg dog ikke kunnet faae Andet end en detailleret theoretisk Kundskab derom, da jeg ikke forud praktisk havde sysselsat mig dermed. Alle de Notizer, jeg har kunnet samle, har jeg rigtig optegnet. Jeg har overhovedet fattet et Slags Forkjærlighed for Pottemageriet og bidrog gjerne Mit til dets Forbedring hos os, dersom jeg kunde. Jeg har tænkt paa min Reise til Kjøbenhavn at opholde mig hist og her i Kjøbstæderne et Par Dage og see, hvad man i Henseende til denne min Yndlingsmanufaktur og andre vel driver. Dette maa altid i det Tilkommende vorde mig nyttigt. Jeg har den Formodning, at Massen, hvoraf vore saakaldte Ildepotter bestaae, maa være brugbar til Wedgewoodske Varer. Har De Notizer herom? Dersom De har havt Leilighed til at undersøge denne Gjenstand, saa vilde upaatvivleligen Deres Raad

være mig til største Nytte. Paa samme Reise tænker jeg ogsaa at samle mig flere Kundskaber om vore Provincialapothekers Tilstand. Dette er saa halvt om halvt en Embedspligt. Jeg troer at kunne bidrage til disses Forbedring.

Uagtet jeg overalt har stræbt at gjøre mig bekjendt med Chemiens Anvendelse, saa ønsker jeg dog, at jeg aldrig i mit Fædreland maa faae noget Embede, der paalægger mig Pligter som Praktikus; thi i Sandhed, ret skikket er og vorder jeg aldrig dertil. Den theoretiske og egentlig experimentale Chemi og Physik have indtaget mig fra Barndommen af, og al min Stræben gaaer ud derpaa, uden at jeg selv veed deraf. Desuden har dette Studium aldrig frembudt en større Interesse end nu, da vi overalt see en langt kraftigere Gjenfødelse af Physiken imøde, end vi nogensinde før i Historien have seet. Dersom jeg kunde ønske mig Noget, som ikke bestod i en aldeles Omskabning, vilde jeg tage Berthollet til Mønster, forbi han, som egentlig Theoretiker, dog har beriget sit Fædreland med Opdagelser, der ere vigtige i Fabriker og Manufakturer. De dømmer deraf let, at jeg ikke gjerne begynder min Løbebane hjemme med noget blot Technisk, hvormed jeg vel vilde have Haabet om en mere glimrende Lykke, men ikke om et Liv, som stemmede med mine Ideer. Uafhængig af alt dette, vil jeg dog medbringe alt det Techniske jeg kan fra Paris. Hvad der ligger mig nærmest af Alt, vilde være at udarbeide en ny dansk Pharmacopoe, hvis dette blev mig overdraget. Tode har allerede talt med mig derom, førend jeg afreiste. Ikke alene Fremmedes Erfaringer skulde komme mig til Hjælp; men jeg har endog Hovedforbedringer, hvorpaa man intet andetsteds har tænkt. Det forstaaer sig, at jeg ikke træder frem med en saa vigtig Ting uden at raadføre mig nærmere derover med min indsigtsfulde Lærer og Ven, hvis modnere Erfaring ofte vil

lede mig. En anden Sag, hvormed jeg i egentligste Forstand kunde aabne min Carriere hjemme, vilde være en Forelæsning over Elektricitet og Galvanismus. Jeg er temmelig forsikkret om, at jeg er stærkere heri end nogen Anden hos os i dette Dieblik. Naar jeg anslog en saadan Forelæsning til en noget høi Priis og beregnede den for de fornemmere Stænder, vilde dette maaskee gjøre min Lykke. Dog herover mere mundtligen.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Hauy har nu udgivet sin Physik, som han har skrevet efter den første Consuls Ordre, i 6 Maaneder. Jeg havde ventet langt mere deraf, den er kun maadelig. Han har søgt at skille alt det, som er chemisk og mathematisk, fra Physiken, hvoraf Følgen naturligviis er, at denne Videnskab vorder en Samling af Fragmenter og ikke en Videnskab om Naturlovene. Efter min Mening maa Physiken deles i den mechaniske og den dynamiske, og i den sidste Deel maa ogsaa Chemien forekomme, forsaavidt den er Videnskab. Anvendelsen deraf er Kunst eller Metier, ligesaavel som den af Mechaniken. Hauy har nævnt mig et Sted med Berømmelse, for en Bemærkning, som jeg havde meddeelt ham.

I Biots Rapport, i Nationalinstitutet, over Galvanismus, er jeg ligeledes bleven nævnt med Berømmelse, uden at det dog har noget egentligt at betyde.

Lehmann beder Dem hilse; han boer sammen med mig, og vi forlade Paris sammen, for at gaae til Frankfurt, hvor vi skilles ad. Han gaaer til Göttingen, jeg ned ad Rhinen til Holland, hvorigjennem jeg tænker at passere i et Tidsrum af 4 à 5 Uger, og derpaa tager jeg over Bremen og Hamborg. Der træffer jeg atter Lehmann, som vil gjøre mig bekjendt med Meget i Hamborg, som før var mig ubekjendt.

Jeg tænker derpaa at reise over Land, som man kalder det, til Kjøbenhavn, hvor jeg paa Veien faaer Leilighed til at see mig om i nogle Kjøbstæder, som jeg oven bemærkede. Altsaa kommer jeg neppe hjem i de første 3 Maaneder. Da det uden Tvivl er fordeelagtigere at tage Pengene, som jeg behøver paa Reisen, i Frankfurt end i Paris, saa beder jeg Dem at lade mig give et Kreditiv paa et Huus der. Min Reiseplan sender jeg Dem med det allerførste.

Dr. Lehmann lader Dem spørge, om han, paa den Vei han tager, kan være Dem til nogen Tjeneste.

Deres Kommissioner ere deels udrettede, deels udretter jeg dem i disse Dage.

De viser mig saa mangfoldige Gange Deres Venskab, at jeg ikke kan takke Dem for hver især. Det er kun en ringe Deel af min Skyldighed evig at være med Taknemmelighed og Venskab Deres

Ørsted.

Til Samme.

Rotterdam den 25de November 1803.

De ventede maaskee ikke at see saa hastigt Brev fra mig, dateret fra dette Sted. Omstændighederne have foranlediget denne Ilen. En Landsmand, Hr. Wolfhagen fra Holsteen, ønskede at gjøre Reisen igjennem Holland i mit Selskab og jeg i hans, og denne Grund, hvortil endnu kommer den, at jeg kan spare en Deel ved at have en Reisekompagnon, har bestemt mig.

Da jeg har været foranlediget til i saa lang Tid ikke at sende min Dagbog, maa jeg dog meddele Dem Noget om mine Fata i de senere Dage i Paris. Med Thenard har jeg talt meget om den blaa Farve. Han har givet mig Prøver deraf

og har lovet i sin Afhandling, som snart vorder trykt i Annales de Chimie, at tale om dens Anvendelse i Porcellainfabrikationen. Guyton har jeg ofte besøgt og staaer i særdeles Naade hos hans gamle Madame. Med Hauy staaer jeg mig ligeledes godt. Han har meddeelt mig et Exemplar af sin Physik for Dem. Med de la Methérie har jeg ligeledes i de senere Tider gjort Bekiendtskab, idet jeg har overgivet til hans Journal mine franske Efterretninger om Ritters Forsøg. De kjender selv de la Methérie, det er unægteligen en Mand af Talent, men en ægte Franskmand i Alt, hvad der angaaer Philosophien. Han har givet mig sin Bog over Naturphilosophien i to Bind, for at omvende mig til sin for lang Tid siden gjendrevne Lære. Det Mærkværdigste af mit hele Ophold i Paris var, at jeg gjorde personligt Bekjendtskab med Fourcroy den sidste Dag. Anledningen dertil var, at Fourcroy i et Selskab havde sagt til vor Gesandt, at han gjerne saae, at jeg kom til ham. Dette erfoer jeg først, da jeg tog Afsked hos hiin, og altsaa blev intet Andet tilovers end endnu at besøge denne arrogante Herre, den sidste Dag jeg var i Paris, da det syntes, at Dreyer interessferede sig derfor. Han modtog mig som en Minister modtager en Klient og syntes at have anlagt Alt paa at dekontenancere mig; men lykkeligviis havde jeg tænkt mig saadant i Forveien, og altsaa lykkedes det ham heelt maadeligt. Det laa ham især paa Hjertet at sige mig, at han troede, at Chemien var i en bedre Tilstand i Frankrig end hos os. Dette tilstod jeg ham aldeles ikke; jeg svarede ham, at strengt taget var dette ikke rigtigt, da Chemiens Theori var ligesaa vel bekjendt hos os som i Frankrig, og, lagde jeg til, han kunde være overbeviist om, at de nordiske Chemister læste ligesaa vel og let hans système de connaissances, som de franske; men, forklarede jeg videre, det, som udmærker

Paris, er, at der gives her et langt større Antal af Personer, som forstaae Chemiens Manuel, efterdi man her har chemiske Skoler, hvilket jeg haaber ikke heller længe skal mangle os. For at give mig det Forhold tilkjende, hvori han troede, at vi stode, sagde han, „jeg anbefaler Dem at sende os flittigen Mineralier". Jeg svarede derpaa, at jeg havde den Ære at kjende den agtværdige Hauy meget nøie, og at jeg sikkert ikke skulde forsømme at meddele ham hvad Interessant, der forekom mig. De kan af denne Prøve omtrent slutte Dem til vor Samtale. Jeg søgte altid at være høflig, endog artig; men saa submis som Hr. Statsraaden nu er vant til at see sine franske Klienter, var jeg ikke, saa at en af hans Sekretairer, som var tilstede, betragtede mig med en særdeles Opmærksomhed. Fourcroy endte med at være mere artig, end han var i Begyndelsen. Han forsikkrede, at jeg udtrykte mig særdeles godt paa Fransk, og at han i Almindelighed havde bemærket, at de Danske tale dette Sprog med mere Klarhed end de Svenske. Han sluttede med at anbefale de franske Chemister til min Erindring, hvilket jeg finder bedre end at anbefale dem til at modtage Mineralier. Jeg haaber, at det ikke vil forundre Dem, at jeg saaledes har forsømt Fourcroy. Jeg kunde Intet vente af hans Bekjendtskab, paa en Tid da han er mere sysselsat med Statsforretninger end med lærde Arbeider, og desuden fordrer han den mest ubetingede Bistemning til Alt, hvad han siger. Jeg har hørt, at han har behandlet sine Kolleger i Nationalinstitutet fornærmeligt, fordi de vare af anden Mening end han over Sager, hvori han dog ingen Stemme havde, f. Ex. i Agrikulturen. Tyssier var engang af en anden Mening end Fourcroy over en indsendt Afhandling over Brand i Kornet og anførte derfor Resultater af ti Aars selvanstillede Forsøg, hvorpaa Fourcroy svarede ham

i den uhøfligste Tone, at han ikke troede det; ex hoc uno nosce omnes.

Dreyer har i de senere Dage viist sig udmærket artig imod mig og tog Afsked med mig i en saa hjertelig Tone, at det overraskede mig. Guilleaumau har ligeledes viist sig særdeles artig. At jeg jævnligen har besøgt Gørike, forestiller De Dem let. Hans aabne Retskaffenhed og hans muntre Lune gjør ham skikket til at være Manges Ven. Han lader Dem tusinde Gange hilse. Hos Clasßen har jeg været adskillige Gange, hos Carstensen een Gang efter Indbydelse. Det var en af de sidste Dage, da jeg var i Paris.

Med Fourmis har jeg havt adskillige Samtaler, hvoraf jeg her vilde meddele Dem Indholdet, dersom jeg ikke turde haabe snarest at komme hjem. Det samme gjælder ogsaa om det, jeg har seet hos Caron og Diel, i Fabriken i Sèvres ꝛc.

For ikke at trætte Dem med alle mine Afskedsvisiter og Arbeider i Paris, med min Reise og desl., vil jeg gaae lige til Brysfel, hvor et Brev fra Gregoire forskaffede mig en let Adgang til van Mons. Han optog mig med en saa forekommende Venskabelighed, at jeg ikke kan Andet end være særdeles tilfreds. Han kjender bedre end nogen anden fransk Lærd den tydske Literatur og vidste endog om mine smaa galvaniske Arbeider, om hvilke han talede paa en Maade, som jeg maa tilskrive hans Complaisance. Jeg maatte meddele ham en Notiz om de nyeste Opdagelser af Ritter. Han erindrer sig Dem med megen Agtelse og lader Dem hilse. Jeg har ligeledes i Brysfel lært at kjende vor danske Consul West, som udmærker sig ved sit Liebhaberi for Malerier og ved elskværdig Selskabelighed. Han anlægger en liden Samling af Malerkunstens Mesterværker, hvilken han agter at gjøre offentlig efter sin Hjemkomst. En Eremit af Rembrandt

og en Venus af Floris udmærke især denne Samling. Hovedet i det sidste Billede er det skjønneste Venushoved, jeg har seet. At en Deel af Brysfel er overmaade skjøn, at place de la liberté, forhen place royale, er et Mesterstykke af architektonisk Symmetri, at Brysfel har et ikke slet Theater, det behøver jeg ikke at sige Dem, som selv har været der. Formodentligen har De ogsaa der seet Billedgalleriet, som indeholder adskilligt Godt af hollandske Mestere, forsaavidt som Franskmændene have villet skaane det. Lokalet finder jeg skjønnere end det for det Pariser-Musæum. Det slette Veir gav mig kun liden Leilighed til at besee Egnen om Brysfel, som uden Tvivl er skjøn om Sommeren. Det physikalske Kabinet er ikke af nogen Betydenhed og bruges ikke mere, da Centralskolen, hvortil det hørte, er ophævet. Man opretter vel i det Sted et Lycée; men det synes ikke at gjøre megen Lykke.

Den 20de November gik hele Dagen bort med Reisen til Antwerpen, i en hollandsk Diligence, hvori 12 Personer placeredes. Den hele Indretning er beregnet for nederlandske Konstitutioner; thi min Reisekompagnon og jeg vare om Aftenen mere anstrengte, ja fortumlede i Hovedet af denne liden Tour, end af den hele Vei fra Paris til Brysfel. Til Antwerpen bragte jeg to Anbefalinger fra Gregoire, den ene til Præfekten, den anden til Toldvæsensdirekteuren Blutel. Denne Sidste viste mig megen Artighed og lod mig ved sin Søn føre om i alle de Billedgallerier, som der ere at see. Blandt de udmærkede Stykker, jeg der saae, var Billedet af Karrighed, i et gammelt Fruentimmers Skikkelse; man vilde sælge det for 60 Louisd'or, et Billede af Rubens forestillende en Faun, idet han finder Ceres, hvilket man holdt i 600 Louisd'or. Det første behagede mig mest ved sit Udtryk og ved Mesterens bekjendte Clair-obscur. Mærkværdigt er det dog, hvorledes i alle hol-

landske Samlinger de faa italienske Stykker tillokke Enhver, som ikke har forvænt sig, ved at see mere paa Detail end paa Hovedideen; nogle Malerier af Guido Reni, hvoriblandt en Magdalena, droge mig aldeles til sig. Det vilde være forgjæves at forsøge en Beskrivelse af dette Billede; jeg maa kun meddele Dem en Bemærkning, som vistnok ikke vil være Dem ny i sit Slags, men som dog fortjener at optegnes. I dette Billede har Pønitentinden en Bog for sig, der i en Afstand af et Par Fod paa det mest skuffende efterligner Virkeligheden, men den er frembragt ved et Par Penselstrøg; Rembrandts Eremit, som jeg saae hos West, har ogsaa en Bog for sig, men deri kan man med et Mikroskop læse et Par Kapitler af Bibelen. Dette er i det Mindste et godt Exempel paa nederlandsk Nøiagtighed.

Om Aftenen, om Middagen vilde jeg sige, spiste jeg hos Blutel og besøgte derpaa Komedien, om hvilken der ikke kan siges meget, da den hverken er meget god eller meget slet.

Den 22de afhentede den unge Blutel mig og min Reiseselskaber, for med os og en ung Spanier endnu at see Byens øvrige Mærkværdigheder; men vi vare i Dag ikke meget heldige; vi traf Ingen hjemme og kunde blandt Andet ikke faae Mairens Billedgalleri, som skal være fortræffeligt, at see. Raadhuset saae vi og der et Maleri, som forestiller Buonaparte, omringet af allehaande allegoriske Personer. Det er af en ung nederlandsk Maler, som nu er i Paris efter Consulens Begjæring; men det er ganske malet i den franske Smag og har Intet af Nederlændernes skjønne Colorit.

Den 23de og 24de tilbragte jeg med Reisen fra Antwerpen til Rotterdam over Breda. Jeg har ingensinde reist slettere; først bestod Diligencen i en ci-devant Kareth, som var forvandlet til en Diligence for 9 Personer. Hvorledes Luften i

en saadan tillukket Vogn maa være, forestiller De Dem let. En halvvoxen Dreng, som ellers var vant til Strabadser, fik ondt, og mange Passagerer fandt det tilsidst raadeligere at gaae, uagtet det regnede af og til, end at blive i dette Rum. Jeg var blandt de Sidstes Tal. Ved Middagstid vexlede Diligencen, og vi erholdt en anden, hvori man ikke kunde sidde opret, men hvor man vel fik Luft fra alle Sider. Det er derfor ret godt, at man ikke reiser om Natten med denne Post, men overnatter i Breda. Reisen fra Breda til Rotterdam er heller ikke saa slem som den fra Antwerpen til Breda. Jeg havde der Leilighed til at anstille Bemærkninger over Landet, hvorigjennem jeg reiste, og over Reiseselskabet. Dette var ret originalt. En hollandsk Skuespildirekteur spillede, som billigt, Hovedrollen deri. Han gjorde sig al mulig Umage for at forklare sig over sin Kunst for en fransk Officeer; men han vidste saa lidet af det Franske, at det faldt yderst vanskeligt. Saameget bragte vi ud, at Betalingen er Hovedsagen i Alt, og at denne bruges til derfor at leve godt. Officererne maae en fornuftig Skuespildirekteur, at sige en omreisende, vide at favorisere; derfor laane de ham Kaarder, Hatte, Soldater ꝛc. Borgerne bør betale Alt. Af alle Passagererne havde jeg helst ønsket at kjende nøiere en fransk Kjøbmand, som talede med Kundskab om de fleste Ting, uden dog at indlade sig nok, for at at man ganske kunde bedømme ham. Han viste ogsaa ved flere Leiligheder Gavmildhed, Medfølelse, Mod og andre ikke franske Dyder.

Her i Rotterdam fik vi ikke meget at see. Clasfens Anbefaling hjalp os ikke meget, saa at Adgangen til Fabrikerne her blev os næsten umulig. Vi forsøgte adskillige Steder at komme an; men i det Væsentlige fik vi Intet at see. I en Kirke, som vi her toge i Øiesyn, havde vi den Fornøielse ret at be-

mærke den hollandske Forsigtighed; da vi vilde gaae ud ad Døren, stillede vor Ledsager sig for os og bad os først at betale, førend han aabnede os Døren. Det samme Tilfælde havde vi ogsaa paa Farten over Mardyk. Da vi vare nær ved vor Bestemmelse, erklærede Skipperen os, at han ikke vilde bringe os iland, førend vi havde betalt. Dette var endda med den offentlige Post. Paa de andre Overfarter erfore vi siden det samme.

Leyden den 3die December 1803.

Den 26de reiste vi til Delft. Lykken føiede os saa vel, at vi i nogle Timer der bleve færdige. Jeg traf nemlig van Bemelen strax hjemme. Han hører til det Slags Folk, med hvem man ikke kan drive det vidt, men som dog vise al mulig Artighed. Han viste mig en Samling af physiske Instrumenter, hvori det mest Nødvendige fandtes, men hvor jeg egentlig intet Nyt saae.

Delft er meget rig paa Mindestene for berømte Mænd. I to Kirker finder man der Begravelserne af Hugo Grotius, Leuwenhoek, Cornelius de With, Admiral Trump, en Prinds af Oranien. Man seer overhovedet talrige Mindesmærker i Holland af de mange store Mænd, som dette lille Land har frembragt. Ovenfor har jeg forglemt at nævne Desiderii Erasmi Statue i hans Fødeby Rotterdam. Maaskee har De ogsaa bemærket den. Den indgød mig den Ærbødighed, som hiin Gjenfødelsesalderens store Mand fortjener.

Om Aftenen gik vi med Trækskøiten fra Delft til Haag, hvor vi endnu ankom tidsnok for at see den franske Komedie. Man fandt allerede her en god Deel hollandsk Taalmodighed ved Skuespillernes Feil, saa at man tilgav adskillige Uordener, som ikke turde arrivere i Frankrig. At Troppen her forresten

ikke hører til de slette, kommer vel deraf, at saa mange Fremmede og diplomatiske Personer opholde sig her.

Den 27de var det Søndag. Vi besaae derfor nogle Kirker. I de hollandske sadde Mændene med Hattene paa. Jeg undrede mig meget derover, da Hollænderne dog have været stærke Theologer og altsaa maatte have læst hos Paulus, at Mændene ikke maae bivaane Gudstjenesten med bedækket eller Qvinderne med blottet Hoved. Da de fleste Kirker her ere reformeerte, seer man kun lidet af Pragt der. Vi kjededes altsaa snart ved Kirkerne og kjørte til Schewening en, hvor vi havde Synet af den majestætiske Nordsø. Det var, efter halvtredie Aars Ophold paa det faste Land, mig paa en vis Maade nyt, og det saa meget mere, som Udsigten der er meget vid, og Øiet ikke falder paa Andet end den oprørte Sø og Skibe. Jeg gjenkaldte mig paa det mest levende Ewalds: „Du Danskes Vei til Roes og Magt, sortladne Hav" ꝛc. En anden Gjenstand, som meget interesserede mig i Haag eller rettere om Haag, var et fordums Lystslot maison de bois kaldet, hvor en stor Mængde af Malerier, til Hollands Historie henhørende, ere ophængte. Unægteligen har denne Republik været rigere end mange større paa store og mærkværdige Mænd. Jeg saae der et Portrait af Erasmus, som meget vel stemmede overeens med den Statue, jeg havde seet i Rotterdam. Hugo Grotius's Portrait fandtes ligeledes der, saavelsom den patriotiske Olden Barneweld's. Med særdeles Interesse saae jeg ogsaa der Portraiterne af Jean og Cornelius de With, bekjendte for deres Patriotismus og for den skammelige Maade, hvorpaa Pøbelen af Orangepartiet ombragte dem. En duelig Maler har, med den her sædvanlige Nøiagtighed, malet Enden af denne Rædselsscene. Den er saa barbarisk, at man har fundet det raadeligt at hænge et Gardin derfor. Jeg tog saa meget mere Deel i

denne Scene, da jeg, skjøndt paa en meget fjern Maade, kan regne disse Mænd i min Familie, idet min Faders Moder hørte dertil. I det egentlige Billedgalleri finder man ogsaa, af en berømt Dyrmaler, et allegorisk Billede, hvori Jean de With forestilles som en Svane i overnaturlig Størrelse, der dækker Holland med sine Vinger. Det Billedgalleri, som her findes, er først nyligen samlet, da de Franske havde borttaget, hvad man før havde. Nogle faa Italienere og et ikke ganske ubetydeligt Antal af gode nederlandske Mestere have gjort Begyndelsen, og man samler hver Dag mere. Hvad de Franske ikke have kunnet borttage, er en Sal, som en Prindsesse af Oranien har ladet indrette til Minde om hendes Mand. Det er en Art af Apotheose. I en Række af historiske og allegoriske Malerier forestilles Prindsen fra sin Fødsel til sin Død. Flere berømte Mestere, især Jordans, have arbeidet derved. Naar Dagen er klar, og man blot lader Lyset falde ind fra Kuplen, skal Oplysningen være herlig. Os var Dagen ei saa gunstig. En Sal med Mærkværdigheder af den hollandske Historie forekom mig ubetydelig. Den japanske Sal, hvor Alt er sammensat af virkeligt japansk og chinesisk Arbeide, er noget af det Prægtigste i sit Slags og særdeles fuldstændig. Naturligviis kan det kun betragtes som Raritet; men det har kostet et Par hundredetusind Gylden, siger man. Ved table d'hôte gjorde jeg Bekjendtskab med en ung Hollænder ved Navn Nolst, som talte med megen Iver for sit Fædrelands Literatur. Han var særdeles vel underrettet og var meget behagelig i Selskabet. Han gav mig Adresse til Astronomen Fos i Leyden.

Den 28de reiste jeg til Leyden, hvor jeg endnu om Aftenen traf Fos, men ingen Andre hjemme. F. gav mig et Exemplar af et lidet Skrift for Bugge og et for mig. Den 29de traf

jeg først Brugmanns, til hvem van Mons havde givet mig Brev. B. er ganske af mine Folk, fuld af Liv, uden Ceremonier. Inden 10 Minutter vare vi saa vel bekjendte, at han sagde mig, hvorledes jeg maatte behandle de andre Lærde der, for at have Nytte af dem. Blandt Andet viste han mig til Sandifort, som forestaaer Albinus's efterladte anatomiske Samling. De har uden Tvivl ogsaa seet denne Samling, der, formedelst Præparaternes Skjønhed, selv maa være Ikke-Anatomer interessant. Man har der et Fluidum til Præparaternes Bevaring, hvilket man holder hemmeligt. Man har i de sidste 30 Aar ei behøvet at forny det. Det physiske Kabinet, hvilket van der Eck viste mig, er ubetydeligt, og Professoren var heller ikke af de mest underrettede, fornemmeligen i den nyere Literatur. Den 30te gik jeg atter til Haag for at see det store pharmaceutiske Magazin og den dertilhørende Fabrik, hvilket Alt staaer under Brugmanns Opsigt og vistes mig med særdeles Omhyggelighed, da jeg havde et Brev med fra denne Mand.

Den 1ste Dec. viste Brugmanns mig sit Kabinet, der er saa rigt og saa vel indrettet, at det fortjener Beundring. Det er noget af det Skjønneste, jeg har seet, i sit Slags. Jeg lovede ham at sende ham nordiske Hovedpander til hans Samling.

Inden den 20de Dec. er jeg sikkert i Hamborg.

Deres hengivne Ven
Ørsted.

Til Samme.

December 1803.

Den 1ste December reiste vi til Haarlem, hvor jeg var saa lykkelig endnu at træffe Professor Mattiæ hjemme samme

Aften. Han førte mig strax til van Marum, med hvem jeg havde en lang Samtale over Ritters nyeste Forsøg. Van Marum er ingen Ven af Ritter og er især misfornøiet med hans dunkle Sprog. Imidlertid indlod han sig dog derover, og det blev aftalt, at vi skulde anvende et Par Dage sammen for at repetere de Ritterske Forsøg. Da v. M. ikke strax den følgende Dag havde Tid dertil, blev det aftalt, at jeg først skulde tage et Par Dage til Amsterdam og derpaa komme tilbage til Haarlem. Jeg tog derfor den følgende Dag til Amsterdam, i Selskab med min Landsmand og Mattiæ. Denne Sidste forskaffede os Entrée i en Koncert, som holdtes i felix meritis, hvor vi altsaa tilbragte Aftenen. De har sikkert selv seet dette Selskabs glimrende Koncertsal, der ved sin Størrelse og Form saa meget udmærker sig.

Den 3die besøgte jeg Rabeholm, en Landsmand, til hvem Hasler havde givet mig Adresse. Det er en forhenværende kjøbenhavnsk Student, der har givet sig til Handelen, og som nu er paa et Komptoir, som fører Navn af Weddike & Wendel, hvor Principalen er af dansk Extraktion. Mattiæ førte mig til Dr. Richter, Søn af den berømte Professor i Göttingen. Denne, som jeg ogsaa har kjendt i Paris, førte Wolfhagen og mig ind i det amsterdamske Huis, en Art af Klub. Vi besaae ogsaa sammen det amsterdamske Raadhuus, denne store og skjønne Bygning, som hviler paa 11,000 svære Pæle og overhovedet ved sin Kostbarhed og Pragt giver en Idee om Amsterdams forrige Rigdom. I Selskab med Mattiæ besøgte jeg ogsaa den agtværdige van Schwinden, der i Dag kun havde liden Tid tilovers, men som bad mig besøge sig oftere. Ved de faa Øieblikkes Samtale vi havde, saae jeg allerede Glimt af den Mand, hvis philosophiske Blik ophøier ham over næsten alle hans Tidsalders Lærde. En Antipode af ham fandt

jeg i Lawerenburgh, hos hvem jeg ligeledes var i Selskab med Mattiæ. Hos ham vilde man sikkert forgjæves søge om van Schwindens Liberalitet og omfattende Blik. Vor Samtale var ogsaa noget vanskelig, derved at Lawerenburgh hverken kan ordentligt Tydsk eller Fransk. Vi maatte hjælpe os derved, at jeg talte meget langsomt og distinkt Fransk, og Lawerenburgh svarede mig paa Hollandsk. Naar vi ikke ret forstode hinanden, tjente Mattiæ os til Tolk. Endeligen besøgte jeg ogsaa Dr. Deimann, med hvem jeg kun havde nogle Minuters Samtale, men hvorved jeg dog begyndte et interessant Bekjendtskab. Om Aftenen var jeg med Rabeholm og Wolfhagen i Komedie, hvor vi saae den hollandske Opera. Man kan ikke nægte det hollandske Sprog en vis Velklang, der maaskee gjør det mere skikket til Sang end det Tydske, uagtet det i philosophisk og æsthetisk Henseende forresten ikke kan sammenlignes dermed. Det er høist unaturligt, synes mig, at Hollænderne mere søge at efterligne det Franske end det Tydske. Jeg troede at være i en Pariser-Opera eller at høre Eleven fra et Pariser-Theater, saaledes kopierede de de Franske. Balletten var ikke slet.

Den 4de vare vi i Raadhuis med Rabeholm og om Aftenen i Koncert i Komediehuset. Jeg traf der den danske Consul Dull, der frygter for Intet saa meget som for at være de Danske til Tjeneste. Jeg erfarede af ham, at en Broder af Prof. Rahbek i Kjøbenhavn opholder sig i Amsterdam og er paa hans Komptoir.

Den 5te reiste jeg tilbage til Haarlem og besøgte van Marum endnu om Aftenen.

Den 6te og 7de anstillede jeg i van Marums Nærværelse de Ritterske Forsøg, med Ladningsapparatet. De lykkedes særdeles vel og overbeviste den vantro van Marum, hvis

Sandhedskjærlighed jeg iøvrigt maa give al Roes. Wolfhagen, Mattiæ, en Amsterdammer Kjøbmand van Dyk, og en Viinhandler Jungeling vare derved tilstede.

Med van Schwinden havde jeg ogsaa i Dag en ret lang og mig saare interessant Samtale, især over Videnskabernes nærværende Tilstand. Han dømmer derom med en Aandsfrihed, som jeg kun sjeldent har fundet hos saa gamle Lærde. Jeg var saa lykkelig at træffe sammen med ham i adskillige Ideer, og dette frembragte mellem os en Fortrolighed, som man ellers ikke saasnart opnaaer. Han gav mig til Erindring et Skrift af den berømte Knight, der har anstillet saamange magnetiske Forsøg. Knight havde givet det til Camper, Camper til van Schwinden. Han viste mig, blandt flere gamle Dissertationer, en, som var holdt i Leyden, i det 6te Decennium af det 18de Aarhundrede, over Volumensforandringerne, ved forskjellige Metallers Forening, hvilket Skrift skal indeholde Ting, som endnu ei ere bekjendte. V. S. beder Dem hilse paa det Venskabeligste, han erindrer sig Dem med udmærket Høiagtelse.

Den 11te var jeg med Wolfhagen og Rabeholm i Zaardam, hvor den russiske Keiser Peter den Første har arbeidet paa Skibsværftet. Vi saae det Huus, som denne store Mand havde beboet, en ussel Træhytte, ganske indrettet for en simpel Arbeider. Dette Sted er særdeles berømt for sin Reenlighed og for sin hele hollandske Nationalitet. Da det var en Søndag, havde vi megen Leilighed til at see Exempler derpaa. Vi gik i Kirkerne og saae der de unge Piger, klædte i deres Bedstemødres Dragt, med en Masse af Guld, som man ellers ikke mere finder anvendt til Prydelser. Det er meget vanskeligt at komme ind i disse Huse. Til Lykke kjendte Rabeholm en af Indvaanerne, til hvem han førte os. At beskrive den hele

Elegants, som der hersker, vilde være for vidtløftigt, jeg maa blot fortælle, at ved Døren ligge hvide Servietter, hvorpaa man maa træde, paa det at man kan see, at intet Spor af Smuds er paa Fødderne, førend man træder ind i Stuen. Byens Gader ere belagte med Muursteen heelt igjennem og skures flittigen.

Den 12te var jeg indbuden til Kaffe hos Deimann, som forekom mig mere vindig, end jeg havde ventet. Jeg besøgte ogsaa i Dag Sømandsskolen, hvor unge Matroser opdrages. Alt er der indrettet paa Sømaneer; man sover i Hængematter, som hver reder selv, man spiser Skibskost paa Træbrikker ꝛc. Det synes, at Eleverne dannes og underrettes ret vel der. Den botaniske Have saae jeg ogsaa i Dag; men formedelst Aarstiden var kun lidet deraf at profitere.

Den 13de reiste vi med Trækskøiten til Narden. Da den ordinaire Post ikke gaaer den korteste eller beqvemmeste Vei, da vi desuden vare to Personer, og Veirliget gjorde det yderst udmattende at reise om Natten, valgte vi hellere at tage videre med Extrapost. Vi vandt just ikke meget ved denne Beslutning. Den første Dag tilbragte vi fra om Morgenen Kl. 6 til om Aftenen Kl. 12 paa 8 Miil, og paa ingen af de følgende Dage naaede vi saa langt. De to sidste Dage, nemlig den 17de og 18de December, havde vi skrækkelig meget at udstaae af en skarp Nordenvind, paa de aabne Vogne; mit Ansigt var ganske opsvulmet deraf. Det var ikke muligt, hverken ved Drikkepenge eller noget andet Middel, at faae de træge Postilloner til at kjøre mere end en halv Miil om Timen, hvilket man der kalder Stunde halten. Den 18de om Aftenen ankom vi til Bremen.

Den 19de gjorde jeg Bekjendtskab med Dr. Heinecken og Dr. Treviranus. I den Sidste fandt jeg i Særdeleshed en

meget interessant Mand. Jeg underholdt mig en Deel med ham over den dyriske Magnetismus, hvorom han fortalte mig interessante Observationer. Saaledes som han forklarede mig Manipulationen, taber den alt sit Mystiske og egner sig virkeligen til physikalsk Undersøgelse.

Den 20de og 21de gjorde jeg Bekjendtskab med adskillige Andre, fornemmeligen med Dr. Olbers. Denne mærkværdige Mand arbeider mere og sover mindre end Nogen, jeg ellers kjender. Han har en udbredt Praxis, som nøder ham til at gaae ud om Morgenen Kl. 8; han holder Selskab eller gaaer ud om Aftenen, han anstiller astronomiske Observationer om Natten, og dog seer han sund og stærk ud. Jeg hører og, at han har mange Børn. En vis Dr. Pohlenstädt, af Wolfhagens Bekjendtskab, førte os i Raadskjælderen, hvor det ansees for en Begunstigelse at smage de bedste Vine. Det er overmaade gammel Rhinskviin, som udgjør Hovedsagen. Den kostbareste indeholdes i en Afdeling, som kaldes Rosen, den af anden Klasse i en Afdeling, som kaldes de 12 Apostle, efter dens 12 Oxehoveder. Hertugen af York og de andre engelske Officerer besøgte ofte dette Sted, da de vare i Egnen af Bremen. En anden Ven af Wolfhagen, en Dr. Oehlshausen, bragte os i den fornemste Klub her, hvilken fører Navn af die Erholung. Jeg havde kun kort Tid at være der og fik altsaa ikke Leilighed til at see Andet end en Deel af det ret smukke Lokale. Ved Dr. Treviranus blev jeg indført i det herværende Musæum, et Institut, der meget kommer overeens med Athenéerne i Paris, men som dog synes at have endnu mere Udstrækning. Man har dertil en Samling af Naturalier, som ikke er slet, og en Samling af physiske Instrumenter, hvoriblandt Plader til et Voltaisk Apparat, af en udmærket Størrelse. Adskillige af Stadens Lærde holde Forelæsninger der.

Den sidste Aften i Bremen tilbragte jeg hos Dr. Heinecken, hvor adskillige Venner af Naturvidenskaberne vare indbudne, deriblandt var en Prof. Martens, som skal være en udmærket Botaniker. Han klagede, som ogsaa mange andre Lærde, over Kjøbenhavnernes Efterladenhed i at skrive. Han var især utilfreds med Prof. Wahl, som han dog synes selv at have stødt for Hovedet ved paradoxe Udtalelser.

Den 22de forlod jeg, i Selskab med Wolfhagen og en Hr. Lorent fra Hamburg, Bremen og ankom den 23de om Aftenen i Haarburg. Den 24de gik vi over Elben, halvt paa Iis, halvt i Iisbaade. Overfarten var temmelig lang, og først hen imod Middag ankom vi i Hamburg. Jeg gik strax hen at søge Dr. Lehmann, som jeg ventede at træffe her; men han var til min Bedrøvelse endnu ikke ankommen.

Den 25de besøgte jeg Domherren Meyer, til hvem Gregoire havde givet mig et Brev; han indførte mig om Aftenen i Harmonien, en Klub, hvor der gaves en skjøn Koncert. En Demoiselle Lacroix, fra det franske Theater, udmærkede sig ved sin skjønne Stemme og en Hr. Romberg ved sin Styrke paa Violoncellen.

Den 26de besøgte jeg Hr. von Eyben, dansk Gesandt her, da jeg vidste, at han gjerne saae, at jeg som reisende Dansk kom til ham. Jeg var der siden om Middagen, med en Conferentsraad v. Qvalen, Justitsraad Albrecht, to Officerer v. Qvalen og nogle Fruentimmer. Af Gesandtens Kone hørte jeg mange haanlige og ufornuftige Domme over det danske Sprog. Det er ubehageligt at høre, hvorledes de fleste Holstenere ikke ansee Danmark for deres Fædreland, ikke lade nogen Leilighed gaae forbi til at vise deres Had mod Alt, hvad der er Dansk. Lehmann har den gode Idee, at Enhver, som vilde være Embedsmand i Holsteen, skulde lære Dansk, og Enhver, der vilde an-

sættes i Danmark, skulde lære Tydsk. Dette vilde uden Tvivl meget forene begge Nationerne. Hos Schmeißer aflagde jeg ogsaa i Dag et Besøg og fandt hos ham den artigste Modtagelse. Han syntes at være meget tilfreds med mit Skrift over Winterl, hvilket dog maaskee var blot Complaisance. I hvorom al Ting er, saa har jeg Grund til at være meget tilfreds med, at han har lovet at skjænke mig ret meget af sin Tid, medens jeg er her. Imorgen Formiddag gaaer jeg til ham og skal spise hos ham til Middag.

Jeg agter at blive her endnu en otte Dages Tid, eller rettere til jeg faaer Brev fra Dem; thi jeg behøver endnu nogle Penge for at reise til Kjøbenhavn.

Jeg glæder mig nu til snart at samles med Dem, i Deres Selskab udvikle og prøve mine Ideer og maaskee ofte, i Deres Selskab, arbeide til Videnskabens eller Fædrelandets Nytte. Jeg arbeider for nærværende Tid, i mine Fritimer, hyppigt paa en Afhandling over Ufuldkommenheden af vore nærværende chemiske Kundskaber. Hvad jeg har, er endnu kun Fragmenter; men jeg seer, at Materien er uendelig rig og tillader Udviklinger, der ikke kunne være uvigtige; Arbeidet vil være stort og fordre megen Læsning; thi uden at have paany læst Baco og Kant og uden at have gjennemstuderet adskillige klassiske Physikere, f. Ex. Crawford, kan jeg ikke udgive det. Jeg har med dette Skrift en saa omfattende Hensigt, at jeg ikke uden den strengeste Kritik vil lade det see Lyset. Jeg haaber især at profitere af Deres Kritik, hvilken Deres Venskab sikkert ikke vil nægte mig.

Med inderligt Venskab og Høiagtelse

Ørsted.

Til J. P. Mynster.

Kjøbenhavn den 27de August 1805.

Da jeg nyligen besøgte Professor Müller, bad han mig sige, om jeg ikke vidste en dygtig Recensent for Øhlenschlägers*) Digte. De forestiller Dem let, at jeg nævnte Dem, baade fordi jeg vidste, at vor Ven saa inderlig ønskede det, og fordi jeg i Sandhed ikke vidste Nogen, af hvem jeg troede, at vi kunde vente en Bedømmelse derover med den Indsigt og Upartiskhed, som af Dem. Müller har derfor bedet mig at anmode Dem om, saasnart Deres Tid maatte tillade Dem det, at levere en Recension over Øhlenschlägers poetiske Skrifter, til de „lærde Efterretninger". Jeg haaber, at De, for den gode Sags Skyld, gjør Alvor af Deres Forsæt. Jeg glæder mig allerede til, at dette Arbeide vil drage flere efter sig, og det Gode saaledes faae en Ven mere, der høit taler dets Sag.

Øhlenschläger har skrevet mig til fra Hamborg, da han stod i Begreb med at reise derfra. Han lader Dem paa det Kjærligste hilse. Min Broder og hans Kone lade Dem ligeledes hilse.

Deres hengivne

H. C. Ørsted.

Til H. C. Ørsted.

Kjære Ven!

Efterdi De dog eengang har paataget Dem Underhandlingen angaaende Recensionen over Oehlenschlägers Digte, saa haaber jeg, De ikke fortryder paa, at jeg endnu engang uleiliger Dem

---

*) Oehlenschläger skrev i yngre Aar sit Navn med Ø., og denne Skrivemaade har Ørsted fulgt i dette og et af de tidligere Breve.

i denne Anledning. Jeg vil strax tilstaae Dem, at min Hensigt ikke er mindre end at undskylde mig for dette Arbeide, uagtet jeg dog, skjøndt paa en anden Maade, har bestræbt mig for ikke at svige vor fælleds Vens Tillid. De maae ikke troe, at denne min Undskyldning kommer af nogen Slags Magelighed, tvertimod har jeg, saasnart jeg kunde, meget alvorligen tænkt paa Recensionen, ogsaa begyndt den, men — Feilen ligger nu i mig eller i Tingen, eller, som jeg troer, i begge Dele — overbeviist mig om, at det er mig umuligt paa denne Maade at levere Noget, som kan nogenledes være fyldestgjørende. Jeg finder ikke, at noget af Digtene er som Kunstværk i det Hele forfeilet, og hvad jeg kunde erindre derimod, var kun, at nogle Partier syntes mig svagere; dette kunde jeg ledsage med nogle enkelte Anmærkninger om Steder, som ikke havde behaget mig, men disse ere saa enkelte, at endog kun faa af dem vilde lade sig bringe under een Kategorie. At charakterisere Oehlenschläger som Digter, vilde vistnok være for tidligt; i philosophisk Henseende at indlede, commentere og bedømme hans Digte vilde, som Oehlenschläger selv har sagt, blive til en vidtløftig Afhandling, om jeg end havde troet mig istand dertil. Imidlertid troer jeg, at en Recension var mulig, hvori saa meget af alt dette, som passede efter Tid og Omstændighed, blev udført med faa men sikkre Træk, men jeg er tillige overbeviist om, at dertil vilde udfordres en saa fuldkommen videnskabelig Indsigt, og et saadant Mesterskab i den kritiske Kunst, som jeg desværre erfarede, jeg ikke var i Besiddelse af. Da jeg altsaa kun saae mig istand til at levere en ubetydelig Annonce, og dog ikke syntes at vilde indskrænke mig dertil, erindrede jeg mig til Lykke Holbergs Ord, at hvad der klinger slet i solut Stiil, det kan være kostbart i Vers; jeg oplod derfor min Mund i Vers til Oehlenschläger, og disse Vers sender jeg i

Dag til Rahbek, saa de formodentlig snart ville findes i Tilskueren. De vil see, at jeg efter fattig Evne har søgt miscere utile dulci; De vil tillige see, at hvad jeg har givet, ret vel kan passere for en Recension, skjøndt Formen ikke vil tillade, at den indrykkes i lærde Tidender blandt andre satte og fornuftige Recensioner. Jeg troer altsaa, saa vidt jeg har formaaet, at have opfyldt, hvad jeg har lovet, kun gjør det mig ondt at have opholdt Prof. Müller saa længe. De vilde vel have den Godhed at hilse ham fra mig, og bede ham venskabeligen undskylde dette, da jeg dog intet bestemt Løvte har givet, just fordi jeg først vilde see, om jeg kunde holde det. Undskyld selv den Uleilighed jeg volder Dem, hils alle Venner, og erindre med Venskab

Deres

J. P. Mynster.

Spiellerup den 11te October 1805.

Til Samme.

Spiellerup den 10de Juli 1806.

Med Tak for Laan — og for sidst — sender jeg Dem hermed Schleiermachers Monologer tilbage. De havde megen Ret, da De fandt S. deri laborerende af den aandelige Hovmod; thi egentlig er Skrivtet kun for Publicum aflagte Confessions om Forfatterens Fuldkommenheder; han beder egentligen kun, alle Bogens Sider igjennem, den Bøn, at Gud vil lede ham i Fristelse, paa det at han kan vise Verden et lysende og skinnende Exempel. Ligesom han anseer det ham tilfaldne Lod for dette, at han skulde være den personificerede Sædelighed, saa driver han ogsaa den moralske Betragtning indtil at ansee selv Saligheden for en Dannelses-Anstalt, og veed, at dersom han engang havde drevet det til at være uddannet og fuldendt,

saa kunde han ikke mere bære Livets Byrde. Jeg har endnu meget mere imod denne Bog, som jeg ikke nu har Leilighed at sige, men mig synes, at S. herefter, som efter flere af hans Skrivter, ikke er ganske fri for at høre til de af vore Tids=forvandte, om hvilke Fichte taler — mit halber Philosophie und mit ganzer Verworrenheit. Med alt dette er der dog meget Interessant deri, som unægtelig er udsprunget af en ædel, dyb og fri Natur.

Saa meget derom. Jeg haaber, efter Deres Løvte, at see Dem hos mig, da vi vel ville faae Leilighed at tale mere om deslige og andre Materier. Min Hilsen til Deres Broder og Svigerinde.

Deres
J. P. Mynster.

Til Oehlenschläger.

Kjøbenhavn den 13de September 1805.

Jeg oversender Dig hermed et Brev, som er blevet ind=leveret hos Schubothe. Jeg frygter rigtignok, at det kommer fra Schack=Staffeldt og altsaa ikke er Postpengene værd; men da det muligen dog kunde komme fra nogen Anden, sendes det Dig herved.

Dit korte spørgsmaalsrige Brev har jeg modtaget og rigtig gjemt, men kan i dette Øieblik ikke finde det igjen. Saa meget husker jeg, at Du vilde vide, hvad Folk og Recensentere sige om Din Bog. Alle fornuftige, ja endog kun skikkelige Folk rose den. Werfel har derimod forebragt Noget imod den i Skilderiet; men jeg har ikke læst det. Saa meget veed jeg kun, at det Alt er indbefattet i et Brev fra Poeten i Aabenraa, og at efter Alt hvad jeg har hørt, giver han sig

slemme blotte Sider. Din Aladdin læses især med megen Iver. Professor Müller har spurgt mig til Raads om, hvem han skulde lade recensere Dine Digte, og jeg har raadet ham, naturligviis, til at begjære det af Mynster. Han bad mig at anmode ham derom, hvilket jeg og strax gjorde. Desuagtet har Mynster endnu ikke lovet det, men blot skrevet mig, at han vilde gjøre et Forsøg derpaa; han saae vel, at Menneskene havde bestemt ham til Din Recensent, det kom nu an paa, om Guderne havde gjort det samme.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Faaer jeg snart mere Manuskript til Reinecke Fos? Tænker Du paa vor philosophisk-poetiske Nytaarsgave? Paa disse to Spørgsmaal ønskede jeg et Svar og det i et eget Brev; thi de, Du skriver til Christiane, faaer jeg kun sildigt, dog uden hendes Skyld; men Circulationen gaaer ofte noget langsomt. — Jeg har nu, med Hertugens trevne Tilladelse, indgivet Ansøgning om Professuren i Physiken, dog stoler jeg paa Intet, før jeg har det i Haanden, og det er saameget rigtigere, da det er lidt nok, naar jeg virkeligen har det.

Skriv mig nu snart til fra Halle, hvorledes Du lever og fornøier og beskjæftiger Dig, hvorledes Steffens og hans Hanna befinde sig, om Steffens har noget Skrift under Trykken o. s. v. Her er da saamange Spørgsmaal, at jeg tør haabe, at jeg intet bliver Dig skyldig. Bliv Du mig nu kun intet Svar skyldig.

Min Broder og Din Søster og min Søster lade Dig hilse og bede Dig hilse Steffens og hans Kone. Hils dem ogsaa fra mig, som saa gjerne personlig vilde have hilset dem, og siig Steffens, at jeg dog med det Første skal prøve, om jeg ikke kan aftvinge ham et Brev.

Din

H. C. Ørsted.

Halle den 2den Novbr. 1805.

Kjære Hans Christian!

Jeg kjender Dit Venskab for mig, og den Iver, hvormed Du tager Dig af mine Sager, som om det kunde være Dine egne, er jeg overbeviist om; jeg er derfor ogsaa vis paa, at Du ikke med al Din Daad har endnu kunnet bringe Tingen istand til Afsendelse. Jeg begriber ogsaa, at Din Taushed reiser sig af den Beslutning: Du vil ikke skrive, førend Du kan lade mig Alting vide; men den Beslutning er ikke ret, kjære Ven; som Commissionær har Du fuldkommen Ret, men ikke som Ven; thi fra Vennen glæder mig et Brev, om det saa fra først til sidst er tomt for Alt, hvad der angaaer den borgerlige Interesse. Jeg sendte Dig et langt tætskrevet Brev for lang Tid siden, er det ret, at Du saa ganske har ladet det ubesvaret. I frygtede for, at jeg ikke skulde skrive, naar jeg kom ud, nu skriver jeg, men Svaret udebliver. I Dit sidste lille Brev blev jeg ikke meget trøstet, det var et Distraktions-Brev. Du havde kastet mit Brev bort, og Alt, hvad der egentlig stod i, var, at Werfel havde gjort Nar ad Aladdin i Kjøbenhavns-Bladet. Det lod ikke til, som Du dengang vidste noget om mit Stipendium, da det dog allerede var besluttet, at jeg skulde have det, og Du kom hos Collin. Betragt ikke disse Bebreidelser anderledes, min Ven, end et Udbrud af Bedrøvelse, fordi jeg saa lidt kan underholde mig med min forrige daglige Omgangsven. Sophie har heller ikke ladet høre en Linie fra sig. Er det Ret?

Her sender jeg Dig endnu et Par Stykker af Goethe til Prometheus (hvorom Du heller ikke har meldt et Ord). Det rimede kan Du sætte mellem de andre rimede paa et passende Sted; de to metriske kan Du lade ende Samlingen af de Goetiske Digte.

Tre Akter af Hakon Jarl ere færdige.

Jeg har skrevet et langt Brev til Christiane og kan derfor ikke nu fortsætte længer, Du fortjener det heller ikke. Et lyrisk Stykke, Hjemvee, har jeg givet Rahbek til Charis, der kan I see, hvor jeg længes efter Jer. Send mig nu Alt, hvad jeg har bedet om. Mynsters trykte Digt i Tilskueren ønskede jeg mig ogsaa. Jeg begriber i dette Øieblik meget godt Baggesens Bøn til mig fordum om at sende ham Noget, der kunde illudere ham i literarisk Tilværelse — paa et Sted hvor intet dansk Løv rører sig. Dengang lod jeg ham vente forgjæves. Speil Du Dig i mit Exempel og handl bedre.

Hils min Fader og siig, at det blot er min Venten paa et endeligt Svar fra Regjeringen, som gjør, at jeg endnu ikke har skrevet ham til.

Gud velsigne ham og Jer alle mine kjære Venner. Hvor ofte ønsker jeg mig i Eders lille huuslige Kreds paa Vestergade. Jeg læser Don Quixote i denne Tid for at illudere mig i min forrige Tilværelse. Bed Sophie, at hun dog endelig skriver mig langt og omstændeligt til, af min gode Anders kan jeg ikke forlange det. Hvorledes lever han den sjeldne elskede Ven? Bugner han endnu under Forretninger?

— — — — — — — — — — — — — — — — —

I ere grumme mod mig Allesammen. Er Bull i Kjøbenhavn eller hvor? Ak, jeg har jo spurgt om Alting i mit første ubesvarede Brev, hvad kan det da hjælpe at igjentage Spørgsmaalet.

Svar! Svar! Svar!

Din

Oehlenschläger.

Til Oehlenschläger.

Kjøbenhavn den 28de December 1805.

Lutter literaria kan jeg dog ikke skrive Dig i Dag, skjøndt jeg sidste Gang lovede det. Og sandt at sige takker jeg Gud derfor; thi vi ere saa fattige i denne Henseende, at der kun er lidet at sige. Dog skal Du denne Gang ikkun vorde besværet med een oekonomisk Efterretning, nemlig den, at Du kan faae 250 Rd. anviste i Leipzig, naar Du vil.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Nu en anden Historie. Bogbinder Møller har taget sig den Frihed, at udgive Dine Nytaarsvers under Dit Navn. Jeg har først faaet dette at vide i Dag og har desaarsag talt med ham og skjældt ham glubsk ud; men hvad der ellers er ved at gjøre, har jeg ikke betænkt endnu. Han beraabte sig paa, at Du ikke havde sendt ham det tredie Ark; men herpaa har jeg svaret, at han skulde have hentet det hos mig, og at det kun var hans egen Forsømmelses Skyld, at han ikke havde faaet det.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Professor Treschow har siden Din Afreise udgivet to Bøger, en under Navn af Indledning til Philosophien, den anden betitlet philosophiske Forsøg. Vidste jeg en passende Leilighed, vilde jeg sende dem til Steffens, for Løiers Skyld. Jeg finder det nemlig løierligt nok at see, hvorledes han, efter bedste Evne, gaaer parallel vor Tidsalders største Tænkere, dog saaledes at han kryber i Støvet, medens de svæve i Ætheren, og desuagtet hvert Øieblik gjør Udfald paa dem, hvis Flugt han krybende søger at følge. Hans Foredrag er yderst kjedsommeligt, omtrent saaledes som det kunde sømme en Rektor i Christiania at exponere Begreberne for sine Skolarer.

Regimentschirurg Saxtorph har skrevet Antikritik, hvorpaa han nu maa have arbeidet over 6 Maaneder. Den er

derfor ogsaa desto længere, men ynkelig at læse, undtagen paa et Sted, hvor han klager over, at jeg har bedømt ham efter mine Grundsætninger og ikke efter hans egne.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Vi længes her stærkt efter Din Hakon Jarl eller Oluf Trygvesen. Over Duetten mellem Sagen og den Danske, i Dine Breve, have vi moret os overordentlig. Det er Skade, om man ei viser Manden selv den.

Lehmann er paa en Reise til Kiel, for at have Opsigt med et Magazin af danske Fabrikater, som skal være der under Omslaget. Han har ligget over 14 Dage paa Paketbaaden i Sigte af Kjøbenhavn. Han bliver borte i adskillige Maaneder.

Vor største Mærkværdighed er, at nu, da Arveprindsen er død, og Ligvognen ikke kan komme ud ad Vesterport, graves denne dybere, for siden igjen at udfyldes, saasnart Ligfærden er forbi. Denne Operation koster 3000 Rd. Saaledes at forandre Porten efter Vognen er uden Tvivl en fri Efterligning af en eller anden af Schildbürgernes vise Foranstaltninger.

Mine Forelæsninger over Chemien besøges meget stærkt i Aar, saa at ikke engang Alle kunne faae Plads. Disse Forelæsninger besøges ogsaa af fem, sex Damer. Du forestiller Dig let, at jeg for deres Skyld, ikke gjør nogen Forandring i mit Foredrag. Trykningen af min Lærebog begynder strax efter Nytaar.

Din Søster har været i Arbeide med at skrive et Brev til Dig i Dag; men det er ikke blevet færdigt, fordi hun har faaet Besøg. Hun, saavelsom Albertine og Anders hilse Dig paa det Kjærligste. Gjerlew har nu været nogen Tid her og har fortalt os meget om Dig og Steffens. Han beskriver nu sin Reise i Italien.

Strax efter Nytaar skal jeg fortælle Dig, om vor poetiske Literatur i Anledning af Aarskiftet har faaet nogen vigtig Tilvæxt.

Tag nu denne Gang til Takke med de Nyheder, jeg har kunnet sammenbringe; thi Posten vil gaae, og sandt at sige har jeg heller ingen flere.

Din inderlig hengivne

H. C. Ørsted.

Til Samme.

Kjøbenhavn den 10de Marts 1806.

„Du Øienskalk!

Drag først Bjælken ud, som er i Dit eget Øie, og see da vel til, at Du uddrager Skjæven af Din Broders Øie." Over denne smukke bibelske Text ønskede jeg at holde Dig en grundig Prædiken, dersom jeg ikke var for doven dertil. Jeg vil derfor nøies med at give Dig de Materialier, som falde mig ind. Du klager over, at jeg først langt om længe og paa en ubeqvem Maade, har skaffet Dig Dit Stipendium. Jeg har allerede svaret Dig, at jeg ikke ret vel kunde skaffe Dig det paa anden Maade end igjennem en offentlig Kasse, fordi Du ingen Fuldmagt (det er at sige ostensibel Fuldmagt) havde sendt mig. Desuagtet forlanger Du atter Penge, uden at sende mig et saadant Par Ord, der satte mig i Stand til at hæve dem uden Qvaklerier. Af Din Fader har jeg nu faaet de 100 Rd., og det andet Hundrede skaffer jeg Dig ved en Kjøbmand, hvem jeg har givet en Anviisning paa den Altonaer Bank derfor. Denne maa af Dig konfirmeres, paa en Maade, som jeg skal melde Dig i Postskriptum; thi endnu veed jeg det ikke selv. Du taler om, at Du faaer sjeldent Brev. Betænk, hvor længe Du har ladet Kjæreste og Fader og Søster og

mig vente paa Efterretning fra Dig, saa at de have været i den største Uro, og tilsidst jeg med, uagtet jeg omtrent gjættede Aarsagen. Desuden har det moret mig meget at see, at Du den 5te Februar skynder paa mig af alle Kræfter, men siden henlægger Brevet til den 16de, fra hvilken Dag mange af Dine Breve ere. Og for at sætte Kronen paa Værket, pakker Du dette Brev i en Pakke, som skal gaae med den agende Post, og som altsaa er dobbelt saa længe underveis som Brevposten. Din Pakke kom derfor først hertil den 5te eller 7de Marts, altsaa en heel Maaned efter, at Du havde skrevet det Brev, hvis Indhold jeg saa flux skulde udrette.

Du spørger mig om Prometheus. Jeg mener, jeg har allerede svaret Dig fuldstændig nok derpaa. For det Første nemlig, at det blev mig umuligt, trods al anvendt Umage og trods Stephan Hegers Iver, at faae en Forlægger dertil, og for det Andet, at Dine senere Bestemmelser kom for silde, for at deraf kunde gjøres Brug til dette Nytaar. At Reinecke Fos er kommen ud, har jeg ikke alene bestemt sagt Dig, men tillige udført alle mig desangaaende givne Kommissioner. De tre Exemplarer, jeg skulde sende Dig, maae nu have ligget meget over een Maaned i Halle. Jeg har ligeledes fortalt Dig i Anledning af Reinecke Fos, at jeg maatte betale Popp de tre ikke akkorderede Exemplarer. Det er mig ubegribeligt, at Du ikke skulde have faaet det Brev, hvori jeg beretter Dig det, førend Du forlod Halle. Jeg troer endog, det var det samme, hvori jeg fortalte Dig om Bogbinder Møller.

Idet jeg nu, efter min individuelle Følelse, har brugt Mund nok, har jeg tillige besvaret Indledningen til dit Brev, samt Nr. 1 af Hovedposterne.

Nr. 2. Listen paa Din Gjæld skal jeg see at have komplet, naar jeg næste Gang skriver Dig til, hvilket snart vil skee.

Nr. 3. Din Hakon er hos en velrekommanderet Affkriver, hvem jeg har givet de strengeste Instruxer. At jeg læste den strax, saasnart jeg saae den, forestiller Du Dig vel. Her kom endnu den qvalificerende Omstændighed til, at jeg skulde holde Forelæsninger den Dag og maatte extemporere dem, med Hovedet fuldt af Hedendommens og Christendommens Kamp. At Rahbek ikke kunde faae nogen Dag, i lang Tid, Leilighed (?) til at forelæse Hakon Jarl, at Heger ikke turde, og at han skaffede Rosing i sit Sted, det vil Du uden Tvivl faae udførligt berettet i andre Breve. Den gjorde meget Indtryk paa os Alle, skjøndt Rosing ikke med Lethed kunde læse Skriften; men desuagtet læste han, som Du let kan tænke, godt. Han var meget indtagen deraf.

Nr. 4. Om Reinecke Fos er besvaret oven. Jeg maa kun føie til, at to Exemplarer af Götz v. Berlichingen fulgte med.

Nr. 5. Velends Saga er ikke trykt og skal ikke blive trykt eller overladt Nogen uden nærmere Ordre, det forstaaer sig. De Göthiske Smaadigte skal Du faae med den agende Post.

Det glæder mig, at Fichte endnu erindrer mig. Hils ham fra mig. Weiß beder jeg Dig hilse meget venskabeligt fra mig; thi vi have staaet paa en meget fortrolig Fod sammen. Da jeg kjendte ham, havde han vel meget Magistervæsen, men var for Resten fortræffelig.

Du spørger om Striden mellem Heiberg og Lehmann jun.*) Den kom deraf, at Callisen vilde, at der skulde holdes en tydsk Forelæsning paa det chirurgiske Akademi. Grunden dertil var, at det er et Institut, hvor Holstenerne ligesaavel som Danske ere forpligtede til at tage Underviisning, og at det vilde være en Lettelse for de fattige Holstenere, som kom herover, uden at forstaae Dansk, at de dog kunde besøge een Fore-

---

*) En yngre Broder til den tidligere omtalte Lehmann.

læsning, medens de lagde sig efter Landets Sprog. Callisen havde før læst paa Tydsk, men siden hans Afgang havde Ingen villet. Nu skrev Heiberg et meget hæftigt Avertissement i Dagen mod Callisen (Winkler, veed Du, har skrevet samme Sted mod Jøder). Ved samme Leilighed skrev han mod dem, som havde samlet Underskrifter paa en Ansøgning om at faae en tydsk Forelæsning ved Akademiet. Herved var Lehmann fornærmet, og han svarede meget godt paa Heibergs Avertissement. Anders havde havt sine Fingre lidt deri, det nægter jeg ikke. Jeg var neutral, af gammelt Venskab; men jeg har selv sagt Heiberg, at jeg ikke billigede hans Adfærd. Han er, som Du ofte selv har mærket, et Menneske uden moralsk og intellektuel Takt.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Den 15de Marts. Da Du i et af Dine ældre Breve har yttret, at Du ogsaa ønskede, at Stephan Heger skulde høre Hakon Jarl, saa inviterede Din Søster og min Broder ham og hans Kone en anden Aften. Winkler var der med; thi Du havde skrevet ham til, at han skulde høre Stykket med, men uden at tale noget derom i Dine andre Breve. Heller ikke havde Du sagt i Winklers Brev, at det skulde holdes hemmeligt. Iøvrigt er Sagen saa lidet hemmelig, at man, allerede før Stykket ankom, hos Comestabili havde fortalt mig, at det var kommet til Theaterdirektionen.

Endnu Et, Hr. Confusionsraad! Du skriver mig til, at Du blot af Klogskab havde begjæret, at Rahbek skulde læse Dit Stykke, og desuagtet taler Du i Brevet til Fru Rahbek om, at hun skal see mit Brev. Det har kostet mig Kunster, at unddrage mig fra at vise hende det.

Dit Stykke er endnu hos Afskriveren; men jeg venter at

faae det i Morgen. Det skal da strax komme i Grevinde Schimmelmanns Hænder.

At jeg har biet to Postdage med at svare Dig, er aldeles ikke min Skyld; thi først i Dag har jeg faaet Vexelen, som jeg her indeslutter.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Jeg kunde ei faae Vexelbetalerens Bopæl at vide; thi man sagde, at man aldrig skrev anderledes til ham end: An Herrn Herschel David Cohen, abzugeben in Europa. Du finder ham vel nok i Berlins Adressekalender.

Kun maa jeg bede Dig at skrive jo før jo hellere til det Altonaer Bankcontoir, at Du har bemyndiget mig til at udstede en saadan Anviisning; thi ellers kompromitteres jeg.

Hvad nu endelig mig selv angaaer, saa lever jeg ret vel. Mine Forelæsninger ere stærkt besøgte i Vinter. Jeg havde fra Begyndelsen over 60 Tilhørere og endnu efter 4 Maaneder over 40. Gud give kun, at de vare bedre Betalere. Disse Forelæsninger besøges ligesaavel af Fruentimmer som af Mandsfolk, dog har jeg kun fem Fruentimmer. Som Indledning til disse Forelæsninger gav jeg i de tre første Timer en Oversigt over Forskjellen mellem den ældre og den nyere Naturvidenskabs Tilstand. Disse tre Timer vare offentlige. Mit Auditorium kunde ikke nær rumme Alle, som vilde komme, og jeg vandt meget Bifald. Naar jeg kun var i Stand til at bringe Luftballonerne til den Fuldkommenhed, at jeg nu og da kunde gjøre en Lystreise til Dig og være nogle Dage sammen med Dig, saa feilede Intet til min Lykke. Jeg forbliver Din hengivne Hans Christian Bravkarl*) Dig til Trods.

---

*) Et Navn, Ørsted gav sig selv som Barn, og som hans Venner senere i Spøg benyttede.

Kjøbenhavn den 13de Mai 1806.

Kjære Adam!

Jeg har, for nogle Postdage siden, faaet et Brev fra Dig, uden Datum, hvori Du skriver, at naar jeg 14 Dage fra Dato skrev Dig til, kunde mit Brev træffe Dig i Weimar. Det havde nu vel været sikkrest strax at skrive, da jeg ikke kunde vide, hvor gammelt Brevet var; men jeg maa tilstaae, at min gamle Efterladenhed fik Overhaand, og at jeg opsatte at skrive Dig til i 8 Dage. Derpaa reiste jeg ud til Manthey, som nu boer paa Brede, hvilket han med et Interessentskab har kjøbt, og havde blot den Hensigt at blive der en Dag, men blev der flere. Nu er jeg nyligen kommen hjem og tør ikke opsætte længere, skjøndt jeg i Dag ikke faaer Tid til at sige Dig Alt. Hovedsagen er dog Hakon Jarl. Om den er meget at sige. Med hvor megen Interesse Dine Venner have modtaget dette Sørgespil, veed Du. Da jeg nogle Dage efter at have leveret Stykket til Grevinde Schimmelmann, var der igjen, mærkede jeg, at hun ikke med behørig Lethed kunde læse Manuskriptet, og at hun kun havde læst den ene Akt. Jeg talte til hende om, hvor fortræffeligt jeg havde hørt det oplæse af Rosing, og søgte at foranledige hende til at lade sig det forelæse af ham; men da hun ingen ret Lyst dertil yttrede, tilbød jeg mig at læse det, og jeg troer, at jeg skilte mig ganske vel derved, da jeg næsten kunde Stykket udenad. Da jeg til min Forundring mærkede, hvor aldeles ubekjendt den nordiske Mythologi var hende, fortalte jeg hende, imellem Akterne, Et og Andet om vore Forfædres Tro og Skikke, just det, som jeg vidste, vilde gjøre hende det Følgende forstaaeligere. Jeg mærkede ogsaa snart, at dette formerede hendes Interesse. Hun fandt Stykket fortræffeligt, men sagde derhos, at hun, efter sin

Individualitet, gjør mere af Aladdin. Hun sagde, at hun ønskede, at Foersom skulde læse det, dersom jeg ikke troede, Du havde noget derimod. Jeg erklærede, at Foersom var Din Ven, og at Du neppe vilde have noget derimod, hvorhos jeg tilbød mig at levere ham det ene Exemplar, hvilket skete. Han har læst det med den meest levende Enthusiasme. Jeg har ogsaa læst det for Brøndsted og Koes, saavelsom for nogle andre Venner, som vide at sætte Priis derpaa; men jeg har ikke ladet Nogen faae det tillaans. Din Christiane har tilkjendegivet Misfornøielse hermed, da Du vilde have det holdt hemmeligt; men jeg tør vel sige, at hele Byen vidste om Stykkets Tilværelse, før jeg oplod min Mund derom; men nu da det var bekjendt, syntes mig, at det var billigt, at Mennesker, som besjæles af den meest levende Interesse for Dine Arbeider, nød dem, naar jeg kun ikke udsatte Dig for, at Stykket kom til at cirkulere og det saaledes kom i Uværdiges Hænder. Dog, jeg opholder Dig med Smaating, her er noget Vigtigere. I Dit Brev til Grevinde Schimmelmann har Du naturligviis ikke ligefrem sagt, at Du ønskede, at hun skulde indlevere Stykket til Theaterdirektionen; indirekte har Du derimod tydeligt nok sagt det og gjort det end tydeligere ved at lade hende faae det dobbelte Exemplar. Desnagtet maa jeg sige Dig, at hun sikkert har misforstaaet Dig; thi Theaterdirektionen har endnu ikke faaet det. Give hende det tydeligere at forstaae, har jeg ikke vovet; thi, sæt at hun derved fandt sig generet, vilde det kun skade; og jeg troer næsten, at hun vilde føle det ubehageligt at indsende Stykket in forma. Men vilde hun indirekte give Anledning til, at det blev spillet, og f. Ex. levere Hauch det til Gjennemlæsning, da turde maaskee Følgen blive, at de gjorde Komplimenter for hinanden. Han kunde forsikkre, at det var et Mesterstykke; men at han, som kjendte Theatret saa vel, ikke fandt det muligt at

opføre det o. desl. Kort, han kunde give hende Snak for Pengene. Jeg beklager, at jeg ikke før har tænkt herpaa. Jeg vover ikke at gjøre noget i denne Sag, førend jeg har hørt fra Dig. Maaskee finder Du paa noget Klogere, end alle vi Andre. Mit Forslag er, at dersom der intet Fordeelagtigt var decideret, før jeg erholdt Dit Svar, skulde jeg bringe det Exemplar, jeg har ladet forfærdige for min Broder og mig, til Hauch og fortælle ham, hvorledes Du havde hidsendt Stykket til Dine Venner, blot med den Hensigt at gjøre det offentligt, uden at indlevere det til Theaterdirektionen; men at vi, som ansaae det for en Skat for vor Skueplads, havde raadet og overtalt Dig til at indsende det ꝛc. Er Du ikke fornøiet hermed, saa siig, hvorledes Du vil have det, og vil Du i den Anledning have Noget sagt til Grevinde S. saa tvivl ikke paa min Beredvillighed. Jeg vil endnu engang forinden aflægge et Besøg hos hende og see, hvad jeg kan udrette, uden at vove paa at fordærve Sagen. Det lange Ophold, som alt dette foraarsager, har iøvrigt intet Skadeligt; thi for nærværende Tid er Kjærulff ene Censor; men man venter snart, at Rahbek kommer med. Før næste Vinter kan det dog ikke spilles.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Du spørger, om jeg er bleven Professor. Nei endnu ikke; men jeg troer at være nærmere derved end nogensinde før. Maaskee jeg alt er det inden een Maaned.

Dog, det er silde. Jeg maa slutte. Vær paa det Kjærligste hilset.

Din
H. C. Ørsted.

Kjøbenhavn den 13de Juni 1806.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Den Resolution, Du har fattet, selv at indsende Dit Stykke, glæder mig. Jeg anseer den aldeles for den rigtigste

og vilde ikke have faldet paa nogen anden, naar ikke hele Familien havde gjort mig fortumlet i Hovedet med deres Ophævelser. Jeg troer virkelig, at Bakkehuset er lidt misundelig paa mig, for den Fortrolighed Du havde viist mig ved at sende mig Stykket. Er dette ikke Tilfældet, saa er det simpelt Kjærlingevæsen. Nok er det, at man har gjort forunderlige Fordringer paa mig. Iblandt Andet har man taget det ilde op, at jeg ikke kunde tvinge Schimmelmanns til at lade sig Dit Stykke forelæse af Rosing. Jeg burde ikke underholde Dig med deslige Ting; men jeg er nu fortrædelig og dobbelt fortrædelig, fordi man ikke tør sige mig det selv, men sladdrer omkring, for at bringe mig det paa tredie Haand. For omtrent 14 Dage siden begjærede Christiane Stykket, for at Rahbek kunde læse det, da han, som hun sagde, var tilbøielig til at indlevere det. Jeg gav hende Stykket; men det blev aftalt, at vi intet Skridt skulde gjøre, forend vi havde faaet Dit Svar paa mit sidste Brev. Nogle Dage efter erfarede jeg imidlertid i Byen, at det var indleveret. Dit Brev er altsaa paa en vis Maade kommet for silde. Jeg har imidlertid leveret det til Rahbek, som vel vil gjøre Dig Regnskab for, hvad han videre har foretaget sig. Det er mig nok, naar Du af alt det seer, at jeg ikke har gaaet udenfor den Kommission, Du havde givet mig. Jeg er overbeviist om, at alt det, jeg har at klage over, er Misforstaaelse og Svaghed, og jeg beder Dig derfor ikke videre at lægge det paa Hjertet.

I denne Sommer bliver jeg da endeligen vel Professor, dersom jeg skal troe bestemtere Løfter end dem, jeg nogensinde før har havt. Det er endog muligt, at jeg er det inden een Maaned. Forresten bliver det ved det Gamle, kun at min Lærebog gaaer noget raskere frem. Dens chemiske Deel har faaet en ganske ny Inddeling. Først afhandler jeg alle Phæno-

menerne, som om de virkeligen havde deres Grund i Sammensætninger og Adskillelser, derpaa viser jeg, i en anden Deel, at de egentligen beroe paa Kraftfordelinger, og i den sidste Deel søger jeg at opdage de Kræfter, hvorfra alle disse Phænomener hidrøre. Jeg har heri taget Astronomien til Mønster, idet denne først afhandler Himmellegemernes Bevægelser saaledes, som de synes at være, i den sphæriske Deel, derpaa saaledes som de virkeligen ere, i den theoretiske, og endeligen søger jeg Aarsagerne i den physiske. Saasnart Lærebogen er trykt, skal jeg tilsende Dig den, hvis Du vil.

I een Henseende har jeg at begiære Tilgivelse, kjære Ven. Jeg skulde have sendt Dig Din Oversættelse af de Göthiske Smaadigte og Tilskueren med Mynsters Digt til Dig. Nu er det for sildigt, da det maatte gaae med den agende Post og altsaa neppe vilde komme til Weimar, før Du var derfra. Du har Aarsag til at være vred for denne Forsømmelse; men jeg lover Dig, at Du ikke oftere skal have at klage over en saadan. Jeg vilde dog have lagt Mynsters Digt i Brevet i Dag; men Schultz vilde ikke lade mig faae den Tilskuer, og selv veed Du, at jeg ikke holder den. Om jeg end skal afskrive det selv, skal Du faae det med næste Post.

Bliv ved at leve vel, og at elske Din

H. C. Ørsted.

Kjøbenhavn den 5te August 1806.

Saa overvældet jeg end i Dag er med Kommissionsbreve, saa maa jeg dog lade Dig den Nyhed vide, at min Fader har kjøbt Roeskilde Apothek for 14,000 Rd. En anden Nyhed er, at jeg nu forestilles til at vorde Professor, da Becker er gaaet af.

Iøvrigt kan jeg ikke Andet end bevidne Dig min inderligste

Glæde over det saa særdeles venskabelige Forhold, hvori Du har staaet til Göthe. Jeg seer, at Alt, hvad Du ønskede at finde hos denne store Mand, er opnaaet. Din Omgang med Fichte har skaffet mig paa en vis Maade en dobbelt Nydelse; thi jeg fik just Efterretningen derom, da jeg læste de herlige nye Skrifter, hvormed han har beriget vort Aarhundredes Literatur. Jeg har læst en Deel deraf for Din Søster, som ret godt kan følge hans Gang. Dersom det var muligt at helbrede hende for en vis Hypochondri, som Du veed, at hun nu og da falder til, og som vel tildeels grunder sig i hendes Sygelighed, men dog langt mere i en ikke ganske tilfredsstillet Trang til noget Høiere, saa vilde Fichtes rene Aand udrette det. Ved et Sted, som talte om denne Trang til det Høiere og om den Følelse, et ædlere Væsen maatte have, naar den blev utilfredsstillet, brast hun uvilkaarlig i Taarer; thi det var hendes eget Væsen, som var afbildet. Et Fruentimmer med hendes Sjæl er virkeligen langt mindre lykkelig end vi, som ikke nær saa meget, ved udvortes Forhold, hindres fra at omfatte Alt, hvortil vor Sjæl stræber.

Din Fader og Søster og Svoger og min Søster hilse Dig. Vær paa det Hjerteligste omfavnet af Din

H. C. Ørsted.

Dresden den 31te August 1806.

Kjære Broder Ørsted!

Du har Ret, jeg skjænder virkelig for meget paa Dig, og skjøndt jeg ikke troer, Du est saa ganske uskyldig ved alle Leiligheder, endskjøndt Du godt forstaaer at prokurere Din Sag, saa seer jeg dog ved alle Leiligheder, at Du er og forbliver den gamle Hans Christian, Bravkarl, som Du var i dit 3die Aar.

I Dag skalst Du min Salighed heller intet Knurrebrev faae; det var svoret og stukket.

Det rører mig, naar jeg tænker derpaa, at vi To, som saa mangen fortrolig Aften gik Arm i Arm og aabnede vore Gemytter for hinanden, som i Grunden paa de sidste Aar vare de eneste egentlige Fortrolige, som kun sloges engang imellem ved overordentlige Leiligheder (exempli gratia ved Afskeden), at vi nu saa sjeldent udøse vore Hjerter for hinanden.

Dette Brev er ikke til offentlig Læsnings Brug i Familien; det vil jeg sige Dig forud.

Meget deraf er det, som f. Ex. hvad jeg nu fortæller. Jeg havde været en Maanedstid i Dresden og boede sammen med min danske Landsmand Provst Engelbreth som Mand og Kone, da endelig Brøndsted og Koes kom. De have nu atter været borte i en fjorten Dage, med Engelbreth paa en Reise i Riesengebirgene, hvorhen jeg ikke gad og ikke vel kunde følge dem, da jeg havde meget at bestille, nemlig at slutte min Oversættelse af Aladdin og at skrive Baldur hin Gode og Thors Reise, paa det Engelbreth kan bringe det med sig til Kjøbenhavn. Disse Arbeider ere nu alle færdige og fuldendte. Det egentlig eneste, men og særdeles interessante, Huus, hvor jeg kommer, er Appellationsraad Körners. Det var Schillers fortroligste Ven; han har i adskillige Aar boet hos Körner og skrevet sin Don Carlos paa hans Viinbjerg udenfor Dresden. Det er en Mand med det hjerteligste Gemyt, som Bravheden leer ud af Øinene. Hans Huus er Musernes Sæde. Hans Kone har i sine unge Dage været meget smuk og meget talentfuld; hendes Søster, Mademoiselle Stock, er en fortræffelig Malerinde; jeg har endnu Ingen seet, der formaaer at bringe den Effekt frem ved Pastelfarven som hun. Hellige Billeder

af Rafael, Guido Reni og Caracci har hun kopieret. Hans Datter, Emma, er en ret elskværdig Pige, hun maler hver Dag paa Galleriet og har bragt det vidt over Dillettanteriet, endskjøndt hun naturligviis kun er kommen til Kunsten paa denne Maade.

En Pleiedatter der i Huset, Julia, synger fortræffeligt; Körner og hans Datter synge ogsaa, og hver Tirsdag er der Concert der i Huset af Liebhavere.

Denne Familie gjør meget af mig, som jeg overalt maa tilstaae, jeg frygter for at blive et forvænt Barn, da jeg, hvor jeg kommer, unter uns gesagt, er særdeles vel lidt. — Jeg har forelæst Aladdin og Hakon Jarl hos Körners.

En Maler von Kügelchen og Kaaz har jeg lært at kjende; de forraade i deres Personlighed meget Genie; endnu har jeg ikke seet deres Arbeider.

Kügelchen blev engang forliebt i en Froken; Faderen sagde, naar han havde skaffet sig en stor Formue og havde ladet sig adle, skulde han faae hende. K. gik til Rusland; Lykken var ham gunstig, i et Par Aar fortjente han 40,000 Rubler, lod sig adle, kom hjem og holdt sit Bryllup.

Jeg har i disse Dage lært at kjende en Literatus Adam Müller; han holder Forelæsninger her over Philosophiens Sammenhæng med Mathematiken, har ogsaa allerede udgivet et Bind Forelæsninger über die deutsche Wissenschaft, hvori det dog forekommer mig, som der var mere Stænk af Talent og Ideer end Plan og Sammenhæng; han kjender Dig fra Berlin og holder meget af Dig.

Jeg har endnu af Billedgalleriet kun studeret den tydske og nederlandske Skole; den italienske vil jeg gjennemgaae med Koes og Brøndsted. Disse gode Venner stikke endnu i den terroristiske Periode til op over Ørene. De have viist mig

en Recension af en Herr N. N. (jeg har glemt hans Navn) over Sanders Lazareth eller Hospital, og endskjøndt jeg har tilkjendegivet min Utilfredshed dermed, saa vil det dog neppe lykkes mig at kunne holde Trykningen tilbage. Det ærgrer mig, at saadan noget Skidt, som Sanders Hospital upaatvivlelig er, skal faae Grund til at klage over ungdommelig Uartighed. Stykket selv bliver slet ikke recenseret eller sat fra hinanden i sin Jammerlighed fra Kunstens Side. De umoralske Motiver blive blot drøftede og corrigerede, og det paa en Maade, som dog hundrede Gange bedre allerede er skeet af Andre mod Andre. En saadan Recension maa jo dog skrives i en forstandig Hensigt; hvilken er nu dennes? Ingen anden end at sige: Professor Sander er en Æsel. Naa Herre Gud! det veed vi jo alt; og de Andre ville visselig af denne Recension ikke vorde overtydede derom; man vil raabe paa Magtsprog og Ungdomskaadhed. Hvad der meest ærgrer mig, er den Apotheose til mig, hvormed Alting ender. Dersom de dog vilde lade mig ude af Spillet. Jeg har fast sat mig for herefter aldrig mere at polemisere negativt. Jeg vil ikke sige: I skrive Skidt; men jeg vil skrive Godt og deraf lade dem selv drage Conclusioner af mine Præmisser. At leve i en behagelig Omgivning af Mennesker er en Fornøielse, som Ynglingen overseer og foragter, men som Manden skatter, fordi den vedergvæger ham.

Forresten respecterer jeg Koes's og Brøndsteds fortræffelige Hoveder og solide Kundskaber; lad dem bruse ud; vi Andre have ogsaa bruset, og jeg skammer mig, naar jeg tænker paa alle de eensidige Domme, som Steffens i sin Ruus forledede mig til, besynderlig den over Schiller. Jeg har nylig igjen læst hans Wilhelm Tell og finder, at det er eet af de fortræffeligste Stykker, der er digtet; det fornøier mig, at Rahbek

har indseet det; thi dette Stykke staaer virkelig langt over Jomfruen af Orleans, die Braut von Messina (der i mine Øine er et maadeligt Produkt) og selv over Wallenstein (som dog er noget for bredt og magert og pretentionsfuldt).

Jeg har besluttet at reise med K. og B. til Paris og saaledes at besøge Frankrig først; det er i alle Henseende bedre; thi der er meget uroligt i Italien nu, og det er jo ogsaa bedst at gjemme det Bedste til sidst. Desuden convenerer det ogsaa min Reiseplan at reise tilbage gjennem Tydskland igjen. Jeg fik for et Par Ugers Tid siden et Brev fra Christiane, hvori hun selv kommer mig imøde med det Forslag at reise endnu et Aar. Ole Hieronimus Mynster havde talt med hende og sagt, at det var et Offer, hun burde gjøre Fædrelandet. I dette Brev fik jeg ogsaa at vide, at mit Stykke var antaget, skjøndt endnu ikke officielt; hun skriver, at jeg skal have 500 Rd., og derimod har jeg Intet. — Nu er det dog vel afgjort?

Brøndsted fortæller mig, at mine Digte ere gaaede meget meget vel af, at han har talt med Schubothe, som grinede i Skjægget og var vel tilfreds med Affætningen; at jeg kunde være vis paa, enten jeg vendte mig til Brummer, A. Seidelin eller Schubothe, saa vilde de alle 3 give mig 10 Rd. for Arket af mit næste Bind; dette fornøiede mig meget at høre, da jeg af en Efterretning fra Dig (freilig for et halvt Aar siden) maatte troe, at hele Oplaget var blevet liggende.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Lev vel kjære Broder! Send mig nu saa snart som muligt det nye Creditiv.

Din

Oehlenschläger.

Hils alle Venner! De faae Breve næste Gang.

Til Oehlenschläger.

Kjøbenhavn den 20de Sept. 1806.

Hav Tak for Dit sidste Brev. Det har i mange Henseender fornøiet mig. Den Lykke, der ledsager Dig paa Din Reise, glæder mig uendeligt. Jeg er overbeviist om, at Du, hvor Du kommer frem, vil finde ædle Venner og kjære Bekjendtskaber, især da Du, som Du selv siger, har antaget andre Grundsætninger over en vis Deel af Selskabeligheden. Du vil sikkert finde Alt bedre, naar Du kommer hjem, end Du havde formodet. Dit Navn nævnes nu overalt med den meest afgjorte Agtelse, og naar Publikum har været vant til endnu et Par Aar at kalde Dig en stor Digter, vil deres Tal, der ansee Dig for den største, blive langt mere overveiende. Dette behøvedes, naar ikke de Gamle skulde ansee Dig som et ungt Menneske, af urimelige Prætentioner. Dette troer jeg er Aarsagen, hvorfor Du fandt Dig saa lidet opbygget i vore talrige Cirkler her hjemme. Dit Ønske, at faae Titel af Professor, troer jeg kunde vel sættes igjennem; men Prinds Christian er i Holsteen og kommer neppe hjem i Vinter. Jeg troer desuden, at det var bedre, at henvende sig umiddelbart til Kronprindsen selv. Den Grund, at Du paa Reisen vilde have Nytte af en saadan Titel, er god nok synes mig, til at undskylde Ansøgningen. Iøvrigt skal jeg vel tale med Harbou og paa min egen Regning udspørge ham om, hvad han vil, og hvad Prindsen kan udrette. Naar jeg taler med Schimmelmann, skal jeg ogsaa tale til ham derom, det forstaaer sig i mit eget Navn. Det skader ikke, at han er forberedt derpaa. Maaskee finder man, ved nærmere Eftertanke, endnu paa flere Maader at beforbre denne gode Gjerning. Jeg er da nu virkeligen bestikket til Professor i Physiken og skal examinere til Philosophikum. Jeg skal ligeledes examinere til pharmaceutisk og

medicinsk Examen. Jeg faaer herved den Fordeel, at kunne stifte en physisk Skole i Danmark, hvortil jeg sikkert haaber at finde nogle talentfulde Personer blandt de mange unge Tilhørere, jeg nu faaer. Jeg nødes nu til at flytte ud fra de Værelser, jeg hidtil har beboet, og blot at indrette dem til physisk Kabinet. Jeg har derfor leiet mig et ret smukt Logi i Bredgaden Nr. 201 & 202, hvorhen nu mine Breve adresseres.

Baggesen er her. Han kommer meget i min Broders Huus. Han gjør meget af Dine Digte, især af St. Hans-Aftens-Spillet og af Aladdin. Det Gammelnordiske er han ingen Ven af og kan ikke lide de mange gamle Ord, Du optager, og endnu mindre vil han vide af de gamle Former. Kort, der var meget at skjændes med ham om; men Villien synes at være god. Han vil tilskrive Dig en poetisk Epistel. Din Søster arbeider ei ganske uden Held paa at omvende ham til Göthe. Han føler allerede, at Meget i hans Domme over denne store Digter kom af personlige Forhold. I ethvert Tilfælde maa man tilstaae, at Baggesen i Omgang er meget interessant, naar man kun ikke bringer ham til at dømme om den nyere Philosophi og Poesi. Han er virkelig svag i den Henseende, saa at han ofte ivrer mod Noget, blot fordi det kommer fra de ham forhadte Personer, skjøndt han ved andre Leiligheder bifalder det Samme, naar det ikke er ledsaget med et Navn.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Hils Koes og Brøndsted.

Din

H. C. Ørsted.

Den 1ste Marts 1807.

Kjære Broder H. C. Ørsted!

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Derimod seer jeg gjerne, at Du og Christiane og Sophie og Karen Margaretha sende mig mine vigtigste Breve tilbage (paa en kort Tid), at jeg kan deraf uddrage alle Slags forglemte Ting i min Reise. Det er freilig grusomt, selv at forlange sine Breve tilbage; men om en Maaned skal I have dem igjen.

Paa en Nytaarsgave til næste Aar, hvori de Goethiske Digte og Velents Saga komme, maae vi ogsaa tænke i Tide.

Dersom Schubothe med det Første skulde gjøre et nyt Oplag af mine Skrifter, saa maa jeg gjennemsee dem først, og saa maae de trykkes med samme Typer, som Seidelin nu vil trykke de nordiske Digte.

Christiane har givet mig en god lille Stikpille, fordi jeg ikke har skrevet; hils hende og siig, at mit Forsvar vil komme vældigt, og at hun vil fortryde sin Bebreidelse.

Hvad Du skriver mig om Baggesen glæder mig. Det er en Has! Du burde ogsaa sende mig mit trykte Svar.

Jeg skriver atter paa noget Stort for nærværende Tid — naar det kommer, saa kommer det.

Hvad siger Professor Sander til det Baggesenske Svar. Jeg tænker de godt Folk ærgre sig over, at jeg bliver saa billig; thi det var dog det eneste Sted, hvor de før kunde komme mig tillivs. De levede da ogsaa ganske alene af at spille Billighedens Rolle.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Jeg gaaer her flittig i Comedien og fornøier mig især over Talma i Théatre français, over Vaudevilletheatret og over den store Opera. Imod de franske Skuespillere kan vore,

nogle Faa undtagne, gaae hen og hænge sig, naar dem lyster, især Damerne, hvilke ere at ansee som plumpe Køer, imod Pariserinderne.

Jeg fornøier mig ret over det franske Væsen og finder ogsaa megen Behag i de Forsøg, de gjøre i deres Kunster, som Malere f. Ex.

Forresten nyder jeg Billedgalleriet og Billedstøttesalene i deres hele Fylde. Hos Minister Dreyer har jeg været; det er en artig Mand; Legationssecretær Guilleaumau er et meget elskværdigt og forekommende Menneske; hos Classen har jeg ogsaa været. For Resten leve vi uden Omgang med Andre end med en tydsk Dr. Klinger. Fr. Schlegel var her for kort Tid siden, men gjorde just intet behageligt Indtryk paa mig; han læste nogle Digte for mig ret vakkert. Han sidder for Resten endnu i Katholicismus til op over Ørene. Jeg fik igaar en Invitation at besøge Fru Stael-Holstein, en Dags Reise fra Paris, hvor begge Brødrene F. og A. W. Schlegel ere, hvilken jeg med det Første tænker at gjøre Brug af. For Resten arbeider jeg gjerne fra om Morgenen Kl. 8½ til 4½, hvorpaa jeg gaaer hen at spise et godt Maaltid Mad, spadserer lidt i Palais royal og gaaer tit i Comedien, ogsaa i Tuilleriehaven naar Veiret er godt. Jeg har et herligt Sujet til en Tragedie; Planen er færdig i Hovedet, og jeg tænker snart at begynde derpaa. Nu veed Du Alt. Send mig Penge, saa snart som muligt, og en vidtløftig Beskrivelse om Baggesen.

Din O.

Til Oehlenschläger.

Kjøbenhavn den 10de April 1807.

Jeg har nu i adskillige Postdage foresat mig at tilskrive Dig, men har hver Gang faaet Hindringer. Jeg maa da nu

lade Dig vide, at jeg har besørget Dig to hundrede Rigsdaler anviist, hos Generalconsul Classen.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Du glemmer vel ikke i saa Henseende at skrive til Schimmelmann; man gjør i hans Huus bestandig meget af Dig. Send kun snart Din Reise herhid. Der findes let en Forlægger, naar kun Værket er der. Jeg har talt med Adskillige; men de opsætte bestandigt at sige deres endelige Mening, eftersom de mene, at der er Tid nok til Betænkning. Iøvrigt er der neppe nogen Tvivl om, at Seidelin jo tager det, og uden Tvivl beqvemmer han sig vel til at give 12 Rd. for Arket. Med Trykningen af Dine Digte gaaer det vel langsomt; men det gaaer dog. — Hvad Winkler skriver Dig om Dit Brev til Baggesen, skal Du ikke anslaae altfor høit. Siden Du er reist bort, have Dine Arbeider ikke ganske kunnet finde det chirurgiske Akademies Bifald. Feldtskærerne finde ikke Din Smag fiin nok. I Hakon Jarl har deres anatomiske Skarpsind opdaget adskillige Platheder, f. Ex., at Thora kalder Karker: „forvorpne Træl", og mange andre grove Feil, som jeg har glemt. Du husker selv, at Winkler slet ingen Smag fandt i Din Vaulundur. Det Eneste, jeg har hørt fornuftige Folk dadle i dette Brev, er, at Versene ikke ere saa velklingende, som Du formaaer at gjøre dem. Jeg tilstaaer, at denne Dadel forekommer mig at have nogen Grund, uagtet jeg finder en Malm og nordisk Klang deri, som jeg ikke vilde bytte bort for hundrede Baggeseners bløde og betydningsløse Velklang. Du har i de senere Tider oftest valgt Versearter, som falde de herværende Øren fremmede, og som Ingen, uden nogen Øvelse, kan læse godt. Jeg raader Dig, at Du ikke benytter disse, hvor Du finder et Valg muligt og ikke troer Versearten aldeles bestemt ved Ideen, som udtrykkes.

Med Baggesen staaer jeg bestandig paa en meget spændt Fod, endskjøndt jeg lever udvortes fredeligt med ham. Det smerter mig ofte i mit Inderste, at en Mand, som er født med saa mange Talenter, saa aldeles mangler al Charakteer og Sammenhæng som han. En uslere Smigrer kjender jeg ikke end ham. Der gives neppe en Dag, hvor han ikke skifter, ei blot Meninger, men Sindelag, adskillige Gange. Denne rene Fluiditet er det, som gjør, at han saa let bøier sig i alle Former, men at han aldrig, gjennem et ordentligt Arbeide, kan vedligeholde en fast og klar Form. — Steffens har været her nogle Dage. Man havde i Sinde at ansætte ham her; men da man gjorde det til Kondition, at han ikke maatte læse, saa opgav han de ellers ikke ufordeelagtige Vilkaar, man tilbød ham. Jeg har levet adskillige herlige Dage med ham, blandt Andet nogle Dage i Spiellerup, hos Præsten Mynster. Baggesen har havt fat paa ham og sagt ham, at han frygtede, Du maatte have indtaget Steffens mod ham; men Steffens svarede ham ganske oprigtigt, at netop det Modsatte var Tilfældet. Baggesen vedblev dog at gjøre forfærdelige Komplimenter for Steffens. Han vil med Fandens Vold og Magt omvende sig til den nyere Poesi og har allerede i sin Gjenganger foreslaaet os adskillige nye physiske Afguder, som han mener skulde være bedre end Oldtidens Guder. I Stedet for at see det Levende og Guddommelige i Naturen, vil han gjøre Physikernes Skeletter, som vi kun udskille for siden at see Alt i Eet, til Guder, uden at betænke, at et Skelet, om det end blev levende eller dog kom til at bevæge sig, ikke blev Andet end et Gespenst.

Noget Nyt, som det var værd at tale om, i vor Literatur, veed jeg ellers ikke. Skulde man tale om Noget, saa maatte det vel være den nye literariske Tidende, som Guldberg, Rahbek og Schulz i Kiel skulle udgive paa Holsteensk, for at

gjøre Tydskerne bekjendte med vor Literatur. Min Broder og jeg ere ogsaa indbudne til Medarbeidere, hvilket vi modtage, fordi Kronprindsen tager sig af dette Institut.

Vær paa det Kjærligste hilset fra Din Søster, min Broder, Steffens, Mynster og fra Din

Hans Christian.

Hils Koes og Brøndsted.

Til Samme.

Kjøbenhavn den 18de April 1807.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Baggesens Gjenganger forfølges stærkt, af anonyme Personer, i „Dagen". Hermed følger et Par Prøver. Et, som er meget bedre end nogen af disse, har jeg seet i Manuskript. Det angriber især Baggesen for den Uforskammethed, han har havt ved at ville gjøre Dig til sin Thelemachus. Jeg har ikke Tid at skrive Dig mere i Dag. Lev vel. Hils Koes og Brøndsted.

Din

Hans Christian.

Til Samme.

Kjøbenhavn den 23de Juli 1807.

Den Pakke af Breve, som Du formodentligen har afsendt fra Paris i Midten af Juni Maaned, modtog jeg den 15de Juli. Palnatoke læste jeg strax selv og forelæste den derpaa for Anders og Sophie, som hørte den med stor Fornøielse, hvorpaa jeg ufortøvet tilsendte Rahbek den. Jeg kunde ikke sende den i den Konvolut, Du havde medsendt, fordi Du, efter at have forseglet den, havde oprevet den paa en saadan Maade,

at den ikke mere kunde bruges. Dette skriver jeg Dig kun, for at hindre, at Du ikke paany skal være ubillig imod mig. At Du har været det, da Du sidst tilskrev mig om Penge og tog Attest af Brøndsted, paa at Du havde afsendt Brevet 2c., vil Du uden Tvivl have erfaret og seet, at Feilen enten maatte ligge hos Classen, som da maa være meget uefterrettelig, eller hos Dig, som maaskee, efter at have ladet de anviste Penge henstaae nogle Maaneder, har begjæret dem paa en Maade, som om Anviisningen nyligen var kommen. Jeg havde haabet, at Du, efter saa ofte at have gjort mig ubillige Bebreidelser, skulde mere tage i Betænkning at gjøre mig nye. Dog skriver Du i Dit sidste Brev, at jeg skulde vogte mig for, at det, Du skrev mig om, ikke blev Byrygte. Jeg veed ret vel, at den Rahbek-Hegerske Familie beskylde mig for at have forraadt Hemmeligheden angaaende Hakon Jarl. Jeg har forsvaret mig saaledes mod vedkommende Personer selv, at de have maattet skamme sig. Jeg har ogsaa engang i et Brev fortalt Dig adskillige klare Fakta, som viste, at Hemmeligheden ikke kunde holdes. Du burde altsaa vel holde Dig fra at gjøre en Ven, som Du vel har seet, ved mere end een Leilighed, at kunne tie, en saadan Bebreidelse som den, der ligger i hiin Formaning. Det er virkeligt at beklage, at Du efter saa mange Aars Samliv ikke har kunnet erholde en urokkelig Vished om, hvorvidt jeg var en paalidelig Ven eller ei. Apropos — i Palnatoke har staaet, at „Tvedragt kommer fra Qvinderne", hvorfor har Du slettet det ud og i dets Sted sat Blodagtighed? Dette var nu Skriftemaalet. Nu giver jeg Dig af ganske Hjerte Absolution, da jeg veed, Du ikke mener det ondt.

Jeg har talt med Schimmelmann om Din Ansøgning. Det varede adskillige Dage, inden jeg kunde faae ham i Tale,

derfor har jeg opsat 3 Postdage at skrive til Dig. Han var meget enig i Din Plan; men Udførelsen vil han have anderledes. Han siger, at Kronprindsen vilde blive misfornøiet med en Ansøgning, som foreskrev ham saa kort Tid. Han var af den Mening, at Du skulde søge om et Aars Prolongation af Dit Stipendium og ved samme Leilighed ansøge om en fast Stilling. Han vilde ikke, at Du skulde bestemme Gagen, fordi han troede, at dette vilde være Kronprindsen imod, og fordi han haabede, at Du let vilde faae mere, snarere end mindre end 500 Rd.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

For at komme tilbage igjen til Din Ansøgning, maa jeg fremdeles gjøre Dig opmærksom paa, at Schimmelmann holdt det for godt, at Du i Dit Brev til Kronprindsen lagde Vægt paa, at Du vilde forblive i Dit Fædreland; thi Baggesens Fraværelse fra Danmark, uagtet hans gode Pension, er ikke Kronprindsen tilpas. Schimmelmann bad Dig undskylde, at han ei selv skrev, da han ikke kunde skrive Alt saa aldeles uden Omsvøb, som han kunde sige mig det. Grevinde Schimmelmann bad mig hilse Dig.

Du kan let forestille Dig, at jeg ikke har affendt eller afleveret de andre Ansøgningen vedkommende Breve. Tag ikke ilde op, at jeg i Anledning af Dit Brev til Guldberg anmærker, at det ikke er mig kjært, at Du gjør Dig saa stærkt til Renegat. I Dit Brev til Baggesen har Du paa en værdig Maade sagt Alt, hvad Du derom behøver at sige, og Enhver har forstaaet det. Men hvorfor skrifte saa prosaisk, og det for en Person som Guldberg? Det er dog i Sandhed under Din Værdighed. Man forlader den nyere Skole, som enhver anden, naar man ikke længere behøver at gaae i Skole; men lad os vel vogte os for ikke at give Stympere Lov til at raabe

Triumf over de Mænd, som kraftigen have vakt en desværre slumrende Aand.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Fichte er her, og jeg taler ofte med ham. Ved hans Samtaler har jeg faaet et nyt Lys over adskillige Punkter i hans Philosophi og især over hans Fjendskab mod Naturphilosophien. Han beder at hilse Dig.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Dine Digte ere nu snart trykte.

Vi hilse Dig Alle, i Særdeleshed Din Fader, Din Søster, min Broder og Søster og Lehmann.

Din

H. C. Ørsted.

Paris den 11te August 1807.

Min gode Ørsted!

Du har nylig sendt mig et Brev af en saa uventet og besynderlig Natur, at jeg ikke kan undlade strax at svare Dig derpaa, omendskjøndt Brevskriveriet ikke i Almindelighed har meget Tillokkende for mig, som Du veed. Denne Ulyst til at skrive mine Venner til er ingen Særhed, der kommer af Dovenskab eller slem Vane, men er en Følge af Tingenes Natur og grundet paa naturlig Billighed. Hvorfor skriver man sine Venner til? For at meddele dem sine Tanker og Fornemmelser, tænker jeg, for at lægge dem Tid efter anden for Dagen, hvorledes Tiden er ikke blot gaaet med dem, men de med Tiden; det er en vexelsidig Udvikling af den sig efterhaanden formende Charakteer og Indsigt, hvorved bevirkes, at Menneskene ikke ved Skilsmissen og Afstanden fjernes aandeligt og vorde hverandre fremmede. Høist brutalt vilde det altsaa

være af mig, hvis jeg, skilt fra mit Fædreland og mine Fortrolige, levede Livet hen uden at lade høre et Muk fra mig uden engang i Ny og i Næ, saa at jeg tilsidst maatte blive dem en mørk Gaade. Men af alle ufortjente Bebreidelser, troer jeg med Billighed at have Ret til at kalde den særdeles ufortjent, som forekastede mig, en Digter, Sligt, der danner og virker og afsætter sit personlige Liv i lutter Kunstprodukter, hvilke han omhyggeligt sender sine Venner, saasnart han har fuldendt dem, efter Evne, og hvori de klarere end i et Speil kunne see, hvad han lever og røres i, og hvad han er vorden.

Flere slige Produkter har Du paa den senere Tid seet fra mig. At Du deri skulde seet, hvorledes jeg var bleven en Mand, at Du deri skulde seet, hvorledes den brusende Ynglings Krashed havde modnet sig til anstændig Billighed; at Du deraf skulde seet, hvor usigelig smaa alle Døgn-Misforstaaelser og Dissonanzer maatte forekomme mig; at Du deraf skulde seet, hvor kjære mine Venner vare mig, og hvor tung for mig Afstanden fra dem; at Du af min Palnatoke skulde vorde begeistret og tankefuld og glad — Alt dette havde jeg, som kjendte Dit foregaaende Liv, god Grund til at formode; da det jo dog er naturligt, som tillige trøsteligt og kjært at troe: Menneskene, med Bravhed og Evne, gaae dagligt frem, ei tilbage. Hvor glad blev jeg altsaa ikke, da Postbudet bragte mig Dit Brev. Jeg haabede deri at finde Meddelelser og Meninger over mit Sørgespil, jeg haabede, at dette Værk skulde have bragt mig Dig endnu nærmere, og at jeg ret skulde levet et fornøieligt Øieblik med min gamle Kammerat H. C. Ørsted; thi at han til Gjengjæld for et stort Digt sendte mig et varmt og indholdsrigt Brev fandt jeg naturligt og billigt. Du indseer altsaa selv, kjære Ørsted, min Forundring og Nedslagenhed, da jeg istedetfor alt dette fandt en fragmentarisk vandkold Blanding

af tørre Efterretninger, Utilfredshed, Indignation, Formaninger, Raad, Bebreidelser og Forekastelser. Ei et eneste Ord, om hvad Indtryk Palnatoke og der irrende Ritter havde gjort paa Dig. Men derimod to Sider om en engang i Parenthesis gjort Begjæring om at vogte Dig for Byrygte, hvori jeg aldrig har tænkt paa at sige Dig eller Nogen det mindste Bittert, en Sag som er høist ubetydelig og latterlig at lægge paa Hjertet. Det Eneste af Palnatoke, Du har fundet værd at anføre, var en Tirade bitter satirisk, anvendt paa Fruentimmer, Du veed jeg har den største Agtelse og Kjærlighed for.

Som en Skolepog bliver jeg heglet igjennem, fordi jeg har skrevet et Brev til Guldberg, da Du dog meget mere med skaansom Delikatesse heller skulde reent undgaaet at omtale en privat Sag, der er af ringe Importance, og som beviser den sørgelige Nødvendighed, selv Fortjenesten stundom kommer i, at maatte rette sig lidt efter Omstændighederne, hvor det kan skee uden Opoffrelse af det Vigtige, for at vinde noget Vigtigt.

Hvordan, min gode Ørsted, skal jeg nu forklare mig disse Phænomener? Hvordan skal jeg uden at fortørne Dig udtrykke Dig min Bedrøvelse over den dissonante, forvirrede, forblummede, gnavne og misfornøiede Tone, der hersker i Dit Brev. Hvordan skal jeg forklare mig den partiske Lidenskabelighed for Steffens? Mod Baggesen? Dit Stikleri paa den Hegersk-Rahbekske Familie, som Du kalder den? O, hvor det er nedtrykkende, naar man langt fra sit Hjem og sin liden Kreds pludselig faaer Nys om, at Storm og Trækvind og Regn og Slud pidske paa og omsuse de Arner, man i Grunden holder for at være det eneste lune Sted paa Jorden! Men det er nu engang ikke anderledes, og jeg mærker nok, at der mellem mine Venner, som jeg saa gjerne ønskede sammen, er en Tvedragts Djævel. Velan! Hvad gaaer det mig an.

Enhver maa handle efter sin egen Samvittighed, og mig faae I ikke mere i Malstrømmen. Jeg vil leve et fredeligt, kraftigt, venligt, produktivt Liv, og skaansom Anstændighed, forbunden med Kunsthensigt og den dertil nødvendige Klogskab, skal være mit Mærke. Jeg vil respektere, hvor jeg finder noget Respektabelt. Derfor respekterer jeg Rahbek, fordi han har Digterfortjeneste (ikke blot som Visedigter), og fordi han ved sin underlige literaire Humor har vidst at holde en vis Tids Literatur sammen, der kan betragtes som et Hele, fordi der igjennem det gaaer en Aand og en Hensigt, hvilken ikke blot er at bringe Alting herunter; thi den Periode er den Oldingstid, hvori den visnede. Jeg er kommen til den fuldkomne Erkjendelse, at der er mere Værd selv i et Menneskes vagante Flakken, naar den er egen, naar han har Kundskaber og Natur, end i alle konseqvent konstruerede Trompeter-Systemer, der grunde sig paa Uvidenhed, Eensidighed og Forfængelighed. Du vil maaskee høiligen forundre Dig; men jeg maae tilstaae Dig reent ud, at jeg holder Rahbek for en bedre Æsthetiker end Steffens. Thi Rahbek har Kundskaber, Digtertalent, Humor og Vittighed. Den Anden blot noget af det Sidste, fordunklet ved en immens Prætension og utaalelig Impertinenz. Alt kan man tollerere uden Intolleranz. Steffens's hele Solsystem er sat i Bevægelse ved et rask Stød af Tieck og Schelling.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

At den stakkels Rahbek, af Natur svag, har i en Række af Aar været nødt til at skrive Tilskueren, beviser mig Intet mod hans oprindelige Værd og mit personlige Venskabsforhold. Alt hvad man kan forlange af et Menneske er den gode Villie. At Rahbek saavelsom enhver Anden har sine Feil, at han i de senere Tider har været opbragt imod den

literære Revolution, er vist; og derfor maa man meget mere betragte den affekterede Hverdagshed, som en opbragt Opposition end som en Naturdrift. Rahbek har en uindskrænket Agtelse for Lessing, Rousseau, det digteriske Danske og det gamle Norden. Dette gaaer konseqvent igjennem hans Liv. At det, som i Bund og Grund vilde nedrive, hvad han agtede, maatte opbringe den svage Rahbek, er naturligt; men han har en god Villie, og med det Gode kan man overbevise ham. Steffens har stoppet Bomuld i Ørene og skjælver for enhver Sandhed, der kunde rive ham af Pinden; naar man er hos ham, maa man vel vogte sig for at støde til Bordet, fordi ikke Korthuset skal falde.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Det gaaer Steffens i den Henseende fuldkommen som Fr. Schlegel. Begge væve de om Kunst fra Morgen til Aften, og Begge ere de aldeles uden Kunstsind. Hvad er Kunstsind Andet end een med høiere Jagttagelsesevne forbunden sindig Opmærksomhed paa Skjønheden i det Objektive, reen for al personlig Interesse. Og hvorledes er sindig Opmærksomhed og rolig Jagttagelse af det Uegoistiske mulig hos sværmende Drømmere, der blot see for at finde, og ei finde ved at see? Aldrig saalænge Verden staaer har der aabenbaret sig en stor Kunstner af denne Natur og heller ingen stor Kunstkjender. Efter min fuldeste Overbeviisning og min Samvittighed maa jeg næsten være imod hele det æsthetiske System af den nyere Skole; jeg finder det uden Sandhed, uden Geni og selv — hvad der er det Værste — uden Moralitet. Den Eneste af de Nyere, som jeg ret agter, uden forresten paa nogen Maade at bifalde saavel hans Kunstmaneer, som de fleste af hans Værker — er Ludvig Tieck; thi han har Genie, Fylde og virkelig naturlig Godmodighed. Jeg troer ogsaa om Tieck,

at han stod til at omvende. Hovedtrækket hos de Andre er: Et vist borneert Talent, forbundet med ubegrændsede Pretentioner og umandig Ryggesløshed i Tænkemaade. Dette ytrer sig aldrig bedre, end naar de ville producere Noget. Det Menneske af de nyere, som i mine Tanker havde mest Genie næst Tieck og mere Sædelighed end Tieck, var Novalis — men den unge sygelige Mand troede ogsaa allerede at have fundet de Vises Steen. Goethe selv blev tilsidst kun en peen engelsk Manufakturist i hans Øine, der solgte smukke røde Saffiansbrevtasker. Hvad jeg mener om ham, har jeg i et poetisk Øieblik opsat i et Vers og vil afskrive det her, da jeg ikke troer at kunne udtrykke mig kortere og bedre:

An Novalis.

Geist und Gefühl fürwahr besaßest Du; rein und mit Einfalt
Klang die Harfe, wenn fromm, kindlich ertönte Dein Lied.
Aber Du stimmtest sie gar zu hoch — da sprangen die Saiten.
Einsaitig ward Deine Harf', einseitig ward Deine Kunst,
Nicht der Weisheit Stein hast Du noch erfunden, mein Jüngling!
Weil Du den Physiker halb machtest und halb den Poet —
Jeder braucht was er hat! Und Dein persönliches Streben
Ist nicht das, was ich meist schätze durch Deinen Gesang.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Til Oehlenschläger.

Kjøbenhavn den 8de September 1807.

Du maa af Aviserne have erfaret, at Kjøbenhavn var beleiret og paa det Skrækkeligste blev bombarderet. Jeg iler nu at rive Dig ud af den Urolighed, hvori dette kunde sætte Dig for Dine Venner. Vi have udstaaet 3 skrækkelige Dage og Nætter, i hvilke en stor Deel af Byen er ødelagt, blandt Andet Frue Taarn afbrændt. Endeligen ere vi ude af Faren;

men 20 Linieskibe og Fregatter ere Prisen for Byens Redning. Din Fader maatte være de engelske Generalers Vært paa Frederiksberg Slot, men har lykkeligen absolveret sin Funktion. Frederiksberg Have er ikke meget beskadiget, men Søndermarken desto mere. Min Broder og Din Søster have ikke tabt Meget, jeg næsten Intet. Etatsraad Hegers Gaard derimod er brændt. Jeg er ikke rolig nok til at skrive ordentligt, tag altsaa til Takke med rhapsodiske Efterretninger. Winkler er uskadt, Lehmann har ved et Mirakel undgaaet Døden, men mistet Alt, hvad han eiede. De tre yngste blandt Professor Hornemanns Døttre ere saarede, og den ene mister en Fod. Antallet af dem, som ere saarede, er overmaade stort. Denne Maade at føre Krig paa er den grusomste af alle; thi man overøste Byen i en Tid af 3 Gange 24 Timer med mere end 12,000 Bomber, Brandkugler o. s. v., uden at et Forsvar var muligt. Læg nu hertil, at de nærmede sig Danmark under Venskabsforsikkringer, indtil Øerne vare omringede, 30,000 Mand rede til at stige i Land og alle Mordbrandsanstalterne færdige, saa har Du et Begreb om Kjøbenhavns Stilling.

Naar jeg kan, skal jeg skrive Dig mere. Hils Koes og Brøndsted.

Din

H. C. Ørsted.

Da jeg vilde sende ovenstaaende Brev paa Posthuset, erfarede jeg, at man endnu ikke antog Breve, som skulde gaae ud af Landet. I Dag gaaer da endeligen Posten til Hamborg, men, som jeg i dette Øieblik erfarer, meget tidligere end sædvanligt. Jeg maa altsaa ile. Vi have nu siden Kapitulationen tilbagelagt næsten en Uge. Alt er roligt, skjøndt Matroserne ere meget forbittrede. Vor Flaade tiltakles nu af

Englænderne i muligste Hast. Vi kunne maaskee inden een Maaned see os ganske befriede for dem, og da først igjen sikkert nyde den desværre dyrtkjøbte Fred. Vær forsikkret, at hver dansk Borger gjerne havde vovet og offret Liv og Blod for at redde Danmarks Perle, dersom man ikke kunde have beregnet Umuligheden af at standse Byens Ødelæggelse, hvorpaa dog Flaadens Tab maatte fulgt. Om Styrerne kunde have forebygget, at Staden kunde bringes til dette Punkt, tør jeg ikke sige.

Englænderne føre sig meget artige op, saa at man kan see, at Optugtelsen gaaer over Naturen hos dem. Kun de medfølgende Hoiskotter lade sig ingen Tugt underkaste.

Kjøbenhavn den 1ste November 1807.

Kjære, gode Adam!

I hvilken besynderlig Stemning maa Du have været, da Du modtog mit Brev og saa besynderligt misforstod det. Jeg maa vel nu give Dig en lang Retfærdiggjørelse, ligesom Du har troet nødvendigt mod mig. Jeg maa begynde med at takke Dig for Din. At Du har villet saa udførlig afhandle denne Sag med mig, har ret glædet mig inderligen, som et sandt Venskabsbeviis. Du begynder med at bebreide mig, at jeg ikke taler om Dine nyeste Digte. Der kunde være nogen Grund dertil, naar jeg ikke ved denne Leilighed havde viist mig den Samme, som Du altid har kjendt mig. Naar har jeg sagt Dig Andet, om noget af Dine Digte, end at det har glædet mig? Og har jeg ikke ogsaa sagt dette om Palnatoke? Er jeg da en Kritikus, som staaer paa Pinde til at skrive lange Recensioner (NB. i Kunsten)? Og naar Du har indladt Dig med mig i Samtaler over Dine Arbeider, har Du

da fundet, at mit Bifald var mindre motiveret eller mindre dybt følt end de Megettalendes? Eller har Du ikke fundet, at jeg bevarede det Skjønne i et reent og beskedent Hjerte, ofte fremstillede det paany for mig og meddeelte Andre det? Naar Nogen vil nedsætte, hvad jeg beundrer, saa troer jeg vel, at jeg kan finde det rette Punkt, hvorfra jeg skal vise ham til Rette. Naar Nogens Sands slumrer, veed jeg maaskee ogsaa at røre en Streng, hvorved den kan vækkes; men uden særdeles trængende Anledning, at sige mine Venner deres Roes lige i Øinene, dertil har jeg en altfor stor naturlig Tilbageholdenhed, som jeg ikke troer gjør mig saa megen Skam. Jeg paastaaer ikke heller, at den gjør mig Ære; hos en anden Individualitet kan det Modsatte være smukt. Der gives maaskee Flere, end Du troer, hvis Sjæls Tilstand ligner noget Uffe hiin Spages, hvori store Tanker vel bevæge sig, men sjeldent komme for Lyset. Hvad om jeg havde Noget af dette, skjøndt jeg just ikke er fuldt saa taus som han? Jeg beder Dig, naar Du skriver Din Ven til, saa husk paa, hvorledes han er, og forlang ikke, at han skal være som Du; Du har jo dog altid elsket ham, saaledes som han var. Det undrer Dig, at jeg har taget Dine Erindringer ilde op. Jeg vil først og sidst bede Dig om Forladelse herfor, og dernæst, saavidt jeg formaaer, betage Dig Din Forundring. Husk efter, om Du kan erindre at have skrevet noget Brev til mig, uden Bebreidelser. Naar Du endvidere vil tage Din Hukommelse til Hjælp, har Du ikke, ved nogen vigtig Anledning, fundet Feilen hos mig; men enten har Du selv ikke beregnet rigtig eller endnu meget oftere har Skjæbnen været Gjerningsmanden. Hvortil da den evige Knurren, som om jeg var aldeles uefterrettelig? Kan Du da aldrig komme til den Overbeviisning, at paa en Reise mangfoldige ubehagelige Tilfælde kunne indtræffe i Penge-

affairer, uden at Din Ven hver Gang skal have begaaet en virkelig utilgivelig Efterladenhed? Kan Du da troe, at dette aldeles ikke skulde smerte mig, naar det gaaer saa vidt, at Du lader en Anden skrive Postskripta i Dine Breve, for at foreregne mig, hvor snart man vil have Svar fra mig. Nyligen har jeg atter faaet en Billet fra ham (Brøndsted), hvori der hersker samme Aand, skjøndt der rigtignok er en Bræmme af Komplimenter for og bag. Siig ham, at jeg besværger ham ved det Venskab, som bør være mellem alle dem, der elske Künst og Videnskab, at han forskaaner mig for mere Skriftligt af det Slags; thi jeg tager det virkelig for en Fornærmelse. Et er, hvad man taaler af en Ven, som man har levet med fra den tidligste Ynglingsalder, et Andet, hvad man bør tilbagevise af en Mand, som man blot kjender deraf, at man har viist ham forekommende Opmærksomhed. Dig min Ven er jeg saa lidet vred paa, at jeg meget mere ønskede Dig et Slaraffenland, hvor Vexlerne, med Penge i, kom Dig flyvende i Lommen, medens Du skrev efter dem (thi saa er det den høie Tid), og hvor mine Svar kom og lagde sig, allerede brudte paa Bordet, medens Du forseglede Brevene til mig. Hvad nu den Rahbek-Hegerske Familie angaaer, saa har jeg jo ikke sagt noget ærekrænkende om den. Jeg har kun sagt, at den har fornærmet mig, ved at sige og skrive og foreholde mig, at jeg var Skyld i, at Hakon Jarls Ankomst var bleven bekjendt, ja det er gaaet saa vidt, at Rahbek har stiklet derpaa i Tilskueren. Mener Du virkeligen og alvorligen, at jeg skal finde dette smukt og elskværdigt? Nu kommer Du, idet Du sender mig Palnatoke, og beder mig vogte mig for, at det ikke skal vorde Byrygte, og derover blev jeg lidt fortrydelig; er dette ikke ganske tilgiveligt? Jeg er mig nu bevidst ikke at have sagt det til Nogen, uden Din Fader, Din Søster og min Broder og Søster; men andre

Folk vide det dog og have talt til mig derom. Jeg spurgte dem, hvoraf de vidste det, de svarede af Rahbek. Forresten tilstaaer jeg Dig, at jeg for det Første slet ikke indseer, hvad det skader, at det er bekjendt, og for det Andet indseer jeg ei heller Muligheden af at holde det hemmeligt, saasnart Theaterdirektionen veed Dit Navn. Forresten kan jeg forsikkre Dig, at jeg ikke hader den Hegerske Familie, ikke engang Rahbek. Du skriver, at Du agter ham. Agt Du ham kun væk. Du holder det maaskee nok ud, til Du kommer hjem og seer den rødhaarede Persons Gjøren og Laden i Nærheden. Men sæt endog, at han Din Høiagtelse for evig fik forpagtet, saa skal det dog ikke skille Dig ved et Gran af min. Dog, jeg maa være saa undskyldelig, som jeg vil, saa beder jeg Dig dog af Hjertet om Forladelse for min Uvillie, da Du forsikkrer mig, at det, som foranledigede den, ubetænksomt var henkastet. Du klager over, at jeg skulde forsøge paa at skolemesterere Dig. Denne Paastand er sikkert saare ubillig. Dersom det er Dit Alvor, hvad Du skriver til Baggesen, at saa længe vi paa Banen vandre, vi ofte feile, trofast varer Ven sin Ven, saa troer jeg, at jeg slet ikke her har feilet; thi jeg har kun gjort Dig opmærksom paa Omstændigheder, som burde være mig bedre bekjendte end Dig. Jeg har ved et Aars daglig Omgang været nødt til at lære Baggesen at kjende. Jeg havde i Begyndelsen mere Agtelse for ham, som Digter, end Du og Steffens havde, og maaskee mere end Du endnu har. Tænk nu, at jeg, som derved allerede var meget indtaget for ham, desuden omslyngedes af hans Smigrerier og hans løiede Venskab, saa seer Du selv, at det har kostet mig nogen Overvindelse, for at sige mig selv, at han er — —. Jeg vilde spare Dig for den samme smertelige Følelse, og derfor skrev jeg om ham, ikke for at give Dig en Rettesnor for Dine Handlinger, men

for at gjøre Dig opmærksom. Jeg beder Dig, læs mit Brev igjen, og Du vil ikke finde den mindste Aarsag til at blive vred, uden for min Korthed, en Feil som jeg i dette Brev lykkeligen haaber at undgaae. Af hvad jeg har sagt i Anledning af Dit Brev til Guldberg, behøver jeg heller ikke at tage nogen Tøddel tilbage. Jeg har jo heller ikke nægtet, at Du jo kunde skrive til Guldberg, ja selv gjøre ham adskillige Komplimenter. Jeg paastaaer heller ikke, at det var upassende, om Du incidenter lod falde et Ord om Din Meningsforandring; men det er og forbliver min uforanderlige Mening, at det er Dig uværdigt at aflægge et langt Skriftemaal for ham. Naar jeg seer min Ven i Distraktion gaae lige mod en Grøft, saa raaber jeg „vogt Dig"; men mærker jeg, at han ikke tager Notits af mit Raab, saa skriger jeg „for Satan, der er en Grøft". Dette vil jeg nu herved venskabeligst have Dig tilskreget; Din Erklæring over alt det, som angaaer Partier, har Du paa det Værdigste leveret i Dit Svar til Baggesen, og dette er et sandt Mesterstykke, som man ofte kan gjenlæse med fornyet Opmærksomhed. Et Skridt videre vilde efter min Mening baade være uskjønt og upolitisk; egentlig det Sidste for det Førstes Skyld. Dersom Du offentligen saaledes gaaer løs paa den Skole, hvori Du har arbeidet med, som Du i Dit Brev til mig og tildeels til Guldberg har gjort, vil det meget skade Dig. Af Dit Brev til Baggesen seer man, at Du er bleven mere sindig og billig og gjerne lader hvert Parti vederfares Ret, og det sætter man Priis paa, selv ved Universitetet kunde Du maaskee gjøre Din Lykke i den Anledning; men dersom Du reent glemmer at vise den nyere Skole Agtelse, efter at have forladt den, saa vil man ansee Dig som en Person, der i sine unge Dage var en Daare, men nu har omvendt sig. Jeg siger, saa vil Publikum dømme; og i

Sandhed, Du havde været en Daare, dersom det Parti, som Du i adskillige Aar med mere end billig Hæftighed havde forfægtet, ikke havde udmærket sig ved Andet end ved Pral og tom Dunst. Jeg er overbeviist om, at Du ikke mener det saa, og at Du ret vel veed, hvad Du har lært i den. Er det altsaa Din Mening at forlade alt Parti, hvortil ogsaa hører, ikke at ligge til Feldts mod den nyere Skole, saa er jeg dobbelt saa lykkelig ved at være Din Ven, som jeg før var. Jeg kan forsikkre Dig, at jeg er lige saa fri for at være Partigænger eller Tilbeder som Du. Du skriver, at Du med Dit Brev ikke tænker at overbevise, men blot at vække mig. Her har Du atter glemt, hvordan jeg var, da Du forlod mig. I vort tidligste Bekjendtskab erindrer Du, at allerede min Broder og jeg, ved eget Studium, vare blevne Venner af den nyere Philosophi og Poesi, da Du endnu kaldte Schleglerne uforskammede Drenge. Da jeg kom hjem fra min Reise, husker jeg meget vel, at Du vilde lære mig Schleglernes Fortræffelighed at kjende, og at jeg langt fra ikke var varm Tilbeder nok af Schelling og Steffens, som jeg satte under den stærke Fichte og den saa rige og produktive Rittersle Aand. Nu vil Du vække mig til at see den svage Side hos hine forhen beundrede Mænd! Adam! Adam! hvo af os har ageret Skolemester? — Tilgiv mig denne Yttring. Jeg glæder mig som Videnskabsmand, over at jeg med stadige Skridt har gaaet frem mod mit Maal, og jeg vil ikke staae lavere i Din Mening end billigt, fordi Du ikke har seet det. Du elsker mig ikke, som jeg har fortjent det af Dig. Jeg har altid med Hengivenhed erkjendt Dit Geni og inderligt hængt ved Dig for det, uden Tilbageholdenhed, da Du kun var erkjendt af Faa, uden Misundelse, da Alle erkjendte Dig. Du har derimod saa ofte baade ved Stolthed og Mistænkelighed krænket mig. Jeg

har i min rolige Bevidsthed altid tilgivet Dig og ikke formindsket min Kjærlighed til Dig; men nu, da Du selv paastaaer at være bleven af en Yngling en Mand, og det ogsaa af Dine Arbeider forekommer mig saaledes, saa bør Du heller ikke behandle mig med Ubesindighed. Dit sidste Brev anseer jeg som en vigtig Epoke i vort Venskab, jeg vil derfor benytte den. Det er klart, at det Polemiske i Dit sidste og mit nærværende Brev kommer af Misforstaaelser, som maatte hæves, og lad det nu være afgjort imellem os, at vi ville behandle hinanden som Mænd, og det som dygtige Mænd, hver i sit Fag, men tillige som Venner, der ikke tage hinanden en Smaating ilde op, men ansee Sligt som en Misforstaaelse; thi en Ven kan jo ikke ville fornærme eller forsømme den anden; han viste jo derved Ringeagt mod sig selv.

Hvad nu Steffens angaaer, saa veed jeg ret godt, at han vil indklemme Naturen i et System, og det i et meget snævert. Gud bevare mig fremdeles fra at blive Steffensianer, som han hidindtil har bevaret mig derfor. Jeg har vel ogsaa mærket, at han praler. At jeg ei skulde have mærket, at han ikke stak dybt i Chemien og Physiken, vilde være altfor besynderligt; men uvidende er han heller ikke. Med Naturhistorien har han beskjæftiget sig saa længe, før han blev Philosoph, og i den Tid ogsaa holdt Forelæsninger derover, at han umulig kan være uvidende deri. Med en sjelden Mangfoldighed, skjøndt ikke Dybde, i Kundskaberne, forener han mangfoldige lykkelige Overblik. Naar man ikke tager disse for uimodsigelige Resultater af den dybeste Philosophi, men for det, de ere: Lynglimt til Veiledning, saa lærer man meget af ham. Saaledes har jeg gjort og kan uden Fare vedblive at gjøre. Jeg frygter endogsaa herved at have sagt for lidt til hans Fordeel; men jeg frygter, at hvis jeg vilde sige mere, jeg da sagde for meget.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Det Værste man kan sige om ham er, at han er en Renomist, dog af en ædel Natur. Baggesen derimod er af de stille Pralere, der give sig Mine af Beskedenhed og under denne Maske fortælle Mirakler om sig selv. Han lyver ikke blot for at ophøie sig selv, men ogsaa for at sværte Andre. Han smigrer for alle Mennesker, som enten ville rose, eller som kunne bringe ham Fordele. Han gaaer heri til den Yderlighed, at man ikke kan kalde ham andet end en Spytslikker. Hans Forhold til Dig er en virkelig Noureddins. Jeg er fuldkommen overbeviist om, at hans Brev var anlagt paa at fange Dig og tillige paa at fange hans Venner, som han meente, det var let at kaste Støv i Øinene. Jeg holder det endog for muligt, at han virkelig, ved at vælge Noureddin til Navn, har følt en sand Noureddinsk Glæde over sit Paafund, at komme frem under sit sande Navn og dog at bedrage os. Dit Svar viste ogsaa tydeligen, at Du havde gjennemskuet hans List.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

For at sige min Mening om Baggesen som Digter, saa er den, at han besidder alle de Talenter, som udfordres til en udmærket Digter, men at der mangler ham den indre Eenhed, som gjør mange Talenter til et Geni. Derfor seer man alle Digterelementer jage hverandre i hans Arbeider, alt i en uophørlig Bevægelse, et poetisk Chaos; hvor den forbindende Aand mangler, saa at det aldrig kommer til en solid Organisation. Have Atomernes Sammenstød hist og her, i det store Hav, hans Digte, bragt det til en lille spæd Organisation, saa veed han dog altid ved Forbedringer, i en ny Udgave, at opløse den igjen, saaledes at Eenheden kommer ud deraf. Dette har han gjort ved det lille Digt Trøsten, som i første Ud-

gave begyndte med at see i hele Naturen et Symbol paa Døden og Graven; han stiger derpaa ned i Graven selv og ender med Himmel, Salighed, Evighed. I den anden Udgave har han skudt en uhyre Mængde nye Vers ind i den, hvorved den finere Traad, som forbandt Alt, forsvandt, og den hele lille veemodige Udgydelse blev til — Vand. Forend han reiste, gjorde han den atter om, ved at skære den i Stykker og gjøre tre deraf. I disse er der Taarer, Grav og Fortvivlelse nok; men Trøst og Salighed ere forsvundne deraf. Jeg anfører kun dette som Exempel. Læs selv i hans Digte, hvorledes han er gaaet over til det nyere Parti; jeg meener i hans Gjenganger. Jeg gider ikke udførligen kritisere den, læs den, saa har Du nok. At enkelte og mange smukke Steder maae forekomme i hans Arbeider, det følger af hans Natur, saaledes som jeg har angivet den; men Horatius siger med Rette: Aemilium circa ludum faber imus et ungues exprimet et molles imitabitur aere capillos, infelix operis summa, quia ponere totum nescit &c. — Det er min fuldkomne Overbeviisning, at Naturen Ingen giver Geni. Den udruster Mennesket med flere eller færre Talenter; men selv de største blive kun Talenter, naar ikke sand Kunstnerretsindighed, sand Kjærlighed til Videnskaben kommer til, saaledes at man uden Hensyn paa Fordeel eller Forbindelser eller noget andet Lavere altid lever i sin Kunst eller Videnskab, og gjør Alt med Hensyn paa den. Du vil altsaa ikke finde det forunderligt, naar jeg siger, at det virkelig har bedrøvet mig, at Baggesen ikke var, hvad han burde være. Som interessant Anekdote kan jeg fortælle Dig, at Baggesen her har en Søn, som er en fortræffelig Dreng, og som besidder saa megen Charakteer og Forstand, at Faderen tit i Hjertet har maattet skamme sig for ham. Han ligner ham imidlertid meget, saa at det maa være Moderens Schweitzer-

natur, som med hiint bevægelige Princip har kunnet frembringe noget saa Kraftigt. Han har fuldt og fast besluttet at vorde Kriger, og jeg har hørt ham, med beundringsværdig Forstand, besvare de Indvendinger, man gjorde ham imod denne Stand.

Du spørger efter Fichte. Som en Indledning til det, jeg vil skrive Dig om ham, maa jeg endnu erklære mig noget udførligere om Schelling og derved over Steffens med. Ikke fordi jeg ei troer, at Du er enig med mig; men fordi jeg vil være vis derpaa, og paa det Du atter kan være vis paa, at jeg er den, jeg er, og ikke en Anden. Schellings Fortjeneste er, som bekjendt, at have stiftet Naturphilosophien og med denne grebet ind i alle Videnskaber. Det Genialiske heri var ikke, at han konstruerede Naturen og allermindst saaledes, som han konstruerede den; men hans Fortjeneste var at skue Naturen som een heel Organisation. De Ord: „Die Natur ist ein productives Product", vilde, ret forstaaede, og de ere tydeligt nok kommenterede af ham selv, være nok til at mærke ham som en omfattende og dybtindtrængende Aand. Det Samme har han gjentaget under mangfoldige Former. Den skjønneste og mest træffende er den, at Naturen ikke er Andet end Guddommens Aabenbaring. Du kan svare mig, det have mange Andre sagt før. Jeg tilstaaer det meget gjerne; jeg vil sige mere: Alle Philosopher af stort Geni have følt det, ja sagt det, mere eller mindre klart; men Schelling har i vore Tider sagt det, paa en Tid da kun nogle faa Religiøse troede det; men Ingen philosophisk indsaae det; thi Fichte har aldrig henvendt sine Øine paa Naturen, uden for at konstruere den til Objekt for vore Sandseevner og Sphæren for vor Moralitet. Er Naturen Guddommens Afglands, saa kunne vi ogsaa med Værdighed sige det, som Erfaringen forbyder os

at nægte, at Mennesket er et Naturprodukt, og herved bliver Menneskehedens Historie selv til et høiere Naturphænomen og kan virkeligen konstrueres. Om man har fundet denne Konstruktion er noget ganske Andet. Selv Menneskets Aands-Produkter ere at ansee som Naturprodukter. De ere de høieste Potentser deraf, og man finder deres Analoger paa alle Naturens Trappetrin, om ogsaa Ligheden ikke strax opdages. Denne Maade at beskue Alt har Steffens grebet og med en beundringsværdig Kjækhed ført igjennem. Men om hans Dristighed ikke ofte, altfor ofte, er gaaet over til Frækhed? Jeg tør ikke nægte det. Jeg vil tilstaae mere. Jeg troer, eller rettere jeg finder, at han ikke har Philosophens Besindighed og Klarhed, men et levende bevægeligt Talents hastige og ofte lykkelige Overblik, og det er ikke lidet. Nu troer jeg, at have lykkeligen faaet Dig sagt, hvad jeg frygtede for for at sige om Steffens, af Frygt for enten at sige for Meget eller for Lidet. Schelling synes mig hver Dag at blive kraftigere og roligere og bør vist ikke behandles som en Sværmer. For Schellings og Steffens's Konstruktioner, har jeg allerede flere Gange nu sagt, at jeg ikke indestaaer, og dette er atter meget sagt imod dem, naar jeg lægger til, at jeg meget ofte har fundet dem overilede. Er Du enig med mig i denne Dom, saa behøver jeg ingen Opvækkelse; skulde Du derimod ansee denne Grundforestillingsmaade, med al dens store Indflydelse paa et konseqvent Menneskes Tænkemaade, for Sværmeri, saa vil jeg staae Dig til Rette med klare og uigjendrivelige Grunde; thi min Besiddelse i Sandhedens Rige er ikke saa stor som mangen Andens; men den er vel befæstet. Hvad jeg veed, det veed jeg. Dog, jeg er overbeviist om, at jeg fægter her mod et Intet; men Indholdet af Dit Brev har foranlediget mig dertil. Bliv derfor ikke vred. Hvorledes jeg tænker over Videnskabernes

Historie og Udvikling, kan Du see i Gehlens Journ. f. Physik und Chemi, 3. B. 2. Heft. Den vil sikkert ogsaa være at faae i Paris. Afhandlingen indeholder ikke mere chemisk Detail, end Du godt kan forstaae.

Den kraftige og dybttænkende Fichte maatte forlade Kjøbenhavn for Krigens Skyld. Jeg kom hver Dag sammen med ham og spadserede med ham, og vi erindrede os ofte Dig, som han holder meget af. Med Anders kom han ogsaa meget sammen. Vi levede mange lærerige Timer med ham. Hans mandige Veltalenhed, den Klarhed, hvormed han udvikler sine Ideer, hans faste Charakteer maa indtage Enhver for ham; men jeg maa tillige erklære Dig, at jeg har fundet ham yderst utilgængelig for fremmede Ideer. Naar man sætter sig ind i hans Tankegang og da sætter et nyt Led til den gamle Kjæde, saa optager han det med stor Fornøielse. Men hans System er ogsaa indskrænket, og naar man kommer udenfor det, saa misforstaaer han paa den besynderligste Maade. Han har i Samtaler med mig tillagt Schelling Meninger, som denne slet ikke har, og da jeg gjorde ham opmærksom paa, at de Steder, han anførte af denne Philosoph, maatte have en ganske anden Betydning, svarede han mig, da jeg havde angivet ham den rette Forklaring, at jeg gjorde Schelling for megen Ære ved at forstaae ham saaledes. Men naar jeg nu kan forstaae Schelling saaledes, at der kommer noget Fornuftigt ud deraf; men Fichte derimod forklarer hans Ord saaledes, at de give en i sig selv revolterende Mening og desuden modsige andre udtrykkelige Erklæringer af ham, saa troer jeg mig berettiget til at antage, at jeg er den Forstaaende blandt os To. Denne Fichtes Mangel af Modtagelighed lader sig let forklare af hans Produktivitet, en Kraft, der for det Meste virker repulsiv mod fremmede Ideer. Mathematik forstaae desværre ingen af de

Herrer Philosopher, og det er en slem Feil, især rigtignok for Naturphilosopherne. Jeg har, siden vi saae hinanden, studeret mig mere ind i Mathematiken og finder deri guddommelige Ting, især i den høiere Mathematik. Lad dem kun foragte den, som burde forstaae den, men ikke gjøre det. Jeg har fundet en ganske ny Maade at behandle Geometrien paa, hvorved den langt inderligen sammenknytter sig med Physiken og tillige vorder langt lettere at fatte. Den forvandler sig ganske til en Bevægelseslære.

Min Dialog over Mysticismen omarbeider jeg i disse Dage og haaber, at give den en Form og et Indhold, som kunde gjøre den værdig til at see Lyset. Jeg er meget glad ved, at jeg ikke før har ladet den udkomme; men jeg troer, at det nu er den passende Tid; thi at der kraftigen maa arbeides mod det overhaandtagende Sværmeri hos det unge Mandskab, deri giver jeg Dig fuldkommen Ret, og jeg haaber, at Du vil finde, at det, jeg dengang havde skrevet, ikke var ganske uskikket dertil.

Din Mening om Novalis kan jeg paa ingen Maade underskrive. At han kun var halvt en Physiker, benægter jeg aldeles, dersom et stort og frit Overblik, forenet med en velordnet Kundskab om det Vigtigste i alle Videnskabens Dele, ellers er noget Andet end Halvhed. At han var en saadan Mand, det sees i hans efterladte, desværre ufuldførte Arbeider, og desuden veed jeg det af Ritter, som ikke nok kunde rose ham, just som Physiker. Du kalder ham ogsaa en halv Poet. Saa stor min Agtelse for Dine æsthetiske Domme end ellers er, saa maa jeg dog her modsige Dig. Er hans Weinlied, Bergmannslied, det andet mystiske Digt over Bjergvæsnet poetisk halvgjorte, saa tilstaaer jeg Dig, at jeg endnu ikke har det rette Begreb om poetisk Fuldendthed. Finder Du Fremstil-

lingen i Romanen selv, indtil das Märchen, som vi ikke forstaae, ufuldkommen? Mig forekommer det, at den har en beundringsværdig Klarhed, at den skjønneste Besindighed hersker deri. Erindre Dig, hvorledes han skildrer Handelslivet, Bjergmandslivet, Haandværksmandens, Præstens, Riddernes, de velhavende Byindvaaneres Liv, hvor skjønt, hvor klart og upartisk hvert staaer der, uden at der gives det Ene noget paa det Andets Bekostning. Erindre Dig, hvorledes Korsfarernes hellige Iver skildres med Upartiskhed ved Siden af deres Raahed, og hvorledes Saracenerindens Blidhed og Veemod sættes derimod som en frappant Kontrast. Jeg behøver vel ikke at udføre alt dette videre, da Du selv kjender det saa godt. Jeg er saa langt fra at holde Novalis for en umoden Digter, at jeg meget mere holder ham for en af de modneste, der har existeret. At han døde, førend hans Arbeide blev fuldendt eller rettere fuldført, det begræder jeg; thi jeg troer ikke, at Nogen af vor Tids Mennesker, idetmindste ikke blandt de mig bekjendte, kan fuldføre det, som han havde isinde. Jeg kan ikke troe Andet, end at Du blot har læst af Novalis, siden vi saaes, nogle af hans Psalmer og i et Slags Distraktion ikke har tænkt paa det Øvrige, men taget ham blot som Repræsentant for de svagelige Forsøg til at forene Physik og Poesi, og jeg haaber sikkert, at Du vil fortryde, at Din nye Billighed har været saa ubillig mod ham. — Die moderne Weltansicht *) glæder mig; jeg seer nu, at Du er enig med mig herover. At Raahed og Barbari skulde være noget Skjønt, har hidindtil Ingen uden Paradoxjægere paastaaet. Saadanne Paastande kunne kun hidrøre fra en grov Misforstaaelse af den simple Sandhed, at hver Periode nødvendigen maa have

*) Et Digt, som Oehlenschläger havde sendt til Ø.

sin skjønne Side. Denne Misforstaaelse eller rettere sagt skjæve Retning kan uden Tvivl godt undskyldes som en Opposition mod den taabelige Indbildskhed, hvormed mange Skribenter vilde gjøre vor Tidsalder til en Guldalder. Om Dig og Steffens troer jeg, at I ofte fremsatte Eders Paradoxer blot som en Materia disputandi, for at have en aandelig Gymnastik. Paa nogle svage Forsøg mod Dig nær, indlod jeg mig ikke derpaa, forbi I vare saa uregjerlige og strax frakjendte dem, som meente Andet end I, al Sands for det Høiere. De andre Digte behage mig meget og synes mig at indeholde Meget, ligesaa vigtigt som skjønt; men mod det prosaiske Udfald paa Fr. Schlegel har jeg atter meget at sige. Du har, efter min Mening, Ret, at hans Roland er et sandt Hundedigt; men hvad siger Du om hans Breve om den gothiske Kunst? Du vil maaskee svare mig, hvad ere disse gamle Kunstprodukters Skjønhed mod Grækernes og Romernes efterladte Storværker? Jeg svarer igjen, at de ere Produktet af en heel nu sluttet og meget charakteristisk Tidsalder, der rigtignok ikke var det Mønster, vi skulle danne os efter, men der heller ikke var saa raa, som Mange paastaae. Jeg tænker, at det vel er et værdigt Foretagende for Grandskere, nøiere at undersøge den Aand, som herskede deri, og den, hvoraf de udsprang. Naar Du vil være billig, maa Du ikke behandle Schlegel med saamegen Ringeagt. Han har store Kundskaber i Literatur og Sprog og er et speculativt Hoved. Fichte, som dog kjender ham nøie og vel veed at bedømme Folk, agter ham meget, Ritter ligeledes. At det Meste, han skriver, har noget forunderligt Gediegent, vil heller ikke Du nægte. Vil Du derimod blot klage over hans Intollerants, over hans Katholskhed o. desl., saa klag kun, jeg vil klage med af alle Kræfter.

Kjære Ven, Du troer, at Du er bleven billig; jeg troer

det endnu ikke. Du har opdaget, at Du har troet meget paa Autoritet og deriblandt meget urimelige Ting. Du har den guddommelige Kjækhed reent ud at tilstaae det og at afkaste det gamle Aag, for at blive en fri og selvstændig Mand, og det har Du udført; men jeg besværger Dig nu at vogte Dig for ikke at bortkaste altfor Meget, men at veie og prøve med Fornuften, hvad der maaskee turde findes Stort og Herligt hos Schelling og Steffens og Schleglerne og Tieck. Behandl Dine gamle Venner med halv den Skaansel og Billighed, hvormed Du nu behandler Rahbek, og de ville sikkert ikke staae i noget slet Lys.

Jeg har nu efter Evne besvaret alle Punkter i Dit Brev og, som jeg tør haabe, viist, at Dine Bebreidelser ikke vare saa ganske billige. Du vil maaskee sige mig: „Jeg har sagt, at Dit Brev gjorde mig en hæslig Mine, og nu anatomerer Du mig det og viser mig Næse, Øine, Mund og mener, at Du derved kan fralægge Dig Beskyldningen". Jeg svarer i saa Fald: Du har selv viist mig Delene saaledes Stykke for Stykke, og jeg har nu viist, at der, paa en eller anden lille Rynke nær, som desuden havde et Slags Anledning, Intet var, hvorpaa Du kunde have at klage. Har det hele Physiognomi mishaget Dig, saa beder jeg om Forladelse, men Du, tilskriv det en ulykkelig Stjerne. — Nærværende Brev vil maaskee heller ikke overalt være Dig til Behag; men jeg beder Dig at betænke, Dit var det heller ikke for mig; slige Explikationer gaae ikke saa lempeligen af, naar man virkelig vil tale af Hjertet. Jeg gjentager det, at jeg anseer det nærværende Tidspunkt som vigtigt i vort Venskab, og derfor har jeg talt reent ud, paa det at Du enten kan elske mig ret eller reent give slip paa mig. Dog derfor frygter jeg i Grunden slet ikke. Vær forsikkret om, at baade jeg og Anders og Sophie hjerte-

ligen have glædet os baade over Palnatoke og der irrende Ritter, som og over den renſede og forſkjønnede Skikkelſe, hvori Du der viſer Dig. Vi hilſe Dig hjerteligt, Din Fader ligeledes. Bliv ved at elſke os, ſom vi elſke Dig.

Din

H. C. Ørſted.

Den 6te November.

Saaſnart jeg havde læſt Dit ſidſte Brev, ſatte jeg mig hen og ſkrev det Svar, Du nu her erholder, og hvori en Mængde Skrivfeil og andre Skjødesløsheder nokſom viſe Ilfærdigheden, hvormed det er affattet. Jeg har nu, for ikke at overile mig i nogen Maade, gjennemlæſt Dit Brev og mit Svar paany. Jeg har derved vel ikke fundet Grund til at fortryde noget af det, jeg har ſkrevet; jeg troer tværtimod, at den førſte Følelſe, Dit Brev maatte opvække hos mig, ikke burde være en anden; men paa den anden Side føler jeg ogſaa, at den virkelig kjærlige Aand, ſom herſker i en Deel af Dit Brev, fortjener en Meddelelſe af en mindre polemiſk Natur. Jeg tilbagekalder mig vort hele Samliv, hvorledes vi udvikledе os ved Siden af hinanden og viſt ikke den Ene uden den Andens Indflydelſe, hvorledes Venſkabet langſomt knyttede ſig, beſtandigen faſtere og faſtere, ligeſom vore udvortes Differentſer mindre og mindre ſkjulte den indvortes Harmoni. Hvor ugjerne vilde jeg altſaa nu, at der i denne Harmoni ſkulde indſnige ſig Disſonantſer, ſom ikke ſtrax igjen opløſte ſig! Jeg vil derfor ſtrax give nogle Tilſætninger til den foregaaende Deel af dette Brev og forſøge derved at affkære al Mulighed til Misforſtaaelſe.

Det kunde maaſkee ſynes Dig arrogant, naar jeg paaſtaaer, at jeg rigtigere har bedømt de nyere Beſtræbelſer end

Du. Vel troer jeg, at Du maatte kjende mig saameget, at Du vidste, at jeg aldrig har pralet, og at jeg aldrig har viist mig ubeskeden mod dem, som fortjene Agtelse; men Du kunde dog maaskee troe, at jeg havde sagt det, jeg sagde, for at gjøre mig tilgode med en vis Klogskab og Besserwissen. Jeg vil altsaa forklare mig nærmere. Vi have uddannet os paa ganske ulige Veie, Du paa Kunstens, jeg paa Videnskabens. Paa hiin kan man, indtil man naaer den største Fuldendelse, nøies i mange Henseender med Følelser og Anelser, sikker ved et høiere Instinkts Ledelse; paa denne derimod maa intet Skridt gjøres, uden at belyse Alt med Fornuftens Fakkel. En ung Videnskabsmand, som lader sig nøie med uforstaaede eller halvt forstaaede Sætninger og derpaa bygger videre, kan umuligen opnaae nogen grundig Lærdom. Naar Videnskabsmanden naaer Grændsen af sin Bane, møder han først det Punkt, hvor Form og Materie uadskilleligen ere forbundne, og først da vorder Videnskaben ham tillige Kunst. Digteren derimod begynder med dunkle Følelser, som han arbeider for at bringe til Klarhed for sig selv og fremstille for Andre. Ved denne indre Bestræbelse føler han dagligen større og større Trang til Indsigt; han erhverver sig den og vækkes bestandigen mere til Fornuftklarhed. Naar han har naaet Grændsen af sine Bane, sammensmelter for ham Kunsten med Videnskaben. Saaledes skiller Digteren og Tænkeren sig ad, ved Begyndelsen af deres Vei, for ved Enden at omfavne hinanden. Synes Dig ikke selv, at vi saaledes ere blevne hinanden mindre og mindre fremmede, og har jeg havt Uret, naar jeg har troet, at vi engang skulde see Enden paa enhver Dissonants?

I Anledning af det, Du siger om æsthetiske Systemer, vil jeg aflægge Dig min Troesbekjendelse, som er den, at de ere Philosophen vigtigere end Digteren. Det er Philosophens

Interesse, at opvise Roden til Alt i Fornuften. Et philosophisk System, hvori det Skjønne ikke blev konstrueret, eller hvori ikke noget Forsøg dertil gjordes, kunde aldrig være Produktet af et omfattende Hoved. Men har man først opstillet det Skjønnes Idee i Almindelighed, saa søger man derfra, som fra en Rod, at forfølge det Skjønne i alle dets mangfoldige Grene. Vil man gjøre dette uden udbredt Fortrolighed med de skjønne Kunsters Produkter selv, saa frembringer man derved sikkert Noget ligesaa unaturligt eensidigt, som naar man vil konstruere Naturen uden Erfaringskundskaber. Begge Foretagender ere lige fornuftige; thi de vilde være det, naar den menneskelige Fornuft var = Guds Fornuft, ikke blot en Gnist af Guddommen. Det Skjønne er som Naturen, Naturen som det Skjønne, et uendeligt Fornuftprodukt, til hvis Anskuelse vi ikke kunne komme, uden at anvende vor Kjendeevnes hele Uendelighed, hvortil endog Sandserne, selv de grovេste, høre. Erfaringen skal ved hvert Skridt erindre Spekulationen om ikke at springe noget Led over i den store Organisation, den har for Øine, ellers frembringer den sikkert et Misfoster, hvori saa mange væsentlige Organer mangle, at det ikke længe overlever Fødselen. Du har derfor meget Ret, naar Du siger, at en virkelig Digters Jagttagelser ere mere værd end alle aprioriske Trompetersystemer; men jeg haaber, at Du vil være enig med mig i, at Digteren og Kunstneren kun ville levere herlige Materialer til den philosophiske Bygning, og at det i det Mindste er meget lidet sandsynligt, at en saadan vil saa aldeles drukne sig i Spekulation, at han skulde fuldføre et System, saafremt som Philosophien behøver det, som integrerende Deel. Men naar Philosophen vil lægge Haand paa et saadant Værk, saa bør han spørge sig til Raads hos alle Digtere, som have søgt at afsløre nogen Deel af deres

Kunsts Hemmelighed; han maa selv studere de store Digtere og Kunstnere, søge det Skjønne hos dem, bemærke hos sig og Andre, hvorledes de derved røres, fort han skal abstrahere Regler af hines Praktik og det med Hensyn paa Folkestammer, Tidsalder, Sprog o. s. v., og da forsøge han at finde Eenheden i alt dette, nu søge han at sammenknytte denne med dens første Rod i det Absolute selv. Saaledes har Aristoteles gjort, saaledes Lessing (jeg mener tilnærmelsesviis), og saaledes bør det gjøres. Ville vi tage den forrige Lignelse af Fødselen igjen, saa kan man med Rette sige, at de philosophiske Fødseler have det Mærkværdige, at naar de ere virkelig organiske, saa kunne de, for hver Feil deri findes, gjenfødes og saaledes vorde fuldstændige. Du vil nu heller ikke nægte, at et saadant System baade har en høi Interesse for den philosopherende Fornuft og kan være selv den udøvende Kunstner lærerigt. Men naar nu Philosophen vilde staae frem som en Gud og gjøre salig eller fordømme efter sine Meninger og selv gjøre sin Individualitets Indskrænkninger til Rettesnor for Nutidens og Forverdenens Genier, saa er han ikke længer Philosoph, men ubesindig. „Fortzupflanzen die Welt sind alle vernünftige Discurse unvermögend; sie bringen auch nie ein Kunstwerk hervor". Forsaavidt altsaa nyere Philosopher have begaaet denne Feil, maa det tilskrives deres Personlighed, men ingenlunde deres æsthetiske Philosophi, hvori det forekommer mig, at der ligger mange dyrebare Guldkorn. Det var den nyere Philosophi forbeholdt, med Klarhed at fremstille Forholdet mellem Hedenskab og Christendom (see Schellings Methodenlehre) ikke blot efter udvortes Bestemmelser, men efter den indvortes Aand. Dermed fulgte Forskjellen mellem den antike og romantiske Tidsalder, og med den rigtige Indsigt i denne, den klare Erkjendelse, at den antike og ro-

mantiske Poesi ere to lige selvstændige Digtearter, hver en eiendommelig Tidsalders Produktion. Denne Tanke, ret udført, er allerede af stort Værd. At faa Æsthetikere med saadan Begeistring have talt om Kunsten, er ogsaa vist, og sæt, at den hos Nogen var affekteret, er den det da hos Alle? Jeg havde endnu meget mere paa Hjertet; men Posten vil gaae. Jeg har kun havt liden Tid til at skrive i disse Dage, da jeg har 300 skriftlige Prøver af unge Studenter at bedømme. Altsaa kun kort og godt et Par Ord om, hvad der endnu ligger mig paa Hjertet. Dersom Du ikke endnu skulde være enig med mig om Novalis, saa skriv mig ret ordentligt derom; for vort Venskabs Skyld udbeder jeg mig den Føielighed, at Du ikke offentliggjør Din Mening om ham, førend vi have afhandlet Sagen mellem os. Kunne vi da ikke komme til Enighed, saa er det en anden Sag. Hver staaer da for sin Mening. —

Angaaende den Hegerske Familie maa jeg endnu gjøre Dig den Anmærkning, at da jeg skrev Dig det paaankede Brev til, tog jeg slet ikke det anførte Sted af Palnatoke i en saa ond Mening, som Du synes at troe. Jeg meente nemlig ikke, at Dine Veninder af Ondskab eller Kabale havde skrevet om mig, men af et Slags Kjærlingeri og af Mangel paa Overlæg. At de have gjort dette af Kjærlighed til Dig og aldeles ikke af Had til mig, hvilket jeg heller aldrig har fortjent, derom er jeg overbeviist. Jeg kan altsaa let tilgive dem de smaa Ubehageligheder, de derved have forvoldet mig; og lagt dem paa Hjertet, kan jeg forsikkre, at jeg aldrig har. At blive lidt ærgerlig over Sniksnak, kan dog vel hænde Enhver, endog den Besindigste; men derved at lade mig forstyrre i mit rolige videnskabelige Liv, det falder mig aldrig ind. Jeg haaber, at Du vil huske fra vor Samværen, hvor ugjerne jeg indlader

mig i Kjævlerier, og hvor godt jeg holder Venskab med alle Slags Mennesker, uden Hensyn paa deres Meninger, naar de kun ere det værd.

Og nu vær hjertelig hilset, og hils vore brave Landsmænd Koes og Brøndsted.

Din

H. C. Ø.

Med næste agende Post faaer Du nogle Exemplarer af Dine nordiske Digte.

Paris den 6te Decbr. 1807.

Kjære Ørsted!

Hele Misforstaaelsen, som har givet Anledning til Dit Brev, kommer deraf, at Du har troet, jeg har villet offentliggjøre de Ting, jeg i et lunefuldt Øieblik skrev Dig til. Skulde jeg virkelig have yttret i mit Brev, at jeg vilde lade disse Sager trykke? Hvis saa er, er Du undskyldt i Dine Formeninger, men endnu ikke i Tonen, hvori de meddeles mig. Dersom det ikke i min Baldur, i min Hakon, i min Palnatoke, i min irrende Ridder, i mit Svar til Baggesen og i min Fortale er lykkedes mig at overbevise Dig om besindig Mandighed, i et Brev vilde det tilforladelig mindre lykkes mig. Du siger, jeg paastaaer at være bleven en Mand; det forekommer Dig ogsaa saaledes i mine Skrifter. Paastaae at være en Mand! Gud bevare mig fra den Miserabilitet; det vilde være en meget drengeagtig Paastand. Det forstaaer sig selv, at et Menneske med Kraft, Charakteer og Mod er en Mand, naar han er 28 Aar. Denne Mandsdoms Snakkerads er en Blomst af vor umandige Tid. En virkelig Mand taler ikke meget om sin Manddom; det er à la Guldberg!

Det forekommer Dig dog, som om jeg var en Mand! à la bonheur! Du forsikkrer mig, at Du ikke haber mine Veninder! Tak! Du spotter med min Agtelse for Rahbek (uden at give mig en eneste Grund imod, hvad jeg har sagt til hans Forsvar), men trøster mig dog dermed, at jeg ikke skal tabe Din! Min Tro om at være bleven billig maa Du modsige mig, Du troer det ikke. Brøndsted „et Menneske, som Du kun kjender af at have viist forekommende Opmærksomhed“ er Du meget vred paa, fordi han har skrevet Dig en nødvendig Seddel til. etc.

Hør nu min billige Mand!

Jeg sidder her og har Ting for, som kræver Affsondring af alt Personligt. De personlige Collisioner og Disputer ere blevne mig saa væmmelige, at jeg saa at sige paa de senere Tider har trukket mig fra Verden, lever alene paa mit Kammer, med min Kunst, mine Bøger og mine Betragtninger. Naar jeg nu skal recreere mig, da kan det ikke være for at føre (venskabelige eller uvenskabelige) Pennekrige; det jeg da skal overgive mig til, maa være mit Hjerte elskværdigt, maa sympathisere med mig. Du tillade mig altsaa, at jeg i Korthed og Enfoldighed svarer paa Dine Beskyldninger, hvad mig angaaer. Brøndsted har jeg sagt, hvad Du forlangte, og han er Karl for at forsvare sig selv.

Du kalder mig ubillig, forbi jeg i et venskabeligt Brev, efter i halvtredie Aar at have sluttet det taust i min Barm, nu endelig engang udøser mig for min Ven med den Varme, som er min Charakteer egen? — I et halvt Aar gik jeg daglig i Halle og maatte see paa Steffens's umoralske Forfængelighed, der ikke, som Du siger, bestod i at sætte sig selv op, men i at støde alt Andet ned, som ikke convenerede ham. Omstændighederne bøde mig at blive hos ham, jeg maatte altsaa daglig

døie at høre Herder, Schiller, Voß, Jean Paul, Ewald, Klopstock, Fielding, Horaz, kort de største Digtere af alle Nationer nedrives, hvis Skotvinge han ikke er værdig at opløse. Selv Goethe var ham ikke noget ret tilsidst; og var jeg bleven der et halvt Aar endnu, da havde jeg maaskee faaet at høre: at det var en absolut Dumhed at tilbede Gud; at Satan som det brillanteste Kraft-Genie var den egentlige Almagt, og at Helvede som den evige Livsild burde foretrækkes det philistermæssige sentimentale Himmerig.

I Berlin var jeg alene og fri; den lange, trykkende Incommodation af Steffens's Personlighed havde efterladt noget Bittert tilbage, havde sat ondt Blod. Saaledes lærte jeg at kjende Fichte (der ogsaa stedse blev foragteligt omtalt). Og hvormeget maatte det da ikke glæde mig at finde en Mand med alle de Egenskaber, som jeg havde savnet: Det var ikke hans systematiske Lærebygning, det var hans mandige Kraft, moralske Dygtighed, lutheriske Mod og ureflecterede Naivitet, som henrev mig. At han var eensidig, mærkede jeg naturligviis strax; men det er bedre at være eensidig end at være en rullende Kugle, som af lutter Fleersidighed slet ingen Sider har. — Nu kom jeg efter et halvt Livs Længsel til min Lærer og Mester Goethe! Og der saae jeg den gamle Løves stumme Indignation over den nyere Frækhed og kaade Petulanz. Han talte lidet derom; men jeg læste i hans Hjerte og sluttede af hans besindige Dom. — Saavist det Enkelte dependerer af det Hele, saavist Mennesket meer eller mindre af Auctoritet. Denne Auctoritet er Historiens Selvopholdelsesdrift. Uden dette vilde Alt falde fra hverandre som tørt Sand og ikke forbinde sig. Jeg havde ikke mange Auctoriteter; men Goethe var een. Det virkede alt! Nu gjorde jeg Koes's og Brøndsteds fornyede Bekjendtskab og havde paa Veien fra Dresden til Paris nok at

gjøre med at forstyrre det robespierriske System. Med Brønd-sted gik det snart; thi han er varm, hjertelig, sund og kraftig. Koes er derimod en af de kolde Naturer, som uagtet al Brav-hed og god Villie føler et naturligt Hang til at staae paa det polemiske Standpunkt, fordi det er sympathiserende med den blotte Forstand at finde Latterligheder og at føle Indignation, da der derimod hører Gemyt og Lidenskab til at føle inderligt det Positive. Det er derfor ogsaa langt lettere at see det Slette end det Gode hos en Ting; langt vanskeligere at rose med Smag end at laste. Da nu dertil kommer, at slige kolde Menneskers eneste Lidenskab er Forfængelighed, saa vægre de sig naturligviis for at rives fra det Punkt, da de ere kloge nok til at indsee, at der maa blive en tom Plads, hvor Op-positionen har staaet. Imidlertid lykkedes det mig peu à peu ogsaa tildeels med ham.

Nu kom jeg til Paris og lærte personlig at kjende Schleglerne, gik dem imøde, som mine Venner kunne be-vidne, med den meest uforbeholdne Godmodighed. De for-nærmede mig paa den plumpeste Maade med gemeen for-fængelig Hovmod og Philister-Auctoritet. At da nu ende-lig engang Lunet kom over mig, som Digter at skrive nogle Vers om dem, behøver det Undskyldning? Var det ubilligt? At man undertiden bliver intollerant mod Intolleranzen, er det en Last? Alt kan man tollerere; men Uretfærdighed, burschikos Plumphed og Umoralitet maatte Fanden tollerere. Det indig-nerede mig at finde disse Mennesker, den ene paa 41 Aar, den anden paa 39 (troer jeg) saa aldeles krasse i deres Person-lighed som Fuchser paa 17 eller 18. I denne Stemning skrev jeg mine Smaadigte, som Du jo i Grunden bifalder, kun ikke det til Novalis. At Novalis kom med, havde han sin nar-tige og ubillige Yttring mod Goethe at takke for, som og

nogle Fragmenter, der ikke blot forekomme mig paradoxe, men endog fras antithetiske, maniererede og uden Gehalt. Jeg har selv sagt: „Geist und Gefühl besaßest Du; rein und mit Einfalt klang Deine Harfe, wenn fromm, kindlich ertönte Dein Lied.“ Spørgsmaalet kan altsaa ikke være, om jeg holder Novalis for en Digter eller ei. At jeg siger: „Du machtest halb den Poet“, vil sige: Du beskjæftigede Dig med for mange Ting, til at Du skulde blive andet end fragmentarisk: Du siger i Dit Brev: „En Poet vilde neppe drukne sig saaledes i Spekulation, at han skulde frembringe et saadant System, som Philosophen behøver det“. Ganske vist! Saaledes tillade Du mig paa den anden Side at sige: Til at blive en stor Digter hører et heelt og ubeskaaret Digterliv. Digteren maa ligesaa vel som Maleren sidde ved sit Staffelie og øve sin Haand og sit Øie fra Morgen til Aften. At have smukke Ideer er endnu ikke at være Digter, kjære Ørsted! At brede sig ud over mange Ting er endnu ikke at omfatte dem.

At Du holder Novalis for en stor, moden Digter, kan jeg ikke fortænke Dig i; og hav Du den Mening i Guds Navn. Du er Videnskabsmand og Physikus. At altsaa den philosophiske Hensigt i et Værk maa falde Dig mere paa Hjertet end den kunstige Digtning og Fremstilling, er naturligt. Saameget mere maa det personligt glæde Dig at see Din Videnskab, Physiken, træde frem som en Hovedperson i et Digt. Men alt dette kommer ikke mig ved. Jeg betragter Novalis som Digter; og fra dette Synspunkt siger jeg endnu med samme Frimodighed: Han var ingen stor, ingen moden Digter. Han var aldeles subjektiv; den sande Digter maa være objektiv. Lyrisk Digter var han. Med en skjøn barnlig Phantasie vidste han at personliggjøre sig sine egne Meninger og Betragtninger. Fra denne Side er hans

Digte skjønne. Men eensidige ere de og eenstrænget hans Harpe; thi man seer den spekulerende Physiker i Alt. Hans Bergmannslied er en smuk lyrisk Paradox. Naturphilosophen, begavet med Digtertalent, fandt Trang til at forskjønne sig den Existenz, som han for Videnskabens Skyld sympathiserede med. I Virkeligheden er Bjergmanden ikke Herr der Erde, men i Ordets strengeste Forstand: Sclav! Berøvet Livets og Lysets Fryd og den hellige Luft, lever han et melancholsk Dæmringsliv og gustner her før sit 50de Aar. Ideen, at Bjergfolkene ere Dværge (i de gamle Folkesagn), grunder sig, som al Folkepoesie, paa en meget sundere og rigtigere Naturanskuelse.

Det Idealske i Poesien bestaaer ikke deri at digte noget ganske Andet, end i Naturen findes, men at udtrykke den poetiske Idee skjøn, som Naturphænomenet antyder, og at see denne Idee tilbunds. Deri bestaaer Homers himmelske Skjønhed og Shakespeares, at det er den almindeligste Natur, seet med det ualmindeligste Øie. Derfor kaldte man ogsaa de gamle Digtere Seere. Mange af de endog bedste Nyere har man Ret til at kalde Drømmere.

I hans Weinlied er det ikke den selskabelige bachantiske Virkning af Druen, der besjæler Novalis; det er dens Naturhistorie. Han personificerer Gjæringen som en god Physikus. Derfor er denne Sang ogsaa kun at synge for et indskrænket Selskab. Og vee den, der i et muntert Selskab vilde forekaste en sund dygtig Natur, at han foretrak: „Am Rhein am Rhein da wachsen unsre Trauben", for „Auf grünen Bergen wird geboren". De høieste Gjenstande for en Drikkesang ere Bachus, Venus, Venskab og Fædrelandet. Forresten er denne Sang noget af det Bedste og Smukkeste, Novalis har digtet; men jeg anfører blot, hvorledes den eensidige Tendenz

stikker frem i Alt, selv i det Bedste. Hvad nu i det Hele Heinrich von Ofterdingen angaaer, saa er den af en altfor subjektiv Colorit. Ridderne og Handelsmændene tale ikke som Riddere og Handelsmænd fra det tolvte Sekulum, men som — Novalis! Stilen og Foredraget i denne Bog ere skjønne; men de høre ikke Novalis oprindelig til; de ere en Efterklang af Tiecks Franz Sternbald, hvori Hovedideen, nemlig „med betragtende barnlig Kjærlighed at skue det Gamle og især den gamle Kunst," forekommer.

Med alt dette vil jeg nu ikke gjælde for en saadan Barbar, at jeg ikke skulde erkjende det Fortræffelige hos den gode, sjeldne Novalis. Det Hele er Produktet af en salig Aand, og meget Enkelt sandt poetisk: f. Ex. Eventyret med Kongen og de to Forelskede, hvilket vel endog kan kaldes mesterligt. Men vi tale om Digtere af første Rang, og der staaer han efter mine Tanker ikke; vel som Menneske af første Rang. Mange Ingredienzer, der udgjøre den fremstillende Digter, f. Ex: Mandig Kraft, Vittighed, Snildhed, Mangfoldighed, Skarpsind manglede ham. Han havde Dybsind, Phantasie, Følelse og Fornuft; men alt dette udgjør endnu ikke den plastiske Kunstner. Maaskee havde hans Aand udvidet sig og faaet en større Retning, hvis han havde levet; maaskee var han da gaaet over fra Kunsten til Videnskaben eller fra Videnskaben til Kunsten; maaskee havde han som Videnskabsmand uddyrket og holdt sig ved sit skjønne lyriske Talent, hvilket han havde i langt skjønnere og stærkere Grad end Tieck, saavist som Tieck har langt mere af det, der hører til en sand stor Digter, end Novalis. Dette er min Mening, og denne Mening yttrer jeg frit, i hvor ofte Du end vilde gjentage: „at der Ingen af vor Tids Mennesker, i det mindste Ingen af de Dig bekjendte, lever, der som

Digtere kunde udføre det, som han havde i Sinde". Det er ogsaa fuldkomment min Mening. Maaskee kunde han det ikke selv; thi der er stor Forskjel paa at have Noget i Sinde og paa at have det i sin Magt. „Paa den lange Vei fra Øiet ned til Haanden gaaer meget tabt", siger Conti i Emilie Galotti. Forresten vilde jeg see den Digter i Verden, der havde leveret det ringeste Gode, der kunde erstattes af en Anden. Endnu mere nysgjerrig vilde jeg være efter at see den sande Digter, der kunde sætte sin Ære i at restaurere en Andens Arbeider. —

At have skrevet enkelte gode Sager beviser endnu ikke, at man var født til en stor Digter. Novalis's hellige Sange (det Eneste, Du troer, jeg endnu erindrer mig af ham [meget naivt]), finder jeg derimod paa Hymnen nær (der er et mystisk Coquetterie) meget skjønne og fulde af dyb Følelse. Men de have heller Intet med det Objektive at gjøre.

Saaledes har jeg nu saa omstændelig, som min Tid tillader det, retfærdiggjort min Dom over Novalis og troer derved at have beviist, at jeg ikke har tænkt paa ham i Distraktion, en Feil, der ikke pleier at være min. Det sikkre Haab om, at jeg vil fortryde, hvorledes min nye Billighed har været saa ubillig mod ham, springer altsaa som en Sæbeboble, lig andre jordiske Forhaabninger.

At Schleglerne ingen virkelige Digtere ere, lader Du selv til at tilstaae. At de ere to udmærkede Hoveder, hører der ikke meget Hoved til at indsee. Dersom de vilde blevet paa den dem bestemte Plads, Literatorer, Kritikere; dersom A. Wilhelm havde ladet sig nøie med at hedde en fortræffelig Oversætter — à la bonheur! Men en grændseløs Forfængelighed drev dem til at ville være non plus ultra! Og den lukkede dem overmaade ofte Øiet og drev dem til hæslige Uretfærdigheder.

Saasnart deres Meninger komme i Collision med Modpartiets, saa er det, fordi Katholicismen har reent fordærvet Friedrich. Den anden har nylig skrevet en fransk Afhandling over Racines Phèdre og Euripides's Hipolitos. Der er han fortræffelig, og denne Afhandling har vundet selv fornuftige Franskes Bifald, skjøndt han, som Du vel nok kan tænke, river Racine ned. Men deres religios=historiske Verdens=Anskuelser giver jeg ikke en Pibe Tobak for. Det over den gothiske Bygningskunst af Schlegel er ret smukt; men Ideen er af Goethes Münsterthurm. Min Gud, det var jo dog ogsaa altfor galt, om han aldrig engang imellem skulde sige noget Artigt og Træffende. Det Gediegne kan jeg derimod næsten aldrig finde. Jeg finder vel momentane imponerende Kraftyttringer og polemisk Styrke; men det sande Gediegne mangler næsten altid. Han har sjelden fuldkommen Ret i, hvad han siger. Med det grusomme Væsen, forenet med der stille Muth, kommer man hverken i Kunstens eller i Himmeriges Rige. Da jeg personlig talte med ham om Goethes Sygdom, sagde han koldtgrinende: „Der alte Kerl hat faule Nieren und wird's nicht lange mehr machen". A. Wilhelm sagde til mig, som han vidste kom fra Goethe og var elsket af ham: „Goethe soll sich sehr niederträchtig geäußert haben in der Literaturzeitung 2c."

Jeg havde al Contenanze nødig for ikke at slaae A. W. Schlegel paa Snuden, saa at det lille Skidt var deiset under Bordet.

„Wer Goethe nicht erkennet, sind nur Gothen!"

Du taler om billig Besindighed; sandelig den skal man have, hvad det Hele angaaer. Men der er en ædel Harme, som er Fader til alle store Idrætter, uden hvilken Intet i Verden vilde udrettes, og som Kunstneren har tilfælles med den ærlige Helt. Philosophen gjøre sig derfor ikke for meget til

deraf, dersom han ikke har den. Han sige ikke til sin Ven à la Baggesen: „Min Gang mod Banens store Maal er seen, men stadig, lige, tryg, paa begge Been." Hvorledes man kan gaae uden to Been, begriber jeg ikke, saa lidt som jeg begriber, hvorledes man kommer frem uden paa eet.

Du vil vel bilde mig ind, at Du altid har gaaet stadig som et drøvtyggende Dyr paa to eller rettere paa fire?

Du taler om dunkle Følelser, som Kunstneren en Tid lang kan behjælpe sig med! Altsaa hos Philosophen staaer allerede Pallas Athene ved Vuggen, for at sætte Glutten Viisdommens klare Briller paa Stumpnæsen? Hun lærer ham vel strax at støbe Sølvknapper efter Principer og at knappe sine Buxer med Dessein?

Det er ikke Kunstneren, ikke Grubleren, der løber vild, det er det unge Menneske. Og ofte kan den stærke, klare Følelse og det genialiske Instinkt lede rigtigere end al Spekuleren.

Husker Du vor ungdommelige Strid over Menneskets Pligter mod Dyrene? Nu tvivler Du dog vel ikke om, at enhver Livs-Aabenbaring fortjener Kjærlighed og altsaa Respekt og altsaa Pligt for sin egen Skyld?

Din Mening, at Digteren, naar han skriver, leverer blot Materialer til Philosophen, veed jeg ikke, hvad Du mener med. Enhver kraftig Natur, som elsker Sandhed, og som kan udtrykke sine Ideer i et raisonneret Foredrag, er Philosoph. De æsthetiske Reflexioner og Bemærkninger over Kunsten gaaer Kunstneren selv an og har altsaa sin Selvstændighed. Om Systembyggeren kan benytte dem, det er godt for ham, det kommer ikke Kunstneren ved.

Hvad Leonardo da Vinci og Mengs have skrevet over Malerkunsten og Architekturen er til stort Gavn for de bildende

Kunster, om de ere til Nytte for et aprioriskt System, veed jeg ikke.

Forresten sympathiserer jeg ikke med den krasse Modsætning af Philosophie og Poesie. Den hele aposterioriske Philosophie hænger sammen med Digtekunsten, for at have den, hører der Phantasie og Jagttagelsesevne, forbunden med Fornuft. Det er blot den aprioriske Philosoph (i Grunden en ganske moderne Aabenbaring), som er en reen Modsætning til Digteren. I gamle Dage vare de tvende Muser nøie forbundne, og de ere det altid, hvor noget Stort yttrer sig. Det kommer overalt i Grunden ikke an paa Qualiteten, men paa Quantiteten. Shakespeare var en større Tænker end de fleste Philosopher, Plato en større Poet end de fleste Digtere. Hvad nu det aprioriske System i Philosophien angaaer, da er det en høiere Virtuositet, som fortjener Beundring og Agtelse. Det er en Kunst iblandt flere Kunster; men det er ingen Hovedmodsætning til al Kunst.

Derved vil jeg nu aldeles ikke have sagt, at den aposterioriske Philosophie og Poesie ere Eet, langt mindre at de skulle blandes; men at de hos udmærkede Hoveder ere forbundne, og at Geniet just yttrer sig deri, at kunne være naivt ubevidst i Digtningen og skarpsindigt reflekterende i Raisonnementet. Miskmasken er den sande Ugenialitet. I den Anledning siger jeg med den udødelige Zoftved: Kaal for sig og Pølse for sig. (At jeg ved Kaalen forstaaer Raisonnementet og ved Pølsen Poesien, kan Du vel tænke, skjøndt Du maaskee er af den modsatte Mening).

Neppe havde jeg digtet de Vers, Du har faaet, og sendt Dig dem, før jeg havde Satisfaktion nok og besluttede ikke at lade noget trykke. I min Fortale til min tydske Aladdin, som nu kommer ud, vil Du see, om jeg er billig, anstændig og be-

sindig eller blot en vælig Hest, der gjør Krumspring efterat have afkastet sit Slaveaag.

Jeg har aldrig gaaet i Slaveaag. Jeg har altid yttret en fri, original og stolt Natur; og den har jeg endnu saa stærk, at jeg selv ikke kan taale en Vens Formaninger, naar jeg føler, at jeg ikke behøver dem. Hvad der skal tænkes og handles paa mit Punkt og i min Charakteer, kjender og veed jeg bedre end nogen Anden. At min Ven taler om disse Ting er venskabeligt og godt; men af mine Skrifter burde Du vide, at det ingen Nød havde med at falde i Grøften. Jeg ønsker nu, at mine Medborgere skulle glæde sig objektivt over mine objektive Værker. At I i Palnatoke glædede Eder over „min rensede Skikkelse", glæder ikke mig. Over saadant kan man glæde sig i en Skolars Tegnebog, men ikke naar man staaer for et godt Historiemalerie af en Maler, der har gaaet Skolen igjennem. Havde Du glædet Dig over den heroiske, dygtige, nordiske Verden, som Du fik at see, og som Du kunde takke mig for, da vilde jeg ogsaa glædet mig. — At faae nogle Sentiments og Meninger af en fornuftig Ven over sit Værk, er ingen Opfordring til at blive rost lige i Øinene; at yttre mig disse, var Dit Venskabs Pligt.

At jeg varede Dig mod Steffens, havde jeg deels Grund til, blev jeg deels forledet til ved den tossede Baggesen. Du skrev i Dine Breve: „Jeg har nydt adskillige herlige Dage med Steffens". „Han taler om Dig som sin Ven, altsaa bør han ogsaa være Din." Som en „herlig Ven" stod han altsaa der. Baggesen sagde: Du var paa den seneste Tid saa indtagen i Steffens, at man ikke turde ymte et Ord imod ham. Derfor skrev jeg. Thi jeg elsker Dig og vil gjerne, at vi skulde sympathisere. Af Dit Brev seer jeg, at vi tænke i de fleste Ting næsten Eens. Lad os da herefter tale

om Ting og Værker og ikke hegle Personligheder igjennem; thi det er en delikat Sag mellem Mænd. — Alt, hvad Du siger om Baggesen, er ypperligt; som overalt Dit Brev er fuldt af fortræffelige Ting. Jeg har fældet Taarer under Læsningen; men vred blev jeg; jeg har udøst mit Hjerte, og nu er det forbi. Hvad Rahbek angaaer, vil jeg blot minde Dig om, at han i personlig Omgang er godmodig, beskeden, vittig, klog, lærd og altsaa meget interessant imellem. Hans Personlighed har intet trykkende som Steffens og Baggesens og Schlegernes. Mange af hans Fortællinger ere gode; siig det imod, om Du kan! Og nu lev vel! En anden Gang mere; jeg venter Brev fra Sophie. Hils Fader og Anders.

Din

Oehlenschläger.

Den 14de December 1807.

Kjære Ørsted!

Jeg har havt Brevet liggende paa mit Bord og ligesom følt en Sky for at sende det bort; men Du maa dog have det; thi jeg veed ikke Andet at svare Dig derpaa. Jeg gjentager min Bøn, lad os ikke strides mere. I Dit Brev til mig siger Du eet Sted: Jeg er vis paa, jeg strider mod et Intet, og det er ogsaa Tilfældet. Det eneste virkelig Forskjellige i vore Meninger, stikker jo i Dommen over Novalis, og i den Sag har jeg sagt mine Grunde. Din Tro om min Mangel af Besindighed angreb mig lidt; thi det er ikke saa. Hidsig kan jeg blive endnu saa godt som før; men i det Hele taget er det med mig langt anderledes, og jeg sætter meget mere Samvittighed i at yttre en offentlig Mening. Havde jeg

virkelig ladet alle disse Sager trykke, saa havde det vistnok været ubesindigt af mig. Dette indsaae jeg strax, og derfor ærgrede Formaningen mig over det, jeg selv længst havde besluttet.

Du skrev i Dit Brev, at jeg ofte har viist Dig Stolthed og Mistænkelighed. Dette er en haard Bebreidelse efter 4—5 Aars Taushed. Opfarenhed har jeg viist Dig, vel ogsaa imellem, i Vrede, Stolthed, men naar Mistænkelighed? Og har jeg ikke hundrede Gange yttret min Stolthed og min Glæde over at kaldes Din og Din Broders Ven?

Kjære Broder! lad i dette Øieblik, hvor alt det Ydre rystes, i det Mindste det Indre staae urystet.

Steffens mener jeg det ved Gud heller ikke saa slemt. Det er Fortrolighedes Pligt at yttre min Mening om ham for en Ven, at yttre ham det selv, vilde være grusomt. Og just hans personlige Elskværdighed i mange Forhold, just hans brillante Anlæg bringe mig i Harme, over at han ikke er bedre. Moralsk bedre mener jeg. Maaskee tugter denne Ulykke ham og siger: Kom Hjerte, tag Dit Regnebræt.

Svar mig snart! Skjænd og smæld, om Du vil, men bliv bestandig ved at være min Ven Hans Christian Bravkarl.

Din

Adam.

Jeg venter Brev fra Sophie, og ønsker Eder Alle et glædeligt Nytaar. Det næste skal jeg mundtlig ønske, haaber jeg.

Paris den 3die Februar 1808.

Bedste Ørsted!

Skynd Dig for Alting snart at skrive mig til, ellers troer jeg, at Du er vred paa mig, og det var een af de Ting,

jeg i Verden nødigst vilde have. Vær forvisset om, at Tanken om vor Forening, vor Sympathie og vort Broderskab er een af de skjønneste Udsigter, Erindringen af mit Hjem viser mig. Fra min Side skal visselig Intet hindre os i at blive det samme uadskillelige Par som før min Afreise. At der engang imellem kommer en lille Kurre paa Venskabs Traad, er naturligt, da der er saamange Knuder paa Livets; at man undertiden i det fornuftigste Raisonnement deraisonnerer, det er ikke saa uraisonnabelt, som man skulde troe; thi der hører virkelig meget til at finde Veien i den store Pligts og Fornufts Labyrinth, og man maa allerede takke Gud, naar man slipper for at sluges af Forfængelighedens, Dumhedens, Ondskabens eller Lidenskabens Minotaurus. Smaa Misforstaaelser og Vildfarelser ere derfor, for den genialiske Aand, mere at betragte som Eventyr, som Forvildelser i en stor Skov, man forresten meget godt kjender; men som har det Gode ved sig, at man netop ved dem opdager Steder og Situationer i Skoven, som man, ved at gjøre den almindelige Gjennemgang, aldrig før har seet. Jeg er ogsaa ganske vis paa, at Du ikke surmuler; men at Du kun af visse Aarsager har opsat at skrive mig til; som f. Ex. for at oppebie Hakon Jarls Opførelse og for at fortælle mig dens Skjæbne — hvorefter jeg da naturligviis ogsaa længes. Jeg havde sendt Rahbek en Epilog, som jeg vil haabe kom tidsnok. Kronprindsen var ikke tilstede. Rosing spillede ikke, Frydendahl har formodentlig faaet Fryden noget til at dale. — Lader os give os i Herrens Haand; thi hans Barmhjertighed er stor!

Formodentlig har Du dog af Curiøsitet været engang paa Rahbeks Forelæsninger over Hakon; lad mig vide, hvad Du mener om dem.

Hvad siger bitte Sander for godt? Formodentlig bliver

Hakon betragtet som en Reminiscenz og Efterligning af Grev Geert, Palnatoke af Niels Ebbesen og Baldur hin Gode af Søren Frost eller Slud, hvad han hedder. Thors Reise til Jothunheim er formodentlig en vidtløftig barbarisk Variation af Dødens Buggevise.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Baggesen kommer af og til herned. Jeg har havt lange og svære Samtaler med ham; jeg har taget ham i Skole som en Pebling og sagt ham Alt i hans Øine paa en godmodig Maade. Han har lovet Bedring. Fuldkommen Bedring er vist umuligt; men den Higen efter at ville, ville, er allerede Noget, som den Gode ikke maa foragte eller tilbagestøde. Jeg kan ikke finde mig bedraget i ham; thi jeg har aldrig taget ham for Andet, end den han er: Et Menneske med megen Vittighed, nogen Phantasie, øieblikkelig opflammende Følelse (som naar man kaster Harpix i Ilden), Sands for Velklang i Sproget og lyrisk Talent; men uden Fornuft, uden Forstand, uden Dybde, uden Varme („Du brænder eller fryser" siger Utg. Loke, til Loke i Baldur), uden Besindighed, uden Omfatning, uden Jagttagelsesevne, uden mandig Kraft, uden Ærlighed, kort sagt, uden Genie. Naar han har et Menneske hos sig, som kan gjøre ham opmærksom paa Critikkens Fordringer, som kan pege Flauhederne ud af hans Arbeide, saa er han Karl for at indsee det og villig til at rette det. Saaledes har jeg ofte gjort. Han har nylig skrevet Sømandssange og et Brev fra en Matros, som forgaaer, hvilke virkelig ere i ægtekomisk-Dansk-National-Sømands-Charakteer. Men meget burschikos-Student-Literatur-Vittighed —, og Baggesensk-Smiger-Sentimentalitet og Svulsthovenhed har jeg faaet ham til at stryge ud.

Ved slige Leiligheder kan jeg ikke bare mig for at smile

lidt indvortes og recitere mig den Strophe: „Jeg, som veed om Lampen og om Lampens Brug Besked, vil lære Dig dens Kobberrust at gnide!“

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Og nu kjære Ven, lev vel! Hils Ørsteds og alle Venner.

Din

Adam.

E. Sk. In Parenthesis vil jeg lade Dig vide, at jeg for Øieblikket arbeider paa 5te Akt af en ny Tragedie, og at de 4 første ere fuldkommen færdige. Tal til Ingen derom. Aarsagen, hvorfor jeg holder det hemmeligt, er, at den dumme Theaterdirektion, naar den hører, jeg skriver saa meget, kunde faae Frygt og Bævelse. Jeg bringer min nye Tragedie med mig i Juli, naar jeg kommer hjem.

Til H. C. Ørsted.

Rendsborg den 20de Januar 1808.

Du lever altsaa! nu det er dog altid Noget — og Du skriver — det er endnu mere — og skriver endog Galanterier — lutter Særsyn — siig mig dog engang, bliver Du saadan ved til Aarets Ende? Du philosopherer og Du fortæller.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Men at Du gjør Vers — alenlange Hexametre med nysselige Aladdinsk-Noureddinske Allegorier — som man læser her paa Eiderens Bred, see det er stærkt — det er et nyt Fænomen — for at opleve det, maatte en Krig udbryde mellem Danmark og England — Skade, at jeg glemte at bestille nogle rimede Vers hos Dig, Du Pe'er Syv! til vor Fest og Fødsels Høitid her — nu har Guldberg og Staffeldt faaet Fortjenesten og Æren.

Du taler om skrevne Prygl — ja! kjendte jeg ikke Din

aandelige Callus, saa vilde det maaskee have været muligt at gjøre dette Forsøg med Dig — men jeg veed, at Du paa Sjælen er ligesaa haardfør og kjæk, som Du paa Legemet er omskindet og bange — mine Næver vilde Du frygte meget mere end min Pen — og Forholdet blev omvendt — den Uskyldige kom her tilkort — at skjændes skriftlig eller mundtlig med Dig er jeu perdu — jeg kjender Din virtuosité bedre. Men at Du er saa lud=skind=doven, saa lunken — saa valen — i Din lille Professorsjæl, ei at kunne offre et Menneske, der saalænge har baaret over med Din Syndefuldhed, et Par Linier, og til Tak for hans Langmodighed give ham et Par gode Ord — et Par af Dine eiendommelige Fraser, naar den gode Aand er over Dig, som Du veed der in tantâ inopia hominum glæder mig usigeligt — see det er karnaliøsk — som Du gjerne maa udlede af carnalis — eller af Carnaille, alt som Du lyster — og bedst veed, vil og kan.

Du har Intet at skrive om — Du er fattig — naar er Du bleven det? Nei! Du er gjerrig, lumpen, smudsig gjerrig paa Ord. — Øs af Dit rige Væld — og bild sig ei ind, min Fa'er! at han kaster sine Perler for Sviin — fordi han ei skriver til Fichte eller Ritter — eller for den lærde Verden — som Dine Olden vel ville smage — og omendskjøndt Du læser for Damer etc., saa kan Du gjerne skjænke den, som her beærer Dig med sit Venskab — nogle ringe Tanker af dine Fonds — husk paa, hvor ofte jeg paa Parises slibrige Bane var Din Mentor — og vær taknemmelig — det er en smuk Dyd. — Næsten har jeg troet, Du var bleven forelsket og gik paa Freyers Füssen — thi da glemmer man Alt for den Himmel, man lever i — Nube pro Junone — og næsten troer jeg, Du er en Smule forelsket — thi Taushed og Poesie ere sikkre Tegn — also gratulire schönstens! Herr Nachbar! —

Det maa klæde Dig godt! gift sig min Ven, werden Ihn schon finden — wenn er nicht zu Hause ist.

Jeg kunde nu sige Dig meget om vor forestaaende Fête — og burde næsten gjøre det, for at kjede Dig tilbørlig — jeg kunde sige Dig meget om vort mageløse Theater og tier blot af Ædelmodighed. — Jeg kunde sige Dig noget om en vis elskværdig Pige her — en høist elskværdig Skabning — og tier for at ærgre Dig, da jeg kjender Din Nysgjerrighed — jeg kunde fortælle Dig Ting, som vilde more Dig og tier for at straffe Dig. — Jeg forlanger ingen Avisnyheder — Commerce-Collegiet har Dagen og Monitøren — men mine Venners Aand ønsker jeg fraværende at nyde og glæde mig ved — og derfor vil jeg, at Du især skal skrive — om Du troer mig det værd.

Oehlenschlägers Poesier ere i de rigtige Hænder — Mørch fra Paris vil snart besøge Dig — han har Brev med fra Oehlenschläger til Din Svigerinde.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Hils Din retskafne Broder og hans elskværdige Kone, hver for sig, meget — hils Steffens og Kone meget — og alle vore øvrige fælleds Bekjendte — Gud veed, naar vi atter sees — min Hu stander mod Syden — jeg erindrer ei mit sidste Ophold i Kjøbenhavn med Glæde just, men vel at jeg skylder Dig mangt et lykkeligt Øieblik.

Din

Gjerlew*).

---

*) Gjerlew var dengang Fuldmægtig ved Konsulat- og Handelskontoiret under Kommercekollegiet. 1807 havde han udgivet „Breve over Italien og Sicilien paa en Reise i Aarene 1803—4". 1845 døde han som Generalkonsul i Norge.

Til Gjerlew.

Kjøbenhavn den 13de Februar 1808.

Skjænd, band, rumsteer, sæt hele Rendsborg paa den anden Ende, jeg skriver Dig dog intet ordentligt Brev til, fordi jeg ikke kan; men for dog at fyldestgjøre Dig i Noget, vil jeg tilskrive Dig Et og Andet, som intet Brev er, paa det at Du dog kan see min gode Villie, om ikke min Taknemmelighed; thi den giver dog vel Dit Mentorskab i Paris Dig allermindst Krav paa, infandum jubes me renovare dolorem. Men forresten gammelt Landsmandskab og Venskab, vedligeholdt i alle Zoner, hvor Du kom frem, rører dog noget min Samvittighed. Altsaa Du vil vide, hvad jeg foretager mig. Du veed det Meste; jeg experimenterer, philosopherer — og gjør Vers. Det sidste undrer Dig. Veed Du da ikke, at jeg fra Barn af har gjort Vers, tidligere endog end jeg kunde skrive Prosa. Veed Du ikke, at jeg endogsaa, uden Navn, har sendt nogle af dem ud i Verden. Skulde jeg da ikke endnu have Lov til at gjøre Vers til en høitidelig Juleaften! Hvad om jeg gik videre og skrev et heelt Naturepos; vil Du vel forbyde mig det. Viid da, at jeg kun forlod Poesien, fordi det forekom mig, at der var for megen Løgn og Affektation i det Meste, og at jeg ikke desto mindre har bestandigen følt mig tiltrukken af dens Harmoni. Kort, jeg har, uden at være forelsket i Andet end Physika og Metaphysika, begyndt paa et Naturepos, over Luftseiladsens Opfindelse. Hvad Videnskaben har lært mig, hvad indre Erfaringer have udviklet i min Sjæl, kort, hvad Naturen har aabenbaret mig, det kan jeg lægge deri. Jeg forestiller derfor denne Opfindelse som en Naturaabenbaring og paakalder selv, som Digter, Naturen.

Gjennemstrøm mig Natur, med Din altopvækkende Lue,
Lad mig høre de Toner, Du lærte mit anende Hjerte,

Naar i Skovenes Mulm, det vidthenbrusende Løv mig
Vakte af grublende Drøm, for at sænke mig dybt i en ny kun,
Eller naar, Øiet i natlig Begeistring mod Himmelen henvendt,
Sjælen blandt evige Stjerner, i ubegrændsede Omkreds,
Vidt hensvæved' og taus beundred' Din hellige Samklang.

Scenen er i det sydlige Frankrige, hvor Brødrene Joseph og Stephan Montgolfier levede. For at give Dig endnu en Mundsmag af Digtet maa Beskrivelsen heraf staae her:

Hist i Gallernes viinrige Land, mod den sydlige Grændse,
Hvor den høiere Sol, med meer retstraalende Lyskraft,
Klæder i spraglede Blomsters Mangfoldighed Jorden og skaber
Sødhed i rødmende Frugt, hvor Himmelens hvælvede Klarhed
Straaler i fuldere Glands, kun sjeldent formørket af Skyslør,
Og hvor den natlige Himmels dybt hvælvede høie Azurblaa,
Tæt bestrøet med funklende Lys, er Tempelets Hvælving
Over den tause Natur, der fødtes de herlige Brødre
Joseph og Stephan, udseet, os at lære den dristige Skyfart.

Brødrene ere Naturgrandskere, de gaae ud at søge Blomster og Stene. Efter at have seet de mærkværdigste Spor af en skabende Oldtid, bestige de Spidsen af et Bjerg, hvorfra et klart Overblik viser dem den hele Egn, paa samme Tid som Produktet af en dyb Naturkraft og herlig ved sin Skjønhed. Paa deres Vei ned ad Bjerget lokker en Naturgjenstand hver til sin Kant, og Joseph forvildes i en Skov, hvor han ved Solens Nedgang bestiger en Høi, hvorfra den hele Skov, som et sagte bevæget Løvhav, kan overskues. Som Dæmringen tiltager, og Gjenstandenes bestemte Omrids forsvinde, saaledes forsvinder ogsaa Tankernes Bestemthed, og hans hele Sjæl opløses i en forunderlig Længsel. Solens Lys forsvinder endeligen ganske. Alt, hvad begrændset og nær er, forsvinder. Kun Universum, i sine skinnende store Masser, staaer for ham. At rive sig løs fra de jordiske Baand, at svæve fra Stjerne til Stjerne, det fordrer nu hans Sjæl, og i en begeistret Bøn

beder han om at naae en Viisdom, som kunde hæve ham over Jorden. Han vil nu ved Maanens Skin gaae tilbage igjennem Skoven. Maanen formørkes; hele Naturen tier; kun en ubestemt Raslen af Løvet og fjerne Vandfald høres. Den paniske Skræk griber ham. Han fatter sig. Han naaer en friere Plads. Denne er en Ellemose, hvor Lygtemænd og Ellekonger søge at forvirre hans Blik; men han skrækkes ikke. (I denne Deel har jeg fremstillet hine Spøgelser som Naturkræfter, uden dog at betage dem deres aandelige Natur. Det formaaede kun den nyere Physik). Tilsidst naaer han en Grotte, hvor han rolig indsover, og seer i Drømme den hele forløbne Dags Historie, men med langt mere glimrende Farver og mere sammentrængte til et Brændpunkt; men det forekommer ham, at han kun frelses fra Nattens Spøgelser derved, at en Sky løfter ham op over Jorden. Han svæver derpaa hen over Ægyptens hellige Land og Afrikas Sandørkener, hvor han opdager et ubekjendt ældre Land; han svæver over Sydhavet, besøger Polerne — og vækkes af sin søgende Broder, ved første Daggry. Broderen har ogsaa havt underlige Drømme om at hæve sig i Luften, og medens de tale herom, staaer Solen op bag det Bjerg, hvorfra de igaar overskuede Alt. En Sky bedækker Bjergets Tind. Solen løfter den ved sin Varme, og nu farer som et Lynglimt den Tanke gjennem Josephs Sjæl, at indslutte en Sky i et let Gevand og derpaa hæve sig over Jorden.

See dette er nu første Sang af mit Digt. Denne Sang er paa lidet nær færdig, men skal endnu ikke saa snart forlade min Papirskuffe (Pult har jeg ikke). Siden jeg har henlagt dette Arbeide, har jeg forfærdiget en Dialog over det Spørgsmaal: hvorfor finde vi Behag i Musiken? Om denne kan jeg ikke give Dig saa lang Efterretning; men Du skal snart faae den trykt.

Til Slutningen hilses Du fra alle Venner og Veninder her, og bedes Du at hilse Veninde og Venner hist.

Din

H. C. Ørsted.

Til H. C. Ørsted.

Rendsborg den 19de Februar 1808.

Behøver jeg vel at sige Dig, kjære Ørsted! hvor behagelig Din ægte poetiske Epistel har overrasket mig? eller troer Du, at Rendsborg og Commerce-Collegiet ganske skulde have qvalt den levende Deeltagelse for det Ædle og Skjønne, som jeg hidtil troer at have havt? Dog, det troer Du ei, ellers havde Du ei meddeelt Din Ven Dit sidste Arbeide, og for at vise Dig, at jeg har vidst at skatte det og af de faa Linier, af det lette Skyggerids, at danne mig et heelt Billede, saa viid! at jeg endnu samme Dag, jeg modtog det, henreven af Din Gjenstand og dens Behandling, ilede ud til Grevinde Schimmelmann, for at deelagtiggjøre hende heri og i min Glæde — Du tilgiver mig vel det? — jeg fandt her den meest levende Interesse for Dit Æmne og Tilfredshed med det, Du havde udført — og en Partiskhed for Dig, som inderlig har glædet mig, som Din Ven — denne Interesse var oprigtig, det sagde mig Tonen, og tillige den ædle Greves Ønske i Dag at meddele ham det. Du seer, altsaa, kjære Ørsted! at Din Lyras harmoniske Toner ogsaa virke her midt imellem de frygteligste Udsigter til Krigens nære Rædsler og mellem dræbende Forretninger — og dette bør vel opmuntre Dig til at meddele mig, hvad Du har færdigt, om Du ei har besynderlige Grunde til at nægte mig dette Ønskes Opfyldelse. Jeg er aldeles indtaget for dit Æmne, det hæver Dig over Læredigtets Tør-

hed, som Montgolfier hæver os fra Jorden — hver vigtig poetisk-physisk Opdagelse, hvert Clima, hver Himmelens Region, hver Tidsalder og Fremtiden selv kan Du svæve let hen over, kan Du hæve Dig til, kan Du skue i og malende fremstille. Det Overjordiske, Himmelske, Aandelige, som ligger i denne Opdagelse, det Store, som Fremtiden har sikkert skjult heri, gjør den mere end nogen anden til et Digteræmne, og med Din Metaphysica og Physica anseer jeg Dig for Digteren til at give Fantasie, Speculation og Følelse ligemeget Stof til Virksomhed, og med mandig Aand at bringe Eenhed i det store Hele. Det er, som om Du var bleven mig dobbelt saa kjær, siden Du har glædet mig saa overraskende med dette aandrige Product — hvem Din Løgn og Affectation i Poesien angaaer, fatter jeg meget vel. Jeg venter nu en udførligere Udsigt over det hele Epos, og som sagt, en Afskrift af det Færdige — og Taushed, om Du ønsker det.

Medens Du svælger i videnskabelig Nyden og Virken, lever jeg et høist uvidenskabeligt Liv; nogle Forretninger, ingen Leilighed eller rettere Mangel paa et bestemt Maal og paa Hjælpemidler ere Hindringerne; dog har jeg ei forladt Videnskaberne, fordi jeg har forladt den almindelige Landevei, hvor Universitetet egentlig er en Kro — havde jeg mine Dagbøger fuldendte jeg mine Italienske Breve, jeg fandt dog vel en Forlægger; at Du ei har sagt mig et Ord, en venskabelig ærlig Mening om det, som er trykt, er ei velgjort; jeg ønskede, og det er vel tilgiveligt, dog ogsaa gjerne at høre Din Stemme; hvorfor skriver man dog, uden for at vinde sine Venners Bifald, at forene sig nøiere med dem! Siig mig altsaa engang Din Mening herom.

Mit Ønske, at vende tilbage til Syden, derhen hvor Fortidens herlige Storhed bringer os til at glemme Nutidens al-

skens Daarlighed, er mere levende end nogensinde; mit Forsæt trolig at forfølge min Plan, skulde jeg selv tage en Omvei over Afrika, er urokkeligt. Man har det Galanterie her, at undre sig over min Resignation, over min Tilfredshed med Rendsborg, som vore ægte og uægte Kjøbenhavnere finde utaaleligt, netop fordi deres Synskreds er for indskrænket; man begriber ei, at Kjøbenhavn og Rendsborg for den, hvis hele Væsen hænger ved Italien, kun er en liden Modification af de samme Savn — kun nogle faa Venner der —, kun en skjønnere Natur, og Resten er lige for mig. Min Omgang er indskrænket, men behagelig her, i den finere Verden, som, hvor Cultur er forenet med Verden, dog egentlig er mig den behageligste Kreds: En Ven, der elsker mig, en elskværdig Pige, jeg kan hylde, see her det, som forskjønner mit Liv, og trods sin ydre Eensformighed giver det et Slags Afvexling, og gjør det langt rigere, end de Fleste kunne begribe; Læsning og Forretninger, Udkast til Arbeider, Blik i min Fremtid, Minder, veemodige Minder fra min Fortid, see her endnu mere Stof til Liv for Din Ven. Min igjen begyndte afbrudte udenlandske Correspondance har skaffet mig mange behagelige Øieblikke; fra Baron Humboldt i Rom har jeg nylig havt Brev, fra Wolff venter jeg hver Dag. Du maa see at læse det første Hefte af det Museum der Alterthums Wissenschaft, som Wolff og Buttmann udgive, det er heelt af Wolff, ganske ham værdigt, og kan lære Ier Profane mange herlige Sandheder. Ogsaa Zoega's Basreliefer har jeg læst de 3 første Hefter af med megen Interesse, jeg agter at levere en vidtløftigere Anmeldelse heraf i lærde Efterretninger, — bliver den for stor, i Minerva eller Universitetets Annalerne. Du seer dog, at Din Ven ei saa ganske forruster i Commercen i Rendsborg. Foresten har Du vel hørt om vor Fest til Kongens Fødsels-

dag, som virkelig var glimrende og smagfuld — mais qui nous coûte un peu cher — da 45 Personer have beværtet 150. Siden have vi havt et Par Smaaballer, og nu skulle vi have en Kanefart og Bal. Det forekommer mig egentlig, som Trojanernes Glæde Aftenen efter, at de havde slæbt Hesten med de skjulte Bevæbnede indenfor Muren. Sikkert forekommer det mig, at der trækker et Uveir op; men om det drager forbi og slaaer ned hos Naboerne, eller om det ganske opbrænder Fredens, Rolighedens og Selvstændighedens Hytter, og om vi nogensinde leve at see Luften renset og aande frit, see det er Spørgsmaalet, og to be or not to be var os aldrig nærmere. Vi vente her hvert Øieblik den bestemte Efterretning om vore fornemme Velynderes Ankomst — cela nous dérangera sans doute un peu la maison, mais pour avoir l'honneur de recevoir des hôtes si magnifiques, il vaut bien la peine, j'espère, de se déranger un peu. Qu'ils viennent, pourvû qu'ils payent, sagde Grev S. Mais les Français, svarede jeg, je les ai toujours connû comme de grands économes, qui aiment bien à jouir mais pas à payer, og han trak med et bittert Smiil paa Skuldrene. Forresten beundrer jeg dette overordentlige Menneske jo længere jo mere, han har nylig forelæst mig Noget, der skulde være en Erklæring, Betænkning over Pestalozzianismen, og jeg har beundret den dybe Grandskeraand, forenet med den glødende Fantasie, som herskede deri; egentlig var det en Udsigt af hans Ideer over Menneskenes Uddannelse og Bestemmelse, og ofte traf det forunderligt sammen med Fichtes Grundzüge, som han ikke kjender — jeg bad ham lade det gjennemsee og trykke anonymt — det vilde være et sjeldent Fænomen at læse denne Speculation, disse herlige, ædle, ophøiede, rensede Begreber om Menneskenes Bestemmelse af en gammel Stats- og Finantsminister, skrevne midt imellem den uhyre Mængde af Forretninger, der overvælde ham — og endnu mere

vilde man, som jeg, beundre hans ømme, menneskekjærlige Hjerte og hans glødende ungdommelige Fantasie, som ingen Erfaring, ei Alder, ei Forretninger have kunnet nedtrykke eller forhærde — en herlig — lysende, varmende Guddomsstraale maa være trængt dybt i den Sjæl, der saaledes skal være hævet over den menneskelige Aands sædvanlige Lod.

Den 20de Februar.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Naar Du har et Øieblik for Din Ven, da und ham det; Du veed eller bør vide, hvormeget det glæder mig. Lev vel og giv mig stedse saa overraskende, rørende Beviser paa Dit Venskab, som i sidste Brev, hvormed Du endnu mere vil gjøre mig til Din af ganske Hjerte oprigtig elskende

Gjerlew.

Til Samme.

Rendsborg den 22de Marts 1808.

Midnat er nær. Den fordømte Post gaaer af imorgen Formiddag Kl. 10; staae tidlig op, for at skrive Dig til — nei! det er for meget, — lade det være — ja! det var egentlig det, jeg burde — eller i det høieste skrive: Jeg havde villet skrive Dig ret langt til, men jeg gad ei, der kom Noget i Veien. Nu, jeg vil skrive, maaskee kommer jeg snart for at straffe Dig for al Din Dovenskab, Du grove Synder. Altsaa, Kongen er død her, men ei begravet. Franskmænd og Spaniere have draget skareviis igjennem Landet og Byen, indtil en lumpen engelsk Brig, med al sin Johnbullske Uforskammenhed opholder en heel Armee. Tildragelserne følge saa rask oven paa hinanden, at jeg ei kan troe, jeg lever længer i vort kjære Fædreland, gid de kun fulgte saa gode som rask. Vor Krigserklæring er lang, mais on ne se batte pas seulement avec des

mots et des phrases, — gid alle de franske Helte og spanske Cavalleros vare hos vore Naboer. At beskrive Dig min Følelse, da jeg for første Gang saae disse fremmede Tropper indenfor mit Fædrelands fredelige, lykkelige Grændser, saae dem i en af dets vigtigste Fæstninger, hvor Regenten endnu var, formaaer jeg ei, — den var inderlig veemodig bitter, min nationale Følelse var dybt saaret, je reconnus les chaines même dorée, — min Følelse for Uafhængighed, hvor smaa vi endog vare, var smertelig saaret, dette skjønne Fantom var forsvundet, maaskee vil Du dele min Følelse med mig, naar Du engang seer disse Tropper, og naar Du, som jeg, havde seet deres Insolence, som vore Commanderendes kjærlingagtige bêtise fremkaldte og maatte fremkalde hos disse herskevante Mennesker, saa vilde Du endnu mere kunde dele denne bittre Følelse. Iøvrigt veed Du min gamle tendresse — Du mærker min Stiil selv galliceres — for de Franske, og det er sikkert, det er en egen Elskværdighed, som dette Folk midt i sin Raahed, midt i sin sædelige Fordærvelse har, og som gjør, at man taaler meget eller finder det mindre. Med endeel af de franske Stabsofficerer har jeg spiist her hos Kammerherre Schleebusch, næsten daglig. Det er interessant at høre disse Mennesker, som i en ung Alder have saa rige Erfaringer, som have bivaanet Batailler, ligesom Modehelte Baller, og reist Europa igjennem i Spidsen af deres seirende Corps. Jeg har talt med Cavallerie-Oberster, som vare komne fra Gaëta eller Reggio til Polen, og nu gik til Sverrig, il faut faire le cercle entier — sagde jeg en af dem — snurrigt var at see nogle af vore Hoffolk ved Siden af dem — Contrast mellem Mand og Mand er neppe større. Der var meget elskværdige, meget dannede Mennesker iblandt dem, som raisonnerede med et herligt, frit Blik over Livet, over Politik og Krig, især i en snævrere Kreds. — Og nu Spanierne,

disse Sydens Mennesker med deres Ildblik og Lethargie — denne underlige Kamp mellem Natur og Natur — disse Karavaner paa Esler — denne smudsige Hjælpeløshed, fordi der Naturen gjør Alt og her Intet — deres Officerer godmodige, fordringsløse Mennesker, med et brændende Had mod de Franske. Ah! le vilain peuple! ah! les vilains soldats! skrege de levende Franske, naar de saae dem, med et foragteligt Blik. Deres Cavallerie er skjønt, lutter spanske Hingste — deres Infanterie er mesquine — smaa jammerlige Mennesker, og havde de ei det indre Liv, vilde de reent være afskyelige. Der er saa himmelvid Forskjel mellem Spaniere og Franskmænd, at disse Folkeslag aldrig ville amalgamere sig. Spanierne ligne meget mere Italienerne i Charakteer, skjøndt ogsaa de hade hinanden. Det spanske Sprog har moret mig; med Italiensk kommer man meget godt igjennem med dem. Dog nu nok herom.

Vor Forventning her er meget spændt, om Tropperne kunne komme til Sjælland og derfra til Sverrig? Hvad der i alt Fald vil skee der, og hvad Danmarks Skjæbne efter denne mærkelige Crisis vil vorde. Vor kjække Konge bestiger sin Throne under de lykkeligste Auspicier for den største Rolle — gid det ei blive celui du confident du Héros! j'aime ma patrie et mon Roi trop pour cela. Vi, Collegierne, have erholdt Ordre til at vende tilbage, naar Troppemarschen er endt, hvis da ei vore djævelske Fjender hindre os, og hvorledes skal det gaae i Tilfælde af en Spærring, som sikkert er at befrygte, med Regjeringen paa denne Side af Bæltet?

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Lykønsk vor brave Ven Steffens af mit ganske Hjerte paa mine Vegne, gratuleer Fru Majorinden, jeg gad gjerne skrevet Steffens til, hvis det ei var kjedeligt at skrive uden at faae Svar; hils Din Broder og hans Frue. Kammerherre

Ries, som jeg netop har seet i Aften, hilser meget. Kongen skal bisættes med al mulig Pomp, Calmette pleure comme un enfant, ce drôle, qui m'amuse beaucoup — Nielsen fait le grand Maréchal de cour — toute la petite cour est extrêmement occupée; adieu! mon ami, adieu!

De tout mon coeur ton fidèle ami.

Gjerlew.

Til Oehlenschläger.

Kjøbenhavn den 13de Juni 1808.

Af Dine Klager over, ikke at have faaet Brev fra mig, maa jeg nødvendigen slutte, at et af mine Breve til Dig er forkommet.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Det er mig kjært, at Du reiser til Schweitz; thi saa gjerne jeg vilde see Dig her, saa indseer jeg dog, at her ikke er Noget for Dig at udrette, saalænge som Alt staaer paa den nærværende spændte krigeriske Fod. Men have vi derimod ikke noget Krigsdigt at vente fra Dig? En kort, syndig, populær Krigssang vilde vist gjøre en god Virkning. Hvad vi hidindtil have faaet, er for Intet at regne. Baggesens have ingen Lykke gjort og fortjente, som mig synes, det ikke heller. Jeg behøver vel ikke at sige Dig, hvo som mest har udmærket sig i denne Feidetid; Du maa kjende det af Aviserne, som nu dog maae have nogen mere Interesse for Dig, end de før have havt. Jeg vil altsaa kun føie nogle enkelte Bemærkninger til, saadanne som ikke sees i Aviserne. Prinds Christian af Augustenborg, som kommanderer i Norge, er ikke blot ved sine Medhjælpere en heldig General, men er selv en øvet og kyndig Kriger, der før har tjent Østerrig mod de Franske. I Freden anvendte han sin meste Tid til at bereise Norges vigtigste Egne

og kjendte derfor nu alle Midlerne til Landets Forsvar. Han er meget elsket af de Norske. For nogle Dage siden havde vi en Affaire ved Dragør (saaledes har Nyrup viist, at Dragøe skrives i gamle Dokumenter) med en engelsk Konvoi. Vore Kanonbaade ødelagde næsten ganske en Fregat, toge en Brig og toge eller ødelagde 12 Kjøbmandsskibe. Vi sloges i 5 Timer, og de engelske Krigsskibe sparede ikke deres Krudt. Desuagtet mistede vi ikke een Mand, ja havde ikke engang nogen Saaret, som man kunde sige var mærkeligen beskadiget. Jeg skriver Dig dette, fordi Du maaskee vilde ansee det for Pral, naar Du læste det i Aviserne. Kongen var selv Tilskuer ved Affairen. Alt begunstigede os. Det var nemlig ikke Fjendens Hensigt at angribe os, men blot at bringe en Kjøbmandsflaade forbi, som siden skulde snige sine Varer ind i Østersøens Havne. Den laa ved den svenske Kyst og ventede, til en rask og gunstig Kuling kunde føre den vore Kanonbaade forbi. Den fandt endelig den forønskede Leilighed, gik ud, vel beskyttet af Krigsskibe, men da den kom til vor Kyst, blev det stille; Vinden vendte sig og blev den mindre gunstig, kort, den maatte holde vore Kanonbaade Stand. En Kamp, saa nær Staden, kan Du let tænke Dig, maatte sætte alle Indvaanere i Bevægelse. Der gaves intet høit Sted fra Toldboden til Frederiksberg Slots Altan, som ikke var besat med Tilskuere, der alle ventede utaalmodigen paa Udfaldet. Natten endte egentlig Kampen, ellers var neppe Een undkommen. Kongen var endnu paa Amager, da Alt var endt; han havde ladet bringe alt Nødvendigt ud for at pleie de mange Saarede, han ventede. Du kan altsaa let tænke Dig hans Glæde, da den ene Baad efter den anden ankom, og han overalt, hvor han spurgte efter de Saarede, fik til Svar, at der Ingen var. Kommandeur-Kapitain Krieger, som førte Overkommandoen, blev Dagen efter udnævnt

til virkelig Kommandeur. Vore Kanonbaade gjøre overalt den bedste Tjeneste, ved Lolland har Lieutenant Wulf taget en Brig, blot med 4 Kanonbaade. Han havde kun en eneste Saaret, nemlig en Lieutenant Grotschilling, som under Kampen havde udmærket sig. Wulfs Broder har ogsaa med et Par Kanonbaade under Norge jaget et større engelsk Krigsskib paa Flugten. Lieutenant Bjelke har ved Bergen drevet en engelsk Fregat paa Flugt, ogsaa ved Kanonbaade. Lægges nu hertil den hæderfulde Kamp, som Skibet Prinds Christian havde med den overlegne engelske Magt, saa fortjener vel vor nuværende Sømagt sin gamle Roes. Ved at skrive dette, falder det mig ind, at det vilde være godt, om Du fik en udførlig Beretning om Alt, hvad der under denne Krig er foregaaet i Norge. Jeg kan ikke give Dig det detailleret nok, uden at have Dagens Blade for mig; men jeg skal bede Christiane, at give Dig et Exemplar af Budstikken, et Blad, som Falsen udgiver i Christiania.

Af literaire Nyheder vil det maaskee ikke være Dig ganske uinteressant at høre, at Nyrup har udgivet Edda paa Dansk, og i en Dedication til Steph. Heger angivet som Hovedaarsagen til sit Arbeide, at han derved vilde forberede sine Landsmænd til Læsningen af Dine Digte.

Om Gjenstanden for vor forrige Brevvexling skriver jeg ikke et Ord, fordi jeg ikke gjerne repeterer, hvad jeg vidtløftig nok har sagt i et tidligere Brev, som jeg dog haaber skulde være kommet Dig i Hænde, deels ogsaa fordi jeg synes, at vi vel kunne ansee denne Sag for sluttet.

Jeg maa dog vel fortælle Dig, at jeg i Vinter har begyndt paa et Digt over Luftseiladsens Opfindelse. Det er ikke bestemt til Trykken, da jeg ikke tør haabe at bringe det til den Grad af Fuldkommenhed, at det fortjente Offentlighed; men

at det ikke vil være uden al Interesse for mine Venner, der kjærligt ville oversee Svaghederne i et Forsøg, som ikke gjør Fordring paa at være Kunstværk, skjøndt dets Forfatter ingen Umage har sparet paa det, det tør jeg haabe. Min Hensigt er at fremstille denne Opdagelse som en guddommelig Aabenbaring gjennem Naturen, hvilket upaatvivleligen enhver Opdagelse er. Jeg vil her dog give Dig nogle faa Vers af Begyndelsen.

Leirer Eder i Kreds og hører den skinnende Stordaad,
Som skal krone med Hæder vor Old i uendelig Fremtid,
Dersom Viden og Kunst beundres af kommende Slægter;
Thi hvad Naturen kun lærte den letbevingede Luftsøn,
Gjennem ætheriske Strømme i svævende Flugt sig at hæve,
Det fuldbringer nu Kunst; majestætisk hæver et Luftskib
Jordens Søn over Skyen høit, i den renere Æther,
Did hvor den herlige Ørn selv ei mægted' at naae i sin Kraftflugt*).

— — — — — — — — — — — — — — — — —

En anden Gang skal Du faae Digtets Plan. Tilgiv imidlertid, om jeg har fusket i Din Kunst. For nærværende Tid arbeider jeg troligen paa min Lærebog.

Din

H. C. Ørsted.

Den 19de December 1808.

Min Broder kommer i Morgen Eftermiddag Kl. 6 til en Thee hos mig. Dersom De vil komme dertil, skal det være mig kjært. Jeg ønskede tillige, at De i mit Navn vilde bede Hr. Grundtvig at komme med, da det baade vilde være

---

*) Herefter følge de to Vers, som ere trykte i Brevet til Gjerlew S. 261—62.

min Broder og mig kjært, at gjøre hans nærmere Bekjendtskab.

Deres

H. C. Ørsted.

S. T.

Hr. Literatus Sibbern

Valkendorfs Collegium.

Den 14de Februar 1809.

I Morgen Aften ønskede jeg at faae „Axel og Valborg" forelæst for et Selskab af Venner. Jeg tager mig den Frihed hertil at indbyde Dem og Hr. Grundtvig, dog Dem paa Kondition, om De nemlig ikke er saa bekjendt med den, at De ikke ønskede nu strax igjen at høre den. Jeg beder Dem hilse Hr. Grundtvig, at jeg efter nærmere Overlæg troede selv at burde forelæse Axel og Valborg, i det Mindste begynde derpaa; men da mine Forelæsninger ofte anstrenge mig meget, og jeg altsaa ikke veed, om jeg vilde kunne udholde den hele Lekture, saa vilde jeg bede ham at læse Stykket, for at komme mig til Hjælp, om jeg skulde behøve det. Jeg sender derfor hermed Deres Afskrift af Stykket.

Vilde De ikke have den Godhed at paginere samme?

Deres hengivne

H. C. Ørsted.

S. T.

Hr. Literatus Sibbern.

Til Oehlenschläger.

Kjøbenhavn den 11te Februar 1809.

Jeg har modtaget Dine Breve, Din Ansøgning, Din Axel og Valborg, Alt i velbeholden Stand. Alt har jeg læst

med Fornøielse; men naturligviis Intet saaledes som Axel og Valborg. Den er bleven læst og atter læst af os Alle, i Samfund og ene. Saa fuldendt og saa indholdsrig, maa den nødvendigt virke dybt paa alle Læsere og Tilhørere. Jeg tør endog paastaae, at den fuldere end noget af Dine andre Arbeider vil kunne nydes af Alle, som have den mindste Kjærlighed til Poesi, og det uden at have tabt noget af det, som gjør Dine andre Digte kjære for Enhver, der har en noget uddannet poetisk Sands. Paa Theatret vil den ogsaa virke mægtigt og spilles bedre end Dine andre Stykker. Forresten maa Du ikke troe, at det nyfødte Barn fortrænger de Ældre. Palnatoke skal snart spilles, og Alles Forventning er kun spændt derpaa, om Opførelsen ei vil blive Digtet for uværdig. Hakon Jarl vil aldrig glemmes, omendskjøndt Theaterdirektionen ikke har villet lade den opføre i Vinter. Unter uns gesagt, tiltrækker dens uhyre Ideerigdom mig endnu med fortrinlig Magi, om jeg end ikke vilde kunne forsvare mig mod Nogen, der vilde give Axel og Valborg Fortrinnet. Din Digterroes har i Din Fraværelse udviklet sig endnu mere end Axel i sin Fraværelse fra Valborg. Over hele Byen spurgte man allerede efter Axel og Valborg, før den kom, og nu da den er kommen, tales mere om den, end om de fleste trykte Bøger. At holde den hemmelig, derpaa er aldeles ikke at tænke; En har Brev derom fra Paris, en Anden fra Schweitz. Jeg har ikke udlaant den, uden til Personer, til hvem Du selv vilde laant den, om Du havde været her, og det var endda til meget Faa. Men jeg hører dog, at næsten alle skikkelige Folk have læst den; Gud veed, hvorfra de have faaet den. Men dette er saa langt fra at skade Arbeidet, at det meget mere forøger Interessen; og da Stykker af den Art just ikke spilles fortrinligt her, saa er Publikum forud overbeviist om, at hvor Fremstillingen for-

feiler sit Indtryk, der er det ikke Din Skyld. Du maa ikke troe, at vi ansee Din Axel og Valborg for feilfri her. Hvert af Fakulteterne har deri fundet een Feil. Det theologiske besværer sig over, at Du lader Jakob arbeide for sin Rebekka, da det dog var for Rachel, han arbeidede. Rebekka var Isaks Hustru. Da det theologiske Fakultet med Bibelen i Haanden er ufeilbart, saa havde vi gjerne strax føiet det og sat Rachel for Rebekka; men saa manglede Verset de fornødne Fødder; vi maae altsaa overlade det til Dig selv, at redde Dit Stykke fra Kirkens Ban. Det juridiske Fakultet er allerede lidt mere føieligt. Det har allerede oplyst mange Spørgsmaal af Lægfolk, den kanoniske Ret angaaende; men det veed ikke ret at forklare sig, hvorban Valborg kunde være videre ude i Slægt med Kong Hakon end i syvende Led, naar Axel var i andet; dog anseer den det ikke for reent umuligt og falder vist til Føie, om Du forbliver haardnakket. Historikeren er derimod atter mere impertinent og paastaaer, at det var Hakon, som blev slagen af Inge ved Bekesuden, og at Hakon først et andet Sted overvandt Inge. Mit Fakultet er af alle det føieligste. Jeg maa kun i dets Navn gjøre den Anmærkning, at Wilhelms Anmærkning „Hvor dunkel for en Sommermorgen", maaskee kunde kritiseres; thi vel er det sandt, at Vinterdagene ere kortere i Norden; men derfor ere just Sommerdagene desto længere, og om Sommeren maa det ret meget tidligt være lyst i Trondhjem. Nu indseer vel det beskedneste af alle Fakulteter, at Du derpaa kan svare, at Morgenen gjerne kan være noget mindre lysklar i Norge end i Tydskland, og at den jo ogsaa kunde være skyfuld; men vi bede dog ærbødigst at bemærke, at Sommermorgnerne vel ofte paa de danske Øer kunne være mere skyfulde end i Tydskland, men at dette neppe er Tilfældet paa Norges faste Land. Dernæst er

det vel sandt, at Solstraalerne falde skraaere i Norge end i Tydskland og altsaa lyse noget mindre; men dette vil neppe give en saa stor Forskjel, at den vilde falde en Fremmed sær bemærkningsværd. Fakultetet vilde have troet det overflødigt at gjøre denne Anmærkning, dersom det ikke troede, at Digteren maaskee just af den omtalte Omstændighed vilde tage Anledning til, endnu at sige noget mere Skjønt om Norden.

Paa Kongens Fødselsdag blev Sanders Knud Lavard givet. Hans Majestæt skal have ennuyeret sig forfærdeligt og sammenlignet Stykket med en lang Ligbegængelse. Stykket ender med ligesaa mange Mord som Kjærlighed uden Strømper. Tredie Aften udpeb man det. Desuagtet har man dog atter bragt det paa Theatret, dog ikke uden vigtige Forbedringer, det er: Forkortninger. Han har ogsaa benaadet nogle af Personerne, saa at de nu ikke Alle døe. Jeg har endnu ikke hverken læst eller seet det; men Rahbek har rost det i Tilskueren ved Siden af Palnatoke. Grundtvig har derimod skrevet adskillige Epigrammer til Sander og en Prolog til Samme, hvori Rahbek heller ikke skaanes. Efterat have lovet Sander alle kloge Folks Bifald og Triumf over Alle, som han ikke kan lide, siger han:

„Vel seer jeg, at selv Rahbek vakler,"
„Og roser disse ny Spektakler";
„men det er vel kun gammel Sæd,"
„Som intet Ondt han mener med";
„Dog sandt er sandt, jeg gøs forleden,"
„Da Du hos Oehlenschläger stod";
„Thi rigtignok stod han forneden,"
„Og derved stilledes mit Blod";
„Men tænkte jeg dog, Herre Gud,"
„Det er jo dog som Sancte Knud"
„Var Palnatoke op ad Dage" ꝛc.

Han lover Sander videre, at alle hans Rivaler godvilligen skulle vige for ham; om Rahbek, som har lovet Forelæsninger over Knud, siges:

„Han viger nok,"
„Naar han kun have maa den Ære,"
„Din Knud i Mag at sønderskære,"
„Og siden den at plukke op,"
„For hele Publikum at lære",
„Hvorledes han forstaaer sin Lessing";
„Hvormeget det forgyldte Messing"
„Er bedre end det pure Guld".

Palnatoke bliver først spillet om en 14 Dages Tid. Theaterdirektionen vil ikke betale den, men vil, at Du skal tage tredie Aftens Indtægt. Jeg haaber, at dette ikke vil bekomme Dig ilde. I min Broders Huus vil man uddele Billetterne. Theaterdirektionen indfører mange nye Skikke, deriblandt er ogsaa den, at den ikke vil lade noget Stykke spille, før Theaterpersonalet kan faae trykte Exemplarer deraf, hvorved man sparer Rolleafskrivningen. Jeg har derfor maattet overlade Brummer, som den Høistbydende, Palnatoke. Han har ladet den trykke i elegant Duodez og solgt Exemplarerne ved Nytaarstid, i ziirlige Bind eller Hefter. Konditionerne ere: 12 Rd. for Arket: Du har Ret til, om to Aar, at optage den i en Samling, om Du vil: en saadan Samling tilbydes Brummer først og overlades ham, hvis han vil give det Samme som Andre.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Faa Dage før Dit Brev ankom hertil, havde Kall begjært sin Afsked fra Malerakademiet. Jeg havde strax talt til Schimmelmann derom. Han blev derover saare glad, fordi, sagde han, det var saa vanskeligt, at finde en Post, som nogenlunde passede sig for en Mand som Dig. Din Ansøgning kom da just, som den var kaldet. Men hvad er da nu skeet? Abildgaard vil forene denne Post med sine andre. Han har endog villet være Professor i Anatomien ved Akademiet. Jeg tænker, at han med det Første indgiver en Ansøgning om at blive Malerakademi, i Stedet for Bestyrer deraf. Du indseer nu, at man vil lægge Dig alle mulige Hindringer i Veien.

Dog endnu kan jeg Intet sige om Udfaldet. Jeg har talt med Prinds Christian. Han svarede mig evasive.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Med Kongen selv har Schimmelmann talt. Med Kongens Sekretair, Jessen, har jeg selv talt udførligt. Jeg har saameget muligt denne Sag angaaende løbet til Enhver, som kunde have Indflydelse. Om det vil hjælpe, maa Tiden lære.

Af interessante literaire Produktioner er ikke noget Synderligt kommet ud i disse jammerlige Tider. Hvad der maa forekomme Dig interessantest er, at Grundtvig har udgivet en nordisk Mythologi. En poetisk Aand svæver unægteligen derover; men det er dog et sandt Begynderarbeide, at sige af en god og dygtig Begynder. Ufuldstændighed og Mangel af sand Gjennemskuelighed i Fremstillingen er det, jeg især vilde lægge ham til Last.

Dersom Brøndsted skulde være kommen til Dig, saa hils ham fra mig. Han har skrevet mig et Brev til, hvori han mener, at jeg ikke burde bleven fortrydelig over hans Forhold. Jeg vil gjerne troe, at der subjektivt intet Fornærmeligt har været deri; men i den Forbindelse, hvori Alt kom, stødte det min Følelse. Naar jeg ikke saae Andet fra Dig end Skjændebreve, og jeg nu fik Noget fra ham, der virkelig saae ud som Irettesættelser, skulde jeg da ikke kunne blive vred! Enhver anden brav Karl vilde bleven det i mit Sted. Jeg troer, at Du kjender mig og veed, at jeg ikke lægger Sligt videre paa Hjerte og umuligen af en saa let mulig Misforstand kunde tage Anledning til en varig Fortrydelse. Jeg haaber, at vi, naar han kommer hjem, skulle vorde saa gode Venner, som om dette aldrig var skeet. I det Mindste er der fra min Side Intet iveien derfor. Men et Sted i mit Brev maa enten Du eller han have læst feil. Han troer, at jeg skulde have skrevet i mit Brev til Dig, at jeg havde behandlet ham med

udmærkende Forekommenhed. Sligt har det aldrig faldet mig ind at skrive; men derimod vel, at jeg har behandlet eller vel rettere er kommen ham imøde med udmærket Forekommenhed. Dette er sandt. Den Agtelse, jeg havde for hans Kundskaber, gjorde, at jeg opsøgte enhver mulig Leilighed til at gjøre hans nærmere Bekjendtskab; thi enhver dygtig Mand i sit Fag, dette ligge mig nu nærmere eller mindre nær, interesserer mig levende. Mig forekom det, men jeg troer gjerne, at det har været Indbildning, at han imod mig havde noget Fremmed. Saaledes stode Sagerne. Det hele Sted i mit Brev have baade Du og han misforstaaet. Jeg skrev, at mit hele Bekjendtskab med ham bestod deri, at jeg var kommen ham imøde med udmærket Forekommenhed. Men af Sammenhængen var det klart nok, at jeg ikke meente mit hele literaire Bekjendtskab med ham; thi jeg sagde udtrykkeligen, at slige Bebreidelser taalte man kun af gamle inderlige Venner. Jeg lagde endnu til, at Du skulde bede Brøndsted, for det Venskabs Skyld, der burde sammenknytte alle retskafne Videnskabsdyrkere, ikke at behandle mig saaledes. Du seer altsaa, at jeg erkjendte ham fuldkomment i hans Videnskabeligheds Qvalitet, men ikke i Fortrolighedens; fordi han dertil ingen Anledning havde givet mig. Fortryd ikke paa, kjære Adam, at jeg bebyrder Dig med denne Explikation. Jeg vilde gjerne staae venskabeligt med B. og troer, at Du, som kjender mig saa godt, bedst vil kunne forklare ham det Hele. Altsaa vil Du have den Godhed at sige ham, at jeg ikke svarer ham paa hans Brev, og at det vel er bedst at lade denne hele Sag hendøe i sin Ubetydelighed. Om vi i Fremtiden skulle vorde nærmere Venner, som Videnskabsmænd eller som Mennesker, staaer ganske til ham.

For dog at sige Dig Noget fra mig selv, vil jeg fortælle Dig, at den første Deel af min Lærebog i Physiken om 2 til

3 Uger bliver færdig. Den indeholder blot den mathematiske Deel af Physiken. Jeg har ret studeret mig ind i denne og øst af selve Newton, de la Place og andre deslige Folk. Vore andre Physikere ville maaskee ikke forstaae den; men mine Tilhørere har jeg sat istand dertil. Udarbeidelsen af den chemiske Deel, hvoraf alt Meget er færdigt, vil falde mig lettere, men dog ikke være uden al Vanskelighed. I den egentlig dynamiske Deel vil det Interessanteste komme. Denne vil udgjøre et tredie Bind. Du seer altsaa, at jeg faaer skrevet en stor Bog. Du kan ikke troe, hvilken Glæde det foraarsager mig, ret at studere alle disse Ting tilbunds. Jeg seer her hele Verdens Anatomi og Physiologi. Men for ret at fatte denne i sin Heelhed og Storhed, maa man ofte tabe sig i et næsten rædsomt Detail. Hvor forfrisker det ikke da det indre Øie, at skue ind i Poesien. Denne Nydelse har jeg næsten altid, naar jeg kommer til Din Søster og min Broder. Ogsaa hos nogle andre Venner har jeg samme Glæde. Jeg læser vel ogsaa Poesi hjemme; men fuldkomment nyder jeg den kun i Selskab med Folk, som kunne nyde den med. Det er, som om Videnskaben forfriskede mig til Kunstens, Kunsten til Videnskabens Nydelse. — Mine Forelæsninger gaae godt. Jeg har ved mit Privatissimum 70 Tilhørere. Kongen har bevilliget mig 400 Rd. aarlig, til derfor at leie et større Locale. Jeg haaber, endnu inden Sommeren at kunne tiltræde det.

Fra Din Søster skal jeg hilse. Hun glæder sig over, at hun nu kan gaae en Tour rundt i Dine Digte og atter begynde forfra, som hos Göthe. Din Christiane lader Dig ligeledes hilse. Ikke mindre Din Fader og min Broder.

Jeg vilde nu slutte; men saa falder det mig ind, at Du dog vel havde Lyst til at høre Noget om Dannebrogsordenen. Den blev uddeelt Kongens Fødselsdag, med megen Pragt, paa

Rosenborg. 16 fik Kommandeurkorset, hvoriblandt Colbjørnsen, Malling, Balle, næsten alle vare udmærkede Mænd. Guldkorset fik over 100, hvoriblandt de Fleste vare Officerer, især Søofficerer, der ved en eller anden Affaire have udmærket sig. Af Digtere fik Thaarup det, af Professorer Treschow, Bugge, Abildgaard og den døvstumme Castberg. Thorvaldsen, A. Oehlenschläger, A. S. Ørsted fik det ikke. Af Læger have Callisen og Winsløv faaet det, hvorimod man Intet kan have at indvende.

Gud veed, om jeg nu for mindre vedkommende Ting har glemt større. Jeg troer det dog ikke. Skulde det være skeet, saa tilgiv

Din

H. C. Ørsted.

Til Samme.

Kjøbenhavn den 26de Mai 1809.

Det gjør mig ondt at erfare, at mit Brev saa meget har nedstemt de, sandeligen ikke for høie, Forventninger, Du havde om det, man vilde gjøre for Dig i Fædrelandet. Jeg nødes til at melde Dig endnu, at der ikke er skeet stort Mere, end da jeg sidst skrev; men jeg troer at burde lægge til, at jeg er temmelig vis paa, at der snart vil skee Noget, og at Du bliver Professor og faaer en Gage, hvordan det end gaaer. Schimmelmann har nyligen talt med mig derom. Han forsikkrede mig, at der ingen Tvivl kunde være, at man jo vilde beholde Dig her, og at man for at kunne dette maatte opfylde Din Begjæring, i det Mindste hvad det Væsentligste angik. Han meente, at hvis det ikke kunde skee paa anden Maade, maatte man give Dig Prædikat af Professor og en Gage, hvorfor Du forpligtede

Dig til at læse over Poesi og Kunst, uden at Du dog var bunden til noget bestemt Institut. Han lovede saa snart muligt derom at tale med Kongen, der selv har erklæret, at man maatte gjøre Noget for Dig. Hvad Du skriver om den af Dig selv opfundne Plads ved Kunstakademiet, er fuldkomment rigtigt, og jeg har sagt det til Schimmelmann; men Du har ikke kunnet bringe en Omstændighed i Beregning, som den, der kjender Abildgaard, derimod veed udenad, at han nemlig vil gjøre Alt, ikke for at faae den Plads, Du vil have, men for at hindre, at Du skal faae den. Dette kommer nu aldeles ikke af noget Had til Dig, men af hans Lyst til at regjere, ifølge hvilken han er bange for alle udmærkede Mennesker i sin Nærhed, saa gjerne han end ellers vil omgaaes og vexle Tanker med dem. Det gaaer med Statsmaskinerne, som med andre Maskiner, deres Virksomhed indskrænkes skrækkeligt ved Inertien og Friktionen. De Led af Maskinen, som ved langt Slid ere komne til at passe til de øvrige, gaae lettest og mest uforstyrrede deres jævne og sikkre Gang. Ethvert nyt Led behøver en meget stor Kraft til at overvinde blot en liden Deel af denne Friktion, og er det ikke desto stærkere, saa knuses det ved alle Nabodelenes forenede Bestræbelse. Jeg har i mit sidste Brev ikkun villet give Dig Efterretning om, hvorledes denne Friktion yttrede sig her; har jeg gjort dette paa en ungeschickt Maade, saa beder jeg om Forladelse. Det har maaskee bragt mig selv noget ud af mit Humør, at finde bemeldte Friktion saa afskyelig stor. Dog, som sagt, jeg tvivler ingenlunde paa, at Du jo overvinder saa meget deraf, som Du denne Gang har begjært.

At Palnatoke har indbragt Dig 849 Rd., dansk Courant, i frie Penge, har uden al Tvivl Christiane skrevet Dig til.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

For Sovedrikken har Theatret Intet villet give, men erklæret, at Weise maatte affinde sig med Forfatteren. Weise spurgte da, hvad Theaterdirektionen vilde give for et saadant Stykke, hvorpaa Hauch, i et Brev, som Weise foreviste mig, erklærede, at 100 Rd. var Prisen. Denne ubetydelige Sum har Weise udbetalt mig. Rahbek har til Din Fader sagt, at det var for lidt; men paa min skriftlige Anmodning om at sige mig, hvad jeg burde fordre af Weise, har han erklæret, at jeg ikke kunde fordre mere; men han meente, at Weise af sig selv burde have givet mere derfor. At det havde været godt, om Du havde faaet Stykket til Eftersyn, før det trykkes, nægter jeg ikke; men saa havde det ikke kunnet spilles før næste Aar. Jeg nægter ikke, at Weise jo burde bie noget efter Dig, da Du har maattet bie saalænge efter ham; men jeg tænker, at Du ikke vil regne det saa nøie med den besynderlige Weise, der forresten er fortræffelig og virkelig elsker Dig. Han længes meget efter Din Hjemkomst og ønskede, at Du vilde forfatte en Opera, hvori det Overnaturlige spillede en vigtig Rolle. Han vilde da anvende alle sine Kræfter paa at komponere den. Om Honoraret maatte naturligviis først gjøres en Akkord med Theaterdirektionen.

Axel og Valborg er nu formeligen antaget af Theaterdirektionen og tredie Aftens Indtægt Dig bevilliget, uagtet den skal spilles paa Kongens Fødselsdag. Dette skal være en særdeles Begunstigelse, da ellers de Stykker, som opføres paa denne Dag, skulle spilles 5 Gange i Rad, for at alle Abonnenterne kunne faae det at see. Nu har jeg da atter maattet skrive Dig et sandt Kommissionairbrev, men hvad skal man gjøre, Du skal og vil dog nu engang vide alle disse Ting, og naar nu Nogen skal have en Ulykke, saa kunne vi jo ligesaagodt have den som en Anden, siger Jonas. — Nu er der

ikke Tid og Rum uden til en og anden Efterretning, og disse ere endda ikke alle af de behageligste. Der har nyligen været en Assessorplads ledig i Høiesteret, hvorom Anders Sandøe søgte; men man har, endog imod Anciennitetens Love, foretrukket Rosenkilde i Politiet for ham. Han tog sig det først meget nær, saa at han blev syg, men har dog nu nogenlunde glemt det. Jeg kan endnu ikke ret fordøie denne Historie.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Hvad mig angaaer, saa lever jeg vel, har ved kongelig Understøttelse faaet et skjønt og stort Lokale paa Østergade Nr. 68, har skjønne Instrumenter og kan Gudskeelov gjøre, hvilke Experimenter det skal være. Af Videnskabernes Selskaber i Kjøbenhavn og München er jeg bleven Medlem i Vinter, en Sag, der dog neppe fortjener at fortælles herfra til Italien.

Christiane hilser Dig. Sophie ligeledes. Hvad Du har truet hende med, som forklaret Aand at tilraabe hende, har havt megen Virkning. Jeg troer næsten, at hun skriver. Din Fader og A. S. Ø. hilse Dig ligeledes paa det Kjærligste.

Din hengivne

H. C. Ørsted.

Til Sophie Ørsted, fodt Oehlenschläger.

(Med en Garnvinde).

Kjøbenhavn den 16de Juli 1809.

Af gammel Erfaring veed jeg, hvormeget det glæder Dem at faae godt Folk i Deres Garn. At see, hvorledes de maae

dreie og vende sig, eftersom Deres Villie fører Traaden, er Deres største Lyst. Kommer der og nu og da en Kurre derpaa, saa er det Deres mindste Sorg. De har Deres Fornøielse af at see, hvorledes den arme Fangne trækkes frem og tilbage, indtil Alt igjen kommer i Rigtighed. Jeg har tit beklaget, at De i mangen eensom Time Ingen havde, som de saaledes kunde tyrannisere. Jeg sender Dem derfor til Deres Fødselsfest to sorte Negere, med smukke hvide Tænder, som altid ere rede at lyde Deres Bud. Undertegnede giver sig iøvrigt den Ære at forsikkre, at han fremdeles er villig til at leve under det gamle Tyranni og ønsker Despoten et langt Liv og mange glade Dage.

Allerunderdanigst

H. C. Ørsted.

Til H. C. Ørsted.

Rom den 20de August 1809.

Jeg var nærved intet Brev at skrive Dig til, bedste Hans Christian; men da jeg betænkte de mange indholdsrige Breve, Du paa den sidste Tid har sendt mig, fandt jeg det en reen Uretfærdighed at tie, om jeg endogsaa intet Videre havde at sige Dig end Tak. Hvad der især har fornøiet mig, er en vis gratiøs Snaksomhed, der udmærker Dine sidste Breve, som jeg savnede i de første, og som dog er Brevvexlingens Blomst, da uden den slige Skrivelser ikke vorde andet end Commissions Efterretninger. Du kan have Ret i at sige, at mine første Breve til Dig ikke vare meget anderledes, da de næsten ikke indeholdt andet end Skjænd til Dig, fordi jeg kun havde 500 Rd. aarlige Reisepenge. Og Du kunde kort og godt have svaret mig, som Lisette Harlekin hos Ewald: „Hvor Intet

er, uendelige Nar, hvad vilst Du tage der!" Af Christianes Brev seer Du, at jeg nu begiver mig hjem. Jeg har en stor Længsel efter Eder, og dersom Alting gaaer godt, saa kommer jeg midt i November. Jeg haaber, at et Brev fra Dig møder mig paa Veien og siger mig, at mit Ønske om Professoratet er gaaet i Opfyldelse; siden Abildgaards Død kan der jo aldeles Intet være i Veien. Jeg ønskede ellers meget heller at være Professor slethen med en god Gage, end at være bunden til Kunstakademiet. Jeg har skrevet en Tragedie her i Rom, Correggio, en Kunstnertragedie, hvori saavel Stoffet som Behandlingen ganske høre mig til. Jeg har skrevet samme Tragedie paa Tydsk og vil nu søge at gaae den modsatte Vei, at oversætte fra Tydsk paa Dansk, istedetfor altid fra Dansk paa Tydsk. Grunden indseer Du let. Det er umuligt at gjøre Dialogen saa national og flydende i en Oversættelse som i et originalt Digt, og da Correggio er et Emne, som ikke er Dansk nationalt, men europæisk, saa vil jeg dog engang for alle vise Tydskland, hvad jeg kan gjøre med det tydske Sprog, naar jeg er ubunden, da jeg dog nu engang er i Aande med at skrive germanisk. Men det forstaaer sig, det bliver ogsaa skrevet paa Dansk, hvilket ikke vil falde mig tungt, og først spillet paa Kjøbenhavns Theater, førend paa noget andet Sted. Det er ganske indrettet for Theatret og vil ikke undlade at gjøre den fornødne Effekt, selv paa Mennesker, som aldrig have hørt Correggio nævne, naar de blot have Tænke- og Følekraft og interessere sig for Menneskeheden. Hvad nu Tydskheden angaaer, saa behøver Du ikke at understrege den for de Fattige i Aanden; der kunde muligt nogle Patrioter være saa dumpatriotiske, at det lagdes mig til Last. Stykket er skrevet i begge Sprog, kan Du sige, hvis der skulde tales derom, paa Tydsk og paa Dansk, ligesom de nye Almanaker.

Jeg kommer altsaa tidsnok for at indstudere Axel og Valborg med de bedste Skuespillere. Jeg veed ikke, om jeg i et foregaaende Brev til Dig eller Rahbek har talt om Rollebesætningen. Jeg tænker, det bliver saadan: Axel, Foersom; Valborg, Madam Heger eller Jomfru Olsen; Hakon Herdebred, Heger; Erland, Schwarz; Knud, Kruse; Bjørn Gamle, Knudsen; Vilhelm haaber jeg, kan dog Rosing spille; Rollen er ikke saa stor. Det er Ulykken, at han skal synge, ellers kunde Heger spille den; hvis han ikke kan, maa Frydendal vel være Vilhelm. De andre Roller kan man besætte, som man vil. Jeg haaber at komme tidsnok for at undgaae alle Collisioner.

Om Rom kan jeg intet Andet sige Dig, end hvad Du seer i Christianes Brev; naar jeg kommer hjem, skal Du mundtlig høre mere.

Hils min gode Fader, min Søster og Anders hjertelig. Det glæder mig inderligt, at de tvende Første befinde sig saa vel; kunde jeg dog høre det samme om Anders. Dog, nu er han jo over de farlige Aar, jeg haaber, hans Natur vil sætte sig i en jævnere, sundere Gang. Hvad skriver han og Du i disse Tider? Saa ret som det er af Anders, ikke at studere sin Sundhed bort, saa ønskede jeg dog ikke, at hans skjønne philosophiske Hoved skulde allerede fyldes nu med Jurisprudenz. Har han intet Philosophisk skrevet i den senere Tid? Naar jeg kommer hjem, maa Du give mig et Privatcursus i Physik og Chemie; det Lidet, jeg vidste, er næsten udsvedt. Det var komisk: i Mailand viste Wallich mig engang paa Gaden Volta. Jeg løb efter ham, vilde præsenteres ham af Wallich, som kjendte ham; men pludselig faldt det mig ind: Hvad skal Du tale med Manden om? og saa lod jeg det beroe med at see ham. Naar det kommer mod min Hjemkomst, maa Du leie mig et smukt Logis, Stue og Sovekammer, møbleret, i en god Gade,

hvor jeg strax kan tage ind. Dog, der er endnu Tid til. Du har handlet fuldkommen ret i Alt, hvad Pengevæsenet angaaer. Lev vel, min Ven. Naar jeg er i Tydskland, skriver jeg Dig igjen. Send mig strax et Brev til Cotta.

Din

Oehlenschläger.

Til Sophie Ørsted, født Oehlenschläger.

Altona*) den 29de Mai 1812.

De undrer Dem sikkert over ikke før at have seet Brev fra mig, og maaskee endnu mere derover, at jeg endnu ikke er kommen videre. Hvad det første angaaer, da ligger egentlig Skylden ene i min Opsættelseslyst, da jeg nemlig ikke gjerne skriver et Brev uden paa en Postdag; og nu har det da truffet sig saa synderligt, at Skriveleiligheden og Postdagene ikke have villet falde sammen. Den anden Forundringspost vil bortfalde, naar jeg siger Dem, at jeg i Kiel og her har fundet adskillige Mænd og Ting interessante nok for at opholde mig nogle Dage. Jeg maa da nu over denne allerede lange Reise give Dem en kort Beskrivelse. De veed, at jeg i Selskab med Professor Wedel Simonsen forlod Kjøbenhavn. Veirliget var ikke gunstigt; men saalænge den stærke Vind nogenlunde tillod os at tale, morede vi os ret godt. Wedel Simonsen, som er af den gamle Anders Søfrensen Wedels Familie, er, som han, en ivrig Historiker. Han meddeelte mig mange af sine historiske Ideer, saavelsom Anekdoter og Formodninger. Han sagde mig, at „der König in Tule" var Waldemar Atterdag, hans Elskede Dove lille (den lille Due). For

*) Fra Mai 1812 til Sommeren 1813 opholdt Ø. sig atter i Udlandet, fornemmelig i Berlin og Paris.

hende havde han bygget Gurre Slot, hvis Navn W. Simonsen vil ansee som en forandret Udtale af kurre. Historien siger, at hun havde foræret ham et Bæger, der efter hendes Død bestandigt tryllede ham til hendes Minde og til det Sted, hvor han havde levet med hende, og at han først ved at kaste det i Søen (Gurre Sø) kunde løse sig fra dette Trylleri. I Fyen viste han mig mellem Nyborg og Odense en Gravhøi, som efter hans Paastand skulde være Palnatokes, og hvorved ligger et Huus, der endnu kaldes Pallehuset. Ved Odense gjorde han mig opmærksom paa en Høi, som efter hans Paastand skulde være Othins Gravhøi.

Vor Overfart over Bæltet var saa skjøn, som man kan ønske den. Den skarpe Vind, som havde hersket de forrige Dage, havde lagt sig, og vi skødes af en mild Luftning letglidende hen over den rolige Vandflade. Da vi betraadte Fyens Grund, var det, som om vi kom i et andet Klima. I Sjælland havde vi næsten havt Vinter, her følte vi en varm Sommerdags Hede. Min Reisefælle paastod, at dette var Forskjellen mellem det sjællandske og fyenske Klima; men alle Folk i Fyen tilstode, at det Dagen før der havde været umaadeligt koldt. Han vedblev imidlertid at forsvare sin Mening med alle Slags philosophiske Grunde. I Odense gjorde vi Regnskab og fandt, at vi havde brugt 45 Rdl. hver til Reise og Fortæring, hvilket er langt mindre, end vi efter Tidernes Besværligheder havde ventet.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Fra Odense befordrede en Kapitain Friis af Artilleriet mig til Voigden, hvor jeg fandt en god Overfart, paa nogen Regn nær. Jeg reiste om Morgenen Kl. 4 fra Odense, tilbagelagde 6 Mile tillands, derpaa 2 Mile tilsøes og endeligen atter 2 Mile tillands samme Dag. De sidste 2 Mile, fra

den ene Side af Als til den anden, vare meget behagelige. En god Vei, mellem de skjønneste og mest afvexlende Udsigter, gjør Reisen paa denne Ø til den interessanteste Deel af Veien fra Kjøbenhavn til Hamborg. Om Natten blev jeg i Sønderborg. Videre kan jeg aldeles ikke komme i Dag. Inden 8 Dage skal De faae Resten af min Reise, maaskee fra Berlin. Naar De vil skrive mig til, adresseres Brevet til Professor Weiß i Berlin.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Hils alle gode Venner.

Jeg husker ikke, om jeg skulde have sagt, at alle gode Venner skulde see mine Breve. Hvis saa er, maa dette dog forstaaes med Indskrænkning. I Almindelighed ønskede jeg kun, at de Faa, som ret ønskede at see dem og burde see dem, maatte læse dem paa Stedet, men at ingen Cirkulation fandt Sted. Venner, som ikke komme til Dem, skal jeg ved egne Breve give Efterretning om min Tilværelse o. s. v. Jeg seer, at Posten snart vil afgaae; jeg maa altsaa slutte. Lev vel.

Deres

H. C. Ørsted.

Til H. C. Ørsted.

Frederiksberg den 13de Juni 1812.

De kan aldrig troe, kjære Christian, hvor jeg har været vred paa Dem, fordi det varede saa længe, inden De lod os høre noget fra Dem. Havde jeg kunnet naae Deres kjære Næse, da var den sikkert bleven en god Deel spidsere, kjender jeg mine Fingre ret. Nu vil De vel tænke, at jeg af Hævngjerrighed har blevet saa længe med at svare Dem; men deri har De i saa Fald Uret, kun den Uro der stedse følger med

enhver Flytning, og en Dumhed, der hos mig altid er stærkest, naar jeg fryser, hvilket jeg, siden min Ankomst i min Villa, har gjort i en overnaturlig Grad, har holdt mig fra at skrive Dem til. Vi leve i det Hele taget godt. I Søndags, da Veiret var varmt og skjønt, kjørte vi til Dyrehaven, for at see Skoven i dens skjønneste Øieblik. Der, hvor vi ifjor min Fødselsdag holdt vort Maaltid, gjorde vi det samme den Dag, og Deres Skaal blev drukket med al mulig Kraft, vi tænkte Alle med oprigtigt Venskab paa Dem, jeg gik endog lidt videre, jeg længtes efter Dem, ønskede Dem blandt os og var dog i det samme Øieblik glad over, at De var, hvor det ogsaa var værdt at ønske Dem.

Det, De i Deres Brev fortæller mig om der König in Tule, har undret mig, jeg har stedse tænkt mig samme Konge længere tilbage i Tiden end Waldemar; det er imidlertid stedse interessant at erfare Sligt, omendskjøndt jeg ei kan lide, at det var den gode Mand saa meget om at gjøre at blive en Gave qvit, der havde den Egenskab at trylle ham tilbage i en Forfatning, der havde udgjort hans bedste Glæde. Dog, hvad skal man sige, saadan ere I gode Mandfolk, see det var en Skose.

Jeg har nylig havt et langt Brev fra Sibbern, han var, da det blev skrevet, i Weimar, men havde endnu ei seet Goethe. Dr. Dahlmann reiste i forrige Uge til Kiel. Det gjorde mig ordentlig ondt, at vi saadan maatte af med ham, det var min Tro en brav Fyr.

Om min Broders har jeg Intet at melde Dem, de leve ved det Gamle. Der er Ingen, der veed, om han har Noget i Arbeide, og da det dog ei pleier at gaae saa taust af, naar han skriver Noget, saa er jeg nødt til at troe, at han hviler indtil videre.

Den 27de Juni.

Jeg blev afbrudt midt i min Skrivelse, kjære Christian, og som det nu stedse gaaer mig, naar jeg først bliver standset, saa staaer jeg tilgavns. Ikkedestomindre vil jeg dog sende Dem det for at bevise, at der ei er gaaet en fuld saa utilgivelig lang Tid, inden jeg skrev Dem til, som De efter dette Brevs Ankomst maatte troe. Deres andet Brev, dateret Berlin den 9de Juni, har jeg i Mellemtiden modtaget og takker Dem ret hjertelig derfor, bliv kun ei kjed, lille Professor, af at skrive til det Skarn af Svigerinde, De har; thi det gjør hende saa godt at faae Brev; at jeg ikke fortjener denne Godhed af Dem, skal De ikke lade Dem forstyrre af, hvor meget Godt har De ikke alt i denne Verden beviist mig under samme Omstændigheder. Det vil være Deres Broder og mig en særdeles Fornøielse, om det stod i vor Magt paa nogen Maade at gjøre Professor Schumacher hans Ophold i Kjøbenhavn behageligt; vort Huus skal paa det Venskabeligste staae ham aabent, og Spies har alt taget sig det paa at føre Manden herind. Der er imidlertid dem, som endnu ville tvivle paa, at han for det første kommer hertil, det er Knuden med det lille Spilop.

Min Broder kom igaar ud til mig og sagde, han vilde læse Noget for mig, som han havde skrevet over Ewald, og som var bestemt til at trykkes. Den første Deel deraf, som handler om Critik i Almindelighed, om Maaden at skrive Nogens Historie paa, om Poesiens Fremgang, Standsning og atter Opvaagnelse i Norden, om Holberg og meget Andet, kan jeg ei sige, at jeg fandt udmærket, ligesom der ogsaa forekom Ting deri, som efter min Overbeviisning ei vare aldeles rigtige; Sproget er ofte noget for blomstrende, Billederne vel ofte gjentagne og undertiden ei ret passende. Den Deel derimod, som ene handler om den kjære Ewald, er ved Gud fortræffelig.

Det er skrevet i et kraftigt, hjerteligt Sprog, med en sjelden Reenhed og Ynde. Den Kjærlighed, Fiinhed og Skaansel, hvormed de mangfoldige besynderlige Tildragelser og Forsætter, som man af forskjellige Kilder veed at have tilhørt denne sjeldne Digter, ere fremstillede, fortjener i Sandhed Ens hjertelige Tak. Uden at udelade noget charakteristisk Nødvendigt, er dog det Uskjønne, som Ewalds egne Fragmenter sige os om ham, deels forbigaaet, deels omtalt paa en saa mild Maade, at man tydeligt seer hans Feil, ja selv hans Laster, om jeg tør bruge det stærke Ord, men dog aldrig et Øieblik føler sig fristet til at overdrage den Modbydelighed, disse vare i Stand til at opvække hos os, paa ham selv. Der fremskinner i den hele Beretning et kjærligt Sindelag, der, uden at borttage det Skarpe og Saarende, der triner frem i denne skjønne Ruin, alene søger at trække en Green af en ved Siden staaende Blomst derover, og saaledes mildner det med det nærmeste Skjønne. Et høist sørgeligt, ja tragisk Indtryk gjør denne Biographie paa En. Den ender med det lille kjønne Digt, De alt længe har kjendt over Ewald.

Fra Deres Fader have vi for noget siden hørt. Nu begynder han noget bedre at finde sig i sin nye Bopæl. Dog er den uhyre forfalden og koster mange Penge.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Spies har paalagt mig at sende Dem en ret hjertelig Hilsen; tillige beder han Dem om, at De vil melde mig, at Professor Schumacher er mindre end han, hvilket jeg naturligviis ei kan troe, førend De eller en anden troværdig Mand vil forsikkre det. Min Fader og Broder hilse Dem. Jeg er af mit ganske Hjerte Deres egen Svigerinde

Sophie.

Til Sophie Ørsted, født Oehlenschläger.

Berlin den 7de Juli 1812.

Igaar modtog jeg Deres kjærkomne Brev, og i Dag svarer jeg allerede derpaa, for at holde Dem til god Orden i vor Correspondents. De undrer Dem maaskee over at see Brev fra mig endnu fra Berlin. De vil maaskee troe, at jeg er bleven saa indtagen af denne Stad, at jeg ikke kan forlade den, og endnu mere vil De maaskee troe dette, naar De hører, at jeg endnu bliver her 3 Uger til. Imidlertid kan jeg forsikkre Dem, at dette ingenlunde skeer af nogen Forkjærlighed for Stedet; men nogle Arbeider opholde mig her. Jeg har paataget mig, at oversætte og omarbeide den lange Afhandling, jeg forleden Aar læste i Videnskabernes Selskab, over den nye chemiske Theori. Denne, et Par før allerede trykte tydske Afhandlinger og den Deel af min første Indledning, som handler om Naturvidenskabens Aand og Inddeling, skulle udgjøre et lidet Bind, under Titel: Versuche eines Physikers sich in seiner Wissenschaft zu orientiren. Det er imidlertid ikke værd, at derom tales meget i Kjøbenhavn, før Bogen kommer ud. Den, som især har foranlediget mig til dette Arbeide, er Geheime-Statsraad Niebuhr, som jeg leverede, hvad jeg paa Dansk har ladet trykke. Han skaffer mig ogsaa en Forlægger, dersom Forlæggeren af den chemiske Journal, hvoraf jeg er Medarbeider, ikke vil indgaae i denne Handel. Niebuhr er en ganske fortræffelig Mand, hjertelig og beleven i Omgang og lærd, i Ordets skjønneste Forstand. I enhver Videnskab er han paa en forunderlig Maade hjemme. Om Chemi taler han som en Chemiker. Ikke blot den almindelige Theori har han; men han har ogsaa megen Kundskab om det Enkelte deri og taler derom med en rigtigere Dom, end man

vil finde hos mange Chemikere. Men jeg maa ogsaa sige Dem, at han er den Eneste her, hvis Omgang gjør mig nogen ret Glæde. Weiß, som ellers er min meget gode Ven, og som jeg dagligen seer, mener det vel meget godt, men er i høieste Grad eensidig. Han er næsten krystalliseret i sine Undersøgelser over Mineraliernes Krystaller. De andre Berliner Lærde tilfredsstille mig lidet. Hermbstädt er den, som paa en Maade har viist sig mest forekommende; men han er mig en raa Egoist, med al sin Høflighed, og en svagelig Videnskabsmand. Klaproth har viist sig ret god og forekommende og vilde være mig blandt de Kjæreste her for sit aabne Væsen og sin Retskaffenhed, dersom ikke den Omstændighed, at han især har henvendt sin hele Flid paa en Deel af Videnskaben, som jeg mindst har dyrket, gjorde, at vi kun have faa Berøringspunkter. De andre Berlinere ere ogsaa ret høflige og love Alt, hvad man vil forlange af dem, men holde Intet. Fischer, Erman og Simon have Alle lovet mig at vise mig deres Samlinger af physiske Instrumenter; men endnu har Ingen havt den Samling at huske det, ja Fischer var forleden saa ganske gaaet fra sin, at han var ude, da jeg efter Aftale kom for at see den. Schleiermacher har heller ikke gjort mig megen Glæde. Jeg var i de første Dage efter min Ankomst hos ham, men fandt ham saare occuperet. Han svarede næsten Intet uden ja og nei, paa hvad jeg spurgte ham, bad mig knapt komme igjen og har ikke været hos mig. Nyligen traf jeg ham i Akademiet, hvor han heller ikke gjorde mindste Forsøg til at forny e Bekjendtskabet. Siden har jeg hørt af Niebuhr, at Schleiermacher næsten aldrig er at bevæge til at tale om videnskabelige Gjenstande; men ellers elsker han Selskabelighed og er saa meget i store Selskaber, at man, naar man vil have ham hos sig, maa byde ham 3 Dage

forud. Berlinerne ere overhovedet formeget beskjæftigede eller geskjæftige, om man vil. Dette fordærver nu Alt for en Fremmed; thi formedelst det haarde Tryk, Landet ved de senere Aars Begivenheder har lidt, kan man ikke vente Andet, end hvad der er skeet, at Enhver indskrænker sig og altsaa ikke let indbyder Nogen til sig. At sætte Sammenkomster ved Theetiden i Stedet for, har man, som det synes, endnu ei ret ført i Brug, hvilket dog vilde være meget passende. Ved et Par saadanne har jeg dog været. Niebuhr har sagt mig sin Theetid, og jeg har ogsaa profiteret deraf, og det med dobbelt Fornøielse, fordi det var hos ham. I Paranthes være det sagt, at man der drikker ligesaa god Thee som i Kjøbenhavn, hvilket ellers af naturlige Grunde ikke er Tilfældet her. De spørger naturligviis: men hvorfor taler De ikke et Ord om Fichte? Jeg har været nogle Gange hos ham og har Intet at klage. Han har modtaget mig saa venskabeligt, som jeg kunde forlange; men ret ofte er jeg ikke kommen til ham, fordi der efter vor Forskjellighed i Forestillingsmaade, især over Naturen, ikke kan finde nogen ret alsidig Meddelelse Sted mellem os. Kjært er det mig imidlertid at høre, at han med saa megen Varme endnu erindrer sig Danmark. De forestiller Dem let, at De ikke er glemt ude deraf, saalidet som Anders.

Universitetet her er vistnok blandt de bedste. Lærefagene ere, om ei overalt, saa dog i det Hele taget, særdeles vel besatte. Studenternes Antal skal være 600 og vilde i roligere Tider sikkert endnu være større. Universitetsbygningen er et forhenværende prindseligt Palais. Det har en god Beliggenhed og en herlig Have. Det er kun Skade, at den venstre Fløi endnu beboes af en General v. Hacke, der har for megen Point d'honneur til at lade sig uddrive af det gemene Bedste. Mærkværdigt er det, at det, som kunde synes Universitetets

bedste Side, ikke er det, nemlig den experimentale Naturvidenskab. Man har deri mange Lærere, men ikke een, der ganske fylder sin Plads. Man har nemlig valgt Byens berømteste Mænd af Faget og overtalt hver til at læse over sin Deel, mod et lidet Gratiale. De tilhøre derfor kun Universitetet halvt. Erman læser over Physiken, uden Betaling, men ogsaa uden Experimenter. Fischer læser over den mathematiske Physik, men i en fra Universitetet langt fraliggende Deel af Byen. Klaproth læser analytisk Chemi, vistnok overmaade godt, men for den øvrige Chemi er han efter Videnskabernes mange Fremskridt neppe den Rette. Hermbstädt holder et ganske godt Philistercollegium over den anvendte Chemi og beiläufig over sine egne Fortjenester.

See, her har De nu et heelt Halvark over allehaande lærde og kuriøse Materier. Dette er noget fattigt i Sammenligning med Deres skjønne, livfulde Brev; men jeg havde det nu ikke bedre, jeg maa altsaa bede Dem tage til Takke. Hils Alle igjen, fra hvem De hilste mig i Deres Brev. Den gode Spies giver jeg i Overeensstemmelse med Sandhed det Vidnesbyrd, at han er større end vor Ven Schumacher.

Siig Oehlenschläger, at han ikke faaer Brev fra mig, før jeg har været i Weimar.

Lev nu vel og skriv snart igjen til Deres

H. C. Ørsted.

Niebuhr beder om en Afskrift af den gamle Vise, hvori alle de smaa Billeder vendte sig omkring.

Til Samme.

Berlin den 18de August 1812.

Naar jeg engang skriver en Moral in Beispielen, hvilket er meget mageligt, naar man kun har Lov til at laane disse

Beispiele og ikke skal levere dem selv paa egen Bekostning, naar jeg skriver en saadan Bog, siger jeg, saa skal De komme til at paradere under Rubriken Taushed. Dog skal jeg ret vide at forbittre Dem denne Ære ved en og anden Anmærkning om den Partiskhed, hvormed De i Særdeleshed har ladet mig nyde Ondt af denne Dyd. I Berlin staaer De allerede i et slemt Rygte for Deres altfor vidt drevne Taushed. Hver Postdag spørger man mig, om jeg ikke har hørt noget Nyt fra mit Fædreland, og hver Postdag maa jeg svare nei. Derpaa spørger man mig: Men hvem har De da til Correspondent? Jeg svarer dertil min Svigerinde, som jeg fortrinlig har udvalgt, fordi jeg var vis paa, at hun vilde svare mig igjen flittigere end nogen Anden. Derpaa gaaer det da løs paa mit stakkels Fædreland, som her ikke er meget yndet, og man agter ikke Alt, hvad jeg siger til dets Forsvar; bestandigt svarer man mig: Hvad kan man vel vente sig Godt fra et Land, hvor den bedste Correspondent ikke skriver? Alt Andet, hvad man indvender mig mod Danmark, veed jeg altid at svare Noget paa; men til dette har jeg Intet at svare. Jeg kjender Deres Skarpsind. Kunde jeg kun afpresse Dem eet eneste Brev, vilde De sikkert hjælpe mig ud af denne Vaande. Da jeg er vant til at haabe, haaber jeg endnu det Bedste. Ogsaa min gode Anders vilde jeg vel holde en Straffeprædiken, dersom jeg havde ham fat; deels fordi han ei selv skriver, deels fordi han ikke formaaer Dem dertil, med det Gode eller Onde, som det kunde være fornødent. Hils ham, at han skulde dog engang vise, at han var Herre i sit eget Huus. I Berlin kan jeg nu ikke mere faae noget Brev fra Dem; thi jeg forlader dette Sted den 23de og reiser over Leipzig, Jena, Weimar, Gotha til Nürnberg. Vil De, at jeg ikke i et heelt Fjerdingaar skal have savnet Brev fra Dem, saa

skriv mig til under Adressen Nürnberg, at aflevere hos Professor Schweigger. Jeg faaer ingen fast Station mere paa min Reise, før jeg kommer til Paris. Til min forestaaende Reise faaer jeg herligt Selskab, nemlig Professor Erman, der gaaer til Rhinen med. Vi agte tilsammen at gjøre en liden Tour ned ad denne herlige Flod. Hvad jeg har kunnet foretage mig saa længe i Berlin, vil De maaskee spørge? Dog, jeg har jo skrevet, troer jeg, at jeg skrev en Bog. Den er nu færdig og udkommer paa Boghandler Reimers Forlag, under Titel: Ansichten der chemischen Naturgesetze durch die neueren Entdeckungen gewonnen. Den vil omtrent komme til at udgjøre 16 Ark. De seer altsaa, eller rettere Anders, som selv skriver Bøger og kjender min Langsomhed, seer, at jeg ikke har været doven. Skulde Nogen i sin Tid tale om, at det var underligt, at jeg benyttede min Reise til at skrive en Bog, saa er det ikke af Veien at anmærke, at det Vigtigste af Arbeidet var gjort hjemme, nemlig paa Dansk. Det Tydske er virkelig kun en Omarbeidelse af danske Manuskripter, som jeg førte med mig. Den Tid, som dette Arbeide har røvet mig, falder heller ikke Kongens Kasse til Last, da jeg kan betale de derpaa faldende Udgifter af mit Honorar og endda have Noget tilovers. Alt dette vilde Anders især notere sig, om Moldenhawer eller nogen saadan fiin Mand skulde anspille derpaa. Jeg seer helst, at der ikke tales forud om denne Sag. Saa snart Bogen udkommer, sender jeg Exemplarer deraf til Kjøbenhavn. Jeg har af Reimers modtaget en Anviisning paa 100 Rd. preussisk Courant paa Brummer, som en Deel af Betalingen for mit Værk. Af Resten og af de Penge, jeg selv tog med fra Kjøbenhavn, betaler jeg virkelig mit forlængede Ophold her. Min Fordring paa Brummer bruger jeg til at afqvitte alt det, som ikke

betales paa min Gjæld ved den danske Udgave af min Physik.

Mit lange Ophold i Berlin har givet mig Anledning til at lære den og mange Ting deri nærmere at kjende, end ellers vilde skeet. Her vil jeg kun tale om Tingen fra den behagelige Side. Blandt de Begivenheder, som det har glædet mig at opleve i Berlin, gjætter De neppe, at Kongens Fødselsdag var. Preusserne have neppe i deres bedste Dage saa ivrig elsket deres Konge, og hvad mere er, mere levende følt sig som Nation end nu. Alt hvad der skeete, var derfor hjerteligt og vel meent. Universitetshøitideligheden begyndte Kl. 11 om Formiddagen. Det er her ikke Skik, at høitideligholde Kongens Fødselsdag paa Universitetet. Man gjør kun dette, naar man vil. Taleren, Professor Boeck, holdt en Tale paa god Latin, men hvori Beskedenheden udgjorde en saa lang Indledning, at Buttmann siden anmærkede, at man i de første 7 Aar ingen Indledning behøvede at give. Han anmærkede deri, med Henhold til Universitetets Frihed, blandt Andet, at det var skjønt at leve under en Konge, som man kunde rose uden Smiger og tie om uden Fortrydelse. Forsamlingen var glimrende og stillede ret for Øine, hvor mange videnskabelige høie Embedsmænd Riget har. Om Eftermiddagen holdt Videnskabsselskabet en offentlig Forsamling, hvori Erman holdt en fortrinlig god tydsk Tale, og adskillige ret interessante Afhandlinger oplæstes. Har Kongen end ikke megen Ære deraf, saa har dog Selskabet det, som ellers just ikke her staaer i stor Agtelse, uagtet det indeholder mange duelige Mænd. Om Aftenen var jeg i Operaen og saae et Stykke, som kaldes „die Vestalin", oversat af det Franske. Et andet Stykke, „die Schlacht von Thermopyle", kunde for Sygdomstilfælde eller andre Grunde ikke gives. Det, som mest interesserede mig i dette Stykke, var Musiken og

Operahusets fortræffelige Indretning og Dekoration. Det er kun ved overordentlige Leiligheder, at deri spilles. Iaftes saae jeg der „die Braut von Messina“, som gik bedre, end jeg havde ventet; dog vilde Choret ikke tage sig ud. Efter Stykket viste sig en fransk Dandser, Duport, med uhyre Bifald. Jeg vilde vel unde Dem engang at see ham. Den Færdighed, den Kraft, den Gratie, den fuldkomne Harmoni med Musiken er Noget, som ikke lader sig beskrive. Man maa tilstaae, at hans Kunst er af de belønnende; thi han skal efter et Par Aars Ophold i Petersborg have bragt 400,000 Livres med sig. Dog, jeg mærker, at jeg kommer ganske fra Kongens Fødselsdag. Den er ikke til Ende endnu. Silde om Aftenen deeltog jeg i et stort Selskab, hvortil Weiß havde indbudet mig, og som mest bestod af Videnskabsmænd, med deres Familier. Festen endtes først Kl. 2 om Morgenen. Munterheden var overordentlig og uden nogen Mislyd.

Om en anden mindre Fest, som jeg tilfældig kom til, maa jeg dog ogsaa fortælle Dem. En Aften, da jeg vilde begive mig til Niebuhr, men ikke traf ham hjemme, faldt det mig ud at gaae til den gamle Pastor Hermes, Mantheys Onkel, som jeg næsten reent havde forsømt. Som jeg kom ind ad Døren, studsede jeg ved at see Huset saa omstøbt, at jeg spurgte den Første den Bedste, om jeg ei var gaaet feil. Men den, jeg spurgte, var en Datter af Huset, som jeg kun ikke kjendte, fordi hun var omstøbt med. Hun løb strax til sin Fader og kom tilbage med en Indbydelse til at høre ham vie sin ene Datter til en Herr von — — Navnet, mærker jeg, vil i dette Øieblik ikke falde mig ind. Vielsen var overmaade simpel og kort, men maaskee just derved rørende. Jeg blev der naturligviis siden og deeltog i en meget simpel Fest, efter Tidernes Leilighed.

At jeg forresten ikke har gjort mange Udflugter, jeg mener Excursioner, kan De let forestille Dem efter mit Arbeide; dog have Aftenerne tjent mig til Morskab, især har jeg besøgt, foruden Niebuhr og Hermes, en Geheimeraad Pistor og en Statsraad Alberti, med hvilke og øvrige Familie jeg ogsaa om Søndagen pleier at være sammen om Aftenen, i den herværende Dyrehave, der ligger tæt udenfor Berlin. I de lærde Selskaber er jeg kommen saa tit, som jeg syntes det lønnede Umagen. I det lovløse Selskab, som det hedder, hvor man spiser til Middag om Løverdagen i godt Selskab, har Weiß imellem indført mig.

Vidtløftigere tillader Tiden ei denne Gang at beskrive Dem mine Fata. Hils Oehlenschläger, gammel og ung, Spies, kort alle gode Venner, kun ikke Anders; thi han skal ansee Brevet, som om det ogsaa var skrevet til ham.

Deres hengivne, brevventende Svoger

H. C. Ørsted.

Til A. S. Ørsted.

Paris den 11te December 1812.

Jeg var just i Begreb med at ville skrive Dig og Sophie et Brev til, fuldt af Bebreidelser for Eders lange Taushed, da jeg modtog et Brev fra Krumm*), der viste mig, at jeg havde Uret. Jeg veed ikke, hvad det er, der ligesom ryster mit hele Inderste, naar jeg hører, at Du er syg; det er, som om Nogen var i Begreb med at ville rive en Deel af mit eget Selv fra mig. I Hverdagslivets jævne Gang forekommer min Kjærlighed til mine Venner, selv til Dig, mig ofte selv kold, ved nogen Begivenhed, lykkelig eller ulykkelig, som afbryder denne

*) Krumm havde overtaget Ø.'s Embedsforretninger under hans Fraværelse; senere blev han ansat som Professor ved Universitetet i Christiania.

Kjæde, føler jeg, som om det var mig selv, den angik. Krumm har trøstet mig med, at Du var i Bedring; men efter en saadan Sygdom maa det vel gaae langsomt dermed. Jeg iler derfor at skrive Dig et Par Ord. Jeg vil haabe, at det gaaer Dig som mig, at naar jeg nemlig ikke befinder mig vel, er en Efterretning fra en fraværende Ven mig en Vederqvægelse, og er jeg i Bedring, virker det med, som et styrkende Middel. Men jeg har endnu en Grund af mere Vigtighed, der bestemmer mig til ikke at opholde dette Brev efter adskillige andre, som jeg tænker at skrive inden næste Postdag. Jeg veed, at slige Sygdomstilfælde betage Dig en væsentlig Deel af Dine Indtægter. Jeg veed, at Du altid med største Anstrengelse søger at indhente det Forsømte. Jeg frygter endeligen, at en saa besværlig Tid som den, der nu skal være i Kjøbenhavn, vil bestemme Dig til endnu større Anstrengelser. Jeg veed desuden, at Du ikke er den Mand, der kan overtale sig til at benytte sin velerhvervede Credit. Altsaa lad mig gjøre Dig et Tilbud, som egentligen burde forstaae sig af sig selv imellem os. Benyt min Kasse. Optag hos Abrahamson, hvad han ikke har sat i Varer. Behøves det, lad ham sælge Noget. Tag de Indtægter, der vanke for mig i Vinter, brug dem, som om det var Dine, og forslid Dig ikke. Disse Penge behøves saa lidet til et lykkeligt Liv for mig, at jeg ganske kan undvære dem. Jeg kunde aldrig gjøre en skjønnere Anvendelse af dem, end den at sikkre min Broders Liv og Helsen, ingen Anvendelse kunde være mig fordeelagtigere. Jeg seer et heelt skjønt virksomt Samliv ligge udbredt for os; dette maae vi for ingen Priis lade forstyrres. Jeg kjender Din Delikatesse og frygter, at den vil gjøre Betænkeligheder; men rigtigt forstaaet, bør den bevæge Dig til at modtage mit Tilbud. Skal det ikke være tomme Ord, at for Venner alt timeligt Gods er som fælles, saa mener jeg, at Du ikke kan afvise mig; thi jeg skulde troe,

at dersom Venskab og Broderkjærlighed forbinde to Mennesker, saa ere vi saaledes forbundne. Altsaa, benyt Dig af min lille Overflødighed, som om det var Din, og lad derom aldrig være Tale mellem os siden, i hvad for andre Laan vi kunde gjøre hinanden, eller hvad for andre Pengeforhandlinger der kunde komme os imellem. Skulde Du engang faae den Overflødighed, som Dine Fortjenester, ja som blot Dine Anstrengelser i Dine borgerlige Forhold fortjene, nu vel, saa skal jeg ikke vægre mig ved at modtage af Din Overflod.

Jeg maa slutte, Posten vil gaae. Lev vel min elskede Anders, lad mig see Dig sund og vel igjen. Hils Sophie tusinde Gange fra mig. Din

H. C. Ørsted.

Om ice Dage sender jeg en heel Pakke af Breve til Sophie, min Fader, Oehlenschläger, Krumm o. s. v.

Til H. C. Ørsted.

Kjøbenhavn den 29de December 1812.

Kjære, gode Broder!

Jeg har nu allerede nogle Postdage været saa vel, at jeg har kunnet tænke paa at skrive Dig et Par Linier til. Men da jeg dog stedse, naar det er kommet til Værket, har følt min Svaghed, har jeg ladet det beroe til næste Postdag, i Haab om da at være bedre skikket. Men det kjære, velsignede Brev af 11te d. M., som jeg først i Søndags modtog, gjør al Opsættelse umulig. Hav ret inderlig Tak for dette Brev; det gjorde et usigeligt Indtryk paa mig; dersom det var muligt, at min Tro paa Din Kjærlighed og Dit Brodersind kunde stige, saa maatte det være skeet herved. Jeg har forresten allerede forud gjort Brug af de Penge, jeg havde i Bevaring for Dig. Abrahamson havde nemlig ingen Penge modtaget; thi jeg havde vel ofte ved tilfældigt Møde sagt ham, at jeg havde

Penge til Udtælling til ham, men de Par Gange, jeg havde søgt ham hjemme, havde jeg ei truffet ham, og han sagde, jeg skulde ei oftere uleilige mig, da han vilde komme til mig. Imidlertid kom han ikke herud, før at jeg alt var bleven sengeliggende. Den Sum, hvormed jeg indesad, var ellers for Juli Qvartal kun 2 à 300 Rd., efterat adskillige til Krumm udbetalte Summer og nogle andre Udlæg, som Indkomstskat o. s. v. vare afdragne. Men, efter min Sygdom, har jeg tillige ladet hæve den største Deel, af hvad Du, for October Qvartal, havde at fordre, og disse Summer saavelsom det, jeg forud havde i Behold, har jeg, i den Forlegenhed min Sygdom havde sat mig i, i Tillid til Din Godhed, betjent mig af; jeg troer det bliver omtrent 800 Rd., jeg saaledes har brugt af Dine Penge. Dersom jeg, efter min Bestemmelse, kan fra Nytaar overtage mine Manuductioner, behøver jeg ikke det, der endnu er at oppebære. Skulde dette Haab imidlertid slaae feil, saa tør jeg nu, med desto større Ro og Tillid, benytte mig af denne Udvei til at afhjælpe den Forlegenhed, min langvarige Svaghed har sat mig i. I alle Tilfælde bliver Dit kjærlige Tilbud mig et uforglemmeligt Beviis paa Dit Sindelag mod mig. Forresten har jeg Grund til at troe, at jeg ved Din Hjemkomst kan erstatte Dig det Hele; thi fra nu af vil jeg dygtig forhøie Taxten for mine Manuductioner, og Collin har skaffet mig et rentefrit Laan af Kongens Kasse paa 1000 Rd., som ei skal tilbagebetales før nærmere Bestemmelse. Dog skal det ikke foraarsage mig Uro, hvis Omstændighederne skulde tvinge mig til længere at blive i Din Gjeld.

Det gaaer forresten langsomt med min Restitution. Paa de sidste 3 Ugers Tid er Appetit, Fordøielse, kort alt det Animalske aldeles i sin Orden; men Hovedet er endnu saa svagt, at jeg end ikke har kunnet nedskrive disse Linier, uden flere Gange at afbryde. Dog er og i den Henseende mit Til-

tagende kjendeligt, saa at jeg vel efter Nytaar kan tiltræde mine Manuductioner, dog at jeg formindsker Timernes Tal og ikke læser over een Time i Rad. I Høiesteret kommer jeg neppe i den første Maaned. Jeg har i denne Sygdom, foruden Callisen, brugt Dr. Wendt, ved hvem jeg har fundet mig vel. Han spørger flittig til Dig og beder Dig paa det Venskabeligste hilset.

Mere tillader min Tilstand mig ikke at skrive Dig denne Gang, uden at Sophie, som har skrantet af og til, men nu er taalelig vel, hilser Dig paa det Kjærligste, at det i Roeskilde staaer ret vel, og at Fader, som for en Tid siden har været her, tilligemed Oehlenschläger, Spies og flere Venner hilse Dig. Om kort Tid venter jeg at kunne sende Dig et ordentligt Brev, ei alene fra mig selv, men og fra Sophie, der længes meget efter at underholde sig med Dig, men ei, i min Sygdom, har kunnet faaet Ro eller Stemning dertil. Hvor meget vi Begge ved denne Leilighed have savnet Dig, lader sig ei beskrive.

Lev nu vel, elskede Broder, og lad os snart igjen høre noget fra Dig. Jeg lever i det glade Haab, at vi snart skulle see hinanden igjen sunde og veltilfredse; jeg skal da tage Erstatning for det sørgelige Liv, jeg har tilbragt i dette Efteraar.

Din evig hengivne

A. S. Ørsted.

Til Samme.

Kjøbenhavn, December 1812.

Umuligt kunde jeg, kjære Christian, ende det gamle Aar, hvori De, nærværende og borte, har viist mig saa meget Godt, uden inderlig i mit Hjerte endnu engang at takke Dem og tillige sende Dem et Par Ord.

De veed, hvad her er foregaaet; jeg vil ei beskrive Dem,

hvad vi have lidt; nu smiler igjen Haabet født til os, og det Overstandne maa altsaa være glemt; men een Ting bliver aldrig glemt af mig, det er den inderlige Overbeviisning om, hvor vigtig Deres Nærværelse er for mit Livs Tilfredshed saavel i Glæde som i Sorg. Gud give, De var her igjen, det ønskede jeg min Fødselsdag, midt i min Glæde, og ved Deres Broders Sygeleie, og med lige Inderlighed i Dag, da Alt omgiver mig med den gamle Ro og Orden. Vil Gud, at vi atter samles, da haaber jeg, at vi ret skulle føre et godt Liv sammen.

Jeg kunde vel melde Dem Noget om Deres Venner her; men De veed vel Alt, hvad her er skeet. Det gjorde mig meget ondt at erfare Fru Esmarchs Død, det er en slem Tomhed, De vil føle, naar De kommer tilbage.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Iøvrigt leve vore Omgivelser ved det Gamle, megen sand og behagelig Deeltagelse har mødt os fra alle Kanter, der blev i 4 Uger vaaget over Deres Broder af lutter Mennesker, der udbade sig det som et Gode. Tag nu disse Par Ord op i det Gode; dette Brev forholder sig til Deres som enhver Yttring af min Taknemmelighed til Deres Venskab. Gud velsigne Dem, De hilses af Alle. Deres

Sophie.

Til Samme.

Den 6te Februar 1813.

Bedste, kjære Broder!

Siden jeg sidst tilskrev Dig, er mit Helbred i det Hele blevet bedre. Jeg kan nu, med nogen Moderation, varetage mine sædvanlige Forretninger, uden at finde mig derved synderlig udmattet. Imidlertid er jeg dog langtfra ikke kommen tilbage til det Punkt, hvorpaa jeg forhen stod i det sidste Aarstid, og jeg gjør mig ikke synderligt Haab om, at det skal blive ret godt førend til Foraaret. Sophie har og skrantet i

lang Tid, hendes Haab staaer ligeledes til Foraaret og Sommeren, der, blandt andet Godt, vil give os Dig tilbage.

Det kan neppe slaae feil, at Du kjender vort nye Pengevæsen. Alle danske Bankosedler indløses med 1 for 6 i nye Sedler.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Af literaire Arbeider, som i de senere Tider ere udkomne, er nok Grundtvigs Verdenshistorie i kort Begreb, mærkværdigst. Dette Menneskes Ufornuft og Smagløshed har ingen Grændser. Den menneskelige Fornufts største og ædleste Produkter tillader han sig at behandle med Haan, uden at kjende det Mindste dertil. Alt, hvad der ikke er ægte luthersk (han taaler hverken Afvigelse til Høire eller Venstre), er ham en Vederstyggelighed; men hvad det egentlig er, som binder ham til Luthers Lære, betroer han os ikke. Han vil ligesaalidet vide af det indre Lys som af den prøvende Fornuft; Pietisterne og de Philosopher, der, som Leibnitz og Wolf, have villet bringe Christendommen i Harmonie med Philosophien, komme lige meget til kort. Om flere nyere literære Bevægelser, især her hjemme, handler han med største Vidtløftighed; om Th. eller M. C. Bruun, Heiberg, den nye Psalmebog o. s. v. er der mere end om Alexander eller Cæsar. Næsten alle Mennesker her hjemme gaaer han igjennem, og naar han i Texten har glemt at skolere Nogen ud, kommer det, paa den ubehændigste Maade, i Anhanget. Mig har han, leider dessen, givet et meget godt Skudsmaal; men var jeg mere frisk, kunde jeg dog ikke holde mig tilbage fra at behandle ham à la Wergeland.

Maaskee Du alt veed, at jeg denne Gang blev hædret med Dannebrogsmændenes Tegn. Det havde været mig meget kjærere, hvis Regjeringen en Gang havde tænkt paa Dig; men ved Universitetet lader det, som Anbefalingen ligefrem retter sig efter Anciennitelen. Bang og N. C. Kall bleve denne Gang dekorerede, den Første kunde vel og, efter et andet Princip,

komme dertil, men neppe den Sidste. Baggesen er her igjen i Vinter og ventede vel, at Naadens Dør engang skulde aabnes for ham, men forgjæves. Han kommer naturligviis ei til os, ikke heller til Oehlenschläger.

Om muligt skulde Du dog engang skrive Oehlenschläger til; thi han ærgrer sig meget over, at han intet Brev faaer fra Dig.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Jeg tænker, at Du, med disse uordentlige Linier, ogsaa modtager nogle Ord fra Sophie.

Din evig hengivne

A. S. Ørsted.

Til A. S. Ørsted.

Paris den 25de Februar 1813.

Kjære Broder!

Hav Tak for Dit kjære Brev. Det glæder mig at høre, at det gaaer bestandigt bedre med Din Helbred, at det ikke kan komme paa den gamle Fod før Foraaret, har jeg ogsaa formodet. Jeg beder Dig, anstreng Dig for Alting ikke for meget. Du skriver mig atter om Pengene, Du har fra mig. Jeg beder Dig kun at erindre Dig, at jeg ikke har dem nødig. Jeg vilde ikke, at Du skulde arbeide ¼ Time om Dagen mere, for at tilbagebetale mig dem.

Det har fornøiet mig meget at see, at Du har faaet Sølvkorset, hvilket bestandigt synes at holdes noget i Ære. Hvad mig angaaer, saa tilstaaer jeg, at et Kors vilde have været mig til Nytte paa min Reise; naar jeg kommer hjem, vil jeg taalmodig oppebie, naar denne Ære engang tilfalder mig. Skulde jeg nogensinde erholde det, skal jeg ikke glemme, at jeg bærer samme Kors som Becker. Jeg vil haabe, at han skylder Universitetsdirektionen sin Anbefaling.

At Grundtvig skal gaae Ram forbi, gjør mig meget ondt. Havde jeg været i Kjøbenhavn, troer jeg, at jeg havde over-

taget Dine Partes, om det end ikke vilde være blevet saa kraftigt, som Du selv kunde have gjort det. Dette Menneskes Fornuftfjendskab har længe gjort mig tilbøielig til at tage fat paa ham engang. Dog under jeg ham bedre endnu at falde i Dine Hænder. Dit Brev indeholder allerede drøie Epigrammer over ham, uden at Du synes at have været betænkt derpaa. Men hvo har sagt, at han strax skal have sin Straf? Vil Gud give Dig Helbred til Foraaret, kunde Du maaskee endnu tænke paa ham.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Jeg lever her ret godt og kan ikke nægte, at jeg jo profiterer Adskilligt. Man er her meget vidt i det Experimentale. De mangfoldige Midler, som ere anvendte paa Chemien, de Skoler, man dertil har indrettet, gjør, at man har særdeles mange duelige chemiske Arbeidere. Saa skjønne Hjælpemidler, forenet med nogen nordisk Dybsindighed, vilde udrette store Ting. Vedlagte Forestilling til Kongen viser Dig, at jeg ønskede at forskaffe mit Fædreland lignende Fordele. Jeg ønsker, at denne Forestilling, saa snart som muligt maatte afskrives og overleveres. Vil Du ikke selv besørge dette, saa bed Krumm derom, og hils ham paa det Venskabeligste fra mig. Jeg ønskede høiligen at faae et hastigt Svar. Paa samme Blad findes endnu et Brev til Direktionen. Det er lidt ondskabsfuldt; men den urimelige Fordring, at jeg skulde staae til Ansvar for Instrumenternes Flytning i min Fraværelse, og overalt Direktionens Begjærlighed efter at tilegne Universitetet en Samling, som det ikke bør have, saa længe denne Direktion er til, fortjener, ja fordrer et saadant Svar. Læs det imidlertid igjennem og see, om Noget deri maaskee burde være anderledes.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Jeg lever her i de senere Tider meget med Chemikeren Chevreuil, en ung Mand af megen praktisk Duelighed og

mangfoldige Kundskaber. Hans Laboratorium er kun nogle Skridt fra min Bopæl, saa at jeg ofte kan komme der og undertiden selv kan anstille Forsøg hos ham. Mine theoretiske Ideer have vundet hans Bifald. Han kommer ofte til mig om Aftenen, for at lade sig forelæse den franske Oversættelse af mine Ansichten*). Jeg har ogsaa havt Leilighed til mundtligt at udvikle mit System for Berthollet, som optog det ret vel. I det næste Hefte af Journal de physique vil der komme et kort Udtog af min Bog. Ere Exemplarerne ikke komne til Danmark? Jeg maa næsten formode det, da Ingen skriver mig et Ord derom. Mig er dette ubegribeligt.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Jeg gjør mig al mulig Umage for at vorde saa snart færdig her som muligt, da jeg meget længes efter at see mine Venner og komme tilbage i min gamle Virkekreds. Iøvrigt fortryder Reisen mig ikke. Foruden det materielle Udbytte, den giver, tjener den ogsaa meget til at udvide Synskredsen, især for Folk af min Art, der gjerne oversee Ting, naar de de ei fra mange Sider lægges dem paa Hjerte. Jeg seer iøvrigt, hvad man ogsaa kan vide, uden at have reist, at det ingensteds gaaer til, som det burde; men man erindres kraftigere derom ved at see saavel det Gode som det Slette under saa mange Former.

Blandt andre Forsætter, som jeg har fattet, er ogsaa i Sommer at udføre de Forelæsninger, jeg alt for længe siden har tænkt at holde over Videnskabernes Aand. Jeg føler den Overbeviisning, at dette vil kunne bidrage noget med til at vække de Studerende af den Søvnagtighed, hvori de for en stor Deel ere nedsjunkne. Mine physiske og chemiske Fore-

*) „Ansichten der chemischen Naturgesetze", skrevet i Berlin 1812 og det følgende Aar oversat paa Fransk, under Titel af: „Recherches sur l'identité des forces électriques et chimiques".

læsninger haaber jeg ogsaa at give langt mere Glands, om jeg end skal holde et langt mindre Antal deraf. Jeg har overalt udarbeidet en meget vidtløftig Plan til Naturvidenskabens Fremme hos os, hvoraf jeg haaber meget godt, hvis jeg finder Gehør, som jeg smigrer mig med. Jeg vil ikke skrive Dig udførlig derom; men naar vi see hinanden, skal den underkastes Din Kritik, før den gaaer videre.

Jeg haaber, at Du seer ved første Øiekast, at den Fabrik, jeg foreslaaer, i intet Tilfælde kommer i Collision med Faders, og at jeg heller ikke paa nogen Maade kunde tænke paa at bringe vor Fader ind i denne.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Her ender mit Papir og dermed mit Brev, der er af den Natur, at det overalt lige godt kan sluttes. Lev vel min kjæreste Broder og lad mig snart høre mere fra Dig.

Din inderlig hengivne

H. C. Ø.

Til Sophie Ørsted, født Oehlenschläger.

Paris den 25de Februar 1813.

Kjære Sophie!

De har gjort mig en stor Fornøielse med at skrive mig til, uagtet De ei befandt Dem vel. Foruden det, at jeg derved har havt den Glæde, at De har talt med mig, har jeg oven i Kjøbet den Fordeel at erfare adskillige Ting. For det Første veed jeg da nu, at De flytter, altsaa kan jeg spørge Dem: hvorhen? Det er ikke nok, at jeg veed, De flytter til Frederiksberggaden, op til Hjarup, jeg maa vide Nummeret. Tænk Dem min Utaalmodighed, dersom jeg skulde trave om i Frederiksberggaden og spørge efter Hjarup i det Øieblik, naar jeg ilede for at see Anders og Dem.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Er De flyttet til Frederiksberg, naar jeg kommer,

maa jeg ogsaa vide, paa hvad Sted det er, fort jeg maa være beredt paa Alt, hvis jeg ei skal fortvivle ved min Indtrædelse i Kjøbenhavn.

Hvad Værelser for mig angaaer, saa lad mig nøies med provisoriske Værelser for Sommeren, dersom jeg ikke kan faae andet. Dog tilstaaer jeg, at jeg heller vilde have noget Bestandigt. Efter Deres Brev gjætter jeg, at Universitetsdirektionen har gjort Anstalter for Instrumenterne, hvilket jeg endnu ei vidste. Jeg længes meget efter Brev fra Krumm. Det er omtrent 7 Uger siden, jeg skrev ham til.

De har læst anden Deel af Göthes Liv. Jeg har ikke kunnet faae den at see endnu. Her i Paris er man som i Tyrkiet, hvad tydske Bøger angaaer. Derimod skal jeg medbringe Dem en fransk Almanak, der vil gjøre Dem Glæde. Den fører Titel af den velunderrettede Caspar og har virkeligen den salige eller usalige Caspars Portrait til Titelkobber. Han staaer og læser med megen Andagt — paa et Hjerteres. Bogen, fuld af Viser for franske Casparer, faaes for 2 Skilling, uagtet Titelkobberet er illumineret. Men hvad skal jeg ellers skrive Dem fra denne store By, hvorfra man uden Vanskelighed burde være i Stand til at expedere alenlange Breve? Jeg er ganske forlegen derover; thi jeg har vel seet mange Ting; men Ulykken er, at jeg ikke kan vise Dem dem igjen, og Beskrivelsen er noget mager. Hvad der mest kunde interessere Dem, er Kunstudstillingen her. Det for sidste Aar udstillede Antal af Malerier og Billedhuggerarbeider beløb sig til over 1200. De forestiller Dem let, at deriblandt Meget maatte være en saadan Udstilling uværdigt. Et meget stort Antal var intet Andet end Portraiter. Andre Stykker bestode blot i Malerier af Landets nyeste Historie, hvori nulevende Mænd spille Hovedrollen. Disse Stykker, som ogsaa mange af de andre franske Arbeider, udmærke sig ved pragtfulde Dragter og ved glimrende

Farver, ved hvilke Ansigternes Udtryk ganske overskriges. Et herligt stort Maleri af Tierce i Rom, forestillende Brutus, der dømmer sine Sønner til Døden, findes her mat, fordi han ikke har villet give en sørgelig majestætisk Begivenhed samme Farveglands, som man beundrer i Hofceremonimalernes Arbeider. Hvad der af Alt har gjort mest Opsigt ved Udstillingen, er to Statuer, den ene forestillende Terpsichore, den anden en dandsende Pige. Den Sidste er især deilig, forudsat at det ikke skal forestille Andet end en dandsende Pige, og ikke som Mange her mene, Terpsichore i Begreb med at dandse; thi den valgte Stilling synes mig slet ikke at være for en Gudinde. Dog, det hjælper ei meget, at jeg skriver Dem om alt dette, naar De ei kan see det, og indbyde Dem til derfor at reise til Paris vil jeg dog ikke. Hvad jeg derimod beklager, at jeg ikke kan indbyde Dem paa, er Samlingen af Antikerne her. De veed det, at man her finder det Fortræffeligste, som Oldtiden har levnet af dette Slags: Apol af Belvedere, Diana, Laokoon, den medicæiske Venus. Af de Tre har De seet Afstøbninger i Kjøbenhavn og har derved en meget tydelig Forestilling om disse Kunstværker. Af den Diana, jeg nævnte, der er forestillet som i Begreb med at løbe og holdende en Hjort, som hun har ved Siden af sig, ved Hornene, troer jeg ikke, man har nogen Afstøbning hos os; men den hører til de Fortræffeligste og formodes at være af samme Kunstner som Apol. Af mange andre høist fortræffelige Sager have vi endnu Aftryk; men Marmoret gjør dog, som De veed, et andet Indtryk paa Øiet end Gipsen, der desuden altid har nogen Unøiagtighed, ei at tale om, at Synet af disse os gjennem Aartusinder opsparede Masser altid stærkere og paa en mere rørende Maade fremkalder de Minder, som allerede de blotte Aftryks Beskuelse vækker hos os. Samlingen af Antikerne er her langt bedre opstillet end Malerierne; thi Antikerne ere op-

stillede i flere forskjellige skjønne og lyse Sale; Malerierne ere fornemmeligen samlede i eet uhyre langt Galleri, hvor Nærværelsen af en saa stor Mangfoldighed af Værker ligesom overdøver Indtrykket af det Enkelte. Dette er saa meget mere Tilfældet, som Billederne hænge hverandre ganske nær, saa at Væggene ere bedækkede dermed, hvorimod Statuerne altid maae have nogen Afstand og tildeels staae saaledes, at man kan gaae rundt om dem. Det forekommer mig derfor, naar jeg gaaer blandt Antikerne, som om jeg befandt mig i et gammelt Tempel, der var fremgravet af et Herculanum; jeg føler mig som omgiven af „der Vorwelt heil'gen Lüfte", hvorimod jeg for at have Nydelse af Malerierne nødes til at henvende min Opmærksomhed paa et bestemt og at glemme alle de andre. At jeg iøvrigt ogsaa gjerne og længe opholder mig blandt Billederne, behøver jeg ikke at sige Dem. Jeg har nu ogsaa nyligen seet en meget udmærket Samling af Malerier, som har tilhørt et italiensk Fyrstehuus, Giustiniani, hvor man finder fortræffelige Arbeider af de største Kunstnere, langt heldigere opstillede end i det store Galleri.

Inden jeg slutter, maa jeg bede Dem at hilse fra mig Fader, Broder og Svigerinde, Tanter, Cousiner o. s. v.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Jeg ønsker Dem, at De snart maa have Deres fuldkomne Helbred igjen. Lev vel kjæreste Svigerinde.

H. C. Ø.

Til H. C. Ørsted.

Christiania den 30te August 1814.

Hr. Professor!

Efter en ret heldig, men dog noget eventyrlig Seilads er jeg ankommen her til Christiania, og har tiltraadt min nye Post. Uden mindste Vanskelighed kom vi Skagen forbi, men

bleve om Natten efter jagede af en svensk Kaper, der først satte en Barkasse ud efter os, og derpaa forfulgte os i 1½ Time; men vor Mazarino var saa skarp en Seiler, at vi endelig undgik den. I Dagbrækningen begyndte vi at see det høie Land af Norge, og vare komne det paa 1½ Miil nær, da vi opdagede 3 Orlogsmænd til Luvart af os, der holdt ned paa os, og vare meget nærmere Land end vi. Efter 1 Times yderste Anstrengelse for at undgaae dem, vare de komne os paa Skudvidde nær, og den Største begyndte at signalisere; derpaa skjød han et løst Skud, og da dette ikke bevægede os at dreie bi, skjød han os en Kugle lige tæt bag ved vort Roer, derpaa efter nogen Tid en anden lige foran os, og endelig peb den 3die lige over vor Mast. Vi saae, at han let kunde skyde os i Sænk, naar han vilde, og maatte give efter for Nødvendigheden. Da vi kom paa Siden af vor Fjende, saae vi til vor Glæde, at det var en Engelskmand, den forrige danske Fregat Venus, ført af en Capitain Mackenzie. Vor Bedrøvelse behøver jeg ikke at skildre; vi havde allerede i 3 Timer seet Landet, og vare det nu paa ½ Miil nær, og saa nær Maalet skulde alle vore Forhaabninger strande. Vi forestillede os et fleeraarigt Fangenskab i London, Pengeforlegenheder o. s. v. o. s. v. Men Skjæbnen vilde kun ryste os lidt; thi efter nogen Tids Forløb kom vor Skipper ned og spurgte, om jeg og min Kone ikke havde Lyst at gaae ombord og besee os, og Capitain Mackenzie kom derpaa selv ned ad Skibstrappen for at hjelpe min Kone op; vi gik derpaa lidt omkring og saae os om i dette flydende Dukkeskab (thi den hele Indretning var yderst elegant og proper), og derpaa hjalp Capitainen igjen min Kone ned i Baaden, og sagde os Farvel, og sagde, at vi kunde seile hvor vi vilde, f. Ex. til Øster-Riisøer, der laa ½ Miil fra os. Saaledes endtes den Betryk; den øvrige Seilads indenskjærs var yderst behagelig, da vi kom imellem lutter smukke Øer

paa den ene og Kysten af Norge paa den anden Side, der dannede de smukkeste Udsigter, jeg i mit Liv har seet. Efter 5 Dages Seilads laae vi ved Christiania Toldbod.

Hvad vor polititiske Stilling angaaer, da er den yderst misslig. Vor ellers elskværdige og agtværdige Konge har aldrig været General, og ved et Aars Anstrengelser, hvori han har arbeidet Dag og Nat, er hans Nervesystem i en høi Grad rystet. Han var derfor yderst frygtsom, og har ikke tilladt Armeen at vove noget ordentligt Angreb, hvorefter Enhver brændte af Længsel. Hertil kommer Dumhed og Feighed hos de øverste Officerer; saaledes er den herligste Stemning, som maaskee noget Folk nogensinde har været i, bleven reent frugtesløs. Hvad Udfaldet skal blive, veed Ingen; Folkets Misnøie, med hvad der er skeet (eller rettere forsømt), yttrer sig paa den bestemteste Maade ved urolige Optrin. Saaledes er Haxthausen bleven nødt til at flygte til Ringerige, efter at Publikum havde holdt ham en Smule Fenstermusik, og derfra skal han atter være bleven fordreven af Almuen. Publikum opmuntrer sig selv ved skrevne Plakater til at tugte alle de Personer, der ere mistænkte for Uredelighed eller Forræderi; en svensk Adjutant, som stod i et aabent Vindue, fik af en forbigaaende Almuesmand et Ørefigen med knyttet Næve, saa han i en Hast fik Hovedet til sig, og reiste tilligemed sin General iilfærdigst herfra. — Kongen har nedlagt den udøvende Magt i Statsraadets Hænder og ligger syg af Nervefeber, og piner sig med den Indbildning, at han har draget alle Ulykker over Norge. — Om Statsraadet følger Folkets Stemme og fortsætter Krigen eller giver efter, veed Ingen. Paa den ene Side ligger en tvivlsom Krig, paa den anden Oprør og Borgerkrig. Havde vi blot en fransk General, saa kunde endnu Alt blive godt.

Dersom De ikke har affendt min Afhandling med Kortene, saa kan jeg nu faae den stukket og trykt heroppe, hvorved

jeg vinder en større Correcthed i Aftrykket, da Alt kan skee under mine egne Øine. Tør jeg altsaa bede Dem Hr. Professor, at udlevere samme til Prof. Sverdrup, som nok besørger mig den sikkert herop, da han skal tilbage, inden Vaabenstilstanden er udløben. Maaskee De da er saa god, at pakke Manuskriptet ind i groot Papir, og (om De vilde have den Uleilighed) lade gjøre hos en Snedker en cylindrisk, ikke altfor tynd Stok, af samme Længde, som Atlassets Høide (den mindste Dimension) for derpaa at vikle det, at Kortene ikke skulle brækkes. Vil De uden Fortrydelse gjøre dette, da vil De særdeles meget forbinde mig.

Jeg beder at hilse Grev Horn og sige, at vi her længes efter at see hans Tractat de Maximis et Minimis, og overalt hans hele Cursus mathematicus paa Papiret. Fremdeles beder jeg at hilse Krumm (som man her venter med Utaalmodighed), Kreidahl, Thune, kort hvem De seer af Deeltagerne i den store mathematiske Thee, De gav forrige Aar.

Mine Forelæsninger over Astronomien har jeg begyndt (hermed følger en Prælectionscatalog, som det maaskee kan interessere Dem at see), og skal snart til at tænke paa Almanakken for 1816.

Med sand Erkjendtlighed tænker jeg paa de Tjenester, De har viist mig, gode Hr. Professor, og paa hvormegen Indflydelse et Menneskes bedre Bekjendtskaber have paa hans Tænkemaade og Stilling. Tillad, at jeg med disse faa Ord (som ikke ere tomme) yttrer denne Erkjendtlighed; det er saa sjeldent, man træffer paa et ordentligt Menneske (hvor hverken Hoved eller Hjerte har nogen Skavank), at man, naar det skeer engang, faaer Lyst til at raabe εὕρηκα!

Med megen Agtelse fra Deres hengivne

Chr. Hansteen.

Til H. C. Ørsted.

Christiania den 14de Marts 1817.

Min kjære Hr. Professor! Deres Brev med Baron v. H. modtog jeg med megen Glæde, skjøndt det var over 1/2 Aar gammelt, da det kom i mine Hænder. For de medsendte Bekjendtgjørelser fra Videnskabernes Selskab takker jeg. — Det gjorde mig særdeles ondt, da jeg i Sommer var i Danmark, ei at træffe Dem, og endeel andre af mine literaire Bekjendte; Alle vare bortreiste, Bibliothekerne lukkede (hvis Afbenyttelse var en af de vigtigste Aarsager til min Reise); Nedreisen var næsten saa uheldig som muligt, da den varede i 18 Dage; kort, alt traf sammen for at discontenancere mig og berøve mig Modet til snart igjen at besøge Danmark.

Jeg har nyligt gjort Bekjendtskab med J., og moret mig usigeligt i hans Selskab; han er den fortræffeligste Selskabsbroder, der kan tænkes. Men det er ogsaa det Høieste, jeg vil sige til hans Roes; thi — det vil maaskee synes uforskammet af mig — jeg synes, ikke jeg vil ansee ham som en ret Videnskabsmand. Han kan være en fortræffelig Empiriker; men Aanden har han ikke. Den Aand, der skal lyse frem igjennem Videnskabsmandens hele Væsen, synes mig maa være religiøs-poetisk-philosophisk; uden dette er han en Haandværker i de høiere Aanders Tjeneste, uden dette veed han ikke, hvorhen Videnskaberne stræbe, og kan altsaa aldrig være andet, end underordnet. Mig forekom han at være næsten en Antipode af disse 3 Egenskaber; han havde heller ikke den almindelige Interesse for Videnskabelighed i Almindelighed, som nødvendig maa findes hos en ægte Videnskabsmand, der indseer, at Templets Bygning udfordrer mange Hænder, og at Bygmesteren har maattet fordele Arbeiderne imellem disse; men at

de alle ere lige vigtige, da de alle ere uundværlige til Maalets Opnaaelse. Den, som kun med Velbehag beskuer de Stene, han selv har tilhugget, og ingen Sands har for det Heles Skjønhed, han er en Egoist, som i sit eget Arbeide blot vil beskue sin egen Fortræffelighed. Maaskee jeg heri er for haard imod ham; maaskee jeg ved et Par Timers Samtale, og det i det mest blandede Selskab, kan have lagt for megen Vægt paa Smaating, som jeg i det Hele er tilbøielig til at ville gjette det Indre af ydre Kjendemærker. Det skal være mig kjært, om jeg har gjort ham Uret; men noget er der vist i mine Anelser om ham. Lad mig nu see, at De smukt tolerant optager mine Yttringer om en Laugsbroder; det er egentlig ikke mod J., min Uvillie yttrer sig, men mod den Slags af Videnskabsmænd, hvortil jeg rigtignok for en Deel troer, at han hører. Det er disse Folk, der med vanhellig Haand stræbe at opløfte Isis's Slør, som fremkalde Grundtvigers Skrig mod Videnskaberne, og som vi Andre derfor maae betragte med Uvillie.

Efter denne vist meget for lange Expectoration maa jeg gaae over til at fortælle Dem noget om min Magnet-Undersøgelses Skjæbne.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Særdeles smigret ved Deres sidste Underskrift, underskriver jeg mig igjen med Glæde totus tuus

Hansteen.

Breve

fra og til

Hans Christian Ørsted.

Udgivne

af

Mathilde Ørsted.

Anden Samling.

Kjøbenhavn.

Th. Linds Forlag.

1870.

Trykt hos J. H. Schultz.

Indhold.

Side.

Til H. C. Ørsteds Hustru.

Rønne*) den 17de September 1818.

Saa snart jeg var kommen hertil, skrev jeg Dig strax et kort Brev til, hvilket Du dog neppe endnu har faaet, da de, som vilde fare fra Bornholm til Kjøbenhavn, uafladeligen have havt Modvind. Jeg vil dog nu skrive Dig noget mere Omstændeligt om Reisen og om Opholdet her. Efter at vi vare komne under Seil, maatte vi endnu opholde os noget ved Tre-Kroner, for at faae alle de Reisendes Passer paategnede. Seiladsen var siden meget behagelig, først mellem den danske og svenske Kyst ned til Falsterbo, der saa nogenlunde ligger lige for Møen, siden langs den svenske Kyst, dog i en temmelig Afstand derfra, for Skjærenes Skyld. Jeg blev paa Dækket og morede mig godt, indtil Solen var gaaet ned og endnu noget derefter; men nu lod Kulden sig altfor meget fornemme; jeg gik da i Kahytten og lagde mig i en Køie. Efterhaanden som Natten skred frem, blev Vinden stærkere. Midt om Natten kom vi til Bornholm; men man vover ikke at fare ind i Havnen om Natten, altsaa maatte vi ligge og krydse udenfor

*) Ø. reiste baade 1818 og 1819 efter kongelig Befaling til Bornholm, hvor han i Forening med Etatsraad Esmarch og Dr. Forchhammer, der dengang var hans Amanuensis, undersøgte Landets mineralske Produkter, især Jernstenen og Steenkullene.

til om Morgenen. Dette var den ubehageligste Deel af Reisen. Stormen var stærk, og Skibet maatte jævnligen vende, for ikke at komme for langt bort fra Havnens Indløb. Søgangen var stærk. Forchhammer, som hele Dagen havde været søsyg, kom nu i den jammerligste Forfatning, og endeligen maatte ogsaa jeg betale Havet min Told. Jeg vil ikke ganske skylde Forchhammer for at have draget mig i Ulykken, da ogsaa et Par af Søfolkene paa Dækket fik ondt. Esmarch holdt ud paa Dækket hele Natten, men følte sig derfor ogsaa meget angreben Dagen efter. Endelig kom vi ved Dagens Anbrud ind i Havnen og lagde an ved Rønne Skibsbro omtrent Kl. 6. Eieren af Skibet, der havde overført os, en meget driftig Mand, der eier 7 Skibe, modtog os ved Broen og førte os omkring for at skaffe os Logis, og viste os al mulig Artighed. Hans Navn er Munk. Det varede længe, før vi traf et Sted, hvor man kunde modtage os. Herved fik vi Leilighed til at see adskillige af Byens Huse indeni. Stadens Madammer ere for det meste klædte som de ringeste Borgerkoner i de sjællandske Kjøbstæder, ogsaa Munks Kone var saaledes klædt, og hans voxne Datter som en Tjenestepige. Hans Sønner fare som Matroser og bære Dragt derefter, men skulle have nydt en god Underviisning i Skolen. Jeg fortæller Dig alle disse Smaating for at give Dig et Begreb om Levemaaden her. Byen bestaaer næsten ene af ganske smaa lave Huse, ofte med Straatag. Skippere, Pottemagere og Uhrmagere ere dens fornemste Beboere. Den Ene føder den Anden. Blandt Skippernes fornemste Fragt ere Pottemagervarer og bornholmske Uhre. Efter at vi havde gjennemløbet Byen med vor tjenstfærdige Vært og været med ham hos Kommandanten, for at faae vore Passer seete, fandt vi endeligen et godt Logis, hos en Peder Dam, Jordbruger og Handlende. Her satte jeg mig

strax til Skrivebordet og skrev Dig det korte Brev til, som Du maaskee ifaaer med nærværende. Sandt at sige, var jeg, da jeg skrev, saa fortumlet i Hovedet af Skibsfarten og Omstreifningen paa Byens Gader, at jeg ikke kan have skrevet uden meget uordentligen og altfor kort for Dig, som dog gjerne gad vidst ret, hvorledes det gaaer mig.

Vi have nu allerede her gjort adskillige Vandringer. Allerede den første Dag gik vi en temmelig lang Vei om Eftermiddagen, for at betragte Søkysten. Næste Dag kom vi endnu temmeligt silde ud, da vi maatte vente efter vore Kufferter. Ankomstens Dag var nemlig en Søndag, og paa en saadan overtales Bornholmerne ei til noget Arbeide. Vi kom da ei ud før Kl. 11½, men forbleve under Guds aabne Himmel til om Aftenen Kl. 7½. Du skulde seet mig krybe om paa Bakkerne ved Søkanten, krybe over Gjærder, hoppe paa Stene over Aaer, hvori man, det være sagt til Din Beroligelse, ikke skulde være i Stand til at drukne; kort, Du skulde see mig foretage en Mængde Exercitier, der ellers ere mig temmelig fremmede, og Du vilde havt Din Glæde derover. Først om Aftenen spiste vi til Middag, om det gaaer an at sige saa. Maden var god, Vinen slet. Dersom Du havde seet, hvorledes jeg, træt og mødig og længselsfuld efter et godt Glas Viin, lod mig nøie med et Par Glas af den maadeligste, vilde Du have erklæret min Taalmodighed for nagelfast.

Tirsdagen nødte en Regn os til at blive hjemme, hvorved vi fik Leilighed til at ordne de samlede Mineralier og at skrive det Nødvendige derom. Igaar, Onsdag, gik vi ud, uagtet Veiret var maadeligt, men slap dog hver Gang i Læ, naar Regn faldt, saa at vi kom tørre hjem. I Dag, Torsdag, er Veiret smukt. Jeg var oppe Kl. 6 og begyndte paa dette Brev. Nu har jeg drukket Thee og klædt mig paa; mine

Reisekammerater ere færdige. Kl. er 8. Vi tiltræde nu atter en Reise.

Esmarch og Forchhammer bede mig at hilse Dig og hele Familien. Hils min gode Broder. Hils Fader og Moder. Hils min kjære Karen og Christian, og begge Tvillingerne med. Kys dem for mig. Hvor længes jeg ikke efter at høre fra Eder.

Hvor meget jeg længes efter at see Dig igjen, kan jeg ikke beskrive. Jeg omfavner Dig i Tankerne.

Din

H. C. Ørsted.

Maaskee vil det fornøie Dig og min Broder at høre, at vi have funden den Jernsteen, vi have undersøgt i Kjøbenhavn, i saadan Mængde her, at der ingen Tvivl kan være om, at man med Fordeel kan gjøre Anlæg derfor.

Til Samme.

Rønne den 13de Oktober 1818.

Endnu engang maa jeg skrive Dig til, før jeg kan see Dig. Jeg havde haabet i Dag at kunne forlade Bornholm; men Forretningerne kræve endnu et Par Dage; vi maae da lade den i Dag afgaaende Skipper seile og vente til paa Fredag eller Løverdag (i Dag er det Tirsdag). Dersom Vinden, som i Dag ei er den bedste, falder heldigere, er det ei umuligt, at jeg kommer meget snart efter dette Brev. Den Skipper, med hvem vi afgaae, er den samme, som vi kom med, en meget duelig Mand, der har et godt Skib. Nærværende Brev er det fjerde, jeg sender Dig, uden at have faaet mere end eet Brev fra Dig. Jeg brænder af Begjærlighed efter at komme hjem, for at see alle mine Kjære igjen. Hvad

Reisen angaaer, har den havt det heldigste Udfald. Af Jernsteen er her nok, og den er saa let at fremarbeide, at man vilde være i Stand til at udsmelte den med engelske Steenkul og endda have Fordeel. Om Kullene have vi alle de Efterretninger, som det nogenlunde er muligt at give, og de ere ikke uvigtige. Ved at undersøge Landet have vi lært dets Beskaffenhed nærmere at kjende, end vi før ved nogen Beskrivelse have været istand til. Vi have fundet adskillige metalførende Gange, hvis Rigdom det vel ikke er muligt uden et foretaget Arbeide med Sikkerhed at bestemme, men hvoraf dog nogle give de skjønneste Forhaabninger. Vi have fundet en Blymine og en Kobbererts, hvis Udstrækning ikke kan undersøges uden et vidtløftigt Arbeide, men som kun behøver at være ret udstrakt, for at være vigtigt; thi Ertsen er rig. Vi have fundet mange Ertsgange, hvori der forekommer et Svovlmetal, der efter vore chemiske Undersøgelser enten er Antimon eller et nyt Metal. Er det Antimon, vil det være saa meget vigtigere, som dette Metal sædvanligt forekommer i det ædleste Metals Selskab. At Landet er temmeligt rigt paa ertsførende Gange, er ved vor Undersøgelse da beviist. At Landet kunde have Alun- og Vitriol-Fabriker var allerede bekjendt; men vi haabe at sætte Sagen i et nyt Lys. Endskjøndt disse Sager ikke kunne have nogen sær Interesse for Dig, skriver jeg Dig det dog, da jeg veed, at Du vil glæde Dig over det Held, et Arbeide har, hvori jeg med Iver er Deeltager. Min Broder vil ogsaa glæde sig ved at læse dette; hils ham paa det Hjerteligste. Spørger Du, hvorledes vi tre Reisende i saa kort Tid have kunnet udrette saa meget, saa svarer jeg, at vi ingen Umage og Besværlighed have skyet. Paa nogle faa Dage nær, have vi hver Morgen foretaget mineralogiske Vandringer eller Reiser og ikke spiist til Middag, for ei at spilde Tid. Vi have ikkun modtaget ialt

to Invitationer, og det begge saadanne, at de ei hindrede vort Arbeide. Denne Fremgangsmaade har just havt til Følge, at man overalt er kommen os imøde med Venskab og Agtelse, og hvad der var os det Vigtigste, stræbt at give os alle mulige Oplysninger.

Paa vore Reiser have vi faaet en Mængde Naturskjønheder som Tilgift; dog derom vil jeg hellere fortælle Dig mundtligt end skrive. Desuden maa jeg ile for Skipperens Afreises Skyld.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Hils alle vore kjære Smaa.

Tusinde Hilsener fra Din længselsfulde Mand

H. C. Ørsted.

Til Samme.

Rønne den 28de August 1819.

Endnu kan jeg ikke have den Glæde selv at gaae med det Skib, der skal afreise til Kjøbenhavn, men maa nøies med at give det et Brev med. Jeg længes nu usigeligt efter mit mig saa kjære Hjem; men endnu kan jeg ikke bestemt angive, hvor længe Forretningerne ville vare. Vi spare ingen Umage for at faae ethvert Arbeide til at gaae saa hurtigt som muligt; men endnu staaer Adskilligt tilbage, som koster Tid. Ved Kobberlaget ved Nexø have vi ladet begynde et Slags Bjergmandsarbeide, der giver gode Forhaabninger; men uagtet vi lode dette begynde faa Dage efter vor Ankomst, er det endnu kun rykket temmelig lidt frem, i det mindste for langsomt for vore Ønsker. Vort Alunsyderi nærmer sig nu mere sin Ende; men noget er endnu derved at gjøre. Til vore Besigtigelsesreiser behøve vi neppe mere end 3 Dage til. Det vilde være

for vidtløftigt, om jeg vilde berette Dig Alt, hvad vi have udført, og Alt, hvad vi endnu have tilbage; men det tør jeg vel sige, at vort Ophold baade for Kundskaben om Bornholm og for Benyttelsen af Øen vil være af betydelige Følger.

Skal jeg sige Dig min Mening om vort videre Ophold her, saa er den, at vi ikke blive færdige før om 8 eller 10 Dage, og at det da vil komme an paa Vind og Veir og Skibsleilighed, om vi strax kunne forlade Øen.

Hvor tit ønskede jeg ikke, at mine Følelser og Tanker kunde i Øieblikket blive Dig bevidste og Dine atter mig! For en halv Time siden stod jeg og saae ud i den klare Aftenhimmel og tænkte paa Dig og paa Karen og Christian og paa Marie, den ene efter den anden, og saa paa Eder Alle. Da faldt dette Ønske mig ind. Faa Øieblikke efter kom en Mand og tilbød mig Brevleilighed med et Skib, der gaaer om en Times Tid. Noget er bedre end Intet, tænkte jeg da, endskjøndt et Brev dog er saa godt som Intet imod alle de Tanker, som gjennemkrydse Sjælen, naar man i en rundt om rolig Natur sværmer hen til dem, man elsker. Det er et Slags aandelig Omfavnelse, som vilde være fuldkommen, naar Tankerne kunde møde hinanden. Saaledes tænker jeg tit, men sjeldent faaer jeg Dig det sagt; thi strax stiller sig imellem den rolige indvortes Betragtning og Meddelelsen de urolige Forretninger, hvori de ligesom drukne. Jeg samler mig, i de senere Aar, siden jeg har faaet saa mange Sysler, altfor sjeldent saaledes i mig selv som nylig; men jeg har besluttet at gjøre Alt, hvad der staaer i min Magt, for at gjenvinde et mere indvortes og ikke i de udvortes Mangfoldigheder saa meget forviklet Liv.

See nu har jeg sagt Dig, hvad jeg tænkte, just som jeg skulde til at skrive. Det er uordentligt; men derfor har Du det ogsaa saaledes, som det virkeligen er faldet mig ind. Lev

nu vel, og lad mig endnu faae Brev fra Dig hertil, ifald Vinden hurtigt bringer Dig dette.

Din egen

H. C. Ørsted.

Til H. C. Ørsted.

Paris den 1ste September 1820.

Skjøndt jeg for længe siden burde have tilmeldt Dem min Ankomst hertil og bevidnet min Taknemmelighed for det Held, jeg fornemmeligen skylder Dem, haaber jeg nogen Undskyldning, idet jeg blot har opsat denne Skyldighed for at kunne give mit Brev nogen Interesse for Dem ved Meddelelser af en eller anden mærkelig literair Nyhed, hvortil jeg dog desværre endnu ikke seer mig istand. Uagtet jeg har været her i 7 Uger og kort efter min Ankomst har været hos Poisson og Cauchy, der begge viste sig meget høflige og bade mig komme oftere, har jeg ikke kunnet profitere heraf, da de i denne Tid for det meste ere paa Landet formedelst Ferierne, der nu haves indtil Enden af October. Den Første har givet mig Adgang til Institutets Forsamlinger og Bibliothek, hvilket sidste især har været mig nyttigt. Det har glædet mig meget at see en Forsamling af saa mange berømte Mænd, hvilke jeg næsten alle kjendte af Navn; men Forhandlingerne selv have ikke altid Interesse for mig, især naar de angaae en fremmed Videnskab, og selv i de mindre fremmede Videnskaber er man ikke altid istand til at give en sikker og nogenlunde nøiagtig Beretning, efter hvad man der kan komme til at høre. Hvor jeg derimod haaber at kunne erfare, hvad jeg ønskede, er hjemme hos saadanne Mænd som Poisson eller andre Medlemmer, der naturligviis have Alt fra første Haand.

Længere hen mod Vinteren venter jeg derfor at kunne meddele Dem Et og Andet, der kunde interessere Dem, saa meget mere som jeg til den Tid har Haab om at gjøre flere Bekjendtskaber; saaledes har Poisson lovet at ville præsentere mig for Laplace, hvoraf jeg dog ikke lover mig meget, da han almindeligen er anseet for saa stolt. Det har været mig meget behageligt at tale med Cauchy, som De maaskee kjender. Han synes at være en ganske ung Mand og har skrevet endeel smukke Afhandlinger over Analysen og Bølgernes Theorie. Imidlertid troer jeg nok, man kan ansee Poisson som den Mathematiker, der har høiest Rang efter Laplace; thi han beriger uophørlig Analysen med nye vigtige Undersøgelser og har ved sine Afhandlinger om Verdenssystemets Electricitet, Lyden, Varmen, Bølgerne ꝛc. udentvivl overordentlige Fortjenester af Naturvidenskaberne. Det vilde ikke være vanskeligt for mig at underholde Dem med de senere Tiders videnskabelige Arbeider, hvis De vilde tage til Takke med det, der staaer i Bulletin des Sciences de la société Philomatique, hvoraf jeg ikke har seet senere Hefter end det for Juni dette Aar, til hvilken Tid De formodentligen kjender samme. Derimod længes jeg meget efter Fortsættelse for at faae videnskabelige Nyheder fra Danmark; thi jeg formoder der at finde Deres Opdagelse over Magneten, som det endnu ikke har været mig muligt at erholde. Formodentligen har De Berzelius's tvende Bøger, der ere trykte her ifjor. Den ene: om de chemiske Forhold samt om Electricitetens chemiske Virkning, har meget interesseret mig, og jeg troer, at hvis man vil haabe at give de chemiske Virkninger en mathematisk Theorie, hvilket dog er det sidste og nødvendige Skridt til Videnskabens Fuldkommenhed, maa man gaae ud fra den saakaldte atomistiske Theorie, men blot saaledes som man i Differentialregningen betragter Differentialer, uden at

tillægge disse nogen bestemt Værdi, og ikkun betragte deres Forhold. Imidlertid forstaaer jeg ikke, hvorfor Berzelius, istedetfor den Metalrække, De har fremstillet i Deres chemisk-electriske Theorie, deler Legemerne i Oxygen, Ikke-Metaller og Metaller. Det har altid forekommet mig, som en Analyse vandt dobbelt Interesse ved Anvendelse paa en Deel af Naturvidenskaberne; men hertil er det nødvendigt at erhverve sig nogen grundig Kundskab i disse. Derfor har jeg besluttet at anvende min meste Tid paa disse og fornemmeligen paa de Grene, der synes nærmest at kunne modtage mathematisk Form. I saa Henseende forekommer mig Lysets Theorie, saasom den dobbelte Straalebrækning og Polarisationen meget mærkelig, idet Biot stedse beriger samme med nye Resultater. Det forekommer mig, som Farvernes Theorie maatte ogsaa kunne fremstilles strengt mathematisk, idet Brydningsvinklen giver en fuldkommen Maalestok for Farven, og at saaledes disse maatte kunne fremstilles som mathematiske Resultater af Materiens Grundkræfter.

Mit Maal overstiger uden Tvivl mine Kræfter; men det afskrækker mig ikke; thi under alle Omstændigheder vil jeg lære derved, hvilket er min første Bestemmelse her; men saaledes frygter jeg for ikke at kunne vise det Kongelige Videnskabernes Selskab for det Første, hvorledes jeg anvender den Tid, hvorfor jeg dog bør gjøre Regnskab. Derfor vil jeg maaskee om kort Tid have den Ære at forelægge samme nogle nye Bemærkninger over Analysen, der maaskee kunde forskaffe mig den Forlængelse i mit Ophold, der er nødvendig, naar jeg skal have den sande Nytte heraf. Jeg kan ikke meddele Dem mere politiskt end videnskabeligt Nyt, da man af Aviserne vil vide Alting ligesaa godt i Danmark som her. Den Conspiration, hvorom der har været saa meget skrevet, og som syntes saa

farlig, antages af Mange for at være bevirket af Regjeringen, der skulde betjene sig af saadanne hemmelige Midler for at kunne faae fat paa dens Fjender, der naturligviis let vilde deeltage i ethvert Oprør, naar først Leiligheden var given. Dog er dette ingenlunde vist, men blot Mening af de saakaldte Liberale. Efter det, jeg har kunnet erfare, og efter de fleste Franskmænd jeg har talt med, hersker der megen Misfornøielse, og da man sagde, at Kongen var meget syg, hvilket ikke skal have været sandt, ventede man, at der skulde fremkomme betydelige Uroligheder ved hans Død. Jeg beder Dem meget undskylde, at disse Linier ere saa skjødesløst affattede, da Tiden er meget kort for endnu at faae dem affendte i Dag. Havde De nogen Befaling, som jeg kunde udrette, skulde det meget glæde mig, og De ville da behage at adressere samme til Rue de Dauphin Nr. 7 — hvor foruden mig flere Danske boe — saasom begge Heibergerne og Peder Hjort (der tog saa heftig Deel i de senere literaire Stridigheder), hvilke Alle bede Dem hilset — fornemmeligen maa jeg dog nævne den unge Heiberg, der ofte har talt med mig om Dem og paalagt mig at hilse Deres Frue og Børn. Det gjør mig ondt, at han har isinde snart at reise, da han nu har været her i 16 Maaneder.

Ogsaa jeg selv anbefaler mig og forbliver stedse Deres ærbødigst forbundne

H. G. Schmidten*).

---

*) Henrik Gerner von Schmidten var en udmærket Mathematiker og et udmærket Menneske, som Ø. satte stor Priis paa. 1825 blev han ansat som Lektor og to senere som Professor i Mathematik ved Universitetetet; men allerede 1831 døde han, da han havde nedbrudt sin Sundhed ved overdreven Arbeidsomhed.

Til Samme.

London den 23sten October 1820.

Seit langer Zeit bin ich Ihnen einen Brief schuldig, lieber Herr Professor, und habe seit meiner Zurückkunft nach London jeden Posttag mich zum Schreiben angeschickt, allein noch bin ich stets abgehalten.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Nun muß ich Ihnen meine Freude über die Versuche mit der Magnetnadel mittheilen und über die herrliche Entdeckungen, wozu sie geführt haben, und über die, wozu sie führen werden. Durch meine eigne Schuld bekam ich Ihren Brief erst nach meiner Rückkehr in London, da er nach Edinburgh und wieder zurückgeschickt worden war, allein ich hatte Ihren Aufsatz schon bei Prof. Thomson in Glasgow gelesen. Lassen Sie mich ja bald mehr davon hören. Vor einigen Tagen hörte ich von Dr. Wollaston, daß Bariet bei seiner Anwesenheit in Genf Ihre Versuche wiederholt und bestätigt habe, doch das wird Ihnen schon bekannt sein. Dr. Wollaston war höchlich erfreut über die Entdeckung und von der Wichtigkeit derselben durchdrungen, und da sein Wort in allen Sachen der Art ein Orakel ist, und er sehr selten seine Anerkennung eines Verdienstes ausspricht, so darf ich sagen, es ist überall in England anerkannt.

Ehe ich Ihnen von meinen ferneren Reisen erzähle, muß ich mir Ihre Erlaubniß ausbitten Sie bei der Frau Ørsted zu verklagen, daß ich so wenig von Ihnen erfahre. Seit ich in England bin, habe ich, glaube ich 4 Briefe von Ihnen erhalten, wovon der erste anderthalb Seiten lang war, die drei andern aber nicht 12 Reihen überstiegen, und ich weiß daher sehr wenig von Ihnen. Meinen letzten Brief aus Liverpool haben Sie wie ich sehe erhalten, und seit der Zeit habe ich

stets mich auf Reisen befunden, so daß ich wenig Zeit für mich gehabt habe. Von Liverpool ging ich nach den Eisenminen von Ulverstone (dies sind die einzigen in England und Schottland die nicht Kohleneisenstein sind, nichts destoweniger derselben Formation angehören), von Ulverstone nach Lancaster, dann nach Kendal, von dort nach den Seen und Gebirgen in Cumberland und Westmoreland. Diese Reise war ganz geognostisch, allein ich lernte ungemein viel dort. Ich besuchte die Graphitminen von Borrowdale. Hier wurde ich zuerst auf ein ganz merkwürdiges Faktum aufmerksam, daß nachher in Schottland ganz klar erscheint, daß nehmlich alle Gebirge im Westen der Insel sich gleich zu Trap ausbilden. Hier erscheinen die Ur- und Uebergangsgebirge immerfort von neuem unter der Form von Trap. In diesem Trap, der sich aus den Urthonschiefer entwickelt, liegen die Borrowdaler Graphitwerke, die reichsten die existiren.

Hier fand ich ein Uebergangsgestein, das zwischen Granit und Sienit in der Mitte steht. Von hier ging ich nach Carlisle und nach Edinburgh, wo ich 3 Tage lang mit Professor Jameson die dortigen Trapberge durchstrich. Dann besuchte ich die Carron Eisenwerke und ging nach Glasgow. In Glasgow ließ ich meinen Koffer, ging auf dem Dampfboote nach Inverary, eine der schönsten Touren die ich in meinem Leben gemacht habe. Von Inverary wanderte ich nach Oban, ging dann nach der Insel Kerrera, Mull, Ulva, Staffa, dann zurück durch einen Theil von Dumbartonshire, Perthshire nach Glasgow. Eine Tour von ungefähr 200 englischen Meilen, die ich zu Fuß und stets allein machte. Ich darf nicht darauf anfangen Ihnen etwas von dieser Reise zu erzählen, die obgleich das Wetter ungünstig war, dennoch stets zu meinen angenehmsten Erinnerungen gehören wird.

Meine Rücksicht bei derselben war besonders das Studium des Traps, und ich gestehe, daß das Resultat mich ungemein überrascht hat. Ich habe mich überzeugt, daß es da wenigstens 5 verschiedene Formationen von Trap giebt, daß jede dieser Formationen eine doppelte Richtung der Ausbildung hat, daß Werners Flötztrap, Bildungen aus allen diesen Formationen enthält, daß es nur eine einzige Stelle giebt, wo ausgemachter jüngster Flötztrap vorkömmt, nehmlich die Küste von Antrim in Irland mit den Giants-Causeway, daß wahrscheinlich auf Færöe und Island alle verschiedenen Arten von Trap mit einander vorkommen. Staffa und Mull, davon habe ich mich fest überzeugt, sind Uebergangstrap und nicht jüngster Flötztrap. Meine nächste Sorge war dahin gerichtet Merkmale im Trap in seiner Natur und in der der darin enthaltenen Mineralien zu finden, die mich in den Stand setzen konnten, dann, wenn geognostische Kennzeichen fehlten, seine Natur und sein Alter zu bestimmen, und ich glaube einen großen Theil der Schwierigkeiten überwunden zu haben, wenn ich auch nicht zum Ziel kam. Ich erwartete in Schottland die berühmte Kohle der Flötztrapformation zu finden, fand aber nichts als Trap der Kohlenformation. Es existirt nur ein Beispiel von Kohle in Schottland außer der wahren Kohlenformation, nehmlich Kohle die dem Muschelkalkstein angehört, und die zwischen Basalt liegt, wozu wahrscheinlich die Färöische Kohle und die vom Meißner in Hessen gehört. Es ist unläugbar, daß der Trap ein höheres chemisches Leben an den Punkten, wo er sich findet, anzeigt, in ihm liegt wahrscheinlich ein Schlüssel zur Geschichte der Erde; allein Sie können denken, daß alle Theorien sehr schwankend sein müssen, so lange man noch Trap, der so alt ist als Gneuß, mit Trap, der jünger ist als die Kreide, oder gar mit feuerspeienden Bergen verwechselt. Ich möchte ungemein

gerne mit dieser Ansicht die Färöen und Island untersuchen. Meine Geognosie hat mir fast allen Platz genommen, sie werden daher entschuldigen, wenn ich jeden Raum, den ich nur finden kann, beschreibe. Die chemischen Fabriken in Glasgow sind äußerst interessant. Tennants Schwefelsäure- und Bleichsalz-Fabrik, die täglich 6000 Pfund concentrirte Schwefelsäure macht und 5000 davon zur Bereitung des Bleichsalzes anwendet, ist wahrscheinlich das größte Werk der Art. Mac Intosh's Fabrik von Essig, besonders die Destillation desselben durch Dampf von 4 Atmosphären, der durch den Kessel in Röhren geleitet wird, ist höchst interessant. In den englischen Alaunwerken gebraucht man dieselbe Art des Kochens, und wendet dann natürlich keine Bleigefäße, sondern Steintröge zum Kochen an. Dies thut man in England, wo das Blei so enorm häufig und wohlfeil ist. Die Anwendung der Bramahschen Presse in allen Manufakturen ist ganz allgemein. Man gebraucht sie zum Trocknen des baumwollenen Zeuges, aus dem durch den starken Druck alles Wasser gepreßt wird.

Kann ich meinen Aufsatz*) für die Gesellschaft der Wissenschaften bis zu der Zeit vollenden, dann werde ich ihn mitschicken, allein ich zweifle; er macht mir mehr zu thun, als ich erwartete. Herzliche Grüße an die Frau Ørsted und die Kinder und an den Justitzrath Esmarch, an den ich mit nächster Post schreibe. Leben Sie recht sehr wohl.

Ihr

G. Forchhammer**).

---

*) Den nævnte „Aufsatz" var en Beskrivelse af „Graphitminerne ved Borrowdale i Cumberland"; den omtales i F.'s Biographi ved F. Johnstrup, Side XX—XXI.

**) Forchhammer kom til Danmark 1818, uden i Forveien at kjende det Ringeste til det danske Sprog; uagtet han med stor Iver arbeidede sig ind deri, førtes hans Brevvexlinger dog i de første Aar paa Tydsk.

Til Samme.

Neapel den 31te October 1820.

Hr. Professor og Ridder Ørsted! Deres tvende Anmeldelser i det latinske og franske Sprog angaaende Electricitetens Indvirkning paa Magnetnaalen har jeg havt den Fornøielse at modtage, og jeg kan ikke noksom takke Dem for den Opmærksomhed, De herved har viist mig, forudsættende at enhver Fremgang i Videnskaben nødvendigviis maa interessere mig. I det Fag, De med saa megen Hæder dyrker, er en viid Mark for Opdagelser, og det er glædeligt for mig som Dansk, naar en Landsmand har Fortjenesten af samme. Jeg har taget mig den Frihed at meddele Academiet i Neapel Gjenpart af Deres Meddelelser, som ere optagne af samme med megen Interesse og fortjent Hæder.

Det skal meget fornøie mig, naar De fremdeles vil underrette mig om de videre Opdagelser, De maatte gjøre i de physiske Videnskaber, for hvilke De stedse vil finde usvækket Interesse hos Deres

forbundne og velvillige

Christian Frederik.

Til G. Forchhammer.

Kopenhagen den 21sten November 1820.

Ganz Unrecht haben Sie wohl nicht, wenn Sie sich über die Kürze meiner Briefe beklagen; zu meiner Entschuldigung könnte ich aber doch Manches anführen: vors erste, daß ich überhaupt wortkarg im Schreiben bin, ohnerachtet ich es im Sprechen niemals gewesen: zweitens weil ich gern das Brief-

schreiben bis auf den letzten Tag verschiebe, und dann oft gehindert werde lange Zeit darauf zu verwenden: drittens, weil ich gewöhnlich das Geldgeschäft, womit die Briefe meistens vergesellschaftet sind, erst an dem Posttage abschließe, und erst den Brief anfange, wenn dieses in Ordnung ist. Heute habe ich es doch in letzterer Rücksicht besser eingerichtet, es wird sich nun zeigen, ob die zufälligen Hindernisse mir nicht zu arg in die Quere kommen werden. Den Wechsel, den Sie heute erhalten, würde ich Ihnen schon mit der vorigen Post geschickt haben, wenn ich nicht gewußt, daß Esmarch Ihnen einen kleinen Wechsel schickte. Den Belauf dieses Wechsels habe ich mit 150 Species bezahlt. Eilen Sie ja, um mehr anzusuchen. Daß ich bei dieser Gelegenheit das Meinige thun werde, hoffe ich, daß Sie nicht bezweifeln werden. Es ist mir in diesen Tagen ein dreister Gedanke eingefallen, in Rücksicht Ihrer. Der Münzdirector Warberg ist krank und wird vielleicht nicht wieder genesen. Wie! wenn man einen Versuch machte Ihnen diesen Posten zu verschaffen? Möchten Sie diesen Posten? er ist ansehnlich und einbringend genug, aber ob er einerseits Ihrem Geschmack anspricht, anderseits zu haben sein wird, ist Frage. Die eine wünschte ich von Ihnen beantwortet. Ich habe Esmarch auf diesen Gedanken aufmerksam gemacht, und er gefiel ihm sehr, und wurde von ihm nicht für unausführbar gehalten.

Zu Ihrer Reise nach Färöe wünsche ich Ihnen Glück. Ich möchte gern mitgehen, nicht um zu entdecken, sondern um zu lernen. Ich stelle mir aber vor, daß Sie dorten wichtige Entdeckungen machen werden.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Von den Annals of nat. philos. habe ich nur die 5 ersten Hefte für 1819, und bin sehr begierig auf die vielen Hefte, welche seitdem herausgekommen sein müssen.

Von Ampères electromagnetischer Abhandlung habe ich nur die Resultate gesehen, aber auf eine solche Art ausgedrückt, daß ich davon keine recht deutliche Vorstellung habe. Sie werden mir einen Dienst beweisen, wenn Sie mir alles Bemerkungswerthe, was Ihnen von dieser Sache vorkommt, mittheilen wollen. Selbst habe ich seit meiner letzten Mittheilung an die Annals of nat. philos. nichts Neues entdeckt. Meine überhäuften Geschäfte sind nicht ohne Antheil hieran. Neuerlich bin ich auch Decanus der phil. Facultät für das künftige Jahr geworden, was auch Zeit wegnimmt.

Habe ich die Zeitungen recht verstanden, so ist der Dr. Wollaston jetzt Præsident der Royal Society. Glauben Sie, daß es ihm einiges Vergnügen machen würde Mitglied unserer Königl. Gesellschaft zu werden?

Meine Frau und Kinder befinden sich, Gott sei gelobt, wohl. Von meiner Frau habe ich auch die herzlichste Grüße an Sie.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Indem ich daran bin zu schließen, fallen mir doch einige Neuigkeiten ein, die ich Ihnen erzählen muß. Der König hat 1500 Rbthl. jährlich zu einem Uebungslaboratorium ausgesetzt. Es fängt in diesen Tagen an. Es ist kein Gehülfe dabei angesetzt, ich habe aber die Erlaubniß einen nach Gutdünken anzunehmen. Gegenwärtig hat der Dr. Zeise dieses Geschäft. Hätten wir eine école polytechnique erhalten, würden Sie, wie Sie wohl wissen, eine Hauptrolle dabei gespielt haben. Auch der Dr. Zeise hat nur diesen Posten, der durchaus privat ist, in Hoffnung besserer Aussichten angenommen. Er hat Hoffnung nach Soröe zu kommen, wo die Akademie quasi erneuert werden wird.

Aus den Zeitungen werden Sie sehen, daß ein Dr. Dampe

wegen einer aufrührerischen Unternehmung verhaftet worden ist. Es wird Sie vielleicht interessiren zu erfahren, daß diese Unternehmung durchaus unbedeutend, und nicht der Rede werth war, nur der böse Wille des Mannes ist in den gefundenen Papieren so deutlich, daß man ihm nach den Gesetzen leicht den Kopf nehmen könnte. Der Dr. Dampe war immer bekannt als ein Mann von Witz, aber ohne Urtheilskraft und boshaft.

Ich muß endlich einmal schließen. Empfangen Sie die Versicherung meiner fortgesetzten Freundschaft und Hochachtung.

Ihr

H. C. Ørsted.

Til H. C. Ørsted.

London den 24sten November 1820.

Ich muß Ihnen, lieber Herr Professor, heute einen eiligen Brief schreiben, um Ihnen etwas mitzutheilen, das Sie interessiren wird. Den Brief der Gesellschaft der Wissenschaften zu London, der Ihnen den Dank der Societät bringt für Ihre Experimente über den Magnetismus, müssen Sie schon längst erhalten haben. Gestern war ich in der Societät und freuete mich ungemein Sie und Schumacher als Mitglieder vorgeschlagen zu hören. Da die Londoner Gesellschaft der Wissenschaften nur wenig ausländische Mitglieder hat, so muß es Ihnen um so angenehmer sein. Obgleich es nicht erlaubt ist von solchen Vorschlägen zu sprechen, so konnte ich nicht umhin Ihnen gleich Nachricht davon zu geben. Ueber 14 Tage glaube ich, wird die Wahl statt finden.

Ich bin höchst begierig auf die neueren Versuche über den Galvano-Magnetismus. Hier so gut als in Paris giebt es Leute, wie sie leicht denken können, die über die Einfachheit

eines solchen Experiments erstaunt sind, und glauben eben deßwegen sei es Nichts, und ich habe selbst in Erfahrung gebracht, daß man genöthigt gewesen ist, sie an das Ei des Columbus zu erinnern.

Vor 8 Tagen sandte ich mein Gesuch um das Reisestipendium an Sie ab, und ich hoffe, daß Sie dasselbe, so wie einen frühern Brief, auf den ich die Antwort sehnlich erwarte, erhalten haben. Durch die Gesandtschaft sende ich an den Grafen Schimmelmann den Aufsatz über Seetang, für Sie.

Neues passirt hier wenig, weder in der Wissenschaft noch in den Künsten. S. Humphry Davy's Versuche sind Ihnen schon bekannt. Ein Patent für das Zuckersieden mit heißem Oel wurde vor einiger Zeit ausgenommen, allein 2 solcher Zuckersiedereien sind abgebrannt, und es ist jetzt ein Proceß über die Bezahlung der Assurance, der alle englischen Chemiker in 2 Partheien theilt, nehmlich diejenigen die behaupten, daß das Oel die Gefahr nicht vermehren: Dr. Wollaston, Thomson 2c., diejenigen die die Gefahr durch das Oel für vermehrt ansehen Dr. Bostock, Brande 2c. Der Proceß ist durch den Proceß der Königin aufgehalten worden, und wird erst im December vorkommen. Eine nicht unwichtige Sache ist die Anwendung von schweflichtsäurem Kali zum Verhindern des Sauerwerdens der Weine, statt des Ausschwefelns. Doch das schrieb ich Ihnen schon, wie ich glaube.

Die Politica sind jetzt ganz merkwürdig hier, und ich habe während meines Aufenthalts in England hinreichende Gelegenheit gehabt Beobachtungen über den politischen Charakter des Volkes anzustellen. Man kann sich schwerlich außer England von der Heftigkeit des Streits beider Partheien einen Begriff machen. Nachdem die Bill gegen die Königin aufgegeben war, schien die Animosität etwas nachgelassen zu haben, allein durch

das unsinnige Betragen der Minister in Rücksicht des Palastes, und durch die unregelmäßige Auflößung des gestrigen Parlaments, wobei die Verwirrung auf allen Seiten unglaublich gewesen sein soll, ist der Streit wieder mit doppelter Stärke ausgebrochen. Heute spricht man viel von einer gänzlichen Veränderung des Ministeriums, andere heftigere Leute sprechen von einer Anklage und Gefangennehmung der Minister. Die öffentliche Meinung für die Königin fing an zu sinken, durch diese treffliche Maaßregeln ist sie wieder so gehoben, Processionen nach Hammersmith fangen wieder an. Am nächsten Mittwoch wird die Königin nach St. Pauls gehen. Der König wird stets mißtrauischer, die Wachen um Carltonhouse sind starker als jemals; wenn er nach Windsor geht, hat er Militär mit sich und behält es dort. Dies alles ist in England eine unerhörte Sache, es erregt ungemeines Mißfallen. Der Herzog von Clarence ist seit Denmanns Rede unter dem Namen der königliche Klätscher (royal slanderer) bekannt, und Carltonhouse geht unter dem Namen Neros Hotel. Das Aufsehen, der die Stelle aus Denmanns Rede gegen den Herzog machte, soll ganz gränzenlos gewesen sein. Er faßte Clarence ins Auge, und die wenigen Worte, die er sagte, sind so treffend, daß Clarence zu zittern und beben anfing. Der Einfluß der Zeitungen, besonders der Times ist ganz ungeheuer, und man dürfte fast sagen, daß die Times eben so viel Gewalt hat als die Minister, es werden täglich 18,000 Exemplare gedruckt, und der Herausgeber hat jährlich eine reine Einnahme von 15,000 Pfund Sterling.

Bitte, geben Sie mir Nachricht, was ich von meinem Gesuch warten darf, und ob nicht auf irgend einem andern Wege etwas Geld für mich zu erhalten sein sollte, da ich nicht für diesen

Winter zu leben habe, und London verzweifelt theuer ist. Herzliche Grüße an Frau Ørsted und Ihre Kinder.

Ihr

G. Forchhammer.

Til Samme.

Paris den 21de Marts 1822.

Jeg haaber, at Deres Velbaarenhed tilgiver mig min lange Taushed, idet jeg smigrer mig med, at De er for overbeviist om min Taknemmelighed og Ærbødighed, til at nogle Breve skulde være nødvendige for at forsikkre om samme, og desuden har Undseelse for ikke at byde Dem noget Interessant fra dette Paris, der dog synes at indeholde saa meget, ladet mig opsætte at skrive. Imidlertid troer jeg nu, at mit Brev ikke vil være Dem ganske uvelkomment, idet jeg er saa lykkelig at kunne tilmelde Dem, at man ogsaa her, skjøndt lidt sildigt, har søgt at bevidne Dem offentlig sin Beundring og Erkjendtlighed. I Mandags var jeg nemlig i Institutet, og hørte da Laplace som Rapporteur for Commissionen, der skulde tilkjende Prisen i den mathematiske Videnskab for de to afvigte Aar — Prisen er en Medaille paa 3000 Francs for den vigtigste Opdagelse i den mathematiske Videnskab i disse 2 Aar, og man tog ikke Andet i Betragtning end Savards Arbeider over de svingede Flader, Fresnels over Lyset, Planas over de flydende Legemer, og Deres nyeste Opdagelse. Laplace foreslog naturligviis Deres som den værdigste, men bemærkede tillige, at den ikke var ganske henhørende til Priisopgaven, da den ikke er mathematisk; men ikke destomindre besluttedes eenstemmigen, at paa Grund af Opdagelsens Vigtighed burde der gjøres en Undtagelse. Den 2den April skal der være Séance publique, hvor først Priis-

uddelingen bliver offentlig bekjendtgjort. Man fremsatte i samme Séance den nye Priisopgave, nemlig at bestemme Legemers Udvidelse ved Varmen, samt Virkningen af Compression paa Varmeudvikling. Denne Theorie har meget beskjæftiget Institutet, siden Fourier første Gang skrev om samme. — For nogle Maaneder siden er hans Værk, som man har ventet siden 1807, omsider udkommet. Det er temmelig vidtløftigt og indeholder baade Theorier og Experimenter; men jeg troer dog, at der i det Væsentlige ikke er meget mere, end hvad man i Brudstykker har af ham i Annales de Chimie og Bulletin de la Société philomatique. Han er i visse Punkter af sin Theorie uenig med Poisson, der ogsaa har beskjæftiget sig dermed i lang Tid, og læste en Afhandling over Varmen for nogle Maaneder siden. Hvad der i lang Tid har været det Interessanteste i Institutets Forhandlinger, er uden Tvivl Fortsættelsen af Deres Opdagelse, og de nyere Arbeider over Lyset, som Fresnel fortsætter med megen Flid. Efter det store Slag, der var i Sommer mellem Biot og Arago, er der to Partier (ligesom i Kamret: Ultra og Liberale), dem der høre til den gamle, og dem der høre til den nye Lære (her tales ikke saameget om Eulers System som om le système de l'interférence par Young). Laplace hører til de Første; thi det er uden Tvivl meget lettere at beregne mathematisk Molekulernes Bevægelse end Svingninger af et Fluidum, eller hvad der er meget mere sandsynligt og philosophisk, men desværre vanskeligere, den af Dem fremsatte Theorie. Af alle herværende Lærde troer jeg, at Arago og Ampère ere dem, der mest elske og søge Sandhed, for dens egen Værd. En Ting, som er en Sjeldenhed her, er, at de ikke ere Materialister, og jeg troer, at det er dem, der bedst vide at skatte Deres skjønne Ideer, der gaae ud paa at bringe Eenhed i de chemiske, electriske, samt Lysets og Varmens

Phænomener. Jeg troer, at Ampère næsten ikke giver sig af med andet end de electrisk-magnetiske Phænomener (naar man undtager den animalske Magnetisme, hvorfor han er meget enthousiastisk) siden han begyndte dermed, og han construerer en stor Mængde forskjellige Slags Apparater, for ret at oplyses om Rigtigheden af hans Courants électriques og hans Theorie for Jordmagnetismen. Jeg har i Dag været med Prinds Christian for at see hans Experimenter paa Collège de France. Vi bleve der over 3 Timer, og traf Humboldt, Arago, Lefèvre Gineau ꝛc. ogsaa Maine de Biran, som De maaskee kjender af Navn som een af de faa grundige Philosopher, her findes. De veed, at Ampère er meget distrait, men ikke destomindre er han meget interessant. Arago gjør nogle Indvendinger mod Ampère's Theorie. Hauy har i sin nye Physik gjort nogle Indvendinger, men disse ere, troer jeg, ikke meget betydelige. Om nogle Dage skal jeg med Prindsen see nogle nye, meget interessante Experimenter af Arago over Lyset, og fornemmeligen saadanne, der vise den inderlige Forbindelse mellem dette og Electriciteten. Prindsen interesserer sig overordentlig levende for dette, og han har ogsaa glædet sig over at erfare, hvor høit man skatter Deres Fortjenester. Han paalagde mig at spørge Dem, om De i Kjøbenhavn har ladet gjøre betydelige Apparater for den electrisk-magnetiske Theorie, idet han troede, at der kunde være et og andet Instrument, som bedst forfærdiges her, og at jeg ved denne Leilighed kunde være til Deres Tjeneste, om De havde Noget at befale. Hvis De engang havde nogle Øieblikke at tabe, for ved et Par Linier at tilkjendegive mig Deres Villie, skulde jeg skatte mig lykkelig ved i ringeste Maade at være til Tjeneste. Især i den senere Tid seer jeg ofte Prindsen og Prindsessen; de ankom hertil først i November, og tænke, som jeg troer, at

afreise i Slutningen af April. Det har glædet mig meget at lære dem at kjende, da jeg derved tillige har lært i meget høi Grad at agte dem begge. Hidindtil har jeg aldrig troet, at en Prinds kunde tænke saaledes som han. Baggesen boer i hans Hotel, og kan i disse Dage først gaae ud efter en næsten to Maaneders smertelig Sygdom, der fornemmelig bestod i Hovedpine. Prindsen og Prindsessen have viist og vise ham stedse de overordentligste Beviser paa deres Agtelse og Godhed. Han har desuden her mange gamle oprigtige Venner, hvilket maa trøste ham, efter Alt hvad han har lidt, og jeg haaber, at baade han selv og Andre ville ved hans Fraværelse glemme de bedrøvelige Stridigheder, hvortil han desværre har given altfor megen Anledning selv. Han og Adler, Prindsens Secretair, paalægge mig at bringe dem i Deres Erindring og at overbringe Dem deres Lykønskning.

Jeg haaber, at De har faaet en lille Afhandling, jeg har skrevet over Differentialæqvationen, og jeg udbeder mig Deres Tilladelse ved første Leilighed at tilstille Dem en ny, som kommer fra Trykken og er betitlet: Recherches sur les intégrales définies. Jeg anseer den for endnu mere ubetydelig end den forrige, skjøndt endeel herværende Mathematikere sige det Modsatte. Tingen er, at denne sidste staaer nærmere ved Anvendelse af Mathematiken, idet der gives Midler til Functionernes Evaluation, og den første mere gaaer ud paa Functionernes Former. Uagtet jeg fuldkommen erkjender Vigtigheden af den store Opgave, at anvende Mathematiken paa Physiken, og indseer, at denne sidste i sin Fuldkommenhed maa være Mathematik, kan jeg dog ikke glemme, at Mathematiken endnu har et andet Kald, end at anvendes paa anorganiske Legemers Bevægelser. Jeg troer endog, at en Philosoph kan og vil engang finde andet i Mathematiken end et Instrument til at

exercere sin Reflexionsevne. Jeg har længe foresat mig det Problem, at bestemme hvorvidt Mathematiken er anvendelig paa Physiken i dens nuværende Tilstand, og har derover skrevet nogle Blade, hvori jeg fornemmeligen har betragtet Theorier for Legemernes Overgang fra een Tilstand til en anden, Vaporisationstheorien, Mariottes Lov ꝛc. Jeg læste det for Ampère forleden Dag, og han opmuntrede mig til at lade det trykke. Det skulde glæde mig meget engang at kunne høre Deres Dom derover. Et andet Problem har ledet mig til meget vidtløftige Undersøgelser, som endnu langt mere overstige mine Kræfter; men det er ogsaa meget høiere og mere tiltrækkende: Undersøgelsen om Sandhed og Sandsynlighed i vore Kundskaber, hvilket ogsaa er et Slags Anvendelse af Mathematiken. Efter at have studeret med megen Flid de Franske og fornemmeligen Laplace over Probabilitet, har jeg seet den Afgrund, man styrter sig i ved at underskrive den første Sætning, at Universet og Alt, hvad det indeholder, er underkastet Mathematiken, og at, hvis man kjendte alle dets Kræfter, kunde man forud calculer la situation respective de tous les êtres qui le composent. Men hvor er Grændsen for Mathematiken? Dette synes mig et stort Problem. Jeg har ikke fundet noget Betydeligt om Sandhed og Sandsynlighed hos Andre end Lockianere. Selv Leibnitz synes mig meget lidet tilfredsstillende, og af hans Principium rationis sufficientis, synes mig, kan man føre ud, hvad man vil, hvilket han desuden har viist i sin Strid med Clarke. Hos Kant er jeg heller ikke bleven opbygget, eller har i det mindste kun fundet meget lidet i de 5 Blade af hans tykke Critik, hvilke handle om: Meinen, Wissen, Glauben. Jeg ønskede meget at finde noget Betydeligere af en Spiritualist over dette Emne. Dette er naturligviis uendeligt over mine Kræfter, men leder ikke destomindre en stor Deel af mine

Studier. Jeg maatte endnu længe samle de nødvendige Materialer, fornemmeligen grundigt studere Alt, hvad vor nærværende Mathematik indeholder lige med dens vigtigste Anvendelse paa Naturvidenskaben og Probabilitetsregningen. Uagtet jeg meget levende føler, hvor meget jeg taber ved ikke at kunne modtage Raad af Dem og Professor Degen, har jeg dog ved Haabet om at fortsætte mine Studier under min gamle Lærer, det Ønske endnu at kunne opholde mig noget udenlands; thi jo længere jeg bliver her, jo interessantere og lærerigere blive mine Forbindelser, og jeg seer ikke nogen Rimelighed for at komme ud igjen, naar jeg først er kommen hjem. Jeg ønsker meget at faae nogle physisk-mathematiske Forsøg istand og bekjendtgjorte endnu under mit Ophold her, og da jeg ikke har Tanke om at gjøre store Reiser, f. Ex. til Italien, er mit Ønske blot, efter at have forladt Frankrig, at lære Tydskland noget at kjende, og in specie Berlin, der dog nok indeholder det Meste for mig. Det vilde være mig en Lykke, om De ved en Leilighed vilde have den Godhed at meddele mig Deres Raad til den hensigtsmæssigste Plan. Jeg taler, som jeg alt havde Stipendium, uagtet jeg Intet endnu har hørt, og vilde være i største Forlegenhed, om jeg ikke fik det. De veed formodentlig, at der i denne Tid har været meget betydelige Uroligheder, fornemmeligen i Saumur, Nantes og Rennes, at en General Berton med en Trop har plantet den trefarvede Fane. Det skal nu være dæmpet; men man har ikke faaet fat paa Generalen. Da Misfornøielsen er saa almindelig og især betydelig steget i de 3 sidste Maaneder under det nye Ministerium, vilde et Par Dages Modstand kunde have antændt hele Frankrig, da Regjeringen ikke kan stole uden paa et meget lidet Antal Tropper. Da Chartet i Grunden er tilintetgjort, har man endnu kun at afkaste Masken, for ganske at indsætte

Ancien régime og Aristokratiet i al dets Kraft. De forskjellige Forholdsregler af Regjeringen have under Forstillelse mere eller mindre langsomt ført dertil, men i den senere Tid stedse hurtigere, saa at, som en Taler udtrykte sig, man med det sidste Ministerium blot har faaet raskere Heste til Forspænd. Det kommer nu kun an paa, om man, efter at have krænket Grundloven for Pressefrihed, personlig Frihed, Jury, den engang antagne Valglov, har oversvømmet Landet med Jesuiter og Capuciner, Klostre ꝛc. ꝛc., vover at røre den sidste og ømmeste Streng, nemlig den rolige Besiddelse af de Godser, de Emigrerede have efterladt, og som siden ere solgte. Er Regjeringen blind nok dertil, er det usandsynligt, at Nationen taaler det længe. Ogsaa her har en lang Tid daglig været Uroligheder i Anledning af Jesuiterne, der om Aftenen holde Conferencer i Kirkerne, og da Pariserne slet ikke ville finde sig deri, har man nu søgt at hindre Uroligheder i Kirkerne, ved at sende et Detachement Gensdarmer til at holde Orden under Gudstjenesten; men dette er dem endnu vanskeligt, idet nogle étudiants have sammensat en Materie, der ved en Explosion frembringer en saa umaadelig Stank, at Ingen kan udholde at blive i Kirken. Jeg maa nu bede Dem tilgive mig dette altfor lange Brev, og i Uvisheden, om De har Taalmodighed nok til at gjennemlæse det, beklager jeg, at jeg ikke i Førstningen udbad mig den Godhed at gjenkalde mig i Professor Degens Erindring, og at anbefale mig til ham. Jeg skal snart have den Ære at at skrive til ham, at undskylde min lange Taushed og at udbede mig hans Dom over mine smaa Afhandlinger. Jeg beder Dem ogsaa at anbefale mig til Etatsraad Collin, og selv at være overbeviist om den Taknemmelighed, hvormed jeg stedse

forbliver Deres ærbødigst forbundne

H. G. Schmidten.

Til H. C. Ørsteds Hustru.

Slesvig*) den 10de November 1822, Søndag.

Kjæreste Gitte!

Jeg er bleven meget længere opholdt her, end jeg vilde, da Landgreven ikke i kortere Tid kunde fuldende de Meddelelser, han havde at gjøre mig. Imorgen tidlig reiser jeg og haaber i Overmorgen Aften at være i Hamborg. Naar jeg ikke bestandigen tænkte paa, at Reisen maa have en Ende, blev jeg gjerne her endnu længere, saa tilfreds er jeg med min Modtagelse. Jeg kommer hver Dag Kl. 1 til Landgreven og bliver derpaa til Taffels; dog har jeg een Dag spiist hos Suadecani, som selv begjærte det af Landgreven. Een Aften har jeg været hos Landraad Ahlefeldt, som er gift med en Frøken Klöker, en meget vittig og interessant Kone. En anden Aften har jeg været hos Politimester Jessen, en af mine gamle Bordvenner. To Aftener har jeg tilbragt hos Spies. I Aftes havde jeg en experimental Thee hos mig. Jeg viste nemlig ved Theevandstiden og med behørig Thee, de galvanomagnetiske Forsøg, som Nogle endnu ønskede at see. At jeg har seet Døvstummeinstitutet her, troer jeg at have meldt i mit sidste Brev. Jeg saae blandt Andet der et velindrettet Bogtrykkeri, hvor man trykker Bibelen med Stereotyp eller staaende Bogstaver, der ere sammenstøbte til Plader, saa at man kan levere dem for meget lav Priis. Du faaer med det Første et Exemplar sendt, som jeg kjøbte der. De Vanvittiges Hospital

---

*) Fra Efteraaret 1822 til det følgende Efteraar foretog Ø. en tredie Udenlandsreise; paa en Deel af denne fulgtes han med Architekten Bindesbøll.

har jeg nu ogsaa seet. Deri hersker den største Orden og Rolighed; men derved taber den Besøgende, til Bedste for Patienterne, den Interesse, som de Forvirredes frie Yttringer ellers give. Jeg for min Deel forlanger iøvrigt ikke denne Interesse; thi allerede saaledes som jeg saae Tingen, gjorde den et dybt Indtryk paa mig. Derimod har jeg med sand Fornøielse seet Domkirken her. Den er en ret smuk, gammel gothisk Bygning; men det fornemste deri er en Altertavle, skaaren i Træ, af Hans Brügmann. Den forestiller hele Lidelseshistorien og nogle andre bibelske Begivenheder. Den er 25 Alen høi og 12 Alen bred. Træet har 2 Alen i Tykkelse. I 22 Feldter indeholder den 398 Hovedfigurer, beundringsværdigt vel dannede, med fortræffeligt udtænkte Ansigtsudtryk og Stillinger. Thorvaldsen gav dette Værk det meest udmærkede Bifald. Værket blev udført i 7 Aar og endt 1521. Man fortæller, at Lybekkerne bestilte et lignende Værk af ham; men at Slesvigerne af Nid berøvede ham Synet.

Den 11te. Jeg har taget Brevet med mig fra Slesvig og skriver nu om Aftenen i Itzehoe en lille Fortsættelse. Jeg tog igaar Afsked med Landgreven, som gav mig Breve med til Paris. Jeg tog behørigt Afsked overalt og var om Aftenen i Selskab hos Suadecani. Jeg blev der til Kl. 12½ og var dog smukt ved Haanden Kl. 5 om Morgenen, saa at vi kom bort Kl. 6. I Rendsborg traf jeg Lehmann, som jeg bad hilse Dig, at jeg skal føre mig bedre op i Fremtiden end i Slesvig, hvor jeg blev 6 Dage istedetfor 2. Nu skriver jeg Dig dog denne Hilsen, da jeg haaber, at mit Brev skal komme før han; saa kan Du hilse ham fra mig, istedetfor at han skulde hilse Dig fra mig. Fra Slesvig til Itzehoe er 9½ Miil, paa meget maadelige Veie, saa at vi ikke ere komne hertil før Kl. henimod 8. Jeg iler nu at tilskrive Dig disse Ord

og drikker min Thee af og til, imedens jeg skriver. Brevet maa nu strax paa Posthuset. Imorgen tidlig kjører jeg herfra og haaber imorgen Eftermiddag at være i Hamborg. Dit næste Brev til mig beder jeg Dig at sende til Berlin, og at sætte derpaa: Abzugeben bei der königlichen dänischen Legation.

Nu nok i Aften. Hils Børnene fra Deres trætte Fader. Hils Fader, at han fra Hamborg skal see Brev fra mig. Hils min Broder og hans Kone og alle vore øvrige Venner. Vær selv paa det Hjerteligste hilset af

Din

H. C. Ørsted.

Til Samme.

Berlin den 2den December 1822.

Kjæreste Gitte!

Atter i Dag maa jeg skrive Dig til med en vis Iilsomhed. Den Iver, hvormed jeg søger at benytte Tiden her, levner mig ikkun faa Øieblikke. Jeg er her bleven modtaget paa det Allervenskabeligste. At jeg boer hos Weiß, veed Du; han og hans Kone gjøre sig al mulig Umage for at gjøre mig mit Ophold behageligt. De første Par Dage, indtil jeg fik gjort mine Visitter, var jeg ved Middag og Aften temmelig roligt sammen med dem; men i de sidste otte Dage har jeg hver Aften været udbuden, ikke at tale om enkelte Middage. Indbuden har jeg været hos Geheime-Bergraad Karsten, min gamle gode Ven fra 1801, Geheimeraad Pistor, Mechanikus mere end Geheimeraad, Professor Horckel, Chemikeren Hermbstädt, Erman, Lichtenstein, Lægen Kohlrausch o. s. v. Alt, hvad jeg ønsker at see, vises mig med den største Beredvillighed. Seebeck har tilbragt 2 Formiddage og en Eftermiddag med at

vise mig sine nye Forsøg, hvoraf mange og vigtige ere Fortsættelser af mine. Med Erman har jeg anstillet nogle Jagttagelser over Magnetkraftens Styrke i Berlin; med Mitscherlich og Rose har jeg anstillet mange Forsøg, dog ikkun for at modtage og meddele, ikke for at opdage noget Nyt. Jeg seer saa at sige Berzelius's Laboratorium hos Mitscherlich. Weiß meddeler mig, hvad han kan af sin Lære om Krystallisationens Natur. Det berømte Jernstøberi har jeg seet her, og i Dag har en Kunstner ved Navn Posch været hos mig, for at bossere mit Portrait, som Overbergamtet har besluttet at lade støbe i Jern, saa at man herefter vil kunne kjøbe mig for 1 Rd. Imorgen besøger jeg en mærkværdig Svovlsyrefabrik, 4 Mile herfra, hvorhen Weiß, Seebeck og Rose ledsage mig. Derefter bliver jeg endnu 2 Dage i Berlin, men reiser saa til Halle, hvor jeg ikkun bliver 1 Dag, og siden videre til München. Sandsynligviis har Du ved Modtagelsen af dette Brev allerede sendt mig et til München. Efter min Beregning kan Du sende mig et endnu derhen. Skulde det endog komme lidt for silde, kan det let sendes efter mig.

Jeg maa dog nu ellers fortælle Dig Et og Andet om Berlin. Denne Stad var allerede for længe siden udmærket ved sine skjønne Bygninger, hvoraf mange ere prydede med Statuer og andet Billedhuggerarbeide; men i de nyeste Tider har den endnu faaet store Forskjønnelser. Især gjælder dette om Egnen, hvor jeg boer, nemlig i Nærheden af Universitetsbygningen. Denne Egn har altid hørt til Byens skjønneste. Jeg kan fra mine Vinduer see ned til den store Lindeallee, som er Stadens fornemste Spadseregang. Ved Enden heraf seer man Brandenburgerporten, over hvilken en Triumphvogn staaer, som de Franske i deres Seiersdage havde ført fra Berlin til Paris, men som atter der blev hentet af Preusserne. Det er be-

kjendt, at General Blücher ved Træfningen i Nærheden af Paris tilraabte sine Soldater: skaf mig Vognen igjen Børn, og derved opflammede dem, saa at man atter her seer et Exempel paa, hvor uviseligen en Erobrer handler, der sætter en Stolthed i at ydmyge sin Fjende.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Din

H. C. Ørsted.

Til H. C. Ørsted.

Kjøbenhavn den 24de December 1822.

Hr. Professor Ørsted! Jeg oversender Dem herved forskjellige Breve, ei for at skaffe Dem Adgang, thi dertil behøver De hos Videnskabsmænd ikkun Deres Navn, og mere end tilstrækkeligt vilde dertil Deres fordums Bekjendtskaber være; mit Ønske er ikkun ved denne gode Leilighed at gjenkalde mig selv i vedkommende Videnskabsmænds Erindring, og hvilken Leilighed skulde være mig kjærere end Deres Ophold i Paris.

Jeg sender Dem saaledes et Brev til Baron Cuvier, i hvilket jeg gjentager min Begjæring om at indlede en Tuskmed den danske zoologiske og ornithologiske Samling, under Professor Reinhardts Bestyrelse, og Museet du Jardin du Roi, og oversender tillige en Fortegnelse over de her manglende europæiske Fugle og over de Gjenstande, som strax kunne tilbydes til Bytning; men det forstaaer sig, at alle i Museet manglende nordiske Fugle med Tiden kunne skaffes. Reinhardt modtager foruden europæiske Fugle ogsaa Fugle fra andre Hemisphærer, men af brasilianske haves, som De veed, en god Samling. La Lire, den skjønne Fugl fra Java eller Sumatra, af hvilken

Museet har Doubletter, vilde være saare velkommen. De kan vist mundtligen udrette det Bedste ved denne Sag.

Brevet til Grev Bournon vil, naar de overleverer ham samme, skaffe ham den Fornøielse af Deres Bekjendtskab, og De vil have Leilighed at beundre et saa fuldstændigt og vel ordnet Cabinet, som le Cabinet particulier de Mineralogie du Roi er. I Professor Aragos Erindring ønsker jeg at gjenkaldes. Professoren i Oeconomie Politique, J. B. Say, vil De have megen Interesse ved at kjende, og jeg burde ikke forbigaae ham, naar jeg skriver til mine Venner i Paris. Til Directeuren ved Porcellain Manufacturen i Sevres har jeg ved Consul Knudsen skrevet, at De vist vilde finde megen Interesse ved at benytte hans Godhed, for nøiagtigen at see denne skjønne Fabrik. Endeligen vedlægger jeg et Brev til den bekjendte Fabrikant Terneaux, hvis Bekjendtskab vil være Dem kjærkomment, og som med megen Forekommenhed modtager alle Fremmede af Fortjeneste i sit Huus.

Brevet til Marquise d'Argence vil forskaffe hende den særdeles Glæde at gjøre Deres Bekjendtskab. Hun interesserer sig levende for Deres Opdagelser om Magnetens Egenskaber og Forbindelse med Electriciteten. Landgreven vil ogsaa have bedet Dem at underholde Dem med denne Dame, hos hvilken man maa skjelne den gode Villie til at oplyse sig fra en Smule Sværmerie.

I Jardin du Roi beder jeg Dem at hilse Gartneren Thouin og bede ham erindre, naar Aarstiden kommer, at sende mig Frøe eller Aflæggere af visse ved Deres Blomstring udmærkede Arter, saasom Camelien, enkelte Ny-Hollandske Planter o. s. v. Inspecteurerne ved Cabinettet, Lucas, Fader og Søn, beder jeg hilse. Til Madame Viellemot-Hauy vedlægges ligeledes Brev, hvori yttres, hvad jeg maa beklage, at den særdeles høie Priis,

som hun vistnok med Rette sætter paa sin afdøde Onkels Mineraliesamling, gjør det umuligt for mig at tænke paa at acquirere eller byde paa samme. De underretter mig vel om, og naar den kommer paa Auction. Naar De gaaer over til England, ønskede jeg gjerne at sende Dem Brev til Sir Humphry Davy, De ville underrette mig om, naar De har berammet denne Reise.

Med de bedste Ønsker for Deres Reises og dens Formaals Fremme nævner jeg mig Hr. Professor Ørsted Deres forbundne og velvillige

Christian Frederik.

Til H. C. Ørsteds Hustru.

München den 28de December 1822.

Jeg er nu endelig her, kjære Gitte, og har modtaget Dine mig altid saa forønskede Breve. To laae her, da jeg kom, det tredie modtog jeg igaar; jeg saae deraf Faders Bortgang. Han gik træt til Hvile, og vi bør ikke klage derover. Havde han ikke været saa særdeles svag og evneløs til mere at glæde sig ved Livet, vilde jeg vistnok have ønsket, at han maatte have levet længere, og at jeg kunde have seet ham igjen.

Du faaer dette Brev rimeligviis 14 Dage senere end det sidste, da jeg imidlertid er reist længere fra Dig. Mit sidste Brev var fra Erfurt. Jeg fortalte Dig deri min Sammenkomst med Göthe; dog glemte jeg at bede Dig hilse Oehlenschläger fra ham. Den Dag jeg forlod Weimar, havde jeg endnu Besøg af Dr. Thon og en Dr. Osann. Den sidste forærede mig det, han havde skrevet. I Erfurt besøgte jeg Trommsdorff og Bernhardi, som dog ikke opbyggede mig meget. Den 17de kom jeg til Erfurt og blev der Natten over, da der nu

forestod os en besværlig Reise over Thüringer-Waldgebirge. Havde ikke Frosten gjort denne Vei temmelig fremkommelig, vilde vi have været nødte til at gjøre en betydelig Omvei. Veien fra Erfurt til Ilmenau er meget bjergfuld, man kjører næsten bestandigt op eller ned ad Bakke, men stiger dog i det Hele taget betydeligt høiere. Fra Ilmenau, som ligger ved Foden af Bjergkjæden kjører man op ad en Bjergvei, der medtager et Par Timer; men man har siden en værre Vei ned ad til Schleusingen. Der maatte vi overnatte. Dagen efter reiste vi over Coburg til Bamberg, hvor vi atter ankom silde om Aftenen. Dagen efter (den 20de December) reiste vi til Erlangen, som kun er 5 Mile fra Bamberg. Her besøgte vi Chemikeren Kastner, hos hvem vi den følgende Dag vare til Middag, og Schelling, som vel ikke var hjemme, men Dagen efter besøgte os og bad os til Aften. Med Schelling tilbragte jeg adskillige behagelige Timer. Hans Huus er meget behageligt og hans nuværende Kone meget dannet og interessant. Den forrige vilde jeg ikke have rost saa meget. Hos Kastner og hos Schelling saae jeg Schubert, Pfaff, en yngre Broder af den Kielske, Bougger en Jurist, Schreger en Mediciner, Heller en Philolog, som jeg kjendte fra tidligere Tider. Vi aftalte, at vi Dagen efter skulde høitideligholde Thomasdagen i Nürnberg, hvor man gjør meget af den Dag. Vi skulde dog derhen og skulde boe i samme Gjæstgivergaard, hvor de Erlanger Professorer havde aftalt at spise.

Paa min Broders Fødselsdag tænkte jeg ret ofte paa ham.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

I Nürnberg bleve vi ikkun Natten over og reiste derpaa næste Morgen over Weissenburg til Eichstadt, hvor vi bleve Natten over. Den næste Dag naaede vi München. Paa Reisen mødte os det første Eventyr, vi endnu have havt. Tæt

udenfor Eichstadt mødte os et ungt Fruentimmer, som bad om at kjøre med. Vi gave hende Plads paa Forsædet. I Begyndelsen var hun lidt taus; men det varede ikke længe, inden hun fortalte os, at hun var løben fra sine Forældre Dagen før, for at undgaae et Giftermaal med en Mand paa 60 Aar, som hun slet ikke syntes var Mand for en Pige paa 17 Aar. Da hun hørte, at vi vilde til München, var hun strax beredt til at tage med, og da hun siden erfarede, at vi skulde til Paris, havde hun ikke liden Lyst til ogsaa at gjøre denne Reise. Hun vilde gjerne forestille en uerfaren Person, men røbede dog ved enhver Leilighed, at hun havde seet sig noget om. Hun forklarede dette imidlertid deraf, at hun havde reist til Markeder med sin Fader, som handler med Heste. Hun havde ogsaa spilt Komedie paa Fyrst Wredes Slot, som ligger nær hendes Fødeby Weissenburg. I München sagde hun, at hun ikke havde været, men vidste dog saa vel Beskeed om Egnen der, at man ikke vel kunde troe hende. I den Forudsætning, at hun dog maaskee ikke var fordærvet, raadede jeg hende meget at tilskrive sine Forældre og udsone sig med dem, hvilket hun lovede, men neppe holder; thi hun syntes at være ret af Hjertet vred paa sine Forældre og ikke meget bange for de Farer, en ung Pige uden Beskyttelse er udsat for i Hovedstaden. Dog det er Tid at forlade dette Eventyr, som maatte være mere skikket til at more os paa en kjedsommelig Reisedag end dem, der siden høre det. Ved Porten i München skiltes hun fra os, og vi have siden ikke seet hende. Vi kom silde om Juleaften hertil, efter at have tilbagelagt 24 Mile i to af de korteste Vinterdage. Mit Apparat hos Frauenhofer var færdigt. Jeg har nu, i de fire Dage jeg har været her, hver Dag arbeidet med ham. Blandt andre Bekjendtskaber, jeg har gjort, er Yelin, som her er Akademiets Physiker; han har viist mig den

Instrumentsamling, man her har, der mest bestaaer af gamle Sager, men dog har nogle enkelte smukke Ting. Man har her en Klub, som kaldes Harmonien, hvor man spiller Kort, ryger Tobak og drikker Øl. Jeg har nøiedes med at deeltage i det sidste, hvori jeg dog, som Du let tænker, ikke gaaer vidt. I denne Harmoni har jeg lært at kjende en Berghauptmand Graner, som i Aftes førte mig til en Dr. Gruithausen, som han holder for et stort Lys, men som mangler faste videnskabelige Grundsætninger. Han fortjener iøvrigt den Roes, at han med utrættet Iver anvender Alt, hvad han kan spare af sit tarvelige Udkomme, til videnskabelige Undersøgelser. I Formiddags var jeg hos Reichenbach, der er en ligesaa rask og munter Mand som stor mechanisk Kunstner. Han taler fortræffeligt for sig, som er sjeldent hos dette Slags Virtuoser. Han viste mig Tegningen til sit store mechaniske Mesterværk, en Maskine, hvormed han fører Saltopløsning 1,218 Fod i Veiret, for at lede den over et Bjerg, hen til det Sted, hvor den skal koges. I Aften skal jeg, tilligemed Bindesbøll være i Selskab hos Yelin, det første Selskab, hvortil vi have været indbudne her i München.

Du seer, at jeg fortæller Dig Skridt for Skridt min Reises Historie. Jeg veed, Du kjedes ikke derved, om det ogsaa i sig selv ikke er saa interessant, naar Du ikkun ret veed, hvorledes det gaaer mig. Hils Børnene alle fra mig.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Lev nu vel min inderligt elskede Gitte! Din

H. C. Ørsted.

Til A. S. Ørsted.

München den 9de Januar 1823.

Kjæreste Broder!

Uagtet jeg ikke har sendt Dig noget Brev, fra den Tid

jeg var kommen over Bælterne til nu, haaber jeg dog, at Du har faaet Breve nok fra mig, idet min Kone har viist Dig mine Breve til hende. At jeg ved ethvert af disse Breve har tænkt paa Dig, haaber jeg ikke behøver nogen Forsikkring. Midt i den Adspredelse, hvormed Reisen omgiver mig, vender min Tanke dagligen tilbage til det kjære Hjem, hvor min elskede Broder vist ikke er min sidste Tanke. Ofte har jeg ogsaa havt den Fornøielse at tale om Dig med tydske Lærde, uagtet jeg ikkun tilfældigviis træffer sammen med Jurister. Selv med Philosopher kommer jeg ikkun nu og da sammen, som med Schelling, hvorom Du vil have seet noget i Gittes forrige Brev. Schelling sysselsætter sig endnu, ligesom i de sidste 10 Aar, mest med Undersøgelser over den ældste Viisdom, saaledes som den frembyder sig for os i Mythologien og andre Oldtidsspor. Han lover, at vi snart skulle faae hans „Vier Weltalter." Med Naturphilosophien giver han sig ikke meget af. Han meente, at han ikke ret med Nytte kunde vende tilbage dertil, førend man fik nogle flere Opdagelser, hvori man læste noget af Naturens Væsen i Frakturskrift, saaledes som i min elektromagnetiske Opdagelse, føiede han meget forbindtligt til. Saa snart jeg faaer Leilighed, skal jeg læse hans for nogle Aar siden udkomne philosophisk-mythologiske Skrift, hvis Titel jeg i dette Øieblik ikke mindes.

Blandt alle de Steder jeg har besøgt i Tydskland, har unægteligen Berlin Fortrinnet, hvad ogsaa dens Uvenner sige derimod. Denne Stad har et betydeligt Antal af udmærkede Lærde, og desuden finder man der blandt alle Stænder og især i Embedsstanden en Oplysning, der ikke er almindelig. I alle offentlige Indretninger, hvorpaa ikke visse nyere politiske Fordomme have Indflydelse, seer man, at Lovene regjere. Ikkun Formørkernes Ombrev have en forvirrende Indflydelse; men

ved Samtaler med rolige og upartiske Mænd har jeg erfaret, at alle de hæslige Rettigheder, som et Reskript har tilstaaet Ministeren Altenstein, af ham lades ubenyttede. Man føler overalt, at man ikke tør indføre Barbariet i Preussen. Imidlertid er dog Enhver i Usikkerhed over den Grad, hvortil man muligen tør forsøge at gaae. Jeg var endnu i Berlin, da Efterretningen om Hardenbergs Død indtraf, og havde Leilighed til at bemærke, at man i Anledning deraf ikke haabede nogen Forbedring, men snarere frygtede. I Bayern taler man frit, men har endnu ikke sporet mange Frugter af Constitutionen. Concordatet med Paven skal have gjort mere Skade end Constitutionen Gavn. Dens bedste Side, saavidt den hidindtil har baaret Frugter, er, at den har ophævet mange af Concordatets Virkninger. De fornemste Klager over Constitutionen gaae ud paa de Repræsenterendes Udygtighed. Mod Udgifter til Videnskabernes Fremme gjøres i det nederste af de to Kamre altid Indvendinger. Blandt andet har man talt meget imod Akademiets Kostbarhed. Denne Indretning koster rigtignok 85,000 Gylden aarligt; men derfor vedligeholdes Naturalsamlingen, det physiske Kabinet, det chemiske Laboratorium, den botaniske Have. Desuden maa Akademiets lønnede Medlemmer deels holde Forelæsninger, deels udføre Arbeider, som Regjeringen paalægger dem. Som Akademi virker vistnok iøvrigt Indretningen ikke meget, især formedelst Medlemmernes Uenighed. Intet Sted har jeg sporet en saa slet Forstaaelse blandt de Lærde som her. For at tilfredsstille dem, der klage over Akademiets Kostbarhed, tænker man nu at drage Universitetet i Landshut til München og benytte de dueligste af Akademiets Medlemmer til Lærere. Jeg troer, at dette vil være gavnligt; men slemt er det, at man nu i en Tid af omtrent 20 Aar giver Universitetet dets tredie Opholdssted (det var nemlig før i

Ingolstadt). For Kunsterne gjøres nu meget i Bayern, da Kronprindsen er en stor Ven deraf, især af Bygningskunsten. Man bygger her saa mange Pragtbygninger og lægger saaledes an paa at forskjønne Byen, at jeg ikke kan troe andet, end at dette maa have en meget skadelig Virkning paa Rigets Finantser.

Af videnskabelige Mærkværdigheder veed jeg næsten ingen uden physiske at fortælle Dig. I Poesi eller Philosophi har jeg ikke mærket, at noget nyt Lys er fremstaaet i Tydskland i de senere Tider. Med den experimentale Naturvidenskab gaaer det heller ikke fortrinligt. Berlin har sine udmærkede Mænd i Faget: Seebeck, Erman, Mitscherlich, Heinrich Rose; men fra Berlin til München, paa en Reise af omtrent 90 Mile, hvor jeg er kommen gjennem tre Universitetsbyer, har jeg ikke fundet een ret tilforladelig Chemiker eller experimental Physiker. Schweigger i Halle er et godt Hoved og en velstuderet Mand, men tillige et Rør, som bøies hid og did af Veiret. Hans Experimenter betyde ikke meget. Meinecke, hans Medudgiver af den chemiske og physiske Journal, har slet ingen egne Forsøg bragt for Dagen. Steinhauser, der har gjort sig bekjendt ved Arbeider over Jordens Magnetisme, er saa godt som forrykt. Døbereiner i Jena leverer blandt meget Urigtigt dog ogsaa meget Godt. Trommsdorff i Erfurt gjør hvert Aar nye Bøger, ved at afskrive bekjendte tydske Værker. Kastner i Erlangen skriver tykke Bøger, som ere møisommeligen samlede, men uden al Dømmekraft. Yelin i München experimenterer maadeligt og lyver meget. Derimod har jeg fundet meget Lærerigt hos Frauenhofer i München, saa at jeg der har kunnet sysselsætte mig gavnligt i en 14 Dage.

Har Geheime-Overkriminalraad Martin sendt Dig den Bog, han sagde mig, han vilde sende, og hvorom jeg skrev hjem?

Før jeg slutter, maa jeg endnu takke Dig, fordi Du nu bærer hele Byrden af al den Omhu, der maa vises Familien i Anledning af Faders Død, og hvilken jeg, naar jeg var tilstede, villigen skulde dele med Dig. Hvor gjerne havde jeg ikke været tilstede i hans sidste Øieblikke; dog jeg maa trøste mig med, at han ikke savnede Noget, og at han desuden neppe havde været i Stand til i de seneste Tider at føle nogen Adspredelse eller Underholdning ved Nærværelsen af Nogen af Sine.

Hils Din Kone fra mig og siig hende, at jeg nok skal huske hendes Commissioner i Paris. Naar Du seer Collin, saa hils ham og siig, at det gaaer meget godt med Bindesbøll paa Reisen. Mynster beder jeg ligeledes at hilse; men først og sidst være Du og Din Mathilde paa det Hjerteligste hilset

fra Din hengivne Broder

H. C. Ørsted.

Til H. C. Ørsteds Hustru.

Stuttgart den 14de Januar 1823.

Kjæreste Gitte!

Igaar sendte jeg Dig et langt Brev, i Dag tager jeg atter Pennen i Haanden, for at fortælle Dig, hvad jeg har hørt og seet i disse to Dage. I det Brev, jeg igaar sendte Dig, berørte jeg Intet om Stuttgart, uden at jeg var kommen der; Postens Afgang nødte mig til denne Korthed. Jeg havde imidlertid allerede her havt nogle nydelsesfulde Timer. Disse erholdt jeg ikke hos de Lærde, men hos de kunstelskende Brødre Boisserée. Disse eller rettere den ældste af dem har udgivet de herlige Afbildninger af Domkirken i Cölln. Jeg troer, at jeg allerede talte herom i Anledning af Göthe, som havde de første

Blade deraf og viste os dem; men her saae vi tillige Tegningerne til de Kobbere, der ere i Vente. Du vil maaskee undre Dig over, at man udgiver en heel Samling af Kobberstik for at afbilde en eneste Kirke; men denne fortjener det fuldt vel. Det er det stolteste Minde af den saakaldte gothiske eller, som man nu rigtigere troer at kalde den, tydske Bygningskunst. Vel er denne Bygning aldrig bleven færdig; men det Udførte er allerede beundringsværdigt, og ved et lykkeligt Tilfælde er Tegningen til det Hele bleven bevaret. Dersom den var bleven færdig, vilde den i Storhed have overgaaet de ægyptiske Pyramider og dog i alle Dele have været saa udarbeidet som det fuldkomneste Snitværk. I to udmærket store Kobberstik fremstilles os nu Kirken, som den er, og som den skulde været, hvis den var bleven fuldendt. Men disse to Afbildninger vilde endnu ikkun have givet en ufuldkommen Forestilling om dette overordentlige Værk. Enhver Deel deri er saa udarbeidet, at man ikkun ved Hjælp af store Kobberstik kan vise alt det, som derpaa er at see. Saaledes har man et eget Blad, for at give en Forestilling om de kunstigt malede Vinduer. Et andet tjener til at vise Gjennemsnittene af de forskjellige Søiler, der ligesom ere sammensatte af Bundter af tyndere Søiler, hvis Anordning giver Anledning til de mangfoldigste Former, der dog i al deres Ulighed have en almindelig Harmoni. Paa andre Kobbertavler fremstilles Kirkens hele Indvortes, Kirken seet fra Hovedindgangen, enkelte Dele af Kirkens Udvortes. De Søiler, der pryde Kirkens Muur udenpaa, ere udarbeidede som opstræbende Taarne eller Spiir, og hvert enkelt af dem vilde være et temmeligt anseeligt Kirketaarn; thi de have en Høide af 150 Fod, altsaa 38 Fod mere end Runde Taarns Høide. Vinduerne have 50 Fods Høide, og saaledes er alt Øvrigt i tilsvarende Kæmpestørrelse. Tænk Dig denne uhyre Masse, som et eneste Værk

af Forziringer, saa har Du i det mindste en Forestilling om Værkets Umaadelighed; men tænk Dig den tillige som et i alle sine Dele harmonisk Hele, som Udførelsen af een stor Tanke i den rigeste Mangfoldighed af Særegenheder, og Du maa føle, hvor beundringsværdig Mesteren maa være. Dog Beskrivelser sige altfor lidt: maaskee er jeg eengang saa lykkelig at kunne vise Dig denne herlige Samling af Afbildninger, der skulle ledsages af et Værk over den gamle tydske Bygningskunst. Saa vigtigt endog dette videnskabelige og kunstneriske Foretagende er, saa ere dog Brødrene Boisserée langt mærkværdigere ved et andet; de have nemlig vidst at opspore, i gamle Kirker og Klostre ved Nederrhinen, en Skat af Malerier fra en Tidsalder, hvori man neppe troede, at Tydskland havde en Kunst. Deres kostbare Kunstsamling er nu opstillet her i en kongelig dem overladt Bygning. Man finder der Malerier fra det 14de Aarhundrede, der allerede udmærke sig meget. Personerne ere malede paa forgyldt Grund, uden nogen Baggrund af Landskaber, Bygninger eller anden Omgivelse. Figurerne ere noget stive, men Ansigterne ædle og udtryksfulde, Klæderne som i de græske Kunstværker. Overalt troer man her at see, at Maleriet har uddannet sig efter Billedhuggerkunstens Værker. Det holdes for meget rimeligt, at Malerkunsten fra Grækenland er kommen til disse nederrhinske Kunstnere. Da man finder, at gamle Kröniker omtale en Wilhelm af Cölln, som en mageløs Maler, der kunde afbilde Enhver, som han levede, saa formoder man, at de ældste Arbeider, som her findes, ere af ham. Hans Malerier ere endnu Vandfarve, skjøndt siden overdragne med en Oliefernis. Efter ham kom Johan von Eyck, som man tillægger Opfindelsen af Oliemaleriet. Han var født 1380 og skal have malet sit første Arbeide i Olie 1410. Et af hans Arbeider, der kom til Neapel, opvakte en saadan Beundring, at to

italienske Mestre reiste til Tydskland for at lære Kunsten af ham. Naar man seer de Arbeider, som her vises af ham, skulde man ikke troe, at han havde levet og virket tidligere end Raphaels Mester, og man studser over, at Albrecht Dürer saa længe har kunnet kaldes Tydsklands største Maler. At beskrive Malerier er betænkeligt, og dog kan jeg ikke undlade at fortælle Dig Noget om et Par af dem, hvorved Du tillige kan gjøre Dig en Tanke om det Hele. Paa et Maleri, som forestiller Christi Fødsel og de hellige tre Konger, som tilbede ham, seer man Krybben ikkun dækket af et Straatag, der bæres af fire Støtter; men i Baggrunden seer man derigjennem Staden Bethlehem, vistnok prægtigere end den nogensinde var, men just derved en herlig Modsætning til det usle Sted, hvor Christus fødtes. Raphael valgte til Barn Jesus et Barn af eet til to Aar, vistnok med megen Skjønsomhed, da det nyfødte Barn endnu er saa langt fra skjønne Former og fornuftigt Udtryk; imidlertid har denne Kunstner dog med Held fremstillet Jesus som et nyfødt Barn, med et forundringsværdigt klogt Barneansigt, ganske som om man tænkte sig Udtryk af Aand lagt i et nyfødt Barns Ansigt. De hellige tre Konger ere Portraiter, men sikkert idealiserede. Den første skal være Johan den Gode Hertug af Burgund, den tredie i Afstand fra Barnet Carl den Dristige. Den første knæler fuld af Tro og Andagt for Barnet, den sidste synes at være utilfreds over den usle Omgivelse. Et stoltere og dristigere Ansigt kan man ikke let tænke sig. Overalt seer man i Johan von Eycks Arbeider Ansigter, som han rimeligviis har taget efter Naturen, men meget forædlet ved at lægge et høiere Udtryk deri, saaledes som Raphael ogsaa i Almindelighed gjorde. Begges Malerier faae derved en høi Grad af Naturlighed, uden dog at forfalde til en gemeen Naturlighed, hvorfra det aandelige Ud-

tryk og den renere Skjønhed, Kunstnerne have givet Ansigterne og Stillingerne, bevare dem. De senere akademiske Kunstnere i Italien, og siden i andre Lande, forsøgte at danne rene Idealer, men tabte derved den kraftige nærværende Natur. Ganske beundringsværdig er vor Kunstners Farvepragt. Farverne have en overordentlig Reenhed og Klarhed, som ikke skulde lade formode, at de havde udstaaet Virkningen af Lys og Luft i fire Aarhundreder. Man antager med megen Rimelighed, at dette kommer deraf, at man dengang malede paa en med Liimvand dannet Kridtgrund, hvorved Olien af Farverne for en Deel indsuges, og hvorved desuden den hvide Grund maa holde Farverne lyse. Johan von Eyck har dannet en heel Skole, hvori fornemmeligen Hans Hemling*) udmærkede sig. Jeg kan nu ikke erindre, hvad der tilhørte hver af disse Mestre; men derimod kunde jeg vel erindre mange af Malerierne; dog vil jeg ikkun endnu beskrive Dig eet: nemlig Engelens Forkyndelse til Maria, at hun skal føde Jesus. Man har denne Begivenhed forestillet i mange forskjellige Malerier, og selv i denne Samling paa mere end een Maade; men det, som blandt alle mest behager mig, viser os Maria i Andagt med en Bog for sig. Engelen træder ind med Forkyndelsen; men mellem begge staaer en herlig hvid Lilie. Gjennem Vinduet straaler et pragtfuldt Sollys, og i Straalerne svæver den Helligaands Dueskikkelse. Mærkeligt er det, at Lilien her er malet uden Befrugtningsdele, medens den dog paa et andet Maleri, der forestiller Johannes den Døber, er malet fuldstændig. Det forstaaer sig, at slige Tanker endnu ikke udgjøre et Maleries Fortræffelighed; men det, som Malerkunsten bør udrette, savnes her ikke heller: Maries høie Uskyldighed, Engelens Reenhed, Stillingerne, Farvepragten, Klædernes Stof og

*) Senere er man kommen paa det Rene med, at hans Navn er Memling.

Foldekast vise alle den fortrinlige Maler. Jeg vil ikke trætte Dig med videre Beskrivelse, jeg vil ikkun sige Dig, at et heelt eiendommeligt Led af Kunstverdenen er gjemt i denne Samling. Jeg ønskede ret at have Dig her, at Du kunde see det Alt med; men da dertil hørte, at Du skulde flyttes 200 Mile, maa jeg nøies med at skaffe Dig denne Nydelse paa anden Haand. Man har nemlig ganske fortrinlige Steentryk af nogle blandt disse Malerier; disse sender jeg Dig. Du vil sikkert glæde Dig over disse skjønne Værker, og de ville paa en udmærket Maade pryde vor Bolig. Du erholder i Marts Maaned 18 saadanne Stykker, og efterhaanden som de udkomme, ville vi vel kunne anskaffe Resten. Det forstaaer sig, at saadanne Udgifter ikke gaae af Reisekassen, men af vor egen. Disse 18 Steentryk komme paa 90 Gylden, omtrent 80 Rd. i Papir; men da jeg veed, at Du ønskede nogle ret skjønne Kobberstik til vore Værelser, og disse ere saa skjønne som udmærkede Kobberstik og koste ikke 1/6 af det, ligesaa gode Kobberstik vilde koste, saa haaber jeg at have gjort et godt Kjøb. Hos Thorvaldsen have disse Steentryk fundet saadant Bifald, at han har ophængt dem alle hos sig. Med de næste tre Steentryk, som udkomme, følger en Beskrivelse over dem alle, udført paa en saadan Maade, at man tillige faaer en Historie af den gamle tydske Kunst.

I Stuttgart har jeg ikkun havt liden Omgang med Lærde, i de to Dage jeg var der. Kielmeier besøgte jeg og fik igjen et Besøg af ham; men den gode Mand var ikke meget interessant. Livmedikus Jäger besøgte jeg, men traf ham ei. Da hans Forlovede just var farlig syg, fik jeg ham ikke at see. I Værtshuset traf jeg tre Bjergværksembedsmænd, med hvem jeg saae den naturhistoriske Samling, Malerierne og en Komedie. Den ene hørte hjemme i Stuttgart og hedder Schübler, de

andre to Jügler, og Baron Grothe, vare Hanoveranere. Komedien var af Kotzebue, fuld af Daarekiste-Ædelmodighed og slette Streger.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Vær endnu engang hilset fra Din

H. C. Ørsted.

Til H. C. Ørsteds Hustru.

Paris den 12te Februar 1823.

Bedste Gitte!

Jeg maatte sidste Postdag slutte min Dagbog, efter at have fortalt et Par Dusin Begivenheder. Jeg griber nu Pennen Dagen før Postens Afgang, for dog om muligt at faae sagt Dig noget Mere. Imidlertid seer jeg vel, at jeg maa beflitte mig paa mere Korthed i min Pariser Dagbog, dersom jeg ikke vil komme til kort.

Den 30te Januar besøgte jeg Blainville; han tog meget venligt imod mig, som en gammel Bekjendt. Vi talte meget om Jacobson, som han bad mig meget at hilse. Om Middagen spiste jeg hos Arago, en udmærket Physiker, Mathematiker og Astronom. Gay Lussac, Ampère, Bouvard, bekjendt Astronom, Mathieu, ligeledes, m. fl. vare der. Chevreul, som forhen hørte til Aragos bedste Venner, var ikke der; thi de ere blevne Uvenner over, at Arago vil bringe Mathematikeren Fresnel ind i Institutet, som Physiker, hvilket Chemikeren du Long søger at opnaae, hvorved han atter gjør fri Plads for Chevreul. Den hele Strid har havt det mindst behagelige Udfald, den kunde; thi du Long er vel kommen ind i Physiken; men en ubetydelig Chemiker, Darcet, har faaet den ledige chemiske Plads.

Den 31te besøgte jeg Conservatoire des arts et métiers, en meget stor Indretning. Alt, hvad man har kunnet samle af

Modeller i alle Fag af mechaniske Kunster findes her, i en meget udstrakt Bygning, som fordum har tilhørt et Abbedi. Jeg var der med Bindesbøll. Vi saae der ikkun en meget lille Deel i det Par Timer, vi dengang kunde anvende derpaa. Derefter hørte vi en Forelæsning af den berømte Dupin. Han skriver med megen Veltalenhed, og som det synes med megen stor Lethed; men det var mig mærkværdigt, at han oplæste af Papiret den hele Forelæsning, paa enkelte ganske smaa Udviklinger nær. Forresten udførte han denne Oplæsning med stor Færdighed. Vi besøgte samme Dag Grevinde Thibaudaux, med hvem vi havde reist.

Den 1ste Februar spiste jeg Frokost hos Biot, som viser mig meget Venskab. Hans Kone, som har oversat Fischers Physik, tager levende Deel i Samtalen. Hun er en underholdende Kone. Fra Biot gik jeg til Marquise d'Argence. Om Aftenen var jeg med Landsmændene hos Lieut. Rothe, som har sin Kone med sig, og hos hvem man samles hver Løverdag Aften, dog til en ganske fransk Sammenkomst, uden Spisen.

Den 2den Februar besøgte jeg blandt andet Arago og Nicollet paa Observatoriet og arbeidede iøvrigt hjemme. Jeg seer, at det ofte i denne Dagbog maa lade, som om jeg har ladet en skrækkelig Tid gaae unyttet forbi Jeg vil derfor een for alle Gange bemærke, at ofte er jeg nødt til at arbeide noget hjemme, ofte taber jeg en anseelig Tid ved at gaae forgjæves til Folk, ofte endeligen glemmer jeg ogsaa at optegne, hvor jeg har været, især naar det ikke er vigtigt. Jeg kunde derfor gjerne overspringe mange Dage; men jeg veed, at det glæder Dig at kunne følge mig overalt, og derfor lader jeg saa mangen Ubetydelighed indflyde.

Den 3die besøgte jeg Malthe Bruun, til hvem jeg havde et Par Bøger fra Schouw. Han var meget underholdende og

indbød mig til Middag næste Søndag. Jeg gik derpaa til Rougemont og fik Penge, og til Monod, som før har været reformeert Præst i Kjøbenhavn, for at bringe et Brev. Jeg var derpaa i Institutet, hvor jeg blandt Tilhørerne fandt Charpentier, som jeg havde levet i meget Venskab med forrige Gang, jeg var i Paris. Vi havde en stor Glæde af denne Sammentræffen, som jeg saa meget mindre havde haabet, som jeg vidste, han var Salinedirekteur i Rex i Schweitz.

Den 4de var jeg til Middag hos Ampère, hvor jeg traf Arago, Fresnel, Chevreul, Dulong m. fl. Samtalen dreiede sig mest om videnskabelige Ting, og jeg havde en lang Debat med Ampère om Magnetismen. Han er en meget ubehændig Disputator og forstaaer hverken ret at fatte Andres Grunde eller at opstille sine; ikke desmindre er han et dybsindigt Hoved.

Den 5te besøgte jeg Thénards Forelæsninger, for at høre ham foredrage hans egen Opfindelse, angaaende Vandets Forbindelse med en stor Mængde Ilt. Forsøgene gik unægteligt meget godt; men man vilde have stødt sig meget hos os, ved at høre en Opfinder saa ofte og i saa stærke Udtryk tale om sin Opfindelses Vigtighed. Samme Dag var jeg til Middag hos de la Place og til Aften hos Biot, hvorom jeg i forrige Brev havde Anledning at tale.

Den 6te var jeg den største Deel af Formiddagen hos Fresnel, som viste mig sine Forsøg. Fourier og Ampère vare ogsaa der. Fresnel er en af dem, som have gjort de vigtigste Opdagelser over Lyset i de nyere Tider. Han er endnu en meget ung Mand og har desværre et svagt Bryst; men er hans Legeme maaskee altfor dødeligt, saa er hans Aand desto udødeligere.

Den 7de og 8de tilbragte jeg for en stor Deel hjemme, for at studere Fresnels Udsigt over de nyere Opdagelser i Læren om Lyset, som findes i Tillægget til den franske Oversæt-

telse af Thomson. Jeg besøgte dog imidlertid engang igjen Thénards Forelæsninger og Marquise d'Argence. Thénards Forelæsningssal er et stort Amphitheater, hvori kan rummes mere end 1000 Tilhørere, og næsten altid er der fuldt.

Den 9de var jeg til Frokost hos Brognard, hvis Svigerfader Coqueberd de Montbert forstaaer Dansk og godt kjender den danske Literatur. Brognard er bekjendt som Mineralog og er tillige Bestyrer af den kongelige Porcellainfabrik i Sèvres. Hans Søn udgiver et Værk over fossile Planter, hvortil jeg har lovet ham, hvad jeg kan skaffe ham fra os, især Bregner af bornholmske Skiferleer. Jeg skriver derom til Forchhammer. Om Middagen var jeg hos Malthe Bruun, hvor jeg var i Selskab med Chaumette des Fosſées, der er svensk Consul og Medlem af det islandske Selskab i Kjøbenhavn. Han har en heel Samling af islandske Værker og synes godt at forstaae Islandsk. Om Aftenen var Selskabet meget større, men bestod mest af Lærde udenfor mit Fag, med hvem jeg dog havde en ret levende Underholdning. Blandt andet var der een, der var født i Orienten af græske Forældre, og der taler Arabisk som sit Modersmaal. Han fortalte os meget Interessant om den arabiske Literatur og viste blandt andet Umuligheden af at give en tro europæisk (idetmindste fransk) Oversættelse deraf. Hans Navn er Jagoub. Han har ogsaa gjort sig bekjendt som fransk Digter.

Den 10de var jeg efter Aftale hos Ampère for at see hans Forsøg. Han havde hertil indbudt ret Mange. Jeg fandt der Lægen Sariset, Fredr. Cuvier, Mathematikeren Puissant, to unge Mathematikere, Babinet og Montferrand, som begge have skrevet over Ampères Experimenter. Han havde tre betydelige galvaniske Apparater i Stand; hans Redskaber til at vise Forsøgene ere meget sammensatte; men hvad skeete?

Næsten intet af hans Forsøg vilde lykkes. Først efter at adskillige af Tilhørerne vare gaaede bort, lykkedes det ham endeligen at bringe et Par i Stand. Han er forskrækkelig forvirret og en ligesaa ubehændig Experimentator som Disputator. Dersom han ikke udtænkte sine Maskiner meget for kunstigt, kunde han ikke være saa uheldig i Forsøgene, som han er. Jeg var siden i Institutet, hvor intet ret Mærkværdigt forefaldt; men jeg havde der den Fornøielse at være tilstede ved et hemmeligt Møde, hvorfra Fremmede ellers ere udelukkede. Forhandlingen selv var kun forsaavidt hemmelig, som den angik oekonomiske Sager, nemlig en Arv af nogle hundredtusinde Francs, som Institutet har faaet efter en Mr. de Monthyon, og over hvis Frugtbargjørelse her forhandledes. Denne Monthyon var i sine yngre Aar meget sygelig og ventede ikke at leve længe. Han satte derfor alle sine Midler paa Livrente og fik en meget høi Livrente deraf. Han kom sig imidlertid og blev 82 Aar gammel, saa at han blev rig ved sine umaadelige aarlige Indtægter. Han efterlod sexten hundredtusinde Francs, som han mest har testamenteret til videnskabeligt Brug.

Den 11te spiste jeg Frokost hos Chaumette des Fossées, hvor Desaugiers den Ældre var. Han tog meget venskabeligt imod mig, og der blev talt ret meget om Danmark. Om Middagen spiste jeg hos Chevreul, som derefter forelæste mig en Deel af et Værk, som han udgiver over de fedtagtige Stoffer. Man skulde let tænke, at en Bog om Smør, Svinefedt, Tran, Olie, Sæbe o. s. v. ikke kunde være interessant; men han har behandlet disse Gjenstande, som en sand Videnskabsmand, og udbragt vigtige Resultater deraf. Værket vil vist gjøre ham Ære; men det er desværre ikke skrevet med den franske Lethed og Behagelighed, uagtet Stilen deri i sig selv er tydelig og god.

Den 12te saae jeg i Selskab med Charpentier en Deel af den kongelige private Mineralsamling, som staaer under Grev Bournon, af hvem Kongen egentligen har kjøbt den, for at belønne hans Vedholdenhed ved det kongelige Parti. Jeg var derpaa om Aftenen hos Jomard, hvor jeg saae mange nye Anſigter, især Folk som hengive sig til geographiske Studier og Sprogstudier, f. Ex. Orientalisten Langles, den berømte Reisende Cultiaud m. fl. Ogsaa mange ældre Bekjendtere saae jeg der, blandt Andre Grev Lasteyrie, der og har været i Danmark. Han har nu et stort Steentrykkeri.

I Dag den 13de om Morgenen slutter jeg nu mit Brev og beder Dig hilse alle vore Kjære.

Vær paa det Hjerteligste hilset af Din

H. C. Ørsted.

Til Samme.

Paris den 23de Februar 1823.

Kjæreste Gitte!

Dersom jeg ikke havde ladet hengaae to Postdage uden at skrive Dig til, fik Du i Dag intet Brev fra mig; thi al Verdens Besøg og Ærinder sætte sig derimod. Igaar vilde jeg have anvendt hele Formiddagen til at skrive; men jeg fik det ene Besøg efter det andet, saa at jeg neppe fik Tid til at klæde mig paa til Middag, hvor jeg skulde spise hos Malthe Bruun. I Stedet for at give Dig en Dagbog eller sætte mig i Gjæld derfor til en anden Postdag, vil jeg da nøies med at give Dig en kort Efterretning om, hvorledes det er gaaet mig siden sidste Brev. Opholdet her bliver mig hver Dag interessantere, Bekjendtskaberne, jeg har stiftet, inderligere og fortroligere; derved bliver da ogsaa den videnskabelige Nytte, jeg kan høste deraf,

desto større. Chevreul, Biot, Fresnel og Pouillet ere de Mænd, jeg især har en jævnlig Omgang med; dog seer jeg tillige meget hyppigen de andre Lærde, deels ved at besøge dem, deels i Selskaber. Pouillet er endnu ikke berømt udenfor Paris; men han vil ikke forfeile at indlægge sig et hæderligt Navn. Han lærer mig den unge Verden i Paris at kjende. Der synes at være foregaaet en stor Forandring i den unge Verdens Tænkemaade i Paris, uden at denne Forandring endnu er bleven kjendelig i Skrifter. En ung Philosoph Cousin har ved sine Forelæsninger virket overordentligt paa de unge Franskmænd, og meddeelt dem en Smag for philosophisk Spekulation, hvortil man før sjeldent saae Spor. Omfattende Videnskab og ikke blot Færdighed i et enkelt Fag er nu Løsenet hos dem. „Naar man vil sætte sig op at ride paa en Lysstraale, kan man i denne Tid være vis paa at finde noget Nyt," sagde Pouillet, „men naar man ikke kan sammenknytte det med det Hele, er det, man finder, kun af lidet Værd." Han har skrevet en mathematisk Afhandling om Elektromagnetismen, som ganske er i den Aand, jeg ønsker. Han viser mig en stor Hengivenhed, og jeg mærker vel, at jeg kan haabe, at min alt for længe siden bekjendtgjorte elektrisk-chemiske Theori især kan vente at opfattes af den nye videnskabelige Slægt; dog maa jeg sige, at jeg ikke har fundet de Ældre ganske tilsluttet for den; især kan jeg gjøre Regning paa Chevreul. Jeg har ved mange Leiligheder mærket, at det næsten er umuligt at gjøre min Theori forstaaelig for Franske, uden tillige at fremsætte dem nogle Træk af Naturphilosophien. Dersom jeg i Tydskland ofte er fristet til at erklære mig mod Naturphilosophien, naar jeg seer de Misbrug, man gjør deraf, saa seer jeg mig i Frankrig desto mere opfordret til at tage den i Forsvar, eller rettere jeg føler en Grundforskjellighed i den videnskabelige Tænkemaade, som

jeg ikke havde forestillet mig saa stor, naar jeg ikke saa ofte havde følt dens levende Nærværelse. Dog er jeg langt fra at lægge mig ud med de Franske i Anledning af denne Ulighed. Jeg veed nu bedre at skjønne paa deres Fortjenester end før og staaer mig derfor desto bedre med dem. Det er godt, at Europas Nationer have Charakteerforskjelligheder ligesom Personer, derved hæves Censibigheden, som ellers sikkert vilde tage Overhaand. Dog jeg faaer vel at afbryde Betragtningerne, for at meddele nogle, om ogsaa faa Efterretninger. Blandt de nye Bekjendtskaber, jeg har gjort, ere Dulong, en af Frankrigs bedste Physikere og Chemikere, Becquerel, en ung og rig Physiker, der har gjort fortræffelige Forsøg over Elektricitetens Frembringelse ved Tryk, Smithson, en engelsk Chemiker, Grev Laizer, en fransk Mineralog fra Auvergne, Baron Sternheim, en tydsk Mineralog, Dr. Coreff, bekjendt i Preussens nyere Historie, Prony, en berømt Videnskabsmand i den anvendte Mathematik, Savard en Mathematiker, der har anstillet fortræffelige Forsøg over Lyden.

Om det berømte Øienvand har man lovet mig Efterretninger, som jeg endnu ei har faaet.

Posten vil til at gaae, jeg maa slutte. Hils Anders og tak ham for hans Brev, som jeg fik igaar tilligemed et fra Dig, hvorfor jeg ikke mindre takker. Disse Breve ere Fugle, der komme fra Hjemmet og kalde paa mig. Jeg faaer stedse Hjemvee, naar jeg hører deres Stemme. Hils Børnene. —
— — — — — — — — — — — — — — — — —

Hils Alle, men vær frem for Alt paa det Hjerteligste hilset fra

Din

H. C. Ørsted.

Til Samme.

Paris den 16de Marts 1823.

Bedste Gitte!

Jeg haaber, at dette Brev skal komme Dig tilhænde den 28de Marts, for at sige Dig, at jeg har tænkt paa denne Dag, og at jeg, naar Du læser dette, sikkert tænker paa den. Kan jeg ikke drikke Din Skaal i Kjøbenhavn, skal den drikkes i Paris; i Selskab med hvem, skal Du i sin Tid erfare; thi at bestemme saa lang Tid forud forekommer mig altfor usikkert. Jeg tænker hver Dag mere og mere paa Hjemmet og gav gjerne meget godt for at kunne flyve derhen, idetmindste for den Dag; men da Naturen nægtede os de hertil nødvendige Flyveredskaber, og Kunsten at seile i Luften endnu heller ikke er kommen ret vidt, saa maa jeg nøies med at flyve til Dig paa Aandens Vinger, der ere de eneste, vi have.

Du kan let tænke Dig, at Antallet af nye Bekjendtskaber nu ikke voxer saa stærkt som i Begyndelsen, dog kommer der endnu bestandigen nye til.

Torsdagen den 5te spiste jeg hos den store Fabrikeier Ternaux. Jeg gjorde der Bekjendtskab med Julien, Udgiveren af Revue encyclopédique, et meget læst populært videnskabeligt Tidsskrift, hvori man efter Evne stræber at levere det Almeenvigtigste, der forekommer hos de forskjellige Nationer. Det forstaaer sig, at man maa blive langt tilbage efter et saa stort Formaal; men man finder dog deri mere, end man skulde vente. Jeg har deri seet min Broders Eunomia anmeldt med fortjent Berømmelse, og mange andre danske Arbeider ganske rimeligt anmeldte. Da jeg nogle Dage efter besøgte Julien, havde han den persiske Gesandt hos sig, der gav ham meget udførlige Efterretninger om Persien for hans Journal. Hos Ternaux

saae jeg endnu mange andre mærkværdige Personer, blandt andre General Dessolles, med hvem jeg talte nogle Øieblikke. Han var ikke ved Middagsselskabet, men kom siden. Aftenselskabet var umaadeligt talrigt, saa at de store Sale ganske vare fyldte med Mennesker. Man maatte trænge sig frem, som paa Børsen ved Middagstid. Da jeg ikkun kjendte Faa blandt de Tilstedeværende, hvoriblandt der var faa eller ingen Videnskabsmænd, saa opholdt jeg mig der kun kort. I de store Huse er en saadan Trængsel paa deres Selskabsaftener meget almindelig.

For ikke at opholde Dig med en heel Dagbog vil jeg blot nævne Dig, at jeg siden har spiist til Middag hos Say, til hvem Prinds Christian havde givet mig Brev, hos Thénard, Chevreul, Brequet, berømt Uhrmager, Lefèvre Gineau, Physiker, og i Dag hos Hachette, mathematisk Physiker.

Hver saadan Sammenkomst yder mig megen Interesse, deels ved at føre mig sammen med Lærde, jeg ikke før kjendte, deels ved at skaffe mig Samtaler med dem, jeg ellers sjeldnere fik at see. Blandt mine nye eller saa godt som nye Bekjendtskaber er Chemikeren Clement, som jeg dog allerede eengang havde seet hos Say. Han har besøgt mig og seet nogle af mine Forsøg. Han har ogsaa indladt sig i en temmelig lang Samtale med mig over min Varmetheori. Han er ingen slet Theoretiker, men udmærker sig dog især som Praktiker. Med Mathematikeren Poisson har jeg fornyet gammelt Bekjendtskab og været hos ham en Aften. Han er en Ultra, men en god Mathematiker. Hos Lefèvre Gineau traf jeg Mathematikeren Girard, som forestaaer Stadens Vandvæsen her; han har lovet mig al ønskelig Oplysning. Chemikeren Laugier, som forresten er ubetydelig, traf jeg ogsaa der. Jeg sad den Middag hos Vauquelin, som bestyrer Probeervæsenet her; han har lovet mig den didhenhørende Oplysning, der er mig vigtig for den Kom-

mission, hvori jeg er. Babinet, en ung Professor her, henhører ogsaa til mine nye Bekjendtskaber. Han er ikke udmærket ved selvstændige Arbeider; men han har god Læsning og viser mig megen Hengivenhed. Den unge Lærde Oehlshausen fra Holsteen har jeg ogsaa truffet her. Han behager mig meget; dog er Bekjendtskabet endnu ikkun nyt. Hos Hachette, hvorfra jeg nu nyligen er kommen hjem, har jeg fornyet gammelt Bekjendtskab med Bosc, en agtværdig Naturforsker, og gjort Bekjendtskab med Hussard, en Veterinair, med Moigno, en meget interessant og oplyst Mand, der blandt Andet havde meget tydelige Begreber om Kants Philosophi, og med Le Jeune, en ung Mathematiker fra Rhiinegnene. I Formiddag har jeg ogsaa gjort Bekjendtskab med Brochant, en af Frankrigs meest udmærkede Mineraloger, og med Beudant, en fortrinlig baade Mineralog og Physiker. Med Arago bliver jeg bestandigt nøiere bekjendt, og han viser mig meget Venskab. Fresnel, der har gjort saa herlige Opdagelser over Lyset, seer jeg jævnligen.

See dette er i Korthed de sidste 10 Dages Levnetsløb. Gjerne meddeelte jeg Dig noget af dets Indhold, især mangen interessant Samtale; men jeg vilde aldrig faae Ende paa mine Breve, dersom jeg vilde være saa udførlig, jeg maa gjemme Noget, til vi sees; saa kommer jeg lidt efter lidt frem med mine Erfaringer og Bemærkninger og kan meddele Dig dem med mere Liv, end naar de først skulle passere Pennen.

Lev nu vel, kjæreste Gitte, og modtag de hjerteligste Lykønskninger til det nye Leveaar og til mange paafølgende. —

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Vær tusinde Gange omfavnet i Tankerne af

Din

H. C. Ørsted.

Til Samme.

Paris den 4de April 1823.

Bedste Gitte!

Du faaer atter i Dag et kort Brev fra mig, saa at jeg næsten maa frygte, at Du vil begynde at holde mig for en uefterrettelig Brevskriver; men jeg har en Undskyldning, der maaskee endog kan passere for et godt Forsvar. Jeg har, som jeg for nogle Postdage skrev Dig til, gjort en ret interessant Opdagelse, nemlig et galvanisk Apparat, som bestaaer blot af faste Materier, uden Mellemkomst af nogen Vædske. Da Du dog har hørt og seet saa Meget, der angik Galvanismen, kan Du vel taale at høre et Par Ord med om disse Forsøg. Ved Hjælp af mine elektromagnetiske Opdagelser var Seebeck i Berlin kommen til den smukkeste af de Opdagelser, der endnu ere voxede paa min, nemlig, at naar man sammensætter en Ring af to krumme Stykker, forfærdigede af forskjellige Metaller, og opvarmer den ene af de to Sammenføininger, saa viser den hele Ring sig for Magnetnaalen som en galvanisk Kjæde. De to Metaller, der give den bedste Virkning i disse Forsøg, ere Vismuth og Antimon. Et af disse to Metaller sammenloddet Stykke har da samme Virkning som Zink og Kobber i en galvanisk Kjæde. Varmen gjør, om jeg saa tør udtrykke mig, Fugtighedens Virkning. Det var altsaa en naturlig Tanke, at man af mange Stykker Antimon, Vismuth, Antimon, Vismuth, bestandigen afvexlende, maatte kunne sammenlodde en Ring, der gav galvanomagnetisk Virkning, naar hveranden af Sammenføiningerne opvarmedes; og herved havde man da det Samme for den Seebeckske Kjæde, som den Voltaiske Søile for den galvaniske. Det synes, som om Seebeck har havt en anden

Theori herom. Nok er det, jeg har anstillet Forsøg derover og fundet Sagen rigtig. Jeg troer, at denne Opdagelse vil være af vidtudseende Følger. Lovene for denne nye Virkning ere vel de samme i Grunden som for den galvaniske Kjæde; men de see dog saa meget anderledes ud, at jeg har maattet anvende en stor Deel af min Tid i de sidste 14 Dage for at opdage og bestemme dem. Dette Arbeide havde endnu kostet mig mere Tid, dersom ikke Bindesbøll, med en utrættelig Taalmodighed og Kjærlighed for Sagen, selv havde staaet mig bi ved det store Antal af Arbeider og Experimenter, som Undersøgelsen medførte. Jeg er først igaar nogenlunde kommen til Ende hermed. Vistnok forlænger dette lidt mit Ophold i Paris, men dog ikke mere, end at jeg har opsagt mit Logis, hvor min Maaned er udløben den 26de, og jeg haaber endda at skjænke min Vært nogle Dage. Jeg iler nu at benytte enhver Leilighed til at høste Nytte af Paris og skal derpaa stræbe at benytte England saa hurtigt og godt, jeg kan. Du spørger mig, hvorledes jeg efter en Række af saa glimrende Afvexlinger og saa mærkværdige Bekjendtskaber vil finde mig i Hjemmets Rolighed og uundgaaelige Eensformighed? Jeg svarer, jeg vil finde mig fortræffeligt deri, fordi jeg længes derefter. Mit gode danske Fødeland, mine gamle oprigtige Venner, mine danske Tilhørere vilde allerede trække mig hjem ad; hvad maae de da ikke udrette i Forening med min elskede Kone og mine mig saa kjære Børn, som alene ere i Stand til at drage mig, hvorhen det skulde være? Hvor meget vilde jeg ikke ogsaa savne, dersom jeg ikke vidste, at Skilsmissen fra min Broder kun var beregnet paa nogle Maaneder? Kort jeg vil nyde Hjemmet, ikke blot som før, men endog efter et langt Savn med forøget Tilfredsstillelse.

Hils alle gode Venner fra mig. Hils Børnene — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Din
H. C. Ørsted.

Til Samme.

Paris den 13de April 1823.

Kjæreste Gitte!

Jeg venter nu snart at sende Dig mit sidste Pariser Brev. Jeg skynder mig nu at slutte alle de Forretninger, jeg endnu har at afgjøre. Jeg har rigtignok opholdt mig her længere, end jeg havde havt i Sinde. Den fornemste Aarsag hertil er dog den Opdagelse, hvorom jeg allerede har skrevet Dig til. Havde jeg vidst, at dens Udarbeidelse vilde taget mig mere end 3 Uger, havde jeg vistnok betænkt mig paa at begynde Forsøgene; og dog paa den anden Side synes de mig at have Mærkværdighed nok, for at opoffre noget derfor. Kjender jeg Dig ret, vilde Du selv have opmuntret mig til dem, om Du ogsaa havde vidst, at jeg derved blev længere borte. Hvad Dag jeg forlader Paris, kan jeg ikke endnu sige; men førend den 26de skeer det, da mit Logis til den Dag er opsagt. Veien til London er ikke uden to eller tre Dages Sag. I London og overalt, hvor jeg kommer i England, skal jeg bestræbe mig for at undgaae alt det, der kan kaldes Tidsspilde, om det ogsaa kunde være en ellers meget tilladelig, som den her i Paris. Om ogsaa en eller anden Mærkværdighed i Naturen indbyder mig til Undersøgelse, vil jeg dog bie dermed, til Du kan hjælpe mig. Jeg troer derfor, at de 3 Maaneder, jeg har foresat mig at være i England skulle slaae til, og det saa meget mere, som Englændernes Tjenstfærdighed skal bringe dem, langt hurtigere end de Franske, til

at udføre deres Forsætter. Reisen tilbage skal ikke tage lang Tid. Jeg anslaaer 14 Dage til Tilbagereisen. Heraf seer Du da, at dersom jeg kan knibe lidt paa Opholdet i England, var det endog ikkun 10 eller 12 Dage, saa kan jeg være hjemme i den første Halvdeel af August, og om Gud vil holde min Fødselsdag hjemme. Jeg seer vel, at en saa lang Forudberegning er mislig; men imidlertid skal jeg ingen Opmærksomhed spare, for at opnaae det tilsigtede Øiemed. Det vilde være for vidtløftigt, om jeg vilde fortælle Dig alle mine Begivenheder her, at sige, naar jeg ved Begivenheder forstaaer nye Bekjendtskaber, interessante videnskabelige Sammenkomster o. s. v. Jeg vil derfor blot nævne Dig Et og Andet. Hos den berømte Uhrmager Brequet kommer jeg ofte til Middag og seer der mange interessante Mænd. Mathematikeren Prony er der en daglig Gjæst. Le Mercier, en af Frankrigs største nu levende Digtere, og General Marescot, en af Frankrigs meget udmærkede Generaler fra Revolutionstiden, har jeg havt Leilighed til der at kjende. Nyligen var jeg ved et Middagsmaaltid, som Udgiveren og Medarbeiderne af Revue encyclopédique holde med hverandre den første i hver Maaned. Jeg sad der mellem den berømte Anatom Geoffroy de St. Hilaire og Ampère, og ved Siden af den sidste sad en engelsk Mineralog Underwood. Da man lastede, at man hele Sommeren har Ferier ved Universitetet i Edinburgh, sagde Englænderen, at naar Folk ikke skulde blive blotte Eftersnakkere, maatte de have god Tid til at arbeide selv, og han turde vel vove at paastaae, at de engelske Universiteter dannede ligesaa mange duelige Mænd som Universiteterne i de despotiske Stater. Jeg vil ikke forsvare Mandens Paastand, men blot anføre den for Særhedens Skyld. Efter Maaltidet førte Julien, som er Udgiveren af Revue encyclopédique, mig i et Selskab hos Langlès, Biblio-

thekar for Manuskripterne paa det store Bibliothek. Jeg saae der Doktor Gall, som jeg atter træffer sammen med i England. Langlès er blandt Andet ogsaa mærkværdig, som Elsker af smukke Bind paa Bøgerne. Han og et lidet Selskab have forenet sig til Bogbinderkunstens Befordring. De lade Bøgerne saa kostbart indbinde, at et eneste Bind kommer paa nogle hundrede Francs. Hver Francs kan regnes til en halv Rigsbankdaler. For nogen Tid siden havde en Mand, der ikke forstod sig paa den høiere Bogbinderkunst, ladet fire Foliebind indbinde hos den bedste Bogbinder her. Bogbinderen forlangte, da de vare færdige, 500 Francs for hvert. Manden forskrækkedes og vilde ikke betale; men endelig blev man enig om at vælge Langlès og Vanpradt, to Bibliothekarer, til Voldgiftsmænd. Disse erklærede, at Bogbinderen burde nøies med 450 Francs for hvert Bind, saa at Manden slap med 1800 Francs eller 900 Rbd. for sine fire Bind. Jeg har Løfte om at faae nogle af disse kostbare Bind at see. — Hos den danske Generalconsul Hoppe har jeg oftere spiist, og der fundet adskillige Landsmænd, blandt Andre Kapitain Falsen og Kapitain Seidelin, ogsaa en Oertel, der nu er mecklenborgsk Chargé d'Affaires, men som jeg for 20 Aar siden har kjendt i Halle. Hvorfor jeg taler om dette Bekjendtskab, er egentligen for at sige, at Hoppe har viist mig Anlægget til en stor Gasoplysning for Paris. Man har allerede oplyst adskillige Steder med Gas her. Regjeringen har gjort et Anlæg, som den har overladt til et Selskab, og udstyret med Forrettigheder. Et Compagni, hvoraf Hoppe er en af Hovedmændene, oplyser allerede Theatret Odeon og adskillige Huse i Faubourg St. Germain, blandt andet en Restauration i det Huus, hvor jeg boer. Deres Gas er fortræffelig. Det store Anlæg, som de nu snart have færdigt, er virkelig udmærket. Aktierne deri beløbe sig til

mere end een Million Francs, altsaa over 500,000 Rbd. Jeg lærte hos Hoppe at kjende Bestyreren af Anlægget ved Navn Povels, en ung Mand paa 27 Aar, der synes at besidde stor praktisk Duelighed.

Blandt de skjønne Ting, jeg i den senere Tid har seet, fortjener at nævnes det saakaldte Diorama, en Indretning der ligner Panorama. Det er et af de mærkværdigste Skuespil. Man stiger op i et Slags Taarn, hvor Gangen er temmelig mørk, saa at Øiet paa Veien vænnes noget fra Dagslyset. Man kommer endeligen op i en rund Sal, hvor man har en Udsigt, som igjennem et stort aabent Vindue. Da vi kom ind, saae vi for os det Indre af Kirken i Canterbury, saa skjønt og naturligt som tænkes kan; men da vi nogen Tid havde betragtet dette, dreiede hele Salen sig, og vi saae nu Havnen i Brest. Aldrig har jeg seet noget mere skuffende efterligne Virkeligheden. Luften var blandt andet saa naturligt efterlignet, at jeg ordentlig behøvede Tid og Overlæg for at forvisse mig om, at det ikke var den virkelige blaa Himmel, med lette omspredte Skyer, jeg saae. Jeg tænkte paa Dig og ønskede, at jeg kunde forskaffet Dig dette interessante Syn. Tilsidst begyndte dog Indtrykket af dette Skuespil at blive mindre behageligt, ved den umaadelige Stilhed og Ubevægelighed deri; men ellers ophørte det aldeles ikke at være skuffende. Som sagt, jeg vilde vel have havt Dig der og Børnene med. Dog nu kan det ikke være anderledes. Hils dem fra mig. Hils Anders og tak ham for hans Brev; han skal faae Svar, før jeg forlader Paris.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Din

H. C. Ørsted.

Til Samme.

Paris den 25de April 1823.

Kjæreste Gitte!

Du faaer nu endeligen mit sidste Pariser-Brev. Mit Pas er til Underskrift og alle Forberedelserne til Reisen igang. Igaar har jeg faaet en Reisefælle, en Fabrikant ved Navn Say, Broder til den berømte statsoekonomiske Skribent, hvis Hovedværk ogsaa er oversat paa Dansk. Dette er mig saa meget kjærere, som jeg, ifølge den allerede i Kjøbenhavn aftalte Plan og de oekonomiske Betragtninger, maa lade Bindesbøll blive tilbage i Paris og siden paa Tilbagereisen møde mig i Antwerpen. Da jeg har ligesaa megen Vanskelighed med at komme fra Paris, som jeg i sin Tid havde for at komme fra Kjøbenhavn, vil Du undskylde Kortheden af det Brev, Du faaer i Dag. Jeg vil da kun fortælle Dig et Par af mine mærkeligste Begivenheder eller Sammenkomster. Ampère, som har arbeidet saa meget over min Opdagelse og derover har dannet en meget kunstig Theori, var meget misfornøiet over, at jeg endnu holder ved min, som er yderst simpel. For at faae en Samtale med mig herom i Selskab med adskillige Lærde, indbød han mig til et Middagsselskab, hvor ogsaa Fourier, Dulong, Chevreul, Frederik Cuvier, Savary og Montferrand vare. De to Sidste ere unge Tilhængere af Ampère. Efter Maaltidet begyndte Samtalen, og den varede næsten i tre Timer. Det lykkedes mig ganske at bevise, at min Theori gjør Rede for alle Phænomenerne, og hvad der var det Underligste, jeg maatte bevise Fourier, at min Theori var ældre end Ampères, hvilket iøvrigt var let, da jeg allerede har givet den i min første Bekjendtgjørelse. Selv Ampères to Disciple erklærede, at min Theori var i Stand til at forklare alle Phænomenerne. De

paastaae, at Ampères ligeledes kan det, og da hans Theori ikke er Andet end den omvendte af min, idet han har forflyttet de af mig opdagede Kredsløb fra Lederen til Magneten, saa er det vistnok vanskeligt at finde en ganske afgjørende Indvending mod hans Theori; men dette forlanger jeg ei heller. Det Spørgsmaal, om disse Kredsløb skulle være i Magneten eller Lederen, overlader jeg gjerne til nærmere Undersøgelser. For nærværende Tid sysselsætter en Dr. Gloesener sig med at give en udførlig Fremstilling af min Theori, hvilket kan være godt for dem, som ikke kunne fatte en Theori, uden den udvikles dem saa vidtløftigt, at der bliver lidet for dem at tænke. — Igaar var jeg i et offentligt Møde af alle fire franske Akademier, hvoraf det, vi hos os kalder Institutet, er den første Klasse eller det første Akademi. Fourier gav deri en Oversigt over de mathematiske Videnskabers Fremskridt i de senere Aar, ved hvilken Leilighed han ogsaa med al den Berømmelse, jeg kunde ønske, talte om mine Arbeider. Quatremère de Quincy, Sekretair for de skjønne Kunsters Akademi, talte om Canova, i mange Henseender smukt; men han glemte at tale om den Indflydelse, Winckelmanns Arbeider maatte have havt for at forberede den nye Kunstperiode, der begyndte med Canova, hvorimod han talte om den Indflydelse, hans egne Raad havde havt paa Kunstnerne. Raoul de la Roquette, Sekretair for Sproggrandskningens og Historiens Akademi læste en yderst eensidig Afhandling om Ægypternes Eensidighed i Kunsterne. Ragnouard, Sekretair for de skjønne Videnskabers Akademi, læste et meget skjønt Digt over Fénélons Ophold ved Hoffet som Prindseopdrager. Forsamlingen var besøgt af mange Damer, og Alt, hvad man fandt smukt, blev efter herværende Sædvane beklappet. Det forekommer mig imidlertid virkeligen skjønt og tjenligt til at udbrede Smag for Videnskaberne, at de lærde

Selskaber saaledes engang aarligen give Publikum en Idee om deres Virksomhed.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Jeg skylder Oehlenschläger endnu et Brev. Hils ham, at han skal faae det fra England.

Jeg maa nu for i Dag sige Dig Farvel. Hils alle gode Venner, og hils i Særdeleshed Anders og hans Kone.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Dig min bedste Gitte siger jeg nu Farvel fra Frankrig, for snart at sige Dig Goddag fra England.

Din

H. C. Ørsted.

Til H. C. Ørsted.

Kjøbenhavn den 10de Marts 1823.

Hr. Professor Ørsted! Jeg benytter Leiligheden ved Hr. Garlieb at tilstille Dem en liden Æske med Brev til Sir Humphry Davy, hvilket jeg beder Dem at overlevere ham ved Deres Ankomst til London, med mange Hilsener fra mig. Denne berømte Physiker har, som De veed, beskjæftiget sig meget med electro-magnetiske Forsøg, og han vil gjøre sig en Fornøielse af at vise Dem Experimenter med det særdeles store Apparat i London Institution. Dr. Wollastons, Dr. Babingtons og Mr. Greenhants (Præsident for det geologiske Selskab), Bekjendtskab vil De vist gjøre, og jeg beder mig erindret hos disse Videnskabsmænd, ligesom jeg ogsaa beder Dem hilse Mr. Henland, den bekjendte kyndige Mineraliehandler, hvis Cabinet er beundringsværdigt.

Jeg har modtaget det forbindtligste Brev til Gjensvar fra Baron Cuvier, og efter de Fortegnelser, som han sendte over

Gjenstande, han fra det Kongelige Museum har bestemt for vort Kongelige Museum, samt over Gjenstande som ønskes fra os, bærer jeg ingen Tvivl om, at den for Videnskaberne nyttigste Forbindelse begrundes mellem de tvende Cabinetter for Naturkyndigheden. De ville formelde min Taksigelse til Cuvier.

Det skal glæde mig at erfare gode Tidender om Deres Reises heldige Fremgang.

Velvilligst

Christian Frederik.

Til Prinds Christian.

London den 5te Mai 1823.

Deres Høihed

modtage min hjerteligste udstrømtede Tak for de nye Beviser paa Deres Naade, De under min Reise har behaget at give mig. Uagtet jeg allerede havde den Lykke at staae i Forbindelse med mange af Udlandets Lærde, til hvem Deres Høihed havde behaget at give mig Breve, saa var det mig dog kjendeligt nok, at den høie Bevaagenhed, hvormed en saa høiagtet og beundret Fyrste talte om mig, gav dem et nyt Venskab for mig og en ny Lyst til at tjene mig. Grev Bournon, Cuvier, Say og Arago have givet mig alle de Prøver paa oprigtig Velvillie, som jeg kunde forlange, og især har den Første og den Sidste viist en særdeles Iver for at gavne mig, med Hensyn paa min Reises Øiemed. Brognard har ikke mindre viist mig Venskab og Fortrolighed. Her i London, hvor jeg endnu ikkun har været et Par Dage, har Davy modtaget mig med en Forekommenhed, hvorfor han ikke ellers er berømt. Han har allerede i Dag viist mig Laboratoriet ved Royal Institution og nogle af hans egne og Faradays Forsøg.

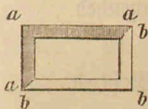
Alle disse berømte Mænd have bedet mig at tilbagekalde dem i Deres Høiheds Hukommelse.

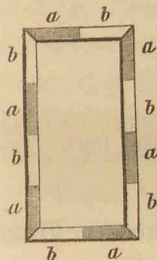
Jeg har holdt det for min Pligt at underrette mig saa nøie som muligt om den Hauyske Samling og de Planer, man har angaaende dens Salg. Jeg har gjort mig Umage for at indhente underhaanden og i Forbigaaende de forskjellige Lærdes Meninger derom, og især lagt Mærke til de Mænds Meninger, der have givet sig meget af med Kjøb og Salg af Mineralier. Regjeringen har sat en Kommission for at gjøre den Forslag om denne Handel. Kommissionen har ansat Prisen til 50,000 Francs, altsaa ikkun 1/6 af det, Familien forlangte. Hauys Arvinger beskylde derfor Kommissionen for Partiskhed og Nid. Kommissionen derimod har erklæret, at det ikkun var for Stifterens Skyld og med Hensyn paa Samlingens historiske Værd, at man foreslog en saa stor Sum. Flere af Medlemmerne, saavelsom andre Mineraloger have sagt mig, at Samlingens Værdi, regnet blot efter Stykkernes Priis i Mineralhandelen, ikkun kunne anslaaes til 20,000 Francs, og at dette endda var høit nok. Mad. Viellemot har sagt mig, at Hauy havde raadet dem at gjemme den, dersom intet Bud skeer, som de holde for anstændigt. Jeg har sagt hende, at enhver saadan Samling taber med Tiden, fornemmeligen ved de mange nye Opdagelser; imidlertid troer jeg, at hun og den øvrige Familie blive ved Fordringen, dog saaledes at jeg gjerne troer, at man solgte Samlingen for 20,000 Francs eller maaskee endog noget ringere; men de Forestillinger, Familien har om Samlingens uhyre Værdi, ville rimeligviis gjøre, at man ikke sælger den, medens det endnu er Tid, saa at det vel kan hænde sig, at de til Slutningen maae nøies med en meget ringe Priis. Systemerne fortrænge uophørligen hverandre, og hver Gang et nyt bliver herskende, omordnes de gamle Mineral-

samlinger, især naar Tallet af de opdagede nye Mineralier meget er voxet. Den Værdi, en Samling som den Hauyske ikke kan tabe, er da den historiske, at give os en tro Afbildning af Videnskabens Tilstand under en stor Mesters Leve- og Virkeperiode. Blandt de Systemer, som nu forsøges, vil ogsaa snart fremtræde et af Beudant. Han vil ordne alle Mineralier, der ere sammensatte af Syre og Alkali, i Klasser efter deres Syrer, fordi han finder større Lighed mellem de Sammensætninger, der have fælles Syre, end mellem dem, der have fælles alkalisk Stof. Saaledes kommer da alle Kulsalte (Carbonates) sammen i een Klasse, og det er vistnok let at kjende den paa dens Opbruusning med Syrer. Alle Svovlsaltene (Sulphates) danne en anden Klasse, som man for Blæserøret strax vil kjende derpaa, at de danne et Svovle (Sulphure), naar de smeltes i Berøring med Kulstof i den blaa Deel af Luen. Svovlerne kjendes derpaa, at de, befugtede lagte paa et Stykke Sølvblik, give en sort Plet derpaa. Paa samme Maade er det let at finde lette Mærker for hver af disse Klasser, ligesom det ogsaa lader sig gjøre at indordne de Mineralier, der ikke indeholde egentlige Syrer eller Alkalier i samme System, idet man nemlig altid danner Klasserne efter den elektronegative Bestanddeel. Iøvrigt vover jeg ikke forud at fælde nogen Dom over dette Systems Tilstrækkelighed. De gamle Systemers Feil kjende vi efter en lang Prøvelse, de nye ere som haabefulde unge Mennesker, af hvem man kan vente Meget, men som ogsaa kunne skuffe vort Haab. Imidlertid, da Systemet er interessant og kommer fra en udmærket Mand, troede jeg, at det ikke vilde være Deres Høihed uinteressant at høre et Par Ord derom.

Seebecks elektro-magnetiske Forsøg have meget sysselsat mig i Paris. Jeg har derover anstillet Forsøg i Selskab med

Fourier, Sekretairen for Institutets mathematiske Afdeling. Seebeck havde fundet, at man kunde frembringe en ved Magnetnaalen ene opdagelig elektrisk Virkning ved Hjælp af to Metaller, der forenede danne en Ring eller anden Omkreds, naar man opvarmer en af Sammenføiningerne. Dersom aaa er f. Ex. Antimon og bbb Vismuth, og man opvarmer een af Sammenføiningerne, saa virker hele Omkredsen som en galvanisk Kjæde. Det synes ikke, at Seebeck har villet herpaa bygge en Sammensætning lig den Voltaiske Søile; dette har jeg derimod udført i Selskab med Fourier. Alle de med a betegnede Dele i Figuren forestille Antimon, de med b betegnede Vismuth. Hveranden af Sammenføiningerne opvarmes eller afkøles, eller og man forener begge Virkninger, saa at blandt de 12 her forestillede Sammenføininger 6 opvarmes, og 6 andre belægges med Iis. Lovene for dette Redskabs Virkning ere altfor sammensatte for at udvikles i et Brev; jeg vil derfor blot bemærke, at denne Virkning endnu vanskeligere gjennemtrænger Ledene, end dette skeer ved den galvaniske Kjæde, saa at det vel kan være muligt, at man ikke faaer chemiske Virkninger deraf, før man stiger til et Tal af adskillige hundrede, ja vel tusinde Led. Det er mig imidlertid kjært, at jeg har kunnet lægge Grunden til dette mærkelige Redskabs Indførelse i Physiken; jeg haaber deraf store Resultater.

Endnu kan jeg ikke give Deres Høihed mærkelige Efterretninger fra England; men naar jeg har været her noget længere, haaber jeg at kunne meddele noget Interessant. Man er her kommen saa vidt i at fortætte Luftarterne, at man har faaet Kulsyreluften, Chlorinen og 6 andre Luftarter fremstillede

i flydende Tilstand; men jeg har endnu ikke faaet Tid til ret at erkyndige mig om Maaden. Jeg maa derfor opsætte, indtil jeg med det Første atter har den Ære at tilskrive Deres Høihed, at tale videre herom.

Deres Høihed tillade mig naadigst, at jeg herved bevidner Dem min dybe Ærefrygt og uindskrænkede Hengivenhed.

Underdanigst

H. C. Ørsted.

Til

Hs. Høihed

Prinds Christian Frederik

til Danmark.

Til A. S. Ørsted.

London den 11te Mai 1823.

Bedste Ven og Broder!

Uagtet Du flittigen seer og hører fra mig ved mine Breve til min Kone, maa jeg dog engang igjen skrive Dig selv til, for at lade Dig høre, hvorledes det gaaer mig i den store Stad London. Jeg begynder nu at blive temmelig hjemme her og at komme lidt i Vane med Sproget, hvilket unægteligen er vanskeligt formedelst Udtalens umaadelige Regelløshed. Jeg har imidlertid fundet Englænderne, jeg mener de lærde og oplyste, meget overbærende og velvillige til at hjælpe mig til Rette. At jeg har gjort Bekjendtskab med Davy og er bleven vel modtagen af ham, har Du erfaret af mit forrige Brev til Hjemmet. Jeg har siden gjort Bekjendtskab med Wollaston, der ansees for en af Englands skarpsindigste Mænd, en fortræffelig Physiker og Chemiker. Han er blandt Andet en overordentlig Mester i at anstille chemiske Forsøg i det Smaa, og han har viist mig Forsøg

i denne Art, der ere meget interessante. Et Gran Apotheker-vægt er i hans Forsøg en meget stor Qvantitet. Han er i Stand til af en meget mindre at udbringe Bestanddelen af et Legeme, der maaskee indeholder 4 eller 5 Grundstoffer. Denne Undersøgelsesmaade er baade billig og hurtig og kan ved mange Leiligheder træde i Stedet for meget vidtløftige Arbeider. En anden af Englands mest udmærkede Lærde er Thomas Young, Læge, Mathematiker, Physiker og Sprogforsker. Som Physiker har han udmærket sig ved den Opdagelse, at Lysstraalerne ere i Stand til at virke paa hverandre, og i visse Punkter ophæve, i andre forstærke hverandres Virkning, en Opdagelse af stor Anvendelse i Naturlæren. Som Sprogforsker har han opdaget, hvorledes de ægyptiske Hieroglypher skulle læses, i det mindste har han lagt den første Grund dertil. Han er nemlig faldet paa den heldige Idee, at Nomina propria i de hieroglyphiske Indskrifter nødvendigen maatte udtrykkes ved Noget, som svarer til Bogstaver. Visse Dyr med meget simple Navne skulde være satte istedetfor Bogstaver eller Stavelser. Paa denne Maade blev han f. Ex. istand til at læse Navnene Ptolemeos og Berenice paa Afbildningen af et Monument ved Rosette. Siden har Champollion le jeune i Paris forfulgt den samme Idee videre og bragt det derhen, at man omtrent kan læse alle med Hieroglypher betegnede Navne paa de ægyptiske Monumenter. Saaledes er man for Exempel kommen til at læse Ordet Autokrator paa den berømte Dyrekreds fra Dendera, hvorved man seer, at den er dannet i de romerske Keiseres Tid, rimeligviis under Claudius eller Nero, som paa deres ægyptiske Mønter ene ere betegnede med dette Ord. Denne Dyrekreds bliver rigtignok derved to tusind Aar yngre, end Mange have villet gjøre den. Jeg haaber, at det fortsatte Studium af denne Gjenstand vil bringe os endnu mange Op-

lysninger over Ægypten. En anden mærkværdig Mand er Herschel den Yngre. Faderen er død for et Par Aar siden. Herschel den Yngre er Englands første Mathematiker, en fortræffelig Chemiker og en god Physiker. Sjeldent bærer en Søn med saa stor Ære en berømt Faders Navn.

Mærkeligt er det, at man i England holder saa strengt over det Ceremonielle, uagtet man elsker Friheden saa høit. For Frihedens Skyld har man uden al Tvivl holdt paa det Ceremonielle i alle offentlige Forhandlinger, og derfra overført det til andre Gjenstande. Ogsaa i deres Royal Society seer man dette Ceremoniel. Davy havde indbudet mig der til Middag, hvorpaa jeg siden som Medlem var i Selskabets lærde Forsamling. Selskabet mødte til Spiisning i det berømte Tavern Crown and Anchor. Præsidenten præsiderede ogsaa herved og udbragte Skaalerne; men han forlod Selskabet før vi Andre, for at tage til Sommersethouse, hvor den lærde Forsamling holdtes, fordi han ikke kunde præsidere uden at være i Galladragt. Han sad nu paa den ophøiede Præsidentstol med Hatten paa Hovedet; men hver Gang han talte til Selskabet, tog han Hatten af. Da det var første Gang, jeg var der, foregik der et Slags Optagelseshøitidelighed. Jeg maatte indskrive mit Navn i en stor Bog og derpaa nærme mig Præsidentstolen, hvorpaa Præsidenten (Davy) reiste sig og holdt en kort og mig meget ærefuld Tiltale, og under Tiltalen holdt han mig bestandigen i Haanden, som han havde givet mig, da jeg nærmede mig. Medlemmerne læse ikke selv Afhandlingerne; men disse læses af Sekretairen. Mødet var meget kort. Man nøiedes med at læse et Stykke af en Afhandling af Buckland over de Huler, hvori findes Levninger af Dyreknogler. Hvorfor den ikke læstes ud, begriber jeg endnu ikke.

Blandt de mærkværdigste Ting, jeg endnu har seet her, ere

Parkins Opfindelser. Han viste mig det Instrument, hvormed han sammentrykker Vandet, og hvormed han kan frembringe en Virkning 2000 Gange saa stor som Atmosphærens Tryk. Hans Siderotypi er endnu mærkværdigere. Han lader stikke i Staal, som han ved egne Kunstgreb kan gjøre meget blødt, hærder det derpaa og lader det Hærdede aftrykke sig i en blød Staalvaltse. Denne hærdes atter og aftrykkes i nyt Staal, som, naar det er hærdet, gjør Kobberpladens Tjeneste. Han forfærdiger for adskillige Banker Pladerne til deres Sedler. Han lader da stikke 8 Vignetter af 8 forskjellige Kunstnere og forener dem paa een Plade. Han kan nu levere gjentagne Staalaftryk af samme Plade, omtrent saa mange man vil, og da een Staalplade kan holde mange hundrede tusinde Aftryk, saa sees let, at man aldrig er udsat for de smaa Uligheder i Sedlerne, som frembringes ved Opstikningen eller ved Pladernes Fornyelse. Viis eller siig Collin dette; maaskee kunde vi have Gavn deraf hos os. Jeg skal komme der oftere og inddrage videre Efterretninger om Priserne m. m. Vil Collin gjøre mig videre Spørgsmaal om denne Sag, skal jeg med største Flid søge at besvare dem. Samme Parkins har ogsaa gjort nye Forbedringer ved Dampmaskinen, hvorved man, med 1/10 af Brændmaterial og med en meget mindre end sædvanlig Maskine, frembringer de samme Virkninger. Man vil saa snart som muligt gjøre Anvendelse af denne Maskine for Dampskibe. Da der ved den nye Dampmaskine ikkun vil bruges en meget liden Qvantitet af Kul, mener Parkins at ville anvende sit nye Dampskib til Chinareiser. Parkins er den mest aabenhjertige Mand, der kan være; han meddeler saa omstændelige Efterretninger om sine Opfindelser, at man vel seer, at han ikke frygter for, at Nogen skal frastjæle ham hans vigtigste Hemmelighed, hans store Opfindelsesaand.

Jeg fik ikke Ende paa mit Brev, dersom jeg skulde fortælle Dig alle de Mærkværdigheder, jeg allerede har seet i denne mærkværdige Stad; snart skal Du dog høre mere fra mig, om ikke umiddelbart, saa dog i det mindste ved Gitte.

Af Dit mig saa kjærkomne Brev, som jeg modtog i Paris, seer jeg, at Schäffer*) endnu vedbliver at føre Vidner om de bornholmske Steenkul. Jeg tvivler ikke paa, at vor Advokat jo vil sammenligne det, der staaer i Beskrivelsen over Bornholms Mineralrige, med det Schäffer siger, at der staaer deri. Vi have i Beskrivelsen udtrykkeligen sagt, at de hidindtil fundne bornholmske Kul ikke vare af den fortrinligste Godhed; men at de, saadan som de ere, lade sig bruge til mange Øiemed, og at man kunde haabe at finde bedre Steenkul der. Dette skal Schäffer vel lade være at modbevise, om han endog kunde skaffe Vidner paa, at En og Anden ikke var fornøiet med de bornholmske Kul, hvilket vil hænde dem, der ikke have passende Ildsteder, eller der vilde bruge Kullene til alt det, de bedste engelske Steenkul kunne bruges til. Dog Guldberg vil vist ikke forsømme at anføre dette.

Dog jeg maa engang slutte. Hils paa det Kjærligste Mathilde. Hils Collin, Winkler, Rosenvinge, Sibbern og alle gode Venner. Jeg maa ogsaa bede Dig at hilse min Kone og Børnene; thi hun faaer intet Brev i Dag; men derimod skal hun faae med næste Post. Det glæder mig at tænke paa, at Tiden til min Hjemreise nu nærmer sig med stærkere Skridt. Jeg længes usigeligen efter at være hos Eder og igjen forny vort gamle Levnet.

Din

H. C. Ørsted.

---

*) En forhenværende Berider Schäffer var fremkommen med hæftige og uforskammede Angreb paa den Beretning, som Esmarch, Forchhammer og Ø. havde afgivet over deres bornholmske Undersøgelser.

Til Fru Bull, født Ørsted*).

Kjøbenhavn den 10de Oktober 1823.

Kjære Søster!

Uagtet Du i det Brev, min Kone nu skriver til Dig, ogsaa vil høre en Deel fra mig, saa maa jeg dog have den Fornøielse, selv at tilskrive Dig et Par Ord. Siden jeg skrev Dig sidst til, har jeg gjort en lang Reise. Den gik først over Slesvig, Hamborg, Berlin, Wittenberg, Jena, Weimar, Erfurt, Bamberg, Erlangen, Nürnberg, München, Augsburg, Ulm, Stuttgart, Carlsruhe, Straßborg til Paris. Jeg nævner Dig den lange Række af Navne, for at give Dig og Bull saavelsom Børnene en Anledning til i en ledig Time at kaste Øiet paa Kortet, for at følge mig paa min Vei. Jeg gjorde Reisen i den strengeste Vintertid, men var dog saa lykkelig hverken at vælte eller at lide af Veirets Umildhed. Paa alle de Steder jeg har nævnt, fandt jeg Venner, med hvilke Videnskaben forbinder mig; men hvad der maaskee vil more Dig mest er, at jeg paa det Venskabeligste blev modtagen af Göthe, hvis store Digteraand Du elsker. Han har i de sildigere Aar af sit Liv med fordoblet Iver lagt sig efter Naturvidenskaberne og modtog mig som en Physiker en anden. Da jeg sagde ham, at jeg glædede mig ved, at min Videnskab nu førte mig nærmere til en Mand, som jeg allerede fra min tidligste Ungdom havde beundret, svarede han mig: „Hvad kan vel en Mand i sin Alderdom gjøre bedre end at kaste sig i Naturens Arme?“ Jeg tilbragte en af de skjønneste Aftener i hans Familiekreds,

---

*) Ø.'s Søster var gift med Bull, dengang Amtmand i Laurvig, senere Justitiarius i Høiesteret i Christiania.

og ønskede oftere at kunne see den herlige Olding, som dog vel desværre med stærke Skridt vandrer mod Gravens Bred.

Blandt de Mænd, som Bull vil more sig ved at høre et Par Ord fra, er Schelling. Jeg saae ham i Erlangen, hvor han er Professor. Han har nu i mange Aar arbeidet i Stilhed, saa at jeg tænker, at vi kunne vente vigtige Værker fra ham. Han har i de senere Aar faaet sig en elskværdig og dannet Kone. — Jeg vil forbigaae Paris, hvor jeg opholdt mig i tre Maaneder og nød den venskabeligste Modtagelse, for at fortælle Dig et Par Ord om England, hvor jeg ikke havde været før. Jeg var i London, Cambridge, Edinburgh, Glasgow, Liverpool, Manchester, Derby, Birmingham, Warwick, Oxford. Saa meget jeg end har havt Grund til overalt at være tilfreds med min Modtagelse, har jeg dog Englænderne mest at takke. Deres aabne og oprigtige Tjenstfærdighed skal jeg aldrig glemme. — Jeg vil ikke opregne Dig Navnene paa alle de mærkværdige Mænd, jeg der saae, men ikkun nævne Dig Walter Scott i Edinburgh, hvis berømte Romaner sikkert gjøre samme Lykke i Norge som i alle andre Lande. Da jeg var i Edinburgh, havde jeg gjerne gjort en lille Tour over til Norge og derfra til Danmark; men Omstændighederne fordrede, at jeg atter skulde til London, saa at jeg ikke kunde følge en saadan Reiseplan. Jeg haaber dog, at nu da vi ere hinanden saa meget nærmere end før, det ikke skal være min Kone og mig umuligt engang at komme over til Eder, ligesom Du og Dine vel ogsaa lettere kunne komme til os.

Jeg mærker, at det nu er mod den Tid, da Posten vil afgaae. Jeg har været hindret ved Besøg fra at skrive saa Meget til Dig, som jeg vilde; men da Du nu ogsaa faaer Brev fra Gitte, maa dette hellere afgaae, end Brevet vente til næste Postdag. Hils nu den gode Bull, Dine Børn og de

Venner, jeg maatte have blandt Eder i Laurvigen. Vær især Du hilset af

Din

H. C. Ørsted.

Til H. C. Ørsted.

Kiel den 25de Marts 1825.

I et mismodigt Øieblik, af hvilke jeg her ikke har saa faa, modtog jeg Deres Brev, Herr Professor, og det var mig som en lægende Balsam. At jeg ved mit sidste lille Skrift*), der dog var mit første i et Fag, hvori jeg tilforn ikke havde yttret mig, havde vundet Bifald hos Een af de Faa, hvis Bifald det er mig at gjøre om, og iblandt disse Faa just hos Dem, hvis Mening virkelig er mig den vigtigste af alle, — var noget, jeg rigtignok havde haabet og ønsket, men som jeg dog ingenlunde vovede at vente. Jeg har vel i dette Skrift gjort opmærksom paa Hegel, uden hvilken en saadan Strid ikke synes mig at kunne føres, men det har dog ikke været min Hensigt at erklære mig selv for en Hegelianer (jeg har desuden meget imod alle ianere, uden Hensyn paa hvad Fornavn de bære foran dette deres Familienavn, som en Etymolog maaskee kunde falde paa at udlede af Asinus). Min Fremstilling er, saavidt jeg veed, temmelig min egen, og endog forskjellig fra Hegels, i det mindste i Methoden, uagtet den rigtignok i et Hovedpunkt stemmer overeens med den hegelske, nemlig deri, at Villien betragtes som Friheden selv eller det Gode, det Onde derimod som Mangel paa Villie. Imidlertid have dog ogsaa ældre Philosopher havt lignende Ideer. Blandt andet

*) Om den menneskelige Frihed. Kiel, December 1824.

synes mig i Platos Alcibiades at være Vink til den samme Synsmaade. Overalt anseer jeg det for umuligt, i egentlig Forstand at sige noget Nyt i Philosophien. Hvis Nogen paastod at have gjort en philosophisk Opdagelse, saa maatte han, efter min Mening, være enten en Charlatan eller en Ignorant; thi det Hele kommer tvertimod kun an paa at bringe til Bevidstheden, hvad som allerede slumrer i den, og — lig en Formynder for en rig Myndling — at indføre den menneskelige Aand, naar den er bleven myndig, i Besiddelsen af dens egne Eiendomme. Jeg holder mig for overbeviist om, at De i dette og i mere er enig med mig; ja Deres korte, men mig behagelige Dom over mit Skrift har ei engang overrasket mig, thi jeg troer paa og er stolt af en vis Sympathie mellem vore Synsmaader, og hvorledes skulde ogsaa en saadan ikke finde Sted, da jeg skylder Dem min første videnskabelige Dannelse? En lille Opsats af Dem, som stod i Aftenbladets forrige Aargang*), en Opsats, som De maaskee selv ikke lægger synderlig Vægt paa — det var en Tale ved de academiske Borgeres Optagelse — var som skreven ud af min egen Sjæl, og bestyrkede hos mig, hvad jeg allerede iforveien vidste, at Ingen af vore Videnskabsmænd (hver enkelt forresten ufortalt) betragter Kunst, Videnskab og Mennesker fra et saa omfattende Synspunkt, som De.

Men for at komme tilbage til Hegel, saa kan jeg rigtignok ikke andet end betragte ham som et af de største Genier, ved hvem Philosophien er kommen til en saadan Udvikling, at jeg ikke indseer, hvad ny Retning den fra nu af skulde tage for at komme videre (skjøndt jeg ikke med nogle af hans blinde Efter-

*) Nyt Aftenblad 1824 Nr. 19. Ø.'s samlede og efterladte Skrifter, 2det Bind, 1851.

snakkere kan antage, at den nu er sluttet); thi Alt findes i hans System, og ikke det mindste mangler. Hvad andre Systemer, for at være conseqvente, have maattet benægte og udelukke, være sig Aand eller Materie, være sig Følelse, Tro, sandselig Visshed, Sværmerie, almindelig menneskelige Fordomme o. s. v., alt finder heri sin bestemte Plads og den det tilkommende Realitet. Skulde jeg, som De træffende siger, bringe Sandhedsbrøken i hans System til den mindst mulige Benævnelse, saa vilde jeg sige, at ingen af de Forestillinger, ved hvilke Philosophien hidtil er bleven staaende, ubetinget forkastes af ham, men at han heller ikke bliver staaende ved nogen af dem, som tilstrækkelig beroligende; thi han betragter som uvæsentlige Abstractioner næsten alt, hvad man hidindtil har udgivet for den concrete Sandhed, men de have dog alle for saa vidt Realitet, som de ere Abstractioner af det Virkelige. Men ved dette forstaaer han ligesaalidt Tingenes Væsen som deres Phænomener, men begges absolute Eenhed. Naar han altsaa siger, at Ideen allerede er realiseret i det, som er, eller i det Virkelige, og især i sin Retsphilosophie bruger denne Sætning imod alle Statsomvæltere, saa vil jeg vel ikke paatage mig at bedømme, om han i Anvendelsen er gaaet for vidt, men imod Sætningen selv, saaledes som han forstaaer den, kan vist ingen have noget at indvende, saa at de mange, som ivre herimod, og sige — som jeg nylig læste i Recensionen over Schleiermachers Dogmatik i Hermes — „daß dieser neue Magus (Hegel) die Kunst versteht, das bestehende Wirkliche von Grund aus heilig zu sprechen“ — ikke betænke, at de ved det Virkelige forstaae det abstracte Phænomen, berøvet sin Idee, da Hegel derimod kalder en saadan Virkelighed det modsatte af dens Navn, nemlig uvirkelig, abstract, kun et Phænomen. Hans Stiil har rigtignok noget afskrækkende, ja er endog ofte

grammatisk urigtig, og derved uforstaaelig, men jeg troer dog, at man meget snart sætter sig ind i den; og naar man først har begyndt at fatte hans Ideer, bryder man sig ikke om Tørheden i Foredraget, da Sagen selv beskjæftiger Læseren saa meget, at han ikke vel faaer Tid til at tænke paa den ydre Form. Saa tør og ucorrect som denne er, saa finder jeg den dog lettere og langt at foretrække for mangen anden, for sin Skjønhed berømt, men som istedenfor at gaae lige løs paa Tingen, sniger sig forsigtig som Katten om Grøden, af Frygt for at brænde sig, og derfor aldrig kommer til Maalet. Hegel fører os altid til et Resultat; Andre, endog berømte Forfattere, maaskee ved en falsk Efterligning af den platoniske Form, tabe sig i, hvad Tydskerne kalde „ein breites Hin- und Herreden", uden at vi deraf med Bestemthed erfare, hvad de egentlig ville sige os. Et mærkværdigt Exempel herpaa giver den saa høit priste Bog af Solger: Erwin, oder drei Gespräche über das Schöne. Ogsaa Göthe er ikke fri derfor, men hos en Digter er det tilgiveligt. Men jeg maatte tage meget feil, om ikke selv Schleiermacher svarer til sit Navn, thi han er langt stærkere i at refutere alle andre Systemer, end i at give os noget istedenfor det han nedbryder. Man troer at maatte hænge et Slør over Templets inderste Helligdom, men det er tvivlsomt, om man bruger dette Slør til at skjule, hvad som er i Helligdommen, eller hvad som ikke er deri; og dette kalder man et esoterisk Foredrag. Gud forlade Plato, at han skrev sin Theætet, thi denne ligger dog til Grund for alle disse Nyeste-Platonikeres Stræben. Jeg finder saaledes, at man har Uret i at klage saa meget over Hegels Foredrag, thi dette er virkelig klarere, ja endog populairere end mange andre almindelig yndede Forfatteres, skjøndt hans Stiil vel rigtig nok har noget eiendommeligt Stivt og ved første Diekast Af-

skrækkende. At afklæde den dette, vilde ikke være vanskeligt, ligesom det unægtelig vilde være fortjenstfuldt, at fremstille med egen Selvstændighed Gangen og Resultaterne af den Hegelske Philosophie. Man kan endog sige, at Mangelen af et saadant Arbeide er føleligt i Literaturen, og er ogsaa ofte nok bleven beklaget, thi man har endnu aldeles ingen Critik eller Undersøgelse af det Hegelske System. (Jeg troer, at noget af det Bedste herom er den lille Artikel i Neue Folge des Conversations=Lexicons). Men hvad mig angaaer, saa tør jeg ikke tiltroe mig Bekjendtskab nok med dette System, for at løse en saa vanskelig Opgave, og veed heller ikke, hvorvidt et saadant Foretagende vilde lykkes mig, da jeg føler større Tilbøielighed til at fremsætte mine egne Tanker, end til saa ganske at sætte mig ind i en fremmed Tankegang, som det her vilde være nødvendigt. Hvorvidt det vilde lykkes mig ved et saadant Arbeide, at vinde Hegels egen Tilfredshed, tør jeg heller ikke bedømme, thi vel har jeg gjort hans Bekjendtskab i Berlin, og han har endog viist sig usædvanlig artig imod mig, — saa at endog een af hans Tilhængere sagde i Spøg, at han havde aldrig troet om Hegel, at han kunde være galant; — men jeg kjender dog altfor lidt til hans Charakteer. Rimeligt er det dog, at Forfatteren til et saadant Skrift, om han vandt Hegels Bifald, vilde gaae glip af Publicums, og omvendt.

I en lille Anmærkning til Dr. Mynsters Recension af Howitz's Determinisme, seer jeg, at han har taget mig mit Skrift ilde op. Imidlertid kan jeg forsikkre, at jeg under Udarbeidelsen deraf ikke havde mindste Anelse om, at den første Recension var af Mynster, thi jeg havde ventet den bedre fra hans Haand. Først under Trykningen erfarede jeg det, men det var da for sildigt til at forandre mine Udtryk, og meer end disse kunde jeg dog ikke have forandret, da Recensentens

Navn naturligviis ikke kunde forandre min Mening om Recensionen. Jeg har isinde at skrive ham til herom, da jeg dog nødig vilde, at han skulde ansee mig for utaknemmelig imod sig.

Det er forresten en interessant Gjæring, som i dette Øieblik er i den danske Literatur. Der manglede os en philosophisk Literatur, og denne Mangel synes meer og meer at føles, omendskjøndt mange af dem, som nu skrive over saadanne Gjenstande, synes mig at være paa gale Veie, især Hjort, hvis Scotus Erigena var noget vel forkeert, men dog ikke saa maadelig, som hans første Hefte mod Howitz og Rudelbach, som jeg havde troet og vel ogsaa troer endnu at være et philosophisk Hoved, skjøndt han i sit theologiske Tidsskrift viser sig som en fordreiet Herrnhuter.

Jeg har udarbeidet en nordisk Mythologie paa Tydsk, hvori jeg har oversat en heel Deel af Oehlenschlägers Nordens Guder og andre nordiske Digte. Den bliver nu trykt i Slesvig i Døvstumme-Institutet; jeg har allerede havt Correctur paa det 8de Ark.

Min Moder reiser vel med een af de første Dampbaade til Kjøbenhavn. Om jeg selv kommer med, veed jeg endnu ikke. Længer kan jeg rigtignok ikke holde det Liv ud, jeg her fører, og maa nu af alle Kræfter være betænkt paa, enten at faae min Stilling forandret, hvad man saa længe har lovet mig, eller ogsaa reent at forlade Kiel. Dersom nogen vidste, hvad det vil sige at være Lector i Kiel, og ovenikjøbet Lector i det danske Sprog, saa vilde han ikke finde det urimeligt, at jeg finder mig misfornøiet over at have tilbragt her, til Skade for mig selv og til ingen Nytte for Andre, tre af mine bedste Aar, som jeg i en anden Virkekreds kunde have anvendt ganske anderledes. Om det Upolitiske i at gjøre den danske Literatur til et Lectorat ved dette Universitet, hvor man taler om at

ville hæve den, medens man tvertimod degraderer den, har jeg tidt nok yttret mig, men jeg har stedse prækket for døve Øren. Holsteen synes at være vor Regjering en terra incognita, og jeg maatte tage meget feil, om den ikke kjendte Grønland bedre end Kieler Universitetet; thi den maatte ellers vide, at Lectoren i det danske Sprog er, som Lector, foragtet ved Universitetet, og dette er slet ikke forunderligt, naar Regjeringen selv nedsætter det forhen værende Professorat til det ringeste, som det kan være. Den danske Literatur burde ved dette Universitet tilfalde en Professer ordinarius, der har Stemme i Consistorium, og det saa meget meer, som her kun er 7 extraordinarii, og derimod circa 21 ordinarii, og hine i alle Forhold paa det skarpeste adskilles fra disse — et Slags lærd Hierarchie, som man i Kjøbenhavn ingen Idee har om. Prof. Twesten har jo selv sagt mig, at saalænge jeg ikke var Professor, maatte jeg ikke vente at kunne faae private Forelæsninger istand, men takke Gud, at nogen vilde høre mine offentlige, hvilket allerede var et Særsyn hos en Lector. At faae Studenterne til at lære Dansk, og høre Forelæsninger over nordisk Literatur — og dette er jo min Bestemmelse — vilde jo være mig det letteste af Verden, saafremt ingen anden end jeg var berettiget til at give dem de meget omspurgte Attester; men saalænge denne Rettighed tillige tilkommer begge Kantslerne og Prof. Clausen i Altona (og om ikke de første gjøre synderlig Brug deraf, saa gjør den sidste det desto mere, thi jeg har i et Tidsrum af halvandet Aar ei udstædt meer end 4 Attester), saa kan jeg naturligviis intet virke. Hertil kommer, at jeg ikke kan leve af min Gage, og kommer hvert Aar i dybere Gjæld, som bliver meer og meer trykkende paa dette Sted, hvor intet Venskab gjælder i Pengesager. De seer selv af alt dette, at

jeg maatte have meer end en Engels Taalmodighed, for at holde dette Liv ud. Da jeg blev ansat, gav man mig Haab om, at der allerede i det første Aar skulde skee noget til min Stillings Forbedring, men tre Aar ere nu næsten forløbne, og jeg er lige nær. Hvis jeg altsaa reiser til Kjøbenhavn — hvorom jeg ikke er enig med mig selv — saa er det, for at forlange paa det bestemteste — ikke en høiere Gage for det første, thi det veed jeg har sine Vanskeligheder — men hvad der ikke koster Regjeringen noget, nemlig at gjøre mig til Professor ordinarius i Skandinavisk Literatur, med de dertil hørende Emolumenter, som heel Huusfrihed o. s. v. Uden en saadan Relief kan jeg ingenlunde vende tilbage, efter de Ydmygelser af alle Slags, som jeg nu i en Tid af tre Aar har maattet udstaae; at gjøre mig til simpel Professor extraord. er mig nu ikke nok, thi den omtalte Relief maa være i Forhold til de omtalte Ydmygelser. Ogsaa min oeconomiske Stilling vil derved forbedres, ikke blot fordi jeg dog saa kan holde Forelæsninger og nyde de Fordele, som ere forbundne med at høre til Consistoriet, men ogsaa derved, at min Credit forhøies, naar man seer, at Regjeringen gjør noget — ikke for mig personlig, thi det forlanger jeg ikke — men for den Post jeg beklæder. Jeg forudseer, at man vil skrige høit over dette Forlangende, da man, Gud veed hvorfor, stedse betragter mig som en ung Mand, der kan vente. Men naar den første Skrigen har sat sig, saa vil man betænke, at jeg ikke er yngre, end Wachsmuth, Twesten, Burchardi vare, da de bleve ordinarii, og at jeg har gjort mig mere bekjendt ved Skrifter end nogen af disse. Dette er Nr. 1 af min Begjæring; Nr. 2 er, at Rettigheden at udstede Attester skal for Eftertiden tilstædes mig alene, eller, om ogsaa begge Kantslerne endnu skulle forblive i samme, at da idetmindste ingen Fjerde

maatte dele den med os. Endelig Nr. 3, at min Gage maa blive mig udbetalt, som de andre Professorer, ved Universitets-kassen, og uden Afdrag, ikke som nu, paa Amtstuen, med et Afdrag af over 12 pCt. Hvis disse Betingelser ikke tilstaaes, saa er jeg mig selv, min Stilling og alt, hvad som staaer i Forbindelse med mig, skyldig at udbede mig min Afsked i Naade, for at forsøge min Lykke paa et andet Sted i Verden.

De vil spørge mig, hvilke Udsigter jeg da har paa noget andet Sted? Og jeg vil svare Dem med al den Oprigtighed, som De er berettiget til at fordre af mig, og sige Dem, hvad jeg benægter for alle andre, men som dog er Sandhed, at jeg kan blive ansat i det Preussiske, naar jeg vil. Skjøndt jeg, under mit Ophold i Berlin, ikke gjorde mindste Skridt dertil, erholdt jeg dog privatim, ikke fra Hegel, hvis Indflydelse nok ikke længer er saa stor, men fra selve Ministeriet det Tilbud, at blive Professor i skandinavisk Literatur, enten i Berlin eller maaskee i Greifswalde, som den preussiske Regjering har udseet til ved dette Fag at erholde en Vigtighed, hvortil dets Beliggenhed gjør det skikket, saa meget meer, som den danske Regjering forsømmer at give det lige saa godt beliggende Kiel den rette Vægt, som det derved kunde erholde i hele det lærde Tydskland. Skandinavisk Literatur, som ved Regjeringens egne Foranstaltninger her er nedsjunket i Foragt, betragtes i Preussen som et vigtigt Fag, og Greifswalde, som hidindtil har staaet tilbage for de øvrige preussiske Universiteter, menes herved at kunne hæves til lige Rang med de andre. Saa forskjelligt bedømmes det samme Anliggende i to Nabostater! — At jeg endnu ikke har faaet officiel Meddelelse af dette Tilbud, kommer af nogle smaa Vanskeligheder, som vel først maae ryddes tilside, men ogsaa og fornemmelig fordi man ikke troer, at

jeg vil tage derimod, da jeg har yttret, hvad jeg virkelig ogsaa mener, at jeg høist ugjerne forlader mit Fædreneland, hvor jeg dog gjælder meer end noget andet Sted. Den Smule literaire Ære, jeg har erhvervet mig i Danmark, giver jeg, saa ringe som den er, dog ugjerne slip paa, fordi det er den eneste jeg har, og fordi det er en egen Sag, naar man har fyldt sit 33te Aar, at maatte slaae en Streg over alt, hvad man hidtil har gjort, og sætte sig fast i et nyt Sprog og en ny Literatur. Hvis Halvdelen af hvad jeg har skrevet paa Dansk, havde været forfattet paa Tydsk, saa havde jeg for længe siden havt et Kald til Preussen. Jeg har nu intet andet at beraabe mig paa end min ubetydelige Dissertation over Calderon og min lille Formenlehre der dänischen Sprache. Det preussiske Ministerium har derfor ogsaa ladet mig anmode om, jo før jo heller at udgive nogle tydske Skrifter; og disse skulle nu ogsaa lidt efter lidt udkomme, eftersom min Nordische Mythologie nach der Edda und Oehlenschläger, mine Grundlinien zum Systeme der Aesthetik, min Philosophie der Sprache, min Theorie des Zufalls og et Bind dramatiske Digtninger komme for Lyset. Langt kjærere var det mig at udgive det meste af dette i mit Modersmaal, hvori jeg har begyndt min literaire Udvikling, og hvori jeg heller fortsatte den, end begyndte den paany i et fremmed Sprog; men hvad hjelper det mig til at skrive paa Dansk? Snarere synes mig literair Virksomhed hos os at være en Anstødssteen ved Befordring. I det mindste er det Tilfældet i Kiel, hvor vi have Exempler nok paa denne Sandhed. Saa ugjerne jeg altsaa forlader mit Fædreneland, saa kan dog Nøden tvinge mig dertil, og denne Nød er allerede for Døren, ifald Regjeringen ikke bevilger mig mine omtalte Begjæringer. Jeg bliver da, som sagt, nødt til at tage min Afsked, og gaae ufortøvet til Ber-

lin, hvorved jeg intet risquerer; thi en Mand, som er Baron Altensteins høire Haand, har endog bedet mig om, saafremt jeg intet kunde udvirke for mig i Kiel, da uden videre at reise til Berlin, hvor han nok skulde sørge for mig; og dette har han lovet mig med Ord og med Haandslag.

Kun een Udvei seer jeg endnu til at lade dette Skridt være, som jeg saare nødig gjør, og denne er, om jeg kunde blive ansat ved Kjøbenhavns Universitet. De meente engang, Hr. Professor, at jeg vel kunde blive ansat i Kjøbenhavn i den praktiske Philosophie. Hvis dette endnu lod sig gjøre, og paa nogenlunde gode Vilkaar, og — hvad der er Hovedsagen — strax (thi jeg kan og vil ikke spilde flere Aar i min nærværende Stilling) saa vilde jeg langt foretrække det for at gaae til Preussen. Lad mig — jeg beder Dem — vide, og jo før jo heller, hvad De tænker herom saavelsom om mine andre Planer, for at jeg deraf kan see, om det er Umagen værdt, at jeg reiser til Kjøbenhavn i disse Paaskeferier, eller ikke.

Den 28de. Min Moder og jeg gratulere til den nye Datter og glæde os oprigtig over, at det i eet og alt gaaer Dem vel; og min Moder beder mig endnu tilføie, at hun fremfor alt glæder sig til at see Dem og Deres Frue i Kjøbenhavn. Alt vel betænkt, maa jeg dog nødvendig i disse Ferier til Kjøbenhavn, og indgiver derfor idag min Ansøgning om Urlaub. Meget vilde det dog glæde mig at see Brev fra Dem forinden min Afreise. Har De hørt noget fra Hauch? Det foruroliger mig tidt, intet at vide om ham og hans Helbred. Denne lange Epistel har, som De seer, ligget en Postdag over, fordi den blev for sildig færdig. Jeg forbliver Deres taknemmelige og meget hengivne

J. L. Heiberg.

Til J. L. Heiberg.

Kjøbenhavn den 1ste April 1825.

Da jeg saa snart tør haabe at see Dem her, maa jeg ile at skrive, paa det at mit Brev endnu kan træffe Dem. Jeg takker Dem for Deres udførlige Svar angaaende Hegels Philosophi. Jeg tilstaaer, at De giver mig Lyst til at gjøre mig bekjendt dermed. Ved Hegel er jeg standset i min Fremgang med den philosophiske Literatur, fordi den megen Tomhed trættede mig. Jeg er fuldkommen overbeviist om, at Philosophiens Forretning kun er at vække Ideer, som slumre i os; men desto mere maa den, som vil paatage sig denne Forretning, stræbe at tale tydeligt. Til Tydeligheden regner jeg Kortheden med. Det er forunderligt, hvor sjeldne korte og indholdsrige Bøger ere, uagtet Efterslægten dog betaler dem med Udødelighed, medens de vidtløftige og indholdstynde ikkun betales høiere af Boghandleren. Et Skrift, hvori Spekulationens Resultater og egentlige Grunde vare fremsatte med samme Klarhed og Korthed, som den man finder i Lessing über die Erziehung des Menschengeschlechts, forestiller jeg mig som en overordentlig Gave for Literaturen; men som vistnok vilde fordre et langt Studium. — I Henseende til Hegels Philosophi, som jeg kun kjender af Beretninger, havde jeg endnu meget at spørge Dem, iblandt Andet: ved hvilket Ordspil kan han bruge det Virkeliges Realitet til Forsvar for det Bestaaende, det Nuværende? thi da blev Forandringen kun umoralsk, indtil den var fuldført! Dog jeg skal bede Dem om Svar paa adskillige slige Spørgsmaal, naar jeg seer Dem.

Deres Idee, at opnaae et Professorat i den skandinaviske Literatur forekommer mig meget vel grundet. Mig synes det meget rimeligt og billigt, at De opnaaer dette Ønske. Paa en

Ansættelse i Kjøbenhavn er for Øieblikket ikke at tænke, da Universitetet er i den største Pengetrang. En Ting af den yderste Vigtighed tør jeg ikke undlade at berøre. De taler om at tage Deres Afsked, om Deres Ønsker ei opfyldes, da De er vis paa en Ansættelse i Preussen. Jeg beder Dem, ikke at gjøre Sligt, uden den strengeste Overveielse. Stol ikke paa Løfter; men mag det saa, at De faaer et ordentligt Tilbud, før De giver slip paa, hvad de har. Det er utroligt, hvor ofte dygtige Folk ere blevne bedragne, naar De have ladet sig forlede til at bortgive, hvad de havde, mod blotte Løfter. At De ønsker at holde Dem til den danske Literatur glæder mig. Vi trænge haardt til saadanne Folk; kun gjør det mig ondt, at der er saa liden Udsigt til at beholde Dem her. At De har yttret Dem saa ufordeelagtigt angaaende den omtalte Recension er ogsaa i denne Henseende Skade. Jeg kan ikke nægte, at jeg heller ikke var tilfreds med Recensionen, saa længe som jeg troede den skulde være det eneste Svar paa Howitz's Bog; men som en indsigtsfuld Geistligs Yttringer behagede den mig mere, og ved Howitz's Svar blev jeg ganske forsonet dermed; især da den anden Recension kom til, hvori det forekommer mig, at H. er hæsligt blottet, uagtet den fornemme Mine han tager sig. Det, hvorfor jeg er vred paa Howitz, er ikke, at han staaer paa det Standpunkt, hvorpaa han staaer, men at han med saa megen Storagtighed og falsk Pral af Læsning i Bøger, hvoraf han Intet forstaaer, paatager sig en Hovmestertone over Folk, der have bedre Indsigt. De har selv ikke tilstaaet ham nogen philosophisk Indsigt; men den venskabelige Maade, hvorpaa De ellers taler om ham, og især den Omstændighed, at De er hans Modstandere mere eller mindre imod, har gjort ham dette nogenlunde taaleligt.

Jeg begyndte paa at skrive dette Brev i Morges, men er

uophørligen bleven hindret, saa at jeg nu maa ile med at slutte det. Jeg havde havt i Sinde ogsaa at skrive Deres Moder et Par Ord til, men maa nu opgive det. Jeg haaber snart mundtligt at forsikkre hende om mit uforandrede Venskab. Ligeledes glæder jeg mig til at tale med Dem, og afhandle mangt et videnskabeligt Kapitel, som er for stort for mine uordentlige Breve.

Deres hengivneste
H. C. Ørsted.

Til Samme.

Den 23de April 1829.

Høistærede Ven!

Jeg har nærmere overveiet vore Forhandlinger i Aftes*) og troer, at det vilde være ret godt, om man engang opsætter skriftligt de Punkter, hvorom vi ikke synes at kunne blive enige, og derpaa bestemmer, om vi skulle fordrage hele Selskabet**) Noget derom. At dette Brev vil være meget flygtigt og tildeels skjødesløst, forudseer jeg, men haaber Undskyldning derfor, da jeg kun har en meget kort Tid idag at anvende derpaa.

Et Hovedspørgsmaal synes det mig at være, om man tør antage den Sætning, at den, som nægter sit Lands Guder og ikke antager en positiv Religion, er en Atheist. De vil sige, at jeg ikke stiller Spørgsmaalet rigtigt, og at De kun paastaaer, at den, som antager en Gud, der ikke kan erkjendes, der ikke aabenbarer sig (forstaaer sig hverken i Ord eller Gjerning ɔ:

---

*) Om Heibergs Recension af Oehlenschlägers Rolf Krake. (Prosaiske Skrifter III Bind).

**) Den samlede Redaktion af Maanedsskriftet for Literatur.

hverken i Historie eller Natur) er en Atheist. Men tager De Sætningen saaledes, saa har den Intet med vor Sag at gjøre. I Rolf Krake handles om en Mand, der antager Alfader, som har frembragt Alt, og som skal regjere, naar Guderne ere forgaaede. Jeg mener, at man ikke kan erklære en saadan Mening for Atheisme, uden at forandre Ordenes Betydning. Baade som gammel Ven og som Medarbeider til et fælles Maal maa jeg sige reent ud, at det synes mig at ligne noget Kjættermageriet, at ville sætte det omhandlede Sted i saa inderlig Forbindelse med Religionen. Mig synes, at her er kun Spørgsmaalet, hvor poetisk rigtig den omhandlede Allegorisering er.

Det andet Hovedspørgsmaal (det første i Tidsordenen) er om Maaden, hvorpaa man skal skildre den philosophiske Tendents, De misbilliger hos Oehlenschläger. De vil henføre den til Philantropisterne. Jeg interesserer mig ikke mere for disse end for noget andet faldent literarisk Parti. Men for det Første synes mig den Fremgangsmaade at bruge saadanne Partiers Navn til Haan ikke rigtig; man har hørt denne saa tit, at det var mere værd, at see hvad godt de havde udrettet. For det Andet saa er denne Henførelse af Mænd til visse Partier, som de selv ikke vedkjende sig, forhadt og i Slægt med Kjættermageriet. For det Tredie synes det mig ikke, at man har tilstrækkelig Data nok til at henføre Oehlenschläger til dette Parti; det synes endog aabenbart, at en Mand, der har hørt til et aldeles modsat Parti og nu forlader det, ikke ganske vil kunne antage Forestillingsmaader, som dette tildeels fortrængte, men i det mindste dermed maa forbinde noget Egent.

For det Tredie, og dette kom ikke ret paa Tale i Aftes, forekommer det mig, at De altfor meget stræber efter at construere hele Digterens Aand, hvilket jeg troer, man bør over-

lade til Efterverdenen. Af denne Construeren opstaaer en vis Overmandstone, som jeg ikke troer, man bør tillade sig uden mod Stymperne.

Over disse tre Punkter synes det mig, at vi maae consultere Selskabet, hvis vi ikke blive enige; thi skal vort Tidsskrift have en bestemt Farve, maa man over slige Punkter komme til Enighed.

Dette, som Medarbeider. Som Ven tillade De mig endnu at bede Dem vel overveie, om De ikke maaskee i disse Sager lader Dem for meget lede af skuffende Theorier. Jeg har selv været i dette Tilfælde og er kun seent vendt tilbage. Lykkeligviis har min Dovenskab i at skrive gjort, at det mindste deraf er kommet paa Prænt. De er en Mand, hvis Arbeider man om mange Aar atter vil læse; vil De da, at man skal finde alt for Meget, der blot er Tidsalderens Eensidighed? Vi maae alle betale vor Tribut dertil; men jo mindre jo bedre. Efter saa mange gjennemlevede videnskabelige Revolutioner troer jeg, at vi bør være dobbelt varsomme, og at vi kunne være det.

Om jeg ikke her har lagt mine Ord nok paa Vægtskaalen og maaskee sagt endog mere, end jeg vilde sige, haaber jeg dog, at De undskylder dette og af det Hele seer, at jeg med uforandret Venskab og Høiagtelse er Deres

hengivne
H. C. Ørsted.

Til H. C. Ørsted.

Kjøbenhavn den 24de April 1829.

Gode Hr. Etatsraad!

Jeg maatte have glemt, hvor meget jeg skylder Dem, hvis ikke Deres venlige Brev fra igaar havde tiltalt baade min

Forstand og mit Hjerte. Af Deres Mund har jeg modtaget saa mangt et nyttigt Vink, saa mangen gavnlig Advarsel, at jeg stedse er og vil være beredvillig til at høre og overveie Deres Meninger fremfor nogen Andens. Det har længe været mit Ønske at fremsætte mine philosophiske Anskuelser saaledes, at vore første Videnskabsmænd, og især De, Hr. Etatsraad, indrømmede mig det Grundede deri; men deels stræber jeg selv endnu bestandig efter en mere omfattende Erkjendelse, inden jeg tør vove derpaa; deels er det jo, trods min fasteste Overbeviisning, dog altid en Mulighed, at jeg tager feil, men denne Mulighed hverken kan eller bør afholde mig, thi det er mere ærefuldt at tabe i en saadan Strid, end slet ikke at indlade sig paa den. Jeg har nøie overveiet Deres Bemærkninger, og beder Dem nu kun om at betragte de følgende Linier skrevne ikke blot i den Hensigt at redde min Recension, men ogsaa til det personlige Formaal, at retfærdiggjøre mine Meninger for Deres Øine. Allerede iforveien maa jeg — med langt mere Grund end De — bede Dem om at undskylde det Usammenhængende i Fremstillelsen, og det Overilede i Udtrykket, som sagtens vil indløbe mod min Villie.

Den første Indvending er angaaende Atheismen. Foreløbig bemærker jeg, at med Hensyn paa Recensionen kunde jeg forbigaae denne, eftersom det tilsigtede Sted er blevet udslettet. Men til min private Retfærdiggjørelse tillader jeg mig at anføre Følgende: De medgiver, at den som antager en Gud, der ikke kan erkjendes, er lige saa fuldt Atheist, som den der reent ud nægter ham. Rolf Krage er netop i dette Tilfælde. Vel antager han en Gud, som har frembragt Alt, og som skal leve og regjere, naar Alt er forgaaet; men dette Udsagn om Gud er endnu langt fra hans Erkjendelse. Det gaaer dermed ligesom med de gjængse Udtryk om Guds Almagt, Viisdom og

Godhed. Alle disse Benævnelser kunne indeholde Erkjendelser, men de kunne ogsaa være uden den. Al Erkjendelse beroer paa en fortsat Deduction; Guds Aabenbaring i Historien og i Naturen kan altsaa ikke erkjendes uden ved en fortsat Traad, som leder fra disse Phænomener til Væsenet; men hvo seer ikke, at de Fleste, som omtale Gud som Ophav og Styrer af Alt, gjøre et Spring, hvor just Sammenhængen var nødvendig? Derfor have ogsaa disse og lignende Udtryk tabt næsten al Credit, thi det er saa let at gjøre dem til blotte Phraser, og mere ere de vistnok ikke i de Flestes Mund. Den gjængse Anskuelse falder derfor meget sammen med den physico-theologiske, der søger Guds Erkjendelse umiddelbart i Naturen, og et Analogon dertil findes vel ogsaa i Historien. Men da baade Naturen og Historien ere ufuldkomne, for saa vidt som de kun paa en ufuldkommen Maade udtrykke Ideen, saa har man jo ogsaa for længe siden bemærket den physico-theologiske Anskuelses Vilkaarlighed, thi ved at betragte Naturen, (og ligesaa Historien) kan man ligesaa umiddelbart komme til det modsatte Resultat: at Gud hverken er almægtig eller viis eller god, og, da dette er en Uting, at han slet ikke existerer. At slutte sig til Guds Existens derfra, at Fuglene bygge Rede, at Dyrene samle Vinterforraad, o. s. v. er aldeles ingen Slutning, og følgelig ingen Erkjendelse. At slutte sig dertil fra Naturens Skjønhed (saaledes som Rolf Krage) giver strax en fastere Overbeviisning, men er ligesaalidt en Slutning, følgelig ligesaalidt Erkjendelse; det er Tro, men denne Tro er dog langt fra at svare til Troens Begreb, der nødvendig forudsætter en positiv Religion. Hvo som hverken har positiv Religion eller Philosophie, har heller ingen sand Overbeviisning om Gud. Derfor troer jeg gjerne, at de fleste dannede Mennesker i vore Tider ere Atheister, og jeg selv vilde være det, hvis ikke min Philosophie reddede mig

derfra. Den videnskabelige Betragtning af Naturen og Historien gaaer jo ud paa at finde den i begge aabenbarede Fornuft eller rettere sagt Aand, og denne Fremgangsmaade er den eneste videnskabelige Vei til Guds Erkjendelse. Enhver sand Videnskabsmand arbeider derfor til dette Maal. Dersom Rolf Krage havde sluttet fra Naturens Skjønhed, Kjærligheden osv. umiddelbart til Alfader, saa vilde jeg ikke kalde ham Atheist; men da han kun slutter derfra til de enkelte tilsvarende Guder, paa hvilke det dog er aabenbart, at han ikke troer, saa er hans Slutning fra det Hele til Alfader ikke mere værd end hine partielle Slutninger, og nedværdiges til en tom Phrase. Atheismen bør efter min Mening ikke defineres som Benægtelsen af Guds Existens, men som Benægtelsen af Guds Erkjendelse, være sig i Tro eller Viden. Forresten maa jeg af al Magt opponere mod en Sammenstilling mellem dette System og det nu gjængse Bigotterie. Da jeg fordrer Guds Erkjendelse, og Troens egen Erkjendelse, saa er begge himmelvidt forskjellige.

Deres anden Indvending angaaer Philanthropismen. Hvis Udtrykket er urigtigt valgt, saa bør det ombyttes med et andet. Men i Henseende til Deres tre Grunde, maa jeg bemærke:

ad 1) Det har ikke været min Mening at bruge Ordet i haanlig Betydning; jeg har tvertimod brugt det for at betegne et Factum, nemlig Henførelsen af alle aandelige Evner til det gode Hjerte. Hvis der er nogen Haan i min Fremstillelse, saa gaaer den mere ud over Oehlenschläger, der, efter at have staaet paa et høiere Standpunkt, vender tilbage til et lavere.

ad 2) At henføre Skribenter til Partier, de ikke vedkjende sig, kan vel ikke dadles, saafremt det skeer med Grund. Derved gjør man Skribenten opmærksom paa hans Mangel af Consequens og paa den Strid, der føres mellem hans Erkjendelse og hans Følelse.

ad 3) Denne Grund synes mig at være en petitio principii. At Oehlenschläger tilforn har hørt til et andet Parti, og nu er gaaet tilbage til dette, uden at lade sin forrige Anskuelse modificere den nyere, er jo netop, hvad jeg har villet bevise.

Den tredie Indvending gaaer ud paa, at jeg har villet construere Digterens Genie. Dette tillader man sig dog ikke alene ved Stymperne, som De siger, men netop ved de meest udmærkede Genier, naar de enten høre til de Afdøde, eller have endt deres hele aandelige Udvikling. Det vilde f. Ex. ikke være stødende at gjøre det ved Göthe; thi man kan antage, at han har gjennemgaaet sin Bane. Hos alle de Digtere, som endnu befinde sig i Udvikling, vilde det være misligt, men ikke hos dem, hvis Udvikling er færdig. Oehlenschlägers Genie har allerede i mange Aar, mildelst talt, været stillestaaende; han har i ingen Henseende udvidet sin Anskuelse eller optaget noget Nyt i sin Poesie. Selv den største Digter, som Göthe, har, naar hans Ideegang har fuldendt sit Kredsløb, een Ting tilfælleds med Stymperne, nemlig at være uden Stræben. Overalt hvor denne mangler, der troer jeg at Geniet kan underkastes en Construction.

Med denne korte Besvarelse af Deres tre Indvendinger beder jeg Dem tage tiltakke, og ikke see andet deri, end min Lyst til at retfærdiggjøre mig for en Mand, hvis Agtelse jeg sætter saa udmærket Priis paa. Jeg tvivler forresten ikke paa, at vi Alle ville blive enige om Afhandlingen, selv uden at tage nogen femte Mand paa Raad. De vanskeligste Puncter have vi tildeels overstaaet, og i hvad der endnu er tilbage er jeg særdeles villig til enhver Modification, som maatte være ønskelig.

Deres gode og velmeente Advarsel om ikke at offre for meget til Tidsalderens Eensidighed, skal jeg lægge paa Hjerte.

Men Tingen er, at jeg anseer det System, jeg nu engang er kommen ind i, for at være langt mindre eensidigt end noget foregaaende, ja endog at være characteriseret derved, at det gaaer ud paa at vedligeholde og erkjende alt, hvad der har nogensomhelst Realitet. Dog herom en anden Gang.

Med megen Taknemmelighed for Deres Bemærkninger forbliver jeg Deres

stedse hengivne og forbundne

J. L. Heiberg.

Til Samme.

Den 12te August 1830.

Idet jeg herved har den Ære at tilstille Hr. Etatsraaden Deres Manuscript*), samt 12 Aftryk af Artiklen, saavel af I som II, gjentager jeg min Tak for dette Bidrag, der, jo oftere man læser det, vinder større og større Interesse, saa at jeg nu ganske maa slaae en Streg over de Indvendinger, jeg i første Øieblik havde at gjøre. Den kjærnefulde Korthed, hvori De har vidst at fremsætte baade den theoretiske og physiske Astronomies og Mechanikens Grundsætninger, er beundringsværdig, og naar man oftere læser det, bidrager Versificationen overordentlig til at gjøre Gjenstanden klar for Phantasien, og indpræge den i Hukommelsen. Mange Steder ere fortræffeligt udtrykte, f. Ex. det første og tredie Vers om Maanen, og Slutningen om Maaden, hvorpaa Kloderne ere blevne til. Hvad der især gjør det tiltrækkende, er, at Alt er saa rigtigt, og gaaer saa dybt ind i Tingen. Alt bliver forklaret lige indtil Tyngdekraften selv, der sættes som Grændsen for vor physiske Erkjendelse. Med Hensyn

*) Nyt Vaftrudnersmaal. Trykt 1830 i Kjøbenhavns flyvende Post; senere optaget i Ø.'s samlede Skrifter, 4de Bind, 1851.

paa denne Grændse, finder jeg det sidste Metrum (det paa 4 Linier) valgt med en fiin æsthetisk Tact. Det Ufuldendte i Gjenstanden udtrykkes i selve Verseformen, da første og tredie, men ikke andet og fjerde Vers rime sammen, hvorved Verset faaer noget Uafsluttet, om jeg saa tør kalde det, der tyder ud i det Uendelige.

At jeg allerede har hørt Dem nævne som Forfatteren, og navnlig af Dr. David, maa jeg lade Dem vide.

I Forventning af andre lignende Bidrag, forbliver jeg Deres meget hengivne

J. L. Heiberg.

Til Samme.

Kjøbenhavn den 5te Januar 1831.

Med megen Interesse har jeg læst det mig laante Manuscript *), som jeg herved med Takfigelse sender Hr. Etatsraaden tilbage. Det forekommer mig, at De netop har grebet de væsentligste Punkter i det recenserede Skrift, uagtet dette vel endnu gav Anledning til visse andre Betragtninger, f. Ex. over den reelle Betydning af Striden mellem Baggesen og det Oehlenschlägerske Parti, saavelsom af den heraf udsprungne Strid mellem mig og Hauch; fremdeles over Usselheden af vor journalistiske Literatur, og andet mere. Men jeg kan vel indsee, at dette laa udenfor Deres Plan; og De har sikkert gjort vel i, fremfor Alt at udhæve Hovedpunctet: den Vægt, Forf. lægger paa Formen, og dertil at knytte paa en naturlig

*) Anmeldelse af „Gjenganger-Breve eller poetiske Epistler fra Paradiis". (Trykt i Maanedsskrift for Literatur, 5te Bind, 1831; senere optagen i H.'s samlede Skrifter, 6te Bind, 1851).

Maade Betragtningerne over Maanedsskriftets Virksomhed i æsthetisk Henseende. Hvad De siger om Debatterne i vor Redaction, finder jeg udmærket heldigt, og ikke mindre Fremstillingen af, hvorledes Videnskabens Form selv er Skjønhed. Men dette, som er rigtigt, naar Talen er om Videnskab Almindelighed, og følgelig ogsaa om hver enkelt Videnskab, for aa vidt som denne participerer i Videnskabens almindelige Liv, forekommer mig ikke længer at have Gyldighed, naar det anvendes paa Stoffet af de specielle Videnskaber, saasom Anatomie, Physiologie, Acustik og Optik. Skjønheden af disse Videnskaber bestaaer deri, at de fremstille Naturens Love i en vis bestemt Kreds, men ikke i deres umiddelbare Bidrag til Kunsten, for hvilken de kun ere Hjælpe-Videnskaber. Det, som i den dannende Kunst tilhører Anatomien, eller i Musiken tilhører Acustiken, eller i Maleriet tilhører Optiken, er vel den materielle Basis for disse Kunster, ligesom Mad og Drikke for Livet, men ikke deres ideelle Væsen, hvorved de blive til Kunst. Al den Skjønhed, som henhører til dette Stof, er endnu ikke Kunst-Skjønhed, men kun den almindelige, abstracte Skjønhed, som findes i Naturen. (Jeg kalder den abstract, fordi den i Kunst og Poesie ikke er andet end en enkelt, og det endog underordnet Side, hvorimod den i Naturen viser sig som det eneste Concretum af Skjønhed). At Schelling har skrevet en enkelt, ubetydelig Roman, hvori endog Stoffet er det Herskende, forekommer mig heller ikke at gjendrive Forfatterens Ord, men vel, at Schelling ogsaa er Kunst-Philosoph eller philosophisk Æsthetiker, hvorfor jeg ogsaa bifalder, hvad der er sagt om Kant, mindre Forsvaret for Fichte, eftersom dette især er hentet fra det Practiske, ligesom det for Schelling.

Endelig synes mig, at Forfatteren paa det Pag. 15 bis anførte Sted har fuldkommen Ret i at sætte Skjønheden ene

og alene i Formen, ikke som om denne Form kunde være adskilt fra Ideen, men saaledes forstaaet, at det først er Formen, hvorved Ideen bliver skjøn. Denne Mening stemmer ogsaa ganske overeens med Schillers og Göthes. Jeg maa derfor ansee det Spørgsmaal som overflødigt (Pag. 15): „om Skjønheden nogensinde er saa aldeles blot Form, at den ikke skulde vække Anelsen af en Idee?“ og hvad der strax efter staaer om Antiken; thi en saa absurd Mening kan ikke være Forfatterens, og synes mig ikke at ligge i hans Ord. Et andet Spørgsmaal er, hvorvidt han har Ret til at troe, at Videnskabsmænd, som Redacteurerne af Maanedsskriftet, ikke skulde have Sands for Formen. Men ved Formen maa naturligviis forstaaes meget Andet end Versificationen; dog synes Forfatteren især at mene denne, at dømme efter det Pag. 12 citerede Sted. Hvorvidt han derimod skulde have sat Skjønheden blot i Ynde, veed jeg ikke. Stedet Pag. 15 bis taler om Skjønheden i Almindelighed, som en Form, ikke om den specielle Yttring af Skjønhed, som kaldes Ynde; thi at Forfatteren beskriver sin „nøgne Skjønhed“ som yndig, skeer kun for at individualisere den mere. At ogsaa det Sublime (Modsætningen af det Yndige) bestaaer i Formen, er ikke vanskeligt at bevise. Maaskee kunde ogsaa Bemærkningen om Baggesens overdrevne Iver for Gratie bestemmes lidt nøiere. Som bekjendt, var han ligesaa ivrig for det Sublime, men var ofte uheldig i at opnaae det, da det under hans Pen, især i tidligere Aar, let forvandlede sig til Svulst. Men mange af hans nyere Smaadigte (f. Ex. det til Admiral Sneedorf) ere virkelig sublime; og i det store Digt „Thora“ lagde han i det mindste an paa det Sublime meer end paa det Yndige. Det er derfor et Spørgsmaal, om ikke det smukke Digt, som slutter Recensionen, kunde finde en anden Anledning til at fremtræde, og om der ikke i selve

Gjengangér-Brevene skulde findes et passeligere Sted at knytte det til, end det Pag. 15 bis citerede.

Jeg har fundet Deres Recension saa interessant, saavel i Almindelighed, som i mange Enkeltheder, at jeg har troet, ikke at burde tilbageholde de Indvendinger, som ere opstaaede hos mig under Læsningen deraf.

Deres ærbødigst hengivne

J. L. Heiberg.

E. Skr. Kunde ikke Pag. 1 det Udtryk „vor" foran „Oehlenschläger" ombyttes med et andet? Kjøbenhavns-Posten har gjort det saa trivielt.

S. T.

Hr. Etatsraad Ørsted.

Til Samme.

Den 14de Mai 1831.

Indsluttet min Plan til det projekterede Blad*), bestemt for Consulenterne og ikke for Publikum, jeg ønsker derover at vide Deres Mening baade i det Hele og i det Enkelte. Uagtet Affattelsen af denne Plan, er jeg dog endnu ikke enig med mig selv, om jeg vil overtage Redactionen eller ikke, hvortil jeg først vil bestemme mig, naar jeg foruden Deres Mening om Planen, har raadført mig med et Par andre Venner og har talt med Deichmann angaaende Udførelsen. De maa ikke ansee det, som om jeg vilde gjøre mig kostbar; dette er vistnok langtfra; men jeg er stedse ængstelig for, at jeg ikke er Sagen voxen, og jeg har saamegen Stolthed, at jeg ikke vil begynde paa Noget, som jeg ikke er temmelig vis paa, jeg kan stille mig ved med

*) Dansk Ugeskrift, udgivet af Schouw, begyndt Oktober 1831.

Ære. Det har gjort mig meget ondt paa Deres Liste at savne Deres Broders Navn; jeg maa tilstaae, jeg særdeles havde gjort Regning paa ham; jeg kan vel begribe, at hans Stilling kan lægge Hindringer i Veien for ham; men om han ikke kunde levere originale Bidrag, mon han dog ikke vilde give Raad; i al Fald uden at hans Navn blev nævnt. Nægtelsen af hans Raad maa jeg tilstaae, let kunde, under min Vaklen, beslutte mig til ikke at paatage mig Redactionen.

Paa et botanisk Priisspørgsmaal skal jeg tænke.

Deres

Schouw.

Til Samme.

London den 26de Januar 1831.

Velbaarne Hr. Etatsraad Ørsted!

Naar jeg har opsat at takke Dem herfra for Deres Anbefaling til Professor Babbage, der aabenbar var den bedste jeg kunde ønske mig, da skedte det kun for at kunne tilføie, at hans Anbefaling gjaldt i Cambridge som rede Penge, hvad hertillands sædvanlig er den hæderligste Sammenligning. For imidlertid ikke at forurette de Cambridge men and Fellows, der har fortjent langt Andet af mig, maa jeg sige, at i det Mindste Deres og Prof. Babbages forbundne Navne virkede langt mere end Penge kunde paa Mænd som Prof. Whewell og Universitets-Bibliothekaren Mr. Lodge, som Begge saa levende erindrede sig min berømte Landsmands Besøg i Cambridge, at hans Navn alene vilde her vel gjort Alt, hvad det i nogen Forbindelse kunde. Ikke blot alle Bibliotheker stode mig da aabne, med alle de Lettelser, Statuterne paa nogen Maade tillod, men de 14 Dage jeg tilbragde i Cambridge, mest som en Indbygger af Trinity College, under den ligesaa høitagtede

som lysttænkende og elskværdige Prof. Whewells Vinger, vil bestandig være mig uforglemmelige, og have sat mig i personlig Forbindelse med saamange baade ældre og yngre Videnskabsmænd, at Udbyttet vilde været stort nok, om end min Forventning i Bibliothekerne var blevet langt mere skuffet, end jeg med Rette kan sige den blev. Glimrende var Udbyttet vistnok ikke, da den udbasunede, men aldrig undersøgte Codex med angelsachsiske Digte blev til en høist ubetydelig Sammenskrift af Allehaande, med nogle usammenhængende Stumper af en versificeret Dialog mellem Salomon og Saturnus, der vel i sin Velmagt har havt sine glimrende Sider, men har for længe siden tabt Forgyldningen i Bog-Støvet. Prosaen svarede imidlertid bedre til Beskrivelsen, og uden at regne den Fordeel det ogsaa er, at komme ud af en Drøm, vandt jeg adskillige mærkelige Bidrag til det i høi engelsk Stil (som jeg maa lade gjælde) saakaldte Bibliotheca Anglosaxonica, hvis Udgivelse nu er definitiv besluttet. — Da Boghandleren til det 3die Oplag af min Prospectus gjerne vilde føie saa respectabel en Subskribent-Liste som mueligt, tager jeg mig den Frihed, Hr. Etatsraad, at bede Dem, at hvis Videnskabernes Selskab har Møder i Løbet af Sommeren, De da derved, efter gunstigt Løfte, vilde anbefale Foretagendet, i hvilket Tilfælde min Ven Justitsraad Molbech vist var saa god at melde mig Udfaldet.

Fra Professorerne Babbage og Whewell (Herschel boer langt nede i Buckingham Shire nu) har jeg den Forsikkring, om hvis Troværdighed jeg er et levende Vidne, at det ret er dem en stor Fornøielse, naar de kan gjøre Mr. Ørsted noget til Villie, og følgelig fra mig selv den Taksigelse Erfaringen saa behagelig affordrer mig, med Høiagtelse

ærbødigst

N. F. S. Grundtvig.

Til Samme.

Odense den 25de August 1832.

Høistærede Hr. Etatsraad!

Jeg føler en saadan Trang og Lyst til at skrive til Dem, at jeg ikke længer kan modstaae, og uagtet De maaskee vil undre Dem, saa haaber jeg dog, stolende paa Deres Godhed, at De let vil tilgive mig, at jeg foruleiliger Dem med Læsningen af disse Linier. Jeg blev desværre nødt til at forlade Deres Sommerforelæsninger formedelst Embedsstudiernes Fordringer. Allerede i Vinter virkede disse saa forstyrrende, at Resultatet ikke blev det, jeg ønskede, det nemlig, at jeg saa at sige kunde trykke Naturlovene til mit Hjerte og føle deres Ild og Varme gjennemstrømme alle Sjelens Functioner, føle dem fremtræde i det aandelige Liv ikke som en død Erkjendelsens Skat, men som en levende Kilde, hvoraf religieuse Følelser udsprang, at jeg, for at være kort, kunde føle mig hjemme i Naturen og ret levende gjennemtrænges af den Overbeviisning, at Gud er den, hvori alle Ting leve, ere og røre sig. Da jeg snart indsaae, at Tiden var for knap, til at de naturvidenskabelige Kundskaber saaledes kunde assimilere sig med min Aand, besluttede jeg at afbryde, saa hurtigt som muligt tage theologisk Attestats og derpaa under et fortsat theologisk Studium med Kraft sætte mig ind i Naturvidenskaben. For Øieblikket er imidlertid denne Plan bleven kuldkastet ved en Nervefeber, der tog sig den Frihed saaledes at hjemsøge mig i Juli Maaned, at Sjelens fulde Kræfter vel ikke for det første vil faae i Sinde at revertere. Uagtet denne Standsning jo er slem nok, kan jeg dog ikke sige, at jeg tager mig den synderlig nær; thi et kraftigt aandeligt Liv grunder sig dog i Sandhed ei alene paa en Læren af Systemer, og det kan, hvad jeg veed af Erfaring, suge Næring

saavel af Sygdom som Sundhed. — For nærværende Tid opholder jeg mig hos mine Pleieforældre, Pastor Westengaards, der i enhver Henseende ere sande Forældre imod mig. — Engang i Efteraaret, naar jeg har samlet Kræfter, vender jeg tilbage til Kjøbenhavn og haaber da at have den Glæde at see Dem og Deres, som bedes hilste

fra Deres taknemlig hengivne
D. G. Monrad.

P. S. En pludselig Afreise berøvede mig den Fornøielse at hilse paa Dem, inden jeg tog fra Byen.

Til Orla Lehmann.

Den 1ste September 1832.

Jeg har nu atter modtaget Deres Afhandling om Trykkefriheden, af Schouw, og tilbagesender Dem den herved. Han vedbliver, ogsaa efter Forandringerne, ikke at finde den ganske egnet til Optagelse i hans Blad. Det gjør mig ondt, at jeg har givet Dem Anledning til saamegen Uleilighed; men jeg kan ikke Andet end tiltræde Schouws og Fleres Mening, at Afhandlingen ikke er skikket til det Øiemed, man havde med den: at virke mod det en fornuftig Frihed skadelige Indtryk, som Nutidens uhyre Misbrug af Trykkefriheden maa frembringe endog hos de sandeste Frihedsvenner. Jeg føler mig saameget mere dreven til at tale til Dem om denne Sag, som jeg i sidste Møde af Red. for Maanedsskr. f. Literatur erfoer, at De agter at udgive Deres Recensioner og maaskee denne Afhandling med. Uden at tale om, at De ved dette Skridt opgiver om ikke ganske, saa dog tildeels Deres Anonymitet, som jeg troer det meget klogt endnu en Tid lang at bevare, troer

jeg at burde gjøre Dem opmærksom paa, at disse Afhandlinger neppe ville frembringe en stor Virkning, ud over det de allerede have udrettet. Den første Recension er bleven læst med Bifald af Maanedsskriftets temmelig talrige Læsere, den anden gjør sin Forfatter ligeledes Ære, men efter at de mange almindelige Betragtninger, den fra først af indeholdt, efter Redaktionens Ønske afkortedes saa meget, vil den som en særskilt Afhandling ikke være af Vigtighed. Vilde De sætte det Udeladte ind igjen, maatte De sand ligviis sætte Deres Navn paa, og i intet Tilfælde behandle i m som blotte Aftryk af Maanedsskriftet. Hvad nu Afhandlingen om Trykkefriheden angaaer, saa forekommer den mig at være holdt i en saadan Almindelighed, at den ikke kan frembringe nogen ny Overbeviisning hos Nogen. Skjønsomme Læsere ville sige, det er en ung Forfatter af Aand, der har skreven dette; men han har gjort sig Arbeidet for let. De veed, at jeg er en Ven af Trykkefriheden og frygter for enhver ny Indskrænkning deri; men naar jeg seer de mange modbydelige Løgne og Fordreielser og Bagvaskelser, som ikke blot de saakaldte Obskuranter, men ogsaa de saakaldte Liberale tillade sig, synes det mig, at man ikke kan drøfte Spørgsmaalet om Trykkefriheden uden at handle derom. At sige, at Saadant bør straffes, er endnu Intet; thi Spørgsmaalet er just nu, hvorvidt det er muligt at hindre de groveste Misbrug uden at forstyrre den rette Brug. Dersom De ikke vil nøies med at uddrage det Bedste af det, som herom før er sagt, troer jeg ikke, at De, uden et langt Studium, kan levere et virkeligt godt Arbeide herover. Jeg taler her ikke om en Afhandling, der godt lader sig læse, men om en, der frembringer en god og kraftig Virkning.

Jeg har endnu en Ting paa Hjertet at sige Dem, som en sand Ven af Dem og Deres Fader. De har viist Dem

flere Gange som en alt for varm Ven af Bevægelsespartiet. De ønsker at indføre det hos os. Jeg beder Dem først at overveie, om det ikke er bedst at lade dette Parti udrase i andre Lande, og see hvad godt der efter mange Kampe vil blive tilbage. For det Andet maa jeg bede Dem overveie, om der er mindste Udsigt til, at De derved kan udrette noget Godt her. Jeg troer, at De meget lettere derved kan spilde Deres og andre unge fyrige Mænds Lykke. De har de skjønneste Udsigter til at arbeide Dem frem til en Stilling i Livet, hvor De kan virke Meget for de store Menneskehedsanliggender; hvorfor vil De nu spille i et Lotteri, hvori Tabet er vissere end i Tallotteriet. Skriv, indtil videre, kun engang imellem, for at forsøge hvad De formaaer, men bland Dem ikke ind i borgerlige og literariske Foretagender, der ere saa vidt udseende, at De let kan spilde deres bedste Kræfter paa enten Intet at udrette eller noget Skadeligt. De kan vorde en hæderlig Embedsmand og en udmærket Skribent tillige, og vil da kunne virke for de Goder, en modnet Eftertanke og Erfaring har viist Dem som det Rette. Troer De ikke at Børne og Heine ville misunde Dem dette?

Maatte De nu optage dette ligesaa venskabeligt, som jeg har meent det, saa er mit Ønske opfyldt. Jeg har skrevet det i den Tanke, at De ingen Opmuntrer behøver, men vel en Advarer.

Deres hengivne

H. C. Ørsted.

S. T. Hr. Studios. jur. Lehmann.

Til H. C. Ørsted.

Kjøbenhavn den 3die September 1832.

Igaar modtog jeg et Brev fra Dem, Hr. Etatsraad, som herefter skal udgjøre et af mine Klenodier. Den mig derved givne Tilladelse til at svare Dem skriftligen benytter jeg saa-

meget hellere, som den Ærefrygtens, jeg kunde næsten sige Frygtens Aand, som griber mig, hvergang jeg staaer ligeover for den Mand, der fra min Barndom af har foresvævet mig som et Ideal, afholder mig fra det, mit Hjerte stærkest driver mig til, nemlig personligen at takke Dem for den faderlige Velvillie, De saa ofte har udviist imod mig, men hvorpaa frem for Alt dette Brev er mig et dyrebart Beviis.

Ikke for at forsvare det Skridt, jeg stod i Begreb med at gjøre, men for at retfærdiggjøre mig selv i Deres Øine, maa det være mig tilladt at tilføie et Par Ord.

De vil maaskee erindre, med hvilken Ængstlighed, med hvilken Mistillid til mig selv jeg fremkom med den første Artikel*), og jeg kan forsikkre Dem, at det ikke blot var mig en stor, men selv en uventet Glæde, at den ikke blev forkastet. At den anden Anmeldelse er mindre end ubetydelig, føler Ingen stærkere, end jeg, og det var med modstræbende Følelse, at jeg bragte denne efter udvortes Opfordring og i et Par Dage skrevne Artikel til Professor Petersen. Det vilde derfor vist aldrig være faldet mig ind, at tænke paa en særlig Udgave deraf, hvis ikke Alt, hvad der ellers om denne Sag har staaet i Maanedsskriftet, var saaledes blevet aftrykt, og hvis jeg ikke under Anonymitetens Ægide flere Gange havde havt Leilighed til at høre det Ønske udtalt, at ogsaa dette saaledes maatte udkomme. Hvorvel jeg nu heri ikkun saae Vedkommendes Ønske, at have den didhørende, endnu let overkommelige Literatur fuldstændigt, saa er det dog vist saare tilgiveligt, at dette hos mig vakte et Ønske, hvis Udførelse i intet Tilfælde kunde skade. Hvad min Mening var med det paatænkte Aftryk, troer jeg ikke bedre at kunne forklare Dem, end ved at hoslægge en

*) De to Artikler, hvortil her sigtes, ere: Om raadgivende Provindsialstænder og om en særlig Stænderforsamling for Island. De findes trykte i Maanedsskrift for Literatur.

Afskrift af de Linier, jeg netop havde nedskrevet, for som et Slags Prolegomena at forudskikkes Pjecen, da jeg modtog Deres Brev. De vil deraf see, hvor langt jeg var fra at drømme om nogen stor og varig Virkning.

Jeg erkjender tilfulde, at jeg ikke uden langt Studium, og maaskee ikke engang da, kunde skrive noget om det store Problem, hvorledes Trykkefrihedens Misbrug kunde hindres, uden tillige at hindre dens rette Brug. Netop af denne Grund har jeg heller aldrig tænkt paa, at vove mig til dette Arbeide, ligesom jeg heller ikke troer, at De ved Deres Opgave vilde paalægge mig noget for mig Umuligt. Hvad jeg derimod har prøvet paa, var at fremstille Trykkefriheden i sin Fornuftnødvendighed, som en Fordring af Menneskets moralske Værdighed. Jeg skrev altsaa ikke for Regjeringen, som jeg maa overlade det til selv at løse en af sine største og vanskeligste Opgaver, ikke heller for Trykkefrihedens Fjender, til hvis Omvendelse jeg ikke troer mig stærk nok. Men jeg skrev for den langt talrigere Klasse af lunkne eller halve Venner af Pressens Frihed, som jeg haabede at kunne meddele noget af den Varme og Energie, som gløder i mit eget Bryst.

Jeg har nu i 3–4 Aar med temmelig megen Opmærksomhed fulgt den danske Literatur, men har, med Undtagelse af hvad Sibbern nylig har yttret derom, ikke truffet paa noget, som har indskjærpet Folket Vigtigheden af dette Gode, som af Pluraliteten blandt os knap betragtes som saadant. Jeg maa derfor tilstaae, at jeg ikke ansaae det for overflødigt, at udgive disse Linier, som det paa en anden Tid og under andre Forhold aldrig vilde falde mig ind at offentliggjøre.

Hvad endelig min Anonymitet angaaer, saa kan den intet Afbræk lide; thi Reitzel, den eneste, som derved er blevet indviet i min Hemmelighed, har ikke blot givet mig sit Æresord

paa sin Taushed, men har endog lovet mig, personligen at bringe mig Correcturerne, for at ikke Folkene i hans Boglade skulle faae mindste Nys derom.

Hvad jeg her har sagt, er ikke skrevet for at tiltrygle mig Deres Samtykke, men for at rense mig for den Skygge af Arrogance, som det vilde gjøre mig ondt, om De tiltroede mig. I Sammenligning med Deres Mening om mig er selve Sagen mig næsten ligegyldig; et eneste fraraadende Ord af Dem vil altsaa være tilstrækkeligt til at afholde mig fra et Skridt, som jeg ikke vilde have gjort uden at raadspørge Dem, hvis jeg ikke havde frygtet for, ved at misbruge Deres Godhed at paadrage mig Skin af Paatrængenhed. Det er med den største Glæde, at jeg af Deres Brev seer, at jeg derved ikke vilde have vovet for meget.

De advarer mig for de Farer, som en Tendents er udsat for, til hvilken jeg synes at have viet mig. Men jeg kan forsikkre Dem, at jeg ikke tilhører noget Parti, at jeg knap veed, hvorved disse Partier adskille sig fra hinanden, eller hvad det er, som de vil. Heller ikke frygter jeg for, nogensinde at blive en Heine eller Børne; thi dertil mangler mig ikke blot deres Aand og Talent, men ogsaa deres Mangel paa Religion, paa Moralitet, paa ærlig, selvfornægtende Kjærlighed til det Gode og Sande. Men en vigtig Sandhed er der, som De paa en saa indtrængende Maade har stadfæstet for mig, at det nu er Tid for mig — ikke til at skrive, men til at læse, ikke til at handle, men til at forberede mig til engang at kunne virke med Kraft og med Udsigt til derved at udrette noget. Jeg lover Dem, ret alvorlig at lægge mig denne Sandhed paa Hjertet.

Deres

O. Lehmann.

S. T. Hr. Etatsraad Ørsted.

Til Orla Lehmann.

Den 3die September 1832.

Jeg kan ikke Andet end endnu svare et Par Ord paa Deres forbindtlige Brev fra i Dag. Vel seer jeg, at jeg har feilet i at tiltroe Dem den Hensigt at frembringe en betydelig Virkning med Aftrykket af de omtalte Sager; men ikke desto mindre maa jeg vedblive mit Raad. Jeg beder Dem jo ikke troe, at jeg forlanger, at dette skal have en afgjørende Indflydelse paa Deres Beslutning, saaledes som De synes at ville give det; men jeg skylder Dem at give Dem mit Raad efter Overbeviisning. Recensionerne, troer jeg, have frembragt deres Nytte, og et nyt Aftryk vil maaskee snarere vække til et Slags Modsigelse end til Bifald; men fremfor Alt troer jeg, det vil lidet paaagtes. De bedste Læsere have alt læst dem. Afhandlingen over Trykkefriheden vil, efter min Mening, trods alt det Liv og den Begeistring, man føler deri, snarere skade end gavne. Den elendige Misbrug, som just i de sidste Par Maaneder her er stegen til den yderste Frækhed og Dumhed, slaaer Vand paa al Begeistring. Et begeistret Ord om Trykkefriheden maa i et saadant Øieblik næsten gjøre en komisk Effekt, da vi næsten intet Godt, men meget Ondt see deraf. Det er nu Literaturens Venners første Pligt at virke mod dette literariske Svineri — og dette haaber jeg snart vil skee.

See dette er min Overbeviisning. Har De en anden, skal dette ikke tilintetgjøre mit Venskab for Dem. Dersom De derimod antager mit Raad, saa foreslaaer jeg blot at sige Boghandleren, at De vil udsætte Trykningen; De har da altid friere Hænder og er mere vis paa Mandens Taushed.

Deres hengivne

H. C. Ørsted.

S. T.
Hr. stud. jur. Lehmann.

Til H. C. Ørsted.

Kjøbenhavn den 5te September 1832.

Tilgiv, Hr. Etatsraad, at jeg endnu engang uleiliger Dem med et Brev, men jeg lover Dem, at det nu ogsaa skal være sidste Gang.

Professor Petersen har nemlig med en forekommende Godhed, som jeg ikke noksom kan paaskjønne, havt megen Uleilighed med at anordne Alt til et Foretagende, hvoraf nu intet bliver. Jeg troer altsaa at skylde ham fyldestgjørende Regnskab for de Grunde, der nu, da Alt er bragt i Orden, bevæge mig til at træde tilbage; og da disse Grunde nu reducere sig til den ene, skjøndt allerede fyldestgjørende, at De anseer det for rigtigst at undlade det paatænkte Skridt, saa vilde jeg udbede mig Deres Tilladelse, at meddele Prof. Petersen denne Grund, som ogsaa han vist fuldkommen vil respectere. Et mundtligt Ja, eller Nei, til mit Bud vil i saa Henseende indeholde tilstrækkelig Oplysning for

Deres ærbødige

O. Lehmann.

Til D. G. Monrad.

Kjøbenhavn den 18de September 1832.

De har gjort mig en sand Fornøielse med at lade mig vide, at De nu befinder Dem bedre, og jeg takker Dem ret for Deres Brev. Jeg ønsker nu hjerteligt, at Deres Sundhed maa befæste sig. De kan ikke være forsigtig nok i denne Henseende. Deres Anlæg ere af den Natur, at De ikke behøver at anstrenge Dem paa det Yderste, for dog at bringe det vidt. Hvad jeg af Erfaring veed om Studiers Indflydelse paa

Helbreden, viser mig, at man lider mest paa Sundheden, naar man ret ivrigt vil være færdig med en Ting og derfor ingen Afvexling indbringer i sine Studeringer. Naar jeg føler mig trættet af Studium i eet Fag, skifter jeg derfor Gjenstand, om det end er den blotte Morskabslæsning eller et Fag, som for mig maa være det, og jeg vender ikke tilbage til de forrige Studier, førend jeg føler mig ganske forfrisket. Jeg har endnu aldrig fundet, at denne Art af Adspredelse havde været uden Frugt for min aandelige Udvikling. At andre Adspredelser heller ikke maae forsømmes, behøver jeg vel ikke at sige Dem. Overalt vilde De let kunne sige Dem selv Alt, hvad jeg har sagt; men jeg veed af Erfaring, at man dog har godt af at høre det af Andre, og derfor siger jeg det.

Deres hengivne

H. C. Ørsted.

S. T.
Hr. Cand. phil. Monrad.

Til H. C. Ørsted*).

Den 24de Februar 1833.

Deres Høivelbaarenhed modtage min oprigtigste Tak for Deres Brev. Det har glædet mig mere, end jeg her kan sige,

---

*) Dette Brev er et Svar paa en — desværre bortkommen — Privatkritik over Digtet „Dandserinden", i hvilken Kritik daværende Etatsraad Ørsted paa en ligesaa human som træffende Maade havde bedømt Digtet og givet dets Forfatter gode Raad, med Hensyn til hans fremtidige Digtervirksomhed.

August 1869.

Fr. P.-M.

saavel ved den Sandhed, der fremlyser af hver Bemærkning, som ved den Humanitet, der bestandig gjør sig gjældende deri, selv naar den irettesætter og veileder. Tillige har det smigret mig, at en udmærket Mand har værdiget at tage Notiz af mig, som et ungt Menneske, hvis Fortjeneste bestaaer blot i Præstanda — det vil sige: i det Uvisse, Mulige. Maatte blot Fremtiden vise, at De ikke har skjænket en Uværdig denne Deeltagelse! — Imidlertid har jeg besluttet — hvad mine poetiske Bestræbelser angaaer — i det mindste for en Tid, aldeles at vende mig fra mit eget Indre til det udvortes Liv; da meget af det, som nu trykker og ængster, maaskee netop er af den Natur, at det kun kan hæves og opklares af Tiden, og da en klar og uhildet Anskuelse af det Objective maaskee renser og luttrer det Speil, hvori man bør betragte sig selv og sit Liv.

Deres Høivelbaarenhed modtage endnu engang min uskrømtede Tak for Deres Deeltagelse, som jeg fra min Side kun kan gjengjælde med Alvor i Villien og Forhaabninger, som kun Tiden kan stadfæste.

Deres ærbødigst hengivne

Fr. Paludan-Müller.

Til Samme.

Rom den 5te December 1833.

Kjære Hr. Etatsraad!

Omtrent de ti sidste Juleaftener har jeg tilbragt i Deres kjære Kreds, hvor De alt tidlig optog mig, den Fremmede, der stod saa alene; vær overbeviist om, at jeg altid med Tak-

nemmelighed erindrer ethvert lille Træk af Deres Godhed og Venskab, om jeg tør bruge dette Ord; nu nærmer Julen sig igjen, ude paa Gaden blæse alt Hyrderne fra Bjergene paa deres Sækkepiber og forkynde den glade Fest; men her er endnu sommervarmt, Pinierne og Cypresserne staae grønne, og de gule Oranger hænge over Gjenboens Muur, Alt viser sig i en anden Skikkelse for mig end for Aar og Dag siden. Iaar kommer jeg ikke til at pynte Juletræet paa Nørregade, seer ikke Børnene flokke sig om mig, kommer ikke til at skrive Vers og læse dem op i den bekjendte Kreds, hvor Gaslampen brænder, og hvor Moderen sysler om os Allesammen, medens hun dog deler Glæden med os. — Dog, i Tankerne er jeg med; jeg vil haabe, at dette Brev just indtræffer Juleaften; det maa da være mig, som tager Ordet, fortæller om min Flugt her til Syden, det deilige Syden med sin blaa Himmel, sine Marmorguder og smukke Mennesker. Fra Paris har De nok faaet et lille Brev fra mig? Siden gik jeg til Schweits, hvor en elskværdig Familie optog mig i deres Huus, og hvor jeg tilbragte tre lykkelige Uger paa de alvorlige Jurabjerge, mellem Graner og Snee. Resultatet af dette Ophold blev, at jeg lærte noget Fransk, hvilket Paris ikke gav mig synderligt af, da Landsmændene hang sammen, som Borrer; dagligt at maatte tale Fransk, var mig den bedste Læremester; desuden havde jeg her et Slags aandelig Rolighed, Pengemangel gav mig ingen Sorg, da jeg havde Alt frit, og jeg kunde derfor følge min Muse, saaledes fremstod her mit seneste Arbeide: „Agnete og Havmanden", som vist er udkommet hjemme, naar De modtager dette Brev. I forrige Tider gav De mig mangt et klogt og kjærligt Vink, naar jeg læste Dem mine Arbeider; dette har jeg selv ganske maattet veie og maale; siig mig nu bagefter

Deres Dom; jeg haaber, det vil behage Dem mere, end hvad jeg før har bragt; er De tilfreds med mig, troer De at see en høiere Modenhed hos mig, da siig mig det, Intet vil mere styrke mit Mod og lyksaliggjøre mig; Deres Taushed maa jeg ellers antage for, at de endnu ikke har fundet noget Andet, end hvad De alt kjendte. Men nu til mit Schweits igjen. Kun Jurabjergene og det sydlige Parti fik jeg at see; thi naar man kun har 300 Species aarlig at reise for, tør man ikke gjøre mange Sidespring. Den 19de September gik jeg over Simplon. Jeg veed ikke, om De kjender denne Vei? Dybt under mig hang Skyerne paa de sorte Skove, rundt om kun nøgne Klipper, uden Græs eller Rødder, men overtrukne med en grønagtig Ertsfarve. Gletscherne stode som stolte Glasbjerge og skinnede i Solen, een var styrtet ned og havde revet Veien med sig, saa vi maatte over en gyngende Bjælkebro; en Ørn fløi os forbi, det var den eneste Fugl, jeg saae deroppe. Uh, der var saa koldt! men da vi kom ned paa den anden Side, betraadte Italiens Grændse, var Alt grønt og frodigt. Figentræerne voxede vildt tæt ved Landeveien, og Druerne hang store og tunge i Guirlander henad Marken. Lago magiore svarede ikke til min Forventning; men jeg seilede paa Søen under en daarlig Belysning, og det gjør jo saa meget. Mailands Domkirke var mig et udhulet Marmorfjeld med forstenede Mennesker, som i Eventyret. Det Indre greb mig ganske forunderligt. Det er et Guds Tempel! O, hvor meget Skjønt og Herligt har jeg dog seet; Papiret tillader ikke engang at give en Skizze deraf. Ved Genua saae jeg første Gang igjen Havet, det herlige Hav, besteg Dogens Slot, gik over Gruset af Fiesko's Huus og var inde hos Galeislaverne i deres Fængsler. Kystveien fra Genua om Speziabugten til Pisa er ikke meget besøgt, da den gjælder for noget usikker, dog valgte jeg denne,

og nød derved det Skjønneste, af hvad jeg endnu har seet paa min Reise. Her er Italien et sandt Phantasiens Land. Tænk Dem det deilige mørkeblaa Hav, den vilde Klippekyst med Pinieskove, Cypresser og Druer. Kloster laa ved Kloster. Fiskere med vilde charakteristiske Ansigter, barfodede Munke og deilige Børn mødte os. Det var en Afvexling, der ikke lader sig beskrive! fra Pisa selv gjorde jeg to Udflugter, den ene til Marmorbruddene i Carrara, hvor jeg syntes Guder og Gratier sukkede inde i Fjeldet efter en Mager, som vor Thorvaldsen, der kunde løse dem; den anden Udflugt var til Livorno, hvor Jødesynagogen og den smukke Udsigt til Corsica var det hele Udbytte. — Pisa er øde i en Grad, at det er ængsteligt! jeg syntes at være i en Grav, hele Gader ere som uddøde.

Det første Indtryk af Florents var ikke behageligt, Byen seer snæver og smudsig ud; men da jeg kom til Kjærnen, de herlige Gallerier, mærkede jeg nok, at jeg var i Besøg hos Muser og Gratier. Jeg har seet og atter seet paa alle disse Herligheder! Italien har vakt min Skjønhedsfølelse! her har Steen og Farver Aand og Stemme! Den mediceiske Venus er Gudinden selv, der er bundet fast til Jorden ved sin Marmordød. Niobegruppen, alle de deilige Madonnaer af Raphael, nei, det kan ikke fortælles! — Efter en meget besværlig Kjøretour i 6 Dage, kom jeg den 18de Oktober til Rom; det var min værste Tour! Italien er en sand Svinesti at bereise! ussel Føde, frygtelige Værtshuse, der tidt ere saaledes, at den Reisende maa tye ned i Staldene; thi Utøi frembød sig overalt. Men hvor snart glemmer man ikke sine Lidelser, for alt det Skjønne og Herlige. Jeg saae Perugias Kunstskatte og Vandfaldet ved Terni, hvor jeg første Gang spadserede under Oranger og i store Laurbær-Alleer.

Ved min Ankomst til Rom traf det sig just, at jeg kom paa den Dag, der var bestemt til Raphaels anden

Begravelse. Man havde altid fremviist et Hoved, der gjaldt for hans, og som Phrenologerne gjemte Aftryk af; nu var der opstaaet en Tvivl, om dog dette var det rette. Paven tillod, at Graven aabnedes, og nu fandt man det falskt; thi Raphael laa heel og holden her. Hans Been bleve derfor nu jordede paa ny, med pavelig Pragt. Det var i Pantheon, som ved denne Leilighed var smukt oplyst og stærkt besøgt.

Siden er jeg nu bleven ganske hjemme her i Rom, boer i Gade med Thorvaldsen og har en smuk Altan med Blomster foran mit Værelse; neden under har Madonna sit Alter, og der synge de smaa Børn hver Aften. Jeg har besøgt de fleste Malerisamlinger, seet Alderdomslevningerne, ja selv været nede under Rom i Katakomberne, skjøndt de ikke ere saa ganske sikkre. Paven har jeg alt seet flere Gange, og Thorvaldsen har hædret mig med sin Visit. Alt eengang har jeg læst ham min Agnete; men til i Aften har han meldt sig for at høre den anden Gang; han har med Hensyn til denne sagt mig megen Roes, gid man hjemme vil bedømme den som han. Hans seneste Arbeide er et Basrelief, der forestiller Raphael siddende paa nogle Ruiner og tegne efter Naturen, Kjærligheds Genien rækker ham en Valmue, og Seiren sætter Krandsen paa hans Hoved. Af Roms Omegn har jeg ogsaa seet en stor Deel, det deilige Vandfald ved Tivoli og Albanerbjergene med deres skjønne Natur og herlige Ruiner. Jeg red paa et Esel op til det høieste Punkt af Bjerget og besøgte Munkene i Klostret, der staaer paa Ruiner af den triumpherende Jupiters Tempel. Hele Omegnen er flad og øde, kun den store Vandledning og de fjerne Bjerge give Øiet et Hvilepunkt. Ruiner af Grave, enkelte Kors opreiste, hvor Vandreren er myrdet, frembyder den hele Situation. At indlade mig i en Beskrivelse af de smukke Egne, kan ikke hjælpe, jeg kan jo kun give nogle Ord, i det

høieste stykkeviis tildele Dem hvert Parti, og det maatte gives, som det tages, i sin Heelhed, paa eengang med Farver og Lys. Hver Dag lærer mig herude, hvor lidet jeg veed, hvor underligt meget der er at lære for det korte Menneskeliv! Antikkerne og de skjønne Billeder virke paa mig saaledes, at jeg forkaster hvert Arbeide, jeg i den sidste Tid har begyndt paa. Jeg føler nok en stærk aandelig Kraft hos mig til at virke; men den Skjønheds Harmonie min Sjel har indtrykket, det uendelige Store jeg begynder at begribe, kan jeg dog ikke udtale, og det gjør mig tidt inderligt bedrøvet! — Tilfældet vilde, at Hertz traf mig først i Rom af Landsmændene; han kom mig venligt imøde, og jeg glemmer let, ved et Haandtryk, det Bittreste; jeg gik den første Dag omkring med ham, skaffede ham Værelser, som han er meget fornøiet for; siden sees vi daglig, og naar vi aldrig før havde stødt mod hinanden i Danmark, vilde jeg sige, han er godmodig og behagelig at omgaaes. Nogle Landsmænd have sagt til mig, jeg skulde ikke være for venlig imod ham, da han kunde antage det for Frygt; men det er det ikke! det er mig kjært at vinde en Uven. Jeg troer, at han efter vor Omgang her vil bedømme mig mildere og aldrig kaste saa megen Bitterhed og Skygge ind i mit Liv, som før ved hans haarde Dom. Jeg sagde ham imorges, at jeg skrev Dem til, og han bad mig hilse Dem og Deres Kone ret meget!

Det ringe Reisestipendium jeg har, nøder mig til, hvis jeg ikke faaer Tillæg, at vende hjem næste Aar i September. Man giver mig ikke synderligt Haab, og det Eneste, jeg endnu veed at kunne søge om, er det Lassenske Legat, bestemt for „en skikkelig Student, der reiser i Udlandet"; Biskop Müller uddeler det. Vor Herre veed, om jeg kan faae det; jeg beder Dem tage Dem lidt af mig, ifald, som jeg troer, Deres Indflydelse virker i denne Retning. Det vilde være tungt, om jeg nu,

ligesom i hele min Opdragelse, maatte lade det blive ved det Halve! Hver Maaned i Udlandet lærer mig, hvad jeg behøver Aar til hjemme. Det var mit Ønske at kunne blive en Vinter i Tydskland, for der at lægge mig efter Sproget, og ikke være nødt til at maatte skrive, for at leve der; thi paa den Maade bringer jeg aldrig Noget, som mit Hjem eller jeg selv faaer Ære af. Den sidste Januar forlader jeg Rom og gaaer til Neapel; jeg haaber vist, at De efter Læsningen af min Agnete skriver mig til, (et Brev bruger 3 Uger fra Danmark til Rom); lev imidlertid med alle Deres ret vel og glem mig ikke ganske! bring Deres Kone og alle Børnene, Deres Hr. Broder, Heibergs o. s. v. min inderlige Hilsen. Vi faae ogsaa en lystig Juleaften i Rom; et deiligt Laurbærtræ skal pyntes med Lys og Oranger; Hertz og jeg skrive Viser, og maaskee kommer Gildet til at staae paa Capitoliet, hvor Svenske, Norske og Danske da blive een Nation. Rom forener igjen de nordiske Riger! Lev nu vel, glædelig Juul og Nytaar! Adresseer Brevet til mig til „Café greco a Roma".

Deres taknemmelige

H. C. Andersen.

Til Samme.

Kjøbenhavn den 19de Januar 1834.

Høistærede Hr. Etatsraad!

Det er ikke for at skrive mere om den i disse Dage omhandlede Sag*), at jeg ved disse Linier henvender mig til Dem;

*) Forhandling i et Møde af Redactionen for Maanedsskrift for Literatur angaaende en Afhandling: „Om Sjælelæren og Forsagelse af Djævelen" (XI. 23—61). Det var en Anmærkning (S. 34), en kritiserende Henviisning til Yttringer i de nylig udkomne „Betragt-

jeg tilstaaer, at jeg ikke kan andet end betragte den som meget ubetydelig i Forhold til de mange og stærke Ord, den har foranlediget, og jeg veed desuden alt for vel, hvor vanskeligt det er, naar det først er kommet til en vis gjensidig Opposition, at skrive uden at give Anledning til ny Misforstaaelse.

Hvad der giver mig Pennen i Haanden, er alene den ubehagelige Følelse af at vide mig i en Slags Spænding til en Mand, der er Gjenstand fra min Side for en Høiagtelse og en Hengivenhed, som han deler med Faa; just fordi denne Mand er, som han er, troer jeg, at et aabenhjertigt Ord ikke vil finde Veien spærret, fordi Uenigheds-Punktet bliver staaende uafgjort.

Jeg vil ikke nægte, at jeg — det være nu med eller uden Føie — har savnet i Deres Yttringer om denne Sag baade det Træffende og det Billige, som jeg er bleven vant til at søge og at finde hos Dem, og at jeg hverken i Sagen kan finde Anledning til den Vigtighed, De har tillagt den, eller i mine Ord til den Heftighed, hvormed det forekommer mig, at De fra først af har trængt ind paa mig. Uden Tvivl har De paa Deres Side savnet væsentligere Egenskaber ved den Maade, hvorpaa jeg har taget og fastholdt Sagen. Men jeg forsikkrer Dem, at jeg selv i de Yttringer af Dem, ved hvilke jeg har følt mig — og jeg troer, maattet føle mig — tilbagestødt og saaret, veed at finde Yttring af den samme levende Varme for det, De anseer for Sandt og Ret, af den samme Oprigtighed i Sjelen, hvoraf Billedet mangengang svæver mig for Øie som ædelt Mønster, og jeg er derfor saa lykkelig at kunne glæde og styrke mig ved dette Billede nu som før. Det skulde

---

ninger over de christelige Hovedlærdomme, af Mynster", der fremkaldte en stor Misbilligelse hos endeel af Redactionens Medlemmer.

Anm. af H. N. C.

smerte mig, om De ikke var i Stand til at lade mit Sindelag vederfares en lignende Ret, om De skulde kunne tænke Dem anden Grund til min Fastholden ved det engang Skrevne end Overbeviisningen om, at det stod paa rette Sted; jeg forsikkrer Dem, at jeg ikke kunde have ůdeladt det, uden at forekaste mig selv en Opoffrelse af Sandheden af Klogskabs-Hensyn, som nu eengang, efter min Maade at tænke paa, ligge udenfor min Beregning. Denne Tænkemaade kan maaskee være overspændt — jeg vil her ikke indlade mig paa at retfærdiggjøre den; men jeg vil kun minde om, at den ofte bliver mistydet, og at den i ethvert Tilfælde tør gjøre Fordring paa Agtelse for det, som ligger til Grund for den. Iøvrigt kjender De mig vist ikke som Den, der sætter Lune eller engang forudfattet Tanke i prøvet Overbeviisnings Sted; ogsaa den Form, hvori Anmærkningen fremtræder, vil overtyde Dem om, hvor alvorligt jeg er bleven ved at gaae i Rette med hvert enkelt Ord.

Jeg har kun fulgt en ufrivillig Følelse, ved at gjøre Dem — og Dem alene — høistærede Hr. Etatsraad! denne Meddelelse, og jeg ophører ikke at tænke mig nær sluttet til Dem i de Bestræbelser for det Bedste i Livet, som Mange hylde i Ord, men Faa i Gjerning og i Sandhed.

Med uforanderlig Høiagtelse og Taknemmelighed

Deres ærbødigste og hengivneste

H. N. Clausen.

Til Professor Clausen.

Den 20de Januar 1834.

Tak for Deres Brev, høistærede Ven. Det gjør mig ondt, at jeg kan have brugt Udtryk, som kunde saare Dem; men jeg

seer med Fornøielse af Deres Brev, at De tager Sagen, som den er, nemlig at man i saa hastigt afforbrede Erklæringer ikke kan afveie hvert Ord saa nøie, at man jo kan komme til at sige noget Andet, end man egentlig vilde. Jeg haaber altsaa, at denne Meningsforskjel ikke skal gjøre noget Brud paa vort Venskab. — Om Sagen selv vil jeg naturligviis heller ikke tale her; men angaaende det, De siger om Klogskabshensyn, gad jeg nok ved Leilighed talt med Dem. Man udsætter sig let for at synes uværdig til Navnet Sandhedens Ven, naar man paastaaer, at der skal vises Klogskab i dens Udbredelse; dog vover jeg at vedkjende mig denne Paastand, fordi jeg er overbeviist om, at der gives to Arter af Klogskab, der ere himmelvidt forskjellige fra hinanden: den ene udspringer af Egennyttens Hensyn, den anden af Sandhedskjærligheden selv. Denne sidste byder at udbrede Sandheden paa den Maade, hvorved den bedst fremmes. Herved bydes naturligviis Intet, som Sandhedskjærligheden selv misbilliger, men ikkun de Hensyn til Tid og Leilighed, som flyde af en levende Kjærlighed til Sandheden og de Væsener, som skulle gjøres deelagtige i Sandheden. At der kan være stor Meningsulighed over Anvendelsen af denne Grundsætning, forstaaer sig; men mig synes det næsten, som om Deres Afsky for den ene af hine Klogskabsarter tillige er gaaet over paa den anden. Dog ved Leilighed kunne vi jo tale herom.

Deres

H. C. Ørsted.

Høiærværdige

Hr. Dr. & Prof. Theol. Clausen.

Til Samme.

Den 29de Januar 1834.

Jeg har først i Dag faaet Tid til at læse det, De har skrevet i Maanedsskrift for Literatur over Djævlelæren o. s. v. og føler mig, i det Øieblik jeg lægger det fra mig, dreven til at bevidne Dem min sande Fornøielse over denne saa lærerige, christelige og mandige Afhandling. Om jeg ogsaa har ivret noget for meget over et enkelt Sted, som nu ikke mere findes saaledes deri, og om jeg maaskee under Oplæsningen fremsatte nogle Betænkeligheder, saa veed De, at det just kom af det Ønske, at ikke visse Enkeltheder skulde skade et godt Arbeide og en god Sag. Omendskjøndt dette maa være Dem vel bekjendt, kan jeg dog i dette Øieblik ikke lade være at sige Dem det.

Deres

H. C. Ørsted.

Til H. C. Ørsted.

Den 30te Januar 1834.

Hjertelig Tak, høistærede Hr. Etatsraad, for Deres venskabelige Ord! Det er ikke alene Deres Bifald, der glæder mig — hvor høit end dette glæder mig —, men det, at De just nu ikke har villet undlade at sige mig det. Hvad De enten ved denne Leilighed eller tidligere har meddeelt mig af Betænkninger og Betænkeligheder, har jeg vistnok altid vidst at forklare mig paa den rette Maade; netop Deres Maade at opponere paa hører til Det, jeg helst kunde ønske at tilegne mig. Ogsaa i nærværende Tilfælde vil De maaskee have bemærket,

at jeg i Stilhed har taget Meddelelserne til Hjerte, og søgt at føre mig dem til Nytte.

Deres
hengivneste og forbundne
H. N. Clausen.

Til H. C. Andersen.

Kjøbenhavn den 8de Marts 1834.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Jeg er ikke den rette Dommer for Deres Digt*); vi have, om jeg saa maa sige, en ganske forskjellig æsthetisk Religion; De synes at være af den Mening, at Digteren kan skabe, hvad han vil, naar der kun er Livlighed, Følelse og Phantasi i Værket: jeg vil, at den af Digteren fremstillede Verden, med al dens Frihed og Dristighed, dog skal beherskes af de samme Love, som det aandelige Øie opdager i den virkelige Verden, og uden hvilke det ikke var værd at leve deri. Efter min Mening bør derfor det Godes Magt føles som Herskende i et Digterværk, om ogsaa det Onde, ja selv Helvede er dets Gjenstand. Digtet har, efter min Mening, ikke Lov til at indskrænke sig til Verdensdissonantserne, udrevne af deres Sammenhæng, ligesaa lidt som et musikalsk Kunstværk tør nøies med at give os Dissonantser, der skulle opløses udenfor Kunstværket. Jeg kan ikke nokşom rive mig løs fra denne med min Natur sammensmeltede Overbeviisning, for ret upartisk at nyde efter deres egen Art de Værker, som ikke ville underordne sig

*) H. C. Andersens dramatiske Digtning, Agnete og Havmanden.

hine den aandelige Verdens Love. I Deres nye Digt fremstiller De os et Væsen, hvori Hjertets aldrig tilfredsstillede Længsel, dens forunderlige Higen efter en ny og anden Verden skal aabenbare sig. Men denne Længsel viser sig ikke rettet hen paa Noget af det, der giver Tilværelsen dens høiere Adel; det er ikkun en vild Begjærlighed efter noget sandseligt Stort. En saadan Begjærlighed kunde være Yttringen af en høiere Trang; men her seer man Intet af denne, tværtimod, hun sønderriver Venskabs- og Kjærlighedsbaand for at tilfredsstille denne Sandseverdenens Tillokkelse. Vel sandt, Digteren har Lov til at skildre dette; men saa maa det skinne igjennem, at denne Tillokkelse er en Forførelse, har noget Djævelsk, og dette Djævelske maa ikke være uovervindeligt for Mennesket; men den Ulykkelige, som hengiver sig dertil, maa vises os som skyldig, ei som den, der ene er dømt ved Skjæbnen; De seer let, at denne Grundanskuelse maa have en Indflydelse paa min hele Dom om Digtet. Iøvrigt tilstaaer jeg med Fornøielse, at De har anvendt megen sindrig Kunst paa at danne et dramatisk Digt af det gjenstridige Stof, der passer saa godt paa Kæmpevisens Træsnit, og at mange skjønne Vers og Skildringer, saavel af Følelser som af Naturen, ikke have forfeilet deres Indtryk paa mig.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Deres

H. C. Ørsted.

Til H. C. Ørsted.

Sorøe den 20de September 1834.

Tilgiv, at jeg uagtet Alt, hvad der offentlig er bekjendtgjort med Hensyn paa Forsteramen, dog endnu henvender mig

til Dem for at faae nogle flere Oplysninger i denne Sag. Jeg er i det Tilfælde at skulle foredrage Naturlæren for en Person, der har i Sinde at underkaste sig denne Examen, jeg er imidlertid endnu uvis om, hvad der fordres, da jeg ikke engang veed, om der foredrages Chemie til anden Examen for Studenterne i Kjøbenhavn, og i dette Tilfælde hvor vidtløftigt Foredraget er. Med Hensyn paa den mekaniske Deel ønskede jeg at vide, om der forlanges Optik, ligeledes om der fordres mathematiske Beviser i Physiken. Naar De havde et Øieblik tilovers, og efter Deres sædvanlige Beredvillighed og Humanitet vilde underrette mig herom, vilde De bevise mig en sand Tjeneste.

Jeg haaber, at De har faaet min Vilhelm Zabern tilsendt, idetmindste har jeg givet Ordre hertil. At jeg er dette Skrifts Forfatter, har jeg aldrig tænkt at nægte for Dem, dog ønskede jeg, saalænge det lod sig gjøre, at vedligeholde min Anonymitet for Andre, hvilket dog, som jeg hører, nu vanskeligt længere er muligt. Jeg har og hørt, at Justitsraad Molbech i et Selskab skal have yttret, at han vel vilde blive nødt til at recensere denne Bog. Jeg indseer imidlertid ei Nødvendigheden heraf; skulde det derfor være Dem muligt at forebygge en saadan Recension fra hans Haand, vilde De meget forbinde mig; thi uagtet jeg ikke tvivler paa, at Adskilligt kan indvendes mod V. Zabern, saa anseer jeg dog ikke ham for den Mand, der kan fremsætte grundede Indvendinger paa en grundig og billig Maade.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Ikke at tale om, at det er Noget, der har Analogien for sig, at man kan excipere mod en Dommer, naar man formoder, at han ledes af personlig Animositet.

Hvis Justitsraad Molbech ikke desmindre skulde troe sig forpligtet til at recensere mig, saa anseer jeg det igjen for min

Pligt stærkt at tage til Gjenmæle, hvorved han uden Tvivl selv vil lide meest, da han vanskelig vil finde sig i en saadan Strid med den Sindsrolighed, som jeg. Tilgiv, at jeg skriver Dem dette; men jeg ønskede kun at lægge for Dagen, hvor ugjerne jeg (ene og alene af Høiagtelse for Dem) indlader mig i Strid med en Recensent i det Tidsskrift, for hvilket De staaer i Spidsen; recenserer derimod Molbech mig i et andet Blad, skal det tværimod være mig kjært, da jeg derved faaer Leilighed til at afgjøre en gammel Gjeld.

Jeg har i denne Tid læst en consequent Udvikling af Ampère's Theorie om Electromagnetismen Brandes's Physik, den har imidlertid gjort mig dobbelt begjærlig efter en ret udførlig Fremstilling af Deres Synsmaade, hvortil der fandtes vigtige Bidrag i den interessante Afhandling, De laante mig i Kjøbenhavn, og om hvilken De erklærede, at De maaskee engang vilde udgive den paa Dansk med flere Tillæg.

Med største Høiagtelse og med sand Hengivenhed

Deres ærbødigste

J. C. Hauch.

Høi- og Velbaarne
Hr. Etatsraad Ørsted!

Til Samme.

Hamborg den 3die October 1834.

Høivelbaarne Hr. Etatsraad!

Otte Dage ere nu henrundne, siden jeg forlod Dem og Deres Familie; en Strøm af nye Gjenstande og Personer have i denne Tid mødt mig, og kun min Længsel efter at henvende mig til min faderlige Velgjører lader mig forsøge at ordne mine Tanker.

Først og fremmest beder jeg Dem endnu engang at modtage min inderligste Tak for al den Godhed og Overbærenhed, hvormed De har behandlet mig i den forløbne Tid. Ingen føler dybere end jeg, hvor vigtige de sidste 5 Aar have været for mig; ikke alene at mine Kundskaber, hvor ringe de end ere nu, i denne Tid have vundet; men at min hele Sjæl har erholdt et ganske andet Begreb om mine Pligter mod Andre. Den Overbærenhed, den huldsalige Venlighed, der gjør Arbeidet saa let for den Tjenende, derom havde jeg forhen intet Begreb; hos Dem fandt jeg i min Mester, en Lærer, en Velgjører, ja De selv har tillagt mig Navnet Ven! Men er min Glæde herover stor, da ængstes jeg paa den anden Side ved den Tanke, at jeg maaskee ved Forsømmelse eller Tankeløshed har viist mig utaknemmelig; at jeg aldrig med Forsæt har gjort dette, er jeg mig bevidst, men hvorvidt især i den sidste Tid, da min Sjæl virkelig var stært nedbøiet ved Tanken om Adskillelsen fra Alt, hvad der var mig kjært, hvorvidt jeg i denne Tid har forsømt en Deel af mine Pligter, det veed jeg ikke; nu kan jeg kun bede om Tilgivelse.

I Kiel besaae jeg Kanalen og Sluserne, besøgte Pfaff, som viste mig et Instrument til at frembringe Farveringene i tynde Lameller. — — — — — — — — — — — — — —

Schumacher agter sig med det Første til Kjøbenhavn og har anmodet mig om at føre et Lommeuhr til Paris for ham. Jeg besaae hans Observatorium, som unægtelig stikker besynderligt af imod gamle Hip's Instrumentsamling i Hamborgs Gymnasium. Denne sidste Mands Beundring og Agtelse for Deres Høivelbaarenhed kjender ingen Grændser; hans godmodige Snaksomhed gav mig et sørgeligt Begreb om den Lærdes Stilling i Hamborg. Fra Hip besøgte jeg Industri-Udstillingen, som i alle Maader stod langt tilbage for den i Kjøbenhavn.

Apotheker Zeise, i hvem jeg har fundet en langt mere oplyst Mand, end jeg havde ventet, har viist mig sit hele Laboratorium og Dampapparat. Han lader til at besidde mange techniske Kundskaber og nyder en almindelig Agtelse i Altona. Da jeg andengang besøgte ham, kom to Brødre (deres Navne har jeg forglemt), den ene fra Dresden, den anden fra Glückstadt, paa hvilke Steder hver af dem lader grave en artesisk Brønd; i Glückstadt var man kommen over 400 Fod dybt, og da det muligen kan interessere Forchhammer, sender jeg med det Første to Prøver af de sidst erholdte Masser. — — — — — — —

Med v. der Smissen har jeg besøgt et Bageri, et Garveri, hvor man tillige kogte Liim, en Dampmølle og et Katuntrykkeri i Wandsbeck; i Aften træffer jeg hos Møntmester Freund begge Repsholderne og nogle flere Mechanikere, hvis Værksteder jeg haaber at besøge imorgen. Paa Mandag reiser jeg til Hannover, hvor Gauss efter Schumachers Mening vil være. Den overordentlige Velvillie, jeg har mødt her i Hamborg og Altona, har i høi Grad overrasket mig; dog jeg mærker alt mere og mere, at Navnet Ørsted er en Talismand, som aabner alle Døre. Fra Pfaff, Zeise, Hip, Freund og v. der Smissen har jeg Hilsener til Dem, dog fra Ingen en hjerteligere end fra mig selv, og denne beder jeg ogsaa at bringe Deres ærede Familie.

Ærbødigst

E. A. Scharling.

Til Samme.

Sorøe den 11te October 1834.

Jeg takker Dem meget for Deres Brev og for alle de venskabelige og for mig vigtige Efterretninger, De deri giver mig. Hvad De yttrer angaaende Maanedsskriftet og den

Maade, hvorpaa den mundtlige Discussion af en eller anden Materie virker, kan jeg godt begribe, og hvad mig angaaer, da har jeg læst saa mange gode Afhandlinger i Maanedsskriftet, og har desuden en saa stor Høiagtelse for og Tillid til flere af dets Redacteurer, at jeg vilde ansee det som en Ære, at virke i Samfund med dem. Ligeledes er jeg vis paa, at jeg af saa dygtige Mænd med Taknemmelighed skulde høre og benytte enhver Modbemærkning; men det er Ulykken for mig, at Molbech er deri; han har for det meste behandlet mig saaledes, at jeg troer det bedst, vi to holde os saa langt fra hinanden som muligt.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Hans Recension af Vilhelm Zabern finder jeg meget maadelig, ligesom det Meste hvad han skriver af den Art. Jeg haaber med Guds Hjelp, at jeg ikke er af Dem, der forbittres ved enhver Dadel; hvor gjerne vilde jeg ikke høre Indvendinger af en Mand, der havde Hjerte til at føle og Forstand for at begribe et Digterværk; men med ham er det anderledes. Skulde jeg imidlertid have Uret i min Mening om Molbech, og skulde de vigtigere af hans Indvendinger være grundede, da behøvede jeg en stor Resignation for at finde Ro i dette Liv; thi jeg maatte da for største Delen ansee mit Liv for spildt og henkastet. Jeg har ikke engang Øie for at see, hvori Forskjellen bestaaer paa det, han kalder Godt og Slet; hvad han finder slettest, finder jeg tværtimod som oftest bedst og omvendt. Der er da intet Andet tilbage for ham og mig, end en Kamp om vor hele aandelige Tilværelse; thi er han seende, da er jeg blind. Jeg tænker derfor ikke, at De tager det ilde op, at jeg skarpt tager til Gjenmæle imod ham, det maa da vise sig i Tidens Længde, hvad der skal staae eller falde. Skulde den Irritabilitet, der er saa almindelig hos

Forfatterne, her lede mig vild, saa er det i det mindste mig selv ubevidst. Jeg har forresten her som bestandig at beklage, at ikke en rolig og upartisk Ven, som De f. Ex. staaer mig nær, og kan give mig et Vink, der kan lede mig, saavel ved denne, som ved flere Leiligheder, hvor jeg kunde gaae forvidt; jeg er mig bevidst, at ikke Lidenskab skulde hindre mig fra at høre en slig advarende Stemme, naar den var velmeent og kom fra en Mand, der var Sagen voxen.

Med sand og inderlig Høiagtelse
Deres hengivne og ærbødige
J. C. Hauch.

Til Samme.

Berlin den 20de December 1834.

Da De, Herr Etatsraad, har været saa god at tillade mig at skrive Dem til for at underrette Dem om, hvorledes det gaaer mig i Udlandet, er jeg herved saa fri at benytte mig af denne Tilladelse, for tillige at faae Leilighed til at ønske Dem og Deres Familie en glædelig Juul og et lykkeligt Nytaar.

I det Hele taget er jeg, saavelsom min Ven Bornemann, meget vel fornøiet med Opholdet i Berlin. Vi have baade i Livet og Videnskaben fundet Meget, som har interesseret os, i det mindste for saa vidt det har givet os Anledning til Sammenligninger med det, som vi i vort Fædreland have lært at kjende. Universitetet har naturligviis tiltrukket sig vor største Opmærksomhed. Jeg tilstaaer, at skjøndt jeg har hospiteret hos en Deel af Docenterne, finder jeg, at gode Docenter her ere sjeldne, navnlig hvad Foredraget angaaer. Det er her nemlig en temmelig almindelig Skik at docere med Papiret for sig uden dog ligefrem at læse op, hvorved der opstaaer en be-

synderlig Mellemting af Oplæsning og frit Foredrag. I Henseende til Indholdet hører man paa de fleste Steder kun gamle Nyheder, og det er ved denne Erfaring især blevet mig klart, at de store Universiteter kun skylde de enkelte Coryphæer deres Berømmelse og Glands. I Philosophien er for Tiden ikke en eneste udmærket Docent. Til Foraaret bliver Hegels Plads besat med Gabler, som er een af hans bedre Disciple; man har først tilbudt Schelling den, som imidlertid ikke vilde forlade München. Iøvrigt tiltrækker Hegels Philosophie sig endnu Hovedinteressen i det philosopherende Tydskland, uagtet dens mange slette Disciple og de mange Angreb, der ere gjorte paa den. Jeg troer ikke, at den endnu er overbudt, og man maa slaaes med den, indtil man enten overvinder den, eller selv bliver overvunden af den. Schelling har nylig i en Fortale til et Skrift af Cousin udtalt sig særdeles polemisk imod den, men, uden at være enig i den Dom, jeg for nogen Tid siden hørte af en Hegelianer, at Schelling nu aldeles var falden ud af Philosophien, og at det gik ham, som det undertiden er gaaet store Mathematikere, at de, naar de bleve gamle, ikke længere kunne forstaae deres egne Beregninger, saa tilstaaer jeg, at jeg finder hans Angreb mere fornemt, end overbevisende. Det har imidlertid kun end mere vakt Længselen hos mig, at høre den nærmere Udvikling deraf hos ham selv. Steffens holder i dette Semester Forelæsninger over Anthropologie og Naturphilosophie. Vi gjorde naturligviis strax hans Bekjendtskab, hvilket vi fandt særdeles interessant og tiltrækkende. Vi besluttede at høre hans Forelæsninger over Naturphilosophien og fandt os i Begyndelsen meget tilfredsstillede, især ved en Fremstilling han gav af Hume og Kant. Nu derimod, hvor han er kommen til at udvikle sit eget System, er der opkommet en saadan Confusion i det Hele, at man hverken

veed ud eller ind. Efter hans Anskuelse er Religions-philosophien Indledningen og Fundamentet for al Philosophie, Noget der forekommer mig aldeles bagvendt, da jeg ikke seer andet, end at Religionsphilosophien netop maa være Slutningen af den hele Philosophie. Sin Naturphilosophie begrunder han altsaa ved Religionsphilosophien, og denne begrundes atter som oftest derved, at han siger: „Ein jeder Christ muß mir dies zugeben, und wer mir es nicht zugeben würde, würde eben dadurch nur zeigen, daß er kein Christ.“ Men hvad der endnu er det Værste ved det Hele er, at man paa Grund af den store Dunkelhed og Uklarhed i Fremstillingen, hvis Indhold det neppe er muligt at reproducere, bliver uvis om, hvad det er, man skal indrømme ham. Jeg tilstaaer, hvor høit jeg end agter hans Genialitet og sjeldne Personlighed, har han som Philosoph tabt en stor Deel af min Tillid ved disse Forelæsninger. Han er iøvrigt selv overbeviist om deres Værd og Betydning i den Grad, at han for noget siden i en Samtale yttrede for mig, at skjøndt han erkjendte mange Ufuldkommenheder i Formen, vidste han dog, at hans Philosophie var Grundvold og Basis for hele den tilkommende Tid! Jeg taug naturligviis hertil og modsagde det ikke, da jeg nemlig tænkte, at den tilkommende Tid nok vilde gjendrive det. — Det kan maaskee interessere Dem at vide, at andet Hefte af hans „polemische Blätter“ er trykt og med det Første udkommer.

Blandt Theologerne har jeg gjort et over Forventning interessant Bekjendtskab med Professor Marheineke, hvem jeg ogsaa hører over Symbolik og praktisk Theologie. Disse Forelæsninger ere meget lærerige, og jeg hører dem med virkelig Nytte. Han besidder en omfattende historisk Lærdom, og hans Speculation er, naar man hører hans Udvikling, ikke saa abstract og utilgængelig, som det af enkelte af hans

Skrifter kunde synes. I hans Huus kommer jeg meget gjerne. Jeg havde der for kort Tid siden i et Selskab Leilighed til at see Fru Hegel. Det er en særdeles dannet Dame, som meget levende tager Deel i Udgivelsen af sin Mands efterladte Skrifter, uden dog derfor at gaae over til at blive „eine gelehrte Frau“.

Professor August sender Dem en venskabelig Hilsen. Han var paa Deres Anbefaling meget beredvillig til at underrette mig om Skolevæsenet. Saameget jeg imidlertid har kunnet udlede af hans Underretninger, i Forening med hvad jeg af Andre har erfaret, vil der i det Hele ikke være stor Forskjel paa den hos os gjældende Methode og den, som her er den almindelige. Kun August har ved sit Gymnasium søgt at give de moderne Videnskaber en større og mere omfattende Betydning. Paa de nyere Sprog lægges megen Vægt, og desuden gjøres Eleverne bekjendte med Naturhistoriens og Naturlærens vigtigste Phænomener. Den physiske Geographie bliver ikke særskilt foredraget, men i Forbindelse med den politiske, hvor da Læreren søger at gjøre Sagen saa anskuelig som muligt ved at tilføie Oplysninger efter Ritter. I Mathematiken tages Trigonometrien og en Deel af Differential- og Integral-Regningen med. Jeg hospiterede en Time i den næstøverste Klasse, hvor der blev underviist i Historien; Eleverne bleve examinerede i den franske Revolution og vidste meget godt Beskeed. August meente, at en grundig historisk Kundskab især bevirkedes derved, at Læreren mundtlig foredrog Historien og siden ved Examinationen vedligeholdt Opmærksomheden ved med sine Spørgsmaal idelig at gaae over fra den ene Elev til den anden. Paa skriftlige Udarbeidelser i alle Fag drives meget. Jeg har erkyndiget mig hos Andre om dette Gymnasiums Beskaffenhed, og Alle ere enige i, at Eleverne herfra komme lige-

saavel forberedte til Universitetet i de klassiske Studier, som andetstedsfra; kun er der Nogle, der mene, at det ikke har meget paa sig med Elevernes Kundskaber i Naturvidenskaben, hvorimod Andre meget ophøie dette Gymnasium, fordi man herved opnaaer, at den Elev, der efter nogle Aars Skolegang befindes udygtig til at studere, nu ikke aldeles har spildt Tiden med udelukkende at lære Latin og Græsk, men dog har erholdt andre almeennyttige Kundskaber, som han kan bruge i en praktisk Virkekreds. Dette var ogsaa et Synspunkt, som August i Samtalen meget udhævede. Jeg maa endnu tilføie, at han paa mit Spørgsmaal, om Tiden, som var indrømmet Eleverne, nok vilde tillade at forbinde disse forskjellige Hensyn, svarede, at Erfaring havde lært ham, at naar man havde dygtige Lærere og uden videre krævede det af Eleverne, var der Tid nok. Det bliver nu vanskeligt at fælde en afgjørende Dom, da man egentlig selv i længere Tid maatte observere Alt i det Enkelte.

Ogsaa hos Digteren Chamisso have vi været med Deres Anbefaling og bleve modtagne meget venligt. Det lader til at være en meget vakker Mand, men han har desværre i lang Tid været syg og meget stærkt angreben for Brystet, saa at han ikke kan see Besøg hos sig. — Grev Bernstorff har siden sin Hjemkomst til Berlin lidt meget af Podagra, hvorfor den danske Chargé d'affaires, Løvenørn (med hvem vi netop boe i Huus sammen), har raadet os at opsætte vort Besøg hos ham, indtil han er bleven rask, hvorom han har lovet at underrette os. Greven skal vise de Danske megen Velvillie, og det vilde derfor være os kjært at kunne gjøre ham vor Opvartning. I Henseende til Herr von Kamptz ville vi gjøre Brug af den Tilladelse, De har givet os til at holde Brevet tilbage; han er nemlig anseet for at være meget stolt og utjenstagtig, og man

mener, at det Allerhøieste, man kan opnaae hos ham, er engang at blive buden til Middag.

Mod de „demagogische Umtriebe" gaaes her frem med megen Strenghed. Man har endogsaa i den senere Tid maattet lade Flere af de Paagrebne løbe, fordi Fængslerne ere fulde. Det Værste er, at Undersøgelserne her altid gaae i Langdrag, og at det gjerne kan hænde sig, at en uskyldig Mistænkt kan komme til at sidde i Fængsel over et Aar, inden hans Forhold bliver saaledes undersøgt, at han kan frigives. Her mærkes iøvrigt ingen Uordener blandt Studenterne, skjøndt der vel er Enkelte, der have en Rem af Huden, hvilket følgende Historie kan oplyse. Steffens holdt for nogen Tid siden en skarp Tale mod det demagogiske Uvæsen. Nogle Dage efter, da han atter skulde læse, faaer han om Morgenen et anonymt Brev, hvori man af Agtelse for Hans Magnificences Person (han er nemlig Rector i Aar) raadede ham ikke at begive sig i Collegiet den Dag, da man var saa forbittret over hans Tale, at man havde besluttet at trampe ham ud. Han lod sig imidlertid ikke afskrække, da han troede, det kun var et Paafund af nogle Enkelte for at gjøre ham bange. Han holdt ogsaa sin Forelæsning uden at mærke til nogen Urolighed. Dog maa bemærkes, at „der Universitätsrichter" den Dag hospiterede hos Steffens, og at Pedellerne vare opstillede i et Mineraliekabinet, der er ligeoverfor Auditoriet. Man kan nu ikke vide, om det maaskee har været Frygten for denne verdslige Magt, der har tilbageholdt Urolighederne; dog har man Intet mærket efter den Tid. — Talen, som han holdt i sine hodogetiske Forelæsninger, bliver trykt i disse Dage.

Det Berlinske Publikum tænker i denne Tid meget stærkt paa Julen, der her synes at antage en langt mere almindelig

og folkelig Charakteer end i vort Fædreland. Allerede i et Par Uger have den store Slotsplads og flere Gader været opfyldte med Boder og Telte med allehaande Julegaver, Legetøi, Juletræer o. desl. Disse Telte ere oplyste hver Aften, og det Hele har Udseende af et stort Marked; ogsaa ere paa forskjellige offentlige Steder flere brillante Udstillinger til Julen, Panoramer, Marionettheatre o. s. v. Alt dette udbreder i denne Tid en vis Charakteer af Livlighed og Gemytlighed over det ellers noget eensformige Berlin.

Jeg maa dog meddele Dem, at vor Reiseplan er bleven forandret saaledes, at vi til Foraaret komme til at gaae til Bonn og Heidelberg og ikke, efter vor første Bestemmelse, til München, fordi vi have bragt i Erfaring, at Schelling om Sommeren tilbringer den meste Tid paa Landet og kun holder meget faa Forelæsninger, hvorfor det vil være bedre at tilbringe en Vinter i München.

Idet jeg endnu engang takker Dem for den sande Deeltagelse og Godhed, De stedse har viist mig, slutter jeg med en hjertelig Hilsen til Fruen, Deres Broder Herr Conferentsraaden og alle Deres. Jeg beder, at de Alle ville bevare den Velvillie for mig, hvorpaa jeg i Deres Kreds har havt saa mange Beviser. Ogsaa fra min Ven Bornemann ville De modtage en hjertelig Hilsen. Han vil med det Første være saa fri at skrive Dem til. Seer De Prof. Sibbern, Madvig, P. Møller er De vel saa god at hilse.

Med Ærbødighed og Hengivenhed Deres

H. Martensen.

Til Samme.

Kjøbenhavn den 3die November 1835.

Høistærede Herr Etatsraad!

Det smukke Digt*), som De vil gjøre den flyvende Post den Ære at være Overbringer af, modtages naturligviis med Taknemmelighed. Indholdet er allerede i sig selv interessant, men bliver det dobbelt ved den fine Allusion, som skinner igjennem i Behandlingen; derved er Digtet blevet et Leiligheds-digt — i den gode Betydning af Ordet. Hvor smigrende derfor Deres Opfordring er, at lade min Critik komme til Orde, saa forsikkrer jeg Dem oprigtigt, at jeg her ikke vilde finde Leilighed til at anbringe den, da Digtet forekommer mig at være, hvad et saadant Digt bør være: simpelt, klart og hjerteligt. I et af de første Nummere skal jeg have den Fornøielse at indrykke det. Ifald De ønsker nogle Separat-Aftryk, ville De behage at lade mig vide, hvor mange.

Deres Hilsener til min Moder og til min Kone har jeg, af en maaskee overdreven Redacteur-Samvittighed, ikke bragt, og kan derfor ikke besvare Dem med Gjenhilsener, undtagen forsaavidt som vore venskabelige Følelser for Dem og Deres, ogsaa uden at være udtalte, kunne overbringes.

Deres ærbødigst hengivne
J. L. Heiberg.

*) Bernstorfferne. (Trykt i Kjøbenhavns flyvende Post, Novbr. 1835; i Trykkefrihedsselskabets Samling af fædrelandshistoriske Digte 1836; i Ø.'s samlede Skrifter, 4de Bind, 1851).

Til Samme.

München den 24de November 1835.

Idet jeg er saa fri at tilskrive Dem, Herr Etatsraad, maa jeg begynde med at bede om Tilgivelse, fordi jeg saa længe har opsat at takke Dem for Deres venlige Skrivelse fra Marts Maaned, som i saa høi Grad glædede mig. Anbefalingen til Dahl, som De havde den Godhed at tilsende os, har været os af væsentlig Nytte. Den skaffede os en Mands Bekjendtskab, hvis Erindring stedse vil have stort Værd for os. Vi vare under vort Ophold i Dresden næsten daglig sammen med ham, og han har viist os overordentlig Velvillie. Ligeledes vare vi meget ofte hos Tieck, til hvem De vel erindrer, at De medgav os en Anbefaling fra Kjøbenhavn, og havde den store Nydelse at høre hans mageløse Forelæsninger af dramatiske Digterværker. Fra Begge hilses De paa det Venskabeligste. Opholdet i Dresden er eet af min Reises Lyspunkter. Den herlige Egn i Foraaret, Billedgalleriet, Dahls brave og dygtige Personlighed, og Tiecks herlige Poesie, der bevarer ham en evig Ungdom — Alt dette gjorde, at man der aandede som i en renere Æther, i hvilken man aldeles glemte Livets Prosa med dens Miserabiliteter. — Efter en interessant Reise gjennem Böhmen og en Deel af Baiern kom vi til Heidelberg, hvor vi tilbragte 3 behagelige Sommermaaneder. Af Theologerne der har Daub indtaget mig meget, saavel ved sin energiske Personlighed som ved sine dybe Forskninger i den speculative Theologie. Fra Heidelberg reiste vi gjennem Würtemberg hertil. Det var mig interessant at sammenligne det aandelige Liv i Würtemberg med det nordtydske. Würtemberg er maaskee det Punkt i Tydskland, hvor der er meest Sands for den nyere

politiske Udvikling. Overalt finder man en ualmindelig og, jeg troer, grundig Begeistring for den politiske Frihed. Man kunde maaskee sige, at der lægges noget vel stærk Vægt paa det Fædrelandske og den nationale Eiendommelighed overhovedet, hvilket ikke synes at kunne bestaae med vor Tids universelle Tendents; men dette giver dog Tonen der en vis Inderlighed, som tiltrækker, især som Contrast til det abstracte og farveløse preussiske Væsen. At her, i Modsætning til den i det øvrige Tydskland herskende Mening, Schiller foretrækkes Goethe og egentlig ansees som den tydske Nations Digter, hænger sammen hermed. Vi gjorde den fortræffelige Digter Uhlands Bekjendtskab, der ogsaa som Repræsentant i Stænderne har indlagt sig megen Hæder. Han arbeider i denne Tid paa et Værk om Nordens Mythologie, om hvilken Gjenstand det naturligviis glædede os meget at kunne underholde os med ham.

Her i München findes, naar man undtager den levende Stræben i Kunsten, just ikke megen almindelig Intelligents; desto mere lægge Folk sig efter Livets Nydelse, især paa Kaffe- og Ølhuse. Kongen forsøger at skabe en ny Kunstverden, den ene Pragtbygning opføres efter den anden, hvilket altsammen kunde være meget godt, hvis ikke vor Tid havde høiere Interesser end Kunsten, der i det mindste ikke udelukkende kan tilfredsstille. — Bibliotheket er fortræffeligt og Indretningen yderst liberal; enhver Fremmed kan daglig arbeide der, hvoraf jeg i denne Tid benytter mig, da jeg netop foretager nogle Studier henhørende til Middelalderens religiøse og theologiske Literatur, der endnu er saa lidet undersøgt. — Schelling have vi besøgt og maae ogsaa her takke Dem for Deres gode Anbefaling. Vi maatte fortælle ham en Deel om Dem, om Deres Forelæsninger o. s. v. Da han hørte, at De hver

Maaned holder en Maanedsforelæsning, hvori De gjør Publikum bekjendt med Naturvidenskabernes Fremskridt, beklagede han, at han ikke havde Dem i München, da han i saa Fald vilde være Deres stadige Tilhører. Iøvrigt underholdt han sig med os om Kunsten; paa Philosophien kom vi ikke ind, da han i den senere Tid ikke gjerne taler om philosophiske Gjenstande, og selv søgte vi ikke Leilighed dertil, da vi havde en ond Samvittighed, paa Grund af vore Hegelske Kjætterier. Maaskee der dog engang gives en gunstig Leilighed til at komme ind derpaa. Af andre mærkværdige Lærde har jeg endnu kun lært Görres at kjende. Han behager mig ikke synderligt; hans Samtale har noget Uhyggeligt, da den gjerne dreier sig om Ekstaser og Besættelseshistorier, Somnambulisme o. s. v, i hvilke Regioner jeg finder mig fremmed. — Fr. Baader maa jeg dog ogsaa see, inden jeg forlader München.

Naar jeg nu seer tilbage paa den forløbne Deel af mit Reiseliv, kan jeg ikke andet, end glæde mig over, at jeg var saa lykkelig at komme ud. Flere nye Ideer ere opgaaede for mig, og jeg troer, at min Dannelse overhovedet har vundet i Fasthed. Inden min Hjemkomst til Fædrelandet ønskede jeg dog at see Paris, dette Centrum for den nyere Historie. Vare Tiden og Pengene kun ikke saa flygtige! Ars longa, vita brevis, erkjendes vist aldrig bedre end paa en Udenlandsreise.

Idet jeg beder Dem, Herr Etatsraad, med Velvillie at modtage disse Linier, tilføier jeg en Hilsen fra min Ven og Reisefælle Bornemann. I Deres Familie beder jeg at bringe mig i venlig Erindring, og Dem selv at bevare den Godhed for mig, som De stedse har viist mig.

Med inderlig Hengivenhed og Ærbødighed Deres

H. Martensen.

Til Ørsteds ældste Datter*).

Den 11te Juni 1836.

Kjære Karen!

Jeg havde tænkt at skrive Dig et ret langt Brev til i Dag; men Tiden er knap, saa at jeg dog maa fatte mig temmelig kort. For nogenlunde at godtgjøre Dig og Marie Eders kjærlige og lange Breve, har jeg ladet gjøre en Afskrift af mit Digt over Luftballonen, saa vidt det er kommet, og jeg sendte det igaar med Agepostten i en Pakke til min Broder. Ville I læse det for en eller anden Veninde, saa læs det først nogle Gange selv. I en Deel af Digtet forekommer der mange Henthydninger til Videnskabernes Historie, især i Grækenland. Her vil jeg hensætte et Par Oplysninger. Thales, en af de syv græske Vise, vidste, at Rav faaer den Egenskab ved Gnidning at tiltrække lette Legemer; han troede derfor, at der var en virksom Aand i Ravet. Ravet, veed Du, hed Elektron, hvoraf man siden har dannet Ordet Elektricitet. Pythagoras levede omtrent ved den romerske Stats Stiftelsestid, og søgte en egen mathematisk Harmoni i Verdensklodernes Bevægelse. Aristoteles behandlede Videnskaberne meget nær i samme Maneer, som nu Experimentatorerne; han anatomerede Dyr og gav os allerede de sande Grundtræk om Dyrenes indvortes Bygning.

Tiden vil ikke tillade mig at fortælle mere i Dag; men finde I Noget utydeligt i disse Ting, saa spørg mig.

Vi glæde os Alle inderligt til snart at see Eder igjen.

---

*) Dette og det følgende Brev ere skrevne til Ø.'s Døttre, medens de i Stændertiden opholdt sig i Viborg hos hans Broder, der var kgl. Kommissarius.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Hils Fru Bruun, Schouw, Fru Schouw o. s. v.

Stedse Din

H. C. Ørsted.

Til Ørsteds næstældste Datter.

Kjøbenhavn den 18de Juni 1836.

Kjære Marie!

Da Moder saa ordentligt tilskriver Alt, hvad der foregaaer hos os, bliver der kun liden Materie tilovers for mig. Det, som jeg kan fortælle fra vort huuslige Liv, medens Moder var paa Fredensborg, er kun lidt. Jeg har havt Besøg af Fru Güllembourg, fra hvem jeg skal hilse paa det Hjerteligste. Hun bragte mange Hilsener fra Heiberg og Fru Heiberg, som hun havde havt Breve fra fra Berlin, hvor de ere særdeles tilfredse. De reise dog snart videre til Paris.

Juristen Professor Bang er bleven Bankdirekteur. Man siger, at han ganske vil forlade Universitetet, hvor han ikke vilde faae Tid til at opfylde sine Pligter, naar han skal tjene Banken vel. Tabet af en saa dygtig Mand vil være haardt for Universitetet. Jeg vil dog haabe, at han bliver i nogen Forbindelse med dette, og i det Mindste vedbliver at bestyre dets Pengevæsen, hvilket han forstaaer saa godt. Man vil iøvrigt have ondt ved at faae en god Professor i hans Sted.

Det glæder mig at kunne melde, at Scharling vinder meget Bifald ved sine Forelæsninger. Dette burde jeg bie med at fortælle, til jeg skrev til Karen; men jeg tænker, at jeg gjør hende dog en større Tjeneste ved at sige det her, end at bie.

Det glæder mig meget at høre, at I Begge have saa megen Leilighed til at see Eder om, og at see det selskabelige Liv saavel som Naturen under saa mangfoldige Skikkelser. Jeg tænker, at denne Reise i mange Maader vil være Eder endnu frugtbarere end en Udenlandsreise; nu maae I kun ikke, naar I komme hjem, altfor meget længes efter hine mangfoldige Afvexlinger.

Uagtet jeg næsten maa frygte for, at I ville falde paa den Tanke, at jeg for Tiden ikke gjør Andet end skrive Vers, vil jeg dog vedlægge et nyt. Det er kun en Oversættelse af Schlegels Digt over Hexametret. Det faldt mig for nogle Uger siden, da jeg spadserede ene, ind at oversætte det Meste af dette kunstrige lille Digt, i Hovedet; og da jeg kom hjem, opskrev jeg det med nogle Forbedringer. Jeg har ved Leilighed et Par Gange omskrevet det, for at borttage nogle Ufuldkommenheder. Da Alt her kommer an paa, at Versets Klang og Fald skal passe nøie til Tankerne, maa man læse det oftere høit for sig selv, førend man kan have godt deraf. Da disse 16 Linier ere de eneste Vers, jeg har gjort i de sidste 6 Uger, saa haaber jeg, at jeg ikke skal synes at stjæle for megen Tid fra mine Videnskaber, hvorfor jeg heller ikke troer, at Andre beskylde mig end jeg selv. Digtet om Luftskibet skal om muligt fuldendes i Ferierne, paa Fredensborg. Over det Digt gjør jeg mig ingen Samvittighed; thi det hører til mine Planer, som Physiker, at gjøre det paa alle Maader indlysende, at Naturvidenskaben bør udgjøre en væsentlig Bestanddeel af den almindelige Dannelse.

Hils nu Onkel Anders paa det Hjerteligste fra mig, ligeledes Prof. Schouw, Fru Schouw, Fru Brunn o. s. v.

Karen beder jeg neppe hilse, da et Brev, som er skrevet

til En af Eder, næsten er som til Begge. Jeg vil da hilse Eder ret hjerteligt Begge.

Din hengivne Fader
H. C. Ørsted.

Til H. C. Ørsted.

Kjøbenhavn den 15de September 1836.

Kjære Hr. Etatsraad!

Fra det første Øieblik jeg selv begyndte at virke fremad, har just De, med faderligt Sind, rakt mig Haanden, hjulpet og opmuntret mig, det giver mig Mod til at bede Dem om endnu Mere, De som vistnok af Enkelte mener mig det allerbedst. Min hele Stræben gaaer ud paa at blive endnu mere udviklet, endnu mere fuldendt, og som sand Digter vorde en Ære for mit Fædreland og mine Venner. Ved Guds Hjælp er det endnu bestandigt gaaet fremad; men Meget er der endnu at gjøre, Meget der maa vindes. Jeg seer et Middel, og det er om dette, jeg vil tale med Dem, ret af Hjertet tale med Dem; at det skeer skriftligt, kommer af, at jeg maaskee Ansigt til Ansigt vilde føle mig forlegen og da ikke ret fremsætte mine Grunde og Forhaabninger.

De og Enhver ville erkjende hvilken stor, gavnlig Indflydelse min Reise i Udlandet har havt paa mig. De erindrer, at da jeg dengang søgte om Understøttelse, maatte jeg skaffe en Slags Attester for, at jeg var Digter; ved disse og et Par Venners Indflydelse var det vistnok, at jeg fik en Sum, stor vel for den, som modtager, men liden, med Hensyn til hvad der ellers bliver givet. Rimeligviis ventede man ikke Meget af mig. Den Pengesum, jeg selv kunde lægge til, var ikke stor; jeg gjorde endogsaa et lille Laan for at uddrage min Reise-Tid deslænger.

Imidlertid maatte jeg dog vende hjemad, og det netop da jeg havde bedst Nytte af Reisen; men Midlerne vare tilende.

Den almindelige Dom, troer jeg at turde sige, er den, at jeg, saameget som de Bedste i mit Fag, har viist et heldigt Resultat af Reisen. Alle mine senere Arbeider: Improvisatoren, O, T og Børne-Eventyr vise, hvor gavnlig den har været, hvormeget jeg har vundet. Den har været mig en høiere Opdragelses Skole. Havde jeg tidligere sagt: lad mig komme ud i Verden, og man skal see, jeg ret skal høste Nytte heraf! da havde man vistnok smilet og neppe fæstet Tro til mine Ord. Nu har dog Tiden viist Sandheden heraf.

Naar en Kunstner, det være sig i hvilketsomhelst Fag, stræber at levere noget Fuldendt, men for at kunne det kun behøver en Understøttelse, da er denne sjeldent bleven nægtet ham; fyldestgjør nu Udfaldet af hans Bestræbelse, vil det Offentlige neppe nægte ham Hjælp, naar han anden Gang søger om at sættes istand til at levere noget endnu mere Fuldendt. Mon det samme Tilfælde ikke kunde overføres paa mig? Hvad der i min tidlige Barndom er forsømt ved min Opdragelse, kan erstattes ved en sildigere stærk Indvirkning. Min bedste Skole er Livet, jo mere jeg kan tumle mig der, desto modnere bliver min Aand, desto kraftigere min Virken. Desværre er jeg født i et lille Land, hvor jeg, selv om mine bedste Arbeider blive læste af det større Publikum, neppe erhverver mere end til at kunne leve, derimod umuligt kan see mig istand til at forskaffe mig, hvad som meest vil virke til min høiere Udvikling: endnu en kort Tid at kunne reise. Men Danmark er derfor det Land, som, meer end noget andet, hjælper den trængende Kunstner. Denne Hjælp maa jeg søge, med hele min Sjæl griber jeg derefter! Min Reise blev sidst afbrudt, just som jeg bedst begyndte at høste Frugt af den, blev afbrudt, fordi Midlerne, man

havde givet mig, rimeligviis i Forvisshed om et tomt Udbytte, ikke vare længer tilstrækkelige. Nu har jeg viist mig hiin Understøttelse værdig, mon da ikke Reisen kunde fornyes, mon der ikke endnu kunde skjænkes mig et aandeligt Skoleaar, jeg tør da, vil Gud forunde mig Kraft, love et større, et herligere Resultat end af den første Prøve. Man vil svare mig, det er kun to Aar siden, jeg var ude, det er for tidligt at tænke paa at reise igjen, bliv endnu nogle Aar! men om nogle Aar er jeg et andet Menneske! Nu har jeg Ungdommelighed, nu kan jeg modtage Indtryk og gjengive dem! Nu vil jeg have det bedste og høieste Gavn af at reise, kun et Aar, et eneste Aar! Jeg tør troe, at blev dette gjort ret indlysende for Dem, som afgjøre, hvo der skal reise, da vilde mit Ønske vistnok blive opfyldt.

Øieblikket til at forebringe Sligt, synes ogsaa nu at være mig meest gunstigt. Mængdens gode Stemning er for mig; til Nytaar udkommer alt andet Oplag af Improvisatoren, dette saa vel optagne Resultat af min forrige Reise. Nu maatte Lykketraaden gribes, nu føler jeg Kraft og Mod til at vise mig den værdig! Jeg behøver ikke saa meget! nu har jeg ogsaa lært at reise. At gaae den almindelige Vei, søge hos Fondet ad usus publicos, hjælper ikke, min Ansøgning, vilde efter den almindelige Talemaade, han har jo reist, henlægges. Kongen selv maa have Interesse for mig. Kunde jeg for ham udtale mig, som jeg her kan for Dem, kjendte han, som De, hvad der er rigtigt heri, han vilde give mig sit Ja; men han kan ikke dette, ikke kjende Rimeligheden i mit Ønske, det jeg aldrig vil have Mod til at udtale saa tydeligt for ham. En Mand, som Kongen havde Tillid til, en Mand, hvis æsthetiske Anskuelser blive vurderede, en Mand, som tillige tog varmt Deel i min Skjæbne, maatte sige Kongen, hvad jeg omtrent i dette Brev har sagt Dem. Jeg veed kun een eneste saadan Mand,

og det er Dem! De er den Eneste, som kan gjøre det, og jeg troer ogsaa, De — vil! Jeg skjælver, idet jeg i Tanken seer dem læse disse Ord; thi jeg føler, hvormeget det er jeg beder Dem om! Dog blive vred paa mig, fordi jeg har den største Tillid til Dem, fordi jeg lægger en Deel af mit Livs Lykke i Deres Haand, det kan De ikke, det vil De ikke. Med Guds Hjælp, skal jeg skaffe Dem Glæde, for hvad De gjør for mig! Det er ikke et broget Reiseliv, som drager mig afsted, det er reen Stræben efter Udvikling og Modenhed, og den kan jeg kun erholde i Verden mellem Menneskene. Deres Forstand og Hjerte ville være for mig, det er disse, der give mig Mod til dette — maaskee noget dristige Skridt.

Deres sønligt hengivne

H. C. Andersen.

E. S.
Send mig i denne Uge et Par venlige Ord, uden disse vil det være mig en ængstelig Sjælekamp første Gang igjen at komme til dem, efter saaledes som her at have udtalt mig.

Til Prinds Christian.

Kjøbenhavn den 20de September 1836.

Naadigste Prinds!

Først nylig er jeg bleven istand til at meddele Deres Kongelige Høihed, at jeg har fundet Leilighed til at fremsende det Kongelige Videnskabernes Selskabs Skrifter til Lissabon, hvorom jeg i et Brev, som er gaaet gjennem det udenlandske Departement, har underrettet det Lissabonner Akademies Sekretair, ligesom jeg ogsaa har bevidnet ham de danske Lærdes Beredvillighed til at træde i Correspondence med de portugisiske.

Af videnskabelige Nyheder veed jeg ingen vigtigere, end

de senere Opdagelser over Varmestraalerne. Melloni, som havde nægtet Varmestraalernes Polarisation, har nu ikke blot taget sin Mening tilbage, men meddeelt særdeles skjønne og afgjørende Forsøg derover, saa at Varmestraalernes Polarisation nu kan ansees for lige saa afgjort som Lysstraalernes. Det er ogsaa lykket Melloni at berøve Solstraalerne næsten al deres Varme. Dette skeer ved at lade Solstraalerne først gaae igjennem en klar Glaskasse med Vand og derpaa gjennem grønt Glas, som har sin Farve af Kobber. Man kan siden concentrere Solstraalerne med Brændglasset, uden engang at faae et Thermometer til at stige derved.

Min Broder har paalagt mig at takke Deres Kongelige Høihed underdanigst for den Naade, hvormed De nævner ham i det Brev, hvormed de beærede mig, og at bevidne, hvormeget han beklager, at hans Reise ikke kunde falde saaledes, at han fik Leilighed til at gjøre Deres Kongelige Høihed sin underdanigste Opvartning.

Underdanigst
H. C. Ørsted.

Til H. C. Ørsted.

Sorøe den 18de December 1836.

Jeg takker Dem inderlig for den kjære Gave, De har sendt mig, og for den velvillige og hædrende Skrivelse, hvormed De ved samme Leilighed har beæret mig. Deres Digt har igjen givet mig et nyt Beviis paa den Naturfriskhed, om jeg tør sige det, der gjennemtrænger Deres Inderste. Det var (hvilket forstaaer sig af sig selv) umuligt, at have seet saa klart og skarpt, og at have virket med den Kraft, som De, uden at mangfoldige fjeldne Combinationer i Sjælen havde fundet Sted.

Til de mærkeligste af disse regner jeg den poetiske Anskuelse, der hos Dem forener sig med saa stor Fylde, Klarhed og Dybde i Tankerne. Dette viser den opvækkende og henrivende Kraft, hvormed Deres Foredrag har virket paa saa Mangfoldige, blandt hvilke jeg ogsaa tæller mig selv; dette viser ogsaa hiin store Opdagelse, der sikkert ligesaa meget skyldes en genialsk Anskuelse, som et philosophisk Overblik. Deres sidste Arbeide, Luftskibet, viser atter, at De staaer nær ved den Kilde, hvorfra den philosophiske og poetiske Begeistring forenede udgaae; og i Almindelighed bekræfter det den Sandhed, at Varme og Flugt ligesaavel ere nødvendige for det videnskabelige, som for det poetiske Genie. Blandt mange Steder, der have interesseret og grebet mig i hiint Digt, vil jeg især fremhæve dem, hvori Opdagelsen forberedes og skeer; overhovedet hæver den bestandige Henpegen paa det Indtryk, Opdagelsen frembringer paa de forskjellige Menneskers Sjæle, dette Digt langt over de almindelige Læredigte, hvori den blotte Reflection hersker. De har ved dette Digt givet Vink med Hensyn paa en tilkommende Digteart, der vist i Tidens Længde ei ville være tabte.

Ved denne Leilighed maa De ogsaa tillade mig at takke Dem for Deres smukke Digt over Bernstorff, der paa eengang har glædet alle den sande Liberalitets og alle Poesiens Venner.

Det gjorde mig særdeles ondt, at jeg ei traf Dem i Kjøbenhavn; jeg havde den Gang af Dem haabet at faae vigtige Oplysninger, med Hensyn paa de nye Iagttagelser over Magnetnaalen.

Sibberns Kampe i den seneste Tid have bedrøvet mig; thi uagtet han langt fra mangler Mod til at opoffre Alt for det, han anseer for godt, saa gaaer hans Hidsighed dog ofte videre, end det Godes Venner kunne ønske. At han ved saaledes be-

standig (som En sagde) at agere Generalfiskal, og ved at blande sig i Alt, formeget spreder sine Kræfter, kan man ikke tvivle om.

Deres Frue har jeg havt den Fornøielse at tale med under hendes Ophold her i Sorøe.

Tilsidst maa De tillade mig at lykønske Dem til de nye Hædersbeviisninger, hvorved Regjeringen, idet den erkjender en Mands Fortjenester, hvis Navn hele det dannede Europa gjentager med Høiagtelse, egentlig kun hædrer sig selv. Jeg vilde ønske, at Regjeringen ogsaa med Hensyn paa Oehlenschläger havde indseet dette.

Med største Høiagtelse Deres ærbødigst hengivne

J. C. Hauch.

Til Samme.

Trondhjem den 14de April 1839.

Den Form, hvori De, høitærede Hr. Professor, har behandlet Luftseiladsen, har opmuntret mig til paa en lignende Maade, og efter en lidet bekjendt svensk Forfatters Forbillede, at behandle et af de Stoffer *), der spille saa stor en Rolle saavel i det videnskabelige som i det daglige Liv. Jeg tillader mig at oversende, og — hvis denne ubetydelige Hylding ei maa forsmaaes — at tilegne Dem indsluttede lille Digt.

Forfatteren er en af Deres gamle Lærlinge. Ligesaa usandsynligt som det er, at De, blandt Mængden af disse, vil kunne erindre mig fra 1813, lige saavist er det, at jeg aldrig har kunnet eller vil kunne glemme den Lærer, der opklarede mine Forestillinger, udvidede og befæstede mine Kundskaber i Naturvidenskaben, og indgav mig for denne en Interesse, som

*) Digtets Gjenstand var Glasset.

hans senere Virksomhed har næret, og som har skaffet mig mangen nydelsesrig Time, men at jeg med uudslettelig Erkjendtlighed og dybeste Høiagtelse er Deres

ærbødigste
Schwach,*)
Assessor i Trondhjems Stiftsoverret.

Til C. N. Schwach.

(Trykt efter Koncept).

De modtage min hjerteligste Tak for Deres venskabelige Brev og for det skjønne Digt, som De gjør mig den Ære at tilegne mig. Endskjøndt jeg ikke, medens De som ung Student var i Kjøbenhavn, kunde blive nøie kjendt med Dem, var Mindet om Dem dog ikke udslettet hos mig, da De allerede dengang paa det Fordeelagtigste udmærkede Dem. Siden saae jeg med Glæde, hvorledes De som Digter begeistrede Deres Landsmænd. Det er mig særdeles glædeligt af Deres mig tilstillede Digt at see, at ogsaa De er sindet at gjøre digterisk Brug af Naturvidenskaben. Jeg føler mig overbeviist om, at der ved Brugen af Naturvidenskaben i Digtekunsten vil skee vor Tidsalder en sand Tjeneste. Ingen, som overskuer Tiderne, vil kunne skjule for sig selv, at vi nu staae langt mere Fare end nogensinde før, for enten at blive Efterlignere eller at forfalde til en kunstlet Originalitet. Et Stof af en ganske ny Art maa derfor nu mere end nogensinde være velkomment, dersom det kun er rigt og betydningsfuldt. Det troer jeg, Naturvidenskaben er, og det fornemmelig i vor Tidsalder, da Naturens aandelige Charakteer saa meget udvikler sig. Jeg troer tillige, at den Art af Dannelse, som vil følge med Udbredelsen af en rigtig Na-

*) Forfatter til den norske Flagsang: „Mens Nordhavet bruser“ o. a. m.

turanskuelse, vil være et kraftigt Værn mod den Overforfinelse og den Spidsfindighed, hvortil den nyere Poesi helder. Selv de dannende Kunster have altfor lidet nyt Stof. Luftskibet kunde give Anledning til adskillige nye Gjenstande for Maleren. Tordenlederens Opfindelse, det store Forsøg, som Otto Guericke viste Keiseren og de forsamlede Fyrster med Luftpompen o. s. v., vilde være frugtbare Gjenstande for Malerkunsten.

De seer, at det er mig Alvor, med hvad jeg har sagt i Afdelingen Oldtid og Nutid af mit Luftskib.

Jeg arbeider dog for Dieblikket ikke paa noget nyt Digt, endskjøndt jeg har udtænkt Planen til et Par; men mit nærværende Arbeide er en Samling af Dialoger, hvori jeg vil fremstille Tingenes Sammenhæng i Verden, seet fra det Standpunkt, jeg har vundet ved mine forenede Grandskninger i Naturen og den aandelige Verden. Jeg gaaer deri ud fra Undersøgelser over det Skjønne, men føres derfra ved en indre Nødvendighed baade til det Gode og det Sande. Den første af disse Dialoger er allerede trykt i Skandin. S. Skr. for 1808, den anden vil findes i det andet Hefte af Bragi og Idun. Til de øvrige har jeg saadanne Forarbeider, at jeg haaber at lade dem komme ud i et samlet Bind med de ældre til Nytaar.

Jeg kan ikke slutte, uden at gjentage min Tak saavel for Deres Digt, som for Deres venskabelige Følelser for mig.

Til H. C. Ørsted.

Sidste April 1839.

Naar man er ene, langt borte fra Frænder og Venner, saa kan det ikke feile, at man lader den forbigangne Tid passere Revü for sig, at man af og til holder Mønstring af sine Erindringer. Og naar jeg saaledes her i Staden Paris Rue

de Chartres Nr. 7 og 9, 6te Etage med Udsigt over Tuillerierne, lader Aarene 1830—1838 defilere forbi mig, saa spiller den polytechniske Læreanstalt og Deres Høivelbaarenhed, en ikke ubetydelig Rolle i disse Büer. Snart er jeg i Bygningen til St. Pedersstræde i en talrig Forsamling, og ved Deres Ord aabner der sig for mig en ny Verden, som jeg endnu haaber ei i Fremtiden at blive aldeles berøvet ved heterogene Studier; snart er jeg ene med Dem paa Deres Studerekammer og taler med Dem om alle mine Anliggender, Planer og Sorger; og snart er jeg med Dem paa første Sal og seer Dem i al Deres Rigdom, seer Dem omgiven af hele Deres Familie, hvoraf enhver enkelt Person fra Nicolai til Frøken Karen er mig interessant, og, hvis paagjeldende Personer ei skulde finde det for nærgaaende, er mig kjær. For al den Nydelse og al den Nytte, som jeg har høstet af mit Forhold til Dem, modtage De, Hr. Etatsraad, modtage Fruen og alle Deres min inderlige og oprigtige Tak!

1ste Mai. Jeg blev igaar afbrudt ved Kanonernes Torden, der forkyndte, at Kongens Fest begyndte. Folket var just ikke synderlig enthusiastisk, det var, som min ægyptiserede franske Contubernal sagde: morne. Og det er da heller ikke Under; thi det lider uhyre ved den lange ministerielle Crisis. Jeg kunde have stor Lyst mundtlig at drøfte med Dem de nuværende politiske Forhold; men da dette ikke kan lade sig gjøre, saa maa jeg lade mig nøie med den rigtignok meget tarvelige Erstatning, at udvikle mine egne Tanker for Dem. Jeg skal bestræbe mig, for at være kort, for ei at trætte Dem. Jeg troer, at man med fuld Ret begynder en ny Æra i den franske Politik med Coalitionen. For denne var Regjeringens Forhold til Folket og dettes revolutionaire Tendentser den egentlige politiske Kampplads; men med Amnestien synes Skuepladsen at

være forflyttet op i selve Regjeringen, og Kongens Forhold til Ministrene og de Deputeredes Kammer var det Spørgsmaal, der dannede Coalitionen. Le roi règne et ne gouverne pas eller med andre Ord: Ministrene skulle udgaae af de Deputeredes Kammers frie og kraftigt udtalte Majoritet, de skulle være frie selvstændige Mænd, og de skulle ikke være bøielige Redskaber i Kongens Haand, thi i dette Tilfælde blive de „transparente", og deres Ansvarlighed er et Bedrag. Jeg behøver ikke at gjøre opmærksom paa, hvorledes det constitutionelle Monarchies Modsigelse under denne Kamp begynder at træde op i Folkets Bevidsthed. Skulle Ministrene udgaae af Kamret, og skulle de have en bestemt Villie, saa bliver Kongen et Intet, og hvis Kongen skal have en bestemt Villie, saa blive Kamrene et Intet; thi Eenhed maa der findes i Statens Maskine, hvis den ei skal gaae istaae. Lammenais siger derfor i et lille Skrift, som er udkommet for nogle Dage siden: det constitutionelle Monarchie er egentlig ikke andet end en Republik; thi Kongen tilstaaer selv, at han skal og vil rette sig efter Majoriteten i de Deputeredes Kammer; men det er en slet Republik, thi den skjuler Statens sande Væsen, og den tillader at indsmugle modsatte Principer. Naturligviis er det kun det republikanske Partie, som driver Modsigelsen til dens yderste Consequents; men hele Coalitionen har været enig i, at Kongens personlige Indflydelse skal indskrænkes. Under dette Banner have Doctrinairer, Venstre, venstre Centrum, Republikanere og Legitimister kæmpet; og Landet har ved de nye Valg givet dem Medhold. — Efterat det moleiske Ministerium er faldet, have de, hvad der da falder af sig selv, begyndt deres gamle Kjævlerier, og, jeg veed ikke hvor mange Uger der er hengaaet, uden at noget nyt Ministerium har kunnet danne sig. For Seiren var man enig i, at Ministrene skulle være selvstændige Personer; men efter Seiren er man bleven enig om, hvori de skulle være selvstændige.

Uagtet det unægtelig forholder sig saa, tør jeg dog ikke fraskrive Regjeringen al Deel i den ministerielle Crisis. Regjeringen har naturligviis altid en Mængde Stemmer til sin Disposition, og det er unægtelig meget godt, naar den bruger dem til at styrke den egentlige Majoritet i Kamret, og til at forhindre, at Kamret ei deler sig i to Dele, der ere lige store, hvilket gjør al Regjering umulig; men det er meget slemt, naar den bruger dem til at forstærke Minoriteten og saaledes selv frembringe det, den skulde forebygge. Hvorledes det endogsaa forholder sig med denne Labyrint af Chicaner og Personligheder, saa staaer følgende Facta fast. Venstre er betydelig stærkere ved de nye Valg, venstre Centrum har sluttet en som det synes varig Pagt med dette Parti, og da venstre Centrum har i sin Midte Folk, som har været ved Affairerne, saa maa nødvendigviis Venstre, det „anarchiske" Venstre, vinde i moralsk Kraft hos Folket. Hertil kommer, at de demokratiske Bevægelser have fremkaldt en tilkommende Petition om Nationalgardens Valgrettighed. I Korthed: Indskrænkning af Kongens personlige Indflydelse, Venstres Overvægt, Tendents til at begrunde Regjeringen paa en bredere demokratisk Basis, forekommer mig at være de fremspringende Punkter i det sidste Halvaars politiske Liv.

Dog disse mulig revolutionaire Elementer paralyseres derved, at man er kjed af den evige Theoriseren om Statens Lykke; man vil nu selv for sin egen Person være lykkelig, man vil være rig, vil have Raad til at gifte sig; man vilde vel grumme gjerne have, at Rhinen var Frankrigs Grændse, men føler sig dog meget veltilfreds, naar man kan holde sig en Ridehest og en Grisette. — Tilgiv mig, hvis jeg har kjedet Dem med denne lange Passiar. Efter min oprindelige Plan tænker jeg stærkt paa at reise til Orienten, hvis jeg kan faae den fornødne Understøttelse. Kommer Fruen iaar til at reise til Fredensborg? — Det er nyt Pant paa den Lykke, som venter mig, at min

tilkommende Hustru i enhver Henseende sympathiserer med mig med Hensyn til Beboerne af et vist Sted i Studiestræde, hvor jeg saa tit er kommen. Med mange Hilsener til Fruen, Deres Frøken Døttre og Deres Sønner, Hr. Lector Scharling og Dahlstrøm, modtage De, Hr. Etatsraad, Forsikringen om min ærbødige Høiagtelse og taknemmelige Hengivenhed.

Deres

D. G. Monrad.

Til Samme.

Torsdag den 5te December 1839.

„Aber es ist noch besser zu lieben als zu leben, und das thut man hier in so vollem Maße, daß man dem Verfasser recht herzlich für die reine Seelenfreude danken möchte".

Kjære Hr. Etatsraad!

Anførte Ord har jeg engang læst i en Recension over en Bog, hvori der var Meget at rose, Meget at elske. Jeg har ret følt Sandheden deri, ved at læse Deres Luftskib og har saa ofte villet udtrykke det for Dem. Ved at læse Deres Recension*) er det atter blevet mig en levende Trang at yttre Dem min Glæde og min Tak.

Efter min Mening hersker i Digtet den skjønneste Harmonie, og Hovedgjenstanden fremsvæver som et stort Verdens Evangelium. Den Maade, hvorpaa De har sat den i Forbindelse med Aand og Natur, Historie og de inderste Familieforhold, med Fortid og Fremtid, sætter alle Sjælens Evner i Bevægelse, opliver, henrykker og efterlader en usigelig Glæde. Alle Grændser mellem Himmel og Jord ere borte, og skjøndt

*) Herved sigtes vistnok til nogle Bemærkninger over Luftskibet, som H. selv nedskrev et Par Aar efter Digtets Udgivelse; han lod flere af sine Venner læse dem i Manuskript; men de bleve først trykkede efter hans Død, i hans samlede Skrifter 4de Bind.

Formerne ere saa klare og bestemte, er Horizonten dog Evigheden. Det virker paa mig som en skjøn, klar, varm Sommerdag, naar Jorden er saa deilig, at man føler sig Himlen nærmere. Men jeg troer, der hører en oplyst Forstand og en sund Sjælsstemning til at føle Digtets hele høie Skjønhed, og derfor, kjære Hr. Etatsraad, maa jeg i mere end een Henseende takke Dem for den Glæde; thi De har sandelig meget bidraget til at gjøre mig imodtagelig derfor. Det mærker jeg ved tusinde Anledninger; saa beder jeg en stille Velsignelse over Dem, og De vil tilgive mig, at jeg ikke har kunnet modstaae eengang at sige Dem det.

Deres kjærligst hengivne

Josephine Vidoulac*).

Til Martensen.

Polyt. Læreanstalt den 9de Januar 1840.

Høistærede Ven!

Saasnart jeg i Dag modtog Deres Svar til Superintendent Nielsen, begyndte jeg at læse det med Begjærlighed; og neppe har jeg endt Læsningen, førend jeg føler en levende Trang til at takke Dem, ikke blot personligt for den venskabelige Tilsendelse, men ogsaa som Fædrelandsven. Nærmest er det vistnok som egentlig dansk Fædrelandsven, jeg takker Dem; men jeg tør dog ogsaa udvide denne Tak saaledes, at den skeer af Følelse for den hele danske Stat; thi jeg har stedse omfattet Slesvigerne og Holstenerne med en Landsmands Kjærlighed og glæder mig i Sandhed ved de velvillige Følelser,

*) J. V. var Datter af en fransk Emigrant, der havde taget Ophold i Danmark. Hun blev gift 1845 med den norske Digter Welhaven og er død for nogle Aar siden.

Deres Skrift maa opvække i mange Hjerter paa hiin Side Kongeaaen, og selv paa hiin Side Eideren. Enhver maa gribes af det Religionens og Sandhedens Sprog, som De saa seierrigt fører. Deres Skrift staaer for mig som et Kunstværk, udsprunget af en klar Sandhedsfølelses og en viis Menneskekjærligheds dybe Rod. Skjøndt De med Rette ikke har villet afhandle Politik, har De dog, som Religionens og Sandhedens Talsmand, uvilkaarligt henpeget paa den sande Politik: Ærlighedens, Forsonlighedens, Christendommens. Jeg troer derfor, at det vil virke som et ypperligt Statsskrift, og det netop desto mere, fordi det ikke har villet være det; jeg mener derfor ogsaa, at det vilde have stor Nytte, at Deres Skrift udbredtes langt ud over de Grændser, hvorfor det nærmest er bestemt. Jeg vilde, at det skulde komme til alle Hoffer, som have Indflydelse paa vor Sag, og at man tillige skulde gjøre sig Umage for at udbrede det i Tydskland. Det synes mig, at man fra Regjeringens Side vilde gjøre vel i at lade trykke nogle tusinde Exemplarer, som man gjennem Boghandelen søgte at udbrede. For Udbredelsen i Hertugdømmerne maatte der særskilt sørges. Er der muligt allerede skeet Skridt i denne Henseende? Paa Engelsk burde det oversættes.

Modtag min Lykønskning til Virkningen af dette ædle Værk

stedse Deres

H. C. Ørsted.

Høiærværdige Hr. Prof. Martensen.

Til Kongen.

Kjøbenhavn den 16de Mai 1840.

Ifølge Deres Majestæts allerhøieste Befaling opsøgte jeg igaar, strax efter min Hjemkomst til Staden, Universitetets Rektor, for at gjøre ham den befalede Meddelelse. Han havde

imidlertid faaet et Circulaire hjem angaaende Studentermødet*), af hvilket han sagde mig, at man saae, at omtrent alle Consistorii Medlemmer antage, at det vilde føre til det heldigste Resultat, dersom det maatte være tilladt, ingen Autoritet at anvende, saalænge Samfundet ikke antager en politisk Charakteer. Rektor har iøvrigt sammenkaldt et Consistorium til i Aften og vil paa Mandag personligt overbringe Deres Majestæt Beretningen herom.

Efter endnu paa Tilbageveien atter at have overveiet denne Sag og betænkt, hvor ufuldstændige de Oplysninger vare, som jeg mundtligt kunde meddele, vover jeg allerunderdanigst at bede Deres Majestæt, at værdige nærværende Linier Deres allernaadigste Opmærksomhed.

Deres Majestæt vil have bemærket, at Professorerne i denne Sag frembære deres allerunderdanigste Bemærkninger med en Indstændighed og Vedholdenhed, som ved en anden Leilighed maatte betragtes som mindre passende. Dette hidhører fra den Kundskab, som de have om det hele danske Studentervæsen og dettes Forhold til det tydske. Deres Kundskab er heri ganske praktisk. De have selv været Studenter og tildeels i meget bevægede Tider. De have siden levet meget med Studenter og seet, hvorledes Spændinger imellem dem ere opstaaede og dæmpede, hvorledes de ugunstige Spaadomme, man gjorde sig om nogle tidligere Studenterforeninger, ikke ere gaaede i Opfyldelse, ja, hvorledes Forsøg til at give den ældre Studenterforening en tydsk Organisation strandede paa den danske Studentertænkemaade. Ifølge alt dette betragter man vel ikke de nyeste Studenterbegivenheder aldeles uden Frygt; men man har den Overbeviisning, at man, saalænge som

*) See Forhandlingerne ved Studentersamfundets Stiftelse, udgivne af M. Hammerich og A. F. Krieger. Kbhvn. 1840.

deres Foretagender ere saa uskyldige, som de endnu ere og muligen kunne vedblive at være, vilde give alle Oppositionsforsøg en stor Styrke og Sammenhæng, ved ethvert Forsøg paa at indblande Consistorii Autoritet, og man vilde derved svække den Indflydelse, denne Autoritet rimeligviis vilde have i et vigtigt Øieblik, hvor en kraftig Indsigelse vilde have desto større Vægt, jo mere Studenterne nære den Overbeviisning, at deres Foresatte ikke ere tilbøielige til at bruge Myndighed. Det være mig allernaadigst tilladt endnu at udføre dette noget videre.

Frihedsbegreberne, som i deres rette Opfatning have Deres Majestæts eget Bifald, ere nu udbredte over hele Europa, men have desværre i mange Maader antaget en sværmerisk Charakteer, som maa mishage enhver, i Erfaringens Skole dannet, oplyst Mand. Men blandt dem, som altfor meget have ladet sig henrive af disse Ideer, hvilket hos Ungdommen er saa undskyldeligt, gives der Mange, hvis Frihedssind holdes i Ligevægt ved deres Kjærlighed for Lov og Orden og ved den tillidsfulde Erkjendelse, at Deres Majestæt selv i sin Viisdom og i Kjærlighed til sit Folk vil vide at fremme den frie Udvikling paa en langt sikkrere og mere velgjørende Maade, end Bevægelsespartiet formaaer. Disse ville danne en kraftig Opposition imod de kaade Urostiftere; men dersom Autoriteten indblandes, ville de ikke alene paa en Maade, der vil efterlade et bittert Indtryk, finde sig hemmede i deres velsindede Virksomhed, men de ville endog, da denne Indblanding aldeles modsiger deres Frihedsbegreber, gaae over til Modpartiet. Selv de modnere Mænd, som hver i sin Kreds arbeide imod den exalterede Stemning, der vistnok i en ikke ubetænkelig Grad har udbredt sig, ville idetmindste trække sig tilbage, deels fordi en saadan Indblanding af Autoriteter, saalænge dens Nødvendighed ikke er høist indlysende, støder mod deres inderste

Overbeviisning, deels fordi et saadant Skridt vil give den farlige Stemning en saadan Styrke og Udstrækning, at den modererende Røst ikke længere kan komme til Orde.

Jeg veed vel, at den første Indblanding kun skulde være yderst ubetydelig; men den vil ikke undlade at ægge Mange til at gaae videre end ellers; dette vil føre til ny Indblanding, denne til ny Modstand og saaledes videre. Selskabet er nu offentligt. Universitetet kan ophæve det; men Mange af Medlemmerne vilde da gaae over til andre, mindre Selskaber, hvori Bevægelsesmændene have langt friere Spil. Standser Politiet disse, kan der danne sig Cotterier, som hvert ledes af enkelte hemmeligt forbundne Sværmere, som kunne overtale ubetænksomme Mennesker til den største Udaad, hvorpaa Frankrig har frembudt saa oprørende Exempler.

Det fortjener uden Tvivl ogsaa at bemærkes, at Studentersamfundet tæller i sit Skjød mange unge Mænd, som allerede i Dannelse og Modenhed høre til den Klasse, af hvilken Deres Majestæt vælger Præster, Dommere og andre Embedsmænd. Disse vilde føle sig krænkede ved, at et Samfund, hvortil de høre, og hvori de maaskee stræbe at virke i Deres Majestæts og Fædrelandets Interesse, behandles med mere Mistænksomhed end andre Samfund, hvis Medlemmer staae paa et langt lavere Kulturtrin og ledes af de hæftigste Bevægelsesmænd.

Jeg kan allerunderdanigst forsikkre Deres Majestæt, at jeg har fundet denne Overbeviisning udbredt hos alle dem, hvis Forhold og Stilling have sat dem istand til paa nært Hold at betragte, hvad der bevæger sig, saavel hos de Studerende som i andre Samfundets Kredse, og som dog have Modenhed og Indsigt nok til at vurdere disse Bevægelser, og at disse Mænd saagodt som eenstemmigt endog nære en særdeles Frygt for de

Følger, som en Indgriben, der altid vil blive tilskreven Deres Majestæts personlige Sindelag, vil have paa Folkestemningen. Til enhver Tid vilde jeg ønske, hvilkensomhelst Anledning til Misstemning borte mod en Konge, som i saa høi Grad fortjener Folkets Kjærlighed og Tillid, men dobbelt nu, da den høie Familiefest forestaaer, hvori alle Danske med fuldt Hjerte ville tage Deel, og da den Høitid heller ikke er langt borte, da hele Riget med ny Inderlighed og Fortrøstning vil nedbede Himlens bedste Velsignelse over sin elskede og beundrede Konge og Dronning og det hele høie Kongehuus.

Jeg har ikke uden Betænkelighed vovet at fremsætte mine Overbeviisninger; men om jeg endog skulde have feilet, tør jeg dog give mig selv det Vidnesbyrd, at min undersaatlige Pligtfølelse og min ligesaa hjertelige som ærefrygtfulde personlige Hengivenhed have været mine Drivefjedre. Disse Følelser haaber jeg skulle tale for mig hos Deres Majestæt, dersom jeg skulde have vovet mig for vidt ud over de Grændser, min Stilling satte mig.

Allerunderdanigst

H. C. Ørsted.

Til H. C. Ørsted.

Berlin den 4de November 1840.

Kjære Ørsted!

Jeg er netop færdig med Afhandlingen*). Den er udarbeidet under mangfoldige Adspredelser. Der gives visse Epocher, som synes at være bestemte til at forstyrre den ellers herskende Ro-

*) „Over Naturphilosophiens Forhold til den empiriske Naturvidenskab", meddeelt ved de skandinaviske Naturforskeres andet Møde, der holdtes i Kjøbenhavn i Juli 1840.

lighed, og fra det Øieblik af, da jeg fik Kongen af Danmarks Brev — i Begyndelsen — til nu, da Alting synes at træde tilbage i Sædvanlighedens stille Gang (dersom Gud bevarer os for Krig), har jeg levet i en bestandig Gjæring. Kongen af Preussens Sygdom og Død, en Reise saa rig paa usædvanlige og Sindet pirrende Begivenheder. Her Indtoget og Hyldingen, mit specielle Forhold til Kongen, her som i Danmark, de mange Fremmede fra alle Monarchiets Hjørner, som oplivede tusinde tidligere Livsmomenter — literariske, politiske, fra de hemmelige Forbindelsers, fra Krigens Tid — alle disse Begivenheder, Berørelser danne nu i et halvt Aar en saa broget Vexlen af Optrin, at jeg ofte troede at drømme.

Deri ligger min Undskyldning, ogsaa den, at Du, som kunde vente mere, modtager et saa kort, iilsomt skrevet Brev. — Min hjertelige Tak for den venskabelige Maade, paa hvilken Du modtog mig og min Familie. Vi glemme ikke de herlige Timer, som bleve forherligede ved Gjæstfrihed og Venskab. Men jeg vil ikke opgive det Haab, at see Dig her. Engang ventede man Dig, og det bedrøvede mig at maatte høre det af Andre, og ikke var den Første der hørte det fra Dig. Du kom ikke; men det synes mig dog, som om Du nødvendig maatte komme hertil. Hvor inderlig vilde det glæde mig.

En anden Gang mere. Din Seddel med Ritter har jeg modtaget.

Min Kone og Datter hilse hjertelig Dig og Din Familie.

Din trofaste

Steffens.

Jeg giver Dig fri Haand over Sproget i min Afhandling.

Til Samme.

Den 3die Mai 1842.

Høistærede!

Det synes at være Skjæbnens allerunaadigste Villie, at jeg aldrig skal have den Fornøielse at gjæste Dem. I dette Dieblik indfandt sig min febrile Tilstand, med alle de fatale Tilfælde, der ledsagede den for 8 Dage siden. Under disse Omstændigheder maa jeg bede Dem at undskylde mig, at jeg atter renoncerer paa den Fornøielse at see Dem i Morgen, men fordømmer mig, til bedre Tider indtræffe, for det Første igjen til Eensomhed og Havresuppe.

Deres hengivne Patient

C. E. F. Weyse.

Til Kongen.

Kjøbenhavn den 26de Juli 1842.

Deres Majestæts Skib Hekla, som allernaadigst var tilstaaet de danske Naturforskere til det Stockholmer Møde, er i Aftes lykkeligt ankommet hertil. Endeel af de danske Naturforskere, som vare bidkomne med dette Skib, bleve tilbage for at besee andre Dele af Landet; men henimod 50 vendte tilbage dermed. Tre anseete fremmede Naturforskere: van Hoeven, Physiologen i Leiden, Hornschuch, Botanikeren i Greifswalde, Eichwald, Zoologen fra Rusland, saavelsom et Par unge norske Videnskabsmænd, indrømmede vi nogle af de ledige Pladser, overbeviste om, at vi herved handlede overeensstemmende med Deres Majestæts ophøiede Kjærlighed til Videnskaberne. Reisen til Stockholm begunstigedes af det skjønneste Veir og fuldendtes i 48 Timer, Tilbagereisen under en undertiden stærk Modvind i 60 Timer. Skibets Høistkommanderende,

saavelsom de øvrige Officerer og Mandskabet viste Selskabet al mulig Opmærksomhed, saa at den behageligste Stemning herskede paa begge Reiser. Selskabets Medlemmer vare gjennemtrængte af Taknemmelighed saavel for den store Lettelse, som den frie Reise gav hele Foretagendet, som for den ærefulde Maade, hvorpaa de danske Naturforskere herved fremtraadte paa svensk Jordbund. At Deres Majestæts Sundhed ved Slutningen saavel af Henreisen som Tilbagereisen med Enthusiasme udbragtes, vil jeg blot for Fuldstændighedens Skyld ikke forbigaae. Ogsaa de Svenske og Norske saae i den beviste kongelige Naade et nyt Exempel paa Deres Majestæts bekjendte Kjærlighed til Videnskaberne. Jeg glæder mig ved at kunne være Tolk hos Deres Majestæt for den almindelige Erkjendelse og Taknemmelighed.

Da jeg med Sikkerhed kan forudsætte, at Deres Majestæts Gesandt ved det svenske Hof, som levende interesserede sig for Foretagendet og stadigt deeltog i Forsamlingerne, har berettet Deres Majestæt alt det, som kunde falde under hans Opmærksomhed, og da Aviserne allerede have ilet med at give Oversigter over Forhandlingerne, troer jeg blot i Almindelighed om disse at burde bemærke, at Møderne vare rige paa vigtige Meddelelser og gjøre Skandinavien Ære. Jeg udtaler ikke blot min egen Mening, naar jeg siger, at hvilkensomhelst af Europas store Nationer vilde med Tilfredshed see Aanden, Virksomheden og Udbyttet af et saadant Møde af dens egne Lærde. Alle tre Rigers Videnskabsmænd bidroge hertil; men jeg troer dog ikke at lade mig skuffe af Nationalforfængelighed, naar jeg mener, at de Danske maae indrømmes Fortrinnet. I eet Punkt havde de et afgjort Fortrin: i det frie Foredrag, som de Svenske kalde Extemporering, ret ligesom det var

uforberedet. Kun faa Svenske have Øvelse heri, Nordmændene mere.

Med hvilke Ridderordener Hans Majestæt Kongen af Sverrig har beæret nogle af os, vil Deres Majestæts Gesandt have indberettet. Hvad min Udnævnelse til Kommandeur af Nordstjernen angaaer, tager jeg mig den allerunderdanigste Frihed at vedlægge min Ansøgning om at turde bære den. Her troer jeg derimod blot at burde meddele en allerunderdanigst Beretning om den Audients, de Nydekorerede havde hos Hans Majestæt Kongen af Sverrig den sidste Aften af vort Ophold i Stockholm, og hvorved hverken den danske Gesandt eller Nogen af det svenske Hof vare tilstede. Hans Majestæt viser som bekjendt en i Forhold til hans høie Alder ikke ringe Kraft og Livlighed; dog synes det mig, at Mange herover udtrykke sig for stærkt; Stemmens Styrke og Kraften i Gangen har jeg ofte seet større hos 80=aarige Oldinger. Han havde først samme Dag faaet Bekræftelse paa den Ulykke, som var hændt med Hertugen af Orleans, og var derfor i en øiensynlig meget rørt Stemning. Uagtet Samtalen førtes paa Fransk, tillader jeg mig allerunderdanigst at give Indholdet deraf paa Dansk, deels fordi jeg ikke tiltroer mig at huske den ordlydende, deels fordi den ophøiede Olding ofte kom tilbage til de samme Yttringer, som han fremførte under forskjellige Udtryk. Han begyndte med at tilkjendegive sin Tilfredshed med den videnskabelige Forening mellem de nordiske Naturforskere og over det talrige Besøg fra Danmark. Jeg tog Ordet, for at bevidne den Taknemmelighed vi følte, saavel for den Yndest Hans Majestæt havde viist de danske Naturforskere, som for den velvillige Modtagelse vi havde fundet hos hans Undersaatter. Her afbrød han mig, at en konstitutionel Konge ingen Undersaatter har, men at han gjorde sig en Ære af at

være Rigets første Borger, Lovenes første Undersaat. Efter denne Berigtigelse, som maaskee var nødvendig, talte Hans Majestæt om Vigtigheden af at vedligeholde den i ethvert Land bestaaende Forfatning og dets Love. I denne Deel af Talen blev det ikke ganske klart, i hvilket Omfang den gjældte; thi man fristedes ofte til at troe, at en vis Engstlighed over lovligt fremskridende Reformer blandede sig med de fremsatte sunde Retfærdighedens og Moralens Forskrifter. Hans Majestæt formanede os tillige, som Mænd, der kunde virke paa Folket ved Lære og Meninger, at fremme den anpriste Tænkemaade. Tanken om de i Sandhed store Farer, som indvortes Gjæringer medføre, syntes saaledes at have grebet den ophøiede Olding, at han mere talte som en formanende Fader end som en fremmed Konge. Han talte nu med dyb Rørelse om den ulykkelige Begivenhed i Frankrig, kom derfra paa de jordiske Tings Forgængelighed og paa Religionens Trøst. Han udbredte sig derefter over Enigheden mellem de to skandinaviske Magter; sagde, at dersom den Ene vilde forsøge at frarive den Anden nogen Deel, vilde den vække det øvrige Europa imod sig; at den Ene sikkert vilde ile den Anden til Hjælp mod ethvert fremmed Angreb; at den Ene var den Andens Formuur. Danmark Sverrigs imod Tydskland. Han opfordrede os til at forsikkre Deres Majestæt om hans Sindelag.

Jeg tog mig den Frihed dertil at svare, at jeg ikke tvivlede om, at Deres Majestæt allerede derom var overbeviist, men at De sikkert vilde glædes ved at høre denne nye Bevidnelse. Han sluttede med en Velsignelse, udtrykt i mange Vendinger, blandt andet brugte han Udtrykket: Que Dieu Vous benisse; men jeg meente ogsaa at høre: Je Vous benis. Hans Majestæt skal oftere meddele saadanne Velsignelser.

Maatte det nu kun være lykket mig i Korthed at frem-

stille, hvad min anspændte Opmærksomhed har tilladt mig at samle af den i mangfoldige Tankevandringer sig krydsende Tale.

Allerunderdanigst

H. C. Ørsted.

Til H. C. Ørsted.

Wyk paa Føhr den 7de August 1842.

Hr. Conferenzraad Ørsted!

Med megen Interesse har jeg læst Deres Beretning om Deres Ophold i Stockholm og Afskedsaudienz hos Kong Carl Johan. — — — — — — — — — — — — — — —

Det er atid meget interessant at lære en saadan Personlighed at kjende.

Jeg har strax givet Tilladelse til at anlægge og bære den Dem forundte Orden, og hvis det ei allerede er skeet, ville De give de andre decorerede Naturforskere et Vink om at søge lignende Tilladelse gjennem Ordens-Canzleren. Det er ei nok, at Gesandten har indmeldt, at disse Ordenstegn ere dem tildeelte.

Det er mig meget kjært at have kunnet befordre de danske Naturkyndiges Reise saa godt ved Dampskibet Hekla.

Opholdet her og Brugen af Søbadene bekommer mig saare godt, jeg tænker at forlænge det endnu i tre Uger, og i de første Dage af September at indtræffe i Plöen efter at have besøgt Ditmarsken.

Jeg forbliver, Hr. Conferenzraad Ørsted, Deres

velvilligste

Christian R.

Til C. Hauch.

Roeskilde den 30te Juli 1842.

Modtag, høistærede Ven, min noget sene Tak for det sidste Bind af Deres Digte. Jeg modtog det nogle Uger før min Afreise, og vi læste efterhaanden de Fleste af dem i min Familiekreds; men Reisen overraskede mig, føreud jeg fik takket. Vi glædede os snart ved det ene af disse Digte, snart ved det andet, men ganske navnligt har min Kone bedet mig takke Dem for det skjønne Digt over Fru Oehlenschläger, og jeg er fuldkomment enig med hende deri, uden dog at sætte mindre Priis paa adskillige andre, som jeg skal foranledige blive oftere læste for os. De seer, at jeg skriver fra Roeskilde, hvor jeg dog kun opholder mig endnu imorgen. Paa Mandag reiser jeg tilbage til Kjøbenhavn. Jeg har i disse Dage skrevet et lille Bidrag til Dansk Ugeskrift imod Estrups Afhandling om et Agerdyrknings- og Forstinstitut.

Lev vel. Mange Hilsener.

Med uforandret Høiagtelse og Venskab

Deres hengivne

H. C. Ørsted.

S. T.

Hr. Professor Hauch.

Til H. C. Ørsteds Hustru.

Berlin den 20de Juli 1843.

Bedste Gitte!

Det vil være nødvendigt, at jeg efterhaanden skriver mine Breve stykkeviis, som en Dagbog; thi jeg afbrydes saa hyppigt, at der ikke er at tænke paa sammenhængende Breve. Efter at jeg i

Onsdags havde skrevet Dig til, var jeg til Kaffe hos Conferentsraad Rist, som logerede i samme Hotel som jeg, tilligemed sin Kone, en Datter og to Sønner. Der traf jeg Steffens med Kone og Datter. Med Rist havde Steffens og jeg en meget levende Samtale om Sprogsagen.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Jeg skulde Torsdag Morgen reise til Potsdam; men om Morgenen førend Kl. 7 fik jeg et Brev fra Steffens, hvori han lod mig vide, at han om Onsdag Aften havde talt med Humboldt, som havde sagt ham, at han ikke kunde træffes i Potsdam om Torsdagen. Senere hen paa Morgenen kom Humboldt selv til mig, ved hvilken Leilighed vi aftalte, at jeg skulde komme til Potsdam Løverdagen (den 22de) for at besøge ham, hvorimod han meente, at jeg først senere en Dag vilde blive tilsagt til Kongen. Længere hen paa Formiddagen gjorde jeg en Mængde Besøg, men traf naturligviis kun nogle af dem hjemme og aflagde Visitkort hos de øvrige. Blandt dem jeg traf hjemme var Ministeren Savigny, med hvem jeg havde en temmelig lang Samtale. Han talte om min Broder, ganske som jeg kunde ønske det, og medgav mig mange Hilsener til ham. Han talte ogsaa om Biskop Mynster med udmærket Høiagtelse. Han kjender ham ikke personligt; men han har læst hans Betragtninger, som han havde fundet fortræffelige. Vi ere, som Du veed, ikke uenige med ham heri. Geheime-Justitsraad Hefter traf jeg ogsaa hjemme; han talte ligeledes meget om min Broder, i samme Aand som Savigny. Da jeg kom hjem, fik jeg Besøg af Geheimeraad Beuth, som har meget store Fortjenester af Preussens Industri. I Hotellet her spiser man til Middag Kl. 3, men i de allerfleste Huse Kl. 2. Efter Maaltidet gik jeg i Akademiet, saaledes kaldes deres Videnskabernes Selskab. Det begynder Kl. 4 om Eftermiddagen, som

er en meget ubeleilig Tid. Jeg hørte der en Afhandling af Prof. Gerhardt over Venusafbildningerne hos de Gamle. Jeg saae her Wilhelm og Jacob Grimm, Ehrenberg, Encke o. fl. Mødet var ikke synderligt interessant. — Om Eftermiddagen Kl. 6 gik jeg til Steffens, hvor jeg var indbuden til at høre Tieck forelæse et Skuespil. Han læste det hemmelige Ægteskab, med al den Fuldkommenhed, som han har Berømmelse for. Han har nylig været syg; man sagde, at han ikke vilde kunne mere forelæse; men han læste med megen Kraft og standsede ikke engang mellem Akterne. Siden talte vi om Holberg, som Du veed, han sætter saa megen Priis paa som nogen Dansk. Kun med Don Ranudo yttrede han sig utilfreds. Han paastod, at man ikke kunde finde sig i at lee over Don Ranudos Fattigdom, og ligesaalidt over den Priis, han sat paa sine Forfædres Berømmelse. En ung Adelsmand, jeg troer en Hr. v. Sternheim, var heri enig med Tieck. Jeg svarede, at jeg forestillede mig, at Don Ranudo efter hele Stykkets Sammenhæng maatte ansees som en Mand uden al Evne til at fortjene det Nødvendige, hverken ved at tjene Fædrelandet eller paa anden Maade. Han forestilles som en kraftløs, indbildsk Mand, som ingen Erindring om egne Idrætter eller Bevidsthed om egen Kraft gjør agtværdig. Holberg, sagde jeg, har med stor Upartiskhed spottet snart den lærde Stolthed, snart Pengestolthed; hvorfor da ikke Adelstolthed? Jeg føiede til, at jeg vel frygtede for at yttre en anden Mening end den Mand, som i en Dom over Holberg maa have saa megen Vægt; men jeg kunde dog ikke tilbageholde dette Forsvar, hvori jeg troede, at der dog var nogen Grund. En af Selskabet indvendte mig, at det, som jeg her sagde, ikke kunde anvendes paa Konen; men mig syntes, at hun var hans værdige Ægtefælle, som det passede godt for at dele Skjæbne med ham. Jo mere jeg tænker paa dette

Skuespil, desto mindre kan jeg finde den Spot, som Holberg her driver med Anestoltheden, upassende. Det forekommer mig, at han ypperligt har fremstillet hovmodig Værdiløshed som forhøiet latterlig, ved Modsætningen mod Forfædres Berømthed. Billedhuggeren Tieck var ogsaa i Selskabet, ligesom Professor Gerhardt. Kl. 11 var jeg allerede hjemme.

Det er nu Fredag Aften (den 21de). Jeg havde imorges Besøg af Kammerherre Løvenørn, vor Chargé d'affaires. Han var meget artig og aabenhjertig. Imorgen Aften skal jeg i Selskab hos ham. Den største Deel af Formiddagen har jeg tilbragt hos Poggendorff, hos hvem jeg har seet mange smukke Apparater. Til Middag spiste jeg hos Weiß, i Selskab med Lichtenstein, Ehrenberg, Poggendorff, Magnus, Heinrich Rose, Karsten og en Søn af ham, som allerede har begyndt at vise sig fordeelagtigt som Physiker; Geographen Ritter, Prof. Horckel og en Søn af ham vare ogsaa der. Baade Ehrenberg og Lichtenstein yttrede sig meget gunstigt om Anders Ørsteds Afhandling om Anneliderne, hvilken jeg havde medbragt. Han har nu en god Modtagelse at vente, naar han kommer her. Jeg maa dog fortælle, hvorledes Weiß udbragte min Skaal. Han sagde, at han vilde foreslaae en Skaal for et Selskab af 14 Personer, nemlig den nærværende Gjæst, hans Kone, hans 7 Børn, 3 Svigersønner og 2 Børnebørn. Saaledes blev da mit hele Huus betænkt. I Bordsamtalen greb jeg Leiligheden, da saa mange velunderrettede Mænd vare tilstede, at spørge om Berlins Vandforsyning, for at jeg kunde vide, om deraf var noget at lære for vor Stad; men jeg erfoer, at man for det Meste kun har Brønde, og at de, som bruge store Vandmasser, maae tage Vandet fra Spreen; man har ingen Vorledninger derfra, saa at man maa tage Vandet af Floden selv. Man har dog tænkt paa en stor Forbedring; men det skal endnu have

lange Udsigter dermed. Man er ofte i stor Forlegenhed, naar man i en Familie vil have stor Vask, og det ikke i lang Tid har regnet; thi man samler Regnvandet til Vasken.

Det er bekjendt nok, at Berlin længe har været en meget smuk By, med brede Gader. Den er i de senere Tider endnu bleven meget forskjønnet; men den har ogsaa sine Ubehageligheder. Jeg kjender intet Sted, hvor man lider saameget af Støv som her. Da Egnen er yderst sandig og Gaderne luftige, indvikler et stærkt Vindstød os ofte i en skrækkelig Støvtaage, mod hvilken det Støv, som en tør Østenvind opjager foran Frue Kirke, kun er en Ubetydelighed. En anden Besværlighed, som man mindre skulde vente, er den stærke Stank fra Rendestenene. Den er saa udbredt, at jeg ikke har Raad til at spytte, hvergang jeg møder denne Stank. Ogsaa i Dyrehaven, tæt uden for Byen, fandt jeg, at en Dam, som jeg kom forbi, gav en fæl Stank. Paa Tilbageveien gjorde jeg en Omvei, for at undgaae den.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Til Samme.

Berlin, Juli 1843.

Løverdagen den 22de prøvede jeg den første Reise paa Jernbane; det var til Potsdam, for at besøge Humboldt. Fra Hotellet, hvor jeg boer, til Banegaarden, hvorfra Toget gaaer ud, er der omtrent 1/4 Miil; dette medfører nogen Tidsspilde. Til Potsdam er der omtrent 3 1/2 Miil, som tilbagelægges i 48 Minutter, saa at man bruger mindre end 1 Qvarteer til Milen, hvilket dog for en Jernbane kun er en maadelig Hastighed, hvilket Du godt veed.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Humboldt modtog mig meget venskabeligt og forlangte, at

jeg nøie skulde angive ham Maaden, hvorpaa jeg var kommen til min elektromagnetiske Opdagelse, som han iøvrigt meget vel vidste var en Følge af den Tankegang, som jeg havde fremlagt i tidligere Skrifter. Han talte om mange andre Gjenstande med sin sædvanlige Fyrighed, som sjeldent giver Andre Anledning til at anbringe Noget. Han har en uhyre Hukommelse, som omfatter de forskjelligste Gjenstande: Tal, Former, Tidsforhold, ligesaavel som Begivenhedernes egentlige Indhold staae levende for ham; Skarpsind og Vittighed staae ham altid til Tjeneste. Han har altid Efterretninger om de nyeste Opdagelser, hvortil hans store Brevvexel meget bidrager. Ved sine Forbindelser med Regenter og de mest indflydelsesrige Mænd udretter han overmaade meget. Han har formaaet den russiske Keiser til at udsætte 120,000 Rubler til Oprettelsen af et meteorologisk Observatorium; da det ikke er tjenligt, under Videnskabens nærværende Udvikling, at lade dette være en Bisag ved de astronomiske Observatorier. Han har ligeledes formaaet den russiske Keiser til at lade anlægge mangfoldige magnetiske Observatorier i Asien, ja endog eet i Peking, hvortil altsaa den chinesiske Keiser maa have givet sit Samtykke. Han indbød mig til det kongelige Taffel den næste Dag Kl. 2. Saa tidligt spiser man her; naar det skal være meget sildigt Kl. 3.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Næste Dag Kl. 11 afgik jeg med Dampvognen og var omtrent Kl. 11³/₄ i Potsdam, hvor jeg efter Aftale med Humboldt tog ind i Hotellet der Einsiedler, klædte mig om og ventede ham. Til den bestemte Tid kom han og afhentede mig. Da Selskabet var samlet, kom Kongen. Jeg blev ham forestillet. Han sagde: „Es freuet mich ungeheuer Sie hier zu sehen". Naturligviis bragte jeg ham den Hilsen, vor Konge havde paalagt mig at overbringe, hvilken han modtog, som man

kunde vente. Derpaa forebragte jeg min personlige Taksigelse for Ordenen pour le mérite. Siden talte han om Thorvaldsen og paalagde mig, at jeg skulde gjøre ham opmærksom paa, hvor let en Reise til Berlin nu vilde være, og opmuntre ham til at foretage den. Jeg blev ogsaa forestillet for Dronningen, med hvem der blot blev Tale om Reisens nuværende Lethed og de Fordele, som deraf flyde. Jeg blev vel gjort bekjendt med mange Herrer ved Hoffet; men saa mange nye Bekjendtskaber, sammentrængte i saa kort Tid, efterlade altfor svage Spor. Ved Taffelet sad jeg skraas over for Kongen og havde Humboldt ved den ene Side. Kongen talte nu og da nogle Ord til mig; men en egentlig Samtale kunde her ikke opstaae. Med Humboldt talte jeg derimod meget. Da Kongen efter Taffelet forlod den Sal, hvori Couren gaves, sagde han, at han ikke vilde tage Afsked med mig, men haabede endnu at see mig. Humboldt blev efter Taffelet i sine Værelser paa Slottet, men lod mig i en kongelig Vogn, som han har til Brug, kjøre til Hotellet, hvor jeg i største Hast omklædte mig, saa vidt Reisen fordrede, og endnu med samme Vogn blev jeg bragt til Banegaarden, hvorhen jeg kom endnu ½ Qvarteer før Afreisen.

Da jeg var kommen hjem, Kl. 5¾, tog jeg mig endnu en Hvile og gik derpaa Kl. 8 til et Aftenselskab hos Schelling. Jeg fandt der Ehrenberg og Weiß og en Dr. Parthey, som er Boghandler, men tillige Videnskabsmand. Han er Svigersøn af Nicolay, som i sin Tid var en berømt Boghandler og længe nød Anseelse som Literator, indtil han lagde sig ud med Philosopherne. Schellings Datter og hendes Mand, Assessor Eichhorn, Ministerens Søn, vare ogsaa der, en voxen Søn af Schelling ligesaa. Samtalen var meget levende og dreiede sig om mange forskjellige Gjenstande. Fru Schelling erindrede sig med Fornøielse, at jeg 1822 havde i Nürnberg ladet hende for-

færdige en thermoelektrisk Ring, til at vise Seebecks dengang ganske nye Opdagelse.

Tirsdagen den 25de førte Magnus mig til Dr. Ries, en rig Mand, som dyrker Physiken, uden at have noget Embede. Han giver sig især af med Elektricitetslæren, og navnlig med Gnidningselektriciteten. Denne Gjenstand har været mindre dyrket i de sidste 40 Aar end den galvaniske Elektricitet; og han anvender nu paa den første alle de Indsigter, den sidste har bragt os. Han har fundet Midler til at underkaste de store elektriske Virkninger, som Elektriseermaskinen frembringer, de fineste Maalninger.

Efter at være kommen hjem fra Ries, førte jeg endeel af det, jeg havde seet, tilbogs og ventede derpaa, indtil Ehrenberg kom for at afhente mig til et festligt Maaltid, hvortil de Berliner Lærde havde indbuden mig. Selskabet var samlet i en pragtfuld Sal, paa et Sted Odeon kaldet i Dyrehaven. Jeg sad mellem Humboldt og Schelling. Nabo til Schelling var den store Maler Cornelius, som paa den mest smigrende Maade lod sig gjøre bekjendt med mig og sagde, at han ogsaa var Naturforsker; thi det var enhver Kunstner. Han talte med den Begeistring, som man kunde vente, om Thorvaldsen og ønskede, at han maatte komme til Berlin. Jeg lovede at sige ham det, men yttrede ogsaa det Ønske, at Cornelius vilde besøge Kjøbenhavn. Ved Bordet udbragtes min Skaal af Weiß, som sad skraas over for mig, hvor ogsaa Karsten sad ved Siden. Weiß begyndte med, at jeg havde opholdt mig her i de første Aar af Aarhundredet, da Volta nylig havde aabnet saa store Udsigter for Videnskaben, ved Opdagelsen af sin Støtte. Han nævnte de vigtigste Opdagelser, som dermed vare gjorte indtil 1820, og anførte, hvorledes man i den Tid saa ivrigt længtes efter et Resultat deraf for Magnetismen;

men at dette først var kommet ved min Opdagelse: af den vare mangfoldige andre fremblomstrede, blandt hvilke en af de første og skjønneste af Seebeck. Men nu vare 23 Aar siden min Opdagelse henrundne, uden at nogen ny Epoche, lig dem, der fandt Sted ved Voltas 1800 og min 1820, var indtraadt, hvorimod man vedbliver at bygge paa denne; og den Tid vil ikke være fjern, da den sætter Skibe og Vogne i Bevægelse, og hjælper os (Berlinerne) til at besøge Kjøbenhavn. Men vi maae endnu erindre os, at han har en Broder, som i et andet Fag har naaet den høieste Udmærkelse; det er to Brødre, som udgjøre et lysende Stjernepar. Jeg takkede i en kort Tale, hvori jeg sagde, at det er en anerkjendt herlig Følelse at modtage Æresbeviisninger af Mænd, som selv have erhvervet megen Ære. Denne Lykke blev mig i dette Øieblik til Deel i en Grad, som neppe kunde overgaaes, da jeg modtog saa megen Ære i en Kreds, som indeholdt saa mange Mænd af store Fortjenester, hvis Opdagelser ville bevares i Videnskabernes Aarbøger og bringe deres Navne til fjerne Slægter, og blandt disse Mænd endog saadanne, hvis Navne ville straale med den høieste Glands. — Jeg gjorde denne Tale kort, fordi jeg havde isinde at sige Mere til Slutningen af Festen. Der blev ingen flere Skaaler drukne; men ved Slutningen af Maaltidet reiste jeg mig og sagde omtrent Følgende: Jeg udbeder mig Tilladelse til, førend vi skilles ad, at gjentage min Tak for disse skjønne Timer, paa hvilke jeg altid vil see tilbage med Glæde. Der knytter sig hertil mange Erindringer. Det var, som min Ven Weiß før bemærkede, i vort Aarhundredes første Aar, da jeg første Gang saae Berlin. Jeg havde nylig begyndt min Bane hjemme som akademisk Lærer, men var endnu meget ung, og jeg erkjender med Taknemmelighed den store Velvillie, hvormed Berlins berømteste Lærde tillode, at jeg benyttede deres Indsigter

og udviklede mine ved Samtaler med dem. Berlin havde allerede dengang en høi videnskabelig Rang; men hvormeget har den ikke siden tiltaget! Det er nu 5te Gang, jeg seer den, men hver Gang i ny Tilvæxt. Dens tiltagende Størrelse og Folkemængde er det, som først falder i Øinene; men dens Tilvæxt i Alt, hvad der angaaer Videnskab og Kunst, turde endnu være langt større. Med sand Glæde hørte jeg i sin Tid, at Berlin fik et Universitet. Det var mig, som om En havde skjænket mig en herlig Gave; thi jeg hørte til dem, som ventede meget for Videnskaben af dette Foretagende, og vi see Alle med Glæde, at disse Forventninger ikke ere blevne skuffede. Berlin er mere og mere bleven til et Foreningspunkt for Tydsklands Videnskabelighed, ikke for at beherske den, men for at virke med desto større Kraft, som Solens Lys, naar det ved sindrig Kunst sammentrænges til et snævert Rum, frembringer Virkninger, som de adspredte Straaler ikke formaaede. Denne lille Tale vandt stort Bifald. Link, den gamle Botaniker, kom til mig og takkede mig derfor, og saaledes gjorde mange Flere. Forstandere for Festen vare Lichtenstein, Weiß, Karsten, Poggendorff, Magnus og een til, som jeg i dette Øieblik ikke veed at nævne. Gjæsternes Antal var noget over 70.

I denne Morgen, Onsdag den 26de, har jeg atter været hos Magnus og seet adskillige skjønne Forsøg. Siden har jeg modtaget talrige Besøg og iler nu med at slutte. Giv min Broder indlagte Brev. Hils alle vore Kjære. Jeg vil Ingen opregne. De kjende mig, som jeg dem. Jeg tænker tit paa Eder og taler ofte med adskillige Venner om Eder. Lev vel, min dyrebare Kone, og lad mig snart høre fra Dig. Jeg bliver sikkert Maaneden ud her.

Din

H. C. Ørsted.

Til Samme.

Berlin, Juli 1843.

Da jeg i Søndags havde afgivet Brevet til Dig, fik jeg et Besøg af Conferentsraad Scholz, Amtmand i det sydlige Holsteen. Han boer i samme Hôtel som jeg og har seet mig i Slesvig hos Spies. Det er en meget velstuderet Mand, og vor Samtale dreiede sig mest om videnskabelige Gjenstande. Derpaa var det høie Tid at gaae til Weiß, hvor jeg var indbuden til Aften. I det talrige Selskab kom jeg naturligviis til at tale med mange Mennesker; jeg vil kun nævne Et og Andet. Jeg traf her en Professor Trendelenborg, som engang, medens han endnu var en ung Mand, har spiist hos os, indført af Forchhammer. Han er nu Professor i Philosophien. En Naturhistoriker, Gloger, som især har udmærket sig ved Arbeider over Fuglene, talte meget med mig om at lære Dansk og Svensk, hvormed han havde gjort nogen Begyndelse. Der hersker her megen Lyst til at blive bekjendt med de skandinaviske Sprog, og endeel Begyndelse er gjort; jeg gjør ogsaa gjerne Proselyter hertil. Med Schelling havde jeg en lang Samtale over Værnepligten i Preussen. Han fandt, at den havde gjort ypperlig Virkning, baade i Henseende til det Udvortes og Indvortes. De unge Mennesker faae ved Militairtjenesten, som Enhver veed, en bedre Holdning, som de bevare deres hele Levetid. De lære at adlyde paa en velordnet Maade, hvilket han paastaaer yttrer sig kjendeligt paa Tjenestefolk og andre Mennesker af den lavere Klasse, hvilket han fandt ved Sammenligning mellem Erfaringer, han havde gjort her for 40 Aar siden og nu. Han meente, at mange gode Vaner, som Menneskene saaledes faae i Tjenesten, have en gunstig Indflydelse

paa deres Moralitet. Da denne Sag ogsaa har Interesse for vort Land, vil jeg her strax anføre, med Forbigaaelse af Tidsordenen, en Samtale jeg Dagen efter havde med Lichtenstein om samme Gjenstand. Han er en Verdensmand i Ordets bedste Betydning. Hans naturhistoriske Kundskaber, som sætte ham paa en saa høi Plads, ere forenede med mangfoldige andre Kundskaber, en stor Erfaring, saavel fra vidtløftige Reiser, som fra et rigt Forretningsliv. Han er paa en ualmindelig Maade i Besiddelse af den almindelige Tillid og Agtelse. Han talte ganske i samme Aand som Schelling; men vor Samtale blev udførligere og lærerigere. Om de mulige skadelige Virkninger, som Militairtjenesten kunde have paa den Ungdom, som er bestemt til høiere Dannelse, sagde han: Jeg kan tale med som Fader og kan forsikkre Dem, at Sagen ingen Betænkelighed har. Men skal Virkningen ikke blive skadelig, maa Indretningen være som her. Ethvert ungt Menneske, som i det Mindste har gjennemgaaet en lærd Skole indtil næstøverste Klasse, slipper med eet Aars Tjeneste, naar han selv eqviperer sig. At have været i de lærde Skolers øverste Klasse fordres ikke til denne Fritagelse; men har man derimod blot besøgt en Realskole, maa man være kommen gjennem den øverste Klasse. I Mangel af alt dette, maa man underkaste sig en Prøve, under en egen Kommission. Disse Soldater paa eet Aar, begunstiges desuden meget. Det forstaaer sig, at de maae lære Exercitsen, deeltage i adskillige Øvelser og gjøre nogle Vagter; men de fleste Vagter kunne de lade gjøre for sig. Officererne ere instruerede til at behandle dem med Høflighed, hvilken de overalt tilholdes at vise alle deres Underhavende. Soldaten kan, om han ogsaa ikke hører til den begunstigede Klasse, tale meget frit til sine Officerer, uagtet den militaire Lydighed paa det Strengeste overholdes.

Militaire Straffe ere saagodt som uhørte. Jeg spurgte, om den Begunstigelse, som tilstaaes dem, der have naaet en vis Skoledannelse, ikke opvakte Nid hos de Andre. Han svarede nei; thi disse Andre vide, at hine maae anvende Bekostning derpaa; desuden have de umiddelbart Fordeel af, at hine betale en Mængde Vagter, som de Andre derfor gjerne paatage sig. De unge Mennesker, som nyde Begunstigelsen, maae dog tilbringe endeel Tid med de Andre i Vagterne og ved Øvelserne; herved nødes de til at holde godt Kammeratskab med disse og finde sig ved naturlig Æresfølelse dog opfordrede til at bruge en saadan Forsigtighed, at Kammeratskabet ikke udarter til Gemeenskab. De vænnes derved til en Selvbeherskelse og en Jagttagelse af personlig Værdighed, som siden bringer de bedste Følger. Blandt dem, som ikke nyde den høiere Begunstigelse, vælges Mange til at øve de Andre i Exercitsen, og holdes derved til en anstændig Opførsel, som strengt forlanges af dem. Naar en Bondesøn har gjennemgaaet sine 3 Aars Tjeneste, har han ved Vanen til Lydighed lært, hvorledes han skal befale i sin lille Kreds, og ved Omgang med Kammerater af høiere Dannelse har han selv hævet sig. Dem, som have viist sig re fordeelagtigt i den treaarige Tjeneste, søger man at overtale til en længere Tjeneste, hvorefter man tilstaaer dem alle Slags Begunstigelser. Man finder dette nødvendigt, da en Armee, hvori Ingen havde tjent mere end 3 Aar, ikke kunde have noget ret Sammenhold; men da man Ingen tvinger, men vælger de Bedste, beholder Armeen altid en Stamme af fortrinlige Folk. Den, som har tjent 9 Aar eller derover, kan gjøre sig Haab om at faae en eller anden af de smaa Betjeninger, som Bud, Postfører, Toldbetjent o. desl.; alle saadanne Tjenester gives udelukkende til veltjente Soldater, og til Ingen, som har tjent i mindre end 9 Aar. Komme saadanne udtjente Soldater hjem

paa Landet, blive de ordentligviis de mest skikkede til Sogne-foged- og andre saadanne Tjenester. De, som ikkun tjene eet Aar, tage ofte Officeersexamen, uden derfor at ville blive i Armeen; men de faae da Officeerstitlen og kunne faae Kommando og Officeersposter i Landeværnet. Jeg har endnu talt derom, med Professor August, en Physiker, som tillige er Direkteur for et stort Gymnasium, og senere med Geheimeraad Schulz, som sidder i Regjeringen. Alle ere enige i denne Sag. I Begyndelsen var man dog meget ofte utilfreds dermed, deels for Nyhedens Skyld, deels fordi man dengang tog alt meget strengere. Man viser stor Eftergivenhed; man tilstaaer f. Ex. let en Afbrydelse af Tjenesteaaret paa nogle Maaneder, naar nogen fornuftig Grund kan angives, f. Ex. en forestaaende Examen; men da maa den tjenestefrie Tid siden aftjenes. De unge Mennesker tilsiges ikke til Tjeneste efter Foresattes Beslutninger; men de melde sig selv til Tjeneste, hvilket Aar der er dem beleiligt, indenfor visse Grændser, jeg troer det 23de Aar. Ogsaa Stedet, hvor de ville tjene, kunne de temmelig frit vælge. Mange Ustuderede tilbringe deres Tjenesteaar i Berlin og benytte imidlertid Forelæsninger og anden Underviisning. Som Udgift er Tjenesten til Byrde. De maae anskaffe Uniform og betale mange Vagter. Man finder det ikke passende, at en saadan ung Mand gjør alle sine Vagter selv.

Søndag Morgen (den 30te) var jeg fra 9½ til 12½ hos Poggendorff og saae endnu mange nye Forsøg og nyttige nye Apparater. Jeg gik derpaa til Schelling, med hvem jeg fortsatte en Aftenen før begyndt Samtale over Lyset. Han udlod sig dog ikkun lidet om sin Mening; men jeg søgte, efter dertil given Anledning, at vise, hvad der i den nyere Lære er sikker og afgjort Naturlov, og hvad der er Hypothese. Ved samme Leilighed gjorde jeg ogsaa Besøg hos Fru Schelling. Til

Middag spiste jeg hos Link, hvor Lichtenstein, Brødrene Rose, Mitscherlich, Poggendorff, Dove, Ehrenberg o. Fl. vare tilstede. Link er en udmærket Vært.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Den 31te gik jeg til Ehrenberg, som viste mig Tegninger af de talløse smaa Dyr, for det Meste kun ret synlige under Mikroskopet, hvilke han har fundet i Trippelse, Kridt, Flintestene, Opal o. s. v., men hvoraf ogsaa Mange findes levende endnu. Han havde faaet Steenarter, som indeholdt Resterne af disse Dyr fra Nord- og Sydamerika, fra Antillerne, fra Australien o. s. v. Han havde endog faaet mange levende. Hans Forsøg og Iagttagelser vise, at uhyre Lag af vor Jord næsten bestaae af disse Dyr. Berlin selv staaer paa en Masse af disse Dyr, hvoraf mange endnu ere levende og bevæge sig ganske lidet. Det maa overalt vække den største Opmærksomhed, at hele store Bjergmasser og Landstrækninger ere dannede af Resterne af saadanne Smaadyr. Saare mærkværdigt er det ogsaa, at man finder, at der, hvor Kridt er gaaet over i Flint, ere disse Dyr gaaede over med, og det i en velbevaret Tilstand. En anden mærkværdig Iagttagelse er det, at en uhyre Mængde af disse Dyr, som endnu leve i Havet, findes i Elben og paa dens Bredder, saa langt som Havvandet ved Flodtid gaaer op i Floden, men ikkun levende, saalangt som Vandet i Floden er temmelig blandet med Saltvand, høiere oppe, hvor dette i ringe Grad er Tilfældet, forekomme de ikkun døde. Dette viser, at Havvandet ikke nøies med i Flodtiden, at trykke Flodvandet tilbage, men virkelig blander sig dermed, hvilket da ogsaa vides af andre Grunde. At der gives mange andre af disse Smaadyr, som leve i Ferskvand, er ikke i Strid hermed.

Fra Ehrenberg gik jeg i Musæum, en pragtfuld ny Byg-

ning, som ikke er ganske færdig; men hvori allerede Kunstværkerne staae opstillede. Professor Gerhardt viste mig om; men jeg var nødt til at indskrænke mig til et kort Overblik. Jeg var saa aldeles udmattet af at see og at gaae lange Veie, at jeg maatte søge at være en halv Time eller mere hjemme for at hvile mig, førend jeg gik til Middagsbordet. Jeg var nemlig buden til Karsten. Før vi gik tilbords, viste Sønnen, Dr. Karsten nogle smukke Forsøg med at frembringe Afbildninger af Mønter o. s. v. ved Elektricitet. Han viste ogsaa en ny Maade at frembringe de gamle elektriske Figurer med stor Fuldkommenhed. Ved Middagsbordet vare Link, Weiß, Erman, Lichtenstein, Dove, Poggendorff, Magnus o. Fl.; især maa jeg nævne den gamle Billedhugger Schadow, som vel er meget aldersvag, men dog er meget munter. Han udbragte min Skaal med megen Lystighed og mange skjemtsomme Anfald paa sine Venner, som disse tildeels besvarede, ved at afbryde ham med alle Slags Modbemærkninger.

Den 1ste August var jeg i Gewerbe-Institutet hos Geheimeraad Beuth; denne Gang ikke for at see Institutet, men for at tale med ham. Han er den, som egentlig leder hele Industrien i Preussen. Jeg førte Spørgsmaalet om Næringsfriheden paa Bane og nævnte den Formodning, man har yttret her og andensteds, om at man havde følt skadelige Virkninger deraf og vilde indskrænke den. Han sagde mig, at herom var der aldeles ikke Tale. Rygtet kunde deels grunde sig deri, at der skulde udkomme en Anordning om Næringspolitiet, men at denne aldeles ikke skulde indskrænke Næringsfriheden, men tvertimod udvide den til de senere tilkomne Provindser, Pommern og preussisk Sachsen; Kongen vilde vel ikke, at Laugene der skulde forbydes; men Ingen skulde dog forpligtes til at indtræde i Lauget, for at faae Tilladelse til

at drive en Næring i dens hele Omfang. Hvor Laugene ønskede at bestaae, under dette Vilkaar, skulde dog deres Laugsregler prøves og ikke have Gyldighed, uden at bekræftes af Regjeringen. Han syntes dog at troe, at det vilde være bedst ganske at hæve Laugene.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Jeg besøgte derpaa Mitscherlich, som har den Fordeel at have en heel skjøn Bopæl indrettet til sit Fag. Denne Fordeel har han ypperligt benyttet. Det vilde være for vidtløftigt her at anføre alt det Meget, jeg her saae. Hvad jeg nærmest bruger, har jeg optegnet mig. Men en Mand, som holder Forelæsninger over technisk Chemi, kunde have godt af at studere hans ypperlige Samling af Modeller, Tegninger og Forelæsningsindretninger. En Maaned vilde ikke være formeget. Fra Mitscherlich gik jeg til den berømte Physiker Seebecks Enke, som glædede sig meget ved at see en gammel Ven af hendes Mand.

Om Eftermiddagen besøgte jeg med Poggendorff Mechanikus Oertling, som skal gjøre nogle Arbeider for vor Samling. Han har en ypperlig Delemaskine, hvis Indretning han forklarede med stor Klarhed og Bestemthed. Hans Foredrag vilde ikke have gjort nogen offentlig Lærer Skam.

Aftenen tilbragte jeg siden hos Weiß.

Onsdagen den 2den August tilbragte jeg Tiden fra Kl. 9 til 11½ hos Dove, hvor ogsaa Weiß kom. Han viste os adskillige interessante Apparater og Forsøg henhørende til Optiken.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Fredagen den 4de August besaae jeg med Prof. Schubarts Veiviisning die Gewerbschule, hvorom jeg har optegnet mig meget for eget Brug; men her vil jeg nøies med at rose den

Velvillie, hvormed Alt blev mig viist. Jeg besøgte derpaa Dr. Ries, hos hvem jeg saae endnu nogle nye Forsøg og blev bekjendt med Mechanikus Kleiner, hos hvem jeg lader Adskilligt forfærdige. Herfra gik jeg til Heinrich Rose, som viste mig adskillige interessante Forsøg og gav mig nogle Smaating med til Scharling, som han med meget Venskab erindrer. Jeg spiste hos Weiß med en Geheimeraad og Overborgemester Pirer fra Breslau og hans Broder, en Dr. Pirer, Antiqvar, og disses Familie. Ehrenberg var ogsaa der.

Jeg slutter nu, for at kunne sende Brevet bort; men førend jeg slutter, maa jeg dog rose den store Forekommenhed, som jeg overalt møder her. Jeg er snart, som om jeg var hjemme her. Med alt dette begynder jeg at længes mere efter Hjemmet, saa at jeg vist vilde faae en stærk Hjemvee, naar den Virksomhed ophørte, hvormed jeg nu stræber at benytte hvert Øieblik. Paa Onsdag Formiddag (den 9de August) Kl. 11 reiser jeg til Leipzig, og kan vente at være der Kl. 6 om Eftermiddagen. Den 15de vil jeg atter være i Berlin og Onsdagen den 16de afgaae til Stralsund o. s. v., saa at jeg Fredagen den 18de haaber at komme til Kjøbenhavn om Morgenen Kl. 6.

Hvor glæder jeg mig ikke til at see Dig igjen, elskede Gitte, og alle mine Kjære, hils dem Alle. Saa godt jeg end har havt det, vil Synet af den danske Kyst dog inderligt glæde mig.

Din

H. C. Ørsted.

Til Samme.

Berlin, August 1843.

Dette Brev skrives endnu tildeels fra Berlin. Igaar den 5te August, efter at jeg havde sendt Brevet til Dig, var jeg i det geographiske Selskab, hvor Ehrenberg indførte mig. Jeg blev her bekjendt med en ung Hr. Dieffenbach, som har været paa Nyseeland og andre Dele af den sydlige Klode. Han havde samme Aften indleveret til Eftersyn et heelt Bind af Tegninger, som vare meget interessante. Man saae deraf, at Beboerne af Nyseeland ere smukke Folk, ligesom Sydsø-Øernes Beboere, fra hvem de ogsaa nedstamme, efter deres egne Sagn. Man spiste efter Modet. Jeg var Ehrenbergs Gjæst og havde paa den anden Side Dieffenbach. Medens vi spiste, kom den ældgamle, og nu aldeles alderssvage Professor i Oekonomien, Hoffmann hen til mig. Han er næsten blind, saa at Ehrenberg havde maattet lede ham; tunghørig er han ogsaa; men han sagde, at endskjøndt han nu maatte betragtes som død, maatte han dog gjøre mit Bekjendtskab. Scenen var mig meget rørende. Zeune kom mig ogsaa meget venligt imøde og yttrede sig særdeles tilfreds med det skandinaviske Naturforskerselskab.

Søndagen den 6te har jeg tilbragt med Afskedsbesøg. Det interessanteste var hos Karsten. Med denne indsigtsfulde Praktiker talte jeg om Agerdyrknings- og Forstinstituter. Han sagde, at de alle udrettede meget lidt, men kostede meget og spildte mange Kræfter. Han udtalte sig endog stærkere derover, end jeg havde ventet, og udvidede sin Paastand til Bjergværksskoler, Vei- og Brobygningsskoler o. s. v. Alle disse forskjellige Praktikere, sagde han, skulle have deres foreløbige Dannelse i Skolerne, men lære den Theori, de ellers behøve, ved Univer-

siteterne. Derimod skulle de lære Praxis i Forretningerne selv. Han har her, hvor man dog har en Bjergværksskole, men som Intet udretter, maget det saa, at de Bjergværkselever, som skulle blive Embedsmænd, først maae have gaaet en Skole saaledes igjennem, at de kunne afgaae til Universitetet. De tjene derpaa eet Aar ved Bjergvæsenet, prøves, om de have seet det, som der foregaaer, med Nytte, og henvises da til Universitetet for at gaae videre i Mathematik, Chemi, Maskinlære o. s. v. Først derefter komme de ind paa Embedsbanen. Man seer let, at han maatte billige vor Forstunderviisnings Indretning, da jeg fortalte ham den. Det glædede mig, at finde mig saa enig med en Mand, som fortjener saa stor Tillid. Et andet Besøg samme Dag var mig ogsaa interessant. Jeg besøgte nemlig den gamle Fru Herz, en af de faa Bekjendte jeg endnu har tilovers her fra 1801. Det er bekjendt nok, at hun baade er lærd og aandrig, og at hun i tidligere Aar saae i sit Huus næsten alle anseete Videnskabsmænd og Kunstnere og alle udmærkede Fremmede. Hun var maaskee den største Kone i Berlin; men nu er hun sammensunken af Alder. Nylig havde hun det Uheld at styrte ned ad en høi Trappe, fra 2den Etage, og slog en Knap paa Gelænderet istykker, men slap selv med temmelig ubetydelige Beskadigelser. Hun spurgte meget til Sibbern og bad mig hilse ham. Ogsaa til Oehlenschläger spurgte hun og bad mig hilse ham.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Om Aftenen var jeg hos Weiß, som forelæste meget godt mange Digte af Chamisso og nogle af Herweg. Han gjør dog mere af Chamisso end jeg. Imidlertid nægter jeg ikke, at meget af det, han forelæste mig, var fortræffeligt; men saavidt jeg kjender Chamisso, hælder han formeget til at see Tingene fra Skyggesiden. Som Digter har han hertil Ret og er heri

ofte fortræffelig; men jeg finder mig ikke stemt for at kjøbe Digterens samlede Skrifter, endskjøndt de kunne faaes for temmelig godt Kjøb, fordi jeg ikke vil have en Ven af Sorgen til en af mine daglige Huusvenner. Jeg skal dog see noget mere i hans Digte, om ikke en blomstrende Livslyst ogsaa hyppigt udtales deri og holder det Sørgelige Ligevægt; thi savnedes dette ikke, fortjente Værket nok at læses ofte. Herweg har virkelig en stor og levende Begeistring og er en sand Digter; men han har et praktisk Øiemed. Dette skal langt fra ikke lægges ham til Last, da det er stort og ædelt; men naar jeg læser alle disse Opfordringer til Kamp for Friheden, fremførte med et Liv, som maa begeistre Ungdommen, og jeg tænker mig Kampen bragt til Virkelighed og udført med Seier, gyser jeg ved at betragte det ringe Haab, vi tør have om, at den tilkæmpede Frihed vilde blive vel benyttet; hvorimod de Goder, som frembringes og endnu i den sidste Menneskealder ere frembragte ved roligt fremskridende Forbedringer, ere varige Erhvervelser, som blandt Andet ogsaa have den Dyd, stille at fortrænge de Misbrug, hvis voldsomme Ophævelse ofte ikke er varig. Jeg troer dog heller ikke, at alle disse poetiske Opfordringer ville have virksomme Følger, saalænge man ikke troer, at Regjeringen vil gjøre Tilbageskridt.

Jeg reiser nu Torsdagen den 10de fra Berlin. Imandags var jeg indbuden til Kongens Taffel i Potsdam og til at see det antike Skuespil Medea. Denne i sig selv behagelige Dag kostede mig dog een af dem, jeg vilde have anvendt i Berlin, hvorfor jeg har maattet lægge een Dag til. Min videnskabelige Dagbog har jeg fortsat til idag; Fortsættelsen af nærværende vil Du faae fra Leipzig eller Dresden. Dersom jeg, tværtimod alle mine Bestræbelser, skulde blive opholdt i Dresden, kan jeg først reise herfra Løverdagen den 19de, og kommer da tilbage om

Morgenen den 21de August. Dog det er kun ifald vigtige Grunde fordre det, at jeg opsætter min Hjemreise.

Hils alle vore Kjære. Jeg længes efter Dig og dem Alle.

Din

H. C. Ørsted.

Til Samme.

Leipzig, August 1843.

Du seer af Overskriften, at jeg nu er i Leipzig, hvor jeg ankom igaar Aftes, og nu om Morgenen den 11te skriver jeg Dig til. Jeg maa dog, førend jeg fortæller Noget herfra, gaae tilbage til Berlin og fuldende Dagbogen derfra. Mandagen den 7de var jeg, som sagt, indbuden til Kongens Taffel, og derpaa til at see et Skuespil i Hoftheatret, Alt i Potsdam.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Paa Banegaarden traf jeg Philologen Boeck, med hvem jeg siden kjørte til Slottet. Det Kongelige Taffel holdtes dennegang ikke i Sans Souci, men paa Neuschloß, hvor ogsaa Skuespillet siden gaves. Taffelet holdtes ligesom sidst Kl. 2. Saavel Kongen som Dronningen talte med mig; men Samtalen var, som sædvanligt ved saadanne Leiligheder, uden Vigtighed. Han spurgte, hvorledes Opholdet i Berlin havde behaget mig. Jeg svarede i den fuldkomneste Overeensstemmelse med Sandheden, at det havde været mig høist behageligt. Jeg fremhævede især det Lærerige og talte om alle videnskabelige Hjælpemidlers store Forøgelse i Tidens Løb og navnlig ogsaa under hans Regjering. Han henskød med megen Fiinhed den fornemste Fortjeneste paa sine Formænd. Heri var der ogsaa for saavidt Sandhed, som Universitetets Stiftelse og mange af de vigtigste

videnskabelige Indretninger i Berlin skyldtes den forrige Konge. Da jeg talte, om hvor lærerigt mit Ophold var i Berlin, sagde han, at det var Berlin, som profiterede ved mig. At jeg ikke lod denne Overdrivelse ubesvaret, saadan som ikke blot Beskedenheden, men Sandheden bød, kan Du let tænke. Hvad jeg sagde, løb ud paa at fremhæve det Meget, hvormed de Berliner Videnskabsmænd ogsaa i de senere Tider have bidraget til at berige Videnskaben. Ved Taffelet sad jeg mellem vor Grev Yoldi og Boeck. Efter Taffelet talte Kongen med enkelte Grupper af Gjæster tilsammen. Jeg stod ved Siden af Boeck. Der blev fortalt adskillige morsomme Anekdoter, hvilket jeg kunde mærke paa Kongens Latter; men af Mangel paa Kundskab om Omstændighederne, fattede jeg dem ikke ret, og det var ikke gaaet Boeck bedre; men et originalt Ord hørte jeg af Kongen. Der taltes om en Landstrækning, som man ved en Række af slette Forholdsregler havde fordærvet; han sagde nemlig, at „man hatte es zermaßregelt". Man kan ikke nægte, at dette ordentlig er et vittigt Ord. Efter denne Cour, som allerede var tilende Kl. 4, maatte Boeck og jeg i Selskab med en Bergraad Nøggerath, som var med til Taffels, tilbringe Tiden i en Stue paa et nærliggende Kaffehuus, indtil Skuespillet begyndte. Jeg fik at høre en stor Mængde Anekdoter om Aug. Wilh. Schlegels mageløse Forfængelighed, navnlig med Hensyn paa Titler, Adelskab og Ridderordener. At kalde ham Professor vilde være en Fornærmelse; men Hr. von Schlegel er det Rette. — Skuespillet, som vi skulde see, var Euripides's Medea, oversat paa Tydsk af en Hr. Dorner. Skuepladsen er i Slottet. Alle Billetterne vare givne som Indbydelse. Skuepladsen er lille, men smuk, og var ypperligt oplyst. Man kunde sige, at Tilskuerne for største Delen bestod af Berlins mest udmærkede Mænd og

deres Familier. De Mænd, som jeg sad nærmest, vare Schelling, Weiß, Boeck, Ries, Magnus, Henr. Rose. Jeg husker ikke flere i min Nærhed; men hvor man saae hen, opdagede man flere udmærkede og navnkundige Mænd, end man skulde vente samlede paa et saa lille Rum. Blandt Damerne blev jeg gjort opmærksom paa Bettina; men hun sad altfor langt fra mig, for at jeg ret kunde opfatte hendes Træk. Tragedien er en af de rædsomste, man kan tænke, og ikke fri for endeel Sophisterier; men man kan dog ikke nægte, at Digteren har vidst at holde os i en vedvarende Spænding og hindret os fra at stødes over det Græsselige. At en Moder dræber sine egne Børn, for at hævne sig paa sin Mand for en Utroskab, er vistnok stridende mod den almindelige menneskelige Natur; men som en Udartning lader denne Rædsomhed sig dog tænke udsprungen deraf. Hun er ingen Grækerinde, men af et barbarisk Folk, hos hvem Stolthed og Hævn gjælder Alt. Hun har allerede krænket de helligste Blodets Baand, førend hun forlod sit Fødeland for Mandens Skyld; det hele Sagn skildrer hende som en af de vildeste Forbrydersker, der kan tænkes. Uden at ville forsvare Stykket mod Kritikernes Dadelsposter, vil jeg kun gjøre Rede for, at Heltindens Afskyelighed ikke hindrer os i at nyde Skuespillets Skjønhed. Spillet var ogsaa godt, kun strenge Kritikere vilde ogsaa der finde meget at udsætte. — Jeg reiste hjem med Dampbefordringen, som dog ikke afgik før Kl. 11, medens Stykket var tilende Kl 9¼. I samme Vogn som jeg var ogsaa Schelling, Meierbeer og en Sangerinde Mad. Werner, foruden mange Ubekjendte. Jeg havde Følgeskab fra Banegaarden hjem af Mitscherlich. Da Veien omtrent er ¼ Miil, var dette altid behageligt.

For Tirsdagen den 8de vil min almindelige Dagbog blive kortere; da den største Deel af Dagens Indhold gaaer over

paa den videnskabelige. Efter Aftale med Steffens gik jeg til ham Kl. 9 om Morgenen og havde en lang Samtale med ham, hvilket han ønskede. Han talte ganske uopfordret til mig om mit Arbeide over det Skjønnes Physik, hvoraf jeg med en Reisende havde sendt ham det første Ark. Han talte om det med stort Bifald og sagde, at jeg havde begyndt Undersøgelsen saaledes, som han vilde begynde sine, men ikke havde kunnet udføre efter sit Sind, nemlig, at udvikle de Tanker, der ligge i Erfaringerne, som skulle være Undersøgelsens Gjenstand. Han roste Arbeidet for en ualmindelig Sammentrængthed og Klarhed og opfordrede mig til snart at fuldende det. Skjøndt dette er megen Roes, maa jeg dog som Dagbogskriver fortælle derom ved denne Leilighed. Han talte ogsaa meget om de philosophiske Arbeider, han nu har for, og som han ønskede at give al den Klarhed og Fuldendthed, han formaaer. Blandt disse er en Psychologi. Han reiser nu i Sommer til Rygen, for at have Ro til at arbeide. Fra hans Kone og Datter har jeg mange Hilsener. — Jeg gik fra ham til Ries, som viste mig nogle nye Forsøg, og senere til Mitscherlich, som ligeledes viste mig mange interessante Ting. Jeg tog derpaa ud med ham til hans Landsted, hvor jeg var indbuden til Middag, og hvor jeg traf Schelling, Boeck, Link, Johannes Müller, Kunowsky (en duelig Jurist, som tillige er Astronom) m. fl. Før Maaltidet talte jeg med Mitscherlich om Forstinstituter og Agerdyrkningsinstituter, og han var ganske af min Mening. Det, som ret overbeviser mig om, at han ikke var enig med mig af Høflighed, er, at han lader to Sønner, som han vil anbringe som Kameralister, danne saaledes, at de efter Skolegangen komme til en Godseier, og derpaa lader han dem studere de nødvendige theoretiske Dele i Berlin, hvorpaa de atter gaae tilbage til videre

praktisk Dannelse. Da Mitscherlich er en udmærket klog Mand, er hans Exempel en betydelig Autoritet.

Onsdagen den 9de blev mest anvendt til Afskedsbesøg og til Aftaler; dog saae jeg Mechanikus Baumanns Værksted, og blev ved Diesyn bekjendt med Maaden, hvorpaa han forfærdiger de nøiagtige Kopier af Maalestokke efter Bessels Forskrifter. At see dette, hørte ganske til Fuldendelsen af mine Planer i Berlin. — Om Aftenen var jeg hos Weiß.

Torsdagen den 10de afreiste jeg med Dampvognen. Man havde angivet mig, at den skulde afgaae Kl. 11; men den afgik først Kl. 12. Paa den første Deel af Reisen indtil Luckenau, en Fabrikstad med 6000 Indbyggere, var jeg i en Afdeling af Vognen, hvor kun een Passageer var foruden mig. Han sagde mig, at han havde et Gods 1½ Miil fra Luckenau. Vi talte næsten sammen hele Veien om statsoekonomiske og historiske Gjenstande, og skiltes meget tilfredse med hinandens Selskab. En anden Strækning tilbragte jeg alene og kjedede mig heller ikke; men senere kom to Kjøbmand ind, af hvilke den ene med megen Høirøstethed og Forbittrelse afhandlede nogle Handelsspekulationer. Deres Selskab, som ikke tillod mig at forfølge mine egne Tanker eller meddeelte mig noget Sammenhængende, kjedede mig. Reisen med Dampvognen er temmelig trættende; man rystes temmelig meget. Paa denne Vei skeer der mange smaa Ophold, især i det Anhaltske, som saaledes svarer til Navnet. Kl. 7 omtrent kom vi til Leipzig, hvor Wilh. Weber allerede ventede mig i Banegaarden og bad mig logere hos sig. Jeg modtog Tilbudet. Hans Bopæl er dog meget lille og gammeldags; men han faaer snart en bedre Bopæl. Han er Ungkarl; men har sin Moder og en Søster hos sig, saavelsom en yngre Broder. Om Aftenen vare hos Wilh. Weber begge hans Brødre, Erdmann og Chemikeren Lehmann.

Næste Dag, Fredagen den 11te, viste han mig sine nyere Forsøg. Anatomen Weber afhentede mig derpaa og førte mig til Schwegerken, en gammel Pariser Bekjendt fra 1812. Han er Professor i Botaniken og boer ved den botaniske Have, som er meget stor. Leipzig er i den senere Tid bleven meget forskjønnet og udvidet. De fordum Fæstningsværker ere nu udmærket skjønne Spadseregange. Byens Sundhedstilstand har derved vundet meget. Til Middag havde W. Weber indbudet Adskillige, deriblandt Chemikeren Erdmann, Astronomen Moebius, Physiologen Folkmann, Chemikeren Marchand fra Halle.

Jeg kan dog ikke undlade at fortælle, at Chemikeren Erdmann sagde mig, at mine Ansichten der chemischen Naturgesetze, som udkom 1812, havde været den Bog, som havde bestemt ham til at vælge Chemien, fordi han først deri saae, hvorledes Chemien er en virkelig Videnskab. Iøvrigt er jeg langt fra at betragte dette anderledes end fra den Side, at han dengang har været i den Udviklingsperiode, hvor en Bog med videnskabelig Aand virker udmærket vækkende.

Om Aftenen vare vi til Thee hos Anatomen Weber, som er en meget aandrig og kundskabsfuld Mand. Her saae jeg Carus, en bekjendt Læge, Kyhne, Professor i Chemien, men som ikke kan forliges med den anden Chemiker Erdmann, som har en langt gunstigere Stilling. Denne Kyhne skal heller ikke betyde Meget. Mineralogen Naumann var der tilstede. Han har været i Freiberg, men er nu Professor i Leipzig. Han har været i Norden og taler godt Dansk, hvilket man dog neppe ene kan tilskrive dette Ophold; men hans Fader Componisten Naumann levede nogle Aar i Kjøbenhavn og giftede sig med en dansk Pige, saa at denne Naumanns Modersmaal virkelig er Dansk. Han roste Forchhammers geognostiske Arbeider meget. Det fornøiede mig ogsaa at høre alle

Chemikerne her tale fordeelagtigt om Scharlings Arbeider. Schwegerken var her ogsaa og en Chemiker Weinlich.

Paa Spadsereturen iformiddags har jeg seet Gellerts Monument af Oeser. Paa Foden er Gellerts Portrait, som skal være meget ligt. Derover staaer en Urne, og grædende Børn tilkjendegive deres Smerte derved. Weber, Anatomen, forelæste i den Anledning et lille smukt Digt af Göthe over dette Monument. Jeg skal søge det op i hans Skrifter, naar jeg kommer hjem. Han oplæste ogsaa nogle af Lessings Ungdomsbreve, som nu nylig ere trykte, og som vise, hvor tidligt han havde dannet sig sin tydske Stiil.

Idag, Løverdagen den 12te, er jeg ankommen til Dresden. Vel er jeg kommen paa Jernbanen, men ikke meget hurtigt, fordi Vogntoget var en Pakfart. Dog kom vi de 13 Mile paa 5½ Time. Wilh. Weber er fulgt med mig. Vi boe i Englischer Hof. Jeg bliver her Søndag, Mandag, Tirsdag, Onsdag, tager herfra til Berlin paa Torsdag, opholder mig der Fredag, reiser om Løverdagen til Stralsund og om Søndagen derfra til Kjøbenhavn, hvor jeg da kan ventes om Morgenen tidligt. Jeg har allerede seet her Professor Seebeck, som har indbuden mig til paa Mandag Aften. Han veed ikke, at det er min Fødselsdag.

Jeg fortsætter endnu den 14de. Igaar den 13de besøgte jeg Astronomen Lindenau, som tillige er Statsminister, men traf ham ikke. Dahl derimod traf jeg, og saae hos ham en fortræffelig Afbildning af den norske Kirke, som Kongen af Preussen kjøbte; ligesaa den Kongestol, som Sverre har brugt, og som Dahl har faaet tilkjøbs for en meget ringe Priis. Dahl vil afhente mig i denne Morgen Kl. 9, for at føre mig i Billedgalleriet. — Jeg kommer endnu tilbage til igaar: Jeg spiste til Middag paa et meget smukt offentligt Sted, som ligger paa

en høi og udstrakt Terrasse ved Elben. Weber og Seebeck vare mine Gjæster derved. Ved Bordet havde vi en lang Samtale om de akademiske Forhold og om det Misforhold, hvori Fordringerne paa at tale og skrive Latin staae til Tidsalderen. Weber fortalte, at dengang, da man endelig besluttede at optage tydske Afhandlinger i det Göttinger Selskabs Skrifter, var den berømte Philolog Ottfried Müller en af de Første, som benyttede dette og fandt det beleiligere at skrive Tydsk end Latin. Disputatserne (ved tydske Universiteter) erklærede han for rene Komedier, hvor man forud havde aftalt Indvendinger og Svar, ja endog oplæste dem af Papiret. Hos os er det vistnok anderledes; men de Allerfleste maae dog forberede sig til Disputationen ved Venner eller antagne Lærere, som da udgjøre et Slags latinske Parleurer og lade Øvelserne gaae ud paa den Gjenstand, hvorom der skal disputeres. Dette er dog ogsaa nær ved at være en Legen med den Lærdom, hvorpaa man endnu vil lægge saa megen Vægt. — Efter Maaltidet kjørte vi ud i Omegnen af Dresden og besøgte Finlaysche Garten, stiftet af en Lord Finlay, som ved lignende Stiftelser har foreviget sig paa adskillige andre Steder. Han turde for en høist forargelig Lasts Skyld ikke komme tilbage til England. Fra Haven har man en skjøn Udsigt lige hen til de bøhmiske Bjerge. Vi kjørte derfra paa en Vei, der frembød utallige skjønne Afvexlinger, gjennem Landsbyen Löschewitz, lige over for hvilken ligger det Blasewitz, hvorfra Gustel i Schillers Wallenstein er kommen. Vor Vei førte os videre til et herligt beliggende lille kongeligt Lystslot, som ligger paa en anseelig Høide, og hvorfra man har de videste Udsigter. Alt er her anlagt med megen Smag og ypperligt vedligeholdt. Efter vor Hjemkomst fik vi Besøg af en Dr. Kohlschütter og af en Baron Walthershausen. Denne har udført et stort og fortjenstligt Arbeide over Ætna,

hvor han har opholdt sig længe. Han har ogsaa gjort sig bekjendt ved magnetiske Iagttagelser.

Sluttet Kl. 9, den 14de August.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Din
H. C. Ørsted.

Til Samme.

Berlin den 18de og 19de August 1843.

Jeg vedbliver at skrive den Deel af min Dagbog, der ikke er reen videnskabelig, som Brev til Dig, endskjøndt jeg selv kommer til at bringe det; men det gaaer mig saaledes lettere at skrive. Jeg sluttede mit Brev fra Dresden, Mandagen den 14de August. Jeg havde endt det, førend jeg gik ud om Morgenen. Dahl kom Kl. 9 og afhentede mig til Malerigalleriet, hvor han troligt førte mig omkring. Endskjøndt det var 41 Aar siden, jeg havde seet det, kjendte jeg dog mange fortræffelige Malerier igjen. Blandt disse er Corregios Nat. Man har her adskillige af hans Mesterværker, deriblandt hans Magdalene, hvoraf Du kjender den skjønne Kopi hos Oehlenschläger. At jeg strax kommer til Corregio, ligger deri, at vi Begge saa meget erindres om ham ved vor Vens Tragedie. Jeg vilde blive meget for vidtløftig, om jeg endog kun vilde nævne de allerstørste Mesterværker i dette Galleri. Jeg saae nok for mange Dages Atternydelse. Jeg sagde til Dahl, at jeg ved Betragtningen af Raphaels Værker føler en Forening af Aandighed og Natur, som jeg netop ogsaa føler ved Mozarts Musik, hvilket han meget billigede. Galleriet er be-

tydeligt bedre opstillet end før; men man er endnu ikke fornøiet dermed. Man finder, at de fortrinlige Malerier for det Meste ikke ere stillede i det Lys, de fortjente. Hertil kommer, at de industrielle Anlæg have givet Anledning til Steenkulsrøg i den Egn af Byen, hvor Galleriet er. Malerierne lide meget derved. Man har derfor sat Glas for mange af de fortrinligste; men heraf følger, at man seer dem slet. Medens man betragter et saadant Maleri med Glas for, seer man alle Malerierne ligefor speile sig deri. Man klager ogsaa over, at Galleriet undertiden har saamange Besøgere, at Uddunstningerne virke skadeligt paa Malerierne. Nogle paastaae, at man vilde kunne hæve mange af disse Ulemper, ved at sørge for en god Luftstrøm. Paa vor Vandring gjennem Galleriet mødte vi mange Bekjendte af Dahl, især mange reisende Nordmænd. Af Danske mødte vi Conferentsraad Rist med Familie og Baronesse Eggers med Datter. Hun spurgte mig, til hvilket Bad jeg reiste. Da jeg svarede, at jeg ikke havde noget Saadant i Sigte, sagde hun, at det var hende kjært; thi næsten alle de Landsmænd, hun traf her, reiste for deres Helbred; hun var glad ved at see Een, som ikke trængte dertil. Jeg kom meget træt hjem, Kl. henimod 1, hvor jeg fandt et Visitkort fra Dr. v. Holger fra Wien. Jeg løb strax hen i det Værthuus, hvor han boede; gik halvanden Gang op og ned ad tre Etager Steentrapper og erfoer da, at han var gaaet ud.

Efter at vi havde spiist til Middag, Weber, Walthershausen og jeg, Kl. 1—2, bleve vi afhentede af Kommissionsraad Blockmann, for at see en stor og fortræffelig Indretning til at bore Vandledningsrør af Steen, Pirnaer Steen. Han borer Stene, endog af 10 Fods Længde, til en Aabning af 11 Tommers Gjennemsnit. Han havde allerede ved Polytechnikeren Weis ladet mig tilbyde at see det og er villig til at prøve for

os vore bornholmske Stene, om de ere brugbare dertil. De kunne gaae til Søes og derpaa op ad Elben. Om det Nærmere har jeg gjort egne Optegnelser.

Samme Mandag den 14de August var jeg, efter den Indbydelse, som jeg sidst omtalte, i Aftenselskab hos Seebeck. Selskabet var talrigt, og jeg mødte den mest venskabelige Forekommenhed hos Alle. En Ob. Appellationsraad Hännel havde været i Kjøbenhavn og kjendte min Broder, som han bad at hilse ret meget. Professor Hübner, en duelig Maler, talte meget til mig om Thorvaldsen og bad mig at hilse ham. Hans Udtryk vare fulde af Taknemmelighed mod den store Kunstner. I Selskabet vare ogsaa to udmærkede Brødre Blockmann. Den Ene især, Kommissionsraad Blockmann, er et sandt Geni for praktisk Mechanik og har tillige gode videnskabelige Kundskaber; med ham talte jeg en Deel om hans store Indretning, til at bore den Pirnaer Sandsteen til Vandrør for Dresden. At Weber og Waltershausen vare med af Selskabet, forstaaer sig. Naturligviis kan jeg ikke huske Alle. Ved Bordet var Samtalen meget levende. Mod Slutningen af Maaltidet, da man just ved den Ende, hvor Seebeck sad, havde talt om Opdagere og navnlig om Columbus, reiste Seebeck sig og sagde: Lader os nu henvende Opmærksomheden fra Columbus og alle andre Opdagere til den store Opdager af Elektromagnetismen. Han talte nu om denne Opdagelses Følger og nævnte endelig, at det var min Fødselsdag. (Weber havde sagt ham det). I min Taksigelse talte jeg om al den Gjæstfrihed, hvormed jeg først som Yngling og siden i flere Perioder af mit Liv var bleven modtagen af Tydsklands Videnskabsmænd, og den Kjærlighed jeg stedse havde havt for den tydske Literatur. Jeg vendte derpaa Talen til det nærværende Selskab og takkede. Siden udbragte jeg en Skaal for Vært og Værtinde; men

dvælede især ved, at Seebecks berømte Fader havde været min Ven, og at jeg med særdeles Glæde havde seet Sønnen ved vigtige Arbeider vise sig Faderen værdig. Saavel han som hans jomfruelig yndige unge Kone vare øiensynligt rørte. Vi vare komne sammen Kl. 7 og skiltes ad Kl. 11½. Dagen havde været baade lærerig og skjøn, men ogsaa dygtig anstrengende; men det er jeg hver Dag vant til. Jeg maa her være paaklædt førend Kl. 8, for ikke siden at være hindret ved Besøg.

Mandagen den 15de afhentede Dahl mig for at besøge den berømte Læge og Anatom Carus, som ogsaa udmærker sig ved sin Kunstsands. Denne Mand lever om Sommeren afvexlende i Pillnitz, hvor Hoffet er, og i Dresden. Han kommer kun hverandøn Søgnedag til Dresden og har talrige Forretninger. Vor Samtale var derfor ikke lang. Jeg bragte ham Hilsener fra Jacobson, som han med megen Interesse gjengjældte.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Til Middag spiste jeg ved Table d'hôte med v. Holger og en ung Wiener, juridisk Student, som følger med ham. De klagede meget over Videnskabelighedens Tilstand i Wien og overalt i det Østerrigske. Alt er der paa det Ængstligste bundet. Ingen maa holde Forelæsning over Noget, uden at være beskikket dertil. Holger udgav en Journal for Physik med Opoffrelser; men da han kun havde 15 Subskribenter, fandt han, at dette Foretagende ikke heller kunde bringe nogen videnskabelig Frugt af Vigtighed, og opgav det derfor. Om Aftenen var jeg i Theatret og saae den italienske Opera, Lucretia Borgia. Sangen var smuk og vandt Bifald. Blockmann var der og viste mig mellem to af Akterne omkring i Foyeen og Gangene. Theatret er stort og smukt, Gangene

udenom ligesom alle Dele ypperligt belyste med en meget renset Steenkulsgas, hvoraf man ingen Os mærkede.

Onsdag Morgen (den 16de August) besaae jeg, indført af Seebeck, Apothekeren Dr. Struves Indretning til Sundbrøndvands Forfærdigelse. Den ligger udenfor Byen og bestaaer af to Afdelinger, een hvor Vandet tilberedes, den anden hvor det udleveres og tildeels drikkes. Stedet har en smuk Have, hvor de, som bruge Vandet, kunne spadsere; man har derfra en Udsigt over endeel af Valpladsen, hvor Slaget ved Dresden holdtes. Indretningen er stiftet af hans Fader, som har været et meget opfindsomt Hoved. Sønnen er ogsaa en duelig Mand. Han forsikkrede, at de Fordomme, som Lægerne have havt mod de kunstige Sundbrøndsvande, i det Mindste hvad Dresden og Omegn angaaer, ere forsvundne. Du veed, at jeg altid har forsvaret de kunstige Mineralvande og sagt, at de ofte kunne være bedre end de naturlige. Dette er ogsaa hans Overbeviisning, og han anførte mig, at i forrige Sommer, da Tydskland havde lidt meget af Tørke, vare de fleste Mineralvande langt fattigere paa Kulsyre, end de pleie. — Endnu samme Dag, Kl. 4, tog jeg med Dampvognen til Leipzig, hvor jeg ankom Kl. 7½ og tog Herberge i Stadt Rom, som ligger tæt ved Banegaarden, saa at jeg let næste Morgen kunde afgaae til Berlin. Jeg deelte Reisen saaledes efter Blochmanns Raad, fordi den er temmelig angribende. Forskjellen er dog stor. Paa Veien fra Dresden til Leipzig og derfra til Köthen er denne Klage velgrundet; fra Köthen til Berlin er Reisen ikke saa trættende. Vognene ere der meget bedre; men om dette er den eneste Aarsag, eller om Banen ogsaa er bedre, skal jeg lade være usagt. I Leipzig havde jeg endnu alle de tre Brødre Weber og Walthershausen hos mig.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Kl. 2 kom jeg til Berlin.

Igaar, Fredagen den 18de, udførte jeg alle Slags endnu resterende Ærinder, læste og skrev hjemme; men om Aftenen frembød sig et skrækkeligt, skjøndt pragtfuldt Skuespil for hele Staden. Operahuset brændte. Det ligger ikke langt fra Meinhardts Hotel, hvor jeg boer. Det var stille. Universitets-bygningen, Akademiet, Musæet o. s. v. vare umaadeligt stærkt oplyste. Unter den Linden kunde man meget beqvemt og uforstyrret see det Meste deraf. Jeg blev dog ikke længe ude, da Gnisterne, som faldt, vare meget store. Damerne i Hotellet vare i stor Angst og lode alle deres Sager flytte ned i Stueetagen. Blandt disse Damer var Etatsraadinde Behn fra Altona, hvis Mand ei var tilstede. Hun havde seet Hamborgs Brand og var, efter den Erfaring hun der havde gjort, meget urolig. Den Ting, hvorpaa min Opmærksomhed især var rettet, var den Omstændighed, at Ilden drev over mod det store kgl. Bibliothek, som stod under Reparation og var omgivet med Stillads. Da jeg hørte, at man havde faaet Stilladset nedrevet, og at imidlertid Operahuset var sunket sammen, indsaae jeg, at Faren var forbi, og gik tilsengs Kl. 12, men sagde, at man skulde vække mig, om Sagerne toge en uformodet Vending. Min Kuffert havde jeg pakket, for at være beredt paa Alt.

Kl. 4 reiser jeg paa Jernbanen til Passow, derfra med Schnellpost til Stralsund og med det preussiske Postskib til Kjøbenhavn, hvor jeg haaber at være Mandag Morgen den 21de August.

Hermed sluttes min Dagbog. Resten fortæller jeg Dig. Hvor glæder jeg mig dertil.

Din

H. C. Ørsted.

Til H. C. Ørsted.

Berlin den 2den December 1843.

Kjære Onkel!

Deres Skrivelse af 20de November og de Anbefalinger, som fulgte med den, modtog jeg i Søndags; de erindrede mig levende om den Velvillie for mig, hvorpaa De har givet mig saa mange Beviser; og jeg vil tilstaae Dem, at dette Tegn paa Deres Velvillie glædede mig endnu mere end Anbefalingerne selv.

Dog har jeg allerede gjort Brug af disse. At see og tale med berømte Mænd er jo een af de høiere Glæder, en Reise kan forskaffe. Ifølge en Yttring i Deres Brev ventede jeg mig meest af Weiß; han er desværre sengeliggende, dog ikke af nogen betydelig Sygdom, og vil først om nogen Tid kunne tage imod Besøg. Jeg antog, da jeg var ved hans Dør, at De var en nøie Ven af ham; for at prøve min Antagelses Rigtighed fortalte jeg Pigen, der lukkede mig op og spurgte mig, fra hvem hun skulde hilse, at jeg havde et Brev fra Dem; ved at høre Deres Navn opklaredes hendes Ansigt, og hun forsikkrede mig, at det vilde gjøre Weiß meget ondt ikke at kunne modtage mig strax.

Paa Grund af det Forhold, hvori jeg vidste, at De stod til Steffens, besøgte jeg ham kort efter min Ankomst til Berlin og foreviste ved denne Leilighed den almindelige Anbefaling, De har medgivet mig, og som jeg ellers kun har benyttet, hvor der var Noget, jeg ønskede at see. Jeg vil ganske oprigtigt sige Dem, at det var Tanken om, at De maatte finde det meget forunderligt, hvis jeg ikke opsøgte Steffens, der bragte mig til at hilse paa ham; thi flere Steder i hans Memoirer have gjort mig noget ærgerlig paa ham;

men nu glæder jeg mig over at være bleven bekjendt med denne Mand, i hvis Væsen der er et Liv og en Kjærlighed, som har forundret mig.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Jeg bliver denne Vinter i Berlin. Jeg hører nogle Forelæsninger, jeg gjør nogle interessante Bekjendtskaber; men Hovedsagen for mig er dog den uforstyrrede Ro, hvori jeg lever. Jeg benytter denne Ro blandt Andet ogsaa til skriftlige Arbeider, af hvilke jeg har tænkt paa tre: en fortællende Fremstilling af et Fattigbarns Farer og Fristelser, en Omarbeidelse af Jussieu's berømte Værk: Anton og Morits for de danske Fængsler, og en historisk Fremstilling af Christendommens Indflydelse paa Fængselsvæsenet. Med det første af disse er jeg næsten færdig. Jeg faaer nu at see, hvad der kan blive af de andre.

De vil af disse Beskjæftigelser see, at jeg tænker paa Fængselssagen. Jeg har den samme Lyst til at blive Fængselspræst, som da jeg reiste, og det aner mig, at det vil skee. Naar man blot vil give mig frie Hænder og ikke stille mig under Boisen, er jeg tilfreds med ringere Gage.

Af min Reise har jeg havt Nytte. En Følelse af Træthed, jeg meget ofte sporede i Kjøbenhavn, er vegen bort, og jeg er bleven physisk styrket; jeg har vundet mig mange smukke Erindringer og endeel Kundskaber i forskjellige Retninger; jeg har endelig ligesom levet i den Atmosphære, hvori jeg ønsker at bevæge mig, da jeg har gjort mig bekjendt med en Mængde Fængsler og Velgjørenhedsanstalter. Paa denne Maade troer jeg at have vundet et praktisk Blik, hvad slige Indretninger angaaer, der i Tiden kan komme mig tilgode.

Jeg glæder mig ret til atter at see Dem og Deres Huus; først i April haaber jeg at være hjemme. Det er underligt

nok at leve borte fra Alt, hvad man har kjært; men jeg har følt, at der er et Gjensyn.

Mine kjærligste Hilsener til Tante.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Jeg tillader mig ogsaa at bede Deres Broder hilset. Selv hilses De paa det Kjærligste af

Deres hengivne og ærbødige
Peter C. Lind.

Til Samme.

Christiania den 24de April 1844.

Det er jo ret ubehageligt, at saa mange Omstændigheder forene sig til at gjøre vor 4de skandinaviske Naturforskerforsamling Afbræk. Thronskiftet og den deraf følgende Rigsdag og Kroning i Sverrig vil afholde flere svenske Notabiliteter, som Berzelius, Ekströmer, Baron Wrede, maaskee den ene Retzius, fra at komme. Eders fortræffelige Schouw kan ei rive sig løs fra sin Sorg, Mosaiterne ere opfordrede af Dr. Steinheim til at holde sig borte. Til disse hæmmende Aarsager regner jeg endnu, at den Stockholmske Forsamling havde det uheldige Indfald, at vælge mig til første Ordfører, en Stilling, hvortil jeg ikke, som til alt Slags Repræsentation, har det ringeste Anlæg. Dette Valg frembragtes formodentlig ved den Betragtning, at jeg har den bedrøvelige Egenskab, at være en af de Ældste blandt de norske Medlemmer. Imidlertid tragter jeg aldrig efter at komme længer frem, end i andet Geled, hvor jeg hører hen. Berzelius sagde i den Anledning ganske vittigt: „Jeg betragter første Ordfører som det Sølvskildt, man hænger paa en Viinflaske, for at tilkjendegive, hvad Slags Viin den indeholder, og anden Ordfører som selve Flasken med Viin; derfor

foreslaaer jeg at vælge Hansteen til første og Holst til anden Ordfører". Dette kunde nu være et Slags Trøst; imidlertid var han et brillant Skildt paa den svenske Viinflaske, hvortil jeg ei kan afgive Magen paa den Norske.

Af Aviserne seer jeg, at denne Afgang i Naturforsker-Freqventsen vil blive erstattet paa en anden Maade ved Grundtvigs Opfordring til den danske Ungdom udenfor Naturforsker Coalitionen, at indfinde sig i Christiania, for at knytte det skandinaviske Baand fastere. At vi, naar vi betragte denne Sag fra inden, fra dens rette Middelpunkt, ville møde en saadan Tilnærmelse med Hjertelighed og Interesse, behøver jeg vel neppe at forsikkre. Men efter vore Tanker bør vort Samfund holdes aldeles reent og ublandet, endog for det ringeste Skin af politisk Tendents, hvilket let kan gjøre det Skade. Religiøse og politiske Bevægelser ville saa let slaae over til Fanatismus, og kan ei saa let regjeres, som vor stille og lidenskabsfrie videnskabelige Virksomhed. Denne Opfordring har derfor foruroliget os noget, og det ikke mindst i Betragtning af det Hoveds Construction, fra hvilket Opfordringen udgaaer.

Retzius foreslog, at opsætte Mødet til næste Aar, og jeg hører, at et lignende Forslag er udgaaet fra Eder. Paa den Tid siger man, vilde maaskee vor nye Konge være her i Christiania; det vilde rigtignok være en smuk Lysekrone, som kunde give vore, i Forhold til de Kjøbenhavnske og Stockholmske Omstændigheder, maadelige Resourcer, en Smule Glands. Paa den Tid er ogsaa Storthinget forsamlet, hvilket muligt kunde give En eller Anden nogen Diversion; jeg troede ogsaa, at dette kunde være tilraadeligt; men jeg blev overstemmet af af mine to Colleger, Holst og Boeck, af hvilke den Første formeente sig aldeles bundet ved Statuterne, som fastsætte „hvert

andet Aar", og den Anden gjorde opmærksom paa, at Storthinget vilde benytte de Localer, som vi have gjort Anslag paa, og at 100 Storthingsmænd vilde optage saamange Vaaningsrum, at det vilde blive vanskeligt i vor lille By at skaffe Naturforskerne Logis. Endelig meente man, at Regenternes Indblanding i vore Møder, som vel i visse Henseender kunde medføre nogen Behagelighed, i andre igjen kunde være mindre gavnlig. Vanskeligheden med Localer var for mig den vigtigste Grund til at give efter. Indbydelserne ere derfor allerede affendte, og det lader sig nu neppe omgjøre.

I et Brev fra Prof. Eschricht gjøres os følgende Bebreidelse, som jeg synes er ubillig: nemlig „at Norge er det mest intolerante Land i Europa (med Hensyn paa Mosaiternes Udelukkelse), og denne Feil kan ei alene lægges Grundlovs-Concipisterne paa Eidsvold til Last, men endog den nulevende Generation, som ei har forandret Grundloven i dette Punkt".

Herimod indvender jeg:

1) Den historiske Grund til Forbudet er nok som bekjendt. Den skriver sig ikke fra religiøs Intolerance, men fra Frygt for Kongsberg Sølvværk. Jøderne ere ei Proselytmagere; man har aldrig hørt, at nogen Christen er overgaaet til den mosaiske Troesbekjendelse.

2) Fra Danmark er det mest ubilligt, at Bebreidelsen kommer, da Forbudet skriver sig fra dets egne Konger, som ogsaa den Gang beherskede Norge.

3) Da Norge i 1814 var omspændt af Fjender paa alle Kanter og i en høist elendig oekonomisk og militair Stilling, og den daværende Forfatning skulde omstyrtes, og en ny Statsform i en Tid af 3 Uger (troer jeg) skulde skabes fra nyt af, i et afsidesliggende Land, hvor Intelligentsen endnu stod paa et lavt Trin, og hvor et Feilgreb kunde i Fremtiden styrte

Nationen i Elendighed, finder jeg det meget naturligt, at Eidsvoldmændene havde saa mange vigtigere Ting at tage vare, at de ei havde Tid til grundigen at grandske en saadan Qvæstion, som om i dette Punkt burde gjøres nogen Forandring. Man holdt sig til et argumentum a tuto: „det er bedst at lade denne Sag blive in statu quo indtil videre; det har dermed ingen Hast". Denne Clausel skal desuden ei have staaet i Original-Udkastet, men være bleven indflikket af Afskriveren ved Siden af „Jesuiter".

4) For at forhindre umodent Flikværk paa Grundloven, maae adskillige Formaliteter iagttages ved en Grundlovsforandring, i det Forslaget skal fremsættes paa eet Storthing, og have ²/₃ af Stemmer for sig paa næste. Vi kunne altsaa nu paa lovmæssig Vei ei rokke denne Anstødssteen paa anden Maade; og at vi skulde gjøre en Revolution og omstyrte Forfatningen for at faae denne Anke hævet, er dog vel en altfor ubillig Fordring. Vi have gjort, hvad der paa lovmæssig Vei lader sig gjøre; vi have faaet Lovene suspenderet i dette specielle Tilfælde. Om end denne Passus blev udslettet af Grundloven, saa staae endnu de borgerlige Love iveien, som først maae forandres, inden det kan have den tilsigtede Virkning.

5) Angaaende Intolerance-Beskyldningen mod Norge, da vil jeg bringe den noksom bekjendte Jødefeide i Kjøbenhavn i Erindring. Ingen Mosait har lidt ved ei at kunne komme til Norge uden Leidebrev, hvor han aldrig har været eller havt Eiendom og Rettigheder. Men i Danmark, hvor han boede og havde borgerlige Rettigheder, led han Molest under denne Feide. Denne Intolerance var ham altsaa langt skadeligere; og Reminiscensen af denne Tumult tør vel have havt sin Indflydelse her i Norge, idet man sluttede, at naar de Danske,

som kjendte Jøderne, fandt sig beføiede til saadan Opposition, saa maatte man vel have nogen Aarsag, og det var da sikkrest for os, som vare aldeles ubekjendte med Forholdene, at være forsigtige.

At De kommer, stoler jeg paa, og at De ei kommer tomhændet, haaber jeg. Vi maae nu gjøre Regning paa de Notabiliteter, som ikke slaae os Feil. Jeg har Intet af Betydenhed at meddele, og skal være glad, naar Alt er overstaaet uden nogen virkelig Prostitution fra vor Side. Havde det allerførste Møde været holdt her, saa havde vi Intet havt at frygte af en Sammenligning. Men efter at det Kjøbenhavnske og det Stockholmske Møde have overtruffet hinanden ved deres store Resourcer i alle Retninger, saa kunne vi ei andet end at see denne Forsamling imøde med nogen Kleinmodighed.

Mine bedste Hilsener til Deres Familie og vore andre literaire Venner beder jeg frembragte fra Deres gamle forbundne Ven

Christopher Hansteen.

Den 26de April. Efter Brev fra Anders Retzius i Dag hører jeg med Glæde, at Berzelius uden Tvivl kommer til Mødet.

Til Samme.

Christiania den 8de November 1844.

Kjære Ven!

De har i kort Tid sendt mig tre høist forskjellige Arbeider, som ligemeget vidne om Deres alsidige Udvikling og om Deres usvækkede Aandskraft: Talen i Efterslægtsselskabet,

Foredraget i Naturforskernes Møde og den første Deel af Deres physiske Lærebog. Af de to første Arbeider, saavelsom af Deres Tale ved Vidensk. Selskabs Secularfest, seer jeg, hvad jeg tildeels allerede vidste, at De ved bestandig Reflexion over alle Livsforhold, saavelsom over Naturen, har dannet Dem en complet systematisk Verdensanskuelse, som giver Dem en Rigdom af Stof til at kunne udtale Dem, og sige noget Nyt eller Interessant i enhver Retning og ved enhver Leilighed. I Talen om Forholdet imellem Unge og Gamle har jeg fundet saa meget skrevet lige ud af mit eget Hjerte, andre tildeels for mig nye Bemærkninger, som have glædet mig, overalt en venlig, mild Aand. I Foredraget over Forholdet imellem Tænkningens og Indbildningskraftens Naturopfatning seer jeg, at De S. 14—17 har tænkt paa den urimelige poetisk-theologiske Paastand i Urania for 1844, at Mennesket absolut er Skabningens Ypperste, og at alle andre Kloder i Universet enten ere ubeboede af fornuftige Skabninger, eller i modsat Tilfælde af Facsimiler af vor Slægt. Ved at anmelde Heibergs Urania i et herværende Blad har jeg berørt samme Paastand, men af Varsomhed ei kunnet forfølge den saa langt, som De i et videnskabeligt Foredrag kunde. I den Anledning vil jeg obiter bemærke, at vor elskværdige Veninde Josephine Bidoulac, fra hvem indlagte Skrivelse er, for et Par Aftener siden, da hun bragte Brevet, yttrede nogen Utilfredshed med følgende Sted S. 15: „og ikke førend i den sidste Omvæltning eller bedre Omdannelse fremkom Menneskeslægten, hvis Egoisme det vist vilde være altfor farligt at saare, ved at yttre nogen Formodning om, at den atter eengang skulde gjøre Plads for en fuldkomnere Slægt". Hun havde nær villet tage Brevet tilbage og omskrive det, for at berøre denne Gjenstand; men hendes Tid er saa stærkt besat, at det faldt bort.

Jeg fattede ikke ret, hvad det var, der stødte hende; jeg troer Ordet „Egoisme". Jeg har selv et Par Gange for flere Aar siden yttret den samme Tanke til Andre, og seer deri intet Andet, end en ganske plausibel Mulighed.

Ved at omtale J. B. kan jeg ikke forlade denne interessante Personlighed uden at dvæle noget længer ved hende. Hun har tiltrukket sig den almindelige Opmærksomhed og Interesse her i Christiania. En stor Deel ville undervises af hende, Alle ville underholdes af hende, Alle beile til hendes Venskab og søge Raad og Trøst hos hende.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Vi ville høilig savne hende, naar Fædrenelandet kalder hende tilbage.

Og nu maa jeg slutte med Bøn om en venlig Hilsen til Deres Kone samt Prof. Scharlings Familie og med de bedste Ønsker for Deres Alles Vel fra Deres bestandig hengivne

Chr. Hansteen.

Til Samme.

Christiania den 4de November 1844.

Jeg har bedet Professor Hansteen om Tilladelse til at lægge et lille Brev inden i hans til Dem, da det var mig en hjertelig Trang at takke Dem, kjære Hr. Conferentsraad, baade for den venlige Godhed, der har bragt Dem til at erindre mig, og sende mig de to interessante smaa Udarbeidelser, som ogsaa for den Nydelse jeg har havt ved at læse dem. Det var mig saa kjært og betydningsfuldt, saavel i det Hele som i det Enkelte, at gjenkjende den store og rene Harmoni af det Gode, Sande og Skjønne, der charakteriserer Deres Livs-anskuelse og Tænkning. Skjøndt hvad jeg læste var nyt og

friſk, var det mig dog ſaa bekjendt. Jeg havde den glade Overbeviisning, at Deres inderſte Væſen er mig aldeles klart, og at — ja, jeg vover at ſiger det — jeg er dem aands-beſlægtet. Hvor jeg glæder mig til at ſee Dem igjen, til atter at høre Dem tale, til den Følelſe, hvormed jeg altid forlod Dem, at jeg havde vundet en ny Skat ved Dem. Hvor lang Tid der endnu vil gaae hen, før jeg kommer tilbage, veed jeg ikke ſelv. Jeg fører her et høiſt intereſſant og behageligt Liv, nyder de Bedſtes Venſkab og Omgang, har meget at beſtille og føler virkelig, at jeg udretter noget; men jeg længes dog efter Danmark, efter mit Hjem, mine Venner, efter de Nydelſer, jeg der var vant til, og ſom ikke trives her. For Øieblikket har jeg ingen Plan, men overlader til Tiden at bringe de afgjørende Raad. Hos Deres Søſter tilbragte jeg nylig en behagelig Aften. Det var hendes Fødſelsdag, og vi talede meget om Dem og Deres. Førend jeg ſlutter, maa jeg udføre en Commisſion, jeg har paataget mig, nemlig: at takke Dem ſaa hjerteligt fra Welhaven for den Nydelſe, han har havt ved at læſe Deres Bog. Der udkommer ſnart et Bind Digte af ham, ſom jeg troer, De vil finde meget intereſſant.

Naar de bringer mine kjærligſte Hilſener til Deres Kone og hele Familien, ſaa ſiig dem Alle, at jeg glæder mig ſaa uſigeligt til at ſee dem igjen. Tak for hver venlig Hilſen, jeg har faaet fra Dem.

Deres hengivne

Joſephine Bidoulac.

Til Samme.

Sorøe den 1ste December 1844.

Jeg er dem yderst taknemmelig for Deres to Skrifter. Deres Physik er en uendelig vigtig Gave, der vil lette Arbeidet for os Alle. Det lille Skrift om Tænkningens og Indbildningskraftens Naturopfatning har glædet mig, og det kom netop til mig i det rette Øieblik. Jeg skal nemlig skrive et Program til næste Aar, og var uvis angaaende Sujettet; men nu har Deres Afhandling tilintetgjort min Tvivl. Da jeg netop er et Slags Amphibium imellem Naturvidenskab og Poesie, og da jeg derved er ledet til at tænke endeel over deres gjensidige Forhold, saa mener jeg, at en nærmere Udførelse af Deres Hovedtanke, kun i andre Retninger, med Hensyn til de Grene af Naturvidenskaberne, hvori jeg har fleest Erfaringer, og hvori jeg mener, jeg har Noget at sige, som endnu ei saaledes er sagt, kunde give mig et passende Emne. Naturligviis forbeholder jeg mig da offentlig at aflægge den Mand min Tak, der skrider foran for os i denne Sag, som i mange andre. Imidlertid kan det ikke hjelpe, at nogen Digter slaaer ind i denne Retning, hvis ikke Publicum, ved en høiere Indsigt, ved en alsidigere Uddannelse, faaer Øiet op for, hvad Kunstneren i denne Henseende kan byde det, kun derved kunne vi faae en dybere Billedkreds, der er ligesaa bekjendt som Grækernes Mythologie, og hvori Billedet tillige forvandles til Sandhed.

Fra Steenstrup, Mundt, Boyesen og Ingemann har jeg mange Taksigelser at bringe, og selv Ingemann har læst Afhandlingen med stor Interesse.

Vi leve her, ligesom en Syg, som Lægerne have holdt mellem Liv og Død i en Række af Aar. Vi kunne maaskee

sige, som der staaer hos en ældre Digter: „Det haver den Skjebne, det aldrig kan døe," men Ulykken er, at det heller aldrig kan komme til noget friskt og virkeligt Liv. Vi haabe kun paa, at Døden dog engang skal komme, kun ønske vi, at man skal slaae os ihjel strax, og ikke langsomt sulte os til Døde. Vor Stilling er saaledes, at hver Enkelt nødvendig maa hefte sine Blikke paa Kjøbenhavn. Jeg vilde nødig søge Reinhardts Embede, hvis det blev ledigt; det vilde koste mig stor Møie at beklæde det paa en værdig Maade; jeg maatte ogsaa derfor opoffre et inderste, og som jeg troer, virkeligt Kald; jeg erkjender, at Steenstrup i mange Maader bedre vilde passe for denne Post, jeg selv ønskede langt hellere et æsthetisk Professorat; men forandres ikke Forholdene, saa tvinges jeg jeg dog til at gjøre, hvad jeg nødig vil.

Hvis De ved Leilighed blot med et Par Ord kunde underrette mig om Titlen paa Cladni's Skrifter over Klangfigurerne, saa viste De mig en stor Tjeneste. Jeg kjender ikke andet af ham, end hvad der staaer i neue Schriften der Gesellschaft naturforschender Freunde zu Berlin, 2den Deel, om jeg husker ret. Hvad jeg forresten veed om ham, kjender jeg kun igjennem Dem. Jeg ønskede gjerne at have hans og Deres Arbeider i denne Retning samlede for Bibliotheket. Kunde De maaskee ved samme Leilighed underrette mig om, hvilke akustiske Skrifter der kunde være meest passende for vort Bibliothek, da gjorde De os ligeledes en stor Tjeneste. Vi have nemlig kun lidet i denne Retning. Naturligviis maa Besvarelsen af disse Spørgsmaal ganske afhænge af, naar De faaer beqvem Tid og Leilighed dertil.

Med sandt Venskab og særdeles Høiagtelse

Deres hengivne

J. C. Hauch.

Til Samme.

Den 8de April 1845.

Jeg modtager med Fornøielse Deres Artikel *) til Ugeskriftet, men sender den dog hermed, fordi der er et Hovedpunkt, hvori jeg aldeles ikke kan være af Deres Mening, og anseer for saa vigtigt, at jeg maa forsøge paa at forandre denne.

De mener, „At der ikke gaves noget Tidspunkt i Thorvaldsens Liv, hvor Danmark var ham en Stifmoder" (S. 22) og „at Danmark har været for den unge Kunstner Alt, hvad et Fødeland kan være for sin Søn" (S. 10).

Heri er det nu, at jeg, hvad Perioden indtil 1819 (første Hjemkomst) angaaer, aldeles ikke kan være af Deres Mening. De mener, at hvis Thorvaldsen strax var vendt hjem, vilde man have givet ham Bestillinger og sendt ham tilbage til Rom. Vilde man have givet ham Bestillinger, burde man jo ligesaa godt have ladet ham blive i Rom; men hvad Rimelighed er der herfor? At Nogle talte om ham med Agtelse, hjalp jo ikke, naar den ikke fremkaldte nogen Bestilling? Saavidt jeg veed, er der i den hele lange Tid indtil 1819 (maaskee naar nogle Büster undtages) ikkun gjort en eneste offentlig Bestilling: Medaillonerne til Christiansborg Slot, og en privat: Døbefonten i Brahetrolleborg, og disse vare dog sandeligen ikke af nogen Betydning og bleve gjorte, efterat Thorvaldsen allerede havde et europæisk Navn. Hvorledes er det da antageligt, at han, hjemkommen uden saadant Navn, skulde have faaet tilstrækkelig og værdig Sysselsættelse? Denne Mening om Fædrelandets Mangel af Paaskjønnelse var almindelig hos de Danske i Rom i Aarene 1816 til 19, da jeg var der; det var uden Tvivl og-

*) „Thorvaldsen og hans Fødeland", trykt i Dansk Ugeskrift 1845 og H.'s samlede Skrifter 1852.

saa Thorvaldsens egen Mening, uagtet han jo med megen Forsigtighed udtalte sig.

Nu vel, man vil sige, at denne Periode falder i Danmarks Trængselsaar; men, deels gjælder dette ikke om Aarhundredets Begyndelse, deels blev der anvendt 100,000 Rbd. aarligt til Christiansborgs Opførelse, og i flere private Kredse havde man Penge nok til Borbets og andre Glæder.

Hvad nu Perioden efter 1819 angaaer, saa stille Forholdene sig her, navnligen efter at Ideen om Museet var opstaaet, langt fordeelagtigere. — Det kan dog ikke nægtes, at det havde været Nationen langt værdigere, om Museet var blevet opført alene ved frivillige Bidrag, istedetfor som nu for den større Deel ved en Skat (Brændeafgift). Jeg troer, det vilde være opnaaet, hvis ikke Comiteen ved sin Optræden havde mødt saa megen, deels Kulde, deels ligefrem Modstand, og det ikke blot af Alt, hvad der hører til Hoffet, Collegierne, Magistraten, Stiftamtmændene, Bisķopperne, nogle spidsborgerlige Blade, men endog hos Mænd, hvis Stemme maatte have Indflydelse i de meest dannede Kredse, f. Ex. Brøndsted, Mynster, Rosenvinge, Peter Hjort o. s. v.

Imidlertid, der var sand Begeistring paa mange Steder og i de meest forskjellige Folkeklasser; Modstanderne maatte efterhaanden forstumme, og et smukt National-Monument er reist for Thorvaldsen; kommer nu dertil den smukke Modtagelse paa Rheden, det senere Forhold mellem Thorvaldsen og Folket og hans Begravelse, saa maa det indrømmes, at Forholdet mellem Thorvaldsen og hans Landsmænd i alt Fald er endt saa harmonisk smukt, som man kunde ønske det, og jeg vil indrømme, at den sidste Periode har gjort godt for Noget af det, der i den tidligere var forsømt; men dette Sidste bør dog ikke forbigaaes, deels fordi Sandheden maa have sin Ret, deels fordi

vi endnu den Dag i Dag kunde gjøre os skyldige i lignende Forsømmelser, naar vi ingen Advarsel fik.

Et andet Punkt er en reen Bagatel; jeg ønskede, at (S. 18) Fru Brun ikke blev anført blandt de Danske, der stode Thorvaldsen bi. Hun var baade i Sprog og Sind aldeles Tydsk; det var hende, der udklækkede den Mythe, at Thorvaldsen var født paa Havet og saaledes strengt taget ikke Dansk, og for vor gode, naturlige Thorvaldsen kunde denne Dames Affectation og Følsomhed ikke være til anden Nytte end til Morskab. Saa farlig begeistret for Thorvaldsen kan hun neppe have været; thi, saavidt jeg veed, eiede hun ikke et eneste af hans Arbeider, idetmindste ikke i Marmor.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Deres

Schouw.

Til C. Hauch.

Kjøbenhavn den 29de Juli 1845.

Bedste Ven!

De maa vist undre Dem over mit sene Svar; men vær forsikkret, at jeg kun har gjort Opsættelse i det Haab at udrette Noget, og at kunne fortælle Dem det. Desværre trækker Tingen sig umaadeligt ud. Kongens Sygdom kan bære nogen Skyld, men udentvivl den mindste. Man havde den Plan at anvende Mere paa Kiel end hidindtil, og man havde derover hørt Vedkommende; men da Sagen skulde refereres, og man kunde vente det Forlangte bevilliget, kom nye Fordringer. Sagen kunde derfor ikke komme for Statsraadet førend Kongens Afreise. Min Broder har taget sig af Sagen ligesaavel som jeg, og Deres Sager staae godt; men dette er desværre ikke det samme som Opfyldelsen.

Tak for Deres Roman*). Vi læse den høit, naar Familien er samlet; men derfor have vi ikke ganske læst den til Ende. Dette vil først skee imorgen eller overmorgen. Vi læse med megen Interesse, som uophørligt stiger. Jeg haaber, at den vil vække og advare Mange. Sandsynligviis vil den ogsaa bidrage til hos nogle indflydelsesrige Mænd, at forstærke den Overbeviisning, at det vilde være godt, om De kom til Kiel. Min Broder har læst Begyndelsen med megen Interesse og har taget den med paa en lille Reise til Norge. Enhver, som læser den, vil sige sig selv, at Forfatteren maa være en Mand, der med sin herlige Digterevne forener en høi og omfattende Dannelse, som giver Manden en Betydning, hvor man sætter ham.

Tiden nøder mig til at slutte. Tusinde Hilsener.

Stedse Deres

H. C. Ørsted.

Til Samme.

Kjøbenhavn den 8de November 1845.

Bedste Ven!

Dersom De ikke kjendte mig, maatte De sikkert holde mig for ligegyldig, da jeg saa længe har ladet Dem vente paa Svar. Men først idag har det været mig muligt at faae nogen Efterretning om Professoratet i Kiel, en Efterretning, der dog endnu ikke er fyldestgjørende. Igaar forekom den store Sag om et Normalreglement for Universitetet i Kiel i Statsraadet, som endte for silde, til at jeg kunde faae Efterretning derfra, førend jeg gik til Videnskabernes Selskab. Der bliver hist et Professorat, ved hvis Besættelse der tænkes paa Dem; men Normalreglementet skal først til Finantsdeputationens Be-

*) Slottet ved Rhinen.

tænkning, førend Sagen afgjøres. Den normerede ringeste Gage bliver kun 1200 Rbd.; men der forbeholdes en Sum til personlige Tillæg. I alt det, jeg her kan sige Dem, ligger der jo endnu ingen Sikkerhed; men videre er endnu Intet bestemt.

Hvad Deres anden Plan angaaer, at komme i Reinhardts Sted, da kan jeg ikke give Dem noget saa sikkert Raad, som De kan give Dem selv; men jeg vil dog ikke tilbageholde den Tanke, jeg herom har gjort mig. Uagtet De sikkert ikke nogensinde har lagt Zoologien tilside, har De dog levet mest for noget langt mere Omfattende, og har ved Deres talrige og betydelige Digterværker viist dette. Jeg kan deels ikke ret forestille mig, at De kunde føle Dem tilfreds ved ganske at indskrænke Dem til een Retning, og det maatte De dog sikkert i mange Aar, for at fyldestgjøre Fordringerne til en Mand, hvis Lærerpost netop er Zoologien alene; deels har jeg nogen Tvivl, skjøndt jeg ganske henstiller den til Deres egen Bedømmelse, om De virkelig kunde sætte Dem snart nok ind i det, for den omhandlede Stilling, saa vigtige Detail. Var jeg ganske vis paa, at De fik Pladsen i Kiel med et forsvarligt personligt Tillæg, og hvilke andre Betingelser De kunde ønske, vilde jeg ubetinget stemme derfor.

Modtag min Tak for Deres smukke Program. Rummet og Tiden tillade ikke at tale omstændeligt derom idag; men jeg glæder mig til en mundtlig Samtale ved Leilighed.

Stedse Deres

H. C. Ørsted.

S. T.

Herr Professor Hauch.

Til H. C. Ørsted.

Den 2den Juli 1846.

Min forbindtligste Tak for Deres Meddelelser angaaende Klimatets Indflydelse paa Folkecharakteren. Jeg troer, at vore Meninger i Grunden staae meget nær. De indrømmer, at Hovedaarsagen til Folkecharakteren maa søges i Afstamningen; jeg nægter ingenlunde Indflydelsen af de physiske Forhold, og indrømmer udtrykkelig, at disse stundom, navnlig hvor de fremtræde som Extremer, kunne lægge væsentlige Hindringer i Veien for den aandelige Udvikling. Jeg optræder egentlig mod den overdrevne Indflydelse, man i Almindelighed tillægger Naturforholdene, og fremfor Alt mod den uvidenskabelige Methode, man anvender i Behandlingen af dette vigtige Spørgsmaal.

Da der dog vist ikke bliver Tid i det engelske Møde til at meddele Ikke-Mødendes Afhandlinger om end nok saa korte, saa troer jeg, det er bedst at opgive Ideen om, at medgive Dem en Oversættelse af min omtalte Afhandling. Derimod vilde det være mig kjært, om De i et Referat af de Danskes Arbeider vilde gjøre opmærksom paa mine Naturskildringer, sammes Tendents og Charakteer, hvorved da muligen ogsaa hiin Afhandling kunde omtales, samt paa mit Arbeide over Italien, hvorom jeg inden Afreisen skal give Dem en lille Notits. Hvis det ikke gjør Uleilighed i Deres Kuffert eller ved det engelske Toldvæsen, — saa vil jeg gjerne meddele Dem et Exemplar saavel af Naturskildringerne, som af den franske Oversættelse af Brudstykket om de italienske Naaletræer, samt om De vil, den første Deel af mit italienske Værk, der, skjøndt udkommet 1839, dog kun er lidet bekjendt. 3die Hefte af Collect. Met. (de guineiske Observationer) burde De maaskee ogsaa have med.

Stedse Deres

Schouw.

Til E. A. Scharling.

Paris*) den 29de Juli 1846.

Kjære Svigersøn!

Da min Kones Ophold paa Landet let vilde foraarsage, at De og Karen altfor silde fik Efterretning fra os, vil jeg skrive Dem til i Dag. De seer af Overskriften, at vi nu ere i Paris. Vor hele Reise er gaaet meget lykkelig, og vi have, trods Hurtigheden, seet og nydt meget. Jeg har udholdt Reisen meget vel, hvorom jeg forud havde nogen Tvivl. Det Nærmere om Reisen vil de erfare af Mathildes Breve til hendes Moder. Her vil jeg blot bemærke, at vi ikke saae andre Venner i Berlin end Weiß, og at De der var i kjærlig Erindring. I Bonn modtog Brandis og Familie os paa det Venligste. I Brüssel viste Quetelet al mulig Forekommenhed. Vi bleve meget forte omkring der af ham og hans Familie. Vi traf der sammen med Chemikeren Staß, som har arbeidet med Dumas. Han viste megen Interesse for mine ældre Arbeider, blandt Andet for mine Recherches sur l'identité des for-

*) Fra Midten af Juli 1846 til Slutningen af September samme Aar foretog Ø. sin sidste Udenlandsreise, paa hvilken hans yngste Datter fulgte ham. De reiste i Selskab med Conferentsraad Forchhammer og dennes Hustru. Gjennem Tydskland og Belgien toge de til Paris, og efter en Maaneds Ophold der reiste de til England, hvor de ligeledes tilbragte en Maaned, deels i London og deels ved et Naturforskermøde i Southhampton. Ø. fik baade i Paris og i England den mest hædrende Modtagelse; især fandt den Anerkjendelse, der blev ham til Deel, sit stærkeste og varmeste Udtryk i en Tale, som Sir John Herschel holdt i Naturforskerforsamlingens Slutningsmøde. Paa Hjemreisen deeltog han i endnu et Naturforskermøde i Kiel.

Da der fra denne Reise kun forefindes dette ene Brev fra Ø, meddeles i det Følgende et lille Uddrag af hans Reisedagbog.

ces électriques et chimiques, og spurgte mig Adskilligt om min chemiske Nomenklatur. En anden Professor, Louyet, forærede mig adskillige Smaaskrifter, som dog syntes mindre betydelige. Jeg vil ikke opholde Dem ved at tale om Jernbanetoget til Paris. Alt gik godt. Vi ankom om Søndag Aften den 26de. Mandagen besøgte vi vor Chargé d'affaires og vor Consul, men fandt Ingen af dem hjemme; derimod traf vi paa Gaden sammen med Caroc og hans Kone, som endnu samme Dag besøgte os. Vi boe i Rue Richelieu Nr. 47 (Hotel de Bruxelles) ganske nær ved Palais Royal Vi benyttede derfor snart Leiligheden til at gjøre en Spadseregang i denne vidunderlige Samling af Boutiker, Kaffehuse, Restaurationer o. s. v. Mathilde var fortryllet derover. Vi gik derpaa gjennem endeel Gader og kom til Tuilerierne, hvor Forchhammer forlod os. Jeg havde den Fornøielse, at følge vore to Damer hjem ad den korteste Vei; da jeg godt mindedes alle derhenhørende Gader. Igaar besøgte vi adskillige Lærde, men fandt ikkun faa hjemme; dog lykkedes det os at træffe Blainville og Chevreul. Den Første skulde Dagen efter tiltræde en lille Landreise, som vil vare det meste af 14 Dage; men han indbød os til at spise Frokost hos sig i Dag 14 Dage. Chevreul var ogsaa hjertelig glad ved at see mig. Han har en Sommerbolig og vil have os alle Fire ud til sig i næste Uge. Han har en Søn, som nylig er bleven gift med en Dame af Guizots Familie. Idag have vi truffet Biot. Han seer meget gammel ud, men har sin hele ungdommelige Livlighed.

Jeg vil ikke opholde Dem med at fortælle om vore Besøg i Jardin des Plantes, Bastillepladsen, Boulevarderne o. s. v. Derimod maa jeg dog fortælle, at vi om Aftenen den 29de vare tilstede ved Festen i Tuileriernes Have og havde et saa godt Sæde, at vi godt kunde betragte Kongen og den kon-

gelige Familie. Concerten var ikke betydelig; derimod var Illuminationen og Fyrværkeriet skjønt. Under Concerten hørtes et Knald. Jeg tog det for et Signal; men Andre paastode, at der var skudt efter Kongen. Man kunde iaftes ikke faae andet end modsigende Efterretninger derom; men i denne Morgen (den 30te) vil man vel faae det Fornødne derom i Bladene. I dette Øieblik faaer jeg at vide, at Skuddet virkeligt var et Mordforsøg. Forbryderen er greben, hedder Charles Henry, en Arbeider, som dog ingenlunde var dreven til Gjerningen af Fattigdom, men havde 140 Francs i Lommen. Kongen gjorde strax en Bevægelse, da Knaldet var hørt. Jeg satte det i Forbindelse med det formeente Signal; men nu indseer jeg, at han har peget hen til Stedet, hvorfra Skuddet kom, og derpaa tilkjendegivet, at ingen Ulykke var skeet. — Der blev meget hyppigt raabt vive le Roi, men med ringe Stemmetal.

Jeg seer, at jeg nu maa slutte. Hils Karen og alle Bornene. Hils min Broder, som jeg i Dag ikke tilskriver, og hans Huus. Deres Broder Professoren og de andre Brødre beder jeg ligeledes paa det Hjerteligste hilsede.

Stedse Deres
H. C. Ørsted.

Uddrag af Ø.'s Reisedagbog.

Paris 1846.

Den 16de August besøgte vi Alle Pantheon og besaae det nøie. Det har ogsaa underjordiske Hvælvinger, med Søiler, som ved deres kraftige Simpelhed passe dertil. Man seer der Voltaires og Rousseaus Gravmæler, Marschal Lannes's (Montebello) og i visse Afdelinger en Deel Senatorers og Generalers fra Keisertiden, i mindre anseelige og stærkt sammentrængte

Gravsteder. Man seer allerede her, efter at denne Fremgangsmaade er bleven afbrudt, at det vilde være ønskeligt, at Ingen bestemtes til Pantheon førend 50 Aar efter hans Død. Det Indre af den overjordiske Deel fortjener sin almindelige Berømmelse. Den er udmærket skjøn. Vi vare ogsaa i de øvre Dele inden i, for at see Kuplens Malerier, og udenom for at nyde den vide Udsigt.

Den 18de om Aftenen kom endelig Baron Brockdorff til os og meldte os, at Kongen vil modtage os paa Løverdag Aften. Den 19de afhentede Gaimard os til at see Gobelins. Det er unægteligt interessant at see, hvor nær Væveningen kan komme Maleriet; men i Virkeligheden er det en høist piinlig og langsom Maade at tilveiebringe Kopier af Malerier, som dog i Tidens Løb tabe deres skjønne Farvers Friskhed. Porcellainet har heri et stort Fortrin. Om Aftenen bleve F. og jeg af Brockdorff indførte hos Guizot, som modtog os med megen Artighed; men Samtalen maatte efter Selskabets Natur være kort og ubetydelig. Vi saae der Hertug Decazes, som forestillede os for Grev Rambuteau, Seinens Præfekt, der tilbød at lade os see Hôtel de Ville. Brockdorff forestillede os for Salvandy, som allerede ved Chevreul havde indbudet mig til Middag Dagen efter. Han indbød nu ogsaa Forchhammer og Brockdorff. Kronprindsen af Bayern var ogsaa der, men gik snart, saa at jeg ikke fik lagt Mærke til ham. Alt dette foregik i største Hast. Jeg troer ikke, at vi vare der ½ Time.

Den 20de besaae F. og jeg et Udsalgssted for Filtrer, saaledes som de almindeligt bruges i de Pariser Huse. — — — Vi besaae derpaa Chameroy's Fabrik af Vandledningsrør — — — — — — — — Til Middag spiste vi hos Salvandy. Selskabet var stort. Vi saae der Hertugen af Isly, Martinez de las Rosas, Victor Hugo, Grev Rambuteau, Sauzet, Mira-

flores, Hertugen af Broglio. Jeg sad mellem Chevreul og Brockdorff; Victor Hugo sad ved Chevreul. Denne gjorde mig bekjendt med ham, og der vankede de sædvanlige Høfligheder; men Tid og Sted tillode ingen udførlig Samtale. Chevreul, som sad ham nærmere, gav ham en lang Forelæsning over sin Farvetheori.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Fredagen den 21de August.

I Dag besøgte vi Hôtel de Ville. Jeg sendte mit Kort ind til Grev Rambuteau. Han var ikke strax tilstede; imidlertid ventede vi i en stor og pragtfuld Sal, som efter en lille Deels Affkridtning maa være over 50 Alen lang og lidt over 20 Alen bred. Den forekom os lidt for lang i Forhold til Breden. Vi ventede dog ikke meget længe, førend Præfekten kom. Han gjorde os nærmere bekjendt med Salen. Den har stor historisk Mærkværdighed. Der har i sin Tid Liguen forsamlet sig, senere Fronden. Der har i Revolutionen de mærkeligste Forsamlinger fundet Sted, som omtales at være skeete i Hôtel de Ville. Fra Balkonen her ere mange vigtige Begivenheder blevne udraabte, deels i Keisertiden, deels senere. Det var her, hvor Lafitte fremstillede Ludvig Philip som Konge. Den ældste Deel af Bygningen er gammel og fortsattes efter lang Afbrydelse 1549 efter Dominique Cortone's Tegninger. Den fuldførtes af Henrik IV i Aaret 1603. Men siden 1837 har denne Bygning faaet umaadelige Udvidelser, saa at den gamle Bygning ikkun udgjør en liden Deel af det Hele. Man har vedligeholdt i den nye Bygning den saakaldte Renaissance-Stiil, hvorefter den ældre var bygget. Udførelsen er skeet med stor Pragt, værdig en Stad, som har 60 Millioner Francs i Indtægt, hvilket er mere end mangen lille Stat. Anlægget

synes udført med ualmindelig Indsigt og Smag. Kunstnere have bidraget meget til Forskjønnelsen, ved at tilbyde deres Arbeider for en ringe Priis. Malere have udført Malerier til Salens Forskjønnelse for samme Priis, hvorfor de ellers blot kunde dekoreres. Speile af første Størrelse ere blevne leverede for den Priis, hvorpaa de kom Fabrikanten. Ved to saadanne Speile ligefor hinanden var der bleven frembragt en næsten fortryllende Virkning. Vi saae et vævet Betræk, hvor endeel af Mønstret bestod af Glastraade, som frembøde en Sølvglands, der ikke kan svækkes ved at anløbe; ogsaa disse vare leverede til Fabrikationsprisen. Denne Aand fortjener at opstilles os til Mønster. Mange af de store Sale, hvori forskjellige Forsamlinger holdes, kunne forenes til een eller dog sættes i Forbindelse. En Sal, hvori der gives Dineer til 60 eller nogle flere Personer, kan ved en meget let Indretning give Plads for 100. Men ofte gives der meget større Dineer, endog indtil 6000, naturligviis i mange Rum. Selv den indre Gaard kan da bedækkes og bruges som Sal. Trapperne ere skjønne og pragtfulde.

Brugen af Bygningens store Rum er yderst mangfoldig. Det forstaaer sig, at Stadens Raad holdes her. Salen dertil er meget smuk og værdig. Blandt mange andre Forretninger, holdes her ogsaa endeel Examiner, f. Ex. en Deel af Adgangsexamen til den polytechniske Skole og til Centralskolen. Saavidt jeg mindes, sagde Præfekten, at der var 484 Bureauembedsmænd. Han viste os en Sal, hvori der fandtes Kort over alle Gader og alle Huse i Paris. Kortene vare sammenrullede, og til hvert var der et lille, men meget dybt fiirkantet Rum, saa at man saae hvert Kort fra Enden. De vare forsynede med Nummere og stode naturligviis i Forbindelse med Protokoller, som man ogsaa viste os. Dette er dog kun en

Deel af Archivindretningerne. Man har et Archiv med Protokoller, hvori alle Egteskaber ere optegnede siden 3 Aarhundreder, ligesom ogsaa Fødsler og Dødsfald. Hvor meget bedre er ikke dette, end at Folk skulle henvises til Kirkebøgerne, som dog maaskee ikke burde bortfalde, da de kunne tjene til Bestyrkelse i tvivlsomme Tilfælde, og dersom nogen stor Ulykke skeete ved Hovedarchivet, som dog, hvad Hôtel de Ville angaaer, ifølge Bygningsmaaden er lidet sandsynligt. Det vilde være mig umuligt, at opregne alle de archivariske Indretninger her findes; jeg vil blot nævne, at de kongelige Domainer her have et eget Archiv.

Vi saae her Protokollerne fra Revolutionstiden, hvori Robespierres, Talliens og mangfoldige andre bekjendte Mænds Underskrifter vistes os.

Denne overordentlig store Bygnings forskjellige Hoveddele have hver sin Bestemmelse, for Bestyrelsens forskjellige Dele, og disse ere vel skilte fra hverandre, men udgjøre dog sammen eet Hele.

Hôtel de Ville har ogsaa et Bibliothek paa 80,000 Bind.

Blandt de Ting, vi saae her, vare ogsaa Kort over Byens Forsyning med Gas og med Vand. Byen er deelt mellem adskillige Gascompagnier; men disse ere forpligtede til efter 17 Aar at overlade Byen det Hele, mod en vis Godtgjørelse. Staden kan da benytte Anlæggene efter de vundne Erfaringer, og maaskee overlade dem igjen paa de ved Erfaringen givne bedste Vilkaar. Vandledningerne ere i de nyeste Tider atter blevne meget udvidede. Grenellebrøndens Fuldførelse har ogsaa bidraget Sit dertil. Vi saae her en veludtænkt Model af Grenellebrønden. Den bestaaer i et høit Glasrør, hvori de ved Udboringen gjennembrudte Lag ere afbildede med Prøver af det udborede Materiale. Foruden de

store Vandspring har Paris 1680 mindre. Til Bortskaffelsen af Uhumskheder ere store Ledninger tilveiebragte. De Rør, som Chameroy nu anlægger til disses Afledning, skulle udgjøre 11,000 Mètres. Naar jeg betænker, hvilke uhyre Midler til Borgersamfundets Velfærd, her ere forenede, kan jeg ikke Andet end føle den store Vægt af denne ordnede Bestyrelse. Her finder Borgeren Beviislighederne for sine Fødsels- og Ægteskabsforhold og Oplysninger, som høre til enhver Forhandling af faste Eiendomme. Her anordnes og sammenholdes Alt, hvad der hører til Byens Orden, Reenlighed, Forsyning med Vand, Belysning o. s. v. Man klager tit over Bureaukrati, et sletdannet Ord, som tit bruges ligesaa slet, som det er skabt; men hvorledes skulde alt dette udrettes uden en betydelig Magt, ordnet i mangfoldige hverandre underordnede Myndighedstrin? Jeg veed vel, at Ingen nægter dette, naar der tales i Almindelighed; men ved mange Klager over Bureaukratiet mærker man, at Vedkommende ikke stiller sig dets nødvendige Virkemaade klart for Øie. At Klager over virkelige Misbrug ikke herved skulle afvises, og at Frihedsgrundsætninger bør bære og gjennemtrænge dem, forstaaer sig. Det misbrugte Bureaukraties Forsvarere oversee naturligviis dette. Alt kommer her an paa ret at see begge Sider af Sagen.

Grev Rambuteau viste os ogsaa sin egen Bopæl, som var ret smuk og anseelig, men saare beskeden i Sammenligning med Pragtsalene til de offentlige Gjæstebud og Fester. Han sagde: Paris's Præfekt maa vise sig med Pragt, Mr. de Rambuteau behøver det ikke. Han viste os endelig sin skjønne til Præfekturen hørende Have, med dens Drivhuse. Den er ikke stor, men meget rig paa Blomster. Han viste sig, ved at tale derom, som Botaniker. Han gav Damerne hver nogle smukke

Blomster. Ved Afskeden sagde jeg ham med fuld Sandhed, at jeg ofte havde hørt tale med Roes om Hôtel de Ville, men at den langt havde overtruffen alle mine Forventninger. „Vi ere," sagde jeg, „gjennemtrængte af Beundring over alt det, som her er udrettet, og det maa være Dem, Hr. Præfekt, en stor Tilfredsstillelse, at have bidraget saameget til at vise, at Deres Folk ligesaavel kan være stort i Freden som i Krigen." Han svarede, at Fredens Virkninger ere de varigste. Da jeg takkede ham med al Varme, svarede han, at det havde glædet ham, at have kunnet give mig et Beviis paa den store Agtelse, han saalænge havde baaret for mit Navn. Jeg har virkelig Grund til at finde mig smigret herved; thi det var et meget praktisk Beviis paa Velvillie, at en af Statens høieste Embedsmænd saaledes selv førte os omkring og gav os saa mange lærerige Efterretninger.

Som Efterskrift maa jeg endnu anføre, at man atter her i Hôtel de Ville fandt talrige Exempler paa den Iver, hvormed de Franske mindes deres store Mænd.

Løverdagen den 22de August.

Jeg var i Dag hos Arago. Jeg erfarede ved min Ankomst her, at han var fraværende ved Valgene i Perpignan. Ved sin Hjemkomst var han syg og kom ikke i Mandags i Institutet. Han var dog igaar i de Deputeredes Kammer, hvor man vilde bestride Gyldigheden af hans Valg. Han var meget venlig og meddeelte mig, hvad jeg ikke vidste, at jeg er bleven udnævnt til et af det italienske Selskabs 32 udenlandske Medlemmer. Han meddeelte mig en vigtig Opfindelse i Brøndboringen. Den er gjort af en Arbeidsmand, jeg troer i Egnen af Perpignan, og man har ved den boret mere i 14 Dage,

end man ved Siden deraf har boret i 7 Maaneder ved sædvanlige Midler. Hovedtanken i Opfindelsen er, at Borstangen er huul og fyldt med Vand. Ved bøielige Rør og en Trykpumpe driver man Vand ind deri, som skyller alt det Gruus og de Smaastene op, som Boringen giver, og driver dem ud over Borehullets Rand. Saavidt jeg mindes, nævnte han den uhyre Størrelse af 10 til 12 Mètres daglig, som boredes paa denne Maade. Han vil paa Mandag meddele Sagen i Instituttet. Vi beklagede Begge, at vi denne Gang ikke kunne sees oftere og tale om mangen videnskabelig Gjenstand. Han paastod, at jeg saae yngre ud end sidst, han saae mig, for 23 Aar siden. Dette kan jeg ingenlunde erkjende; men han klagede for sin Deel over sin Helbred i Almindelighed, hvilket dog maaskee kan hidrøre fra hans nærværende Upasselighed. Vi skiltes ad med de inderligste Ønsker om at sees igjen.

Jeg saae derpaa Instrumentsamlingen i Collège de France. Den er smuk og ypperligt holdt. Det sidste skal være Laboratoriekarlens Fortjeneste. Denne har Nøglen til Samlingen, og Præparateuren Silbermann faaer ikke Lov til at komme derind uden denne Karls Nærværelse.

Om Aftenen førte Baron Brockdorff Forchhammer og mig til Kongen. Dronningen, Kongens Søster, Prindsessen af Neapel og nogle flere Damer sadde om et Arbeidsbord, Kongen derimod gik omkring og talte med Folk. Vi traf der Grev Rambuteau, Hertug Decazes, Flourens, Cordier o. fl. F. og jeg bleve paa eengang forestillede for Kongen. Han tog mig for min Broder og talte til mig, om at jeg havde været Præsident for den roeskildske Stænderforsamling. Naturligviis sagde jeg ham, hvorledes Sagen stod; men dette synes dog at have den Virkning, at han strax gav sig til at tale om sit Ophold i Danmark og Norge. Han indstrøede i sin Fortælling nogle

enkelte danske Ord. Vi bleve derpaa forestillede for Dronningen og de ovennævnte Prindsesser. De spurgte, om hvorlænge vi havde været i Paris, om vi havde været der oftere o. s. v. Vi talte naturligviis om de store Forskjønnelser og Udvidelser, Paris havde faaet, siden vi sidst saae den. Vi talte ogsaa et Par Ord med Hertugen af Angoulême, en ung temmelig høi Mand, med hvem Samtalen omtrent var som de forrige. Det ligger i Sagens Natur, at saadanne Forestillinger ere temmelig tomme. Det er vel, at vi have kunnet anvende de Dage, som vi for denne Forestillings Skyld have maattet lægge til vort Ophold i Paris, saa nyttigt, at vi ogsaa uden anden Anledning burde opholde os derfor.

Søndagen den 23de August.

Kl. 7 forlode vi Paris og gik med Jernbanetoget til Arras og derfra med Diligencen til Calais. Da der ikke gaaer Jernbane længer end til Arras, er Fremgangsmaaden den, at man tager Plads i en Pariser-Diligence, som sættes paa Jernbanen og trækkes med til Arras. Paa Jernbanen berøves den sine Hjul, som man først giver den tilbage, naar den forlader Jernbanen. Sagerne dreves saavel paa Jernbanen som siden med stor Uorden. Ved de smaa Ophold, som gjordes, kunde man aldrig faae at vide, hvormange Minuter der skulde holdes; ja Diligencens Konduktеur lagde os alle mulige Hindringer iveien for, at vi ikke skulde komme ud. Han syntes at holde os for sine Fanger og talte ved alle Leiligheder, som om han raadede for Alt. Vi kom om Natten Kl. 1½ til Calais og toge ind i Hôtel Meurice.

Mandagen den 24de August.

Næste Morgen toge vi med Dampskib til Dover. Værten anbefalede et fransk Skib, som skulde afgaae Kl. 10½; Kommis-

sionairen for et engelsk Dampskib kom og anbefalede sit, som skulde gaae Kl. 10. En Kommissionair for det Franske kom til og forsikkrede, at vi dog skulde komme tidligere til Dover med hans Skib, som han sagde var større og havde bedre Maskiner. Vi valgte dog det engelske og kom over paa 3 Timer. Det franske var ikke ankommet, da vi et Par Timer efter afgik med Jernbanetoget. Vi betalte omtrent 18 Shilling hver for første Plads til London, som omtrent udgjør 3 Mark for hver dansk Miil. Paa Banegaarden gaaer Alting af med en stor Rolighed, som meget afstikker fra den franske Støi, og dog gik Alt meget hurtigt. Vi tilbagelagde omtrent 7 danske Miil i Timen. Jeg fornyede her den Erfaring, at man endda seer nærliggende Ting, som Stængerne i Gitterværker, tydeligt, uagtet den store Hastighed. Ved Reiserne paa Jernbaner seer man kun sjeldent smukke Egne, fordi man altid, hvor der er Bakker, reiser i Fordybninger. Det Meste man seer er Sletter. Vi ankom Kl. 7 til Sablonière, Leicester Square.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

London, Tirsdagen den 26de August.

Vi besøgte Robert Brown. Han modtog os meget venligt og viste os blandt Andet mange Præparater henhørende til Planteanatomien. Under Betragtningen af disse Gjenstande fremtraadte paany den Tanke meget levende hos mig, som sikkert ogsaa i forskjellig Sammenhæng er bleven fremsat af Andre, at Naturens Skjønhed er en Grundegenskab, som ikke er til for den blot udvortes Betragter, men som gaaer ind endog i de allermindste selv mikroskopiske Dele. Saavidt jeg mindes har jeg glemt at fremhæve dette i det, som jeg har skrevet over det Skjønne. Kun for en guddommelig Beskuelse kan hele denne i Legemernes Indre skjulte Pragt aabenbare sig.

Vi traf der en Dr. Falconer, som har anstillet store geologiske Undersøgelser i Himalaya-Bjergene, og der fundet adskillige af de forsvundne Dyrarter levende, og paa samme Steder har han fundet Levningerne af dem. Han har medbragt overmaade mange Levninger af hine Steders gamle Dyrverden.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Vi førte derpaa vore Damer omkring, for at vise Dem Noget af Byen. Vi gik gjennem Regentsstreet for at vise dem de mest glimrende Boutiker, gjennem en Deel af Oxfordstreet for at vise dem een af de travleste Dele, gjennem en liden Deel af St. Giles for at vise Noget af det Ringeste, til Strand ved St. Clemenskirken for langs ad Strand at vise paa Hjemveien en yderst færdselfuld Deel, hvori der tillige er mange skjønne Boutiker.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Den 27de August.

Vi besaae derpaa den zoologiske Have. Dyrene have her en langt større Plads end i Jardin des Plantes. Vi saae her en meget udmærket Løve, foruden nogle flere lidt mindre, et Par skjønne Tigere, Panthere, Hyæner o. s. v. Vi saae videre Bisonoxen, to Elephanter, hvoraf den ene meget stor. Den mindre bar endeel Mennesker omkring i et ret pragtfuldt Optog. Fremdeles saae vi en stor Kameel, et Næshorn, nogle Giraffer, angoriske Gjeder o. s. v. Mange mærkelige Fugle saae vi ogsaa, deriblandt en Mængde sorte Svaner. Tiden nødte os til at lade meget useet og forbeholde det til et nyt Besøg.

Omkring et Jernstakitværk saae jeg paa Midten lagt en horizontal Cylinder, dannet af Jernringe. Paa Forespørgsel erfoer jeg, at disse skulle hindre Rotter fra at komme over. Man havde Fugle i dette Indelukke, hvis Æg Rotterne ellers tage.

For at hindre Snegle fra at komme til Planter, mod hvilke man vil bevare dem, benytter man et lille Gjærde af nogle Tommers Høide, dannet af Pladezink, men foroven med en Rand af Kobber. Saa snart Sneglen med sin fugtige Krop rører begge Metaller, faaer den et galvanisk Stød, som driver den tilbage.

Fredagen den 28de August.

Vi besøgte atter Musæet. Vi besaae den geologiske Deel deraf, som indeholder mange Levninger af Forverdenens Dyr, og Forchhammer meddeelte Oplysninger over mangen Deel deraf. Vi besaae ligeledes de ægyptiske Oldsager og deriblandt en Mængde Mumier. Blandt Besynderlighederne var en Fruentimmerparyk, med en saadan Mængde af Krøller og sat med en saadan Smag, at man skulde troe den forfærdiget i vor Tid. Oven var den forenet med en temmelig stærk blank Jernbøile. Mon den ikke har hørt til et Afgudsbillede? Forchhammer gjorde os bekjendt med en Dr. Gray, Zoolog, som lod os vise Bibliotheket og indbød os til Frokost næste Morgen.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Løverdagen den 29de August.

Vi spiste Frokost hos Gray, (Kl. 8½ til 10) fulgte derpaa vore Damer hjem og gik til Polytechnical Institution. Vi saae her den elektriske Dampmaskine, som frembragte meget store Virkninger. Den bestaaer af en betydelig stor Dampkjedel, som hedes ved et indre Ildsted. Udstrømningen skeer gjennem en Cylinder, som modtager Dampen gjennem to temmelig vide Rør og udstrømmer den gjennem en Snees snævre Rør, som gaae ud fra Cylinderen næsten i Skikkelse af Ribbeen. Hvert af disse Udstrømningsrør er forsynet med den Indretning af haardt Træ, hvorom Beskrivelserne tale. Fra alle

disse Mundinger udstrømmer Dampen mod et med Jernspidser forsynet Apparat, som modtager Dampens positive Elektricitet, paa det at Maskinen kan beholde sin negative ubeskaaret. Dampmaskinen staaer paa Glasfødder, som ofte maae aftørres. Naar Alt er i god Stand, lader den et elektrisk Batteri paa 75 □ Fods Belægning i 10 Secunder. Metalsmeltninger, Gnister o. s. v. skeer efter en stor Maalestok. Den elektriske Strøm fra Maskinen tænder fine Høvlspaaner og skal tænde Krudt, som dog dennegang mislykkedes.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Kl. 12 kom vi atter til Gray, som tilligemed sin Kone fulgte os til Greenwich. Vi gjorde den skjønne Reise ned ad Themsen og havde Leilighed nok til at glæde os ved Betragtningen af alt det Liv, som hersker her. Afreisen skeete ved Charingcross, nær ved en skjøn Hængebro, paa et Dampskib, som gik hen under Waterloo-Bridge, Blackfriars-Bridge, London-Bridge. Vi saae paa Veien i større eller mindre Afstand, blandt utallige andre Gjenstande, bag os Westminster, Wellingtons Monument, Nelsons Monument, og vi kom forbi, Sommersethouse, St. Pauls, The Monument (fra Londons store Brand) Tower, Customhouse, mangfoldige Dokker, endnu flere store Varehuse, Skibsbyggerierne ved Deptford o. s. v. Vi passerede over Tunnelen og saae dens to Nedgangstaarne. Vi omsværmedes af andre Dampskibe og havde Udsigter til mangen Skov af Master. Vi kom i Land ved Greenwich og bleve af Gray førte til Observatoriet. Airy var ikke hjemme; men Observatoren, Mr. Main, viste os omkring med stor Beredvillighed. Hvad jeg især interesserede mig for, var det meteorologiske Observatorium, som er forbundet med det magnetiske. En høi Stang, som oven har en Skjærm, og hvorunder Isolationen er sikkret, giver Metaltraade til et underlig-

gende Rum, hvori elektriske Instrumenter. Der traf just en stor Regnsky over og gav en sand Tordenregn. Straahalm-elektrometrene vare i en bestandig Bevægelse, og en Indretning til Gjennemledning gav Gnister, som dog vare saa korte, at de kun til Nøds vare synlige om Dagen. Jeg traf her sammen med Sir William Hammilton fra Dublin. Man præsenterede os først for hinanden med den sædvanlige Utydelighed. Men efter at H. havde erkyndiget sig hos Gray, kom han mig imøde med stor Venlighed. Han nævnte sig først som Medlem af det nordiske Oldskriftselskab, saa at jeg tog ham for en Old-grandsker; men under Samtalen erfarede jeg, at han var Mathematikeren og Astronomen i Dublin. Han havde just laant mine Recherches sur l'identité des forces électriques & chimiques af en Ven for at tage Bogen med til Dublin. Han talte til mig om Gassiots meget store galvaniske Apparater og indbød mig til at see dem samme Aften. Han vilde, naar jeg modtog Tilbudet, opsætte sin Reise til Dublin, som ellers skulde foregaae samme Aften. Jeg modtog Tilbudet, som tillige gjældte Forchhammer og vore Damer.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Søndagen den 30te August.

Vi spiste Frokost hos Babbage, for derpaa at høre ham forklare sin Regnemaskine. Hans ældre Regnemaskine, som var bestemt til at beregne alle Slags Tavler og dertil anvendte Differentser, saae jeg i dens Nyhed. Den blev dog aldrig fuldt færdig; senere udtænkte han nemlig en ganske ny, langt fuldkomnere. Regjeringen havde understøttet ham i Udførelsen af den første, og dertil var anvendt 17,000 Pund. Han vilde nu, at man skulde lade den første henstaae ufuldendt og understøtte ham til Udførelsen af den nye. Han erklærede, at

denne vilde blive saa meget fuldkomnere og simplere, at det var en Overdaadighed at fuldende den gamle. Herpaa har man ikke villet indlade sig. Han har nu i mange Aar arbeidet paa at fuldende Tegningerne af den nye Maskine og har udfundet en egen Notation, til at betegne alle Maskindele saaledes, at man i dette Tegnsprog kan læse Gangen i alle Virkningerne og den samtidige Stilling af alle Dele. Maskinen skal ikke blot beregne Tabeller, men ogsaa opløse alle Slags algebraiske Problemer. Det er i Sandhed beundringsværdigt, hvilken Mængde af Vanskeligheder han har overvundet; men man maa befrygte, at den aldrig bliver færdig. Han forærede hver af os et lille Stykke, henhørende til hans ældre Maskine, til Erindring. Han holdt os hos sig fra Kl. 9¾ til 2 og trættede os dygtigt. Om Middagen spiste vi hos Henderson (Barrister) og traf der Grove, hvis galvaniske Batteri nu er saa almindeligt brugt. Vi hørte ved Bordet hos Henderson en Anekdote, som fortjener at bevares. Da Cuvier var død, forsøgte Djævelen at faae ham listet ind i Helvede; men alt som man kom Ilden nærmere, fandt Cuvier mere Betænkelighed, og han erklærede tilsidst, trods Djævelens Paastaaelighed, at han ikke vilde. Saa sluger jeg Dig, sagde Djævelen; men nu saae Cuvier haanligt paa ham fra Top til Taa og sagde: Nei, god Karl, Du har Horn i Panden og Hov paa Fodderne, Du kan ikke æde Kjød; og saa maatte Djævelen drive af. Anekdoten er virkelig betydningsfuld, og derfor har jeg opskrevet den. Fornuften sluger Djævelen, Djævelen ikke Fornuften.

Løverdagen den 5te September.

Besøgt John Taylor, som gav os adskillige Oplysninger om Vandvæsenet. Det fuldkomneste skal være i Nottingham. Han henviste os til parlamentariske Rapporter. Iøvrigt arbeidede jeg mest hjemme. Diner hos Gassiot.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Gassiot viste os fine Forsøg. Det med Vandbatteriet af 3000 Elementer (om jeg mindes ret) var meget smukt og indlysende. To ganske tynde, her lodrette, Kondensatorplader stode lige over for hinanden og kunde fjernes eller nærmes. De vare neppe 1/10 Linie fra hinanden, da Gnisten sprang over; men da vedblev der ogsaa bestandigt at gaae en Række af Gnister over, som saaledes rystede de tynde Kondensatorplader, at de gave en Lyd. — Groves Luft- og Vand-Batteri vistes ogsaa. Det store groveske Batteri paa 100 Par vistes fremdeles. Platinblikket har kun i hvert Element 8 □ Tommer. Glødningerne vare blændende. Vi vare forsynede med mørkt Glas til at see dem igjennem. Gassiot smeltede tykke Metaltraade, navnlig Kobbertraad, som faldt i store Draaber ned i en Vandskaal, hvor de endda klæbede sammen. Han gav os en Prøve af de herved frembragte Masser. Jeg gjorde den Bemærkning, at man maatte kunne gjøre praktisk Brug deraf til Platinsmeltning, hvilket Grove bekræftede.

Nogle flygtige prismatiske Forsøg anstilledes, hvorved der saaes forskjellige mærkelige Striber, af samme Natur som de Frauenhoferske. Det var upaatvivleligt de udviklede Dampe og ikke faste glødende Legemer, som gave det. Mon en ved Batteriet glødende Platintraad, som ingen Striber giver, naar den behandles som en Lyslinie, vil give, naar Lyset adspredes i Retningen af Traadens Længde? Denne maa da helst være lille. Faraday's nye Forsøg vistes. Gassiot havde et skjønt Stykke af Faraday's eget Glas. Forsøget var tydeligt nok, ved Hjælp af de store Kræfter, men blev ikke lærerigt anstillet.

Tirsdag den 8de September.

Vi besøgte St. Pauls Kirke. Der var Gudstjeneste;

men denne indtog kun en lille Deel af Kirken. Sangen var smuk, Mesningen ogsaa; Bønnerne gik som Kjæp i Hjul. Vi gik omkring i Kirken, saa vidt vi kunde. Indtrykket af det Hele er stort og herligt. Christoffer Wren ligger begravet under Orgelet. Indskriften paa hans Grav er bekjendt. Den siger, at han var Kirkens og Byens Bygmester og levede over 90 Aar, ikke for sig selv, men for det almindelige Bedste: Læser, søger Du hans Mindesmærke, saa see Dig om. Jeg fik Taarer i Øinene ved at see denne Berømmelse over den herlige Mand. En stor Deel af Kirken er afspærret ved Stænger med Jernpigge. Indenfor disse faaer man ikke Lov til at komme, saalænge Tjenesten varer. Dette Rum staaer da ganske tomt. At det er en hæslig Tanke, saaledes at afspærre en Deel af den skjønne Kirke, er aabenbart. Vi kunde dog see mange Mindesmærker tydeligt nok, for at have et Exempel paa, hvorledes England hædrer sine store Krigere og Statsmænd. Dets Lærde, som saadanne, faae sjeldent slig Ære. Vi nøiedes dog især med det herlige Indtryk af hele Kirken. Vi anvendte ikke Tiden paa at komme op i det berømte whispering gallery, som dog kun er en ubetydelig Tilfældighed i Kunstværket.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Onsdagen den 9de September.

Kl. 8 var jeg i Faraday's Laboratorium. Han var ikke tilstede; men en gammel Præparator, som ikke var meget opvakt, viste os den store Elektromagnet i Hesteskoform, med hvilken hans nyere Forsøg ere gjorte. Dens Gjennemsnit er en paa Hjørnerne afrundet Firkant af omtrent 3 Tommers Side. Den er omvunden 5 Gange med Kobbertraad, af omtrent 1/8 Tom. Diameter. Den skal være forfærdiget af et Anker. 10 groveske Elementer vare nok til dets fulde Virksomhed.

Vi gjorde Kl. 1 1/2 Reisen til Southhampton i 2 1/2 Time

og kom til at boe i Portswoodhouse, noget over en engelsk Miil fra Byen, hos en rig og dannet Familie, Mr. George Jones.

Southhampton Torsdagen den 10de September.

Første Sektionsmøde. I den physiske Sektion var der Lidet af Interesse. Powell gav en god mundtlig Fremstilling af det, man endnu kan sige om de Striber, Brewster har fundet i Lyset under visse Betingelser. En Hr. Laming meddeelte en ubillig lang Afhandling om Legemernes Dannelse af 3 Atomarter. Om Aftenen holdtes det første store almindelige Møde. Selskabets vigtigste Embedsmænd og mest udmærkede Fremmede havde Plads paa en egen Forhøining. Først holdt Herschel en kort Tale, som forrige Aars Præsident, derpaa Murchison en meget længere. Efter disse holdt Lord Palmerston en Tale, hvori han foreslog en Tak til Murchison. Han talte, som det syntes, meget uforberedet om Videnskabernes store Indflydelse paa Menneskehedens Vel og lagde Indbyggerne af Southhampton det meget paa Hjerte, hvilken Ære og Nytte de kunde have af Mødet. Det synes, at de stærkt trænge til saadanne Opmuntringer. Marquis'en af Northhampton, Præsident for Roy. Soc., holdt en god og aandrig Tale, til at understøtte Murchisons Forslag. Prinds Albert var ogsaa tilstede. Alle Talerne gjorde megen Ophævelse over, at han nu første Gang mødte i disse Sammenkomster og var udnævnt til Selskabets eneste Æresmedlem. Efter Mødet blev jeg forestillet for ham. Han syntes efter den første Tiltale, at være noget forlegen for Materie til Samtale. Jeg yttrede derfor, at det skulde være mig en meget behagelig Erindring, at jeg her havde havt den Ære at tale med ham. Han spurgte derpaa efter Kongens Befindende, hvorom jeg kunde give gunstige Efterretninger. Jeg blev ogsaa forestillet for Marquis'en af Northhampton.

Fredagen den 11te September.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Jeg havde en Spadseretour med Herschel, hvor jeg forklarede ham mit Forslag om nye Forsøg over Faldet fra meget store Høider. Han raadede meget at fremføre det.

Dagen efter skrev jeg en Deel af mit Brev til Herschel om Faldliniens Afvigelse. Derpaa i den physiske Sektion. Spadseregang med Wheatstone til Havnen og til den elektromagnetiske Telegraph. Om Aftenen i Conversationssalen. Wheatstone havde om Formiddagen gjort mig bekjendt med Scoresby, som har et for hans Alder udmærket ungt Udseende. Jeg fortsatte Bekjendtskabet om Aftenen. Han vil paa Tirsdag vise mærkværdige Forsøg over Magnetismens Forstærkning.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Søndagen den 13de September.

Jeg var i een af Byens Kirker med Mr. Jones. Sangen blev godt ledet af nogle stærke og øvede Stemmer; iøvrigt var Gudstjenesten yderst formalistisk, lang og trættende. Her blev læst en stor Mængde foreskrevne Bønner, som vist fyldte mere end een Time. De bare Præget af de mørkeste Tider. Der var mere jødisk end christelig Aand i dem. I een af dem bades der, at Gud vilde slaae deres Fjender og lade dem, de Bedende eller dog de Bedendes Nation, træde i deres Fjenders Blod. Ved hver Bøn maatte man bukke sig ned og holde Hænderne for Øinene; ved hver Sang, hvormed Oplæsningerne afbrødes, maatte man staae. Der blev læst Steder op af Propheterne og af det nye Testamente, som alle vare langt fra at have nogen moralsk Betydning. Først hørte jeg en prophetisk Trudsel mod Jøderne, derpaa Historien om Johannes den Døbers Hen-

rettelse, derpaa Historien om Bespiisningen af 3000 Mænd, derpaa om Christi Gang paa Vandet o. s. v. Hele Troesbekjendelsen (den apostoliske oplæstes, mindes jeg ret, to Gange) og Fadervor læstes endnu oftere end hos os, men stak skrækkeligt af mod alle de lange Bønner, som Christus var saa lidet Ven af. Det er mig ubegribeligt, hvorledes Nogen, som har raadført sig med Christus, ved hans Taler og Gjerninger, kan troe, at der er nogen christelig Aand i al denne Bogstavtjeneste. Mærkeligt nok er det dog, at Folk drive dette med megen tilsyneladende Andagt. Prædikenen var ikke betydelig. Den handlede om de Ord: „Fordi jeg taler Sandhed, ville I ikke troe mig". Præsten dreiede dette saaledes, at han fik ud, at man havde en særegen Tilbøielighed til at forkaste de kirkelige Sandheder. Han spillede den engelske Kirkes Martyrer ud som store Trumfer, uden at ville tænke paa, at selv i hine blodige Religionsstridigheder Mænd af meget ulige Bekjendelser beseglede deres Mening med deres Blod.

Om Middagen Selskab her hos Mr. Jones. Blandt Flere var her Murchison, Wheatstone, Boghandleren Murray. Selskabet var meget livligt, og jeg troer, at Alle følte sig tilfredsstillede ved det. Jeg gjorde nærmere Bekjendtskab med Murray og kan muligen faae ham til Forlægger af mine Afhandlinger og Dialoger. Vare der kun ikke saa mange tilbage at skrive!

Mandagen den 14de September.

Jeg var først i den mathematisk-physiske, derpaa i den chemiske Sektion, hvor Grove læste min Meddelelse om Qvægsølvets Forandring ved Glas. Det var første Gang, jeg var der, og jeg blev modtagen med udmærkede Bifaldsyttringer. Man gjorde adskillige Modbemærkninger, som jeg besvarede,

saavidt jeg selv kan dømme, med Færdighed. Jeg gik tilbage til den mathematisk-physiske Sektion, talte med Herschel, spadserede med Wheatstone og spiste med ham i en af Byens taverns. Vi traf her sammen med Eisenlohr. Om Aftenen hørte jeg Lyells Foredrag over hans geologiske Undersøgelser i Amerika.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Tirsdagen den 15de September.

Mit Brev til Sir John Herschel blev læst i den physiske Sektion, ved Mr. Stokes. Det blev ikke meget diskuteret, da jeg havde undgaaet alt Disputabelt. Jeg gav derfor kun nogle Oplysninger, som sigtede til at vise, at Brevet ikke skulde forudsætte nogen ny Theori, men kun foreslaae nye Forsøg, til at afgjøre Tvivl. Idag var der stor Diner. Jeg sad mellem Murchison og Herschel. Det er Skade, at denne Sidste hører noget ufuldkomment og heller ikke taler tydeligt, da han har mistet endeel Tænder. Jeg sætter høi Priis paa ham.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Efter Diner'en var der offentligt Møde, hvor Grove foredrog først Schønbeins sidste Opdagelse og derpaa sin. Han viste Forsøget med Schønbeins brændbare Bomuld, og fremstillede derpaa sin Opdagelse over Vandets Adskillelse blot ved Varme.

Onsdagen den 16de September.

Om Formiddagen gjorde jeg med Fru F. og M. en Reise til Bishopstoke og Winchester. Dr. Garnier, dean of Winchester, har der en berømt Have, til hvilken han indbød mig og mit Selskab. Vi bleve meget vel modtagne. Han førte os selv omkring i denne herlige Have, som Herschel med Rette kaldte et Paradiis. Den er rig paa meget skjønne Træer og

Blomster, som ere ypperligt grupperede, og bærer Præget af den omhyggeligste Dyrkning. Overfladen har de Afvexlinger, man maatte ønske, og giver Anledning til herlige Udsigter. I Winchester saae vi den gamle meget store Kathedralkirke, som er sammenknyttet med mange Dele af den engelske Historie. Den gjør et mægtigt Indtryk, men er langtfra ikke saa kunstfuldt bygget som den Cöllnske.

Vi spiste hjemme hos Familien Jones, da det var den sidste Dag. For at opfylde det Ønske, Familien havde derfor, afsagde vi med Fornøielse en Diner hos Mayoren af Southhampton, Mr. Lobb, som den Dag gav en glimrende Fest, hvortil Marquis'en af Northhampton og de fornemste andre Medlemmer af Associationen vare indbudne.

Om Aftenen vare vi i Slutningsmødet. Beretningen herom findes i vore Blade, som have uddraget den af de Engelske.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Torsdagen den 17de September.

Vi toge i Dag Afsked med Familien Jones, med gjensidige Følelser af Venskab og Beklagelse over Skilsmissen. Efter Indbydelse gik vi paa Jernbanen til Portsmouth. De Fremmedes Pladser vare betalte for dem. Vi førtes til 2 Krigsskibe i Havnen: det ene, the excellent, det andet, victory. Det første er et Skoleskib, hvor Sømændene modtage alleslags Underviisning. Man viste os Alt og førte os blandt Andet ned under Dækket og lod Skydeøvelser foretage i vor Nærværelse. Den Bestemthed, hvormed Alt udførtes, var beundringsværdig. Man flyttede Kanonerne, ladede dem, rettede dem og affsød dem med den største Hurtighed, og traf meget vel med Kuglerne. Alt dreves med samme Iver, som var det et Slag. Damerne holdt for Ørene; Nogle følte dem endog altfor stærkt rystede;

men videre Klage hørte jeg ikke af dem. Victory er det Skib, hvorpaa Nelson faldt. Den Høistkommanderende er endnu den Mand, der som Lieutenant heisede Signalet til Kampen. Stedet, hvor Nelson faldt, var betegnet. Man viste os ogsaa det lille Rum, hvor han døde. Hans Sovekammer sees ogsaa. Vi førtes til Admiralitetet og ind i den kommanderende Admirals Have, hvor der gaves en herlig Musik. Vi fandt i en stor Sal et Bord, dækket med Rigdom og Smag. Det var naturligviis beregnet for de Indbudne; men der havde indtrængt sig saa mange andre Medlemmer af Selskabet med deres Damer, at man maatte dele sig i 3 Hold og forfriske sig lidt i største Hast. Vi førtes derpaa ind i de store Værksteder, hvor vi tilbragte nogle Timer. Det var høist interessant, men altfor trættende og bedøvende, derved at Alt sammentrængtes i saa kort en Tid.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

London Fredagen den 18de September.

Om Formiddagen Kl. 10 til 12 var jeg hos Faraday, som viste mig sine nye Forsøg. De ere alt offentligt beskrevne; men det var mig meget lærerigt at see, hvorledes han anstillede Forsøgene. Instrumenterne vare meget simple, men kraftfulde, Virkningerne store, og, om jeg saa maa sige, haandgribelige.

Til Middag (Kl. 5) vare vi indbudne af Dr. Playfair, som boer 5 til 6 engelske Mile fra Leicester Square, udenfor London, paa Veien til Richmond. Han er nygift og havde allerførste Gang Selskab i sit Huus. Selskabet var meget behageligt. Vi kjørte derfra til Gassiot, atter endeel engelske Mile. Her var et stort Selskab indbudet til at komme sammen med os Fremmede, og see hans Apparater og Forsøg, som vare glimrende, men som jeg allerede havde seet.

Herfra kjørte vi Kl. 10, hentede vore Kufferter o. s. v. og kjørte til Dampskibet, nær Tower-Hill. Det skulde seile Kl. 1, men opholdtes 4 Timer ved Taage, saa at endeel af Morgenen endnu tilbragtes paa Themsen. Paa hele Reisen havde vi det skjønneste rolige Veir.

Vi tilbragte Løverdag, Søndag og Mandag Formiddag paa Vandet. Ebben i Elben opholdt os noget. Vi kom først henved Kl. 4 til Hamburg, og kom forsilde til at afgaae samme Dag med Jernbanen til Kiel.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Kiel Tirsdagen den 22de September.

Det blev forsilde at komme i Sektionsmøderne. Vi spiste derimod ved Selskabets Bord og vare om Aftenen i en Lystskov. Jeg gjorde Bekjendtskab med Geheimeraad Mencke, Brøndlæge i Pyrmont, Professor Himly o. fl. Himly havde ved Bordet udbragt en utydelig politisk Skaal, for „die Dämmerung", hvilket han søgte at forklare mig paa det Gunstigste. Alting røbede dog hans dybe Deeltagelse i de politiske Lidenskaber. Jeg sagde ham, at jeg ikke vilde blande mig i de politiske Stridigheder; men at jeg meente, at enhver politisk Skaal eller anden politisk Yttring maatte holdes aldeles ude fra Naturforskerselskabet.

Onsdagen den 23de September.

Jeg var i den physiske Sektion, hvor man med stor Høflighed nødte mig til at præsidere. Munck af Rosenskjöld meddeelte vidtløftigt Beskrivelsen over et elektrisk Multiplikationsapparat. Jeg meddeelte mit i British Association fremsatte Forslag, om nye Forsøg over faldende Legemers Afvigelse. Mange Bemærkninger fremsattes, blandt Andet om Tidsmaalingen.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Efter Maaltidet besøgte vi en Lysthave, hvor jeg havde en lang Samtale med Chalybæus, som behagede mig meget.

Torsdagen den 24de September.

Offentligt Slutningsmøde. Jeg holdt et Foredrag over Væsenseenheden i Kjendeevnen gjennem hele Verdensaltet. Jeg maatte efter Præsidentens Ønske fatte mig kortere, end det havde været min Hensigt. Saavidt jeg selv kan dømme, holdt jeg Foredraget med god Færdighed.

Om Middagen det store Afskedsmaaltid; maadeligt besøgt og slet bestyret, af den iøvrigt hæderværdige Scherk (Michaelis *) var med en Deputation hos Kongen).

— — — — — — — — — — — — — — — —

Søndagen den 27de September.

Ankommet efter en lykkelig Reise her i Hjemmet, hvor jeg traf Alt vel.

Til Hr. N. N.

Kjøbenhavn den 1ste Marts 1847.

Jeg har meddeelt Statssekretairen for Naadessager Deres Attester, ja jeg har i Fortrolighed ogsaa meddeelt Deres sidste Brev, som saa stærkt udtaler Deres store Trang. Selv kunde

*) Michaelis var 1ste Præsident for Naturforskerforsamlingen; det lykkedes ham at tilbagetvinge enhver Ytring af Kielernes fjendtlige Stemning mod de Danske; men i hans Fraværelse fremtraadte den paa en saarende Maade.

jeg intet Videre tilføie, da jeg ikke kjender den uden af Deres egne Breve. Naar jeg i Dag skriver Dem til, saa er det deels for at sige Dem, at dette er skeet, deels og endnu mere, for at benytte Deres mig viste Tillid til at advare Dem om, ikke at hengive Dem til den Fortvivlelse, som Deres Brev røber. Dersom Kongen, ifølge de Regjeringsgrundsætninger en Fyrste maa danne sig, finder, at han ikke bør udstrække sin Hjælp til Forhold som Deres, maa De som Mand søge andre Udveie. Naar man fortvivler, er det næsten altid, fordi man ikke seer sig nok om efter den Hjælp, som staaer i vor egen Magt. Der gives altid christelige og anstændige Udveie, naar man kun ikke altfor meget skyer det, som krænker Egenkjærligheden; om at fornedre sig bør der naturligviis aldrig være Spørgsmaal. Gaa uforbeholdent Deres egen Skjæbne og Forhold igjennem med Dem selv, søg Raad hos en retskaffen og klog Mand i Deres nærmeste Kreds; men frem for Alt, føl Dem selv opfordret til at udfinde og udføre Noget. Gud hjælper os, naar vi alvorligt arbeide for at hjælpe os selv.

S. T.

Herr N. N.

Til B. Thisted.

Kjøbenhavn den 4de Oktober 1847.

De to Bøger, De har været saa god at sende mig, ankom ikke, førend jeg havde tiltraadt en Reise til Odense og Kolding Skoler, i Anledning af Examinerne. Jeg har derfor ikke kunnet svare Dem saa snart, som jeg ellers vilde. Jeg har endnu kun gjennemlæst Vandringerne i Syden og Noget af Havfruen, men vil dog ikke opsætte længere at svare Dem, da jeg i det

Mindste kan sige Noget om disse Arbeider og navnligt om eet Spørgsmaal, som har Vigtighed for Dem. En af Deres Hensigter med at sende mig disse Bøger var, at erfare om De med Nytte kunde beraabe Dem derpaa, naar De vilde søge Fritagelse for Magisterconferentsen. Dette troer jeg sikkert, at De kan. Disse Bøger vise Dem som en Mand af Aand og høiere Dannelse, og som har Sproget i sin Magt; og det er herpaa, at det kommer an ved denne Leilighed. Det er med Hensyn paa dette Punkt, at jeg kan svare Dem nu ligesaa bestemt, hvad der er min Mening, som om jeg biede længere. Derimod maatte jeg have mere Tid, for ret at modne min Mening om disse Værkers fulde Betydning. De henhøre, uagtet det dem Eiendommelige, til en poetisk-philosophisk Tænkemaade, hvorover jeg endnu ikke har kunnet fatte en Dom, til hvilken jeg selv følte en fuldendt Tillid. Indtil videre er jeg bleven staaende ved denne Mening, at den hele Tænkemaade vel indeholder en skjøn Stræben til at give Poesien det høieste Sving; men det forekommer mig, at deri fremtræder altfor megen philosophisk Menen, som ikke stiller sig i klare Skabelser for den indre Anskuelse. Med andre Ord: Den philosophiske Tankeform træder mig altfor meget frem i dette Slags Poesi og indtager altfor meget Rum. Digterens philosophiske Tanker maae ikkun skimte frem i Digtningen, og det ikke fordi han har fattet det Forsæt at udtrykke dem; men fordi Digtningen ved sin egen Naturs Nødvendighed fordrer det. Digtes Personerne saaledes, at de næsten heelt igjennem maae tale philosophisk, er man i meget stor Fare for at skabe unaturlige Væsener. Jeg veed vel, at dette især har dem imod sig, som mest ere grebne af Tidens Aand. Da dette henviser til et Fremskridt, maa jeg frygte, at jeg feiler. En tilkommende Tid kan ikkun afgjøre dette. Jeg er vel af den Mening, at Nutiden, ligesom dens

nærmeste Forgængere, befinder sig i Fremskriden; men jeg troer, at man har i mange Henseender taget altfor stort Anløb, og derfor er faret forbi den rette Grændse. Man synes mig ogsaa at lade det herskende philosophiske System faae en altfor stor Indflydelse paa Digterværkerne. Disse Systemer vexle stedse, og aldrig har noget af Tydsklands Systemer gjennemtrængt den hele oplyste Menneskeslægt, ikke engang de gothiske Nationer. Hvad nu Anvendelsen paa Deres Værker angaaer, saa troer jeg gjerne, at de ikke selv betragter Dem som Tilhænger af noget philosophisk System; men dog stikker noget Saadant heelt igjennem frem. Dette er det Indtryk, jeg har modtaget deraf, men som dog ikke har hindret mig i at læse disse Bøger med Fornøielse. Naturskildringerne ere skjønne og livfulde. Ogsaa i Charakterernes Fremstilling finder jeg en poetisk Aand, skjøndt jeg dog ikke ret modtager Indtryk af dem, som Værker af en skabende Natur. Jeg maa iøvrigt sige Dem, at det samme Indtryk modtager jeg af mange andre, heelt anseete Digterværker, i forskjellige Landes Frembringelser. Jeg maa derfor bede Dem ikke at tillægge mig en hos mig selv fuldendt Dom herover, men betragte dette som en Antydning til Overveielse. Men De kunde endnu forlange nogle mere i det Enkelte gaaende Bemærkninger. Jeg vil gjerne meddele Dem nogle, som de falde mig ind; men førend jeg gjør dette, bør jeg gjentage, at jeg har læst Deres Vandringer i Syden med megen Fornøielse, og at jeg beklager, at Bemærkninger over saadanne Arbeider ifølge Sagens Natur mere eller mindre blive til Udsættelser. Jeg beder Dem da at forudsætte et overveiende Bifald for det Hele, og da modtage følgende Bemærkninger. Fortællingen medfører i Vandringerne, at Beskrivelsen over nærbeslægtede Naturforhold komme særdeles ofte igjen. Endskjøndt hver kan have sit Eiendommelige, faae de dog et Udseende af Gjenta-

gelser, som ikke er Nydelsen fordeelagtig. Det Samme vilde jeg sige om gjentagne Yttringer af Følelser og Charakteertræk, som i det Væsentlige ere de samme. En større Sammentrængthed vilde mægtigt have forøget Indtrykket.

Jeg mærker, at mit Brev bliver langt, endskjøndt jeg tilsigter Korthed; dog maa jeg tale et Par Ord om den kun halvt gjennemlæste Havfrue. Om det Punkt, hvortil jeg her sigter, har jeg allerede for nogle Aar siden handlet med vor berømte Andersen, i Anledning af hans Agnete. Jeg vil i visse Maader gjentage min mod ham yttrede Mening. Det synes mig nemlig, at det hele Havfruevæsen ikkun tilsteder en kort antydende Behandling, ingen Udmaling. Flygtigt antydet, som i Visen om Agnete, støder dette Liv under Havet ikke; men udmales det, nødes man til at give det saa mange Ligheder med Tilstandene paa Jorden, at Læseren bestandigt føler den skærende Modsigelse mod vor hele Kundskabsmasse. Jeg nægter ikke, at der findes udmærket skjønne Steder i Deres Beskrivelse over Livet under Havet; men den Aand, som yttrer sig i saadanne skjønne Træk, tør jeg sige, vilde yttre sig heldigere under andre Forudsætninger. Det kunde synes, at jeg her talte imod al poetisk Brug af det Overnaturlige. Nei, langt fra; men det maa ikke træde trodsigt og udfordrende op. Hiin Overtroens Verden er en Usandhed, som kun faaer sin Berettigelse som Skyggebillede af Virkelighedens inderste Dybder. Man synes mig her paa Vildspor. Man hævede sig med Rette over en Poesien qvælende Fordring paa Naturlighed, hvormed der ofte ikke meentes Andet end Overeensstemmelse med en aandløs Naturopfatning, som i Naturen ikke saae Andet end Legemverdenen. Men en høiere Indsigt viser os hen til den skabende Aand deri, som ikke maa trodses. Naar Poesien vil føre os ud i det Overnaturlige, maa den ikke lade Tænkningen tydeligt fremtræde,

men forsætte os i en dunkel anende Tilværelse. Ligesom Spøgelser, Nisser og Trolde o. s. v. maae forblive i den usikkre natlige Belysning og ei taale Solens Skin, saaledes maa alt det Overnaturlige holdes dækket mod Forstandens Solglimt, ellers rives vi ud af det nødvendige Selvbedrag og tvinges til at see dets Gjenstande som uvirkelige. Derved tabe de deres Skintilværelse som levende Væsener og synes os kun et Slags Marionetter, som Digteren har sat i Bevægelse for at virke paa os. Det hjælper ikke, at Digteren spotter over dem, der ikke troe paa disse Væseners Tilværelse; tværtimod skader det; thi om det ogsaa kuer den Tankeløse til et Slags Tro, vil det derimod opfordre den Bedre til undersøgende Tænkning, medens han skulde troe paa Skygger. Jeg veed vel, at De kan anføre store Exempler imod mig; men disse Exempler have ikke indeholdt Noget, som kunde bestemme mig.

Jeg slutter med det Haab, at De vil optage mine aabenhjertige Udsættelser med Velvillie, og deri tillige see et Pant paa, at min Roes er uskrømtet.

Deres hengivne

H. C. Ørsted.

S. T.

Herr Cand. theol. og Adjunkt Thisted.

Til H. C. Ørsted.

Kjøbenhavn den 22de Mai 1847.

Hr. Etatsraad Ørsted! Det har foruroliget mig at bemærke, hvor angrebet Deres Hr. Broder i Dag var af sit fordums Krampetilfælde i Mund-Musklerne, saa at han ei var i Stand til at fuldende Referatet i Statsraadet. Jeg beder Dem indstændigen at sørge for, at han skaaner sit Helbred, ei over-

anstrænger sig ved Arbeide, og at han strax tilkalder Lægehjelp. De vil ei undre Dem over, at hans Helbreds Bevarelse ligger mig fortrinligen paa Hjerte, idet Ingen i høiere Grad end jeg kan paaskjønne hans sjeldne Værd, som Menneske og Embedsmand.

Jeg henlever Hr. Etatsraad Ørsted Deres

forbundne og velvillige
Christian Frederik R.

Til Samme.

Aarhuus den 18de November 1848.

Jeg oversender herved Deres Høivelbaarenhed 1ste Deel af min Roman: Tabt og vunden, — som et ufuldkomment Tegn paa min dybe Ærbødighed, paa min inderlige Anerkjendelse af den hjertelige Velvillie, hvormed De har opmuntret og støttet min Stræben.

Ikke uden Ængstelighed overgiver jeg dette Værk i Deres Hænder. Jeg har nedlagt mit eget Liv, hele mit Væsen i denne Digtning; forkastes denne, forkastes ogsaa jeg selv.

Dog nærer jeg den sikre Fortrøstning, at De er tilbøielig til at bære over med Formen, naar blot ikke Aanden mangler.

Men er en dyb og levende Følelse af Livets Forherligelse i Reflexen af det evige Ideal — den rette Aand, tør jeg vel haabe, at mine Skildringer dog ville berede Dem nogen Glæde.

Dette er min Ærgjerrighed. Maatte De engang kunne skjænke mig den trøstelige Forsikring, at jeg ikke har stræbt for høit!

Med ærbødig Hengivenhed Deres
Valdemar Thisted,
Cand. — Adjunkt.

Til B. Thisted.

Kjøbenhavn den 26de Januar 1849.

De faaer her meget seent min Tak for Deres sidste mig tilstillede skjønne Gave; men jeg haaber, at De vil undskylde mig, naar De erfarer, at jeg ved en Feiltagelse af Boghandlerens Folk ikke fik første Bind og Deres med samme følgende Brev, forend anden Deel allerede for nogen Tid siden var udkommen. Jeg har nu læst den med megen Fornøielse. Naturskildringerne deri have en stor Klarhed og Friskhed; man reiser med Deres Reisende. En ædel Sands for Det, som giver Tilværelsen sit sande Værd gjennemtrænger det Hele. Beskrivelsen over Kamplegene er, som allerede offentligt er bemærket, i Sandhed episk. Besøget i Hulen er udmærket lykkeligt beskrevet og har en stor Virkning. Fortællingen om Beatrice er allerede for sig en fortryllende Idyl, og er saa godt indlemmet i det Hele, at man kun meget uegentligt vilde kunne kalde den en Episode.

Men De vil sikkert spørge, om jeg Intet har at bemærke imod Digtet; og De vil neppe skjænke mig Svaret. Jeg hører hyppigt indvende, uagtet Digtet finder stort Bifald, at der altfor ofte kommer Beskrivelser igjen over meget beslægtede Gjenstande; ganske kan jeg ikke forkaste denne Indvending. Vel seer jeg klart, at der med Hensyn paa de fleste af disse Beskrivelser kan svares, at de høre til det Hele, og i Virkeligheden udkræves til at anskueliggjøre os den Egn, der er Begivenhedernes Skueplads; og de have virkelig gjort mig det muligt i Aanden at bereise Vierwaldstädtersøen og dens store Omgivelser og derved at faae en saa levende Forestilling om den, som jeg neppe vilde have ventet af en Beskrivelse; men det ligger i Sagens

Natur, at Beskrivelser over Landskaber, om ogsaa i sig selv mesterlige, i Længden trætte. Naar man nu ikke vil savne den store Anskuelse, som hine Beskrivelser meddele, og dog forlanger en større Korthed, gjør man vistnok Fordringer, som staae i Modsigelse med hinanden; men det er en Modsigelse, som Digteren i et tilkommende Værk, sandsynligviis om en høist forskjellig Gjenstand, vil vide lykkeligt at forsone, ved en Sammentrængthed, der ikke udelukker Anskueligheden. Den Kraft, hvormed en mere sammentrængt Fremstilling virker, vil give en rig Erstatning for nogle Opoffrelser.

Et andet Punkt, hvori jeg ikke er enig med Dem, maa jeg endnu berøre. Det forekommer mig, at Digteren tillægger sin Olga og sin Vanner en større Roes, end den Charakteer, de virkelig vise, fortjener. De forekomme mig Begge altfor stivsindede. Hun siger, at hun har føiet sig efter alle hans Fordringer; men man seer ikke hvilke, med mindre en Piges Ja skal betragtes som en Opoffrelse. Af ham fordrer hun derimod Noget, der henhører til de største Opoffrelser, man kan forlange af en Mand: nemlig at han skal opgive sin Livsplan. Den usigelige Bitterhed, hvortil han hengiver sig, fordi hun drager sig tilbage, synes mig paa den anden Side at være et uskjønt Træk. Lad dem være saadanne! men betragte dem som fortræffelige Mennesker, kan jeg ikke. Oberstinden synes mig ogsaa at drive sine Kjærligheds-caprifer vel vidt. Det herlige, og digterisk skjønt udførte Træk, den befriede Ørn, maatte i det Mindste gjøre Ende paa hendes Plagerier. Men uagtet jeg nu ikke er ganske enig med Digteren i at sætte disse Charakterer saa høit, er jeg dog langt fra at miskjende de mange lykkelige Træk i Charakteerstildringen, og heller ikke er jeg uden Følelse for den Interesse, de indgyde.

Modtag endnu engang min Tak for den skjønne Gave, De har gjort mig med dette Digterværk. Vedbliv at bevare Deres venlige Sindelag imod mig og forsøm ikke at besøge mig, naar De kommer til Kjøbenhavn.

Deres hengivne
H. C. Ørsted.

S. T.
Herr Adjunkt Thisted.

Til F. L. Mynster.

Kjøbenhavn den 23de Juni 1849.

Modtag min Tak for Deres skjønne Oversættelse af første Sang af Ossians Fingal. Jeg har læst den adskillige Gange og hver Gang med Fornøielse. Det Ossian saa eiendommelige Digtersprog synes mig særdeles heldigt gjengivet i det Danske. Det valgte Versemaal vilde i Førstningen ikke ret behage mig; imidlertid er jeg ved den gjentagne Læsning og Overveielse kommen til den Tanke, at det vilde være vanskeligt nok at angive et mere passende. Det er desuden sandsynligt, at De ved fortsat Øvelse allerede nu har naaet en saadan Færdighed i Behandlingen af denne Versart, at De kan give den en større Ynde. Til at finde alle de smaa Anstød, som endog træffes i gode Vers, er det meget tjenligt at lade sig dem oplæse af Nogen, der vel læser taaleligt rigtigt, men ikke med fortrinlig Færdighed. Her fremtræde da hine smaa Anstød, som næsten forsvinde i en god Oplæsning, stærkere, og Digteren erhverver sig snart en Takt for det, som giver Læsningen Lethed og der-

ved tillige Versene Velklang, hvilken destomere maa efterstræbes, jo større Vanskeligheder Versemaalet i saa Henseende frembyder.

Jeg veed ikke, om De har gjort et eget Studium af Versebygningen, hvortil især Thortsens Metrik er meget anbefalingsværdig. Har De ikke læst den, raader jeg Dem at læse den. Selv har jeg tabt den ved Udlaan; men De vil let faae den til Laans fra nogen Ven i Kjøbenhavn; sandsynligviis har Bispoppen den.

Jeg er selv ikke stærk nok i Versekunsten, til at give Dem en grundig Bedømmelse over denne Side af Deres Oversættelse; men jeg tillader mig at meddele Dem nogle faa Bemærkninger derover. Jeg har understreget det Tilsigtede.

S. 7 Vers 4: „Helte staae ei i min Nærhed"

s. S. V. 5: „ene eier"

Disse Sammenstød af Vokaler kunne sikkert let bortskaffes.

S. 20 V. 4 og 5: hvislende rimes med see.

Dette Slags Riim med svage Endelser maa fraraades, endskjøndt man finder Exempler derpaa hos gode Digtere.

S. 22 V. 7 nedenfra: „glemte ei at Gjæstfrihed"

S. 24 V. 12: „ogsaa ofte"

ere vel stærke Sammenstød af Vokaler.

Naar jeg med saadan Aabenhjertighed henpeger paa, hvad der kunde forbedres i Deres Vers, haaber jeg, at De vil betragte dette som et Beviis paa min Interesse derfor. Deres Oversættelse synes mig i det Væsentlige at være fortræffelig ved sin poetiske Holdning og sit gode Sprog. Det er min Overbeviisning — og jeg deler den med Mange — at Deres Oversættelse af Ossian vil være en sand Berigelse af vor Literatur. Jeg lykønsker Dem til den Ære og Glæde, De vil høste deraf, og jeg tænker med paa den Glæde Deres elskede Kone i

Forening med Dem vil have baade under Udarbeidelsen og siden ved det opnaaede Bifald.

Mine hjerteligste Hilsener

Deres hengivne

H. C. Ørsted.

S. T.

Herr Forvalter Mynster.

Til Samme.

Kjøbenhavn den 15de Juli 1849.

Fortalen til Deres Oversættelse har jeg nu med Fornøielse gjennemlæst. Jeg har i Anledning af samme nedskrevet nogle Smaabemærkninger, efterhaanden som jeg læste. De vedkomme ikkun Ubetydeligheder; men jeg lægger dem dog hos, paa det at De kan see, at jeg har læst med Opmærksomhed.

Jeg troer, at det meget vilde lette Læsningen af Ossian, dersom De tilføiede et Kort. Det forstaaer sig, at det ikkun bliver hypothetisk; men naar dette strax i Fortalen erklæres, kan det ikke give Anstød. Jeg tilstaaer, at jeg ikke har overlagt dette Forslag saa nøie, at jeg kunde give det med fuld Overbeviisning; men jeg henstiller dette til Deres Overveielse.

Ossians Læsere finde sig ofte forvirrede ved de mange Navne, der have en stor Lighed med hverandre. Mon dette ikke skulde for en Deel afhjælpes ved et Register over disse Navne, hvilket indrettedes saaledes, at der ved hvert Navn stod en Oplysning. For saa vidt man kunde opgive Navnenes Betydning, vilde man endnu mere lette Læsernes Hukommelse. Registret vilde ikke blive meget stort. Det kunde gjøres meget overskueligt, ved at lade Navnene trykke med betydeligt større Bogstaver end Oplysningerne.

Jeg sender Dem herved Thortsens Metrik, som jeg har funden, siden jeg skrev Dem sidst til. Jeg tilføier 12te Bind af Skand. Selskabs Skrifter, hvori Finn Magnussen har meddeelt Forklaringer over nogle Steder i Ossian. Den lange Afhandling vrimler rigtignok af Hypotheser, tildeels meget løse, ja ofte phantastiske; men den vil dog maaskee give Dem Anledning til at føie nogle Linier hist og her til Deres Fortale.

Jeg vil, førend jeg slutter, meddele Dem en Yttring af Klopstock om Ossian, som De maaskee vilde kunne bruge til Motto. Jeg er ikke vis paa, at jeg nu husker den ganske ordret — det er over 50 Aar siden jeg læste den — men ønsker De det, kan jeg skaffe Dem en nøiagtig Afskrift. Her er den, som min Hukommelse giver den.

Die Vergessenheit umhüllt', o Ossian! auch Dich;
Aber man zog Dich hervor, und Du stehest nun da,
Gleichest Dich dem Griechen, trotzest ihm, und frägst ob er
Wie Du entflamme zum Gesang.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

De modtage de venskabeligste Hilsener.

Deres hengivne
H. C. Ørsted.

S. T.
Herr Forvalter Mynster.

Til H. C. Ørsted.

Köpenhamn den 4de Juli 1849.

Min vördade vän och lärare!

En af de brister här i verlden, som föranletit mig att

fordra af Skaparen (men det är på grund af den djupaste vördnad för Skaparen och hans gåfvar, som jag så fordrar) en fortsättning och fullkomning af vår tillvarelse bortom den jordiska existensen, är, ofullkomligheten, bristfälligheten af vår manifestation uti denna, svaljet imellan känslan, tanken, och ordet eller gerningen, som skulle uttala dem. Jag har alltid djupt och smärtfullt kännt detta, då med hjertat fullt af kärleck och tacksamhet jag kännt mig fattig, blottad på alla medel att rätt uttrycka dem. (Ty att uttrycka dem är ett af de djupaste behof, som kärleckens eviga upphof nedlagt i menniskans hjerta). Jag har alldrig kännt denna brist starkare än i denna stund, då jag vid den nära skiljsmässan från Er, känner behofvet att tacka Er för allt det, Ni varit för mig under mitt vistande i Danmark, att, för all den sköna glädje Ni gifvit mig, göra Er någon glädje igen. Och jag kan dock ej göra mer än säga: »tack“!!! Se då ej illa dertill, att jag ville göra det med något eftertryck, att jag ville liksom skrifva det med eldslågor i luften för Era blickar, så att det skulle lysa för Er och derigenom väcka något gladt minne af Era egna välgerninger. Låt den lilla ljusbäraren (som bör stå för Era blickar, då Ni läser detta) bära till Er detta ord ur djupet af mitt hjerta, låt den bära till Er något ord om den „ljusglädje“ som Ni skänkt mig; — låt den ibland stå på det runda bordet i Ert förmak och påminna Er den lilla gäst från Sverige, som ofta satt der lycklig i Er familjekrets, — och som tycker sig sitta der ännu imellan Er, — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Låt den, min vördade lärare och vän, min kära Ørsted, säga Er ett ord (men hur det låter vet jag ej sjelf) från den vänninna, som tackar Er för den renaste „ljus-

glädje“, som bevarar minnet af Er, som en klar, stilla låga i sitt hjerta, låt den säga Er att till hoppet om hennes ljusglädje så här i lifvet, som i den högre och ljusare tillvarelse, som vi hoppas på, hörer den att åter få se, få samtala, åter få lefva med Er; och då få uttala, hvad hun nu ej kan — huru mycket hun är Er förbunden, och lefver

Er tacksamma, innerligt tillgifna

Fredrika Bremer.

Til Fredrika Bremer.

(Efter Koncept).

Kjære Veninde!

Jeg føler en inderlig Trang til at udtrykke Dem min hjerteligste Taknemmelighed for Deres af de skjønneste Følelser opfyldte aandrige Brev, og den medfulgte lysende Gave. Endskjøndt jeg føler dybt, at det Billede, De har dannet Dem af min aandige Stræben, skylder sin Glands til Venskabets altforklarende Lys, gjennemtrænges jeg dog ved det, Brevet siger mig, af en opløftende Følelse, hvis Behagelighed jeg vilde sammenligne med den, hvoraf man gribes ved at see sit forskjønnede legemlige Billed, dannet af en ædel Kunstnerhaand.

Men jeg har dog langt mere at takke Dem for. Ved den meddelende Omgang, som under Deres Ophold her har fundet Sted imellem os, har jeg havt en velgjørende Nydelse ved den hele Maade, hvorpaa De opfordrede mig til Meddelelser, og saa uforbeholdent fremsatte mig Deres af en øvet Eftertanke og dybe Følelser udspringende Tvivl og Indvendinger. De tvang mig derved ofte til at behandle mine gamle Tanker i nye Retninger, og blandt Andet at underkaste mine Tanker over Ulykkerne, Smerten, det Hæslige, en ny Overveielse, som ikke har

været mig ufrugtbar, og som jeg endnu fortsætter. Under min Glæde over det Heles Harmoni skal jeg stræbe at indrømme Smerten og Sorgen deres lovlige Rettigheder. Overalt vil jeg i mine Grandskninger ofte finde Anledning til at forny Mindet om vort Samliv; ja idet jeg læser, hvad jeg før vort Bekjendtskab har skrevet over disse Gjenstande, kommer jeg let til at tænke paa Dem; blandt Andet randt De mig tit i Tankerne, da jeg for nogen Tid siden gjennemlæste min gamle Dialog om Lydvirkninger, hvor jeg har indført en aandrig Deeltagerinde i Samtalen.

Modtag mine bedste Ønsker baade for Deres nærmeste Reiser og de videre besluttede, og for Deres glade og lykkelige Tilbagekomst. Dette Ønske deler min Hustru, min Mathilde og alle Mine med mig. Vi vide, at De vil beholde os i venskabeligt Minde, og saaledes vil De stedse være holdt blandt os.

Til H. C. Ørsted.

Berlin den 26de August 1849.

For en 14 Dage siden blev jeg af en Bekjendt adspurgt, om det forholdt sig saa, at det ikke var Deres Høivelbaarenhed, men mig, som tilfældigviis først var bleven opmærksom paa det electromagnetiske Hovedphænomen. Jeg svarede ham derpaa, at jeg haabede, at de, som kjendte mig, vilde holde mig for lige saa incapabel til at bestyrke en saa lumpen og taabelig Opdigtelse, som jeg bekjendte mig selv incapabel til at have gjort hiin glimrende Opdagelse. Tillige spurgte jeg ham, hvorledes han var kommet paa dette Indfald. Han fortalte mig da, at han for nogen Tid siden havde læst denne Efterretning i et offentligt Blad, han erindrede ikke hvilket. Den følgende Dag besøgte jeg, i en anden Anledning, Baron A. von Humboldt, som

ogsaa gjorde mig opmærksom paa denne Artikel, hvilken han troede at have læst i „Constitutionelle Zeitung", for et Par Uger siden. Da han sagde mig, at Angivelsen havde været bestemt og endog udførlig, bleve vi strax enige om, at jeg burde modsige den offentligt. For at kunne gjøre det, maatte jeg imidlertid skaffe mig det Nummer af Bladet, hvori Angivelsen fandtes; og, uagtet al fra min Side anvendt Umage, er det først lykkedes mig igaar. Jeg tillader mig nu herved at fremsende en Afskrift af hiin Artikel, og et Exemplar af „Constitutionelle Zeitung" Nr. 247, for i Dag, hvori min Berigtigelse findes optaget.

Skulde Deres Hoivelbaarenhed, inden disse Linier komme Dem tilhænde, have erholdt Kundskab om hiin Artikel, tør jeg dog haabe, at De, af min iøvrigt ufrivillige Taushed i saa Henseende, ikke har fundet Anledning til at troe, at jeg paa nogensomhelst Maade colluderede med Artiklens Ophavsmand, eller ligegyldigt saae paa, at man smykkede mig med fremmede Fjær. Skulde Artiklen endog have fundet Plads i danske Blade (der ikke her komme mig tilhænde) tør jeg indstændigen anmode Dem om, at De, ikke for Deres Skyld (hvilket ogsaa vilde være overflødigt), men for min, ogsaa i disse Blade vil lade indrykke min Gjendrivelse.

Med udmærket Hoiagtelse henlever jeg

Deres Hoivelbaarenheds

ærbødigste

Reedtz.

Hoivelbaarne

Herr Conferentsraad Professor Dr.

H. C. Ørsted, Storkors af Dannebrog, Dannebrogsmand p. p.

Til Kammerherre Reedtz.

(Efter Koncept).

Den 8de September 1849.

Høivelbaarne Herr Kammerherre!

De modtage min forbindligste Tak for Deres Meddelelser. Det ligesaa ilde villende som ilde betænkte Angreb paa mig, hvorom De skriver, er først kommet til min Kundskab ved Deres ærede Skrivelse. Endnu have danske Blade ikke givet Anledning til at bekjendtgjøre Deres Erklæring her; men i Tilfælde skal jeg ikke forsømme at følge Deres Opfordring. At De aldrig vilde tilegne Dem enten Opdagelsen af Elektromagnetismen eller noget Andet, som ikke tilhørte Dem, derom kunde jeg aldrig være i Tvivl; men at De har afviist den lumske Tilegnelse under Bevidnelsen af saa velvillige og hædrende Følelser for mig, derfor skylder jeg Dem min Tak. Det er mig kjært ved denne Leilighed at erfare, at det Aar, da jeg opdagede Elektromagnetismen, var det, hvori jeg havde den Ære at tælle Dem blandt mine Tilhørere. Det er mig en Glæde at tænke tilbage paa den Tid, da jeg først lærte Dem at kjende, i en tidlig Ynglingsalder, og det Venskab, De stedse siden, hvor vi paa Livets Bane traf sammen, viste mig.

Med udmærket Høiagtelse er jeg

Deres Høivelbaarenheds
ærbødigste
H. C. Ørsted.

Til H. C. Ørsted.

Asnæs den 17de September 1849.

Min inderlig kjære Svigerfader!

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Da jeg kjender din Velvillie mod mig, haaber jeg at turde

uleilige Dig med at give mig et godt Raad; jeg stoler ganske paa Din Indsigt og Erfaring i saa Henseende og troer, at Du kjender mine Svagheder saa vel, at Du i Bedømmelsen af Spørgsmaalet vil tage tilbørlig Hensyn dertil.

Jeg har nemlig i Dag modtaget en formelig Opfordring fra Nykjøbing om at stille mig som Valgcandidat, en Opfordring, for hvilken jeg meget ønskede mig fritagen; thi uden samme havde jeg aldrig betænkt at stille mig, nu derimod forekommer det mig urigtigt mod dem af mine Medborgere, der henvende sig til mig, ganske at undslaae mig. Jeg havde for en 4 Ugers Tid siden hørt, at en Opfordring vilde komme til mig, og havde derfor tænkt at raadspørge Dig mundtligt; men da den tøvede saa længe, antog jeg det for et løst Rygte og undsaae mig for at omtale mig som den, paa hvem Folk havde henvendt deres Opmærksomhed. Jeg vil jo naturligviis først stræbe at erfare, om det er rimeligt, at Bondestanden ogsaa vil vælge mig, da jeg nødig vilde slaaes af Marken af Hr. Eilertsen eller Andreasen. Jeg tillader mig nu at fremsætte for Dig mine Betænkeligheder, først at jeg ikke er saaledes inde i Sagerne, der skulle forhandles, som jeg anseer for nødvendigt, hvad dog maaskee kunde indhentes endnu, dernæst at jeg frygter for derved at miste min Menigheds Kjærlighed og Tillid, som jeg nu glæder mig ved at besidde, idet jeg naturligviis ofte vilde stemme mod Bondevennerne, da blive nedreven i Almuevennen, som læses her saa meget, og saaledes hos Mange miste den Tillid, de nu have til mig; desuden skulde jeg jo aarlig være 2 Maaneder borte fra Hjem og Embede, hvilket stedse vilde indvirke forstyrrende paa mange Forhold. Da jeg er opfordret til snart at svare, vilde jeg bede Dig, min kjære Svigerfader, ikke tage det ilde op, at jeg an-

moder Dig om Svar imorgen og stoler paa Din sædvanlige Godhed, idet jeg bebyrder Dig dermed.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Din med sand Høiagtelse og inderlig Kjærlighed
forbundne Svigersøn
P. Hasle.

Til Pastor Hasle.

Kjøbenhavn den 18de September 1849.

Kjære Hasle!

Det glæder mig og os Alle her meget, at Du og Marie have havt en behagelig Hjemreise. Om alle Sager her hos os, vil jeg overlade til de Andre at skrive, og derimod ile til den vigtige Sag, hvorom Du med sædvanlig kjærlighedsfuld Tillid forlanger mit Raad. Et afgjørende Raad kan jeg vel ikke give Dig; men derimod skal jeg aabenhjertigt sige Dig, hvad jeg tænker om Sagen. Du har allerede i Dit Brev meget godt fremhævet, baade hvad der kan siges for og imod, saa at jeg for største Delen maa indskrænke mig til at udvide Overveielserne noget. Der skeer i Sandhed Fædrelandet en vigtig Tjeneste, naar en velsindet og oplyst Mand vælges til Rigsdagsmand, hvor man maatte frygte for, at Valget skulde falde paa et blindt Partiredskab. Vælges Du, vil det gaae Dig som mangen anden brav Mand, der efter Valget og selv under Rigsdagen maa lære meget til. Saadanne Mænd bør vistnok staae tilbage for dem, der have en betydelig Indsigt i Statsforholdene; men de fortjene et stort Fortrin for de Mange, som Intet ville lære, fordi de blot agte at stride for egen-

nyttige Hensigter. Dette er nu den store Hovedgrund. En Bigrund, som ikke er at foragte, er den, at en Mand, som ikke er ældet, virkelig uddanner sig ved Deeltagelsen i de store Forhandlinger, og uddanner sig i en Retning, hvortil Studerestuen ikke fører.

Efter alt dette synes det, at jeg afgjort maatte raade Dig til Modtagelsen af Valget; men Vægten af Dine Betænkeligheder synes mig virkelig stor; dog kan jeg ikke lægge noget dertil. Naar jeg da nu giver Dig endeel Raad, som maaskee kunne bruges, hvis Du stiller Dig til Valg, saa skeer dette ikke, fordi jeg afgjort raader, at Du skal stille Dig, men kun fordi der i modsat Tilfælde ingen Anledning er til Raad.

Jeg henstiller nu til Din Overveielse, om det ikke var godt, om Du talte om Sagen med nogle fornuftige Sognemænd, især af dem, der have Hang til Bondevennernes Parti. Du vil af det Følgende see, hvad jeg vilde raade Dig, at yttre til dem.

Nu vil jeg fremsætte Et og Andet, som jeg troer, Du kunde sige, hvis Du stiller Dig. Jeg forudsætter, at Du tænker som jeg i denne Sag; er der Noget, hvori Du afviger, vil Du selv tage Din Beslutning. Du vil sikkert ogsaa finde Anledning til at sige Meget, som jeg her ikke berører; men om Du ogsaa forud havde betænkt at sige alt det, jeg her fremsætter, gjør jo denne fortrolige Meddelelse ingen Skade. Jeg mærker, at jeg ikke i Korthed vil kunne fremsætte min Mening uden at give den Talens Form. Du seer let, at her ikkun handles om Vink og ikke om at lægge Dig Ordene i Munden.

Jeg vilde da sige, at det aldrig havde været min Tanke at stille mig her som Valgkandidat, dersom ikke hæderværdige

Medborgere havde opfordret mig dertil. At jeg ikke havde troet at burde unddrage mig fra at følge denne Opfordring; thi vel følte jeg, at jeg vilde have mange Kundskaber om Forholdene at indhente, for at opfylde de Pligter, et Valg maatte paalægge mig; men Følelsen af min redelige Iver for at tjene mit Fødeland bestemte mig til at følge Opfordringen.

Jeg vilde videre sige, at jeg vidste vel, at der gives mange Spørgsmaal, som man ønskede, at en Valgkandidat skulde besvare. Nogle saadanne vilde jeg berøre. De Spørgsmaal, som især nu sætte Aanderne i Bevægelse, ere dem angaaende Landbosagerne. Om disse vilde jeg sige: Jeg er overbeviist om, at der i disse Sager lader sig gjøre mange Forbedringer, som kunne fremme Bondestandens Bedste, uden at fornærme de andre Stænder, ja til Gavn for hele Landet. Det er enhver god Borgers Pligt at fremme disse, og Tiden dertil synes gunstig. Afskaffelse af Hoveri, Eiendoms Udbredelse, Lettelse i de mere Uformuendes Kaar, Udbredelse af Dannelse i alle Stænder ere Fordringer, som Billighed anbefaler, og Tidsalderen begunstiger. Om Maaden, hvorpaa de store Forbedringer i Landbovæsenet skulle skee, bør jeg ikke forud sige Noget, der kunde ligesom binde mig, førend jeg havde hørt de Forslag, Landbokommissionen vil fremsætte, og de Domme, som derover vil meddeles af de sagkyndigste Rigsdagsmænd; jeg troer, at jeg lover nok, naar jeg erklærer, at jeg efter bedste Evne vil virke for de Ønsker, jeg har nævnt, men at jeg kun vil virke for dem ved lovlige Midler; kun disse kan Religionen billige, og kun ved disse kan Landets sande Vel fremmes. Men naar jeg taler om lovlige Midler, er det langtfra min Mening, at man skulde lade sig afskrække fra at fremme Forbedringer, ved alt det, som kaldes Ret, og efter visse vedtagne

Former maa faldes saa; thi det Bestaaende har vel sin Ret, men, naar det er skadeligt og hemmende for Samfundets sande Fremskridt, maa der kunne udfindes Midler, hvorved man, uden at krænke Retfærdighed eller Billighed, kan omdanne det. Jeg skal stræbe samvittighedsfuldt at følge ethvert sandt Fremskridt og at lade mig lede af de mest sagkyndige og oplyste Rigsdagsmænds Raad. Ville I, mine høitagtede Medborgere, vælge mig paa et saadant Løfte, vil jeg taknemmelig modtage Valget, som et Beviis paa Eders Tillid. De, som maatte forlange, at Valgkandidaten skulde forud love visse bestemte Maader i Udførelsen af de store Øiemed, som nu foreligge os, dem maa jeg bede at vælge nogen Anden, som allerede forud veed, at hans Meninger ikke kunne blive berigtigede ved Forhandlinger, der ville foregaae mellem de Mænd, som Folkets Tillid kalder til Rigsdagen; jeg lover kun min samvittighedsfulde Bestræbelse for at svare til Eders Tillid.

Jeg har især talt om Landboforholdene; men jeg glemmer ikke, at Kjøbstæderne have et stort Krav paa Rigsdagens Opmærksomhed, og at Fædrelandets sande Vel fordrer, at deres Bedste ikke forsømmes. Naar Alt ret overveies, maae Kjøbstædernes og Landbefolkningens sande Vel lade sig forene til et Hele.

Imidlertid vil der paa Veien til en ny og forbedret Indretning af Statsforholdene, indtræffe Tilfælde, hvor de Forbedringer, som kunne fordres i den ene Retning, kunne medføre en øieblikkelig stor Skade i en anden. At Rigsdagen tager saadant i Overveielse, dertil bør ethvert Medlem bidrage Sit.

Til Slutningen maa jeg bede Dig at betænke, at alt det her Fremsatte er skrevet i stor Skyndning. Prøv, forkast, vælg, læg til efter bedste Skjøn. Beslutter Du efter modent Over-

læg at holde Dig tilbage, vil jeg derfor ikke tænke ringere om Dig. I hvilketsomhelst Tilfælde ønsker jeg Dig Guds Velsignelse.

Din

H. C. Ørsted.

Til Josephine Bidoulac*).

Kjøbenhavn den 25de April 1845.

Modtag min hjerteligste Lykønskning til Deres Forbindelse med Welhaven. Jeg behøver neppe at sige Dem, at Alt, hvad der henhører til Deres Lykke, er mig og mine inderligt kjært. Vi have altid frygtet, at De, med Deres ved Natur og flittig Uddannelse saa rigt begavede Aand, ikke skulde finde en Mand, til hvem De med Deres hele Hjerte kunde knytte Dem. Den Lykke, som vi med usikkert Haab ønskede Dem, er da nu bleven Dem til Deel; De har fundet en Mand, hvis Geni har vundet ham en uvisnelig Krands, og som sikkert vil vedblive at lægge ny Ære til den erhvervede. Det huuslige Liv, hvori han nu indtræder, er saa langt fra at lægge nogen Hindring for hans aandelige Virksomhed, at det meget mere vil omgive ham med nye Opfordringer.

Hils den ypperlige Mand og bring ham vore Lykønskninger. Siig ham, at de mange bekjendte og ubekjendte Venner, som hans Digte her have erhvervet ham, sikkert ogsaa, naar de høre hans Forbindelse, ville lykønske ham. Endskjøndt vi ligesaalidet ville som kunne afstride Norge ham, hører han

*) Dette Brev skulde havt sin Plads Side 222, men er ved en Feiltagelse blevet forsinket.

dog ogsaa os til, og vi benytte vor lovlige Ret til at nyde hans Værker og elske ham.

Nær havde jeg glemt at takke for det Bind Digte, han for nogen Tid siden havde det Venskab at sende mig. Jeg har læst dem med stor Fornøielse, og mange af dem ere blevne læste mange Gange i mit Huus.

Deres

H. C. Ørsted.

Til en yngre Forfatter, der havde fremsat nogle Indvendinger i Anledning af „Aanden i Naturen".

(Efter Koncept.)

Den 8de Februar 1850.

Modtag min Tak for Sendelsen af det hermed tilbagefølgende Digt. Jeg paaskjønner ganske Deres velvillige Følelser mod mig og kan ikke gjengjælde disse bedre end ved den fuldeste Aabenhjertighed. De befinder Dem i en Misforstaaelse, naar De mener, at jeg antager den legemlige Natur at være Guds Billed, og at vor aandelige Natur skulde mangle Personlighed. For mig er Mennesket, ligesaavel som for Dem, Guds Billed; men jeg mener, at dette Gudsbilled, for at opnaae den klarest mulige Bevidsthed om Gud og sig selv, behøver al den Vækkelse, der kommer ikke blot fra Guds Aabenbaringer gjennem udvalgte Mennesker, men ogsaa fra dem, som skee gjennem Naturen. Denne Mening er gammel, næsten saa gammel som Menneskeslægten; men jeg har søgt at fremhæve og udvikle den forsømte Side af denne Aabenbaring. Jeg har søgt at fremstille mit Verdensbilled ikke for een af vore Sjæleevner, men for alle. Jeg vilde, at Indbildningskraften skulde anskue og

Forstanden indsee. I den inderligste Sammenhæng hermed vilde jeg vise vor Tidsalders ofte overpoetiske og overtroende Mennesker, at Forstanden, som de saa hyppigt miskjende, har det store Kald at værne om Samvittighedens og Troens Helligdom, hvoraf jeg rigtignok vil have endeel gammel Overtroens og Fordommens Suurdeig udfeiet.

Hvorledes min hele Verdensopfatning er beskaffen og begrundet, kan De ikke vide, førend De har læst det Hele og prøvet det, uden nogen forudfattet Mening. Dersom jeg uden denne Forudsætning skulde meddele Dem min Mening over Digtet, maatte jeg skrive en heel Bog; men naar De har gjort Dem bekjendt med min Verdensanskuelse, vil De, enten De billiger den eller ei, see, hvorfor jeg ikke kan blive staaende ved den, De har tilegnet Dem. Jeg siger blive staaende; thi den er mig fra Ungdommen af velbekjendt. Jeg kan med Sandhed sige, at jeg i mere end et halvt Aarhundrede alvorligt har stræbt at oplyse mig om disse ophøiede Gjenstande. Jeg har mere end eengang læst Biblen og er ofte vendt tilbage dertil igjen; jeg har gjort mig bekjendt med vore Kirkelærdommes Historie, og jeg har med den alvorligste Flid søgt at skjelne det Guddommelige deri fra det meget Menneskelige. Saavel i Religion som i Videnskab er der en evig Sandhedskjærne, men som opfattes under meget forskjellige Skikkelser af de forskjellige Tidsaldre, Folkefærd og enstige Mennesker. Tro mig! jeg har overbeviist mig, baade i min Læsning og i min mangfoldige Omgang med Mennesker i forskjellige Lande, om at meget gudfrygtige Mennesker opfatte Lærdommene høist forskjelligt. Dette er dog langt fra at være sørgeligt — thi ved denne Ulighed bliver Sandheden belyst fra forskjellige Sider; men bedrøvet mig har det at møde talrige Exempler paa en meget

stor Uoprigtighed hos Folk, som høirøstet forfægtede visse officielle Meninger, men ved nærmere Tiltale gave deres Udtryk en Betydning, der omtrent var den modsatte af den, som man maatte lægge i deres offentlige Yttringer; de forfægtede f. Ex. offentlig Djævelens Personlighed, men erklærede privat, at de derved meente det Ondes Kraft. Jeg har derfor stræbt samvittighedsfuldt at rive mig løs fra alt Ordkram og at søge Sandheden i alle Guds Aabenbaringer tilsammen: ikke udelukkende i nogen enkelt.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Deres

H. C. Ørsted.

Til H. C. Ørsted.

Den 14de Marts 1850.

Høistærede Ven!

Hosfølgende Blade*) ville vise Dem, at jeg temmelig nøie har læst den Bog, De senest har havt den Godhed at skjænke mig, men ogsaa, at der er Adskilligt, hvori vore Anskuelser divergere.

Jeg er nu eengang en forhærdet Supranaturalist, og ligesom jeg i sin Tid har maattet forfægte min Anskuelse mod Heiberg, og endog mod Martensen, saaledes vil det ikke undre Dem, at jeg har optaget den mig her tilkastede Handske.

Det ligger i min Natur at udtale mig med Varme, om hvad der ligger mig paa Hjerte, men jeg tør haabe, at der

*) Bemærkninger ved Skrivtet „Aanden i Naturen", 1ste Deel.

paa disse Blade ikke findes noget Ord, der enten forstyrrer den rolige Undersøgelse, eller strider mod den Høiagtelse og det Venskab, hvormed jeg stedse er

Deres hengivne

Mynster.

Til J. P. Mynster.

Kjøbenhavn den 15de Marts 1850.

Høistærede Ven!

De modtage min forbindtligste Tak for Meddelelsen af Deres Bemærkninger over min Bog. De ere skrevne med al den ædle Klarhed og Værdighed, som man venter af Dem, og alt det Venskab imod mig, hvorved jeg i saa mange Aar har glædet mig. Det vil være nødvendigt, at jeg svarer. I nogle Punkter ønsker jeg at forstaaes anderledes, end De forudsætter, og det vil vise sig, at jeg angaaende samme ikke afviger saa-ledes fra Dem, som De formodede. Om et og andet Punkt ønsker jeg at meddele videre Oplysninger. Forsaavidt jeg her kommer til at berøre Gjenstande, som høre til de dunkleste og for Menneskets Tænkning vanskeligst tilgængelige, vil min Sandhedsfølelse byde mig at tale med al den Tvivl og Til-bageholdenhed, som Sagen kræver. I den hele Forhandling vil det være mig kjært, at kunne følge det Forbillede, De har givet mig.

Med bestandig Høiagtelse og Venskab

Deres ærbødigst hengivne

H. C. Ørsted.

Til Samme.

(Efter Koncept).

Den 1ste Juli 1850.

Høistærede Ven!

De første Afsnit af medfølgende Bog*) ere fremkaldte ved Deres mig velkomne Bemærkninger. Da der under Skrivningen ingen fjendtlig Tanke har været i mit Sind, veed jeg, at der heller intet uvenskabeligt Meent kan være i Bogen, og jeg haaber, at jeg heller ikke uvitterligt skulde have fremsat Noget paa en Maade, der stred imod mit Sindelag. I Henseende til visse Punkter gjør jeg mig Haab om Deres Tilstemning; men jeg føler vel, at der bliver andre tilovers, hvori en Sammenstemning ikke let vil opnaaes. Dog haaber jeg, at Meningsuligheden, ligesom hidindtil, intet Skaar skal gjøre i vort gamle Venskab.

Med største Høiagtelse

Deres ærbødigst hengivne

H. C. Ørsted.

Til H. C. Andersen.

Kjøbenhavn den 18de Juli 1850.

Kjære Ven!

Det er mig en sand Fornøielse, at De ikke vil bie efter min Bog*), til De kommer hjem; jeg sender Dem den derfor. Jeg tør ikke haabe, at den skal gjøre det samme gunstige Indtryk paa Dem, som jeg havde den Glæde at erfare, at den første gjorde; thi denne nye Bog har fornemmelig det Øiemed nærmere at belyse den tidligere; dog vil den ikke savne al Nyhed, og at Tænkemaade og Tone ere de samme som i den første, tør jeg selv forsikkre.

---

*) Aanden i Naturen, 2den Deel.

Det Mismod, hvorom De skriver til Mathilde, bør De rive Dem løs fra, dersom De ikke allerede har gjort det, forend dette Brev kommer Dem til Hænde. De har beriget Literaturen med saamange fortræffelige Arbeider, at Ingen uden De selv kan beskylde Dem for at have udrettet altfor Lidet. Jeg troer neppe engang, at Deres Modstandere nu tør længere have en saadan Mening. Men lad ogsaa en eller anden Modstander være grov, saa maa De trøste Dem med, at næsten alle udmærkede Mænd have været saadanne Angreb underkastede. Jeg har tit seet engelske Journalister omtale deres Lands mest udmærkede Mænd med Haan; blandt Andet mindes jeg engang at have læst, at den store Statsmand Pitt blev kaldt et Dummerhoved; Pope i forrige Aarhundrede og Byron i dette have havt at beklage sig over bittre Angreb. Goethe og Schiller er det ikke gaaet bedre i Tydskland. Oehlenschläger og Baggesen, saa forskjellige de end vare, og saa fjendtlige De en Tid lang stode imod hinanden, have dog det tilfælles, at de ofte ere blevne meget haardt angrebne. Gaaer De udenfor Digternes Række, kan jeg nævne Dem min Broder og Biskop Mynster, som have været udsatte for saare bittre Angreb.

Bryd Dem da saalidet som muligt om Angreb; det staaer nu for altid fast, at De har leveret udmærkede Digterværker, som ville bevare Deres Navn baade her og udenlands i uforgængelig Berømmelse.

De skriver, at De har udarbeidet Ole Lukøie, ligesom Deres andre æventyrlige Digte, med tænksom Overveielse. Herom tvivler jeg ikke. Angaaende det Meste i Deres Digte kan jeg gjøre mig selv saa fuldkommen Rede, som der tør gjøres for et æventyrligt Digt. Det samme gjælder paa een Undtagelse nær om Ole Lukøie. Det Tankebillede, som deri frem-

stilles, synes mig klart nok; men det vedbliver at være mig en, om jeg saa maa kalde det, praktisk Vanskelighed, at see en saa omfattende Drøm, hvori saa mange Personer skulle handle og lide, fremstillet saaledes, at de samme Personer som til een Tid i Stykket skulle være Drømmebilleder, til en anden skulle være virkelige Personer. Maaskee er min Mening urigtig; men sæt, at den var rigtig, saa vilde Ole Lukøie dog ikke ophøre at være et Digt, fuldt af Aand og Kunst. Jeg vil endnu gaae videre og sætte, at man ikke kunde tillægge det denne Roes, men at det stod langt under Deres andre Værker, dog burde det ikke længe græmme Dem, om det ogsaa kunde ærgre Dem lidt; thi hvo veed ikke, at Goethe, Oehlenschläger, Baggesen og saa mange andre berømte Digtere have ladet Værker trykke, som stode langt under deres Mesterværker.

Jeg haaber, at De ligesom hidindtil ikke vil forsvare Dem imod Deres Angribere; jeg vil endog raade Dem ikke at tage Hævn ved et eller andet, om og nok saa godt anbragt Sidehug; derimod mener jeg, at De muligt gjorde vel, om De engang skrev en Afhandling over det Æventyrliges Æsthetik. De kunde deri med Alvor og Ro oplyse Misforstaaelser, der havde foraarsaget uretfærdige Domme om Deres Digte; dog vilde jeg raade Dem at holde Dem saameget som muligt til Andres Værker og at afholde Dem fra al Polemik. Endelig vilde jeg langtfra ikke tilraade Dem et saadant Arbeide, dersom det i en betydelig Grad skulde afholde Dem fra egentlige Digterværker; nei, jeg vilde da tværtimod fraraade det.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Modtag de venskabeligste Hilsener fra os Alle.

Stedse Deres

H. C. Ørsted.

Til H. C. Ørsted.

Observatoriet ved Christiania den 28de Juli 1850.

Kjære Ven!

Jeg har saa mange Ting, jeg kunde ønske at udlade mig over i Anledning af Deres senere indholdsrige og interessante Meddelelser, at jeg ikke i dette Brev kan indlade mig paa Andet end det for Øieblikket meest paatrængende. Ikke at jeg har nogen for Dem ny Bemærkning at meddele; snarere Udtalelsen af et, saavidt jeg skjønner og hidindtil har havt Leilighed til at see, almindeligt og ubetinget Bifald og Bravoraab, hvortil De dog naturligviis ikke trænger. Men hvor man finder sine egne mere eller mindre klare Tanker udtalte, ligesom om de vare komne af Ens eget Inderste, der finder man Trang til at fremsige det i sine egne Ord og derved glæde sig selv og mulig fornøie den Anden ved Samstemningen.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Dersom den Charakteristik, De Side 109 i Overskriften til Afdelingen „fra Skolen til Livet"*) har givet af en af Deres literaire Venner, er stemplet paa mig, da er den saa smigrende, at jeg ikke tør tilegne mig den, og vist er det, at det overraskede mig, at see Dem i den medfølgende Billet hentyde derpaa, da det ellers aldrig vilde faldet mig ind, at tage den til Indtægt. Under mit første Ophold i Danmark skildrede flere af mine samtidige Ungdomsbekjendtere mig som en phlegmatisk og prosaisk Person, og jeg var altid indtil den seneste Tid overbeviist om, at jeg manglede Phantasie og alt Anlæg til, hvad man kalder Philosophie og Poesie, og i det Høieste kunde kaldes „en ganske fornuftig Mand". Efter en Anmeldelse, af Prof. Heibergs Urania (1844), jeg efter Forlangende skrev i

*) See Aanden i Naturen, 2den Deel.

„den Constitutionelle", hvori jeg iblandt Andet spøgede med, at han forlangte, at „fornuftige Skabninger, ifald saadanne gaves paa de øvrige Planeter, nødvendig maatte have Menneskeskabning, som den absolut skjønneste Form, dog kunde de gjerne have Vinger, hvilket, vi af Kunstneres Productioner see, ikke klæde ilde", og gjorde opmærksom paa, at disse Vinger, hvis De ei blot skulde tjene til Stads, udfordrede en saadan Masse af Brystmuskler, at derved den menneskelige Form vilde gaae forloren, ei at tale om, at til Flugt hører nødvendig et Roer, en bred Hale, og at Vinger og Arme ei kunne coexistere, saa blev jeg af et Par unge Mennesker, der dengang fyldte Rigstidenden med jammerlige selvgjorte og oversatte Noveller, Kritiker og Anmeldelser, samt Hegel-Heibergske halvfordøiede Sager, desaarsag udskjældt for en spidsborgerlig Philister. Saaledes maatte et saadant Vidnesbyrd fra Dem nødvendig overraske mig.

Da jeg kun læser langsomt og fatter langsomt, saa vil jeg ikke skrive noget i Detail om Deres Arbeide, førend jeg klart har opfattet det Hele. Da har jeg stor Lyst til at tale med Dem om Et og Andet. For Øieblikket vil jeg kun rose Dem for den Kjækhed, hvormed De er optraadt mod Theologernes Uforstand eller med systematisk Flid dræbte Forstand.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Onsdagen den 31te Juli. Igaar Kl. 1 Eftermiddag kom Dampskibene Nordcap og Christiania, og bragte Kongefamilien (den nye Prindsesse) og danske Aviser med Efterretningen om de to Dages blodige Slag i Slesvig. Kongefamiliens Ankomst havde trukket den hele By i sine bedste Klæder ud paa Gader og Stræder; fra Slotspladsen til Havnen myldrede der af opromte Mennesker; fra Skibet var Efterretningen om Slagets Udfald som en Løbeild faret Byen rundt, og Enhver standsede sine Bekjendtere med Spørgsmaalet: „Har I hørt

om det store Slag?" og berettede, hvad han vidste. Man glemte Kongefamilien over Slaget; Glæde over det afgjørende Slag og Bedrøvelse over de mange Offre og deres sørgende Efterladte vexlede. Hos mig var Glæden saa overveiende, at jeg sagde: „Den første Følelse maa være ublandet Glæde; de Faldne ligge paa Ærens Mark, og have betalt deres Gjæld til Danmark, som vi Andre maae misunde dem. Senere kan Smerten komme."

Deres

Chr. Hansteen.

Til Samme.

Den 10 August 1850*).

Huru ofta, min vördade vän, har jag icke tänkt på Er i denna verldsdel, så aflägsen från Ert land och hemvist; huru ofta önskat att kunna tala med Er och säga Er något om denna stora, i utveckling stadda del af verlden, på hvilken äfven er blick hvilar med forskarens intresse. Af alla mina vänner i Köpenhamn var Ni den enda, som förstod den längtan, som drog mig till den nya verlden, och då jag frågade Er: „finner Ni det äfven besynnerligt och oförnuftigt, att jag önskar se Amerika?" svarade Ni: „Nei! Det är en stor och märkvärdig bildning af den skapande anden, som måste vara af högsta intresse att betrakta på närmare håll!" O ja, så är det, och långt mera, än jag någonsin anat, och långt rikare än jag ännu kan uppfatta. Och jag har velat vänta, för att skrifva till Er, att denna verldsbildning i dess olika fenomener, och dessas

*) Dette Brev er trykt fuldstændigt i 2den Deel af „Hemman i den nya verlden" af Fredrika Bremer.

lefvande enhet blifvit mera klara för mig sjelf. Och derföre borde jag vänta ännu mycket längre, ty mycket har jag ännu här osedt, obesinnadt, och, så till sägandes, osmält! Men jag kan icke längre vänta med att skrifva Er till. Behofvet att tacka Er drifver mig att skrifva. Jag måste, jag vill tacka Er, för den stora, oväntade njutning, som er ande skänkt mig här, på den främmande stranden, många tusen mil fjerran ifrån Er. Ty här vid kusten af atlantiska oceanen, här der stjernbilder uppgå, dem vi icke se på vår nordliga horisont, här har jag läst Ert sist utkomna häfte af skriften: „Aanden i Naturen"; och den afhandling hvilken Ni skänkte mig i Köpenhamn „öfver väsens-enheten af förnuftet i hela verlds-altet", denna lilla skrift, som gjorde mig så outsäglig lycklig genom de nya, glada ljus, den lät uppgå för mig, som förde hela stjernhimmeln nära intill mitt hjerta, och lät hvar stjerna brinna för mig med ljus af min andes ljus, denna herliga, lilla, stora skrift, som följt med mig öfver det stora hafvet, från den gamla verlden till den nya, som en af mina käraste skatter, den återfann jag i denna Er bok, men vidare utförd och fullkomnad, såsom jag anade, att den kunde, att den skulle bli det. Och outsägligt har jag njutit att här återfinna, i mogen frukt, blomman af våra samtal i Köpenhamn, att här se mina varma aningar belysta, bekräftade af Er klara, logiska tanke.

Ty hvad är klarare, hvad förnuftigare och vissare, än att då alla stjernklot följa samma rörelse-lagar, då samma ljus och samma skuggor äro hemma på dem alla, och vi, på grund deraf, kunna studera dem, utfinna deras lopp m. m., uträkna stjernans rum och sedan finna stjernan, så måste likheten emellan menniskans förnuft i verlds-altet

gå längre ännu, måste omfatta lika sferer och på liknande vis. Är begreppet om linean, cirkeln, parabolen o. s. v. nödvändigtvis lika för alla verldar, som vi skåda i rymden, är deras matematik och fysik densamma, som vår på jorden, då är det klart, att skönhetsbegreppet icke kan vara väsendtligen olika, och att det moraliska förnuftet måste vara i grunden detsamma, vidkännas samma principer, samma grundbegrepp. Ni har klart bevisat detta, Ni har visat, att då dessa fjerran verldsklot följa lagar, lika med vårt jordklots lagar, så är det troligt, nära intill visshet, att äfven tänkande varelser med förnuft och sinnen lika våra, lefva på dessa verldar, som dessas högsta produkter, såsom blomman af deras lif och lagar. Ja, att det vore otroligt, att den store Skaparen på dessa lemnade sitt verk mera ofulländadt än på denna jord.

Samma ljus, samma skuggor! Jag tillägger: samma glädje, samma tårar, samma längtan, samma hopp, samma behof, samma tro, samma Gud, skapara, medlera, fullbordare, ja, om än under olika vilkor för olika utvecklingsstadier, ändå i grunden densamma för alla, ty för alle verldar måste gälla samma normala lifsprocess. Jag vet icke, om Ni går med med mig så långt. Men i ett tror jag, at Ni skall hålla med mig, ty den tanken utgår af Er skrift, nemligen att i hela verlds-altet, på hvar enda, äfven den mest aflägsna stjerna kan intet finnas, hvilket är alldeles främmanda för den verld, i hvilken vi lefva, och för det förnuft, som lefver i oss. Ifrån Urani vinterliga stillhet och till Mercurii glödande, passioneradt roterande lif; ifrån Nebulosan, som långsamt utbildar sig under skaparens öga, enligt lagar och krafter, lika med vår jords, och till stjernan, hvilken i materiens högsta fulländning

bär harmoniska samhällen af sköna menniskor och djur, alla tilstånd, alla skiftningar och scener, alla stadier, utvecklingar och olika sammensättningar af tillvarelsen i natur och ande, som jordens lif og menniskans fantasi låter ana, och långt, långt mere ännu; — ty hvilken mensklig fantasi räcker till att befolka stjernhimmelen, att ana alla dess gestalter? — allt detta är dock i grunden menskligt, är menniskans verld, är vår. Öfverallt samma lagar, samma förnuft; således — öfverallt i grunden samma själ, samma hjerta.

O min vän! Detta menskliga hjerta, som älskar så mycket, och som lider så mycket, denna ande, som anar och eftersträfvar så mycket, och så litet hinner och så litet fullbordar, denna arma, kämpande, lilla, stora, gåtfulla varelse — Menniskan, är då icke, efter allt, så ringa, så isolerad till sitt väsen, till sin existens. Den sanning hon här erkänt är sanning i alla verldar, i hela universum; det sträfvande, den forskning, det lif hon här begynt, kan utvecklas i oändlighet och vinna målet; och löst från jorden kan hon möta nya ljus, ja, det eviga ljuset, väl med tillbedjan, men utan förvåning, utan att låta förbluffa sig, ty hon var hemma i dess rike redan här, och kände dess natur längesedan. „Samma ljus, samma skuggor!“ Älskade stjernor! syskonverldar i samma ljus, till samma fadershus — huru nära, huru kära ni blifvit mig! . . . . . Ty råder än i dessa verldar, liksom på jorden, ännu mörker och missljud, så vet jag, dock att mästaren lefver, som skall skilja mörkret från ljuset, och lösa missljuden i fullkomliga ackorder. Såg jag icke en dag i Ert hem, min dyrbara vän, en mängd på en glasskifva strödda, oordnade sandkorn, ordnade af en musikalisk ton till den skönaste,

stjernlikt symmetriska klangfigur! En menniskohand förde stråken, hvilken frambringade tonen. Men när stråken är i den Allsmäktiges hand, skall ej tonen deraf bringa till harmonisk klangfigur de sandkorn, som äro menniskor, samhällen, stater? Han skall ordna verlden till skönhet och harmoni, „och intet missljud, och ingen klagan skall vara mer“, det säger oss alla folks förnuftigaste aningar, det har Ni sagt oss i den vetenskapliga vissheten om „förnuftets väsens-enhet i hela verldsaltet“, det har Han sjelf sagt oss i sin uppenbarelse, såsom evig kärlek. Och derföre ser jag, under lifvets skiftande fenomener, genom allt mörkt och kaotiskt, genom alla stjernor och i alla stjernor, genom alla tårar — jemväl mina egna, — öfverallt klangfiguren, den eviga stjernan, harmoniens barn, den blifvanda Guds verld och menniskans rike. Och derför gråter jag, men är glad ändå.

Ni ser, min vördbara vän, hvilken ren „ljusglädje“ Er bok uppkallat hos mig Att meddela denna var alltid Er önskan, Er glädje. Och jag kan icke beskrifva för Er, huru rikt jag lefvat under de morgnar, då jag sutit vid hafsstranden med Er bok i min hand och framför mig den gränslösa rymden, oändlig som de utsigter, Ni uppkallade för min blick; eller om aftnarne, då jag, i tankarne med Er, besökt de glänsande verldarne öfver och omkring mig, och enligt med de tankar öfver tingens metamorfoser, jag fått af Er, låtit min fantasi fritt spela med materiens och andens krafter, under det att granna luftsyner af fosforiska eldar och explosioner lyst upp fästet . . . Festliga timmar och stunder!

Er bok (som jag fick låna af danska chargé d'affairen i Philadelphia, Bille) var mig så mycket mer kärkommen,

som jag nyss lemnat ifrån mig den lilla skriften „öfver förnuftets enhet“ o. s. v., som Ni skänkte mig i Köpenhamn, till professor Henry i Washington, en älskvärd och utmärkt vetenskapsman, hvilken önskade låta öfversätta den, sedan han af mig hört om dess innehåll. Ert namn har jeg ofta hört nämnas med utmärkelse i den nya verlden, jemte Linnés och Berzelii. Professor Henry var den förste, hvilken här allmängjorde edra vetenskapliga arbeten. Och det skulle glädja Er att se den snabbhet och skicklighet, med hvilka hvarje natur-vetenskapligt fynd här användes och tillämpas till allmänt gagn. Er upptäckt af den elektro-magnetiska kraften, hvilken har fört till uppfinning af den elektro-magnetiske telegrafen, är väl ingenstädes ifrigare begagnad än här. Öfverallt, utmed jernbanorne, från stad till stad och stat till stat, gå elektriska telegrafer; fjerran skilda städer, personer i NewYork och NewOrleans, samtala med hvarandra genom elektrotypen, göra upp handels-affärer (äfven giftermåls-affärer, har jag hört sägas), och alla dagar försökas nya utvecklingar och tillämpningar af de krafter, hvilkas förhållande ni angifvit.

Öfverhufvud synas alla krafter och methoder, som kunna fortskynda rörelse och tillvägabringa kommunikation, vara detta folk synnerligen om hjertat. Hvad som låter lif och rörelse mest gå „a head“, såsom det heter, det ligger dem närmast. I „Patent office“, i Washington, der exemplar förvaras af alle maschiner, gjorda inom Förenta Staterna, som fått patent (de uppgå, om jag ej missminnes, till 12 à 15,000), anmärkte jag mängdens karakter vara att fortskynda rörelse, spara tid och arbetskraft. Der voro och några „perpetuum mobile“ som — stodo stilla). Äfven barnen synas gripna af intresse för rörelse-maschinerna.

Jag såg en gång en skola för gossar, under en stund då gossarne hade lof, för afvexlings skull, att rita hvad de ville på sina skriftaflor. Jag gick emellan bänkarne för att betrakta de klarögda barnens verk och stundens ingifvelser. På de flesta taflor såg jag rykande ångmaschiner eller ångfartyg komma fram. Men detta intresse för de fortskyndande maschinerna hänger djupt ihop med sjelfva lifvets rörelse i detta land. Otaliga floder och strömmar gå igenom landet i alla riktningar, och gifva en lätthet åt cirkulationen af lifvet, såsom i intet annat land. Ångmaschinerna äro här lika pulsar, som genom kroppens pulsådror och arterer drifva blodet till alla delar af systemet. Ingenting är så stadigt betecknande af lifvet här, som dess oupphörliga omsättning. Menniskor, varor, tankar och ting äro i oupphörlig växel-rörelse emellan stat och stat, emellan norr och söder, emellan öster och vester; ingenting står stilla, ingenting stagnerer, utom undantagsvis.

Driften att eröfra hela denna verldsdel och dess naturliga tillgångar är dessutom i full verksamhet, och derföre göres mycket af styrelsen och af enskilta till befordrande af de praktiska vetenskapernas utveckling. Geologi, kemi, fysik o. s. v. blomstra; staterna sända vetenskapsmän att undersöka nya nejder inom staterna, och institutet uppstå till befordrande af nyttiga kunskaper, förnämligast inom naturvetenskaperna och mekaniska yrken. Ett sådant institut är det Franklinska i Philadelphia; ett sådant är äfven det Smithsonska institutet i Washington, hvars prydliga, göthiska byggnader nu resa sig vid stranden af Potomac. Detta institut, doneradt af en rik engelsman, vid namn Smith, är ämnadt att bilda ett nationalt central-institut, der alla Förenta Staternes natur-vetenskapliga

arbeten skola ha en föreningspunkt. Professor Henry, hvilken är institutets sekreterare, gläder sig att få sända Er de första tryckta handlingarne af denna, ganska betydande anstalt, och jag gläder mig att blifva den, som öfverbringar dem till Er.

Ja, huru kärt skall det icke bli för mig, att på återvägen till mitt hem, få se Er, den goda fru Örsted, Mathilde, och få muntligen samtala med Er, öfver hvad jag här sett och upplefvat. Nu kan jag blott flygtigt vidröra det stora themat: Förenta Staternas lif.

Begynnelsen af min vandring i denna verldsdel var i de nordöstra staterna af Unionen. Allvar och arbete, rastlöst framåtsträfvande kraft, andens och handens fann jag der. Stora uppfostringsanstalter, manufakturer, förträffliga asyler för den lidande, och inrättningar till upprättande af den fallna menskligheten äro att beundra der, och öfverhufvud hela samhällets uppåtsträfvande rörelse. Innan ännu vintern inträdde, såg jag den herrliga Hudson, med dess storartade naturscener, dess stränder, betäckta af skogsmassor, skiftande i grannaste färgprakt, såg Connecticuts, och Massachusetts strömmar, dalar och berg, och måste härvid ofta tänka på Sverige. Ty Sveriges naturscener och dessa staters likna hvarandra i mycket, äfven deruti att de ha vinterscener, och dessas dramatiska uppträden i lust och nöd.

Sedan såg jag, i söder, Palmetto-staterna Carolina och Georgia, och här tjusades jag af naturlifvets yppighet, i former hittills främmande för mig. Jag ville kunna beskrifva för Er dessa röda floder, hvilkas stränder utgöras af skogar, dem ingen menniskohand vidrört, der ingen menniskoboning synes, skogar, som tyckas simma på vattnet,

och der hundratals trädarter omslingras af tusentals sköna, blommande rankväxter, — ett växtlifvets kaos, men fullt af skönhet, af öfverraskande grupperingar, der man skymtar alla de arkitektoniska former, hvilka vi beundra i tempel och i kyrkor af menniskohänder gjorda! Urskogen frambringar dem här i fantastisk lek, inspirerad af naturens morgondröm. Är icke naturen mensklig, eller full af det menskliga i ondt och godt, skönt och förfärligt? Hon måste drömma menskligt. Urskogen framställer i kolossale gestalter, portiker och tempelhvalf, pyramider, grottor, sfinxer och drakar, blomsterkrönta pelare, glädjens altaren, triumfbågar, och djupa, stilla grafhvalf. Urskogen fremställer drömmen om menniskans verld. Och med hvilken rikedom, hvilken poesi! Jag såg här den tredje skapelsedagen, då vid Allfadrens „Varde“, jorden öppnade sitt modersköte och frambar växt-verlden i dess morgonprakt, profetisk, varm ännu af den nattliga synen.

Ni, min vördade vän, som har så mycket af poeten i Er natur, skall icke stöta Er på, att jag härvid såg mera genom den bibliska genesis' öga än genom naturforskarens. Det förra ser i ett nu, hvad det sednare ser i en tidsföljd af momenter. Hvad de se är dock samma verklighet. Särskilt nöje hade jag af att bland urskogens växter igenkänna flera, hvilka jag såg såsom sällsynta exemplar, då jag med Er vandrade i den botaniska trädgården i Köpenhamn; deribland minnes jag isynnerhet tulipanträdet, samt solfjäderspalmen, eller „palmetton“, hvilka höra till de amerikanska, södra staternas inhemska växter.

Om lifvet i de norra staterna är ett stort epos, en lärodikt, så är det i de södra en romans af oändlig pittoresk skönhet, ja, fastän slafveriet och sandöknen ha sina

rum der. Till det romantiska lifvet i dessa stater höra negrerna med deras gåtfulla natur, deres sånger och religiösa fester; städerna, fulla af orangelundar och mångfaldiga, sköna, blommande trädarter, piazzas klädda af kaprifolium och rosor, som ingen vinter låter vissna, omsvingade af kolibris, och skyddande för den heta solen; sköna men bleka qvinnor, eldflugorna lysande i natten; furuskogarne, der azelier stå såsom ljusets englar mellan de mörka träden, der trastar och „hundratungade" foglar sjunga; och i öfrigt mycket egendomligt, hvilket dessa staters egna naturprodukter, — bomulln, riset m. fl. och dessas odling åstadkomma, jemte den blandade befolkningen.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Men jag får icke upptaga Er tid och kanske Ert tålamod med mina ofullkomlige skildringar. Betrakta dessa såsom några korn-ax, plockade på ett omätligt åkerfält. När jag fullbordat min vandring, när jag kommer hem till Er, skall jag hafva med mig något mer. Innan dess skall jag ha besökt Unionens mest nordliga stater; de hvita bergen i NewHampshire och Indianerna i Minnesota, och den stora vestern, „den stora, underfulla vestern", såsom vesterländningarne kalla den, der i den stora Missisippidalen, emellan Alleghanybergen och Klippbergen, säges vara utrymme för mer än tvåhundra-femtio millioner menniskor att beqvämligen lefva. der det sköna amerikanska kornet växer i sådan ymnighet, att det säges derifrån kunna förse hela Unionen med dess behof deraf, och der man först rätt lärer kunna fatta fenomenet af den amerikanska samhällsbildningen i dess största märkvärdighet, som man vanligen kallar „growth, Progress". Hvaruti denna växt, denna framgång egentligen består, det lyster mig nu

att se, och derom hoppas jag framdeles få tala muntligen med Eder.

Om moder och syster tillåta det, dröjer jag på denna sida oceanen öfver en vinter till. Den stora gästfrihet och vänlighet, hvarmed jag här i landet bemötes, gör det mig lätt att här besöka fjerran skilda stater och ställen. Folket har ett ungdomsvarmt hjerta, hviket man måste erkänna med glädje, äfven om man sjelf är för gammal eller för trög att rätt kunna emottaga allt, hvad det vill gifva.

Till detta ungdomslif hör folkets andligen mottagliga sinne. Amerika är ett gästfritt land icke blott för menniskor, utan för idéer. Och man ser det äfven på det värderande, som här skänkes många af Europas vetenskapliga och litterära namn. Och många frön till framtida utveckling väntar jag att se väckas här i landet genom en blifvande närmare bekantskap med flera af skandinaviens tänkare och skalder. H. Martensens theologiska skrifter hoppas jag att snart få se öfversatte här. En gudalära, hvilken på en gång omfattar och helgar hela verldslifvet, och förvandlar hvarje naturgåfva till en nådegåfva, en sådan theologi finnes väl lefvande i aning och tro inom en del af folket, men lefver icke ännu inom kyrkan här.

Jag innesluter i Ert bref några rader till H. C. Andersen. Hans „Eventyr“ äro lästa och omtyckta här båda af stora och små, liksom hos oss.

„Kommer han icke hit?“ frågar man mig ofta. Jag svarar: „Det är for meget vand imellem!“ säger han. „Och för mycket eld i landet“, tillägger jag tyst. Andersen skulle löpa fara att förtäras deraf, såsom en ny Semele. Men kunde han gå väl igenom både vatten- och eldprofvet, då torde han tacka Gud att få se det stora vesterlandet och dess folk.

Låt mig få vara innesluten i Er åtanka, i Er vänskap, som Er innerligt tillgifna och tacksamma väninna

Fredrika Bremer.

Til Samme.

Kjøbenhavn den 7de November 1850*).

Min inderlig elskede Broder!

Af alt det Gode, som Forsynet har tildeelt mig, er der Intet, som gaaer over det Forhold, hvori jeg ved den guddommelige Naade er ligefra min Tilværelses Begyndelse kommet til Dig, Du Elskede; dette Forhold har fra Barndommen af og gjennem vor tidlige Ungdom udøvet den meest velgjørende Indflydelse paa min hele aandelige Udvikling og Sindsretning, og denne er siden stedse bleven fortsat ved det Samliv, som det næsten uafbrudt er blevet mig forundt at leve med Dig, og nu i en lang Aarrække ogsaa med det ædle Væsen, som Du har valgt til Dit Livs Ledsagerinde, og med de velsignede Børn, der blandt det Mere, som de have faaet i Arv af deres Forældre, ogsaa have arvet disses Kjærlighed til mig. Denne Eders fælles Kjærlighed har beredet mig megen reen og ædel Livsnydelse, hvorved I have virket til, at mine gamle Dage, uagtet de haarde Tilskikkelser, som jeg flere Gange har prøvet, ikke ere blevne mørke og glædeløse.

Alt dette staaer i dette Øieblik levende for min Sjæl, og skjøndt jeg mangler Ord til at udtrykke min Følelse, veed jeg, at Du vil læse den i Dit eget Hjerte. Gud give, at Du og Dine længe maae beholde det glade Minde om denne Dag, der vil blive saa rig paa Udtryk af den almindelige Erkjendelse af

*) Paa denne Dag var det 50 Aar, siden Ø. fik offenlig Ansættelse som Adjunkt ved det medicinske Fakultet.

et Liv, hvori det Høieste og Ædleste paa saa mange Maader har udviklet sig og baaret saa skjønne Frugter.

Det Medfølgende bedes modtaget som en Erindring om denne Dag fra

Din af fuldeste Hjerte hengivne Broder
Anders Sandøe Ørsted.

Til Samme.

Paa en Dag, da vort Fædreland bringer en af sine store Mænd, der har ladet Danmarks Navn gjenlyde i hele Verden, sin Hyldest, idet De, efter et sjældent Liv i Aandens og Videnskabens Tjeneste, feirer Deres Embedsjubilæum, maa det være os tilladt i Studenterforeningens Navn som en svag Anerkjendelse af det, vi Alle skylde Dem, at udbede os, at De vil modtage Plads som Selskabets Æresmedlem.

Ligesom De stedse med inderlig Kjærlighed har omfattet de danske Studenter, der faderligen af Dem modtoges, naar de betraadte den akademiske Løbebane, saaledes er det vor Forenings Stolthed, at vi i saa lang Tid have kunnet tælle Dem blandt dens Medlemmer, og naar vi selv prise os lykkelige over, at det er faldet i vor Lod at udføre det os overdragne Hverv, da er det, fordi vi føle os overbeviste om, at selv om det i Verdens Øine vil være uden stor Betydning, vil De, som altid færdedes mellem og forstod de Unge, lægge Vægt paa den Hyldest, som Musernes Sønner i Begeistring for det Sande og Gode bringe deres uforglemmelige og uforlignelige Lærer.

I Studenterforeningens Seniorat den 7de Novbr. 1850.

C. Holten. C. W. Sporon. C. Borgaard.
C. Liebe. J. Forchhammer.

S. T.
Herr Conferentsraad Dr. phil. Professor Hans Christian Ørsted, Storkors af Dannebrog og Dannebrogsmand p. p.

Til Samme.

Den 12te November 1850.

Ved at fremsende disse Blade*) vil jeg ikke gjentage, hvad i Tilegnelsen er sagt, men blot bemærke, at denne Tilegnelse, ikke blot var skreven, men ogsaa trykt, inden de sidste Dages Begivenheder. Det maa derfor undskyldes, at den øverste Titulatur ikke mere passer. Derimod vil De ikke forsmaae den nedenfor brugte Titulatur af „min høit ærede Ven", hvilken under alle udvortes Omvexlinger stedse vil tillægges Dem af

Deres
ærbødigst hengivne
Mynster.

Til J. P. Mynster.

(Efter Koncept).

Den 13de November 1850.

De modtage min varmeste Tak for det mig tilstillede Skrift, hvis mig forhen ubekjendte Deel allerede vilde have været mig velkommen, om end ikke den skjønne Tilegnelse endnu havde givet det Hele en saa stor Værdi for mig og været mig et nyt Beviis paa, at De bevarer Deres i saa mange Aar prøvede Venskab for mig, hvilket jeg fra min Side hjerteligt gjengjælder og haaber stedse at bevare.

Deres
ærbødigst hengivne
H. C. Ørsted.

---

*) „Bemærkninger ved Skrivtet: „Aanden i Naturen" 1ste og 2den Deel", af Biskop Dr. J. P. Mynster.

Til H. C. Ørsted.

Kjøbenhavn den 20de November 1850.

Med stor Interesse har jeg læst de Bemærkninger over Schak Staffeldt som Digter og over hans poetiske Charakteer, som jeg i Dag har havt den Ære at modtage fra Deres Excellence. Det er en i sin Korthed og Concentrering meget prægnant æsthetisk=kritisk Dom, der vidner om den klare og skarpsindige Aand, fra hvilken den er udgaaet; og den har i sin Form et eiendommeligt Udtryk af den Tydelighed og Præcision i Stilen, som, ved Siden af Reenhed og Eftertryk, er egen for en dansk Forfatter, der som Philosoph og som Naturens videnskabelige Fortolker, sætter en Ære i at være tydelig og fattelig — en Egenskab, som desværre ogsaa hos os bliver sjeldnere, end man maatte ønske, baade paa Sprogets og Videnskabens Vegne.

Da min Biographie af S. Staffeldt i det Væsentlige næsten er fuldført og nedskreven, kan jeg saameget friere betragte Deres Excellences Meningsyttringer over denne Digter, og prøve Deres Overeensstemmelser med mine egne Meninger, som ikke ere faa Dette vil De allerede have fundet, i Fald min tidligere kritiske Afhandling „om S. Staffeldt som dansk Digter" (i 1ste og 2det Hefte af de af mig for 3—4 Aar siden udgivne Analecter) er bleven Dem bekjendt. Skulde dette ikke være Tilfældet, skal det være mig kjært, ved Leilighed at meddele Deres Excellence dette lille Arbeide.

Deres Excellences egne Bemærkninger anseer jeg for at have saa meget Værd, at de burde offentlig meddeles, hvortil maaskee kun behøvedes et Slutningstillæg — og at maaskee Yttringen om Lit. Samfundets Udgave fik en mildere Form.

Jeg skal tillade mig engang i den Henseende, at gjøre Deres Excellence en Meddelelse. Skulde De imidlertid ved nærmere Eftertanke erindre Dem noget til Oplysning om det personlige og poetiske Forhold imellem Staffeldt og Oehlenschläger, særdeles fra Aarene 1803–1805, eller ogsaa senere: vilde det høiligen interessere mig og gavne mit Arbeide, at meddeles saadanne Bidrag fra Deres Haand.

Jeg maa ved den Leilighed bemærke, at det ikke var Schak Staffeldt, men hans Fætter eller Frænde, Otto Diderik Staffeldt (siden Amtmand i Cismar og Travendahl) der 1793 vandt Universitetets Medaille for den æsthetiske Priismaterie.

Med udmærket Høiagtelse henlever jeg

Deres Excellences

særdeles forbundne og ærbødige

C. Molbech.

Til Etatsraad Molbech.

(Efter Koncept).

Tak for Deres venskabelige Brev. Deres Bifald er mig meget smigrende. Hvis jeg havde Tid til at udarbeide mine Bemærkninger over Schak Staffeldts Digterværker, vilde dette Bifald være mig en stærk Drivefjeder dertil; men mine Arbeider have nu og for en længere Fremtid end den, der rimeligviis staaer til min Raadighed, andre Retninger; saa at jeg ikke let vil kunne optage det igjen.

Af Efterretninger om Oehlenschlägers og Schak Staffeldts tidligere Omgang har jeg altfor Lidet at meddele. Denne Omgang faldt i de første Aaringer af dette Aarhundrede indtil Oehlenschlägers første Udenlandsreise. Jeg troer næsten, at deres hyppigste Omgang har været under min første Udenlands-

reise, hvorfra jeg kom hjem i Begyndelsen af 1804. Saavidt jeg har forstaaet af Oehlenschlägers Yttringer antog han, at Staffeldt stræbte at benytte sit Fortrin i Alder, Stand og Verdenskundskab til at tage en vis Autoritetstone imod ham, hvilken den ungdomsfyrige Digter tit gjengjældte, ved at bryde gjennem alle Formalitetsskranker. Engang da de spiste sammen i en Restauration, og Oehlenschläger blev temmelig høirøstet, sagde Staffeldt: Tal dog ikke saa hæftigt; Folk kunde jo troe, at De skjænder paa mig. Men Oehlenschläger svarede endnu høiere: Lad dem tænke det; jeg skjænder jo virkelig paa Dem.

Naar jeg sætter Pen paa Papiret for at meddele denne Ubetydelighed, skeer det kun for at vise min Beredvillighed til at meddele, hvad jeg kan, hvilket jeg beklager er saagodt som Intet.

Til H. C. Ørsted.

Bratsberg pr. Skien den 27de November 1850.

Hr. Geheimeconferentsraad Ørsted!

En dobbelt Anledning bringer mig denne Gang til at gribe Pennen for at tilskrive Deres Excellence.

Nys og omtrent paa samme Tid modtog jeg gjennem Overlærer, nu Rector ved Christianssands lærde Skole, Musæus, en venlig Hilsen fra Dem og gjennem de offentlige Blade Efterretningen om den værdige Maade, hvorpaa Konge og Medborgere have bevidnet Dem sin Deeltagelse i Deres opnaaede Embedsjubilæum.

Det er en Trang for mig, ikke mindre at aflægge Dem en ligesaa hjertevarm som forbindtlig Tak for den mig sendte Hilsen og for den af mig saa høit vurderede Erindring, hvor-

fra den udsprang, end at frembære Dem min oprigtige Lykønskning til det nys Oplevede.

Den Mand, der, som De, Hr. Professor, har opført og tændt colossale Phaser i Naturvidenskabens forhen svagtbelyste Regioner, har vistnok sin bedste Løn i Bevidstheden om sin Virkens uendelige Værd og sit Navns Udødelighed; jeg lykønsker Dem derfor heller ikke til de modtagne Beviser paa Samtidens Anerkjendelse, der med Causalitetens fulde Nødvendighed maatte tilhøre Dem; men jeg lykønsker Dem af mit hele Hjerte til at have med usvækket Aands og Legems Kraft oplevet en Livsepoche, der aabnede Erkjendelsen en bekvem Anledning til at udtale sig, til at have kunnet paa egen Tinding modtage de Krandse, der saa ofte først lægges paa Gravhøien over den bortgangne Heros. Af mit hele Hjerte ønsker jeg, at De endnu længe maa nyde Sundhed og Kraft til at glæde Dem ved de lysende Erindringer fra Deres Bane, og til at berige Literaturen med flere Fund af det dybe Indblik i Naturens Aand. Med en dybt taknemmelig Lærlings hele, sonlige Kjærlighed skal jeg glæde mig, hvergang jeg hører gode Tidender om Dem eller seer nye Beviser paa Deres vedvarende Kraft.

De havde eengang den Godhed med Velvillie at modtage et lille Digt, som jeg havde skrevet over Glasset. Dette giver mig Mod til herved at sende og bede Dem med lige Velvillie modtage et alvorligt og et spøgende Digt, hvortil Stoffet ogsaa er hentet fra Naturvidenskabens Gebeet, samt et andet lille Digt, som maaskee vil behage Dem, med dertil hørende Melodie.

Jeg smigrer mig ogsaa med det Haab, at De med nogen Deeltagelse vil erfare, at jeg efter næsten 20 Aars Ophold i Throndhjem, er fra dette borealske Exilium kommen tilbage til det sydlige Norge som Sorenskriver i Nedre Thelemarken. Mine

Kaar ere, for det Første, ikke betydeligt forbedrede; men jeg er kommen til en behagelig Egn, hvor mine første Ungdomsaar henrandt, hvor mine Forældre hvile, og hvor jeg ønsker at slumre ved deres Side; til en Egn, der er Danmark i Rummet saameget nærmere, at mit Haab om Opfyldelsen af det aldrig opgivne Ønske: at gjensee Axelstad, er gjenoplivet.

Ja, Deres Excellence! jeg haaber endnu at opleve den Glæde, at møde Dem Ansigt mod Ansigt, og at kunne med varmt Haandtryk ledsage Forsikringen om den ubegrændsede Hengivenhed, den beundrede Høiagtelse, hvormed jeg er Deres

ærbødigste

Schwach.

Til Norton Schaw.

(Efter Koncept).

Den 11te Januar 1851.

Det har været mig en stor Fornøielse at modtage et Brev i mit Modersmaal fra en engelsk Videnskabsmand, og det endog skrevet med den fuldkomneste Sprogrigtighed. — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Jeg griber Leiligheden til at sende Dem den anden Udgave af mit Skrift Aanden i Naturen. Jeg har deri søgt at fremstille de høiere Sandheder, som efter min Mening lade sig udlede af Naturvidenskaben. Vel frygter jeg, at mange Læsere udenfor Skandinavien og Tydskland, strax ved første Øiekast, ville erklære Bogen for metaphysisk og hypothetisk; men jeg haaber, at en Mand, der saa fuldkomment forstaaer det Danske, vil dømme mindre fordomsfuldt om en dansk Bog. Jeg veed meget vel, at de Theologer, som ikke kunne skjelne mellem Religionens sandselige Indklædning og Religionen selv, ville fordømme den; men hos mange Andre vil den virke, ja jeg kan

sige, har den virket, til Religiøsitetens Befordring. De vil ogsaa finde, at jeg har bekæmpet adskillige Vildfarelser, som ikke herske i England; men med Hensyn paa Skandinavien og Tydskland er det anderledes. Maaskee vilde Bogen snarest anbefale sig hos Dem, om De først vilde læse Dialogen Vandspringet.

De modtage Bevidnelsen af min Høiagtelse.

Deres hengivne

H. C. Ørsted.

Herr H. Norton Schaw,
Sekretair ved det Kgl. Geo. Selskab i London.

Til C. N. Schwach.

(Efter Koncept).

Kjøbenhavn den 1ste Februar 1851.

Deres Brev af 27de Novbr. f. A., som jeg nu saa seent besvarer, at jeg meget maa bede om Undskyldning, har gjort mig en stor Fornøielse. De vedbliver venligt at mindes mig; jeg har fra min Side ofte tænkt paa Dem, uagtet min lange Taushed kunde lade formode det Modsatte. Deres interessante Anskuelse af Tonearterne er fornemmelig Skyld i min lange Taushed; og dog ender Sagen sig med, at Opsættelsen ikke har bragt Noget, som kunde undskylde den. Jeg fandt Intet at indvende imod Deres Tanker om Tonearterne*); men jeg følte mig for lidet bevandret i Musiken, for at give enten et værdifuldt Bifald eller lærerige Bemærkninger. For at raade Bod derpaa bad jeg et Par Sagkyndige om deres Mening, blandt hvilke en udmærket theoretisk og praktisk Musiker; men heller ikke herved kom jeg videre: den Ene kunde slet ingen Mening

*) Schwach havde sendt Ø. et Digt „Tonearternes Charakteristik", hvori han havde fremstillet de forskjellige Stemninger, enhver Toneart udtrykker.

yttre, den Anden, som jeg holdt for at være Sagen fuldkommen voxen, sagde, ligesom jeg, men med langt mere Sagkundskab, at han ikke fandt Noget at sige imod Deres Yttringer; men at han ikke tiltroede sig at give dem et saadant Bifald, som om han fandt, at de udtrykte Toneartenes fulde Charakteer.

Deres andre Smaadigte, som findes paa de mig tilstillede Blade, have ogsaa fornøiet mig meget. De fire Linier „Æblerne" fremsætte paa en kort og smuk Maade en skjøn Tanke. „Det er Høst" udtrykker ligeledes harmonisk og smukt Følelser, jeg deler med Dem.

Jeg er for Tiden i Begreb med at udgive, hvad jeg deels forhen har ladet trykke, deels har færdigt utrykt over det Skjønnes Naturlære. Det bliver ikke et heelt Værk, men Bidrag til denne Lære. Ei blot min Alder bestemmer mig til, ei at udsætte Sagen længere, men ogsaa den Omstændighed, at jeg nu ved mine senest bekjendtgjorte Arbeider allerede i andre Retninger har givet Bidrag til denne Lære.

I næste Sommer ønsker jeg at tilendebringe et i forrige Sommer begyndt Skrift, som maaskee skal faae Titel: „Veien fra Naturen til Gud", og skal indeholde en forenet Naturreligion og Naturmoral, saaledes at jeg lader Ordet Natur, ligesom i tidligere Skrifter, betegne Indbegrebet af den hele legemlige og aandelige Natur.

Det skal glæde mig, om De snart engang vil besøge Kjøbenhavn. Endskjøndt jeg neppe efter den lange Tid vil gjenkjende Dem ved Synet, vil jeg dog efter Gjenkjendelsesordet strax komme Dem imøde med alle en venskabelig Høiagtelses Følelser.

Deres hengivne
H. C. Ørsted.

